

שבוע יום הכיפורים

(06 - 12 Oktober 2024)

ד' - י' תשרי תשפ"ה

מפרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנחת תפילין במשך כל היום כולו (מנין החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ
 יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאַסַּפְתָּ דָגְגָךְ וְתִירְשֶׁךְ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי
 עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתֶךָ, וְאִכְלֹתָ וּשְׂבַעְתָּ: הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם
 פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים
 וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהָרָה אִפֵּי יְיָ בְכֶם וְעֲצַר אֶת הַשְּׁמַיִם
 וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאֲבַרְתֶּם
 מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם: וּשְׂמַתֶּם
 אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם
 לְאֹזֶת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם
 אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ
 בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ,
 וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶמָה
 אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתָּיִכֶם לְתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשְּׁמַיִם עַל
 הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
 אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגָדֵיהֶם
 לְדַרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתְיֵל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם
 לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם
 אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר
 אִתְּם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל
 מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר
 הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי
 יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבֵּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ בְּמוֹד:
 מַעֲוָה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי
 שְׂמַתְחֵל לִימֵי הַחֹדֶשׁ.
 יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנָה בֵּית
 הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ:
 אֶךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְשִׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמנו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה'
 הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נִשְׁמַתִּי
 בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על
 התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת
 של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד
 ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל
 ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך.
 כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר פָּחַר בְּנוּ מִכָּל
 הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נֹתֵן
 הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

כְּרוּךְ שֵׁם מְלֻכּוֹתָ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכֹל לְבָבְךָ, וּבְכֹל נַפְשְׁךָ, וּבְכֹל
 מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ
 הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבִגְדֶךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ
 בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם
 לְאֹזֶת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל
 מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׂמַעוּ אֵל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה
 אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו היו ברשותו ואחריותו ויחיים בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֱלֹיךָ נִשְׁאֲתִי אֶת עֵינֵי
הַיֹּשְׁבֵי בַשָּׁמַיִם: ב הִנֵּה כְעֵינֵי עֲבָדִים אֶל
יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי שֹׁפְחָה אֶל יַד גְּבַרְתָּהּ
כֵּן עֵינֵינוּ אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שִׁיחַנְנוּ: ג חָנְנוּ
יְיָ חָנְנוּ כִּי רַב שִׁבְעָנוּ כּוֹז: ד רַבַּת שִׁבְעָה
לָהּ נִפְשָׁנוּ הִלְעַג הַשְּׂאֲנָנִים הַבּוֹז לְגֹאֵי
יּוֹנִים:

קכד

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד לִוְלִי יְיָ שְׁהִיָּה לָנוּ יְאִמְר־נָא
יִשְׂרָאֵל: ב לִוְלִי יְיָ שְׁהִיָּה לָנוּ בְּקוֹם עָלֵינוּ אֲדָם:
ג אֲזִי חַיִּים בְּלִעּוֹנוּ בְּחִרּוֹת אָפֶם בָּנוּ: ד אֲזִי הַמּוֹם
שִׁטְפוֹנוּ נִחְלָה עֵבֶר עַל־נַפְשָׁנוּ: ה אֲזִי עֵבֶר עַל־
נַפְשָׁנוּ הַמּוֹם הַיּוֹדוֹנִים: ו בְּרוּךְ יְיָ שְׁלֹא נִתְּנָנוּ טָרְף
לְשֹׁנֵיהֶם: ז נַפְשָׁנוּ כִּצְפוּר נִמְלְטָה מִפֶּח יּוֹקְשִׁים
הַפַּח נִשְׁבֵּר וְאִנְחָנוּ נִמְלְטָנוּ: ח עֲזָרְנוּ בְּשֵׁם יְיָ עֲשֵׂה
שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

תחילת זמן קידוש לבנה: יום חמישי בערב, ח' תשרי
(נוהגים לקדש במוצאי יום הכיפורים)

בס"ד. ברכת * כ"ק אדמו"ר שליט"א להתלמידים שיחיו

ערב יום הכיפורים לפני כל נדרי, ה'תשל"ד.

"וידבר גו' דבר גו' יברכך גו' יאר גו' ישא גו' ושמו גו' ואני אברכם"¹.
השי"ת יברך ויצליח אתכם, בתוככי כלל ישראל, בכל הברכות האמורות לעיל²,
וגם, מה שנוגע במיוחד לתלמידי הישיבות – שיהי' הלימוד בתורה הנגלה והחסידות בהתמדה
ושקידה, ולימוד המביא לידי מעשה, ולימוד מתוך מנוחה ושמחה וטוב לבב,
ולהרעיש ("אויפטטורעמען")³ את העולם עם לימוד התורה (תחילה) אליבא דנפשי', ועם לימוד
התורה (שלאחרי זה) כפי שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה⁴,
ועי"ז להמשיך בקרוב ממש לימוד תורתו של משיח⁵ שילמד תורה את כל העם כולו⁶,
"ותלמודו בידו"⁷ – אלו שיבואו עם תורה שנלמדה במשך זמן הגלות⁸,
ויזכו לכך במיוחד ובפרט אלו שיוסיפו על לימוד לעצמו – גם לימוד עם זולתו⁹,
ולעסוק בכל ענינים אלו מתוך בריאות הנכונה בגשמיות וברוחניות גם יחד.
שתהי' לכם חתימה וגמר חתימה טובה לשנה טובה ומתוקה.

* הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפס
בהוספות ללקו"ש ח"ד ע' 389 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד

איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.
(1) נשא ו, כב ואילך.
(2) בברכה הכללית – לאחר תפלת מנוחה (תורת מנחם –
התוועדויות חע"ד ע' 63).
(3) כמובן ממרז"ל (תענית ד, א ובפרש"י שם ד"ה אורייתא).
(4) ראה פסחים סח, ב דכן הוא גם בכללות עבודת האדם:

"מעיקרא כו' אדעתא דנפשי". – להעיר משער הגלגולים סוף
ח"ד. ס' הגלגולים פ"י.
(5) קה"ר עה"פ יא, ת. וראה פרש"י לשה"ש א, ב.
(6) ראה לקו"ת צו יז, א (ובהנסמ"ש). דרמ"צ קי, ב.
(7) פסחים נ, א. וש"נ. וראה לקו"ת שה"ש כב, ד. ועוד.
(8) ראה תניא רפ"ז – שכן הוא בכללות ג"כ.
(9) צדקה רוחנית. ולהעיר ממרז"ל עה"פ (משלי כט, יג)
"מאיר עיני שניהם ה'" (תמורה טז, א. וראה תניא בהקדמה).

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 240..... שולחן ערוך עם הערות וציונים
240..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
243..... לקוטי תורה..

אדמו"ר האמצעי

- 247..... תורת חיים..

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 248..... דרך מצוותיו..

אדמו"ר מוהר"ש

- 250..... תורת שמואל תרל"ג..

אדמו"ר מוהרש"ב

- 251..... ספר המאמרים - המשך תער"ב..

אדמו"ר מוהרי"צ

- 252..... ספר המאמרים - תרפ"ט
253..... לקוטי דיבורים - בלה"ק..
257..... רשימת אדמו"ר מוהרי"צ
259..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ

הוספות

- 80..... ילקוט לוי יצחק על התורה
81..... נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח..
199..... נביאים וכתובים
211..... עין יעקב - מסכת ברכות
260..... נקודה משיחת קודש מעובדת
261..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש
262..... לוח זמנים
263..... סדר מצות הדלקת נרות ליום הכיפורים

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה ולקחתם לכם ביום הראשון,
י"ג תשרי, אור לערב חג הסוכות, ה'תשל"ד..... 5

התועודיות

- שיחת וא"ו תשרי, ה'תשל"ד..... 20
ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א, ערב יום הכיפורים, ה'תשל"ד.. 38
שיחת יום ג', וא"ו תשרי, ה'תשכ"ח..... 39
ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א, ערב יום הכיפורים, ה'תשד"מ.. 66

לקוטי שיחות

- יום כיפור, כרך נד..... 69
פרשת שופטים, כרך נב, ב..... 74

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- חומש יומי - פרשת וזאת הברכה..... 83
לוח לתהלים היומי..... 108
תניא יומי..... 109
לוח 'היום יום'..... 121

רמב"ם

- הלכה יומית לעיון ברמב"ם..... 123
שלושה פרקים ליום..... 127
פרק אחד ליום..... 176
ספר המצוות..... 198

לימוד מזהלוק לפי ימים

- משניות עם ביאור קהתי - מסכת בבא מציעא..... 201
גמרא עם ביאור - מסכת בבא בתרא..... 212
שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'..... 240

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר בתורה, אודות נטילת ארבעת המינים בחג הסוכות:
 2 **וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרֵי עֵץ הָדָר אֲתוּרוֹת כַּפּוֹת**
 3 **תְּמָרִים לֹלֶב וְעֵנָף עֵץ עֲבֹת הַדְּסִים וְעֵרְבֵי נַחַל¹ וְעֵרְבוּת. וְיָדוּעַ**
 4 **מֵה שֶׁהִקְשָׁה עַל פְּסוּק זֶה בַּמִּדְרָשׁ², בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן זֶה ט"ו,**
 5 **וְאַתָּה אוֹמֵר בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן,**
 6 הרי חג הסוכות הוא ביום חמישה עשר
 7 בחודש תשרי, ואם כן מדוע נאמר
 8 'ביום הראשון, ומתרחץ המדרש על
 9 פי משל למדינה שחייבת כו'
 10 מס למלך ויצאו בני המדינה וקלסו
 11 ושכחו את המלך עד שהתיר להם
 12 (המלך) הכל (שמחל המלך
 13 ויחיר על כל הענינים שהיה
 14 אפשר להיות איזו טענה מצד
 15 המלך על בני המדינה),
 16 באמר, מה דאזל אזל, מן
 17 הכא נחיל חושבנא, מה שהלך
 18 ועבר, הלך ועבר, מכאן נתחיל חשבון
 19 וכך ביום הכפורים שבו כל בני
 20 ישראל מתענים ועושים תשובה וכל
 21 העוונות נמחלים נעשים בני
 22 ישראל במעמד ומצב שלא
 23 שייך שהיה עליהם איזה
 24 ענין של טענה חסוֹשִׁלּוּם
 25 מצד הקדוש ברוך הוא, ומיום
 26 הכפורים עד ההג בימים שבין
 27 יום הכיפורים לסוכות כל ישראל
 28 עסוקין במצות, זה עוסק
 29 בסוכתו וזה בלולבו, וביום
 30 טוב הראשון של חג הסוכות
 31 כל ישראל עומדין לפני
 32 הקב"ה ולולביהו ואתרוגייהו
 33 כו', ואומר להם הקדוש ברוך
 34 הוא לבני ישראל מה דאזל אזל,
 35 מן הכא נחיל חושבנא (וזהו)
 36 שכתוב בפסוק הנזכר ביום
 37 הראשון, למרות שהוא יום ט"ו
 38 בחודש, כי הכוונה ראשון להשבון).

ביאור בדרך אפשר

39 [וזה לשון המדרש: משל למדינה שחייבת ליפס [שלל] למלך והלך המלך
 40 לגבותה, בתוך עשרה מילין יצאו גדולי המדינה וקלסוהו התיר [ויתר] להם
 41 שליש מדמוסא [החוב] שלהם, בתוך חמשה מילין יצאו בינוני המדינה וקלסוהו
 42 התיר להם עוד שליש, כיון שנכנס למדינה יצאו כל בני המדינה אנשים ונשים
 43 וטף וקלסוהו והתיר להם הכל אמר
 44 להון מלכא מה דאזל אזל מן הכא נחיל
 45 [נתחיל] חושבנא. כך בערב ראש השנה
 46 גדולי הדור מתענין והקדוש ברוך הוא
 47 מתיר להם שליש מעוונותיהו, ומראש
 48 השנה ועד יום הכיפורים היחידים
 49 מתענין והקדוש ברוך הוא מתיר להם
 50 שליש מעוונותיהו, וביום הכפורים כולן
 51 מתענין אנשים ונשים וטף והקדוש
 52 ברוך הוא אומר להם לישראל מה
 53 דאזיל אזל, מן הכא ולהלן נחיל
 54 חושבנא ומיום הכפורים עד החג כל
 55 ישראל עסוקין במצות, זה עוסק
 56 בסוכתו וזה בלולבו וביום טוב הראשון
 57 של חג כל ישראל עומדין לפני הקדוש
 58 ברוך הוא ולולביהו ואתרוגייהו לשמו
 59 של הקדוש ברוך הוא ואומר להם מה
 60 דאזיל אזל, מן הכא נחיל חושבנא לפיכך
 61 משה מזהיר לישראל ולקחתם לכם
 62 [ביום הראשון]
 63 ומזה מדברי המדרש האמורים
 64 שהחשבון של מעשיהם של בני ישראל
 65 בשנה החדשה מתחיל מיום ראשון של
 66 חג הסוכות מוכן, שפימים שבין
 67 יום הכפורים לסוכות יש
 68 מעלה ויתרון גם אפילו על יום
 69 הראשון של חג הסוכות, פי,
 70 בלמים אלו הימים שבין יום
 71 הכיפורים לסוכות לא שייך כלל
 72 עניני השבונות כו' של מעשיהם
 73 של בני ישראל, פיון שפרור
 74 ופשוט הדבר שפימים אלו כל
 75 כל אחד ואחד מבני ישראל
 76 מבלי יוצא מן הכלל עוסק ועסוק וטריד בסוכתו או בלולבו.

(1) אמור כג, מ. 2 ויק"ר פ"ל, ז.

ביאור בדרך אפשר

1 וַיֵּשׁ לְבָאֵר עֲנִינָה תוֹכְנָה הַפְּנִימִי שֶׁל מְצוֹת נְטִילַת אֲרָבְעָה
 2 מִיָּנִים, שְׁעַל זֶה נֶאֱמַר בְּתוֹרָה פְּסוּקֵי זֶה וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם
 3 הַרְּאִשׁוֹן וְגו' (ונטילת ארבעת המינים בסוכות היא לְאַחֲרֵי הַהִכָּנָה
 4 לחג הסוכות בְּאַרְבַּעַת הַיָּמִים שֶׁבֵּין יוֹם הַכַּפּוּרִים לְסוּכּוֹת,
 5 שֶׁבֵּהֶם זֶה עוֹסֵק בְּסוּכּוֹתָו וְזֶה
 6 בְּלוּלָבוֹ), כפי שממשיך ומבאר.
 7 (ב) וְהֶעֱנִין בְּזֶה, דְּהֵנָּה יְדוּעַ 2 נְטִילַת אֲרָבְעָה מִיָּנִים, שְׁעַל זֶה נֶאֱמַר וּלְקַחְתֶּם
 8 מֵהַ שְׂמֵבָאֵר בְּעַל הַהִילּוּלָא 3 לָכֶם בַּיּוֹם הַרְּאִשׁוֹן וְגו' (לְאַחֲרֵי הַהִכָּנָה בְּאַרְבַּעַת
 9 אַדְמוֹר מַהֲרִ"ש מַהֲרִ"ש שֶׁנִּסְתַּלַּק בַּיּוֹם י"ג
 10 תִּשְׂרִי (בשנת תרמ"ג) בְּהַמְשָׁךְ
 11 קְבוּצַת מַאֲמָרֵי חֲסִידוֹת הַבָּאִים בַּהֲמִשָּׁךְ
 12 אַחַד, ה'מִשָּׁךְ' (משנת תרל"ז) וְכֵכָה 3
 13 הַפּוֹתַח בְּפִסּוּק "וּכְכֹה תֹאכְלוּ אוֹתוֹ, 7
 14 מִתְנִיכֶם חֲגוּרִים, נְעֻלִיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם
 15 וּמִקְלַכֶּם בִּידְכֶם וְאֶחְלַתֶּם אוֹתוֹ בַּחֲפוּזֵן
 16 פֶּסַח הוּא לַח" (וְכֵן מְבֹאֵר
 17 בְּמַאֲמָרֵי רַבּוֹתֵינוּ נִשְׂאִיָּנוּ
 18 שְׁלִפְנֵי זֶה 4, בְּדוּרוֹת הַקּוֹדְמִים
 19 לְאַדְמוֹר מַהֲרִ"ש עַד לְמַאֲמָרֵי
 20 סוּכּוֹת שֶׁבְּפִידוּר 5 סֵפֶר 'סִידוּר עִם
 21 דַּא"ח' [דְּבָרֵי אֱלוֹקִים חַיִּים]
 22 לְאַדְמוֹר הָאֲמִצְעִי וּמַאֲמָרֵי
 23 סוּכּוֹת שֶׁל רַבֵּינוּ הַזְּקֵן 6),
 24 שֶׁהִטְעַם שֶׁנִּבְחָרוּ לְמַצוּהוּ זו
 25 אֲרָבְעָה מִיָּנִים אֱלוֹ דְּוָקָא
 26 הוּא, לְפִי שֶׁהֵם מוּבְדָּלִים
 27 מִיַּחֲדִים וְשׁוּנִים מִכָּל שְׂאָר
 28 הַמִּיָּנִים שֶׁל סוּגֵי הַצְּמִחִים בְּעֲנִין
 29 הָאֲחָדוֹת. וְכַפִּי שְׂמֵבָאֵר
 30 בְּאַרְבֵּי פְּרִטֵי הַדֶּבֶר,
 31 שֶׁבְּלוּלָב יִשְׁנֵוּ תַּנְאֵי שְׁצַרְיָה
 32 לְהִיּוֹת הַלוּלָב כְּפּוֹת מְחוּבֵר
 33 דְּוָקָא (שֶׁזֶהוּ מֵהַ שְׂנַאֲמַר כְּפֶת
 34 (תְּמָרִים) חֶסֶר כְּתִיב, 'כְּפֶת' לֵאל
 35 וְאִי, שֶׁפִּירוּשׁוֹ כְּפּוֹת) 7, שֶׁכָּל
 36 הָעֵלִים שֶׁל הַלוּלָב דְּבוֹקִים
 37 וְאַחֲזוּזִים זֶה בְּזֶה כְּאֵילוֹ הֵם
 38 אֶחָד. וְכֵן עֲנָף עֵץ עֲבוֹת,

ולקחתם לכם ביום הראשון

ביאור בדרך אפשר

ההרס, שְׁצַרְיָה לְהִיּוֹת תְּלַתָּא בְּחַד קִינָא 8, שְׁלוּשָׁה עֵלִים בְּקֵן (בְּסִיס) 39
 אַחַד הַיָּינוּ, שֶׁכָּל הַשְּׁלִשָּׁה עֵלִים (שֶׁהֵם רַבִּים וְלֹא עֵלָה אַחַד בְּלַבַּד, 40
 וּמְכַל-מְקוּם הֵם) גְּדֻלִים בְּקִנְיָה אֶחָד. וְכֵן עֲרִבֵי נַחַל הָעֲרֻבֹת 41
 שְׁגֻדְלִים בְּאַחְוָה 9, הַיָּינוּ, שֶׁכָּל הַגִּידוּל שֶׁלָּהֶם הוּא בְּאוֹפֵן
 42 שֶׁל אֲחָדוֹת. וְעַל אַחַת כַּמָּה
 43 וְכַמָּה פְּרִי עֵץ הַדֶּר, הַאֲתָרוּג 44
 שְׂדֵר בְּאֵילָנוּ מִשְׁנָה לְשָׁנָה 10, 45
 שְׁסוּבֵל עַל עֲצָמוּ כָּל שִׁינוּיֵי 46
 הָאוּרִים שִׁינוּי וַחֲלּוּפַת מִזַּג הָאוּר 47
 מְאַרְבַּע תְּקוּפוֹת הַשָּׁנָה אֲבִיב, 48
 קִיץ, סְתִי וְחוּרֶף (הַשִּׁינוּיִם כְּמוֹז 49
 הָאוּר מְעוֹנָה לְעוֹנָה הֵם שִׁינוּיִים 50
 מִן הַקְּצָה אֶל הַקְּצָה), וְיִתְרֵיהּ 51
 מְזָה, כְּהַלְשׁוֹן שָׁם 11 בְּמַאֲמָר 52
 הַנּוֹכַח שֶׁל אַדְמוֹר מַהֲרִ"ש: "וְגַם לֹא 53
 זו בְּלַבַּד הַהֲתָרוּג 'סוּבֵל' אֵת כֹּל 54
 תְּקוּפוֹת וְעוֹנוֹת הַשָּׁנָה אֲלֵא הַאֲתָרוּג גַּם 55
 גְּדֵל כּוֹי וּמִקְבֵּל מִכָּל אֲרָבְעָה 56
 הָאוּרִים תּוֹסַפֵּת צְמִיחָה, 57
 וּמוֹסִיף עוֹד פְּרִט: וְכַמְדוּמָה 58
 שְׁגִידוּלוֹ שֶׁל הַאֲתָרוּג הוּא 59
 לְשֵׁלֶשׁ שָׁנִים 12, שֶׁבְּשֵׁלֶשׁ 60
 שָׁנִים נִגְמָר כָּל גִּידוּלוֹ 61
 בְּשְׁלִימוֹת כּוֹי, וְנִמְצָא שְׁשֵׁלֶשׁ 62
 פְּעָמִים יִתְחַדְּשׁוּ בּוֹ בַּאֲתָרוּג כָּל 63
 שִׁינוּיֵי הָאוּרִים הַמִּתְחַלְּפִים 64
 בְּשָׁנָה, וְיִוָּסִפוּ בְּצִמְחֻתוֹ, שֶׁכָּל זֶה 65
 מוֹרָה עַל אֲחָדוֹת נְפִלְאָה 66
 בְּיִתְרָה, שְׂמַאֲחַד הַפְּכִים מִן 67
 הַקְּצָה אֶל הַקְּצָה, שְׁהִי 68

(3 תרל"ז – פרק פז ואילך (סה"מ תרל"ז ח"ב ע' תריב ואילך). (4 ראה אוה"ת שמע"צ ח"ו ע' ב'תקמג. 5) שער הלולב בתחלתו (רסא [שפא], ג ואילך). 6) מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ח ח"א ע' תמו ואילך. תקע"ב ע' לה ואילך. ע' נב ואילך. 7) סוכה לב, א. שו"ע אדה"ז או"ח סתרמ"ה ס"ג. 8) סוכה שם, ב. טשו"ע (ואדה"ז) שם סתרמ"ו ס"ג (ס"ב). 9) ראה שבת כ, א ובפרש"י שם ד"ה אחוונא. שם, ב ובפרש"י שם ד"ה אחווינא. וראה ד"ה וחג האסיף תשמ"ג (תורת מנחם סה"מ תשרי ע' קעד) הערה 31. 10) סוכה לא, ב. לה, א. 11) פרק צד (סה"מ שם ע' תרכח). 12) ראה פרש"י ר"ה יד, ב (ד"ה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ההבדלים במזג האויר בין עונה לעונה הם הבדלים קיצוניים והאחדות של
 2 העונות השונות באתרוג היא באופן שלא זו בלבד שאינם בניגוד
 3 זה לזה ואינם מפריעים לצמיחת האתרוג, אלא אדרבה, שדוקא על
 4 ידי צירופם יחד נעשה הגידול והצמיחה וההתפתחות של האתרוג
 5 יותר ויותר, ועד שענין זה
 6 הוא במשך שלש שנים, באופן שלא זו בלבד שאינם בניגוד זה לזה,
 7 שהם שני חזקה¹³ כדברי
 8 המשנה, "חזקת הבתים... וכל שהוא
 9 עושה פירות תדיר חזקת שלש שנים",
 10 ופירש רש"י: "אם החזיק בה שלש
 11 שנים שלימות, אין צריך להביא שטר
 12 מכירה ואם ערערו עליה בעלים
 13 הראשונים וזה אומר מכרת לי ואבד
 14 שטרי, חזקתו מועלת לך".
 15 וממשיך לבאר בהמשך
 16 וככה³ הנזכר (ויבכמה
 17 מקומות) ביצד יכול להיות
 18 ענין האחדות בענינים
 19 שנמצאים בעולם שנקרא
 20 עולם הפירוד¹⁴, כמבואר בספר
 21 התניא שהעולם הזה, שהוא עולם
 22 ה'קליפות' וה'סטרא אחרא' נקרא
 23 'רשות הרבים' וטורי דפרודא' נהרים
 24 של פירוד וכשמפכים את ה'קליפות'
 25 לקדושה, העולם הופך להיות 'רשות
 26 היחיד' רשות של אחדות ה', שזהו
 27 לפי שבארבעה מינים אלו
 28 ניכר יותר האין האלוקי
 29 שמהנה את ה'יש הגשמי, כפי
 30 שממשך ומבאר.
 31 דהנה, ענין הפירוד
 32 וההתחלקות שבעולם העובדה
 33 שהנבראים שונים זה מזה והעובדה
 34 שבעולם הזה לא ניכר ביטול של
 35 הנבראים לבורא הוא מצד ה'יש,
 36 שכל יש כל נברא בעל גדרי מציאות
 37 משלו מחולק ושונה מזולתו,
 38 מה שאין פן מצד האין האלוקי
 39 המהנה את ה'יש הגשמי, הנה
 40 לא זו בלבד שלא שייך ענין של ניגוד וסתירה בין הנבראים,

ראיך). סוכה לה, א (ד"ה ה"ק). (13) ראה ב"ב כח, א ואילך. (14) ראה גם תניא ספ"ג. (15) ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי ר"פ לך (יו, א). לקו"א להרב המגיד הוספות (קה"ת, תש"ע) סנ"ג. וש"נ. (16) סימן יב. (17) במדב"ר פ"ב, ח. וש"נ. (18) איוב כה, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

41 לבוא לא יצטרכו אפילו לזה **פי כולם ידעו אותי, אותי דייקא,**
 42 הכתוב מדוייק ואומר 'אות' אותי בעצמי **דהיינו עצמות ומדות,**
 43 שהידיעה וההכרה באלוקות תהיה בעצמות ומדות האלוקות **ולכן לא**
 44 **יהיה צורך שאיש (זה הקב"ה) ילמד את רעהו כי בני ישראל**
 45 כבר יגיעו לשלימות בידיעת ה'.

46 **ומבאר שם, שענין זה**
 47 **(שלעתיד לבוא ידעו אותי)**
 48 **נעשה על ידי המשכת הדעת**
 49 **באלוקות בבני ישראל דעכשיו** בזמן
 50 **הגלות נעל ידי זה שבזמנים**
 51 **שבהם עיקר הצייוני הוא על**
 52 **לימוד התורה וקיום המצוות,**
 53 **ישנו לימוד התורה וקיום**
 54 **המצוות כדבעי]. שפלות**
 55 **המשכה זו של הדעת באלוקות כפי**
 56 **שהיא עכשיו על כל השנה זהו**
 57 **על ידי ארבעה מינים**
 58 **שבולב [שעל פי דברי**
 59 **המדרש² שהובא בתחילת המאמר**
 60 **הרי היא נטילת ארבעת המינים**
 61 **המצוה הפלילית 'כלית' במובן**
 62 **זה שענינה ותוכנה נמשך על כל השנה**
 63 **כולה הראשונה שבאה לאחרי**
 64 **התחלת העבודה בשנה**
 65 **החדשה, לאחרי הענין**
 66 **דסלחתי כדכרך שביום**
 67 **הכפורים²⁷].**

68 **ג) והנה נוסף על ענין**
 69 **האחדות שישנו בכל אחד**
 70 **מארבעת המינים בפני עצמו,**
 71 **כמבואר לעיל, ישנה גם האחדות**

24 **וקיום המצוות, ישנו לימוד התורה וקיום המצוות כדבעי], שפלות המשכה**
 25 **זו על כל השנה זהו על ידי ארבעה מינים שבולב [שעל פי דברי המדרש²**
 26 **הרי היא המצוה הפלילית הראשונה שבאה לאחרי התחלת העבודה בשנה**
החדשה, לאחרי הענין דסלחתי כדכרך שביום הכפורים²⁷].

27 **ג) והנה נוסף על ענין האחדות שישנו בכל אחד מארבעת המינים בפני**
עצמו, ישנה גם האחדות שנעשית על ידי קיום המצוה ולקחתם

1 **וזהו גם התוכן הפנימי של מה שעל ידי מצות נטילת ארבעה**
 2 **מינים נעשה ענין המשכת הדעת (פמבאר שם¹⁹ במאמר**
 3 **הנוכר בארובה מיוסד על כונת הנענועים על פי הסוד), שהרי גם**
 4 **דעת הוא ענין שמביא להעדר הפירוד²⁰, כי ענין הדעת**
 5 **התקשרות והתחברות ועד לקירוב,**

6 **שלכן לעתיד לבוא על ימות**
 7 **המשיח פתיח²¹ בנבואת ישעיה לא**
 8 **ירעו ולא ישיחיתו גו' פי**
 9 **מלאה הארץ דעה את הו',**
 10 **ידיעה והכרה באלוקות ועד שלא**
 11 **ילמדו עוד איש את רעהו גו'**
 12 **פי כולם ידעו אותי ידעו ויכירו**
 13 **את האלוקות למקטנם ועד**
 14 **גדולם²², כמו שכתוב בנבואת**
 15 **ירמיה ויהיננו, שמצד ענין**
 16 **הדעת שהיה אצל כולם באופן**
 17 **של שלימות, לא יהיה צורך**
 18 **בהחילוק דמשפיע ומקבל**
 19 **ולכן לא יצטרכו ללמד איש (המשפיע)**
 20 **את רעהו (המקבל) כי כולם תהיה**
 21 **דעת באלוקות בשלימות, כי כולם יהיו**
 22 **קרובים לאלוקות ומחויבים לאלוקות.**
 23 **ועד שמובא בהמשך וקבה²³**
 24 **פירוש נפלא במה שנאמר**
 25 **בפסוק הנוכר בנבואת ירמיה ולא**
 26 **ילמדו עוד איש את רעהו,**
 27 **שאין איש אלא הקב"ה²⁴,**
 28 **ורעהו הוא ניצוץ הנשמה**
 29 **שבכל אחד מישראל שהיא**
 30 **הנשמה חלק אלקה ממעל**
 31 **ממש²⁵, ולעתיד לבוא לא**
 32 **ילמדו עוד איש את רעהו,**
 33 **שלא יצטרך להיות אפילו**
 34 **הענין דכל בנין למודי**
 35 **הו'²⁶ שכל בני ישראל לומדים**
 36 **מהקדוש ברוך הוא (שנאמר**
 37 **בנוגע לזמנים שלפני זה לפני**
 38 **ימות המשיח), שזהו והלימוד**
 39 **המדובר כאן בפסוק וכל בנין למודי**
 40 **ה' זהו הלימוד מהו', ולעתיד**

(19) פרק פד ואילך (סה"מ שם ע' תרו ואילך). (20) ראה שם פרק צד (סה"מ שם ע' תרכח). (21) ישע' יא, ט. וראה רמב"ם הל' תשובה ספ"ט וסוף הל' מלכים. (22) ירמ' לא, לג. וראה רמב"ם הל' תשובה שם. (23) פרק צג (סה"מ שם ע' תרכו). (24) סוטה מב, ב. (25) תניא רפ"ב. (26) ישע' נד, יג. (27) ראה לקו"ש חכ"ד ע' 570 הערה 10. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁנַעֲשִׂית שִׁנְפַעְלַת עַל יְדֵי קִיּוֹם הַמְצִוָּה וּלְקַחְתֶּם לָכֶם גּוֹ',
 2 שְׁכַל אַרְבַּעַת הַמִּינִים הַשּׁוּנִים זֶה מִזֶּה נַעֲשִׂים עֲנִין אֶחָד, מְצִוָּה
 3 אַחַת. וְעַל יְדֵי זֶה שֶׁאַרְבַּעַת הַמִּינִים הַשּׁוּנִים וְנִבְדָּלִים זֶה מִזֶּה נַעֲשִׂים עֲנִין
 4 אֶחָד, נַעֲשֶׂה גַם עֲנִין הָאֶחָדוֹת בֵּין כָּל הַסּוּגִים שֶׁבִּבְנֵי
 5 יִשְׂרָאֵל, כִּידוּעַ שְׁאַרְבַּעַת
 6 הַמִּינִים הֵם גַּם כִּדּוּגְמַת 1
 7 אַרְבַּעַת הַסּוּגִים שִׁשְׁשָׁנָם 2
 8 בִּישְׂרָאֵל²⁸, הַחֵל מֵהַסּוּג
 9 שְׂדוּמָה לְאַתְרוֹג (שְׁנֶקְרָא
 10 הַאֲתָרוֹג פְּרִי עֵץ הָדָר, וּמִמֶּנּוּ
 11 לְמִדִּים עֲנִין הַהָדָר יוֹפִי וְהִידוּר
 12 עַל כָּל שְׁאָר הַמִּינִים²⁹ שֶׁגַם
 13 הֵם, וְלֹא רַק הַאֲתָרוֹג, צָרִיכִים לְהִיּוֹת
 14 מְהוֹרָדִים), שִׁישׁ בּוֹ טַעַם וְיִישׁ
 15 בּוֹ רִיחַ, דְּקָאֵי שִׁמְכוּן עַל אֱלוֹ
 16 מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁישׁ בְּהֵם תּוֹרָה
 17 עֲנִין הַטַּעַם וְיִישׁ בְּהֵם מַעֲשִׂים
 18 טוֹבִים עֲנִין הַרִיחַ, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה
 19 בְּשְׁאָר הַסּוּגִים כּוֹ' הַלּוּב, שִׁישׁ
 20 בּוֹ טַעַם (הַתְּמָרִים) וְאֵין בּוֹ רִיחַ מִכּוּוֹן
 21 עַל בַּעֲלֵי תּוֹרָה, הַהֵדֵס שִׁישׁ בּוֹ רִיחַ
 22 וְאֵין בּוֹ טַעַם מִכּוּוֹן עַל בַּעֲלֵי מִצְוֹת,
 23 וְהַעֲרַבָה שֶׁאֵין בָּהּ טַעַם וְאֵין בָּהּ רִיחַ
 24 מִכּוּוֹנוֹת לְמִי שֶׁאֵין בָּהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת.
 25 וְאַחֲדוֹת זֶה בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְסוּגֵיהֶם
 26 הַשּׁוּנִים שְׁנַעֲשִׂית עַל יְדֵי מִצְוֹת
 27 נְטִילַת אַרְבַּעַת מִינִים גְּשָׁמִיִּים
 28 הִיא בְּהוֹסְפָה עַל כָּלְלוֹת עֲנִין
 29 הָאֶחָדוֹת בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנַעֲשִׂית
 30 עַל יְדֵי עֲנִין הָאֶהְבָּה, כִּמְבוֹאֵר
 31 בְּתַנְיָא פְּרָק לֵב, שְׁעַל יְדֵי
 32 קִיּוֹם מִצְוֹת וְאַהֲבַת לְרַעַף
 33 כִּמּוֹף³⁰ נְשַׁקְשׁוּרָה עִם הָעֲנִין
 34 דּוֹאֲהֶבֶת אֶת הַוַּיֵּי אֱלֹקֵיךָ³¹,
 35 כִּידוּעַ תּוֹרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת
 36 אֲדָמוֹר הַזֶּקֶן שְׁנֶאֱמָרָה כְּמָה
 37 פְּעָמִים עַל יְדֵי כְבוֹד קְדוּשַׁת
 38 מוֹרֵי וְחָמֵי אֲדָמוֹר³² אֲרֻלֵי

הַכּוּוֹנָה לְפַתְגָם זֶה: הַחֲסִידִים שֶׁאֵלּוּ אֶת אֲדָמוֹר הַזֶּקֶן: אִיזֶה עֲבוּדָה נַעֲלִית
 יוֹתֵר, אַהֲבַת ה' אוֹ אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל? וְיַעֲן: אַהֲבַת ה' וְאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל שֶׁתִּיהֵן
 כֶּאֱחָת חֻקּוֹת בְּנִשְׁמַתוֹ רוּחוֹ וּנְפִשׁוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל. וּמִקְרָא מֵלֹא דִיבֵר
 הַכְּתוּב "אַהֲבֵתִי אֲתֶכֶם אִמֵּר ה'", הִרִי דְגִדּוּלָה אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל, דְּאוּבָה מֵה
 שֶׁאַהֲבֹב אוּבָה] נַעֲשִׂית אֶחָדוֹת
 אֲמִיתִית בֵּין כָּל הַסּוּגִים
 שֶׁבִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, מֵהַקְּצָה הַכִּי
 עֲלִיּוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבִּסְטוּג הִכִּי נַעֲלָה
 עַד לְמִטָּה מִטָּה.
 ד) וְיִוִּבֵן עַל פִּי הַמְּבוֹאֵר
 בְּאַרְוֶבָה בְּסִפְרֵי הַמְּאָמְרִים
 תר"ל³³ לְאַדְמוֹר מֵהַר"ש בְּעֲנִין
 הַמְּשַׁמְעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל לְשׁוֹן הַכְּתוּב
 וְאַהֲבַת אֶת הַוַּיֵּי אֱלֹקֵיךָ
 (וְכִדּוּגְמַת זֶה יִוִּבֵן גַּם בְּנוֹגַע
 לְהַעֲנִין דּוֹאֲהֶבֶת לְרַעַף כִּמּוֹף
 הַמְּדוּבָר לְעֵיל, בְּסִיּוּם הַסְּפִיר הַקּוֹדֵם),
 כִּידוּעַ³⁴ שִׁישׁ שְׁנֵי פִירוּשִׁים
 בְּתִיבַת כִּמִּילָה וְאַהֲבַת, פִּירוּשׁ
 הָאֶחָד, וְאַהֲבַת לְשׁוֹן צִיּוּי,
 כְּלוּמֵר, מִצְוֵה לְאַהֲבֹב אֶת ה', וּפִירוּשׁ
 הַשְּׁנִי הוּא לְשׁוֹן הַבְּטָחָה
 כְּלוּמֵר, הַתּוֹרָה מִבְּטִיחָה לְאַדָּם שִׁיבֹא
 לִידֵי אַהֲבַת ה'. וּמִזָּה מוֹכֵן,
 שְׁבִתִּיבַת שֶׁבְּמִילָה וְאַהֲבַת
 נְכַלְלִים שְׁתֵּי אַהֲבוֹת שׁוּנוֹת,
 אַהֲבָה הָאֶחַת שְׁעָלֶיהָ שְׁיִיף
 לִזְמַר צִיּוּי אַהֲבָה שֶׁכִּידוּ וּבִיכּוּלָתוֹ
 שֶׁל הָאָדָם לְהַגִּיעַ לְכָךְ וּלְכֵן שִׁיף לְצוּוֹת
 אוֹתוֹ עַל זֶה, וְאַהֲבָה הַשְּׁנִיית
 שְׁלֹא שְׁיִיף לִזְמַר עָלֶיהָ צִיּוּי,
 כִּי אַהֲבָה זֶה הִיא לֹא כִידוּ וּבִיכּוּלָתוֹ שֶׁל
 הָאָדָם אֲלֹא רַק הַבְּטָחָה
 שֶׁמִּלְמַעֲלָה יִתְנוּ לוֹ אַהֲבָה זֶה.

(28) ויק"ר פ"ל, יב. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1159 ואילך. (29) ראה סוכה לא, א. (30) קדושים יט, יח. (31) ואתחנן ו, ה. (32) ראה קונטרס אהבת ישראל בתחלתו, וש"נ. (33) ע' קמ ואילך. ס"ע קמח ואילך (נדפס לראשונה בסוף שנת תשל"ג). (34) תו"א תשא פו, ג ואילך. לקו"ת דרושים לסוכות פ, סע"ד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

פירושו לְמַעַל מִמְדִידָה וְהַגְבֵּלָה³⁷, אהבת ה' בלי גבול (ואי אפשר
 לעורר אהבה בלתי מוגבלת על ידי התבוננות בשכל האנושי המוגבל). וְכִינֹן
 שְׁפָלְלוֹת הָעֵנָן דְּלִמְעַל מִמְדִידָה וְהַגְבֵּלָה שְׂיִף לְעוֹלָם
 הַתְּהוֹ, העולמות כפי שנבראו ב'סדר השתלשלות' מסודר של אורות
 המלוכשים בכלים המגבילים את
 האורות, אורות מעוטים בכלים
 מרובים, שייכים ל'עולם התיקון' וקדם
 לו 'עולם התהוה' שבו האורות מרובים
 והכלים מועטים והאורות לא מלוכשים
 בכלים אלא הם בלי גבול, ועניני
 עבודת ה' שלמעלה ממדידה והגבלה
 ('בכל מאדך') יש להם שייכות ל'עולם
 התהוה'). הַגָּה בְּשִׁבִיל זֶה יֵשׁ
 צוֹרֵךְ בַּעֲבוּדָה בְּבִירוֹר נֶפֶשׁ
 הַבְּהֵמִית ששורשה הוא מ'עולם
 התהוה' (כמבואר בתורת הסוד), וכפי
 שממשיך ומבאר.
 וְהֵעֵנָן בְּזֶה, דְּהֵנָּה הַחִילּוּק
 בֵּין הָעֲבוּדָה שֶׁהָאֵדָם עוֹבֵד אֶת ה'
 שְׂמַצֵּד נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית לְעֲבוּדָה
 דְּבִירוֹר וְתִיקוֹן וְיִכּוֹן נֶפֶשׁ
 הַבְּהֵמִית, הוּא בְּדוּגְמַת
 הַחִילּוּק בֵּין עוֹלָם הַתִּיקוֹן
 לְעוֹלָם הַתְּהוֹ, שְׁעַל עוֹלָם
 הַתִּיקוֹן שבו האורות מלוכשים
 בכלים המגבילים את האור נֶאֱמַר
 הַלְשׁוֹן אִוְרוֹת מוֹעָטִים וְכָלִים
 מְרֻבִּים, וְעַל עוֹלָם הַתְּהוֹ שבו
 האורות הם בלי גבול נֶאֱמַר הַלְשׁוֹן
 אִוְרוֹת מְרֻבִּים וְכָלִים
 מוֹעָטִים. וּמִבָּאֵר אֲדַמְרִי מֵהַר"ש
 בַּמֶּאֱמָר הַנּוֹכַח³⁸, שְׁהַפִּירוֹשׁ
 שְׁבַע עוֹלָם הַתְּהוֹ הֵינּוּ רִיבּוּי
 הָאֵדָם, הֵינּוּ שְׁהַאִיר הָאֵדָם
 בְּעֵצֵם כפי שהאור הוא מצד עצמו
 בְּלִתֵּי בְּחִינַת הַכָּלִים שֶׁלֹּא
 בִּמְצַעוֹת הַכָּלִים, וְאֵף שֶׁהֵינּוּ לְכָל
 הַפְּחוֹת מִיְעוּט הַכָּלִים גַּם
 בְּעוֹלָם הַתְּהוֹ [שְׁהַרִי כֵּל אֹר, וְ

וְכִהְיֶה תוֹרַת הָרֵב הַמְגִיד³⁵ מִמְעוֹרֵיטֵשׁ (שֶׁהַשְּׁנָה תִּשְׁלִי"ד הִיא
 שְׁנַת הַמֵּאָתִים לְהַסְתַּלְקוֹת-הַיְלּוּלָא שְׁלוֹ בְיוֹם י"ט כִּסְלוֹ בִּשְׁנַת
 תִּשְׁל"ג) בְּבִיאוֹר הַשְּׂאֵלָה אֵיךְ שְׂיִף אֵיךְ יִתְכַּן צִיּוּי לְצוּוֹת אֵדָם
 עַל אֲהָבָה וְהִרִי אֲהָבָה הִיא רֵגֶשׁ שֶׁבֵּלֵב, וְמָה יַעֲשֶׂה הָאֵדָם אִם הֵרֵגֶשׁ לֹא
 קִיָּם בּוֹ, וְהַסְבֵּר הוּא שֶׁהַצִּיּוּי
 הוּא עַל הַתְּבוֹנָנוֹת שְׂמִבְיָאָה
 לִידֵי אֲהָבָה, לְהַתְּבוֹן בְּגוּלוֹת ה'
 וְעַל יְדֵי כֵךְ לְעוֹרֵר רֵגֶשׁ שֶׁל אֲהָבַת ה'
 וְעַל הַתְּבוֹנָנוֹת, שֶׁהוּא עֵנָן
 שְׂבִשְׂכָל וְלֹא תְלוּי בְּרֵגֶשׁ הַלֵּב,
 שְׂיִף צִיּוּי, וְעַל יְדֵי זֶה
 שְׂמַקְנִים הָאֵדָם אֶת הַצִּיּוּי
 וּמְתוֹבֵן בְּדְבָרִים הַמְּבִיאִים
 לִידֵי אֲהָבָה, הֵינּוּ גְדוּלוֹת ה' וְעַד
 כִּמָּה טוֹב וְנִכְסֵי לְהַתְּקַרֵּב אֶל ה' וְלֵאמֹר
 אוֹתוֹ אֲזִי בֹא לִידֵי וְאֲהַבְתָּ אֶת
 הַיְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּרֵגֶשׁ הַלֵּב
 וּבְדוּגְמַת זֶה מוֹכֵן גַּם בְּנוֹגֵעַ
 לְצִיּוּי וְאֲהַבְתָּ לְרַעַךְ כְּמוֹךְ
 שֶׁעַל יְדֵי הַתְּבוֹנָנוֹת בְּמַעֲלַת חִבּוּר
 יִבּוֹא לִידֵי רֵגֶשׁ שֶׁל אֲהָבָה (אִלוּ).
 וְזוֹהִי הָאֲהָבָה הָאֲחַת שְׂשְׂיִף
 לומר עֲלֵיהָ צִיּוּי (עַל
 הַתְּבוֹנָנוֹת), הֵינּוּ, אֲהָבָה
 שְׂכּוֹלִים לְבּוֹא אֵלֶיהָ וְלְעוֹרֵר
 אוֹתָהּ בֵּלֵב עַל יְדֵי הַתְּבוֹנָנוֹת
 שְׂכִלִית³⁶. וְזוֹהִי כְּלָלוֹת
 הָעֲבוּדָה שֶׁהָאֵדָם עוֹבֵד אֶת ה' כְּפִי
 שֶׁהִיא מְצַד נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית.
 אֵף יֵשׁנוּ אוֹפֵן נַעֲלָה יוֹתֵר
 בְּעֵנָן הָאֲהָבָה, שְׂאִין יְכוֹלִים
 לְבּוֹא אֵלֶיהָ עַל יְדֵי
 הַתְּבוֹנָנוֹת³⁶, וְהִיא רֵגֶשׁ עֲמוּק וְחוּק
 בְּיוֹתֵר שְׂאִין בְּכוּחָה שֶׁל הַתְּבוֹנָנוֹת
 שְׂכִלִית לְעוֹרֵר אוֹתוֹ שְׂזוּהִי עֵיקֵר
 הָאֲהָבָה כְּפִי שֶׁהִיא בְּפִרְשָׁה
 רֵאשׁוֹנָה דְּקִרְיַאת שְׂמַע
 הָאֲמוּרָה בְּפִסּוּק 'וְאֲהַבְתָּ אֶת ה'
 אֱלֹהֶיךָ', בְּאוֹפֵן דְּבִקְל מֵאֲדָךְ³¹,
 כְּאֲמוּר בְּהַמְשַׁךְ פִּסּוּק זֶה, ר'מֵאֲד'

(35) ראה לקו"א להרב המגיד הוספות (קה"ת, תש"ע) סכ"ו ואילך. וש"נ. ספר הערכים חב"ד ח"א ערך אהבת ה' בתחלתו (ע' רסו ואילך). וש"נ. (36) ראה סה"מ תר"ל ס"ע קמח. (37) ראה תו"א מקץ לט, ג ואילך. וראה ספר הערכים שם ע' תכו ואילך. וש"נ. (38) סה"מ שם (ע' קג).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 כְּדֵי שְׂיִפְעַל אֵיזָה פְּעוּלָה וְיֵאֵר וְיִשְׁפִיעַ מִחוּץ לַעֲצֻמוֹ, הָרִי הוּא
 2 צָרִיף לְכָלִים], אֵף הַכְּלִים הָיוּ בְּחִינַת מִיעוּט, בְּחִינַת טָפַל
 3 וּבְטַל לְגַבֵּי הָאוּר עֲצֻמוֹ, וְעִיָּקָר הָאוּר שֶׁהָאֵיר בְּעוֹלָם הַתְּהוֹמָה הָיָה
 4 מִבְּחִינַת הָאוּר בְּעֵצָם [שְׁזָהוּ הָאוּר כְּמוֹ שֶׁהוּא מִצַּד עֲצֻמוֹ, לְלֹא
 5 מִדִּירָה וְהַגְבֵּלָה שֶׁנִּפְעַלָתָּה עַל יְדֵי
 6 הַכְּלִים]. אֲבָל בְּתִיקוֹן הָרִי זֶה 1
 7 בְּסֵדֶר הַפּוּף, שֶׁהָאוּרוֹת הֵם 2
 8 מוּעָטִים, פִּירוּשׁ שֶׁעִיָּקָר 3
 9 הָאוּר שֶׁמֵּאִיר הוּא מִבְּחִינַת 4
 10 הַכְּלִים הַמְּגַבֵּלִים, כִּי, אֵף עַל 5
 11 פִּי שְׁאוֹר וְגִילּוּי הוּא מִבְּחִינַת 6
 12 הָאוּר וְלֹא מִהַכְּלִי שֶׁהָיָה פְּעוּלַת 7
 13 הַכְּלִי הִיא לְהַגְבִּיל וְלֹא לְהָאִיר, כִּכֵּל 8
 14 זֹאת, הִנֵּה הָאוּרוֹת דְּתִיקוֹן הֵם 9
 15 מוּעָטִים וּבְטָלִים אֶל הַכְּלִים, 10
 16 וְנִמְצָא שֶׁבְּעוֹלָם הַתִּיקוֹן פְּעוּלַת 11
 17 הַהָאֵרָה הִיא בְּאוֹפֵן שֶׁהַכְּלִים הֵם הָעִיָּקָר 12
 18 וְהָאוּרוֹת הֵם הַטָּפַל וְלִכְּנָן נִמְשָׁף 13
 19 הָאוּר וְהִגִּילּוּי כְּפִי שֶׁהוּא 14
 20 מִצַּד הַכְּלִי, הֵינּוּ בְּמִדְיָה וְהַגְבֵּלָה, 15
 21 וְכְמוֹ אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ כְּפִי שֶׁמֵּאִיר 16
 22 עַל יְדֵי הַנֶּרְתָּק הַמְּכַסֶּה אֶת 17
 23 הַשֶּׁמֶשׁ, חֲמָה בְּנֶרְתָּקָהּ³⁹ שֶׁאֵמַנּוּ 18
 24 הָאוּר הוּא אוֹרָה שֶׁל הַשֶּׁמֶשׁ, אֲבָל אוֹפֵן 19
 25 הַהָאֵרָה הוּא כְּפִי שֶׁהִרְבֵּר בֵּא עַל יְדֵי 20
 26 הַנֶּרְתָּק הַמְּכַסֶּה. 21
 27 וּמִזָּה מוּכָן גַּם בְּנוֹגַע לְחִילּוּק 22
 28 בֵּין הָעֵבוּדָה שֶׁמִּצַּד נִפְשׁ 23
 29 הָאֱלֹקִית לְעֵבוּדָה שֶׁמִּצַּד 24
 30 בִּירוּר נִפְשׁ הַבְּהֵמִית, שֶׁנִּפְשׁ 25
 31 הָאֱלֹקִית הַשֵּׁיכַת לְעוֹלָם הַתִּיקוֹן 26
 32 עִיָּקָר עֵבוּדָתָהּ הִיא בְּאֵהָבָה 27
 33 שֶׁהָאֵדָם אוֹהֵב אֶת ה' שֶׁבְּאֵהָבָה עַל 28
 34 יְדֵי הַתְּבוּנָנוּת שְׁכִלִית, וְכֵל 29
 35 אֵהָבָה שֶׁבְּאֵהָבָה עַל יְדֵי 30
 36 הַתְּבוּנָנוּת הִיא לְפִי עֵרֶךְ וּלְפִי 31
 37 מִידַת הַהַתְּבוּנָנוּת, וּבְמִילָא הָרִי 32
 38 הִיא אֵהָבָה ה' בְּמִדְיָה וְהַגְבֵּלָה, 33
 39 וְהֵינּוּ לְפִי שֶׁשְׂרִשָּׁה מְעוֹלָם 34
 40 הַתִּיקוֹן, שֶׁשֶּׁם נִמְשָׁף הָאוּר 35
 41 וְהִגִּילּוּי כְּפִי שֶׁהוּא מִצַּד 36
 42 הַכְּלִי, כִּמְבוּאָר לְעִיל, וְהָרִי 37

(39) ע"פ לשון חז"ל – נדרים ת, ב. (40) לקו"ת אמור לח, ג. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

1 כו', כמבואר בתורת הסוד שמאחר ובעולם התווה האורות מרובים והכלים
 2 מועטים ואין הכלים יכולים להכיל את האור, היתה 'שבירת הכלים' וכתוצאה
 3 מהשבירה נפלו ניצוצות קדושה מעולם התווה למטה, לדברים הגשמיים, ועל
 4 כך מבואר כאן שאפילו אחרי השבירה והנפילה שעלידין בא האור ותווה
 5 למטה, עדיין יש בו באור מתווה
 6 הענין דאורות מרובים ואילו
 7 הפלי הוא באופן מועט, ולכן
 8 על ידי זה שנפש האלקית
 9 שמעולם התיקון מתאחדת עם
 10 נפש הפהמית שמעולם התווה
 11 לבררה ולתקנה ולהעלותה
 12 למקורה ושרשה בעולם
 13 התווה, אזי באים לאהבה
 14 שלמעלה ממדידה והגבלה,
 15 בהתאם למהות האורות ותווה שהם
 16 אורות בלי גבול שלא מוגבלים על ידי
 17 הכלים, כמבואר לעיל, שעל זה על
 18 האהבה שהיא בלי גבול נאמר
 19 ואהבת מלשון הבטחה,
 20 והיינו, שאין זו אהבה
 21 שיכולה לבוא מצד
 22 התבוננות, איזו התבוננות
 23 שתהיה, אפילו התבוננות
 24 נעלית ביותר, כי גם התבוננות
 25 נעלית ביותר היא, סוף סוף, מוגבלת
 26 אלא זוהי אהבה שעליה
 27 שייך רק ענין של הבטחה
 28 שאהבה זו תבוא מלמעלה.
 29 וכמו שענין ההילוך (בלי
 30 גבול) 41 נעשה דוקא על ידי
 31 ירידת הנשמה למטה, על
 32 הכתוב 'ונתתי לך מהלכים בין
 33 העומדים האלה' מבואר בחסידות
 34 שהמלאכים, הנמצאים תמיד באותה
 35 דרגה וגם כשהם עולים היא זו עליה
 36 לפי ערך וביחס לדרגה הקודמת,
 37 נקראים 'עומדים'. ואילו הנשמות
 38 שעלייתן, אחרי הירידה הגדולה
 39 משורשם למעלה לעולם הזה למטה,
 40 היא עליה באין-ערוך, של ריחוק באין-
 41 ערוך מהדרגה הקודמת, נקראים 'מהלכים', ועל כך מבואר כאן כי כשם שענין

ביאור בדרך אפשר

ההילוך, העליה שלא בערך, של הנשמה, נעשה דוקא על ידי ירידת הנשמה
 למטה שהרי קודם הירידה למטה היתה הנשמה בבחינת
 עמידה, ולא היה שייך בה 'הילוך' כמו שנאמר 42 בדברי אליהו הנביא
 בספר מלכים חי הווי אלקי ישראל אשר עמדתי לפניו, מה
 שאין פן על ידי הירידה
 למטה נעשית הנשמה בבחינת
 מהלך והיא זוכה לעליה שלא בערך
 לגבי דרגתה קודם הירידה, פי על
 ידי העבודה דלימוד התורה
 וקיום המצוות בעולם הזה
 הגשמי דוקא, מתגלים אצלו
 אצל האדם העובד את ה' האורות
 כפי שהם אורות מרובים,
 שהם האורות דתווה שעל ידם
 מבררים את היש' הגשמי כפי
 שמקשרים אותם עם העבודה
 דתיקון אהבת ה' של הנפש
 האלוקית בדרגת 'בכל מאדך', כמבואר
 לעיל.
 (ה) ועל פי זה יובן גם בנוגע
 לנטילת ארבעה מינים, הנושא
 המרכזי של מאמר זה שאף על פי
 שכבר היתה העבודה
 הרוחנית שביום הכפורים
 ובימים שלפני זה שקדמו ליום
 הכיפורים, ולכאורה כבר הגיעו
 לשלימות העבודה, מכל מקום,
 כדי שתהיה שלימות הענינים
 למטה, בגדרי המציאות הגשמית,
 ולא ברוחניות, צריך להיות
 לאחרי זה אחרי יום הכיפורים שבו
 נשלמה העבודה הרוחנית הענין
 דולקחתם לכם ביום הראשון
 גו', [לאחרי ההכנה בארבעת
 הימים שבין יום הכפורים
 לסופות, שבהם זה עוסק
 בסופתו וזה עוסק בלולבו
 כנזכר לעיל מדברי המדרש (שהרי
 נטילת ארבעה מינים קשורה
 עם ענין הסופה, ולכן מהדרים
 במבואר בכמה מקומות) 43] -

יש בו הענין דאורות מרובים ואילו הפלי הוא
 באופן מועט, ולכן על ידי זה שנפש האלקית
 מתאחדת עם נפש הפהמית לבררה ולהעלותה
 למקורה ושרשה בעולם התווה, אזי באים
 לאהבה שלמעלה ממדידה והגבלה, שעל זה
 נאמר ואהבת מלשון הבטחה, והיינו, שאין זו
 אהבה שיכולה לבוא מצד התבוננות, איזו
 התבוננות שתהיה, אפילו התבוננות נעלית
 ביותר, אלא זוהי אהבה שעליה שייך רק ענין
 של הבטחה. וכמו שענין ההילוך (בלי גבול) 41
 נעשה דוקא על ידי ירידת הנשמה למטה, שהרי
 קודם הירידה למטה היתה הנשמה בבחינת
 עמידה, כמו שנאמר 42 חי הווי אלקי ישראל
 אשר עמדתי לפניו, מה שאין פן על ידי הירידה
 למטה נעשית בבחינת מהלך, פי על ידי
 העבודה דלימוד התורה וקיום המצוות בעולם
 הזה הגשמי דוקא, מתגלים אצלו האורות כפי
 שהם אורות מרובים, שהם האורות דתווה כפי
 שמקשרים אותם עם העבודה דתיקון.
 (ה) ועל פי זה יובן גם בנוגע לנטילת ארבעה
 מינים, שאף על פי שכבר היתה
 העבודה הרוחנית שביום הכפורים ובימים
 שלפני זה, מכל מקום, כדי שתהיה שלימות
 הענינים למטה, צריך להיות לאחרי זה הענין
 דולקחתם לכם ביום הראשון גו' [לאחרי
 ההכנה בארבעת הימים שבין יום הכפורים
 לסופות, שבהם זה עוסק בסופתו וזה עוסק
 בלולבו (שהרי נטילת ארבעה מינים קשורה עם
 ענין הסופה, פמבואר בכמה מקומות) 43] -

41 ראה סה"מ שם (ע' קנא): "ואהבת לשון הבטחה, שכאשר תבררו הנה"ב תגיעו לבחי' הילוך בלי גבול, ואז יהי' האהבה ג"כ בלי גבול, שהיא אהבת בכל מאדך כו'". 42 מלכים"א יז, א. וראה תו"א ס"פ וישב (ל, סע"א ואילך). ובכ"מ. 43 ראה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 אַרְבַּעַה מֵיָנִים שֶׁל מִיָּנֵי צִמְחֵים הַקְּשׁוּרִים עִם גְּשָׁמֵי הָעוֹלָם
 2 דְּרָקָא. וְהֵינּוּ, שְׂאֵף עַל פִּי שֶׁהֶעֱנִין דְּעוֹסֵק בְּסוּכָתוֹ קָשׁוּר
 3 עִם עֲנַן הַקְּטוּרֶת⁴⁴, כַּמְבוּאָר (גַּם) בַּהֲמִשְׁךְ 'זַכְּהָ' הַנּוֹכַח "סִכַּךְ הַסּוּכָה
 4 הוּא נֶעֱשֶׂה מֵעֲנַן הַקְּטוּרֶת דְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים, וְכַמוֹ שֶׁעַל יְדֵי אִידֵי הָעוֹלָה מִן הָאָרֶץ
 5 עַל יְדֵי זֶה נֶעֱשֶׂה עֲנָנִים לְהַמְטִיר מַטֵּר,
 6 כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וְאִידֵי יַעֲלֶה כו', כֵּן הוּא
 7 מֵעֲנַן הַקְּטוּרֶת שֶׁמִּקְטִירִים בְּהִיכַל
 8 קוֹדֶש־הַקִּדְשִׁים עַל יְדֵי זֶה נֶעֱשֶׂה עֲנָנִים,
 9 הוּא כְּרוֹגְמַת בְּחֵינַת עֲנַן הַכְּבוֹד שֶׁהוּא
 10 הַסּוּכוֹת אֲשֶׁר הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 11 בְּצֵאתָם מִמִּצְרָיִם, שְׂזוּהֵי הַקְּטוּרֶת
 12 הַקְּטוּרֶת עֲבוּדָה הַכִּי נַעֲלִית
 13 בְּרוּחַנִיּוֹת, בְּקִדְשׁ הַקִּדְשִׁים,
 14 וְכִיּוֹם הַכְּפּוּרִים, וְעַל יְדֵי כֹהֵן
 15 גְּדוֹל, שְׂזוּהֵי תְּכֵלִית הַקְּדוּשָׁה
 16 בְּמָקוֹם (עוֹלָם) קוֹדֶש־הַקִּדְשִׁים
 17 וְזִמְזָן (שְׁנָה) יוֹם הַכִּיפּוּרִים
 18 וּבְנִפְשׁ⁴⁵ הָאָדָם, הַכֹּהֵן הַגְּדוֹל, מִכָּל
 19 מָקוֹם, כְּדֵי שֶׁתְּהִיָּה הַהִמְשָׁכָה
 20 שֶׁל הָאוֹר הָאֱלוֹקִי הַנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי
 21 הַקְּטוּרֶת לְמִטָּה - תְּחִילָה
 22 בְּאוֹפֶן מְקִיף מַלְמַלָּה, לְלֹא
 23 הַתְּלַבְּשׁוֹת פְּנִימִית, זֶה עוֹסֵק
 24 בְּסוּכָתוֹ וְהַסּוּכָה הִיא 'מְקִיף', וְאַחַר
 25 כֵּף בְּאוֹפֶן פְּנִימִי, זֶה עוֹסֵק
 26 בְּלוֹלְבוֹ וְאַרְבַּעַת הַמִּינִים הֵם 'פְּנִימִי',
 27 כַּמְבוּאָר בְּחִסְדֵיּוֹת - הֵרִי זֶה עַל
 28 יְדֵי וְלִקְחָתֶם לָכֶם בְּיּוֹם
 29 הָרֵאשׁוֹן גּו', אַרְבַּעַה מֵיָנִים
 30 גְּשָׁמֵים דְּרָקָא.
 31 (ו) וּבָזָה יוֹבֵן גַּם מַה
 32 שְׂנֵאָמַר⁴⁶ בְּחַהֲלִים, בְּפִסְקֵי הַלֵּל
 33 הַנֶּאֱמָר בְּחִגִּים הַלְלוּ אֶת הוֹי' כָּל
 34 גּוֹיִם שֶׁבָּחוּהוּ כָּל הָאֲמִים כִּי
 35 גָּבַר עָלֵינוּ חֲסֵדוֹ, וְיִדְוַע
 36 הַדִּיּוּק הַשְּׂאֵלָה בָּזָה (בְּמֵאמְרֵי
 37 אֲדָמוֹר הַזֶּקֶן וְרַבּוֹתֵינוּ

נְשִׂיאֵינוּ מִמְּלֵאֵי מְקוֹמוֹ שְׂלֹאֲחֵרִיו⁴⁷), מַהוּ קָשׁוּר הֶעֱנָנִים
 דְּכִיּוֹן שְׂגָבַר עָלֵינוּ עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲסֵדוֹ, לְכֵן הַלְלוּ אֶת הוֹי'
 כָּל גּוֹיִם שֶׁבָּחוּהוּ כָּל הָאֲמִים, וְלִמָּה אֹמֹת הָעוֹלָם צִרִיכִים הַלֵּל
 אֵת ה' עַל כֵּן שְׂגָבַר חֲסֵדוֹ עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל?
 אֵף הֶעֱנִין הוּא, דְּהֵנָּה, עֲנִינוּ
 שֶׁל חַג הַסּוּכוֹת וְלֹאֲחֵרֵי
 הַהֶכְנָה לְחַג הַסּוּכוֹת מִצַּד לְמִטָּה
 עַל יְדֵי עֲבוּדַת הָאָדָם בְּאַרְבַּעַה
 יָמִים שְׂבִין יוֹם הַכְּפּוּרִים
 לְסוּכּוֹת שְׂבוּ בְּחַג הַסּוּכוֹת
 מְקַרְיָבִים שְׂבָעִים פְּרִים⁴⁸,
 כְּכָתוּב בְּתוֹרָה, וְעַל יְדֵי זֶה
 פּוֹעֲלִים יֵשׁ לְכֵן הַשְּׂפָעָה עַל
 הַשְּׂבָעִים שְׂרִים מְלֹאכִים
 שְׂלִמְעָלָה, וּבְמִילָא גַם עַל
 הַשְּׂבָעִים אֹמֹת כְּפִי שֶׁהֵם
 לְמִטָּה, וְהֵינּוּ, שְׂפָאָשׁר צָבָא
 הַמְרוֹם בְּמְרוֹם⁴⁹ שְׂבָעִים ה' שְׂרִים
 נַעֲשִׂים מְשׁוּעָבָדִים לְהַתְּנַהֵג
 עַל פִּי פְּעוּלַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 בְּהַקְּרַבַת קְרִבְנוֹת הַחַג בְּאוֹפֶן
 דְּפּוֹחַת וְהוֹלֵךְ⁵⁰ מִיּוֹם לַיּוֹם, בְּיוֹם
 הָרֵאשׁוֹן שֶׁל חַג מְקַרְיָבִים שְׁלוֹשָׁה
 עֶשְׂרִים פְּרִים, בְּיוֹם הַשְּׁנִי שְׁנַיִם עֶשְׂרִים וְכֵן
 חֲלָא, הֵנָּה בְּדֶרֶךְ מְמִילָא
 נַעֲשֶׂה כֵּן לְמִטָּה בְּנוֹגַע לְכָל
 שְׂבָעִים הָאוֹמֹת, שֶׁהֵם הוֹלְכִים
 וְנַחֲלִים בְּהַתְּנַדְּרוֹתָם לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל
 וְלָכֵן הֵנָּה לֹא זֶה בְּלִבְדֵי שְׂאִינִים
 מְנַגְּדִים חֲסֵד וְשְׁלוֹם לְיִשְׂרָאֵל,
 אֲלָא אֲדַרְבָּה כו' מִסִּיעֵים לְבָנֵינוּ

לְמִטָּה, וְהֵינּוּ, שְׂפָאָשׁר צָבָא הַמְרוֹם בְּמְרוֹם⁴⁹ נַעֲשִׂים מְשׁוּעָבָדִים לְהַתְּנַהֵג עַל
 פִּי פְּעוּלַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַקְּרַבַת קְרִבְנוֹת הַחַג בְּאוֹפֶן דְּפּוֹחַת וְהוֹלֵךְ⁵⁰, הֵנָּה
 בְּדֶרֶךְ מְמִילָא נַעֲשֶׂה כֵּן לְמִטָּה בְּנוֹגַע לְכָל שְׂבָעִים הָאוֹמֹת, וְלָכֵן הֵנָּה לֹא זֶה
 בְּלִבְדֵי שְׂאִינִים מְנַגְּדִים חֲסֵד וְשְׁלוֹם לְיִשְׂרָאֵל, אֲלָא אֲדַרְבָּה כו', וּכְמֵאמַר רַז"ל⁵¹

לקו"ש חכ"ב ע' 124 ואילך. וש"נ. (44) המשך וככה הנ"ל פרק פד (סה"מ שם ע' תרכו). וראה ד"ה בסוכות תשבו תשמ"א (תורת מנחם סה"מ תשרי ע' קסג. וש"נ). (45) ראה ד"ה בסוכות תשבו תשל"ח פ"ז ואילך. ד"ה ולקחתם לכם תשל"ט (תורת מנחם סה"מ שם ע' קלו ואילך. ע' קמט ואילך). (46) תהלים קיז, א"ב. (47) ראה ד"ה הללו את ה' גו' במאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ט ע' רפה ואילך. ועם הוספות כו' – אוה"ת סוכות ע' א'תשנה ואילך. ד"ה הנ"ל עת"ר (סה"מ עת"ר ע' רנט [שלג]). תשכ"ו (סה"מ תשכ"ו ע' כב ואילך. ע' כט ואילך). תשל"א (תורת מנחם סה"מ שם ע' קפו ואילך). (48) סוכה נה, ב. ועוד. (49) ישע"י כד, כא. (50) ראה שבת כא, ב. סוכה מז, א. (51) במדבר פ"א, ג. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ישראל, וכמאמר רז"ל⁵¹ אילו היו אומות העולם יודעים
 2 [כפי שיודעים השרים שלמעלה מה שנופעל אצל אומות
 3 העולם על ידי הקרבת שבעים הפרים בחג הסוכות] מה
 4 היה המקדש יפה טוב וכדאי להם להם, קסטריות (פירש במתנות
 5 כהונה: "פירש הערוך, גזוזטאות
 6 בכנינים") היו מקיפים אותו
 7 כו', שהיו אומות העולם מגינים
 8 על בית המקדש (ובדוגמא
 9 לזה - בנוגע לבית המקדש
 10 הרוחני). ולכן, הללו את
 11 הו' כל גוים שבחיהו כל
 12 האמים, על החסדים שה' עושה
 13 לבני ישראל בדוגמת מה שנואמר
 14 בנבואת צפניה על לעתיד לבוא
 15 אז אהפך אל עמים גו'
 16 לעבדו לעבוד את ה' שכם
 17 אהדו⁵². ואז כאשר גם אומות
 18 העולם מצטרפים לעבודת ה' נעשה
 19 הענין דגבר עלינו חסדו, כי
 20 הקרבת שבעים פרים כנגד
 21 שבעים אומות העולם (שעל
 22 ידה נעשה הענין דהללו את
 23 הו' כל גוים גו') קשורה עם
 24 בירור הניצוצות של הקדושה
 25 שגפלו למטה מבחינת שבעה
 26 מלכין דתהו, המלכים שמלכו
 27 בארום (ככתוב בתורה בפרשת וישלח)
 28 שהם שרש שבעים האומות,
 29 שעל ידי זה על ידי עבודת הבירור
 30 והעלאה של הניצוצות שנפלו למטה
 31 מתוהו מקבלים בני ישראל
 32 האורות דתהו שמבררים
 33 אותם מהנפילה והשבייה
 34 כו', ולכן הרי זה באופן של
 35 גבר (עלינו חסדו), למעלה
 36 ממדידה והגבלה כמבואר לעיל
 37 באריכות שהאורות ותוהו הם אורות
 38 בלי גבול, וזהו גבר עלינו חסדו
 39 התגברות השפעת האורות בלי גבול.
 40 (1) והנה ידוע שכל הענינים
 41 שיהיו בגילוי לעתיד לבוא -

ביאור בדרך אפשר
 1 אילו היו אומות העולם יודעים [כפי שיודעים
 2 השרים שלמעלה מה שנופעל אצל אומות
 3 העולם על ידי הקרבת שבעים הפרים בחג
 4 הסוכות] מה היה המקדש יפה להם, קסטריות
 5 היו מקיפים אותו כו', שהיו מגינים על בית
 6 המקדש (ובדוגמא לזה - בנוגע לבית המקדש
 7 הרוחני). ולכן, הללו את הו' כל גוים שבחיהו
 8 כל האמים, בדוגמת מה שנואמר לעתיד לבוא
 9 אז אהפך אל עמים גו' לעבדו שכם אהדו⁵². ואז
 10 נעשה הענין דגבר עלינו חסדו, כי הקרבת
 11 שבעים פרים כנגד שבעים אומות העולם (שעל
 12 ידה נעשה הענין דהללו את הו' כל גוים גו')
 13 קשורה עם בירור הניצוצות שגפלו מבחינת
 14 שבעה מלכין דתהו, שרש שבעים האומות,
 15 שעל ידי זה מקבלים בני ישראל האורות דתהו
 16 שמבררים אותם מהנפילה והשבייה כו', ולכן
 17 הרי זה באופן של גבר (עלינו חסדו), למעלה
 18 ממדידה והגבלה.
 19 (2) והנה ידוע שכל הענינים שיהיו בגילוי
 20 לעתיד לבוא - בקרוב ממש בביאת
 21 משיח צדקנו - הרי הם תלויים במעשינו
 22 ועבודתנו⁵³ במשך שית אלפי שנין דהני
 23 עלמא⁵⁴, ובמיוחד בזמן הגלות, ובמיוחד יותר
 24 בעקבתא דמשיחא, שאז יש נתינת כח מלמעלה
 25 לסיים את ה"מצוה" דעבודת הבירורים, ותהיה המצוה נקראת על שם
 26 הגומרה⁵⁵, על שם דרא דעקבתא דמשיחא, שמבררים את הפכים קטנים
 27 שנושאר עדיין לבררם. ועל פי המבואר בהמשך וככה⁵⁶ החידוש דלעתיד
 28 לבוא, שאז יקויים היעוד ונגלה כבוד הו' וראו כל בשר⁵⁷, שדוקא בשר
 29 הגוף, יש הגשמי, יראה כבוד הו', הרי מוכן, שכן הוא גם בנוגע לענין
 30 דהללו את הו' כל גוים וגו' (שהוא בדוגמא והכנה למה שנואמר לעתיד
 31 לבוא אז אהפך אל עמים גו' לעבדו שכם אהדו) שפחג הסוכות, שענין זה

(52) צפני' ג, ט. וראה רמב"ם הל' מלכים ספ"א. (53) ראה תניא רפ"ז. (54) ר"ה לא, א. וש"נ. (55) ראה פרש"י עקב ח, א. ועוד. (56) פרק צב (סה"מ שם ע' תרכג ואילך). (57) ישע"י מ, ה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ה' צריך להיות באופן שרואים זאת בפועל עד לעיני בשר.
 2 וענין זה מתחיל כבר על ידי ההכנה מצד העבודה דלמטה
 3 בארבעת הימים שבין יום הכפורים לסוכות (שהם כנגד
 4 ארבע אותיות שם הוי' דלעילא⁵⁸ שם הוי' בדרגתו העליונה,
 5 שלמעלה מכל מדידה והגבלה), על ידי זה שבני
 6 ישראל טרודים (צוטרָאָגן) לעיני בשר. וענין זה מתחיל כבר על ידי ההכנה
 7 מצד העבודה דלמטה בארבעת הימים שבין יום
 8 הכפורים לסוכות (שהם כנגד ארבע אותיות שם
 9 הוי' דלעילא⁵⁸ שלמעלה מכל מדידה והגבלה),
 10 על ידי זה שבני ישראל טרודים (צוטרָאָגן)
 11 בהכנות לחג הסוכות באופן שזוה עוסק בסוכתו
 12 וזה עוסק בלולבו (שבכללות הם שני סוגי
 13 מצוות ופעולות דמקיפים ענין הסוכה ופנימיים ענין הלולב
 14 ומיניו), ועל ידי זה פועלים שבארבעה ימים אלו עוד לפני
 15 חג הסוכות, כבר יהיה כבר הענין דהללו את הוי' כל גוים
 16 שבחיהו כל האמים אצל שרי מעלה, ובדרך ממילא
 17 יהיה כן גם למטה, שאומות העולם שלמטה בעולם הזה הגשמי
 18 נעשים בטל ומבוטל לגבי אלקות, ולגבי אלו שצאמר
 19 עליהם בתורה פנים אתם להוי' אלקיכם⁵⁹ וכני בכורי
 20 ישראל⁶⁰, ולכן אומות העולם ואלו שצאמר עליהם בתורה פנים אתם להוי' אלקיכם⁵⁹ וכני בכורי
 21 ישראל⁶⁰, ולכן אומות העולם

מקיפים כל עניני טוב וקדושה לשמרם כו' לשמור על בני
 ישראל ולהגן עליהם, כיון שמרגישים זאת, שהרי בין אם הם
 אומות העולם שלמטה יודעים או לא יודעים כו', הנה השר
 שלמעלה יודע זאת, ולכן הרי זה פועל גם למטה הענין
 דהללו ושפחיהו בנוגע
 לאלקות ועל דרך זה בנוגע
 לבני ישראל שאומות העולם
 מגינים על בני ישראל (להעיר שמאמר
 זה נאמר בעת מלחמת יום הכיפורים).
 ועד להענין דגבר עלינו
 חסדו ואמת הוי' לעולם,
 בקרוב ממש כפשוטו,
 בגאולה האמיתית והשלימה
 על ידי משיח צדקנו.

9 מצוות ופעולות דמקיפים ופנימיים), ועל ידי זה פועלים שבארבעה ימים
 10 אלו יהיה כבר הענין דהללו את הוי' כל גוים שבחיהו כל האמים אצל שרי
 11 מעלה, ובדרך ממילא יהיה כן גם למטה, שאומות העולם נעשים בטל
 12 ומבוטל לגבי אלקות, ולגבי אלו שצאמר עליהם פנים אתם להוי' אלקיכם⁵⁹
 13 וכני בכורי ישראל⁶⁰, ולכן מקיפים כל עניני טוב וקדושה לשמרם כו', כיון
 14 שמרגישים זאת, שהרי בין אם הם יודעים או לא יודעים כו', הנה השר
 15 שלמעלה יודע זאת, ולכן הרי זה פועל גם למטה הענין דהללו ושפחיהו
 16 בנוגע לאלקות ועל דרך זה בנוגע לבני ישראל. ועד להענין דגבר עלינו חסדו
 17 ואמת הוי' לעולם, בקרוב ממש כפשוטו, בגאולה האמיתית והשלימה על
 ידי משיח צדקנו.

(58) ראה סה"מ תרח"ץ ע' סז. סה"ש ה'ש"ת ע' 346. וש"נ. 59) פ' ראה יד, א. 60) שמות ד, כב.

המשך ביאור למס' בבא בתרא ליום חמישי עמ' 1

1 לדימי - ששווי של חצי מכל השדה יקבל בכל מקום שהמוכר
 2 ירצה.
 3 שנינו במשנה: מקבל עליו מקום גדר כו' חריץ וכן חריץ. הגמרא
 4 מבארת מהו המקום של החריץ שנוכר במשנה, ומה הצורך בו:

5 תאנא בברייתא, חריץ עושים אותו מבוהין לבן חריץ, כלומר רחוק
 6 יותר מהגדר, וכן חריץ עושים אותו מבוהין - לחריץ, כלומר בין
 7 החריץ לגדר, וזהו - החריץ והבן חריץ מקומם הוא מאחורי
 8 הגדר בצד שמחוץ לשדה,

מכתב כללי

(תרגום חפשי)

ב"ה, ו' תשרי, ה'תשל"ד
ברוקלין, נ.י.

אל בני ובנות ישראל
אשר בכל מקום ומקום
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בהמשך למכתב לקראת ראש השנה השתא

- בו מדובר אודות השליחות שהבורא הטיל על האדם כבחיר כל הנבראים, יחד עם כוחות
כבירים לביצוע שליחות זו בחיים –

רצוני בזה לציין נקודה נוספת: כשם שהדברים האמורים מתייחסים לכל יהודי, כיחיד
– כך הם מתייחסים, ובאופן חזק יותר, לעם היהודי, העם הנבחר ("אתה בחרתנו"), שעליו הטיל
הבורא שליחות מיוחדת כעם בין עמי תבל, כפי שאומר הנביא: כה אמר הא-ל הו'י בורא השמים
גוי הארץ וצאצאיה גוי ואצרך ואתנד לברית עם, לאור גויים".

וכשם שהיהודי, כיחיד, אסור לו לשכוח אודות שליחותו, כי אם, אדרבה, עליו להיות
תמיד חדור אחריות לדבר, וכן לא להעריך פחות מכפי שהם באמת את הכוחות שלו, כך צריך העם
היהודי, כעם, לזכור תמיד תפקידו המיוחד, להעריך כראוי את כוחותיו. כל-שכן שאין לו להיות
ברגש נחיתות כלפי עמים אחרים ו"לרוץ" אחריהם ולחקות מעשיהם.

הדברים האמורים מתייחסים גם, בהיקף קטן יותר ובבחינה ממשית יותר, אל כל קהילה
יהודית וכל ארגון יהודי, תהא המטרה הפורמלית של ייסודם אשר תהא, ואפילו אל יהודי בודד
אם הוא נמצא במצב בו הוא נחשב כדוגמא או נציג של העם היהודי.

* * *

מובן שההדגשה האמורה הכרחית, לא לגבי שטחים בהם בולט וברור לכל אופיו המיוחד
של העם היהודי, שטחים של חיים רוחניים טהורים ויהדות אמיתית. תורה ומצוות, כי אם לגבי
שטחים וענינים שבהם שוים כל העמים, פחות או יותר, מבחינה חיזונית. כלומר – בשטחים
וענינים הנקראים עניני "רשות", ענינים חילוניים, יחסי הקהילות והארגונים לעולם שמחוצה

"אתה בחרתנו": כמשי"נ דברים (ז, ו-ז) ובכ"מ. וראה תניא פמ"ט. להעיר מפרש"י לדברים יד, ב.
"כה... גויים": ישע"י מב, ה-ו (כפי הרד"ק ועוד שם). וראה רמב"ם הלי מלכים (פ"ח, ה"י): וכן צווה
כו' כל באי העולם.
אסור... אהריות: להעיר מתורת הבעש"ט עה"פ יצא אדם (ספ"ה"מ אידיש ע"ר ואילך) ומובן במכש"כ
בנוגע לרבים וכלל.

ו"לרוץ"... ולהקות: ראה יחזקאל כ, לב-לג. שו"ת הצ"צ חיו"ד סצ"א ובהשמטות סוף שער המילואים.
קונטרס ומעין מ"א בסופו. ולהעיר מביאור מרז"ל אנה נסיב מלכא (ס' המאמרים תר"ל ע' רצג ואילך).
הנקראים: כי באמת גם בהם נאמר בכל דרכיך דעהו וכל מעשיך יהיו לשם שמים (טשו"ע או"ח
סר"א, וצ"ע שבשו"ע אדה"ז סקניו ס"ב לא העתיק כל מעשיך כו').

להם או בינם לבין עצמם, ולגבי השאלות כגון: מה הן השאיפות המכוונות את אופי מנהיגות הקהילה או הארגון, לאילו סעיפים מתוך התכנית הכללית שלהם יש זכות עדיפות, כיצד לחלק את האמצעים שלהם, וכיוצא באלה.

קורה שביחס לכל זה קיימת נטיה להחליט על-פי קנה מדה של כוח וכמות יותר מאשר על-פי קנה מדה של רוח ואיכות. גם כלפי כך קיימת, איפוא, ההבהרה: "לא בחיל ולא בכוח כי אם ברוחי אמר ה' צבאות". לעם היהודי, לכלל היהודי (וגם לכל יהודי כיחיד) ניתנו כוחות אלקיים ("רוחי") כדי לבצע את שליחותו במלוא המדה, שכן אצל יהודים קשורים ומשועבדים הכוחות הפיסיים אל כוחותיהם הרוחניים, שהם בלתי מוגבלים.

כדוגמא לדבר יכולה לשמש תקופתו של שלמה המלך, כאשר בני ישראל, כעם בין העמים, עמדו בדרגת השיא של שלימותם, כפי שחז"ל מציינים שהם היו אז במצב של "קיימא סיהרא באשלמותא" (=הירח עומד בשלימותו ובמלואו).

- כי הרי, כידוע, עם ישראל נמשל ללבנה ומונה את זמניו (חדשי השנה) לפי הלבנה, ואחד הטעמים לדבר הוא שכשם שהלבנה נתונה לשנויי מצב בהתאם למעמדה כלפי השמש, שאורו משתקף בה, כך נתון עם ישראל לשינויים בהתאם להשתקפות אורו של הקב"ה בבני ישראל, ככתוב: "כי שמש ומגן ה' אלקים" –

- ושלימות זו, בתקופתו של שלמה המלך (למרות שבכמות ובגשמיות היו גם אז בני ישראל "המעט מכל העמים") התבטאה באופן מקורי ביותר ביחסים של עם ישראל עם עמי תבל האחרים: שמעה של חכמת שלמה הגיע אל המדינות הרחוקות ביותר, ועורר תשוקה עזה אצל מלכים ומנהיגים לבוא ולראות את התנהגותו, וללמוד מחכמתו, אותה ביקש והשיג על-ידי תפלתו אל הקב"ה והיתה מבוססת על תורת אלקים חיים.

- וכשבאו, ראו גם כיצד תחת שלטונו חי עם גם את חייו הגשמיים "לבטח איש תחת גפנו ותחת תאנתו", ב"ארץ אשר תמיד עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה" (= האלקות, ההשגחה הפרטית האלקית נראית בה תמיד מתחלת השנה ועד אחריתה). ודוקא דבר זה הביא לשלום בין בני ישראל לבין כל העמים מסביב.

- על-ידי כך התברר בבהירות, שכאשר יהודית מתנהגים על-פי התורה – משיגים שלום אמיתי, והם מהווים מורי דרך לעמים, "והלכו גויים לאורך" – האור של "נר מצוה ותורה אור".

* * *

"לא... צבאות": זכרי' ד, ו.
 "קיימא סיהרא באשלמותא": זחי"ב פה, א. וראה ג"כ שמו"ר פט"ו, כו.
 עם ישראל... הלבנה: סוכה כט, א. תוי"א יתרו סז, ג.
 "כי... אלקים": תהלים פד, יב.
 באופן מקורי ביותר: ועד"ז היה כו"כ פעמים בדברי ימי עם ישראל (ע"י כי להוי' מצוקי ארץ גו'), וכנבואת חנה (הפטורת יום א' דר"ה) – "שירה זו על מלכי או"ה ועל כנסי"י": עלץ לבי בהוי' וכפי' התרגום הארוכה (הובא בקיצור ברד"ק שם): "בימי שמואל כו' ועד 'וירם קרן משיחו" – מלך המשיח.
 שמעה של חכמת שלמה: מלכים א יו"ד. דה"ב ט. תהלים עב יי ואילך.
 אותה ביקש והשיב: מ"א ג, ט ואילך. דה"ב א, יי ואילך. ובקה"ר בתחלתו: מכאן... תורה.
 "לבטח... תאנתו": מ"א ה, ה. וראה ס' הליקוטים להאריז"ל לזכרי' ד, ז.
 תמיד... שנה: דברים יא, יב. וראה אור תורה להה"מ עה"פ. אוה"ת להצ"צ שם.
 "והלכו גויים לאורך": ישע"י ס, ג. ושם לפני זה: כי הנה החושך גו'.
 "נר... אור": משלי ו, כג. ולהעיר כי כן קרא אדהאמ"צ לספרו שער האמונה ושער היחוד.

שליחות זו של יהודים ושל הכלל היהודי, אינה מוגבלת לתקופה שבה נמצאים יהודים במצב של "קיימא סיהרא באשלמותא", כי אם גם כשיהודים שרויים בגלות במצב של "מפוזר ומפורד בין העמים", שכן גם אז הרי הם "עם אחד" ש"דתיים שונות מכל עם", ואת זאת יודעים ומכירים כל עמי העולם,

שהרי אפילו כשיהודים נמצאים בגלות – נמצא רק הגוף היהודי בגלות, אבל הנשמה היהודית אינה מעולם בגלות, ואין לגויים כל שליטה עליה. משום כך, גם בגלות אסור ליהודים לשכוח את שליחותם ולא לזלזל בכוחותיהם, יהיו כוחותיהם הגשמיים קטנים ככל שיהיו. שכן, כאמור, הכוחות הגשמיים של יהודי קשורים ברוחניות, ורוחניות אינה נתונה להגבלות גם בזמן הגלות.

במלים פשוטות: בכל מקום בו נמצאים יהודים, בחוץ לארץ או בארץ הקודש, ואפילו כשיהודי נמצא בפינה נדחת בקצווי תבל, על כל כלל וכל פרט לזכור שהוא חלק מעם ישראל כולו ונציג של העם היהודי, של "עם אחד", שהוא אחד למן מתן תורה בהר סיני ועד אחרית הימים.

* * *

לדברים האמורים יש שייכות מיוחדת לשנה החדשה שאליה נכנסנו זה עתה, היא שנת "הקהל את העם האנשים והנשים והטף", המזכירה לנו את המצוה שקויימה בזמן שהיה בית המקדש קיים, מיד לאחר שנת השמיטה, בחג הסוכות, כשכל בני ישראל, אנשים נשים ואפילו טף, התאספו בבית-המקדש, והמלך היה קורא לפנייהם פרשיות מסויימות מן התורה, וכולם הקשיבו "בכוונה גדולה יתרה" ו"באימה ויראה וגילה ברעדה, כיום שניתנה בו (=התורה) בסיני" וראו עצמם "כאילו עתה נצטווה בה ומפי הגבורה שומעה, שהמלך שליח הוא להשמיע דברי הא-ל".

ולמרות שמצות "הקהל" – במובנה הפשוט והמעשי – קשורה בזמן בית-המקדש ואינה יכולה עתה להתבצע בפועל, הריהי, כמצוות אחרות מסוג זה, בתקפה מבחינה רוחנית גם בזמן הגלות, ובכל מקום, שכן התורה היא הרי נצחית גם בפרטיה, ואינה מוגבלת לזמן ומקום.

מצות "הקהל" מזכירה לנו, איפוא, שבכל מקום בו נמצאים יהודים, וכל כמה שהם מפוזרים, הרי כל אחד מהם מהווה חלק מ"הקהל את העם", מ"עם אחד", על-ידי כך שהם מגלמים בעצמם, ובחיי היום-יום שלהם, את ה"תורה אחת", כביום שבו ניתנה בסיני מפי הגבורה – מ"ה' אחד", וכן שישנה לכל אחד, בלי יוצא מן הכלל, שליחות אלקית: "ישמעו, ילמדו, ויראו את ה' אלקיכם, ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת".

וזו היא גם המטרה הסופית, והגורם שצריך לכוון את כל ההחלטות של כל גוף יהודי, ארגון, קהילה וכו', ולתת בהם את החיוניות המתאימה.

"מפוזר... עם": מגילת אסתר, ג, ח וראה ד"ה בלילה ההוא, ש"ת ס"ד.

הנשמה... בגלות: ראה רשימה בהקדמת קונטרס יד (סי' הקונטרסים כרך א' ע' ט).

הקהל... הזאת: דברים לא, יב.

המצוה... האל": ראה בכ"ז רמב"ם סוף הל' חגיגה.

טף: להמנחת חינוך – משנולד. וראה רמב"ן עה"ת. חגיגה ג, א בחדא"ג מהרש"א. ומירוש' ריש

חגיגה: ואין קטן גדול מטף (בתמי') משמע דעכ"פ בלא הגיעו לחינוך קאי.

ועל-ידי כך גם יקרבו את הגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, אשר נאמר עליו ויאמר עליו ש"בנה מקדש במקומו" ולאחר מכן "וקבץ נדחי ישראל", ויהא אז "אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד", ויביא את העולם כולו אל שיא השלימות של "מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

בברכת חתימה וגמר חתימה טובה
בגשמיות וברוחניות גם יחד

מנחם שניאורסאהן

ש"בנה... אחד": רמב"ם הלי מלכים ספ"א.
ולעבדו: כן הוא בדפוס רמב"ם שראיתי. ובקרא (צפני ג, ט): לעבדו (בלא וא"ו).
"מלאה... מכסים": ישע"י יא, ט. רמב"ם סוף הלי מלכים וסיום ספרו. וראה לקוטי לוי"צ לזח"ג (ע' רט-ריא).

אגרות קודש

ב"ה, ד' תשרי, תשי"ח
ברוקלין.
שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתביו מכ"ז אלול, ג' הקודמיו והפ"נ לר"ה, ולפלא שמזמן לזמן ולצערי בהפסק לא גדול מתקבל ממנו מכתב מלא יאוש או צער עכ"פ. ומה שמצער עוד יותר, שמסיק מזה מסקנות היפך מסקנות הרצויות, וגם במכתבו זה כנ"ל אשר אין לו סבלנות כו' ומהסיבות בזה החסרון בהפעולות וכו', ומזה המסקנא שהפסיק... ועד כמה גדול חשך הגלות, שאין רואה הסתירה המבהילה - שבין המסקנות מהמציאות באמת והמסקנות שבא אליהן.

וכבר מלתי אמורה לכמה להצעירים ולאנ"ש שבאמת על כאו"א לפעול פעולתו והי הטוב בעיניו יעשה אם יצליח או ח"ו לא, וזכינו דוקא בדורנו דור יתום זה, שרואים בעיני בשר איך שמתקיים הפסק בי"ד של מעלה שאנ"ש מצליחים בפעולותיהם, ותמורת זה וכמו להכעיס מזמן לזמן מוצאים אמתלאות למעט בפעולה פלונית או למעט ענין פלוני וכו' וחבל על זמנם שכותבים לי נימוקים כאלו, כיון שאינם מתקבלים אצלי כלל, ובאם הי' הוא מקבל כזה מאיש אחר ולא הי' נוגע בדבר, הי' רואה הסתירה המבהילה וביטול המסקנא מעיקרא...

ויהי רצון שמכאן ולהבא הוא וכן חבריו שיחיו יבשרו ע"ד פעולות ממשיות, וענין התלונות התאוננות וכו' לא ימצא להם מקום בד' אמות שלהם, ואז סו"ס לא תהיינה בכל ד' אמות שלהם כל אותן הסיבות להתלונות וכו' והרי זכות הרבים והתעוררות ר"ר של נשיאנו רבותינו הק' מסייעתם.

בברכת חתימה וגמר חתימה טובה.

התוועדויות

בס"ד. שיחת וא"ו תשרי, ה'תשל"ד.

בלתי מוגה

- 1 א. כרגיל במסיבה כזו, כשמתקיימת בימות החול – מתחילים עם סיום על מסכתא.
- 2 וכיון שיש ששים מסכתות, כדאיא במדרש¹ בפירוש מ"ש² "ששים המה מלכות" – צריך לכאורה
- 3 לחפש איזה ענין ונקודה במסיבה זו ולבחור מסכתא שמתאימה לזה.
- 4 וכיון שמצינו בנוגע לדברי תורה שצ"ל "כחדשים", "שלא יהיו בעיניך כדיוטגמא³ ישנה"⁴, מצד
- 5 העריבות היתירה ("געשמאקער") שבשמיעת ענין חדש, שלכן יש צורך להבהיר שאפילו כשחוזרים דבר
- 6 שלמדו כבר, הרי זה צ"ל "כחדשים" – הנה כדי שלא יצטרכו הבהרה זו, יש יותר מקום לבחור מסכתא
- 7 שעדיין לא דובר אודות סיומה.
- 8 ובין המסכתות שעדיין לא דובר בהתוועדויות אודות סיומם (שישנם כו"כ מסכתות כאלו) – הנה:
- 9 כיון שמדובר אודות ענין שקשור עם נשי ישראל⁵,
- 10 והזמן הוא בסמיכות לר"ה – בימים שבין ר"ה ליוהכ"פ ש"נקרא ג"כ ר"ה בכתוב" (ביחזקאל⁶),
- 11 – כפי שמביא רבינו הזקן בלקו"ת⁷ עם הביאור בזה ע"פ חסידות וע"פ קבלה. וכמדובר כמ"פ⁸ שכל
- 12 ענין משתקף גם בנגלה דתורה, ובנדוד⁹, מצינו בנוגע ליוכל (לאחרי שבע שמיטות) שבו יוצאים עבדים
- 13 לחירות, שענין זה מתחיל מר"ה ונשלם ביוהכ"פ: "מר"ה עד יום הכפורים לא היו עבדים נפטרים לבתיהן
- 14 ולא משתעבדין לאדוניהן .. אלא אוכלין ושותים ושמחים ועטרותיהם בראשיהם, כיון שהגיע יום
- 15 הכפורים .. נפטרו עבדים לבתיהן"¹⁰ –
- 16 שנקבע דוקא ביום ברוא אדה"ר (יום ששי של מעשה בראשית, ולא ביום ראשון), כדי להדגיש את
- 17 גודל מעלתו של אדה"ר שהוא העיקר והתכלית של כל הבריאה, ועד (כדברי המהרש"א¹¹) ש"כאילו לא
- 18 נברא שום דבר קודם בריאת אדם", ולכן "הוא זכרון ליום ראשון¹², שיהי' יום זה ראשון של השנה",
- 19 ומזה מובן שבכל הימים שבין ר"ה ויוהכ"פ מודגשת חשיבותו של יהודי – בדוגמת החשיבות של
- 20 אדה"ר, ועד כדי כך, שהסיבה לכך ש"נברא אדם יחידי" היא בגלל בני" שיבואו לאח"ז במשך הדורות,
- 21 שידעו שכל אחד מהם הוא "עולם מלא"¹³,
- 22 הרי מצד כל טעמים אלו מתאים לערוך סיום על מסכתא חלה – כי: אדה"ר (שנברא בר"ה) הי'
- 23 "חלתו של עולם"¹⁴, ו"חלה" היא מצוה שניתנה לנשי ישראל,
- 24 ועד שמכל ג' המצוות שניתנו להן, שהר"ת שלהם "חנה" או "החן" (כדאיא בספרים¹⁵) יש עליו
- 25 במצות חלה לגבי שתי מצוות האחרות: כי, הדלקת הנר היא מצוה שמדברי סופרים¹⁶, ולא מן התורה;

<p>10 רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"י הי"ד – מר"ה ח, ב. 11 ר"ה כז, א. 12 נוסח תפלת מוסף דר"ה – מר"ה שם. 13 סנהדרין לז, סע"א (במשנה). 14 ירושלמי שבת פ"ב סה"ו. ב"ר רפי"ד. ספי"ז. יל"ש בראשית רמז לב. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות חע"ב ע' 347 ואילך. וש"נ. 15 מג"ע עה"ת פ' שלח (ד"ה ג' מצוות יז, ד) – בשם הגהות מיימוניות (בסו"ס זרעים (בסופן)). 16 ראה שו"ע אדה"ז אר"ח רסרס"ג. וש"נ.</p>	<p>1 (שהש"ר עה"פ (פ"ו, ט (ב)). 2 שה"ש ו, ח. 3 בטור ושו"ע אדה"ז או"ח סס"א ס"ב: "כפרוטגמא". 4 ספרי ופרש"י ואתחנן ו, ו. 5 "יאָרצייט" של הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה (המו"ל). 6 מ, א. וראה תוד"ה ואת – נדרים כג, ב. רא"ש סוף יומא. 7 דרושי ר"ה נח, א. סד, א. 8 ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חע"ד ע' 20. וש"נ. 9 ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חכ"ו ס"ע 293 ואילך. וש"נ.</p>
--	---

מצות נדה – הרי לעתיד לבוא, כשיקויים היעוד¹⁷ "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", יתבטל דם נדה,¹
 כמפורש במדרש¹⁸ שלעתיד לבוא יהי' רק דם טהור; ואילו מצות חלה קשורה עם ענין טוב בלבד, והיא²
 מצוה מן התורה, בזמן שביהמ"ק הי' קיים, ובזמן הגלות¹⁹, ולעתיד לבוא (כמובן מנבואת יחזקאל²⁰).³
 ולכן, הנה גם במשך החיים יש מעלה במצות חלה – שכיון שקשורה עם לחם, ש"לכב אנוש יסעד"²¹,⁴
 הרי זה ענין שזקוקים אליו הן בימות החול והן בימות השבת, הן אצל קטנים והן אצל גדולים; משא"כ⁵
 שתי מצוות האחרות – מצוה אחת קשורה עם שבת, והמצוה השני' קשורה עם זמן קבוע שבו נעשה⁶
 גוף האשה במעמד ומצב מסויים (כמבואר במשנה במסכת נדה²² אימתי מתחיל הזמן לזה). וכיון שבמצות⁷
 חלה רואים בגלוי ענין התמידיות שבזה – הרי זה בדוגמת הענין ד"תדיר ושאינו תדיר קודם"⁸
 (כדברי הגמרא במסכת זבחים²³).⁹

ב. סיום המסכתא במשנה²⁴ מתחיל בענין של חלה, אבל בהיפך מהמדובר אודות מצות חלה בתחלת¹⁰
 המסכתא:¹¹

תחלת המסכתא היא: "חמשה דברים חייבין בחלה". ואילו בסיום המסכתא נאמר שהיו כאלו שהביאו¹²
 חלה מחוץ-לארץ, "ולא קבלו מהם".¹³

ובדרך אגב (כמבואר במפרשים²⁵) מביאה המשנה דוגמאות בדינים נוספים שלא קבלו מהם: "אנשי¹⁴
 הר צבועים הביאו ביכוריהם קודם עצרת, ולא קבלו מהם . . בן אנטוניוס העלה בכורות מבבל, ולא קבלו¹⁵
 ממנו. יוסף הכהן הביא ביכורי יין ושמן (לא פירות), ולא קבלו ממנו. אף הוא העלה את בניו ובני ביתו¹⁶
 לעשות פסח קטן (שני²⁶) בירושלים, והחזירוהו כו". והמשנה מסיימת: "אריסטון הביא ביכוריו מאפמיא¹⁷
 (שם מקום בסוריא²⁶) וקבלו ממנו, מפני שאמרו הקונה בסוריא כקונה בפרוור שבירושלים".¹⁸

ג. ויש לבאר סדר הדברים במשנה (שבודאי גם הוא בדיוק):¹⁹

מובן בפשטות, שלכל לראש מביאה המשנה דין בנוגע לחלה, דכיון שזוהי מסכתא חלה, הרי ענין²⁰
 זה הוא במקומו. אח"כ מביאה המשנה דין בנוגע לביכורים – שזהו בדוגמת חלה כיון שגם הוא קשור²¹
 עם סוג הצומח, כמו חלה. ולאח"ז דוגמא מסוג נעלה יותר – "הביא בכורות", מסוג החי.²²

וסיום המשנה הוא בענין של ביכורים – כמבואר במפרשים²⁷, שזהו לפי שלפנ"ז נימנו הענינים ש"לא²³
 קבלו", ואילו הסיום הוא בענין חיובי, שקבלו כו".²⁴

אבל צריך להבין (כקושיית המפרשים²⁷): מדוע בין שתי הדוגמאות מביכורים ("אנשי הר צבועים²⁵
 הביאו ביכוריהם כו", "ויוסף הכהן הביא ביכורי יין ושמן") מפסיקה המשנה בענין שהוא מן החי,²⁶
 ומצוה אחרת – "העלה בכורות"?

ודיוק נוסף: בנוגע ליוסף הכהן ש"העלה את בניו ובני ביתו לעשות פסח קטן", ניתוסף: "בירושלים"²⁸
 (דלא כמו בשאר הדוגמאות שבמשנה שנאמר הביאו – חלות, ביכורים (ביכורי יין ושמן) או בכורות –²⁹
 סתם), אף שלכאורה מאי קמ"ל, שהרי מובן שפסח שני (כמו פסח ראשון) צריך להביאו למקום שבו³⁰
 מקריבים את כל הקרבנות – לביהמ"ק שבירושלים?³¹

ד. בנוגע לסדר המשנה – יש לבאר ע"פ האמור שתחילה נזכר ענין הקשור עם צומח (חלה וביכורים),³²
 ואח"כ ענין הקשור עם חי (בכורות):³³

(23) צא, רע"א. וש"נ.

(24) שהרי בבבלי יש משנה בלבד, ורק בירושלמי יש על זה

גם תלמוד, גמרא. אבל, גם כפי שהסיום הוא במשנה – יש בזה
 כו"כ ענינים.

(25) מאירי כאן.

(26) פי' הרע"ב.

(27) ראה אמונת יוסף לירושלמי חלה שם (ד"ה בן אטיס).

(17) זכרי' יג, ב.

(18) ראה מדרש תהלים (קמו [ד]).

(19) ראה אנציק' תלמודית (כרך טו) ערך חלה ס"ג (ע' ריב
 ואילך). וש"נ.

(20) מד, ל ובמצו"ד.

(21) תהלים קד, טו.

(22) רפ"י.

- 1 ובהקדים, שנוסף על הדוגמא מענין הקשור עם חי, הוסיף יוסף הכהן חידוש גדול יותר – ש"העלה
2 את בניו ובני ביתו לעשות פסח קטן בירושלים", שזהו ענין הקשור עם סוג המדבר.
- 3 ועפ"ז מובן גם טעם ההפסק ב"העלה בכורות" בין שני הענינים של ביכורים ("אנשי הר צבועים
4 הביאו ביכוריהם", ו"יוסף הכהן הביא ביכורי יין ושמן"): :
- 5 בנוגע ליוסף הכהן נאמרו ב' ענינים: (א) "הביא ביכורי יין ושמן", (ב) "העלה את בניו ובני ביתו
6 לעשות פסח קטן בירושלים".
- 7 וכיון שהענין ד"הביא בניו ובני ביתו כו" צריך לבוא בסוף (לפי הסדר דצומח חי ואח"כ מדבר) –
8 אין מקום לחלק ולכתוב שתי בבות בנוגע ליוסף הכהן (בבא אחת לפני "העלה בכורות", ובבא אחת
9 לאחרי "העלה בכורות"), ובפרט שלשון המשנה הוא "דבר קצר" (כמ"ש הרמב"ם²⁸);
- 10 ולכן מצרפת המשנה ביחד את שני הענינים שעשה יוסף הכהן, ובמקום לכתוב ש"הביא ביכורי יין
11 ושמן" לפני "בן אנטינוס העלה בכורות", מביאה זאת ביחד ובתור טפל לכך ש"העלה את בניו ובני ביתו
12 לעשות פסח קטן", שע"פ סדר הדברים צריך לבוא בסוף²⁹.
- 13 ה. ובנוגע לדיוק ש"העלה את בניו ובני ביתו לעשות פסח קטן (ומוסיף) בירושלים" – הנה:
14 בנוגע לטעם ש"העלה את בניו ובני ביתו לעשות פסח קטן בירושלים, והחזירוהו, שלא יקבע הדבר
15 חובה" – מבואר בירושלמי³⁰ ב' סברות: "אתיא כמ"ד פסחן של נשים רשות", וגם "אפילו למ"ד חובה
16 כו".
- 17 ושואלים על זה³¹: למ"ד שאשה חייבת בפסח שני – היתכן שלאחרי שיוסף הכהן כבר העלה את
18 אשתו, "החזירוהו", שעפ"ז נמצא שאשתו של יוסף הכהן לא הביאה פסח שני אע"פ שנתחייבה בו?
19 ומתרצים³¹, שזהו לפי שמצינו בגמרא בנוגע ליוסף הכהן שבמשך זמן מסויים הי' דר בצידון³², שזהו
20 חוץ-לארץ, ואז לא הי' מחוייב בפסח ראשון, ובמילא לא נתחייבה גם אשתו בזה. אבל זהו תירוץ דחוק
21 ביותר, כי, עפ"ז נמצא שהסיפור הראשון אודות יוסף הכהן ש"הביא ביכורי יין ושמן", הי' מארץ ישראל
22 (שהרי דוקא ארץ ישראל חייבת בביכורים, שנאמר³³ "ביכורי אדמתך"), ואילו בסיפור השני שהובא
23 אודותיו בחזקתא מחתא, מדובר דוקא אודות חוץ לארץ³⁴.
- 24 ויש לומר, שהמשנה מבהירה זאת בהוספה ש"העלה את בניו ובני ביתו לעשות פסח קטן בירושלים":
25 החזרת יוסף הכהן ובניו ביתו – אירעה בהיותם עדיין בכניסה לירושלים, לפני שהגיעו לאיסקופת
26 העזרה.
- 27 וכיון שיש דעה ש"מאיסקופת העזרה ולחוץ" (ד' אמות) נקרא כבר "דרך רחוקה"³⁵ – יש לומר,
28 שיוסף הכהן סובר כדעה זו, או שעכ"פ בנוגע לנשים, הנה בשעה שחכמים רצו לעשות סייג לתורה
29 "שלא יקבע הדבר חובה", סמכו על היתר זה ועיכבוה בכניסתה לירושלים, קודם שתגיע קרוב לעזרה
30 שבביהמ"ק³⁶.
- 31 ו. וכרגיל גם לקשר תחלת המסכתא עם סוף המסכתא:
- 32 בתחלת המסכתא נאמר ש"חמשה דברים חייבין בחלה". וטעם הדבר, "דגמרינן חלה מפסח, נאמר
33 בפסח מצות לחם עוני³⁷, ונאמר לחם בחלה, והי' באכלכם מלחם הארץ³⁸, מה לחם האמור בפסח דבר

(34) נוסף על עוד כמה דיוקים שבגללם דוחק גדול ביותר לתרץ כן.
(35) פסחים זג, ב – במשנה (וראה רע"ב בפי' המשנה פ"ט מ"ב) שם. משכיל לרוד לפרש"י בהעלותך ט, יו"ד.
(36) המשך הענין – ראה לקמן ס"ב ואילך.
(37) פ' ראה טז, ג.
(38) שלח טו, יט.

(28) בהקדמתו לפיהמ"ש (ד"ה אח"כ ראה להסתפק).
(29) המשך הענין – ראה לקמן ס"ב.
(30) סוף חלה.
(31) ראה אמונת יוסף שם (ד"ה א"ר יונה).
(32) עירובין מז, ריש ע"ב ובפרש"י. ע"ז יג, א. ירושלמי
(33) ברכות פ"ג ה"א. מס' שמחות פ"ד, כו.
(34) משפטים כג, כט. תשא לד, כו.

1 הבא לידי חמוץ, אף לחם האמור בחלה דבר הבא לידי חמוץ, ואין לך בא לידי חמוץ אלא אלו חמשת
2 המינים בלבד"26.

3 ונמצא, שהדין הראשון שבתחלת מסכתא חלה קשור עם פסח.

4 וזוהי גם השייכות (עכ"פ ברמז) עם סיום המסכתא – שיוסף הכהן רצה להדר ולהביא "פסח קטן"
5 בירושלים.

6 ז. ויש לקשר גם עם הזמן דעשי"ת וענין היאצרייט (פירוד הנפש מן הגוף):

7 נזכר לעיל (ס"א) בנוגע לכללות ענין החלה, שאדם הראשון הי' "חלתו של עולם", וכמבואר
8 בירושלמי ובמדרש רבה¹⁴, שמצות חלה ניתנה כדי לתקן את הענין הבלתי-רצוי שאירע אצל אדה"ר.

9 וכמו בכל ענין של תיקון – לא מספיק התיקון כשלעצמו, ללא "ריוח", שהרי הירידה היא צורך עלי'.
10 ולכן בהכרח לומר שמצות חלה פועלת לא רק לתקן מה שהי' חסר, אלא עי"ז ניתוסף כהנה וכהנה, ועד
11 – באופן ד"כפליים לתושי"39. והיינו, שבשעה ש"עולם (כולל גם אדה"ר) על מילואו נברא"⁴⁰, הי' זה
12 בדרגא ובאופן של "צדיקים", ולאח"ז היתה הירידה צורך עלי', כדי שיגיעו לענין ודרגא נעלית יותר –
13 דרגת בעלי תשובה.

14 וזהו בכללות החידוש של עשי"ת – ענין התשובה, שהרי בכל ענין של תשובה ותיקון על החטא,
15 אם התשובה היא בשלימותה (כמבואר באגרת התשובה של רבינו הזקן), אזי ב"מקום שבעלי תשובה
16 עומדין אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד בו"⁴¹.

17 וכן הוא גם בנוגע לכללות ענין פירוד הנפש מן הגוף, כמ"ש⁴² "עפר אתה ואל עפר תשוב" –
18 שהכוונה בזה היא כדי שלאח"ז יבואו לעלי' גדולה יותר, שלכן, אפילו צדיקים חוזרין לעפרן "שעה
19 אחת קודם תחיית המתים" (כדאייתא בגמרא במסכת שבת⁴³).

20 ועד"ז בנוגע לכללות ענין הגלות, שאז "אותותינו לא ראינו אין גו' אתנו יודע עד מה"⁴⁴, כיון שחסרה
21 החיות בקדושה שהיתה בגלוי בביהמ"ק – שהכוונה בזה היא כדי שעי"ז יגיעו אח"כ לדרגא ואופן נעלה
22 יותר, אצל בני", ועד לאופן נעלה יותר בכל העולם – "לתקן עולם במלכות שד-י"⁴⁵.

23 וענין זה נעשה ע"י העבודה של תשובה דוקא – שהיא "יפה לעולם", אבל "בעשרה הימים שבין
24 ר"ה ויוהכ"פ היא יפה ביותר ומתקבלת היא מיד, שנאמר⁴⁶ דרשו ה' בהמצאו" (כמ"ש הרמב"ם⁴⁷) –
25 שעל ידה בא משיח למטה מעשרה טפחים, ומשלים הענין ש"עתידי לאתבא צדיקייא בתיובתא"⁴⁸, ויבנה
26 ביהמ"ק במקומו, ויקבץ נדחי ישראל⁴⁹, ואז יקויים גם היעוד⁵⁰ "אהפוך אל עמים גו' לעבדו שכם אחד",
27 ועד ש"מלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים"⁵¹ (כמ"ש הרמב"ם בסוף וסיום הלכות מלכים שלו,
28 בסיום יד החזקה, משנה תורה, נוסף על מ"ש בקיצור בהלכות תשובה⁵²).

29 ויה"ר שע"י "קירוב המאור אל הניצוץ" שישנו במשך עשי"ת (כמבואר בארוכה בדברי רבותינו
30 נשיאינו⁵³), ילך ויתלבה יותר "קירוב הניצוץ אל המאור", ובקרום ממש יקויים היעוד⁵⁴ "ונגלה כבוד
31 הוי' וראו כל בשר יחדיו כי פי הוי' דיבר", למטה מעשרה טפחים.

48 ראה זח"ג קנג, ב. לקו"ת דרושי שמע"צ צב, ב. ובכ"מ.

49 רמב"ם הל' מלכים ספ"א.

50 צפני' ג, ט.

51 ישע"י יא, ט.

52 ספ"ט.

53 דרך חיים יג, ריש ע"ד. כא, סע"ב. צא, א. קונטרס

העבודה ספ"ה.

54 שם מ, ה.

39 איוב יא, ו. וראה שמור"ר רפמ"ו.

40 ראה ב"ר פי"ב, ו. פי"ג, ג. פי"ד, ז.

41 רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד – מברכות לד, ב.

42 בראשית ג, יט.

43 קנב, סע"ב.

44 תהלים עד, ט.

45 נוסח התפלה – "ועל כן נקוה".

46 ישע"י נה, ו.

47 שם פ"ב ה"ו.

* * *

1 ת. דובר כמ"פ, שכיון שהתורה היא תורת אמת, ואמת לאמיתו, הרי זה צ"ל אמת בכל הפרטים, כי,
2 אם חסר משהו בפרט אחד, הרי זה אמת שמעורב בו ענין שאינו אמת.

3 ובפרט שזוהי תורה אחת ויחידה מתחילתה ועד סופה, שנלקחת מהקב"ה ש"אני ראשון ואני אחרון
4 ומבלעדי אין אלקים"⁵⁵, וכדאיאת בירושלמי⁵⁶ שמרומזו בתיבת "אמת", שמורכבת מתחלת וסוף
5 האל"ף-בי"ת, אל"ף ותי"ו, וביניהם האות האמצעית של האל"ף-בי"ת, מ"ם (כשמצרפים גם את האותיות
6 כפולות מנצפ"ך⁵⁷), שזה מורה על תכונתו של דבר אמיתי – שהן בתחילה והן בסוף והן בינתיים הרי
7 זה ענין אחד (אותה תיבה אחת ויחידה) שמאחד את כל הפרטים שבו.

8 וכן הוא גם בתורה – שלכן מצינו בנוגע לספר-תורה שצריך להיות שלם: לא זו בלבד שצריכים
9 להיות בו הענינים העיקריים, אלא גם כל האותיות וכל התגין וכו', ודוקא אז הרי הוא ספר-תורה
10 בשלימותו; ועד"ז פוסק הרמב"ם⁵⁸ הלכה למעשה בנוגע לאמונה בתורה מן השמים: "האומר שאין
11 התורה מעם ה' אפילו פסוק אחד אפילו תיבה אחת. . (ועד"ז בנוגע לפירושה בתושבע"פ, עד לדקדוק
12 קל של דברי סופרים) הרי זה כופר בתורה", והיינו, שדוקא כשישנם כל הפרטים שבדבר אזי יודעים
13 שישנו גם העיקר.

14 וכל זה – במשך כל השנה ובכל הענינים; ועאכו"כ בר"ה, שהוא יום מיוחד שנקרא בשם "ראש" של
15 כל השנה, כמבואר בזה⁵⁹ שאינו רקתחלת השנה, אלא גם "ראש" השנה, להיותו בדוגמת ה"ראש"
16 שמנהיג את כל אברי הגוף, וכמו"כ יש בכחו של יהודי להנהיג את כל ימי השנה לפי ההחלטות שקיבל
17 ביום מסוגל זה שהקב"ה קבעו להיות ה"ראש" של כל ימי השנה כולה – הרי מובן שבכל הפרטים
18 שבר"ה יש הוראה כללית ועיקרית על כל השנה כולה, ועאכו"כ בנוגע לעניני ר"ה שנעשים בציבור,
19 ובברכה לפני' ולאחרי' וכו', כמו קריאת התורה וההפטרה.

20 ובהקדמה – שבנוגע לטעמים על קריאת התורה וההפטרה בר"ה, ישנו הענין שבר"ה נפקדו שרה
21 וחנה וכו'⁶⁰, שלכן קורין בהפטרת יום א' דר"ה כל סיפור הדברים אודות חנה⁶¹.

22 ונוסף על כללות הנקודה שבסיפור זה שנעשה חלק בתורה, ישנם גם כל פרטי הדברים שבו, ובכל
23 פרט יש תורה והוראה (כמובן מתורת הבעש"ט⁶², שכל דבר שיהודי רואה או שומע, יש בו בוודאי הוראה
24 שנוגעת לו עכשיו) – הוראה תמידית (שהרי התורה היא נצחית⁶³) שיכולים (וכיון שיכולים – אזי צריכים)
25 להשתמש בה בכל יום מימות השנה, ועאכו"כ בנוגע לפרט בסיפור ההפטרה שהוא חידוש גדול ודבר
26 נפלא, שיש ללמוד ממנו ענין עיקרי כיצד צריכה להיות ההנהגה בנוגע לכל משפחה בישראל.

27 ט. התחלת הסיפור – "ויהי איש אחד. . ושמו אלקנה. . ועלה האיש ההוא מעירו מימים ימימה
28 להשתחות ולזבוח. . בשילה"⁶⁴, היינו, שהי' נהג מידי שנה בשנה לעלות עם כל משפחתו למשכן שילה,
29 שזהו המקום שבו הי' גילוי השכינה, בדוגמת ביהמ"ק שלאח"ז.

30 וכמסופר במדרש⁶⁵ (הובא בילקוט שמעוני⁶⁶): "אלקנה ואשתו בניו ואחיותיו וכל קרוביו הי' מעלה
31 עמו לרגל, ובאים ולנים ברחובה של עיר, והיתה המדינה מרגשת, והיו שואלין אותן להיכן תלכו,
32 ואומרים לבית ה' שבשילה שמשם תצא תורה ומצות, ואתם למה לא תבואו עמנו ונלך יחד, מיד. .
33

(62) ראה כש"ט בהוספות סרכ"ג ואילך. וש"נ (נעתק ב"היום
יום" ט אייר).

(63) תניא רפי"ז. ובכ"מ.

(64) שמואל-א בתחלתו.

(65) תדבא"ר פ"ח.

(66) עה"פ (רמו עז).

(55) שם מוד, ו.

(56) סנהדרין פ"א ה"א. דב"ר פ"א, יו"ד.

(57) ח"י הרש"ש לרב"ר ס"ם.

(58) הל' תשובה פ"ג ה"ח.

(59) ראה לקו"ת דרושי ר"ה נח, א ואילך. ובכ"מ.

(60) ר"ה יא, א. וש"נ.

(61) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתקפ"ד ס"ז. וש"נ.

1 אומרים להם נלך עמכם . . לשנה הבאה חמשה בתים, לשנה אחרת עשרה בתים, עד שהיו כולם עולים.
 2 ובדרך שהי' עולה שנה זו לא הי' עולה שנה אחרת, עד שהיו כולם עולים. אמר לו הקב"ה, אלקנה, אתה
 3 הכרעת את ישראל לכף זכות וחנכתם במצות וזכו רבים על ידך, אני אוציא בן ממך שיכריע את ישראל
 4 לכף זכות ויחנך אותם במצות".

5 והמשך הסיפור בהפטרה, שכאשר נולד בנה שמואל, הנה בבוא הזמן לעלות לשילה – "חנה לא
 6 עלתה כי אמרה לאישה עד יגמל הנער גוי' ויאמר לה אלקנה אישה עשי הטוב בעיניך שבי עד גמלך
 7 אותו . . ותשב האשה ותינק את בנה עד גמלה אותו"⁶⁷, ורק לאח"ז – "ותעלהו עמה כאשר גמלתו . .
 8 ותביאהו בית ה' שילה"⁶⁸, באמרה, "אל הנער הזה התפללתי ויתן ה' לי את שאלתי אשר שאלתי מעמו
 9 וגם אנכי השאלתיהו לה' כל הימים גוי"⁶⁹.

10 והיינו, שבמשך שנתיים ימים (שזהו בדרך כלל זמן הגמילה⁷⁰) לא עלתה חנה לשילה, בגלל הצורך
 11 לגדל את בנה.

12 י. והגע עצמך:

13 מובן גודל ההפלאה אפילו כאשר יהודי יחידי עולה לרגל – שעז⁷¹ "יראה גוי' את פני הוי' אלקיך",
 14 וכדברי הגמרא⁷²: "כשם שבא לראות (שהקב"ה יראה אותו) כך בא לראות" (שהוא יראה את הקב"ה
 15 כביכול). ועאכו"כ כשמדובר אודות העלי' לרגל של אלקנה ובני ביתו (כולל גם חנה), שהביאו עמהם
 16 כו"כ מבני ובנות ישראל "לראות" ו"לראות".

17 וכיון שחנה היתה נביאה⁷³ (כמובא בסיום ההפטרה דברי נבואתה), היינו, שלא זו בלבד שראתה
 18 אלקות בשילה כמו כל שאר נשי ישראל, אלא ראתה אלקות כפי שרואה נביאה – הרי בודאי היתה לה
 19 ההבנה והרגש והעריכות האמיתיים בגודל ענין העלי' לשילה.

20 ואעפ"כ החליטה חנה שלא לעלות לשילה, אלא להשאר בבית, מחוץ לשילה, בגלל הצורך לטפל
 21 בכנה עד שתגמול אותו!

22 ולכאורה: כיון שאלקנה הי' אדם עשיר, הי' יכול להרשות לעצמו לקחת עמו כל מיני משרתים
 23 ומשרתות, מניקות ואומנות, כדי להבטיח שגם חנה ובנה שמואל יוכלו לעלות לשילה, באופן שההליכה
 24 בדרך לא תזיק להם.

25 והיתה גם אפשרות נוספת – שחנה תיקח עבור בנה "אומנת" (כפי שנקרא בלשון המדינה:
 26 "בבייבי-סיטער") למשך כמה שבועות שבהם תעלה לשילה עד שתחזור משם, כדי שסוכ"ס יהנה גם בנה
 27 שמואל מזה שתספוג לתוכה עוד גילוי אלקות ונבואה כו' כשתהי' בשילה.

28 ואעפ"כ מסופר בהפטרה בפשטות, שחנה לא עלתה לשילה אלא נשארה בבית עם בנה שמואל, כי,
 29 כל הזהירות ושימת-הלב וכל הנוחיות שיכולים להיות בדרך, או ע"י אומנת שמחליפה את תפקידה של
 30 האם, אינה מגעת למעלת הטיפול בילד ע"י האם בעצמה בהיותה בביתה.

31 ואלקנה הבין זאת, ולא ניסה להתווכח עם חנה, ואיפשר לה להתמסר לחינוך וגידול של שמואל
 32 באופן טוב הרבה יותר מכמו בעת ההליכה בדרך, אפילו כשזוהי דרך שמוליכה לשילה, לאחרי כל
 33 ההבהרות שעושים אפילו על הספק וספק ספיקא.

34 וכאשר חנה באה אח"כ עם שמואל לשילה והשאלתיהו לה' כל הימים – הי' זה בכח המס"נ שלא
 35 לילך לשילה במשך שנתיים ימים, כדי שתוכל להבטיח את גידולו של שמואל שיקבל את כל הדרוש לו
 36 באופן הטוב ביותר⁷⁴.

71 פ' ראה טז, טז.

72 חגיגה ב, א. וש"נ.

73 מגילה יד, א.

74 ראה גם תורת מנחם – התועדויות חל"ח ע' 115.

67 שם, כב"ג.

68 שם, כד.

69 שם, כד"ב.

70 ראה פרש"י ורד"ק שם, כב.

1 יא. ועי"ז פעלה חנה שלא זו בלבד שהקב"ה הסכים על הנהגתה, אלא שנקבע הדבר בתורה – בה
 2 בשעה שכל שאר הפרטים מחיי חנה לא נכתבו בתורה, שהרי ישנם רק פסוקים אחדים שבהם מסופר
 3 אודות חיי אלקנה וחנה – כיון שיש בזה הוראה לכל הדורות כולם:

4 יכולה אשה ואם בישראל (וכן זו שמתכוננת לכך) להיות מונחת בכל מיני דברים טובים (שהרי "לאו
 5 בשופטני עסקינן"⁷⁵, אלא בחכמים). אך על זה מסופר בהפטרה, שאפילו כשדובר אודות נביאה, ואודות
 6 המנהג של הליכה לשילה, שע"פ דין יש מקום לשקו"ט אם הי' לה היתר משלשה רבנים או מיחיד
 7 מומחה כו' שלא לילך לשילה באותה שנה – נשארה חנה בביתה בשביל היתרון שהי' לשמואל שלא
 8 יצטרך להטלטל בדרך בתור תינוק, וכך תוכל לטפל בו בעצמה באופן הטוב ביותר.

9 והנהגה זו מהוה דוגמא לכל נשי ישראל על כל הדורות כולם:

10 שלא כדעת הטועים לחשוב שטובת האשה להרגיש נחותה ביחס לאנשים, ולכן עלי' להשתדל ולהלחם
 11 על כך שגם היא תוכל להשיג אותו תפקיד ומשרה כמו של האיש, וכשם שהאיש עוזב את הבית מוקדם
 12 ביותר וחוזר עיף מאוחר ביותר, עלי' להראות "קונץ" שהיא לא פחותה ממנו, וגם היא יכולה לעשות
 13 כך, ועד שנעשה טעות בעולם, רח"ל, שהשלימות של האשה היא "לחקות" את האיש.

14 ועל זה הוא הלימוד מההפטרה – שזה בכלל לא נכון! זהו רגש נחיתות ועיוות בהערכת חשיבות
 15 התפקיד המיוחד שהטיל הקב"ה על הנשים – בנתנו להם דבר גדול יותר מאשר עלי' לרגל לשילה, כולל
 16 גם לפעול ולהרעיש קהילות של בני"י שילכו לשילה, שכל זה לא מגיע לפעולה של אשה שנשארת בבית
 17 ומבטיחה שהבית יהי' על יסודי התורה והמצוה בכלל, ובפרט בנוגע לחינוך הבנים והבנות.

18 וכמדובר כמ"פ⁷⁶ שבנוגע למנין בני"י מודגש ענין המשפחה: אע"פ שבחומש לא נזכר המנין של כל
 19 משפחה, אלא רק המנין של כל שבט והמנין של כל ישראל – מודגש בנוגע לכל שבט שהיסוד והקיום
 20 של בנין וגידול בני"י, יהדות ותורה, הוא: "למשפחותם"⁷⁷, היינו, שמבנה המשפחה הוא כפי שקבע
 21 הקב"ה – שהבעל עושה את החלק שלו, והאשה עושה את החלק שלה; והחלק שלה הוא לא פחות
 22 חשוב, ואולי חשוב יותר, מהחלק שעושה הבעל – בשעה שמדובר אודות הילדים!

23 יב. ויש להוסיף ולהזכיר – עכ"פ בקיצור וברמז, כיון שעומדים בזמן שבו צריך לדבר רק בזכותם
 24 של ישראל – שרואים לדאבוננו מה שאירע כתוצאה מזה שחלק מהנשים התחילו להתעסק בעניני פרנסה
 25 ובגלל זה הוכרחו להעדר מהבית כו', שנעשה קרע ופירוד בין ההורים לילדים, שחיים בשני עולמות,
 26 באופן שאחד לא יודע אודות השני ולא מבין אותו!

27 ולכן יש לשנות זאת מעיקרו, ולהבטיח שהבעל יעשה את החלק שלו, והאשה תעשה את החלק שלה
 28 [שיתכן שהוא חשוב יותר] בתור "עקרת הבית"⁷⁸; ובאופן שאין זה בגלל שהיא לא מספיק חשובה וכו',
 29 אלא אדרבה: דוקא בה נתנו אימון בנוגע לחינוך הבנים והבנות מילדותם ומקטנותם, מיד בלידתם, ועוד
 30 תשעה חדשים לפני"ז, בשעה ש"אוכל ממה שאמו אוכלת"⁷⁹.

31 והמחשבה שהשלימות של האשה תבטא בכך שתשכח מהכל ותוכיח את טיב מומחיותה (כפי שנקרא
 32 כאן: "א גוטער פראָפעשיאָנעל") ויכלתה להרויח כסף וכו' – הרי זו ירידה ונפילה: לא זו בלבד שזהו
 33 איבוד הכבוד העצמי והערכת הכחות שיש לה, אלא זהו ענין שפוגע בקיום משפחות בישראל, כמוזכר
 34 עכ"פ ברמז.

35 וגודל כאב-הלב שבדבר – שבשעה שרואים את המצב והצורך בתיקונו, נמצאים יהודים שאין להם
 36 דאגה אחרת מאשר לעקור יותר נשים מהתפקיד שלהן, ולחפש היתרים שיוכלו למנות אותן בתור "גבאי"

75 חע"ב ע' 229. וש"נ.

76 ראה ב"ק פה, א. ב"מ מ, א. ב"ב ז, א. ועוד.

78 ראה ב"ר פע"א, ב. זח"א קנד, א. אוה"ת נ"ך ח"ב ע'

79 ראה גם תורת מנחם – התוועדיות חס"ד ע' 219 ואילך.

תתצא. ע' תתנח ואילך.

וש"נ.

79 נדה ל, ב.

77 במדבר א, ב. ועוד. וראה גם תורת מנחם – התוועדיות

1 או "שמש" בבית-כנסת, ליתן להן עלי' לתורה ולצרפן למנין וכו', ועושים מזה "א גאנצן פאראד" ...
 2 שמגיע להם "ישר כח" שהעלו את הנשים לדרגתן האמיתית, וביכלתן לשמוח על כך שהגיעו לשלימות
 3 – מבלי לחשוב על כך שמלבד העובדה שזהו היפך מנהג ישראל, היפך ההלכה וכו', הרי זה ענין שנוגע
 4 ביסוד של משפחות בישראל, שזהו יסוד כל עם ישראל – שהאשה תעסוק בעיקר עבודתה ועיקר תפקידה
 5 ושליחותה, שזהו הענין של "עקרת הבית".

6 ולא לירד לעניני קטנות, לחקות או לרוץ אחרי מישהו שלא יודע מה הוא רוצה ומבלבל גם לאחרים
 7 את הראש... ולומר, שכיון שחיים בסביבה כזו שבה יכול הדבר להתפרש באופן אחר, יפקירו הנשים את
 8 ילדיהן, כדי שיוכלו לומר שנתנו להן עלי' וצירפו אותן למנין או שבחרו אשה ל"גבאי" – שזהו רק ענין
 9 של כבוד על ה"נייר", שלא נוגע לאף אחד, אפילו אם הי' הדבר ע"פ הלכה, ועושים זאת במקום
 10 השליחות הכי נעלית שנותן הקב"ה לנשים, לקיים את עם ישראל ע"י העמדת בנים ובני בנים שיוכלו
 11 אח"כ להביאם לשילה ולומר "אל הנער הזה התפללתי", ככל אריכות הדברים שבנבואת חנה.
 12 יג. וכאמור, אין הזמן להאריך בענינים בלתי-רצויים, אלא לדבר אודות הצד הטוב שבזה:

13 בוודאי הי' מן הראוי ע"פ הלכה שיחד עם אלקנה יעלו גם חנה ופנינה לשילה, כי, אע"פ שנשים
 14 אינן מחוייבות בראי⁸⁰ (והלכו רק בגלל הבעל), הרי בפועל הי' גם אצלן כל העילוי שבהליכה לשילה,
 15 כולל גם מה שחנה קיבלה שם בתור נביאה.

16 ואעפ"כ, מספרת ההפטרה של ר"ה – וצריך ליקח הוראה זו על כל ימות השנה – שאשה ואם בישראל
 17 (וכן ילדה שמתכוננת להיות אם בישראל בשעה שהקב"ה יברך אותה ובילדים משלה) צריכה לדעת
 18 שהגדלות שלה מתבטאת בתפקידה ושליחותה המיוחדת שלא ניתנה למישהו אחר – להיות עקרת-הבית,
 19 ואילו כל שאר הענינים, אפילו הליכה לשילה "לראות את פני הוי' אלקיך"⁸¹ – אומר "הוי' אלקיך" שיש
 20 ענין נעלה יותר מזה – להיות עקרת-הבית ולעסוק בגידול הילדים!

21 ואדרבה: עי"ז באים אח"כ עם הילדים לשילה, ופוגשים את הכהן גדול ואומרים לו: "אל הנער הזה
 22 התפללתי", ואח"כ נעשה ה"נער" בדוגמת שמואל שעליו נאמר במדרשי חז"ל⁸² שהי' שקול כנגד משה
 23 ואהרן (איך שהפירוש בזה), ואח"כ הוא מושח את דוד מלך ישראל, שזוהי ההתחלה לביאת משיח שיהי'
 24 "מבית דוד ומזרע שלמה"⁸³.

25 וכל זה ניתן בידה וברשותה של כל עקרת הבית בישראל, שניתנו לה כל האפשרויות ("היכולת
 26 והרשות נתונה כו"⁸⁴) למלא את תפקידה ושליחותה בשלימות, באופן הכי נעלה, ובשמחה ובטוב לבב
 27 – להעמיד "זרע ברך השם"⁸⁵, "צבאות השם"⁸⁶, שעמם נלך לקבל פני משיח צדקנו, בגאולה האמיתית
 28 והשלימה, ובקרוב ממש.

29 * * *

30 יד. בנוגע לחלה – נאמר בהתחלת המסכתא: "חמשה דברים חייבין בחלה, החטים והשעורים
 31 והכוסמין ושכולת שועל ושיפון" – אותם מינים שבהם יוצאים י"ח מצות מצה, כנ"ל (ס"ו) "דגמרינן
 32 חלה מפסח".

33 אמנם, חמשה מינים אלו – צריכים תחילה לטחון אותם עד שיהי' קמח, ואח"כ צריך לערב את הקמח
 34 עם מים, ומ"שהאשה מקשקשת עיסתה במים"¹⁴, ונעשית עיסה שיש בה שיעור הראוי – (לא פחות

בראשית פמ"ה). וראה מפרשי זוהר ח"א (קי, ב). וש"נ.

(84) תניא רפי"ד. וראה רמב"ם הל' תשובה רפ"ה.

(85) ישעי' סא, ט.

(86) בא יב, מא.

(80) רמב"ם הל' חגיגה רפ"ב.

(81) תשא לד, כד.

(82) ראה ר"ה כה, ריש ע"ב.

(83) פיה"מ סנהדרין ר"פ חלק יסוד יב. אגרת תימן פ"ג. וראה

סהמ"צ להרמב"ם מל"ת סבב (ע"פ תנחומא ס"פ תולדות. אגדת

1 מאשר) מ"ג ביעים (בגימטריא "חלה", כמבואר בנוגע לסימן דשיעור מצות חלה)⁸⁷, אזי חל החיוב לקיים
2 מצות הפרשת חלה (באמירת ברכה, ככל הפרטים שבדבר).

3 וכאמור לעיל – יש הוראה בכל ענין, ועאכו"כ בעניני מצוות, שכן, אע"פ ש"המעשה הוא העיקר"⁸⁸,
4 כך, שלכל לראש צריך לקיים את המצוה כפשוטה, הרי לאח"ז צריך גם להתבונן בטעמי המצוה, רמזי
5 המצוה ושרשי המצוה, כמבואר בספרים⁸⁹.

6 וכמדובר כמ"פ, שכיון שהמצוות ניתנו לכל אחד ואחת מישראל, בהכרח שיש בכל מצוה גם רמזים
7 ועניני מוסר שמובנים לכל אחד, אפילו מי שרק מתחיל ללמוד יהדות, שהרי גם הוא קשור כבר עם
8 התורה וכל מצוותי, ולכן גם לו צריכה להיות אפשרות ללמוד מרמזי המצוה, עוד בהיותו במעמדו
9 ומצבו בתור מתחיל בלימוד יהדות.

10 טו. והענין בזה⁹⁰:

11 קמח – לא צומח מלכתחילה כמו שהוא; צומחים גרעינים של חטים או שעורים וכיו"ב מחמשת
12 המינים, ואח"כ צריך האדם לחפש עצות לכתוש את הגרעינים, שזהו דבר הדורש יגיעה. ועדיין לא
13 מספיקה היגיעה שבכתישת ופירור הגרעינים לחלקים גדולים, שהרי עדיין אין זה קמח; כדי שיהי' קמח
14 הראוי, יש צורך ביגיעה גדולה יותר לכתוש ולטחון לחלקים קטנים ביותר, עד שיהי' קשה ביותר להבדיל
15 חלק אחד מחבירו, שלכן מצינו בנוגע לדין בפועל, שעירוב קמח בקמח הוא כמו "לח בלח", ולא כמו
16 "יבש ביבש"⁹¹.

17 ואח"כ צריך לערב את הקמח במים, ולהתחיל ללוש, עד שנעשית עיסה שבה יכולים לקיים מצות
18 חלה. ומעיסה זו – לאחרי שאופים אותה בתנור – נעשה "לחם לבב אנוש יסעד"²¹, שעל ידו מתקשרת
19 הנשמה עם הגוף, וכך יחי' האדם וימלא את חייו בתוכן שבו צריכים להיות ממולאים חיי האדם.

20 והרמז בזה – כמבואר בקבלה, חסידות ומוסר, ועד כפי שהדברים מתורגמים באותיות פשוטות ביותר:
21 הקב"ה נתן לבנ"י את העולם באופן שיהודי יוכל להראות שהוא רוצה לקיים ולמלא את שליחותו
22 של הקב"ה – שלכן לא ניתן לו קמח מן המוכן, אלא ניתנו לו דברים כאלו שמצד המציאות והישות
23 שלהם אין האדם יכול להשתמש בהם באופן שיהיו דם ובשר כבשרו, שעיי"ז יחי' באופן הראוי לאדם
24 לחיות, אלא צריך תחילה לכתשם ולפררם כו'.

25 ועד"ז בנוגע לעבודת האדם בעצמו – שמצד עצמו הוא דבר שלם, שלא נשבר ולא מתכוּפף, לא
26 מציית ולא מתחשב במה שנעשה מסביבו, כיון שהוא עסוק במציאות שלו – הרצון והשכל שלו וכו',
27 ויכול להיות שכל העולם שמסביבו לא נוגע לו. ולכן, לכל לראש צ"ל הענין ד"נפשי כעפר"⁹².

28 טז. וזוהי ההוראה שלמדים ממצות חלה, עלי' נאמר⁹³ "מראשית עריסותיכם תתנו לה' תרומה":

29 מבואר בספרי מוסר⁹⁴ ש"ראשית עריסותיכם", מלשון עריסה, מורה על הזמן שהאדם ניעור משינתו,
30 שאז צריך לכל לראש לקום ולעמוד; תמורת זה שעד רגע זה הי' ישן – עליו לקום ולעמוד ולהתחבר
31 עם הקב"ה – "תרימו תרומה לה"⁹⁵, עיי"ז שעוד לפני שנוטל ידיו, אומר מי: "מודה אני לפניך מלך
32 חי וקיים שהחזרת בי נשמתי"; הוא יודע שכיון שעדיין לא נטל את ידיו, אסור לו לומר א' מהשמות

רסתמ"ז. וש"נ. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות תנו"ו ריש ע' 355.

92) נוסח "אלקי נצור" בסוף תפלת העמידה (ברכות יז, א).

93) שלח טו, כא.

94) ראה מג"ע עה"פ. סה"מ תרצ"א ריש ע' יז. וש"נ. וראה

גם תורת מנחם שם ע' 345.

95) שם, יט.

87) ראה תנחומא ס"פ קרח. במדב"ר פ"ח, כא. שו"ע יו"ד רסכ"ד ובש"ך שם סק"ב.

88) אבות פ"א מ"ז.

89) ראה גם רמב"ם הל' תמורה בסופן. נתבאר בארוכה

בלקו"ש חל"ב ע' 174 ואילך. וש"נ.

90) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חכ"ג ס"ע 86 ואילך.

91) ראה ש"ך שם סק"ט סק"ג. וש"נ. שו"ע אדה"ז או"ח

1 הקדושים⁹⁶, אבל יש לו כבר רצון להתקשר עם הקב"ה בתכלית ההתקשרות שאין למעלה הימנה, בהכירו
2 בכך שכל מציאותו היא רק בגלל שהקב"ה החזיר לו נשמתו.

3 ולאח"ז מתחיל עבודתו בפרטיות – שתמורת זה שבשעה שמתעורר משינתו יש לו רצון חזק, שכל
4 חזק ומדות חזקים, ואינו יודע לאן הם ימשכו ויסחבו אותו, ויתכן לפעמים שלא יהי' בדרך הישר, הנה
5 לכל לראש עליו להבהיר ולהבטיח, שהמציאות שלו אינה תופסת מקום: מה שהוא רוצה, הוא מבין,
6 והוא חש כלפיו רגש של אהבה או יראה – לא על זה הוא בונה את חייו, בידעו ש"נפשי כעפר"; לא
7 רק שנים, שלשה או ארבעה חלקים, אלא כמו קמח, שכל פירור אינו תופס מקום כלל, אלא שיש המון
8 פירוורים.

9 ופירוורים אלו נעשים ע"י עבודתו: הקב"ה הי' יכול לבראו מלכתחילה באופן שלא יהי' לו רצון ושכל
10 ומדות משלו, אלא ליתן לו מלמעלה רק ענינים של קדושה; אבל רצונו של הקב"ה שיהודי יראה שהוא
11 ממלא את שליחותו ע"י הכחות שלו – לפרר ולכתוש ולטחון את הגוף ונפש הבהמית, את הרצונות
12 הקשורים עם בשר הבהמה שיש בכל אדם.

13 יז. ולאח"ז אומרת התורה, שענין הקמח ("נפשי כעפר", ע"י הטחינה כו') אינו התכלית, אלא רק
14 התחלה והכנה בלבד; ואח"כ צריך לחבר ולאחד את כל פירוורי הקמח כדי לעשות מהם דבר שיחי' את
15 האדם.

וענין זה נעשה ע"י מים:

16 ענין המים כפשוטו הוא – כדברי הגמרא במסכת תענית⁹⁷ – ש"יורדים ממקום גבוה למקום נמוך".
17 טבע המים – שאינם מחפשים לשגשג ולהראות שהם מציאות חשובה, שביכלתם לטפס על קיר זקוף
18 או עקום... על הר גבוה או הר נמוך, אלא טבע המים לחפש מקום שיכולים לפעול שם, כיון שזהו מקום
19 נמוך יותר, ולכן יורדים לשם כו'. – הוא לא מחפש דבר של הנאה, אלא מחפש לפעול דבר-מה, ולפעול
20 – יכולים על מישהו שלמטה ממנו, שנעשה המקבל שלו. ולכן יורדים המים ממקום גבוה למקום נמוך.
21 ולכן, ענין המים הוא דבר שיכול לחבר ולאחד פירוורים נפרדים, באופן שתהי' אחדות אמיתית.

22 וכמדובר כמ"פ⁹⁸ בארוכה, שיש כל מיני דרכים להפגיש אנשים ביחד – בשביל כל מיני מטרות,
23 שליחויות ותפקידים, אבל, כשמדובר אודות תפקיד שקשור עם דבר מוגבל, הנה כל זמן שהדבר קיים,
24 קיים הקירוב והחיבור, ואילו כשבטל הדבר (ולחיותו דבר המדוד ומוגבל, מוכרח סוכ"ס להתבטל), אזי
25 בטל הקירוב והחיבור, ובלשון חז"ל⁹⁹: "כל אהבה שהיא תלו' בדבר, בטל דבר, בטלה אהבה", ועד"ז
26 בנוגע לחיבור התלוי בדבר ודביקות התלוי' בדבר, כך שבשעה שבטל הדבר, אזי מתבטל הקירוב והקשר
27 בין פירוורי הקמח;
28

29 ורק בשעה שהקישור והחיבור הוא ע"י דבר שמחפש לא להתעלות בעצמו, אלא לעזור למישהו אחר
30 ולפעול במקום נמוך – הרי זה דבר שאינו במדידה והגבלה, שנשאר קיים.

31 וזהו תוכן הענין של עירוב הקמח במים¹⁰⁰ – ע"פ ההוראות שבתורה, "אין מים אלא תורה"¹⁰¹, ובלשון
32 הכתוב¹⁰²: "כי ידעתיו (כפירוש רש"י: לשון חבה) למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו גו' לעשות
33 צדקה ומשפט", ש"שקולה צדקה (ע"י עשיית טובה כו') כנגד כל המצוות"¹⁰³, ו"היא מצות ה' ממש,
34 מה שהקב"ה בכבודו ובעצמו עושה תמיד כו"¹⁰⁴, שהרי כל מה שהקב"ה עושה – שנתן תורה ומצוות,

100 ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חנ"ו ע' 349.

101 ב"ק יז, א. וש"נ.

102 וירא יח, יט.

103 ב"ב ט, א. וראה תניא פל"ז.

104 תניא אגה"ק סי"ז.

96 ראה שו"ע אדה"ז או"ח מהדו"ב ס"א ס"ו. וש"נ.

97 ז, א. הובא בתניא פ"ד. וראה גם תורת מנחם ספר

המאמרים ניסן ע' קיח ואילך.

98 ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חכ"א ע' 99 ואילך.

וש"נ.

99 אבות פ"ה מט"ז.

1 ונתן כתיבה וחתומה טובה – הרי הוא עושה זאת לא רק למעננו, אלא "למען שמו" – מצד ש"חפץ
2 חסד הוא"¹⁰⁵ (כפי שהי' בר"ה הראשון שעליו נאמר¹² "זכרון ליום ראשון"), שזהו מי"ג מדות הרחמים
3 שלמעלה ממדידה והגבלה, כפי שמביא רש"י¹⁰⁶ ממדרשי חז"ל¹⁰⁷ ש"אינן חוזרות ריקם".

4 יח. ועוד ענין במים – בנוגע לעבודה עם עצמו:

5 לאחר שמתעורר משינתו ואומר "מודה אני לפניך מלך חי וקיים שהחזרת בי נשמת", שזהו רק באופן
6 ד"נשמה באפו"¹⁰⁸ – אזי מתחיל ענין התפלה, שעז"נ¹⁰⁹ "שפכי כמים לבך נוכח פני ה'", שגם זה הו"ע
7 המים.

8 וע"י התפלה הרי הוא מקבץ את כל הכחות והענינים שלו¹¹⁰ ומקשר ומחבר ומאחד אותם עם הקב"ה
9 – שמתפלל לפניו, "דע לפני מי אתה עומד"¹¹¹ – שהוא אין סוף וללא מדידה והגבלה; ובהתאם לכך
10 הנה גם התוצאה מזה אצלו היא באופן של קיימא.

11 וע"י ענין המים שמחבר את פירווי הקמה, נעשה ענין הלישה, ואח"כ נעשה ענין האפי' – כמ"ש¹¹²
12 "ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד", וכפי שמבאר רבינו הזקן¹¹³ ש"ענין עשר נשים הוא שבנפש כל
13 אחד ואחד מישראל יש עשר בחינות" (עשר כחות הנפש), "ואפו לחמכם, פי' התורה, בתנור אחד, פי'
14 בחמימות האהבה הבאה מהתבוננות של (ה') אחד", ועי"ז נעשה ה"לחם" ש"ללב אנוש יסעד".

15 יט. וזהו כללות ענינה של מצות חלה – "תרימו תרומה לה'", שעל ידה מתקיימת ההבטחה "להניח
16 ברכה אל ביתך" (כמ"ש בנבואת יחזקאל²⁰).

17 ועוד ענין בזה, שבנוגע לחלה מצינו חידוש נפלא – שאף שבדרך כלל אסור לנסות את הקב"ה, הנה
18 בנוגע לחלה, לא זו בלבד שמותר, אלא הקב"ה מבקש: "בחנוני נא בזאת"¹¹⁴, שכאשר יביאו חלה אל
19 בית הכהן, אזי יראו שדבר זה יביא "ברכה אל ביתך" – כמו בנוגע לצדקה, כמובא הדין בשו"ע יו"ד¹¹⁵,
20 שבענין הצדקה יכולים לנסות ולבחון את הקב"ה.

21 וענין זה מתחיל מצדקה ברוחניות, שעל ידה נעשה קירוב ואחדות בין בני" – בדוגמת מ"ש בנוגע
22 למ"ת: "ויחן שם ישראל נגד ההר"¹¹⁶, "ויחן" לשון יחיד¹¹⁷, וטעם הדבר – כיון שחני' זו היתה "נגד
23 ההר"¹¹⁸, שעמדו לפני הר סיני, שבו קיבלו את התורה עד סוף כל הדורות, ולכן נעשה עי"ז "ויחן" לשון
24 יחיד – שכל בני" מ"ראשיכם שבטיכם" עד "חוטב עציך" ו"שואב מימין"¹¹⁹ מתאחדים ונעשים "עם
25 אחד"¹²⁰, מאז שנעשה לעם בזמן מ"ת ועד סוף כל הדורות.

26 ו"עם אחד" זה – ע"י תורה אחת, שניתנה מה' אחד – פועל בכל העולם היעוד¹²¹ "והי' הוי' למלך
27 על כל הארץ ביום ההוא יהי' הוי' אחד ושמו אחד", כפי שיהי' נראה בגלוי, בביאת משיח צדקנו, ובעגלא
28 דידן.

29 * * *

30 כ. בנוגע לסדר הדברים במשנה שבסוף מסכתא חלה,

(113) לקר"ת בחוקתי מח, ג.
(114) מלאכי ג, יו"ד. וראה תענית ט, רע"א.
(115) סרמ"ז ס"ד (ברמ"א).
(116) יתרו יט, ב.
(117) מכילתא ופרש"י עה"פ.
(118) ראה פרשב"ם עה"פ.
(119) ר"פ נצבים.
(120) אסתר ג, ח. ועוד.
(121) זכרי' יד, ט.

(105) מיכה ז, יח.
(106) תשא לג, יט.
(107) ר"ה יז, ב.
(108) ישעי' ב, כב. וראה לקו"ת פינחס עט, ד. ובכ"מ.
(109) איכה ב, יט.
(110) ראה "התמים" ח"ב ס"ע מה ואילך. וראה גם תורת
מנחם – התוועדויות חס"ט ע' 96. וש"נ.
(111) ראה ברכות כח, ב.
(112) בחוקתי כו, כו.

1 — שתחילה מדובר אודות הבאת חלות [ובזה גופא מסופר תחילה ש"הביא חלות (סתם) .. ולא קבלו
2 ממנו", ואח"כ סיפור נוסף ש"הביאו חלותיהן מאלכסנדריא ולא קבלו מהם", וכפי שמתעכבים על זה:
3 מהו הצורך בשני הסיפורים¹²²], ואח"כ אודות הבאת ביכורים, ואח"כ אודות בכורות, ואח"כ אודות
4 ביכורי יין ושמן (שלכאורה מפסיקה המשנה בבכורות בין שני ענינים של ביכורים, כנ"ל ס"ד), ואח"כ
5 אודות הבאת בניו ובני ביתו —

6 יש להוסיף ולבאר, שזהו בהתאם לסדר והמשך הדברים בחיי האדם:

7 לכל לראש — ענין החלה, כי, נוסף לכך שצריך להזכירו תחילה בגלל שזוהי הסוגיא והמסכתא של
8 חלה, הנה גם בחיי האדם הרי זה ענין הכרוז, והיינו, שעוד לפני שישנו הענין דביכורים, שבאים רק
9 ממקומות מובחרים (כפי שנתבאר אח"כ במסכת ביכורים¹²³ מהיכן מביאים ביכורים), צ"ל הענין של
10 חלה, שהו"ע של לחם, ש"לחם לבב אנוש יסעד", ולכן נזכר במשנה בראשונה.
11 כא. ובה גופא מבארת המשנה פרטי הדינים ש"לא קבלו" — בשני אופנים:

12 בבבא הא', "הביא חלות (לא "חלותיו", אלא "חלות" סתם, היינו, בתור שליח של מישהו אחר) ..
13 ולא קבלו" — שטעם הדבר הוא בגלל שהחלות הם מחוץ לארץ, שאוירה וגושה מטמא¹²⁴, והיינו לפי
14 שמצות חלה היא לאחרי ש"מקשקשת עיסתה במים" (כנ"ל סי"ד), כך, שישנו כבר הכשר טומאה ע"י
15 המים.

16 [ועפ"ז מתרצים¹²⁵ מדוע מספרת המשנה רק אודות הבאת חלה, ולא אודות הבאת תרומה, שקודמת
17 לחלה — שהרי תרומה צריך להפריש מהחטים עוד בהיותם בכרי, בקופה, והיינו, שעוד לפני שטוחנים
18 אותם ועושים מהם קמח, ועאכו"כ לפני עירוב הקמח במים, ישנו כבר החיוב דתרומה, ואעפ"כ לא
19 נתפרש במשנה אודות הבאת תרומה, וא' הביאורים בזה — דכיון שהבאת התרומה יכולה להיות עוד
20 לפני שהחטים נעשו מוכשרים לטומאה ע"י מים, לא צריכה המשנה לספר שקיבלו מהם; משא"כ חלות,
21 שכבר באו במגע עם מים והוכשרו לטומאה, לא קבלו מהם].

22 ובבבא הב', "הביאו חלותיהן" — שבזה יש חידוש שגם כשהביאו החלות שלהם לא קיבלו מהם:
23 בנוגע לסיבה שלא קבלו, יש טעם נוסף — לא בגלל הטומאה (שהרי אינה טומאה ברורה, ובלשון
24 הרמב"ם¹²⁶: "שלא נטמאה בטומאה מפורסמת, אלא בעפר חוצה לארץ ואין כל אדם יודע בזאת הטומאה
25 כו"), אלא בגלל החשש שיוזק הדבר לישוב ארץ ישראל, כדאיתא בירושלמי³⁰ שחוששין שמא יהיו
26 הכהנים מרדפין אחרי' ויצאו לחוצה לארץ.

27 ובה יש חילוק אם שולחים שליח להביא החלות, או שמביאים החלות בעצמם — שכאשר טורחים
28 לבוא מחוץ לארץ לארץ ישראל כדי להביא את החלות בעצמם (ולא מסתפקים לשלחם ע"י שליח), אזי
29 רואים שארץ ישראל חביבה אצלם, ולכן אין חשש שהדבר יזיק לישוב ארץ ישראל.

30 וזהו החידוש בבבא הב', שאע"פ ש"הביאו חלותיהן" — לא ע"י שליח, אלא הביאו בעצמם את החלות
31 שלהם — אעפ"כ "לא קבלו מהם".

32 כב. ולאחרי הענין דהבאת חלה, שהוא דבר הכרחי (כנ"ל), מבארת המשנה ענין נעלה יותר — הבאת
33 ביכורים, שזוהו "מראשית כל פרי האדמה"¹²⁷, היינו, שכבר הגיע להמוכחר שבפרי האדמה.

(124) גיטין ח, ב. וש"נ.

(125) ראה אמונת יוסף שם (ד"ה ניתאי איש תקוע).

(126) בפיהמ"ש כאן.

(127) תבוא כו, ב.

(122) ראה פ"י הר"ש שירילי"ו — הובא במלאכת שלמה על המשנה. וראה גם שיחת י"ג תשרי ס"י (תורת מנחם — התועדויות חצ"ד ס"ע 80 ואילך). שיחת שבת חוהמ"ס ס"ד ואילך (תורת מנחם שם ע' 110 ואילך).

(123) פ"א מ"ג"ו"ד.

1 ולאח"ז מבארת המשנה בנוגע ל"בכורות", "בכורות בקרך וצאנך"¹²⁸ – ממין החי, ומה גם שבהמה
 2 היא דבר הכרחי בארץ ישראל, ועד שיש דין שנחשבת כמו חייו של אדם, ועד כדי כך, שלפני שהאדם
 3 אוכל בעצמו, צריך ליתן מאכל לבהמתו (כמבואר בפוסקים¹²⁹).
 4 ולאח"ז מבארת המשנה בנוגע ל"ביכורי יין ושמן", שזהו ענין נעלה יותר מכל הענינים שזכרו לפנ"ז
 5 – שלא זו בלבד שמביאים לביהמ"ק מה שצמח מפרי האדמה, כמו חלה, מחטה ושעורה, שצריך רק
 6 לטחון אותם ולעשות מהם קמח, ולערב במים, וכן ביכורים, שצריך רק לקשור עליו גמי ולומר הרי זה
 7 ביכורים¹³⁰, ללא צורך ביגיעה נוספת (מלבד היגיעה שלפנ"ז בזריעה וכו'), ועד"ז בנוגע ל"בכורות"
 8 (בקרך וצאנך), שאין בזה תפיסת ידי אדם, אלא עוד זאת, שמוסיף להתייגע עם הענבים והזיתים, לסחוט
 9 אותם ולעשות מהם יין ושמן, כדי להביא ביכורי יין ושמן.
 10 [כלומר: הסיבה לכך ש"ביכורי יין ושמן" נזכרו (לא ביחד עם "ביכורים", אלא) לאחרי "בכורות"
 11 היא – לא רק בגלל הצורך לסיים ב"יוסף הכהן" ש"העלה את בניו ובני ביתו לעשות פסח קטן
 12 בירושלים" (כנ"ל ס"ד), אלא מצד ענינם של ביכורי יין ושמן עצמם, שבגלל היגיעה שבדבר הרי זה
 13 ענין נעלה יותר מאשר בכורות].
 14 ונוסף על ההשתדלות הנ"ל שהיא בנוגע לנכסיו – מוסיפה המשנה גם בנוגע לבני הבית: "אף הוא
 15 העלה את בניו ובני ביתו לעשות פסח קטן בירושלים".
 16 ועפ"ז מובן סדר הדברים שבמשנה – שזהו על הסדר שיהודי הולך בעבודתו בארץ ישראל, "ארץ
 17 זבת חלב ודבש"¹³¹, "תחת גפנו ותחת תאנתו"¹³², ב"משק" שבבעלותו, שתחילה יש לו "חלות", ואח"כ
 18 "ביכורים", ואח"כ "בכורות" (בקרך וצאנך), ואח"כ "ביכורי יין ושמן", ואח"כ מביא גם בניו ובני ביתו
 19 כו'.
 20 כג. ובכל ענינים אלו אומרת המשנה ש"לא קבלו ממנו", "לא קבלו מהם", ועד לסיום הדבר:
 21 "והחזירוהו", וטעם הדבר – "שלא יקבע הדבר חובה".
 22 והיינו, שאע"פ שכוונתו היתה רצויה, הרי אדרבה, כמבואר בירושלמי³⁰ שכיון ש"הדבר מסויים"
 23 (שקשור עם אדם חשוב כו') יש לחשוש "שמא יקבע הדבר חובה", ויחשבו שנשים וקטנים צריכים לילך
 24 ולעשות פסח שני בירושלים, ולכן הוצרכו לשלול זאת עי"ז ש"החזירוהו".
 25 והענין בזה – דלכאורה מה איכפת שנשים וקטנים ילכו לעשות פסח קטן בירושלים?
 26 ובכן: מבואר בכ"מ¹³³ שהענין ד"לא תגרעו" הובא בתורה בהמשך ולאחרי "לא תוסיפו"¹³⁴. וההסברה
 27 בזה, שזהו לפי שאין מציאות כזו שיהודי יתחיל מ"לא תגרעו", כיון שכל יהודי רוצה לעבוד את הקב"ה;
 28 יכול רק להיות שיהי' אצלו הענין ד"תוסיפו". ולכאורה, מה בכך שיוסיף? – אך איתא בספרי מוסר,
 29 שלאחרי שמתחילים עם ענין של הוספה, אזי בא הצד שכנגד ומתחיל לטעון: הנך רואה שיש לך שכל
 30 טוב, והא ראי', שהוספת בתורה, וכיון שכן, יכול אתה לסמוך על שכלך גם במקום שצריך לגרוע!
 31 ועד כדי כך – כפי שאירע בנוגע לעץ הדעת, שכיון שחווה "הוסיפה על הציווי (שהציווי הי' רק "לא
 32 תאכלו ממנו", והיא הוסיפה ואמרה "ולא תגעו בו"), לפיכך באה לידי גרעון"¹³⁵.
 33 כד. ועפ"ז יש לומר הסבר על דבר פלא הקשור עם הענין ד"הקהל" שבשנה זו:
 34 כתיב¹³⁶ "מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות .. הקהל את העם וגו'". אבל בזמן
 35 הזה לא מקיימים מצות הקהל – אם בגלל שאין מלך בישראל, או בגלל שאין כל יושבי עלי', או בגלל

(133) ראה כלי יקר ואתחנן ד, ב. ועוד.

(134) ואתחנן שם.

(135) בראשית ג, ג ובפרש"י.

(136) וילך לא, יו"ד-יב.

(128) פ' ראה יב, יז. ועוד.

(129) ראה שו"ע אדה"ז אר"ח סקס"ז ס"ט. וש"נ.

(130) ביכורים רפ"ג. הובא בפרש"י תבוא שם.

(131) תבוא שם, טו.

(132) מלכים-א ה, ה.

1 שאין מנין השמיטות והיובלות וכו' [אע"פ שהלשון בספר החינוך¹³⁷ הוא ש"נוהגת מצוה זו בזמן
2 שישראל על אדמתן", שהפירוש הפשוט בזה (וכן משמע גם מדברי הרמב"ם) שאין צורך שיהיו "כל
3 יושבי" עלי"¹³⁸, וכמו"כ אין צורך בענין היובל, אלא די בענין השמיטה בלבד], כמבואר באחרונים¹³⁹
4 הטעם שמצות הקהל אינה בתקפה תמיד.

5 אך עדיין אינו מובן (כמובא באחרונים¹⁴⁰): היתכן שלא עושים זכר להקהל לאחרי כל שמיטה, בה
6 בשעה שיש שמיטת כספים אפילו בחוץ-לארץ, ושמיטת קרקעות בארץ-ישראל (מן התורה או מדרבנן)¹⁴¹,
7 ואעפ"כ לא עושים זכר להקהל (כמו בכמה ענינים שבהם עושים "זכר למקדש"¹⁴²) – שהרי לא מצינו
8 בראשונים, ועאכו"כ בש"ס ומדרשים (בנוגע לזמן התנאים והאמוראים), שעשו זכר להקהל?

9 יש לומר א' הביאורים בזה – ע"פ דברי הירושלמי הנ"ל (סכ"ג) שכיון ש"הדבר מסויים" יש לחשוש
10 "שמא יקבע הדבר חובה", ולכן הוצרכו לשלול את הענין ד"לא תוסיפו", כדי שלא יהיו מזה ענינים
11 בלתי רצויים ("לא תגרעו"), ועד"ז בנוגע לענין ד"הקהל", שהוא דבר שיש לו קביעות, שחוזר ונשנה
12 כל שבע שנים – כיון שראו שזהו ענין ערב ביותר ("זייער אַ געשמאַקער"), שההוספה בו יכולה להביא
13 לידי גרעון, הוצרכו לשלול זאת.

14 כה. אמנם, במה דברים אמורים – כשמדובר אודות "זכר למקדש" בנוגע לענין של מעשה, משא"כ
15 בנוגע לענין של מוסר והוראה רוחנית שיש במצוה זו.

16 וכמו בנוגע לענין הקרבנות, שאסור שיהי' בזה ענין של מעשה [ועד כדי כך, שבנוגע ל"זרוע"
17 שמניחים בקערה בפסח זכר לפסח, הנה אף שנוהגין לקחת חלק מצואר עוף שאינו ראוי לקרבן (תרנגול,
18 ולא תור או בן יונה), מ"מ, ידועה הוראת רבותינו נשיאינו¹⁴³ שיש להסיר כמעט כל הבשר מעל עצמות
19 ה"זרוע", בתור הרחקה, שלא יהא כל דמיון לקרבן פסח], משא"כ בנוגע לענין הקרבנות ברוחניות, הנה
20 לא זו בלבד שצ"ל ענין של זכרון, אלא צ"ל הענין ד"ונשלמה פרים שפתינו"¹⁴⁴, ע"י התפלות ש"כנגד
21 תמידין תקנום"¹⁴⁵, שלכן, ג"פ ביום צריך להתפלל, ולומר ולחשוב שזהו במקום קרבן!

22 ועד"ז בנוגע לענינה הרוחני של מצות "הקהל", שהכוונה בזה היא "למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו
23 גו' (ומזה יבואו לתכלית) לעשות את כל דברי התורה הזאת"¹³⁶ – הרי זה ענין שצ"ל בכל יום ויום,
24 וביתר שאת וביתר עוז בבוא שנת הקהל, ובפרט בתור הכנה לחג הסוכות, ולכן יש להזכיר זאת מתוך
25 "שטורעם", ולזרז ולהדגיש שענין זה צריך להיות אצל אנשים נשים וטף, וללא חילוק, באופן ד"הקהל
26 את העם", עם אחד שנעשה מציאות אחת וקהל אחד.

27 ויה"ר שזו תהי' הכנה קרובה והקדמה בפועל לקיום היעוד¹⁴⁶ "קהל גדול ישובו הנה", בקרוב ממש,
28 בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

29 * * *

30 כו. בתור מאמר המוסגר, הנה כאן המקום להסביר עכ"פ בקיצור בנוגע להמדובר בהתועדות דר"ה,
31 כיון שהיו כמה ששאלו על זה:

32 דובר¹⁴⁷ אודות הימים שבין ר"ה ויוהכ"פ, שלהיותם שבעה ימים רצופים יש ביניהם כל שבעת ימי

(142) ראה אנציק' תלמודית (כרך ג) ערך ביהמ"ק זכר למקדש
(ע' רמ ואילך). וש"נ.
(143) ראה תורת מנחם – התועדות חנ"ו ס"ע 71. וש"נ.
(144) הושע יד, ג.
(145) ברכות כו, א"ב.
(146) ירמ' לא, ז.
(147) שיחת יום ב' דר"ה ס"ד ואילך (תורת מנחם –
התועדות חע"ד ע' 11 ואילך).

(137) מצוה תריב.
(138) ערכין לב, סע"ב. רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"י ה"ח.
(139) ראה אנציק' תלמודית (כרך י) ערך הקהל בתחלתו (ע'
תמד). וש"נ.
(140) ראה גם תורת מנחם – התועדות חמ"ח ע' 197
ואילך. וש"נ.
(141) ראה גם שיחת וא"ו תשרי דאשתקד ס"ח (תורת מנחם
– התועדות ח"ע ע' 29). וש"נ.

1 השבוע, שבכל אחד מהם מתקנים יום זה בכל השבועות של השנה שעברה, כמ"ש בסידור האריז"ל¹⁴⁸,
 2 ש"אם חל יום ראשון מז' ימי התשובה ביום א' דשבת, מתכפרים לו כל עוונותיו שחטא ביום א' דשבת
 3 וכו'".

4 [ובהקדמה – שאע"פ שבר"ה, ועוד לפנ"ז, בחודש אלול, פעלו כבר שלימות בימים שבועות וחדשים
 5 שלפנ"ז, אעפ"כ, רצונו של הקב"ה שיהיו עוד שבועה ימים לאחרי ר"ה שבהם יוכלו להוסיף ולתקן כו'.
 6 וכמובן גם מזה שלאחרי שבעת הימים באה התשובה דיוהכ"פ על השנה שעברה, ולכאורה אינו מובן:
 7 כיון שכבר נתקנו כל שבעת ימי השבוע של השנה שעברה, מה יש להוסיף ולפעול ביוהכ"פ? – ועכצ"ל,
 8 שעדיין יש מה לעשות (מ'האָט נאָך עפעס וואָס צו טאָן...)...].

9 ועל זה נשאלה השאלה, שלפלא שבסידור האריז"ל נקט דוגמא ש"חל יום ראשון מז' ימי התשובה
 10 ביום א' דשבת", בה בשעה שישנו הסימן "לא אד"ו ראש"ל¹⁴⁹, וכיון שיום א' דר"ה לא יחול ביום ו',
 11 לא יתכן מציאות שהיום הראשון שלאחרי ר"ה יהי' יום א' בשבוע (ודוחק לתרץ שהדוגמא שבסידור
 12 האריז"ל היא בנוגע לזמן שביהמ"ק הי' קיים, כשהיו מקדשים החדשים ע"פ הראי', מבלי להתחשב
 13 בסימן ד"לא אד"ו ראש").

14 ועל זה נתבאר, ש"ל בדא"פ, שהדוגמא שבסידור האריז"ל היא מהפעם הראשונה של עשרת ימי
 15 תשובה (שזהו דבר המסתבר בשכל להביא דוגמא מהפעם הראשונה) – מיד לאחרי ר"ה הראשון, יום
 16 ברוא אדה"ר, שנברא ביום ששי, ועפ"ז נמצא שהיום הראשון משבעת הימים שבין ר"ה ליוהכ"פ הוא
 17 יום א' בשבוע.

18 ועל זה שאלו קושיא שלכאורה היא קושיא גדולה ביותר: בזמן אדה"ר הי' ר"ה רק יום אחד, וא"כ,
 19 התחלת הימים שבין ר"ה ליוהכ"פ היתה ביום השבת (שהי' כבר לאחרי ר"ה), ולא ביום ראשון?

20 ובכן, לכל לראש רואים כאן שמרוב התפעלות לא שמים לב ל"קלאָן-קושיא" – שהרי הקושיא היא
 21 גדולה יותר: כיון שאצל אדה"ר הי' ר"ה יום אחד*, נמצא, שבין ר"ה ליוהכ"פ יש שמונה ימים, ולא
 22 שבועה ימים, כך, שכל החשבון (אודות תיקון שבעת ימי השבוע) אינו מחוור, דא"כ, מה עושים עם יום
 23 השמיני?!

24 ואדרבה: לא רק אצל אדה"ר, אלא במשך כל הזמן שקידשו החדשים ע"פ הראי' (שלדעת כמה הי'
 25 זה גם משך זמן משחרב ביהמ"ק¹⁵²), הנה מלבד השנים שבהם אירע ש"באו עדים מן המנחה ולמעלה"
 26 (לאחרי ש"התקינו שלא יהיו מקבלין אלא עד המנחה", בגלל ש"פעם אחת נשתהו העדים מלבוא
 27 ונתקלקלו הלויים בשיר"), שאז "נוהגין אותו היום קודש ולמחר קודש"¹⁵³ (ב' ימים ר"ה) – הי' ר"ה יום
 28 אחד; וכיון שיום אחד זה הוא ר"ת תשרי, ויוהכ"פ הוא "בעשור לחודש"¹⁵⁴, נמצא, שע"ד הרגיל יש
 29 בין ר"ה ליוהכ"פ (לא שבועה ימים, אלא) שמונה ימים!

(* במענה לא' ששאל שאצל אדה"ר הי' יום הששי ויום הש"ק יומא חדא אריכתא – השיב כ"ק אדמו"ר
 שליט"א:

אאפ"ל כך – כיון שיום השבת הי' שבת שובה אצלו כמחז"ל¹⁵⁰ (הוזכר בהתוועדות¹⁵¹).

(148) עשי"ת. ראה ר"ן, ריטב"א ו"מלחמת ה"י להרמב"ן – ר"ה

(149) רמב"ם הל' קידוה"ח רפ"ז. טושו"ע או"ח סתכ"ח. רפ"ד. מגיד משנה הל' שופר פ"ב ה"ט. וראה גם בארוכה –

(150) ראה ב"ר ספכ"ב. התוועדויות תשמ"ח ח"א ע' 466 ואילך. וש"נ.

(151) שיחת ש"פ האזינו, שבת שובה ס"ג (תורת מנחם שם

(152) ר"ה ל, ב (במשנה). (154) אמור כג, כז. פינחס כט, ז.

כז. אך הביאור בדבר – פשוט:

1
 2 כיון שרצונו של הקב"ה שבעשי"ת תהי' אפשרות ליהודי לתקן את כל ימי השבוע שבשנה שלפנ"ז,
 3 בהכרח שיהיו בהם לכל-הפחות שבעה ימים (כל שבעת ימי השבוע). אך יתכן גם שיהי' יום נוסף, יום
 4 שמני, אלא שזהו ענין בפ"ע, שניתוסף מטעם הידוע ליוצרו (ע"ד הלשון בתניא¹⁵⁵), ואינו שייך לענין
 5 המבואר בסידור האריז"ל שהקב"ה קבע את הסדר של עשי"ת באופן שיהיו תמיד שבעה ימים רצופים,
 6 כדי שיוכלו לתקן את כל שבעת ימי השבוע שבשבועות וחדשים שלפנ"ז.
 7 ועתה נשאלת השאלה: כשישנם שמונה ימים, אימתי הם שבעת הימים שבהם מתקנים את כל שבעת
 8 ימי השבוע – מתחילה או לבסוף?
 9 ובכן:
 10 כיון שתמיד יש שבעה ימים רצופים לפני יוהכ"פ – הרי ענין זה הוא "תדיר", בגלל התקנה התדירה
 11 שבכל שנה ושנה בהכרח שיוכלו למלא את החסרונות או את העדר השלימות של שבעת ימי השבוע
 12 שבשנה שלפנ"ז; ואילו כשניתוסף יום שמני – הרי זה מצד ר"ה, בגלל שהי' רק יום אחד.
 13 ומזה מובן, שגם בשנה שר"ה הוא יום אחד – שבעת הימים הם השבעה ימים שלפני יוהכ"פ (כמו
 14 בשנה שר"ה הוא ב' ימים).
 15 והענין בזה – שכללות ענינם של שבעת הימים הרצופים שבעשי"ת הו"ע התשובה, והרי ענין
 16 התשובה הוא ענינו של יוהכ"פ, שהוא "זמן תשובה". קץ מחילה וסליחה¹⁵⁶, ואילו ר"ה, עם היותו
 17 מעשי"ת, הנה בפרטיות יותר ענינו של ר"ה הוא "תמליכוני עליכם"¹⁵⁷, או "יום הזכרון"¹⁵⁸. ולכן מסתבר
 18 ע"פ שכל לומר בפשטות ששבעת הימים צריכים להיות בסמיכות ליוהכ"פ שהוא יום התשובה – בבחינת
 19 מסמך תשובה לתשובה (ע"ד "מסמך גאולה לגאולה"¹⁵⁹), ולא נוגע כאן הסמיכות לר"ה, שעיקר ענינו
 20 הוא (לא ענין התשובה, אלא) "יום הזכרון".
 21 ועפ"ז מובן גם בנוגע לאדה"ר – שאין לומר ששבעת הימים התחילו אצלו מיד בשבת שלמחרת
 22 בריאתו ביום הששי, כיון שאז ישר יום נוסף עד העשור לחודש, שיהי' הפסק בין התשובה של שבעת
 23 הימים לתשובה דיוהכ"פ, אלא שבעת הימים היו אצלו שבעת הימים הסמוכים ליוהכ"פ, כך שהתחלתם
 24 היתה מיום א' בשבוע.
 25 עד כאן – המאמר המוסגר.
 26 כח. ועתה יש להזכיר גם אודות פרשת השבוע (ובפרט ע"פ תקנת חת"ת הידועה) – פרשת "וזאת
 27 הברכה":
 28 אע"פ שבסדרה זו יש כו"כ ענינים, הרי כללות ענינה הו"ע הברכה, כמדובר כמ"פ ש"שמו אשר יקראו
 29 לו בלשון הקודש"¹⁶⁰ מורה על תוכן הענין.
 30 והענין בזה – שסיום התורה הוא בברכה לכל אחד מישראל ולכל בני, ו"אין מקרא יוצא מידי
 31 פשוטו"¹⁶¹ – כל הענינים שנאמרו בסדרה בפשטות.
 32 ולהעיר גם מהמבואר בחסידות – בדרושי אדמו"ר האמצעי בסידור בד"ה להבין ענין תק"ש ע"פ
 33 כוונת הבעש"ט ז"ל¹⁶² – אודות גודל מעלת ברכת משה בריבוי כו' גם לגבי הברכות של אברהם ושל
 34 יעקב (אם כי "לא כיצחק", שזהו מה שממשיכים בר"ה כו').

(159) מגילה ו, סע"ב.

(160) תניא שעהיה"א פ"א.

(161) שבת סג, א. וש"נ.

(162) בסופו (רמז, ב [שסא, ד]).

(155) שעהיחיה"א ספ"ז (פד, ב).

(156) רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ז.

(157) ר"ה טז, סע"א. וש"נ.

(158) כן נק' בתפלות ובקידוש דר"ה (ולפי נוסח חב"ד ראה

אג"ק חל"א ע' כב. וש"נ) – גם בברכת הדלקת נר יו"ט דר"ה.

1 ובענין זה ניתוסף דבר פלא:

2 ברכת יצחק ועד"ז ברכת יעקב – קורין בתורה בעיקר בשבת; ואילו הברכות ד"וזאת הברכה" – לא
3 קורין בשבת, אלא בימים שבין שבת לשבת, בימי החול, ובעיקר ביו"ט (בשמח"ת) שמותר במלאכת
4 אוכל נפש וכו'. וכמו בשנה זו, שמיד לאחר קריאת פרשת האזינו בשבת שובה, מתחילים ללמוד בשיעורי
5 חת"ת (חומש עם פירוש רש"י וכו') פרשת "וזאת הברכה", עד שמח"ת שבו קורין בתורה כל הפרשה,
6 אבל לא קורין פרשת "וזאת הברכה" בשבתות שבינתיים – השבת דיוהכ"פ, והשבת דחג הסוכות.

7 וענין זה מורה על הפלאה יתירה – שהמשכת הברכה היא לא רק בענינים של שבת, אלא גם כפי
8 שכל אחד נמצא "תחת גפנו ותחת תאנתו"¹³², בעובדין דחול, נמשכת וחלה הברכה במילואה; וכיון
9 שברכה זו נמשכת למטה מטה יותר – הרי היא באה ממקום גבוה גבוה יותר¹⁶³.

10 והעיקר – כאמור, ש"אין מקרא יוצא מידי פשוטו", שיתברכו "ממגד שמים מטל ומתהום רובצת
11 תחת" ¹⁶⁴ (כמ"ש בשיעור של יום שלישי בשבוע), ובכל הברכות "אשר ברך משה", רעיא מהימנא, "עד
12 הים האחרון"¹⁶⁵ – עד היום האחרון (כפירוש הספרי¹⁶⁶), עד סוף כל הדורות.

13 ובלשון הידוע¹⁶⁷: "עמדו הכן כולכם" לקבל ברכת "ממגד שמים מטל ומתהום רובצת תחת" – בנוגע
14 לחתימה וגמר חתימה טובה לשנה טובה ומתוקה, ועד לבני חיי ומזוני רויחי כפשוטו, "מידו המלאה
15 הפתוחה הקדושה והרחבה"¹⁶⁸.

16 * * *

17 כט. כרגיל בכל שנה¹⁶⁹ – תערך גם "מגבית", וכל אחד יתן כפי נדבת לבו הטהור, ובכסף זה ישתמשו
18 עבור החזקת בנות ישראל (ע"י הלוואות וכו') שרצונן להשלים או להמשיך או להתחיל בחינוך על יסודי
19 התורה והמצוה, ובפרט אלו שאח"כ ינצלו זאת גם עבור תועלת הרבים.

20 וכיון שנמצאים כבר אחרי חצות לילה, הרי עכשיו זמן מוכשר לענין של צדקה, ולא כמו הזמן
21 שלפני חצות שיש מקום לשקו"ט, בגלל מ"ש בכתבי האריז"ל¹⁷⁰ שלא ליתן צדקה בלילה.

22 וכפי שסיפרתי פעם¹⁷¹ לכ"ק מו"ח אדמו"ר, שהיתה לי עגמת-נפש באותו יום, שבהיותי בביהכנ"ס,
23 שלשלתי מטבעות לקופת-הצדקה לאחר מעריב (לאחרי משך זמן שלא היתה לי הזדמנות ליתן צדקה),
24 ונגש אלי יהודי ואמר בפליאה גדולה: היתכן, הרי איתא בכתבי האריז"ל שבלילה לא נותנים צדקה.
25 וחיך כ"ק מו"ח אדמו"ר ואמר: מסתמא יהודי הנ"ל לא נתן צדקה גם ביום!...

26 ובכל אופן, אם צריך שיהי' ענין שעליו צריך לשוב בתשובה מעומקא דליבא במשך עשי"ת – הלוואי
27 שלא יהי' זה דבר חמור יותר מאשר נתינת צדקה בלילה!

28 ועכ"פ עכשיו, לאחר חצות לילה, ששייך כבר ל"ויהי בוקר" – הנה כיון שמחצות לילה מתחילה
29 ספירת המלכות להיות יותר בקו הרחמים¹⁷², הרי זה הזמן המתאים בנוגע ל"מגבית" הנ"ל.

30 וכל הרוצה יכול ליתן גם שמו ושם אמו, להזכירו למילוי משאלות לבבו לטובה.

(170) ראה נגיד ומצוה (בתפלת שחרית). שער הכוונות ענין תפלת ערבית דרוש א'. פע"ח שט"ו פ"א. וראה גם תורת מנחם שם ריש ע' 120. וש"נ.

(171) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חכ"א ס"ע 272 ואילך. וש"נ.

(172) ראה אוה"ת לך לך עה, א ואילך (כרך ב) תכג, ב ואילך. וש"נ.

(163) ראה לקו"ת ראה יט, ג. ובכ"מ.

(164) ברכה לג, יג.

(165) שם לד, ב.

(166) הובא בפרש"י עה"פ.

(167) אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ריש ע' רעט. וש"נ.

(168) נוסח ברכה הג' דברהמ"ז.

(169) ראה גם שיחת וא"ו תשרי דאשתקד בסופה (תורת מנחם

– התוועדויות ח"ע ס"ע 39 ואילך). וש"נ.

1 ויה"ר שצדקה זו וכל הצדקות ינוצלו באופן טוב ומוצלח, וזו תהי' הכנה קרובה לקיום היעוד —
 2 מקרא מלא אמר הכתוב — "אפס כי לא יהי' בך אביון"¹⁷³, כפי שיהי' בביאת משיח צדקנו, ואז יקיימו
 3 מצות גמילות חסדים שהיא "בין לעניים בין לעשירים" (אלא ש"עני ועשיר עני קודם", כדאיתא
 4 במכילתא¹⁷⁴), שלכן, "גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה"¹⁷⁵.

5 (ואח"כ אמר:)

6 מסתמא יחלקו את הפתקאות, וכל הרוצה ירשום את שמו, ויתן כפי נדבת לבו הטהור, או שיתחייב
 7 ליתן ואח"כ יקיים את ההתחייבות בשמחה ובטוב לבב.

8 ויה"ר שהתועדות זו שנערכת באסיפת עם (בלי עין-הרע) יותר מאשר ע"ד הרגיל — תוסיף בענין
 9 "ברוב עם הדרת מלך"¹⁷⁶ של מלך מלכי המלכים הקב"ה¹⁷⁷, והרי ה"הדר" של הקב"ה קשור עם
 10 תומ"צ¹⁷⁸, ובפרט עם מצות הצדקה, ש"שקולה כנגד כל המצוות"¹⁰³, ו"מביאה גאולה לעולם"¹⁷⁹.

11 ל. ובקשר עם הענין ד"רוב עם הדרת מלך" — הנה כאן גם המקום להעיר:

12 מסתמא רוצה כל אחד — וזהו גם הרצון שלי, בתוככי כלל ישראל — שתהי' הזדמנות לפגוש ולדבר
 13 עם כל אחד פנים אל פנים ביחידות.

14 אך ענין זה יכול להיות בשני אופנים: או שתהי' הזדמנות זו לכולם, אבל אז יצטרך כל אחד לדבר
 15 רק ענין עיקרי, או שיוקדש משך זמן ארוך לכמה, ואילו עבור השאר לא ישאר זמן, שהרי הזמן הוא
 16 במדידה והגבלה (אפילו הזמן כפשוטו של עשי"ת והימים שלאח"ז ובמשך כל השנה כולה).

17 ולכן ההצעה היא שבשעה שידברו פנים אל פנים — יהי' זה רק הזכרת השמות או בקשת ברכה,
 18 בכללות או בפרטיות, אבל ללא אריכות, ואילו כל הענינים של שאלות ובירורים וכו' — יהיו בפתקא
 19 בפ"ע, ולא באופן שיצטרכו לקרותם ולהשיב עליהם דוקא בשעת מעשה, שאז עלול לקרות שמישהו
 20 אחר לא יוכל להיכנס בכלל; משא"כ באופן שהמענה על השאלות יהי' במשך הזמן (ובהשתדלות —
 21 בהקדם הזמן), ואילו הכניסה ליחידות תהי' בפשטות, כדברי רבינו נשיאנו כ"ק מו"ח אדמו"ר¹⁸⁰, שכאשר
 22 שני יהודים נפגשים, הנה נוסף על התועלת עבור אלו שנפגשים בעצמם, תבוא מזה תועלת עבור יהודי
 23 נוסף, או עבור עוד כו"כ יהודים.

24 ונקודת הדברים:

25 בעזר ה' ידברו מסתמא פנים אל פנים ביחידות עם כל אחד ואחת, באופן שתהי' רק הזכרת השמות,
 26 או בקשה להזכיר על הציון לברכה וכו', ויהי' זה מועט מחזיק את המרובה.

27 וכל עניני שאלות ואריכות — יהיו בכתב ובגליון בפ"ע, שישתדלו לענות עליהם במשך הזמן, אם
 28 באופן שיספיקו לענות עוד לפני שנוסעים בחזרה, או באופן שישלחו את המענה לאחר הנסיעה במקום
 29 גשמי,

30 — שגם אז נשארים יהודים בהתקשרות אחד עם השני ועם כל עם ישראל, כיון שגשמיות אינה
 31 מפסיקה ברוחניות, ועאכו"כ שאין זה מפסיק בשנה שעלי' נאמר¹³⁶ "הקהל את העם האנשים והנשים
 32 והטף" (ובפרט כשזה קשור עם) "לעשות את כל דברי התורה הזאת" —

(173) פ' ראה טו, ד. וראה ספרי ופרש"י עה"פ. סנהדרין סד,
 ב. זח"ג קכה, א (ברע"מ). עבוה"ק ח"ב פל"ח (הובא באג"ק ח"כ
 ריש ע' קנב).
 (174) משפטים כב, כד.
 (175) סוכה מט, ב.
 (176) משלי יד, כח.
 (177) ראה אוה"ת שם עט, סע"ב. ר"פ בלק.
 (178) ראה אנציק' תלמודית (כרך ד) ערך ברוב עם (ע' קצה
 ואילך). וש"נ.
 (179) ב"ב י"ד, א. וראה תניא פל"ז.
 (180) ראה גם אג"ק ח"ח ריש ע' קצ. ס"ע שלו. ח"י ע' קצג.
 ח"א ס"ע רלט. התועדות תשמ"ו ח"ב ע' 213. תשמ"ח ח"ב
 ריש ע' 307. ע' 340. ועוד.

- 1 ובהמשך לפגישה זו – לחזור ולהפגש מתוך שמחה וטוב לבב.
- 2 ובנקודה הפנימית והעיקרית – לילך בקרוב ממש כולם יחד ו"קהל גדול"¹⁴⁶ לקבל פני משיח צדקנו,
- 3 שיוליכנו קוממיות לארצנו הקדושה, "ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"¹⁸¹,
- 4 ולראות שם את ביהמ"ק השלישי והנצחי על מכוננו, ולערוך שם מצות הקהל כפשוטה, בשמחה וטוב
- 5 לבב.
- 6 [כ"ק אדמו"ר שליט"א הורה שה"מנגנים" שבאו מאחורי מסך הברזל יתדברו ביניהם וינגנו איזה ניגון
- 7 משם (וניגנו הניגון "ניע באיוס יא – ניעט ניעט").
- 8 אח"כ הורה שיבחרו ניגון עבור הילדים שלפני בר-מצוה, באמרו, שלאחרונה מתעסקים במיוחד
- 9 עמם, ולכן ינגנו הילדים ניגון, ומסתמא גם הגדולים יעזרו להם (וא' הילדים התחיל לנגן הניגון "בך
- 10 ה' חסייתי").
- 11 אח"כ צוה לנגן הניגון "אבינו מלכנו", ואח"כ ניגן בעצמו הניגון "צמאה לך נפשי", ואח"כ צוה לנגן
- 12 "ושמחת בחגך".
- 13 טרם צאתו התחיל לנגן "ושמחת בחגך".]

(181) עקב יא, יב.

בס"ד. ברכת * כ"ק אדמו"ר שליט"א

ערב יום הכיפורים אחרי תפלת מנחה, ה'תשל"ד.

- 1 השי"ת יתן לכל אחד ואחת חתימה וגמר חתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בטוב הנראה והנגלה
- 2 למטה מעשרה טפחים.
- 3 וכיון שמר"ה נכנסו מיד"א לשבת, ויום הקדוש הוא ביום שבת קודש יום מנוחה – תהי' שנה של
- 4 מנוחה וכל מלאכתך עשוי', הן בענינים הכלליים והן בענינים הפרטיים, ובעבודת עצמו – להוסיף כהנה
- 5 וכהנה¹, בכל ג' הקוין תורה עבודה וגמ"ח².
- 6 ובנקודה הפנימית – התעוררות תשובה אמיתית, תשובה פנימית ותשובה עילאה, שהיא – מתוך
- 7 שמחה וטוב לבבי³.
- 8 ולהמשיך את הגאולה האמיתית והשלימה בקרוב ממש, בחסד וברחמים, "ושמחת עולם על ראשם"⁴.
- 9 שתהי' חתימה וגמר חתימה טובה בכל ענינים אלו.

(ג) ראה שו"ע אדה"ז אר"ח סש"ו סכ"א.

(ד) ראה סנהדרין כא, א.

(ה) שעליהם כל העולמות עומדים וקיימים (עיין רשימות הצ"צ לתהלים (יהל אור ע' רד ואילך) עה"פ (תהלים נה, יט) "פדה בשלום נפשי").

(וא"ו) עיין אגה"ת פ"ט ואילך.

(ז) ישע"י לה, יו"ד. נא, יא.

(* הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידיש), ונדפס בהוספות ללקו"ש ח"ד ע' 388 ואילך. במהדורה זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

(א) ואין הבדלה ביניהם, כי אם קידוש (וראה גם שיחת ש"פ האזינו, שבת שובה ס"ה (תורת מנחם – התועודיות חע"ד ס"ע 23 ואילך)).

(ב) כשחל בש"ק – מנוחה אפילו מטרחה שאינה מלאכה (שבת קיד, ב. שו"ע אדה"ז אר"ח סתרי"א ס"ו).

בס"ד. שיחת יום ג', וא"ו תשרי, ה'תשכ"ח.

בלתי מוגה

א. בנוגע לענין התשובה שבעשרת ימי תשובה – הנה בכללות ובמושכל ראשון הרי זה קשור עם תנועה של מרירות.

ובהקדמה:

יש תשובה נעלית כפי שהיא בשלימותה – כמדובר לעיל¹ על-פי דברי רבינו הזקן² – "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה"³.

והענין בזה:

כל נשמה, ככל שתגדל מעלתה – כיון שירדה מאיגרא רמה לבירא עמיקתא⁴ ונתלבשה בגוף (על-ידי ה"ממוצע" דנפש הבהמית), הרי זה פועל בה שאינה עומדת באותה קדושה, זכות ובהירות כפי שהיתה קודם ירידתה למטה. וכדברי רבינו הזקן⁵ שאפילו "צדיק גמור עובד ה' ביראה ואהבה רבה בתענוגים, לא יגיע למעלות דביקותו בה". בטרם ירדתו לעולם הזה כו", כיון שהעולם ו"הגוף אינו יכול לסבול".

וזהו הטעם הפנימי והרוחני על מאמר רבותינו ז"ל⁶ "על-כרחך אתה חי", כי אף-על-פי שהנשמה יודעת כמה ענינים במעלת עולם הזה, הרי מצד זה גופא שזוהי ירידה מאיגרא רמה לבירא עמיקתא, יש צורך ב"על-כרחך" כדי לקיים גזירת הקב"ה.

ולכן נקראת יציאת הנשמה מן הגוף (אצל אלו שחיהם היו על-פי התורה ומצוותיה) בשם עליה – כמו ביום ה"יאָרצייט" מדי שנה בשנה, שהנשמה עולה לעולם עליון יותר, וכך אפילו מיד בהתחלת היציאה מן העולם – כיון שזהו עולם הזה הגשמי שהוא "התחתון במדריגה שאין תחתון למטה ממנו" (כדברי רבינו הזקן⁷), הרי מובן, שכאשר יוצאים ממנו, באים לעולם נעלה יותר.

ועל-פי-זה מובן שגם אצל צדיק, שייך ענין התשובה כפי שהיא בשלימותה – "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה" – שגם בהיותה למטה מלובשת בגוף [שהרי יש צורך בנשמה בגוף דוקא וחיים ארוכים וטובים, כדי למלא שליחותו של הקב"ה בעולם, כיון שהתורה "לא בשמים היא"⁸, אלא ניתנה בארץ דוקא], הנה על-ידי התשובה ולאחרי-זה על-ידי מעשים טובים⁹, תהיה זכה ובהירה וקדושה יותר, ובאופן שהגוף לא יפריע – ואפילו לא יעלים ויסתיר – להתאחדותה של הנשמה עם אלקות ("תשוב אל האלקים"), שזהו תכלית השלימות בטוב גופא שיכול להיות אצל נבוא, שמתאחד (על-ידי "אורייתא") עם קודשא-בריך-הוא באופן ש"כולא חד"¹⁰.

אמנם, תשובה נעלית כזו, שייכת לאלו שהם במדריגת צדיקים, שעליהם אמרו¹¹ "ראה הקב"ה בצדיקים שהם מועטים";

ואילו "מדת כל אדם" ש"אחריה כל אדם ימשוך" היא "מדת הבינוני" (כמבואר בתניא¹²), והרי אצל "בינוני" הסדר הוא שנופלים לו מחשבות הפכיות מרצון העליון, אלא שעל-ידי עבודתו במלחמה נגד

(7) תניא רפ"ו.

(8) נצבים ל, יב. וראה ב"מ נט, ב.

(9) ראה גם תו"מ חל"ד ע' 141. וש"נ.

(10) ראה זח"ג עג, א.

(11) יומא לח, ב. הובא בתניא פ"א.

(12) רפ"ד.

(1) שיחת ש"פ האזינו ס"ב (תו"מ חנ"א ע' 26 ואילך).

(2) לקו"ת ר"פ האזינו.

(3) קהלת יב, ז.

(4) ע"פ חגיגה ה, ב.

(5) תניא פל"ז (מח), סע"א ואילך.

(6) אבות ספ"ד.

- 1 היצירה הרע הרי הוא דוחה אותם מיד, אבל עצם העובדה שיכולה ליפול לו מחשבה הפכית, מורה שאינו
2 במעמד ומצב שהנפש האלקית היא המושלת ושולטת בו, אלא יש גם נפש הבהמית, "ולאום מלאום
3 יאמץ"¹³, כך שלרגע לפחות גוברת הנפש הבהמית ומפילה לו מחשבה הפכית.
- 4 ולכן, בנוגע לרובא דעלמא שאינם במדרגת צדיקים (צדיק אמיתי, כמבואר בתניא¹⁴), יש צורך
5 בתשובה שהיא פחותה בדרגא וקודמת לתשובה הנעלית ד"הרוח תשוב אל האלקים" – לא רק על ענין
6 הישות שמצד ירידת הנשמה למטה להיות "דבר בפני עצמו"¹⁵, אלא גם על פגם וחסרון לרגע, שיכולה
7 להיות מציאות שתיפול לו מחשבה ורצון בלתי מתאימים לרצון הבורא.
- 8 כי באמת, אילו היה היהודי כפי שהוא על-פי טבעו, שנפשו האלקית היא "חלק אלקה ממעל ממש"¹⁶
9 – לא היה שייך אפילו לרגע שתיפול לו מחשבה, ועל-אחת-כמה-וכמה רצון ותאוה, שהם היפך טבע
10 הנפש האלקית.
- 11 וכפי שמצינו לדינא אפילו בנוגע לבהמה כפשוטה, שאם היא קופצת לאש, פטורים מכמה ענינים על
12 שמירתה¹⁷, כיון שקפיצתה לאש מוכיחה שהיא בהמה לא נורמלית!
- 13 ועל-אחת-כמה-וכמה בנוגע לנפש האלקית, שמצד טבעה אינה קופצת ל"אש" – שזהו כל ענין שאינו
14 רצון הבורא, שמפריד אותה מדביקותה באלקים חיים, היפך המעמד ומצב ד"אתם הדבקים בהוי' אלקיכם
15 חיים כולכם היום"¹⁸.
- 16 ולכן צריכה להיות אצלו התשובה על שירד ממדרגתו – שהנפש האלקית היא רק אחד משני
17 שופטים¹⁹, ולכן יכול גם השופט השני, שמצד השמאל, לזרוק מחשבה בלתי-רצויה, כיון שיש לו אותה
18 שייכות אליו כמו שיש לשופט שמצד הימין, היצר הטוב.
- 19 ותשובה זו היא פחותה שלא בערך לגבי התשובה ד"הרוח תשוב אל האלקים"; לא "דרגות" בתשובה,
20 אלא פחיתות שלא בערך – שהרי החילוק הוא אם הנהגתו היא על-פי טבעו של יהודי, או היפך הטבע,
21 מצד נפש הבהמית והגוף והעלם והסתר העולם.
- 22 ומובן, שענין התשובה כפי שהוא במדרגה זו, קשור עם תנועה של מרירות, ועד למרירות עצומה,
23 כי כשמתבונן ש"נשמה שנתת בי טהורה היא, אתה בראתה אתה יצרתה אתה נפתתה בי ואתה משמרה
24 בקרבי"²⁰, ואף-על-פי-כן נמצא במעמד ומצב שעשה ענין בלתי-רצוי, בפני מלך מלכי המלכים הקב"ה,
25 בה בשעה ש"אתה משמרה בקרבי" – אזי בא לידי מרירות עצומה שאין למעלה הימנה.
- 26 ב. אבל אף-על-פי-כן, ביחד עם תנועת המרירות שבתשובה, מעוררת התשובה גם תנועה של שמחה,
27 ואדרבה – שמחה גדולה ביותר:
- 28 בנוגע לעבודה דקיום המצוות – בכל מצוה ומצוה שבתורה – ישנו החיוב שעבודה זו צריכה להיות
29 מתוך שמחה וטוב לבב, וכמו שכתב הרמב"ם בספרו יד-החזקה (ספר של פסקי-דינים לכל אחד ואחת
30 מישראל) בסוף הלכות לולב: "השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה.. עבודה גדולה היא", כפי שלמדים
31 מזה ש"המלך דוד מפזז ומכרכר ("בכל עוז"²¹) לפני ה'²².
- 32 ואם חסרה אצלו שמחה בשעת קיום המצוות – מובן מדברי הרמב"ם שחסרה אצלו הכרת החשיבות
33 לציווי הקב"ה ומילוי רצונו.

(13) תולדות כה, כג ובפרש"י. וראה תניא פ"ט. פי"ג.

(14) פ"א.

(15) ראה שם פל"ה (מד, ריש ע"ב).

(16) שם רפ"ב.

(17) ראה תר"מ ח"ג ס"ע 165 ואילך. וש"נ.

(18) ואתחנן ד, ד.

(19) ראה תניא רפ"ג.

(20) ברכת "אלקי נשמה" (ברכות ס, ב).

(21) שמואל-ב ו, יד.

(22) שם, טז.

והגע עצמך:

1
2 ניתנה לו אפשרות לקיים ציוויו של הקב"ה, בהיותו במעמדו ומצבו, אשר אפילו אילו היה תכלית
3 השלימות שבנבראים, הרי עדיין אין-ערוך נברא לכורא, ועל-אחת-כמה-וכמה אם עדיין חסר אצלו
4 בשלימות הנבראים, וכאמור לעיל (סעיף א) שרובא דעלמא הם במדריגת בינונים, ולא במדריגת צדיקים
5 אמיתיים, ואף-על-פי-כן יש לו אפשרות לקיים ציווי הבורא, ולגרום על-ידי-זה נחת-רוח להקב"ה –
6 "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני"²³.

7 וכיון שאצל הקב"ה לא שייך לחלק בין ה'נחת רוח' שלו לכל שאר עניניו, הרי על-ידי ה'נחת רוח'
8 פועלים את כל הענינים אצל הקב"ה, עד להמשכת ברכה והצלחה למקיים המצוה ולכל אלו הקשורים
9 עמו.

10 ובכן: אם רק מתבונן בזה אפילו שעה קלה – צריך להיות בשמחה עצומה!
11 ואם חסר אצלו בשמחה – סימן שלא התבונן בזה, והרי זה גופא הוא ענין של קלות ראש: היתכן
12 שיש לו ציווי ממלך מלכי המלכים הקב"ה, ואילו הוא לא מוצא לנכון להתבונן בגודל הענין שביכלתו
13 לקיים את הציווי; ועל-אחת-כמה-וכמה אם התבונן בזה, וההתבוננות לא פעלה עליו ("עס האט אים
14 ניט דערנומען") שתהיה אצלו שמחה בפועל!

15 ואם בקיום כל מצוה ומצוה צריכה להיות שמחה גדולה ביותר – הרי מובן עד כמה צריך להיות
16 גודל השמחה בקיום מצות התשובה, שיש בה עילוי על שאר המצוות, שביכלתה לתקן את החסרון והפגם
17 בקיום המצוות²⁴:

18 בכל שאר המצוות – מצוה אחת אינה יכולה לתקן מצוה אחרת. ואף-על-פי ש"העוסק במצוה פטור
19 מן המצוה"²⁵, וידוע הביאור²⁶ שזהו לפי שבמצוה שעוסק בה יש "מעין" המצוה שנפטר ממנה,
20 אף-על-פי-כן לא שייך לומר שכאשר החסיר קיום מצוה אחת, יוכל למלא את החסרון על-ידי קיום מצוה
21 אחרת, כי בקיום מצוה זו יש לו מלכתחילה מעין המצוה החסרה, אבל אין כאן מילוי החסרון של המצוה.
22 אך יש מצוה אחת ויחידה שכל ענינה ועיקר ענינה הוא למלא חסרונות ופגמים של שאר המצוות –
23 שזוהי מצות התשובה, שכל ענינה הוא שאם היו "זדונות" רחמנא-ליצלן, הנה על-ידי תשובה מיראה
24 יעשה מהם "שגגות", שגם ענין זה הוא תיקון שלא בערך, ועל-אחת-כמה-וכמה כשבא לתשובה מאהבה,
25 שאז "זדונות נעשו לו כזכיות" (כדברי הגמרא במסכת יומא²⁷), כך שמהפך ממהות למהות: תמורת
26 "זדונות" – נעשה (לא רק "שגגות", אלא) "זכיות"!

27 וכיון שעיקר ענין ותכונת התשובה היא למלא חסרונות, ויתירה מזה, להפוך עבירה למצוה – הרי
28 מובן שבשעה שמקיים מצות התשובה, הנה למרות שמסטרא חדא יש לו מירדות עצומה על המעשים
29 הבלתי-רצויים או על היותו במעמד ומצב שלא כדבעי, יש לו בה בעת גם שמחה עצומה יותר מהשמחה
30 של כל המצוות כולן ושקולה כנגדן, כיון שזוהי מצוה שיכולה לפעול מילוי הפגמים והחסרונות של כל
31 המצוות.

ג. ועוד ענין בתשובה, וממילא גם בשמחה:

32
33 נוסף לכך שהתשובה ממלאת את החסרונות של כל המצוות, ולכן גם השמחה היא כנגד שמחת כל
34 המצוות, ישנו ענין בתשובה שהוא נעלה יותר שלא בערך לגבי שאר המצוות – כמובן ממאמר רבותינו
35 ז"ל²⁸ "מקום שבעלי תשובה עומדין, אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד בו", כיון שעל-ידי התשובה
36 מגיעים למעלה יותר ממה שמגיעים על-ידי מעשה המצוות, שזוהי עבודת הצדיקים.

(26) ראה תר"מ שם ע' 345. וש"נ.

(27) פו, ב.

(28) ברכות לד, ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד.

(23) תר"כ ופרש"י ויקרא א, ט. ועוד.

(24) ראה גם תר"מ ח"נ ע' 347. וש"נ.

(25) סוכה כה, סע"א. וש"נ.

- 1 וענין זה שנפעל על-ידי ירידתה למטה הוא למעלה יותר מדרגת הנשמה קודם שירדה למטה:
- 2 כאשר הנשמה היא למעלה, "חצובה תחת כסא הכבוד"²⁹ – הרי לא שייך אצלה ענין בלתי-רצוי;
- 3 בהיותה למעלה הרי היא במעמד ומצב כפי שאמר אליהו הנביא: "חי הוי' אלקי ישראל אשר עמדי
- 4 לפניו"³⁰, וכן הוא בנוגע לנשמת כל איש ישראל, שקודם ירידתה למטה "הוה קיימא בדיוקנאה קמי
- 5 מלכא קדישא"³¹.
- 6 ובכללות – הרי זה מעמד ומצב של צדיקים גמורים, שלא שייך אצלם מציאות של עבירה, אפילו
- 7 לא דקות של עבירה.
- 8 והעליה שנעשית על-ידי ירידת הנשמה למטה היא – שמגעת לדרגת בעלי-תשובה, שהיא למעלה
- 9 שלא בערך לדרגתה הקודמת, שהרי "מקום שבעלי תשובה עומדין, אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד
- 10 בו".
- 11 ולכן, למרות שכללות הירידה למטה היא באופן ש"על-כרחך אתה חי", הרי זה חדור גם עם שמחה
- 12 עצומה – לכל-לראש על הזכות לקבל שליחותו של הקב"ה לעשות לו יתברך דירה בתחתונים³², שזוהי
- 13 עיקר השמחה שיכולים למלא את רצון הקב"ה, וביחד עם זה³³, כיון ש"אין הקב"ה מקפח שכר כל
- 14 בריה"³⁴, ניתוסף גם בנשמה עצמה עליוי שלא בערך, שמגעת למעמד ומצב של בעלי-תשובה.
- 15 ומכל זה מובן, שאף-על-פי שכללות ענינם של עשרת ימי תשובה הוא – כשמם – ענין התשובה,
- 16 שהתשובה מעוררת תנועה של מרירות, אין זו סתירה לכך שביחד עם זה חדורים בשמחה גדולה ביותר,
- 17 בגלל שהקב"ה נתן לבני ישראל כח להפוך זדונות לשגגות ואחר-כך לזכויות, ולזכות לדרגת בעלי-תשובה
- 18 שלמעלה אפילו מדרגת צדיקים גמורים.
- 19 ד. ונוסף על האמור לעיל בנוגע לתנועת התשובה שהיא באופן של מרירות עצומה ביחד עם שמחה
- 20 גדולה ביותר בבת אחת, שענין זה הוא בכל שנה ושנה – ישנו עליוי מיוחד בקביעות שנה זו:
- 21 דובר בהתוועדות הקודמת³⁵ שקביעות שנה זו היא באופן שהתחלתה בשלשה ימים רצופים – שני
- 22 ימי ראש-השנה ויום השבת שאחריהם, בלי הפסק – שעם היותם בכלל (והתחלת) עשרת ימי תשובה,
- 23 פוסק הקב"ה בתורתו שאסור להזכיר בהם ענין של חטא ועון ופשע³⁶,
- 24 והיינו, שיש בכח פסק-דין התורה לפעול שענין התשובה – אפילו בדרגא הפחותה, אצל מי שאוחז
- 25 בדרגת הבינוני או למטה מזה – שהוא להתעלות ממעמדו ומצבו ולהגיע לדרגת בעלי-תשובה, יוכל
- 26 להיות בימים אלו ללא הזכרת חטא ועון ופשע, והיינו, שאינו מתעסק בתיקון באופן של התלבשות ("ליגן
- 27 אין דעם"), באופן ישיר, אלא התיקון הוא באופן מקיף (שהרי באופן ישיר אסור להזכיר עון ופשע,
- 28 ואפילו לא ענין של חטא).
- 29 כח זה ניתן אמנם בכל שנה, שהרי התחלת עשרת ימי תשובה בכל שנה היא בשני ימי ראש-השנה,
- 30 אבל שני ימים אינם נחשבים "חזקה" בנוגע לכל הענינים; וזוהי המעלה בקביעות שנה זו, שבה ניתן
- 31 כח זה במשך שלשה ימים, ו"בתלת זימני הוי חזקה"³⁷ לכל הדעות ובכל הענינים.
- 32 ונמצא, שקביעות שנה זו מהווה זכרון והתעוררות ותוספת כח – למהר ולהרבות ולהעמיק יותר את
- 33 פעולת התשובה מתוך תנועה של שמחה (ביחד עם מרירות), ובאופן שעיקר העבודה יהיה להרבות בטוב.

(33) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך. וש"נ.

(34) מכילתא ופרש"י משפטים כב, ל.

(35) שיחת ש"פ האזינו בתחלתה (תו"מ חנ"א ע' 26.

(36) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתקפ"ד ס"ב. וש"נ.

(37) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.

(29) זח"ג כט, ריש ע"ב. וראה הנסמן בנצו"ז לזח"א קיג, א.

(30) מלכים-א יז, א.

(31) הובא בכ"מ בדא"ח בשם הזהר. וראה זהר ח"ג קד, ב.

ח"א צ, סע"ב. שם רכז, ב. רלג, ב. ח"ב צו, ב. ח"א סא, ב.

(32) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר

פ"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

וכיון שאפילו מעט אור דוחה הרבה חושך³⁸, ועל-אחת-כמה-וכמה שהרבה אור דוחה מעט חושך –
 הרי יש נתינת כח שהעבודה להרבות באור (שזהו אופן העבודה דשני ימי ראש-השנה ושבת שובה)
 תדחה ותגרש את החושך, שבלאו-הכי היה אצלו במיעוט באיכות – שהרי אצל בני ישראל "אפילו פושעי
 ישראל מלאים מצוות כרימון"³⁹, וכיון ש"כלי מלא אינו מחזיק"⁴⁰, לא נשאר מקום שיוכל לדחוק ולהכניס
 ("אריינשפארן") ענין בלתי-רצוי, להיותו מלא בדברים טובים ("מצוות") כרימון, כך שהענינים
 הבלתי-רצויים "נדבקו" רק מבחוץ; וגם בכמות, הרי הרהור תשובה מהפך אותו להיות צדיק גמור,
 כפסק-דין הגמרא בקידושין⁴¹.

ה. ועל-פי האמור שגם בעשרת ימי תשובה שהעבודה היא בענין התשובה מתוך מרירות, הנה ביחד
 עם זה יש גם שמחה גדולה – הרי זה מקשר את עשרת ימי תשובה עם "זמן שמחתנו":

לכאורה הרי הם ענינים הפכיים: זה ענין של מרירות, וזה ענין של שמחה. אבל אף-על-פי-כן ידוע
 הענין ד"בכסה ליום חגיגנו"⁴², שהענינים שהם באופן של "כסה" בראש-השנה, באים בגילוי "ליום
 חגיגנו", ב"זמן שמחתנו"⁴³.

וכמו שהוא בגשמיות העולם, שבראש-השנה הלבנה היא בעולם, שהרי זה-עתה (בראש-חודש) נעשה
 מולד הלבנה (אחרי שהיתה תחילה בעולם לגמרי) באופן של נקודה בלבד, וקימעא קימעא הולכת הלבנה
 וגדלה, עד שבחמשה עשר בחודש, "ליום חגיגנו", "קיימא סיהרא באשלמותא"⁴⁴, ועל-דרך-זה בנוגע לבני
 ישראל, ש"מונין ללבנה"⁴⁵, כיון ש"דומין ללבנה"⁴⁶ ו"עתידין להתחדש כמותה"⁴⁷. ומזה מובן, שכל
 הענינים שהם בהתגלות "ליום חגיגנו", בחמשה עשר בחודש, נפעלו "בכסה", בראש-השנה.

והרי אין זה באופן שמדלגים על הימים שבינתיים, בין ר"ה לט"ו בחודש, אלא מיום ליום הולך
 ונתמעט ה"כסה", והולך וניתוסף הגילוי – כמו בנוגע ללבנה, שבראש-השנה היא "בכסה", ומיום ליום
 הולכת וגדלה, עד שבמוצאי יום-הכיפורים, בסיום עשרת ימי תשובה, אזי מנהג ישראל לקדש את
 הלבנה⁴⁸.

ומזה מובן גם בנוגע ל"זמן שמחתנו", שאף שתחילתו בגלוי מן התורה היא בחמשה עשר בחודש
 השביעי – מתחילה כבר בראש-השנה לא רק ההכנה לזה, אלא גם הענין עצמו (אלא שאין זה במעמד
 ומצב של מצוה מן התורה), והולך ומתרבה בכל יום ויום, כשם שבכל יום ויום נתגדל באורה של הלבנה,
 ובאורם של ישראל, כיון שבכל יום ניתוסף בלימוד התורה וקיום המצוות בכלל, ובפרט קיום מצות
 התשובה, שזוהי מצות עשרת ימי תשובה, ועד לתכלית השלימות ביום-הכיפורים⁴⁹.

ו. כל האמור לעיל (אודות הקשר של עשרת ימי תשובה עם "זמן שמחתנו") הרי זה בתור הקדמה
 לסיום מסכתא – כרגיל להתחיל בזה,

וכיון שבשנה שעברה נערך סיום על מסכתא יומא⁵⁰, הקשורה עם יום-הכיפורים (ועד שבכמה
 'ראשונים' נקראת המסכתא בשם "יום הכיפורים"⁵¹) – ייערך עתה הסיום, "הדרן", על מסכת סוכה,
 הקשורה עם זמן שמחתנו.

ועל-פי האמור – הרי זה דבר בעתו, נוסף על כללות ההלכה ששלושים יום לפני החג
 (ועל-אחת-כמה-וכמה שבועיים לפני החג (כדעת רבן שמעון בן גמליאל), ועל-אחת-כמה-וכמה כשנשאר

(46) ראה חדא"ג מהרש"א שם. ב"ר פ"ו, ג.

(47) נוסח קידוש לבנה (סנהדרין מב, א.

(48) רמ"א א"ח סתכ"ו ס"ב.

(49) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"רז.

(50) שיחת ו' תשרי דאשתקד סט"ז ואילך (תו"מ חמ"ח ע' 57

ואילך.

(51) רמב"ם בהקדמתו לפיה"מ. אגרת ר"ש גאון (מהדורת לוי

ע' 6 וע' 33. פי' רה"ג לכלים פכ"ו מ"ד. ועוד.

(38) ראה תניא פ"ב. חובת הלבבות שער יחוד המעשה פ"ה.

(39) ברכות נז, א. עירובין יט, א. וש"נ.

(40) ברכות מ, א. וש"נ.

(41) מט, ב. וראה אר"ז סק"ב.

(42) תהלים פא, ד.

(43) ראה לקו"ת דרושי ר"ה נד, סע"ג ואילך. ובכ"מ.

(44) זח"ב רטו, א. ועוד.

(45) סוכה כט, א.

- 1 פחות משבועיים) הרי זה הזמן ללימוד הלכות חג⁵², שניתנו בתורה שבכתב וכאו בכיאור בתורה שבעל-
 2 פה במסכתא שנקראת על שם החג: מסכתא סוכה.
- 3 ומסכתא זו מסיימת בענין שלכאורה הוא היפך כללות הענין של מסכתא סוכה, כדלקמן.
- 4 ז. סיום מסכתא סוכה הוא בסיפור אודות משמרת בילגה – אחת מכ"ד משמרות (משפחות) שנחלקו
 5 הכהנים, שלכל אחת היה זמן קבוע בשנה שבו שימשה בעבודת הכהנים בבית המקדש – שנחלקה משאר
 6 המשמרות שלא לטובה, בצד ההפכי, בגלל הנהגה בלתי-רצויה, ולכן נחלקה משאר המשמרות בג'
 7 ענינים: "חולקת בדרום וטבעתה קבועה וחלונה שתומה".
- 8 ובסיבת הדבר – הובאו בגמרא ב' טעמים: טעם אחד – בקיצור נמרץ, וטעם שני – באריכות, פלפול
 9 ושקלא-וטריא. והרי ישנו כלל⁵³ שכאשר מצינו בש"ס שקלא-וטריא אליבא דחד מאן-דאמר, הרי זו
 10 הוכחה שהלכה כמותו, שהרי לא היו מפלפלים בדבריו אם "אינם משנה" ואין הדין כמותו (מלבד
 11 במקרים היוצאים מן הכלל. אבל בדרך כלל, כשאין טעם להכריח שזהו היפך הפסק-דין, אזי ההוכחה
 12 לידע איזו מב' הדעות קרובה להיות הלכה כמותה – כשמוצאים בגמרא פלפול ושקלא-וטריא בנוגע
 13 לדעה זו).
- 14 ובכן:
- 15 טעם אחד⁵⁴ – לפי שהיתה "משמרתו (של בילגה) שוהה לבוא, ונכנס ישבב אחיו עמו ושימש תחתיו",
 16 והיינו, שהכהנים של משמרת בילגה לא היו זריזים, ונתעצלו בעבודת המקדש, ולכן קנסו משמרת זו.
- 17 וטעם שני⁵⁵ – "מעשה במרים בת בילגה (ממשמר בילגה היתה, וכן שמה) שהמירה דתה והלכה
 18 ונשאת לסרדיוט אחד ממלכי יוונים. כשנכנסו יוונים להיכל (בימי מתתיהו בן יוחנן), היתה מבעטת
 19 בסנדלה על גבי המזבח ואמרה, לוקוס לוקוס (זאב בלשון יווני, שהרי המזבח נמשל לזאב⁵⁶), עד מתי
 20 אתה מכלה ממונן של ישראל (על-ידי הקרבנות שמקריבין עליו⁵⁷), ואי אתה עומד עליהם בשעת הדחק
 21 [והיינו, שישנה מציאותו של המזבח בשלימותו, שהרי "היתה מבעטת.. על-גבי המזבח", ואף-על-פי-כן
 22 בשעה שישראל זקוקים להגנה מפני היוונים, "בעת צרתם"⁵⁸, אין המזבח מסייע להם, אלא היוונים
 23 מושלים על ישראל ועל בית המקדש]. וכששמעו חכמים בדבר (לאחר שגברה יד בית חשמונאי), קבעו
 24 את טבעתה וסתמו את חלונה".
- 25 ובנוגע לטעם זה – יש שקלא-וטריא בגמרא:
- 26 "למאן-דאמר מרים בת בילגה שהמירה דתה, משום ברתיה קנסינן ליה לדידיה (אפילו לאבוא מי הוה
 27 לן למיקנסייה). אמר אביי, אין, כדאמרי אינשי שותא דינוקא בשוקא או דאבואה או דאימיה" (משל הדיוט
 28 הוא, מה שהתינוק מדבר בשוק, מאביו או מאמו שמע. אף זו, אם לא שמעה מאביה שהיה מבזה את
 29 העבודה, לא אמרה כן).
- 30 והגמרא מוסיפה לשאול: "ומשום אבואה.. קנסינן לכולה משמרה? אמר אביי, אוי לרשע אוי לשכיננו",
 31 שלכן נענש גם "שכיננו" של אותו אב שנערה זו חזרה על הנהגתו – המשמרת כולה.
- 32 ו"כדי לסיים בדבר טוב" (כמבואר במפרשים⁵⁷) – מסיימת הגמרא: "טוב לצדיק טוב לשכיננו",
 33 וכפירוש רש"י: "דמדה טובה מרובה"⁵⁹.

(52) פסחים ו, סע"א. וש"נ. וראה שו"ע אדה"ז אר"ח רסתכ"ט.
 (53) ראה יד מלאכי כללי הש"ס כלל ת-תתי.
 (54) טעם הב' בגמרא ("ויש אומרים").
 (55) טעם הא' בגמרא (ובפרש"י).
 (56) ב"ר פצ"ט, ג בסופו. וראה בארוכה לקו"ש חט"ו ע' 447.

ע' 457-8. וש"נ. חכ"ה ע' 276.
 (57) ראה חדא"ג מהרש"א כאן.
 (58) לשון הרמב"ם בפייהמ"ש כאן.
 (59) יומא עו, א. וש"נ.

- ח. ובכן, סיום המסכתא אודות הקנס של משמרת בילגה בגלל הנהגת מרים בת בילגה – הוא לכאורה
 1 היפך תוכן ענינה של מסכת סוכה:
 2 ענינה של סוכה הוא – כמבואר בתחילת המסכתא: "סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה
 3 פסולה", ומבואר בגמרא: "מנא הני מילי.. דאמר קרא⁶⁰ למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני
 4 ישראל, עד עשרים אמה אדם יודע שהוא דר בסוכה, למעלה מעשרים אמה אין אדם יודע שדר בסוכה,
 5 משום דלא שלטא בה עינא".
 6 כלומר: ענינה של מצות סוכה הוא – שאף-על-פי שכבר עברו כמה וכמה דורות מאז ש"בסוכות
 7 הושבתי" (שהרי מאורע זה היה "בהוציא אותם מארץ מצרים"⁶⁰), הנה בכוא הזמן דסוכות, צריך לזכור
 8 ש"בסוכות הושבתי את בני ישראל",
 9 וזכרון זה צריך להיות באופן של ידיעה ("למען ידעו גו'"), כפי שמפרש רבינו הזקן⁶¹ "שמקשר דעתו
 10 כו' ויתקע מחשבתו בחוזק", ולא מספיק שישאר בידיעתו, אפילו ידיעה עמוקה, אלא צריך להתבטא
 11 בענין של מעשה בפועל – "שיהיה אוכל ושותה ודר בסוכה כו"⁶², היינו, שכל פרטי עניניו, אכילתו
 12 ושתיתו וכו' (כל פרטי הענינים שמונה הרמב"ם בהלכות דעות⁶³ שבהם "החכם ניכר"), צריכים להיות
 13 חדורים בזכרון וידיעה ש"בסוכות הושבתי את בני ישראל", ועד שאפילו השינה – שאז לא שייך לכאורה
 14 ענין של שכל וידיעה והרגשה – צריכה להיות בסוכה⁶⁴.
 15 ובכן: מצד ענינה של מצות סוכה – היתה נערה זו (מרים בת בילגה) צריכה לזכור ש"בסוכות הושבתי
 16 את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים", אחרי שבני ישראל היו כמה וכמה שנים בשעבוד מצרים
 17 בעבודת פרך כו'.
 18 יתירה מזה: נערה זו היתה בעת מלחמת יון, שהיתה בזמן בית שני, וממילא ידעה שבמשך שבעים
 19 שנה היה בית המקדש חרב, ואף-על-פי-כן גם בזמן החורבן, וגם באותה שנה שהיוונים כבשו את ארץ
 20 ישראל (גם קודם נס חנוכה), היו בני ישראל חייבים במצות סוכה, בגלל ש"בסוכות הושבתי את בני
 21 ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים", והיינו, שזוכרים את נסי הקב"ה, ולא רק בתור זכרון לימים שעברו,
 22 אלא באופן שגם עכשיו יש אצלם ענין של מעשה בפועל – ישיבה בסוכה, אכילה ושינה בסוכה – בתור
 23 הכרת תודה.
 24 ואם-כן אילו היתה נערה זו זוכרת ומתבוננת בענינו של חג הסוכות, לא היה מקום לטענתה "עד מתי
 25 כו' ואי אתה עומד עליהם בשעת הדחק" – שהרי גם אחרי שעבוד מצרים היו נסים כו', וכן אחרי חורבן
 26 בית המקדש נבנה בית שני (כפי שידעת בעצמה, שהרי מאורע זה היה בימי בית שני, אחרי שבאמצע
 27 היו שבעים שנה של חורבן), וכמו כן עתה, בודאי יושיע הקב"ה את בני ישראל.
 28 ועל-פי-זה נמצא, שהסיום של מסכתא סוכה הוא היפך התחלת המסכתא, והיפך כללות ענין הסוכה ?!
 29 ואף-על-פי שסיום המסכתא הוא ב"טוב לצדיק וטוב לשכנו" – הרי (נוסף לכך שסיום זה הוא רק
 30 "כדי לסיים בדבר טוב"), עדיין צריך לבאר את השייכות של "טוב לצדיק כו'" למצות סוכה או להתחלת
 31 מסכתא סוכה, כדי לתקן ולתרוץ את הסתירה שבין הסיום הנ"ל (אודות מרים בת בילגה) להתחלת מסכת
 32 סוכה.
 33 ט. ויש להוסיף ולבאר גם בנוגע לג' הענינים שנבחרו לבטא את החילוק בין משמרת בילגה (בגלל
 34 הנהגה בלתי-רצויה) לשאר המשמרות, ש"חולקת בדרום וטבעתה קבועה וחלונה סתומה" (אף שהיו
 35 יכולים למצוא ענינים אחרים) – שיש בזה חילוק בין פירוש רש"י ופירושי המשניות להרמב"ם, וכפי
 36

(63) רפ"ה.

(64) שו"ע אדה"ז או"ח סתרל"ט ס"ד. וש"נ.

(60) אמור כג, מג.

(61) תניא ספ"ג.

(62) רמב"ם הל' סוכה פ"ו ה"ה.

1 שיתבאר לקמן (סעיף כ"ח) שאין זה רק ב' פירושים שונים (שאינן שייכות וגם לא סתירה ביניהם), אלא
 2 זהו חילוק עיקרי בכללות השיטה; ועל-פי-זו תתבאר גם השייכות ונעיצת סוף המסכתא בתחילתה,
 3 ותחילתה בסופה.

4 והעיקר – כהסיום דמסכתא סוכה – "טוב לצדיק וטוב לשכנו":

5 "צדיק" – קאי על הקב"ה, "צדיקו של עולם"⁶⁵, שהוא עצם הטוב, ומטבע הטוב להיטיב⁶⁶.

6 ו"שכנו" – קאי על כל אחד מישראל שהוא שכנו של הקב"ה, כיון שלכל אחד מישראל יש יצר טוב
 7 [ואפילו בינוני שיש לו שני שופטים (כנ"ל סעיף א), הנה ה"שכן" שלו הוא היצר-טוב], נפש אלקית,
 8 שהיא "חלק אלקה ממעל ממש"¹⁶ ד"צדיקו של עולם".

9 וזהו "טוב לצדיק טוב לשכנו" – שהקב"ה (צדיק) ממשיך טוב לכל אחד מישראל (שכנו), שתהיה
 10 לו חתימה וגמר חתימה טובה,

11 ובאופן של רוב טוב – כפי שמסיים רש"י את המסכתא ב"מורבה מדה טובה", ובאופן שנקרא "רוב"
 12 על-פי תורה – "עד שיבלו שפתותיכם מלומר דיי"⁶⁷, למעלה ממדידת האדם,

13 וכל זה יומשך – כמדובר לעיל (סעיף ח) בנוגע למצות סוכה – בכל עניני האדם עד לענינים גשמיים
 14 כפשוטם, כל עשרת הענינים שמונה הרמב"ם⁶³: "במאכלו ובמשקהו ובבעילתו ובעשיית צרכיו ובדיבורו
 15 ובהילוכו ובמלבושו ובכלכלו דבריו ובמשאו ובמתנו" – שכל ענינים אלו יומשכו מ"טוב לצדיק"
 16 ל"שכנו", באופן ש"מורבה מדה טובה", כך שלמטה מעשרה טפחים תהיה שנה מבורכת בכל הענינים
 17 הגשמיים והרוחניים גם יחד, בבני חיי ומזוני, ובכולם – רויחי,

18 ועד לנקודה הפנימית – שבקרוב ממש תבוא הגאולה האמיתית והשלמה על-ידי משיח צדקנו, ונזכה
 19 לישב בסוכת עורו של לוי⁶⁸.

* * *

20 י. האמור לעיל (אודות השמחה שבענין התשובה) הוא ענין הקשור עם כל יום מעשרת ימי תשובה;
 21 והמיוחד ביום זה בשבילי – שזהו ה"יאָרצייט" של אמי מורתי.

22 וענין זה שייך להמדובר לעיל אודות סיום מסכת סוכה, שכל השקלא-וטריא בגמרא היא אליבא
 23 דהמאן-דאמר שהטעם שקנסו את משמרת בילגה הוא בגלל "נערה אחת מהם"⁵⁷ שהתנהגה שלא כדבעי,
 24 ובגלל זה קנסו לא רק את אביה ואמה, אלא נעשה היזק לכל המשמרת כולה – שמזה רואים עד כמה
 25 נוגע גם חינוך הבנות⁶⁹.

26 ושלא כטעות העולם שבעיקר צריכים להשתדל ("פאַרלייגן זיך") בנוגע לחינוך הבנים, ואילו בנוגע
 27 לחינוך הבנות, יכולים לצאת ידי-חובה על-ידי אמירה אחת או שתיים ("אַ וואָרט אָדער צוויי ווערטער")
 28 בנוגע להנהגת הבית וכו' – הנה על זה בא הלימוד מסיפור הגמרא הנ"ל, שבו רואים מה אירע בגלל
 29 חסרון בהשתדלות בחינוכה של נערה אחת בקטנותה.

30 יא. ובפרטיות יותר:

31 מדובר אודות נערה שידעה אודות ענינו של המזבח, שמקריבים עליו קרבנות, ותפקידו לעמוד
 32 לישראל בעת צרתם – ככל הידיעות שהיו לה גם ללא השתדלות מיוחדת, בגלל היותה בת כהן.

(68) ב"ב עה, א.

(69) ראה גם תו"מ חמ"ט ע' 9. וש"נ.

(65) ב"ר פמ"ט, ט. הובא בפרש"י עה"ת וירא יח, כח.

(66) ראה הנסמן בלקו"ש חכ"ד ע' 334 (בהערה).

(67) שבת לב, סע"ב. וש"נ.

1 אלא שהיה חסר בהשתדלות בנוגע לחינוכה של אותה נערה מתוך יראת ה' כדבעי – שלא הבטיחו
 2 שתהיה מוכנה להתמודד עם נסיון גדול במעמד ומצב של העלם והסתר:
 3 מדובר אודות זמן של מצור ומצוק – מצד נצחון היוונים שמשלו ושלטו בכל ארץ ישראל, ועד
 4 שהיתה להם שליטה גם בבית המקדש, כדברי הגמרא במסכת שבת⁷⁰ ש"טמאו כל השמנים שבהיכל!"
 5 ומובן גדול הקושי לעמוד בנסיון ולא להתפעל מההעלם וההסתר – כשרואים שהיוונים כבשו את
 6 בית המקדש, יחד עם קודש־הקדשים, מקום שאפילו למלאכים אסור להכנס בו⁷¹, וגם הכהן־גדול נכנס
 7 לשם רק "אחת בשנה"⁷², ולעבודה קבועה בלבד, ואילו עכשיו מטיילים ושולטים שם היוונים!
 8 והגע עצמך:

9 היוונים לא טענו שרצונם להחריב את בית המקדש; אדרבה – טענו היוונים לבני ישראל: המשיכו
 10 להחזיק בבית המקדש ("געזונטערהייט, האַלט זיך דעם בית המקדש"), אבל עליכם להקריב בבית המקדש
 11 "דל"ת אל"ף"⁷³; תדליקו את המנורה, אבל בשמנים טמאים!
 12 והיינו, שאין זה כמו בזמן הרומאים שכבשו את בית המקדש ושרפוהו, כך שבית המקדש אינו קיים,
 13 אלא בית המקדש עומד על מכוננו, עם קודש־הקדשים, ההיכל והעזרה, ושם מטיילים יוונים ומנהלים את
 14 ה"עבודה" לפי הנוסח שלהם!
 15 ולכאורה, במעמד ומצב כזה, שנמשך לא שנה אחת ולא שתי שנים כו', ורואים שאין הקב"ה עומד
 16 לישראל בעת צרתם – הנה גם כשישנו ענין החינוך, הרי זה נסיון גדול להשאר עם בני ישראל, ולא
 17 להצטרף ליוונים!...

18 יב. וחסרון זה בהשתדלות בחינוך כדבעי – השפיע והשאיר כתם לא רק על בית אביה ואמה, אלא
 19 גם על כל המשמרת כולה (מטעם "אוי לרשע ואוי לשכנו"), ש"חולקת בדרום וטבעתה קבועה וחלונה
 20 סתומה" – אף־על־פי שעבודת כ"ד משמרות כהונה בבית המקדש היתה נעשית על־ידי זכרים, ולא
 21 על־ידי בנות (ורק בנוגע לאכילת קדשים, יש קדשים שנאכלים גם "לנשיהם ולבניהם ולעבדיהם"⁷⁴).
 22 ופלא גדול יותר – שענין זה נקבע לא רק בדור ההוא, אלא על כל הדורות כולם, עד שיבנה בית
 23 המקדש השלישי על־ידי משיח צדקנו, שאז יקויים היעוד⁷⁵ "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ".
 24 והענין בזה:

25 לכאורה אינו מובן: אפילו אם מטעם "אוי לרשע ואוי לשכנו" שייך הדבר לכל המשמרת – מהי
 26 אשמתה של משמרה זו בדור שלאחר־ה?!
 27 הרמב"ם בפירוש המשניות מבאר אמנם ש"קבעו זה לדורות משום והנשארים⁷⁶ ישמעו וייראו", אבל
 28 כיון שמדובר בעונש שיש בו בזיון, אין מקום לומר שיבזו משמרת שלימה "משום והנשארים ישמעו
 29 וייראו" בלבד, אם לא היתה לה איזו שייכות ונגיעה בזה.
 30 ויש לומר הפירוש הפנימי בזה – שהחסרון בחינוך של אותה נערה נקבע לכל הדורות כולם. היינו,
 31 שרישמו ניכר דור אחר דור, ולכן "הנשארים ישמעו וייראו", שכל הדור, כל המשמרת, ועל־אחת־כמה־
 32 וכמה כל המשפחה, יתמסרו להבטיח שהחינוך של נערה זו יהיה כדבעי.
 33 יג. והנה, גם הסיפורים שבתורה הם חלק מ"תורה" מלשון הוראה⁷⁷, ולא סתם סיפור יפה, שהיה

(74) זבחים נה, א (במשנה.

(75) זכרי' יג, ב.

(76) פ' שופטים יט, כ.

(77) ראה רד"ק לתהלים יט, ת. גו"א ר"פ בראשית (בשם הרד"ק. זח"ג נג, ב.

(70) כא, ב.

(71) ראה ירושלמי יומא פ"ה ס"ה"ב.

(72) ס"פ תצוה. אחרי טז, לד.

(73) = "דבר אחר" (ראה מגילת אנטיוכוס. מדרש חנוכה. ובכ"מ.

1 מספיק לאמרו בקיצור, ומבלי לעשותו חלק מתורה שבעל-פה, שעל זה פוסק הרמב"ם⁷⁸ ש"האומר שאין
2 התורה מעם ה', אפילו פסוק אחד אפילו תיבה אחת, אם אמר משה אמרו מפי עצמו, הרי זה כופר
3 בתורה, וכן הכופר בפירושה והוא תורה שבעל-פה" (גם אם אומר על ענין אחד בפירוש דתורה שבעל-פה
4 שלא ניתן למשה מסיני).

5 ועל-דרך-זה בנוגע לסיפור הנ"ל – שמזה למדים הוראה לכל הדורות עד כמה צריך להשקיע כחות
6 בנוגע לחינוך של בן ישראל ובת ישראל, שכל אחד ואחת מהם הוא בן כהן ובת כהן, שכן אף-על-פי
7 שבין בני ישראל גופא יש חילוק בין כהנים לויים וישראלים, הרי בערך לאומות העולם נחשב כל אחד
8 מישראל לכהן, כמו שכתוב בפרשת יתרו⁷⁹ "והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ ואתם תהיו
9 לי ממלכת כהנים וגוי קדוש".

10 וענין זה נוגע לא רק לילד עצמו, שילך בדרך תורתנו "תורת חיים", אלא זה נוגע להוריו ולכל
11 משפחתו, לכל השכונה ("לשכנו"), לכל הדור, וגם לכל הדורות כולם – כפי שרואים בסיפור הנ"ל את
12 התוצאה של החסרון בענין החינוך בנוגע לכל הדורות. והיינו, שחינוך בן ובת ישראל הוא ענין שנוגע
13 לא רק לשעתו, אלא לכל הדורות כולם, וכמשל נטיעת הגרעין⁸⁰, שעל-ידי נטיעה אחת שלא כדבעי,
14 נעשה היזק רחמנא-ליצלן לכל הדורות כולם, ועל-ידי התיקון בגרעין, נעשה תיקון לכל הדורות כולם.
15 יד. ומרובה מדה טובה מהמדה ההפכית⁸¹:

16 כאשר מתמסרים לחינוך בני ובנות ישראל מתוך השתדלות ויגיעה גדולה עד לענין של מסירת נפש
17 – אזי פועלים את הענין שאמרה חנה בשירתה: "עקרה ילדה שבעה"⁸¹, כמבואר במפרשים⁸² ש"מה
18 שאמר שבעה אינו דוקא.. (אלא) דרך הכתוב כשירצה לומר רבים יאמר שבע",

19 וכן הענין ד"רבת בנים אומללה"⁸¹ – כמדובר פעם⁸³ בארוכה שלכאורה אינו מובן: היתכן שחנה
20 אומרת בשירתה להקב"ה "רבת בנים אומללה", הרי מצינו אפילו בנוגע למצרים, שכאשר "מעשה ידי
21 טובעין ביים", לא מניח הקב"ה למלאכים לומר שירה⁸⁴, ואילו כאן אומרת חנה שירה להקב"ה על זה
22 ש"רבת בנים אומללה"?! – אך הפירוש בזה, שבני פנינה ("רבת בנים") שנתחנכו על-ידיה באופן
23 ש"כעסתי גם כעס"⁸⁵ (כמבואר בארוכה בסיפור הדברים⁸⁶), נכרתו ("אומללה" מלשון כריתה⁸⁷)
24 מאופן החינוך של פנינה, והצטרפו לבני חנה (ה"עקרה" ש"ילדה שבעה"), היינו, שגם הם נעשו הילדים
25 של חנה, שמקבלים חינוך באופן ש"עלץ לבי בה". אל תרבו תדברו גבוהה גבוהה⁸⁸, ועד ש"וירם קרן
26 משיחו"⁸⁹, שזהו הנצחון של הקב"ה בעניני עולם הזה, ועל-אחת-כמה-וכמה בענינים רוחניים.

27 והיינו, שעל-ידי ההשתדלות בענין החינוך, פועלים גם על אלו שהתחנכו עד עתה באופן בלתי-רצוי
28 – לכרות אותם מהחינוך הבלתי-רצוי, ולצרף אותם אל בני ישראל הראויים לשמם, שכל אחד מהם נקרא
29 בן אברהם יצחק ויעקב, ובת שרה רבקה רחל ולאה.

30 וכך מעמידים "זרע בך הוי"⁹⁰, ויוצאים לקבל פני משיח צדקנו – אחרי ש"יכלו כל נשמות שבגוף",
31 "נשמות שבאותו אוצר ששמו גוף"⁹¹ – עם מחנות וצבאות ישראל, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו
32 ובבנותינו"⁹², ומעמידים כל הענינים על תילם, החל מירושלים עיר הקודש, וכל ארץ ישראל, וכדברי

(78) הלי' תשובה פ"ג ה"ח.

(86) פרש"י ורד"ק עה"פ.

(87) מצו"ד ומצו"צ שם ב, ה.

(88) שם, א"ג.

(89) שם, יו"ד.

(90) ישע"י סא, ט.

(91) יבמות סב, סע"א ובפרש"י. וש"נ. וראה תוד"ה אין בן

דוד – ע"ז ה, א.

(92) בא יו"ד, ט.

(79) יט, ה"ו.

(80) ראה גם תו"מ חכ"ז ע' 82. וש"נ.

(81) שמואל"א ב, ה.

(82) פי' הרד"ק.

(83) ראה שיחת ו' תשרי דאשתקד ס"ז (תו"מ חמ"ח ע' 50

ואילך. וש"נ.

(84) מגילה יו"ד, ב.

(85) שם א, ו.

1 חכמינו ז"ל⁹³ "עתידה ירושלים שתתפשט בכל ארץ ישראל, ועתידה ארץ ישראל שתתפשט בכל
2 הארצות", בקרוב ממש, בביאת משיח צדקנו.

* * *

3 טו. בסיפור הנ"ל רואים עד כמה קשורים בני ישראל זה עם זה – שהרי הנהגתה של נערה אחת
4 מישראל יכולה להשפיע על כל משפחתה, על כל המשמרת, ועל כל הדורות הבאים כולם.

5 כלומר: אף שמדובר אודות הנהגה של אדם יחידי, ובוזה גופא – "נערה אחת"⁵⁷, והיינו, שאינה נקראת
6 בשם "אשה", "מטרוניתא" וכיוצא בזה בשאר התוארים, אלא בשם "נערה", שאינו מורה על גדלות
7 בחכמה ושכל אפילו כפשוטם, ומדובר אודות מאורע שאירע בזמן שהיתה כבר על דעת עצמה – אחר
8 הנישואין, שכן הוא על-פי דין, שאשה אחר נישואיה יוצאת מרשות האב ונכנסת לרשות בעלה,
9 ועל-אחת-כמה-וכמה בנידון-דידן, ש"נשאת לסרדיוט", גוי, הרי בודאי לא היתה ברשות אביה – הנה
10 גם אז היתה יכולה להיות הנהגתה באופן אחר, אילו אביה ואמה היו מחנכים אותה באופן אחר; והחסרון
11 בחינוכה, פגע במשפחתה, בכל המשמרת ובכל הדורות הבאים.

12 ולכן, אין מקום לחשוב, שלהיותו גדול בישראל, איך יכולה לפגוע בו הנהגת פלוני בן פלוני, או בנו
13 של פלוני בן פלוני – שהרי בית-המקדש והמזבח (שסבל מהנהגתה של אותה נערה ש"היתה מבעטת
14 בסנדלה על גבי המזבח") הם עבור כל בני ישראל, מ"ראשיכם שבטיכם" עד "חוטב עציך" ו"שואב
15 מימך"⁹⁴, מגדולים עד קטנים, ומאחדים את כולם, שכן ענינו של המזבח ש"מזיח ומזין וכו'" (כדברי
16 הגמרא במסכת כתובות⁹⁵), נוגע לקטנים כמו לגדולים, ובין הקרבנות שהקריבו עליו [לא רק בתור נדבה,
17 אלא בתור חיוב – כמבואר במפרשים⁵⁷ שזו היתה כוונתה של נערה זו באמרה שהמזבח "מכלה ממונן
18 של ישראל"] היה קרבן התמיד שחיובו פעמיים בכל יום, "את הכבש האחד תעשה בכוקר ואת הכבש
19 השני תעשה בין הערביים"⁹⁶, ועל-ידו היה יוצא ידי-חובתו גם הכהן-גדול שהיה לו חלק בו⁹⁷, יחד עם
20 כל בני ישראל, מגדול וזקן שבע ימים עד לתינוק בן יומו.

21 טז. ומכאן באים לקישור למסכתא סוכה – כיון שבמצות סוכה מודגש ענין הנ"ל כפי שהוא ב"מדה
22 טובה":

23 גם בנוגע לכל איש פרטי – חלוקה מצות סוכה מכל שאר המצוות, כמו לבישת טלית, שעוטפת ראשו
24 ורובו של האדם; מצות שעטנז – שהיא בנוגע ללבושים של חלק מסויים בגוף; וכן מצות מזוזה או
25 הציזיוי "לא תחרוש בשור ובחמור"⁹⁸ – הרי הם קשורים עם חלק מסויים של נכסי האדם. ואלו מצות
26 סוכה – מקיפה את האיש הישראלי מראשו ועד רגליו, יחד עם לבושו, ועד שגם אכילתו ושתייתו וכל
27 עניניו נעשים בסוכה (כנ"ל סעיף ח), כך שמצות סוכה, כשמתקיימת כדבעי, מקיפה את האדם בכל
28 עניניו⁹⁹.

29 ועוד ענין מיוחד במצות סוכה בנוגע לכלל ישראל – כדאיתא בגמרא¹⁰⁰ "כתיב¹⁰¹ כל האזרח בישראל
30 ישבו בסוכות, מלמד שכל ישראל ראויים לישוב בסוכה אחת", היינו, שמצות סוכה מקיפה ומאחדת את
31 כל בני ישראל, מהפחות שבפחותים עד לגדול שבגדולים.

32 בנוגע לתפילין, למשל, לא שייך שכל בני ישראל יניחו אותו זוג תפילין, שהרי התפילין צריכים להיות

93 פס"ר פ' שבת ור"ח. יל"ש ישע"י רמז תקג. ספרי ר"פ דברים.

טז, טו.

98 תצא כב, יו"ד.

99 ראה גם תו"מ חמ"ח ע' 136. וש"נ.

100 סוכה כז, ב.

101 אמור כג, מב.

94 ר"פ נצבים.

95 יו"ד, ב.

96 תצוה כט, לט.

97 ראה תנחומא קרח ז. במדב"ר פי"ח, יו"ד. פרש"י קרח

1 מתאימים למדת הראש של כל אחד. וכן טלית, יכולה להקיף גוף אחד, ולא שנים או שלשה או ששה
2 גופים; ואילו בנוגע למצות סוכה – יכולה להיבנות סוכה כזו שכל בני ישראל, מקטנם ועד גדולם, יכנסו
3 לאותה סוכה, ויצאו ידי-חובת מצות סוכה באותה סוכה.

4 וטעם הדבר – בגלל שכך היה כאשר "בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ
5 מצרים"⁶⁰, כפי שמביא רבינו הזקן בשולחן-ערוך¹⁰² (מדברי הגמרא¹⁰³) ש"הם היו ענני כבוד", והרי לא
6 היה ענן מיוחד עבור כל אחד או עבור כל שבט בפני עצמו, אלא אותם ענני הכבוד הקיפו את כל מחנה
7 ישראל, מהשבט החשוב ביותר – שבט יהודה, עד לשבט דן שהיה "מאסף לכל המחנות"¹⁰⁴, כך, שכל
8 בני ישראל, יחד עם נשיהם ובניהם ועבדיהם וכל אשר להם, היו מוקפים באותם ענני הכבוד.

9 [ולמעשה, שסוכות – ענני כבוד – אלו, לא זו בלבד שהצילו את בני ישראל שיצאו ממצרים "לכל
10 יכה בהם שרב ושמש"¹⁰², מנחשים ועקרבים וכל שאר הענינים שנימנו במדרשי חכמינו ז"ל¹⁰⁵, אלא עוד
11 זאת, שנשארים להיות מגן על בני ישראל בכל הדורות כולם, ובאופן שמימי הסוכות נמשכת ההגנה על
12 כל השנה כולה, כי כאשר יהודי מקיים מצות סוכה מתוך ידיעה ש"בסוכות הושבתי את בני ישראל
13 בהוציאי אותם מארץ מצרים" – מושיבו הקב"ה בסוכתו בחג הסוכות של שנה זו, על מנת שימשיך
14 להתנהג כן כל השנה כולה, ובאופן שתומשך על כל השנה כולה גם השמחה דחג הסוכות הקשורה עם
15 ברכת ה' – "באספך מגרנך ומיקבך"¹⁰⁶, כפשוטם של ענינים – מילוי כל צרכי האדם "מידו המלאה
16 הפתוחה הקדושה והרחבה"¹⁰⁷ (שהרי אין זה ענין של מסחר, שבו יכול לטעון שחכמתו עמדה לו להרויח
17 במסחר, אלא באופן ש"זורק" גרעין בשדהו או בכרמו, ואחר-כך יורד גשם מן השמים, "למטר השמים
18 תשתה מים"¹⁰⁸, וצומחים כמה וכמה שיבלים מחיטה או שעורה אחת, וצומח אילן עושה פירות רבים
19 מגרעין אחד⁸⁰)].

20 ובגלל שבצאתם ממצרים ישבו כל בני ישראל באותם ענני כבוד, באותה סוכה – נקבעה גם מצות
21 סוכה באופן ש"כל ישראל ראויים לישב בסוכה אחת".

22 יז. אך עדיין נשאלת השאלה – מהו השכל וההסברה שבזה:

23 הן אמת שצריכים ללמוד תורה ולקיים מצוות בגלל שזהו ציווי הבורא, אבל בוודאי יש בזה שכל
24 עמוק, שהרי התורה "היא חכמתכם ובינתכם"¹⁰⁹. ולכאורה, מהו השכל וההסברה בזה שכל בני ישראל,
25 מכהן גדול עד לנערה אחת שנשאת לנכרי, יכולים לישב באותה סוכה – כמו בענני הכבוד, שמיכה שנשא
26 עמו פסל, היה מוקף באותם ענני הכבוד יחד עם משה ואהרן, נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר, ויחד עם
27 המשכן – בה בשעה שהם הפכים מן הקצה אל הקצה?!

28 וההסברה בזה – כמוזכר לעיל (סעיף ד) דברי הגמרא ש"אפילו פושעי ישראל מלאים מצוות
29 כרימון"³⁹, והיינו, שהענין שבו ממולא איש ישראל, אפילו פושע-ישראל, הרי זה מצוות, ואם יש אצלו
30 עבירה – הרי זה רק מה שנדבק בחיצוניותו¹¹⁰.

31 וזהו מה שמאחד את כל ישראל בסוכה אחת, באותם ענני הכבוד – שכולם "בנים אתם להוי'
32 אלוקים"¹¹¹, ו"אף-על-פי שחטא ישראל הוא"¹¹².

33 יח. אמנם, כיון שרצונו של הקב"ה הוא שענין זה לא יהיה בהעלם, אלא יהיה בגלוי ובפועל, לכן,
34 מזמן לזמן נותנים ליהודי נענוע וזעזוע ("א טרייסל און אַ שאַקל") – כמו שמנענעים לולב ואתרוג,

(108) עקב יא, יא.

(109) ואתחנן ד, ו.

(110) ראה גם סה"מ תרנ"ט (בהוצאה החדשה ע' עה. וש"נ.

(111) פ' ראה יד, א.

(112) סנהדרין מד, רע"א.

(102) או"ח סתרכ"ה.

(103) סוכה יא, סע"ב.

(104) בהעלותך י"ד, כה. וראה פרש"י ויקהל לה, לד.

(105) ראה תוספתא סוטה רפ"ד. ועוד.

(106) פ' ראה טז, יג.

(107) נוסח ברכה הג' דברה"ז.

1 בגלל ש"קדשנו במצוותיו וצונו על נטילת לולב" – ואז מתגלה שה"ערכה" עם ה"הדס" ה"לולב"
2 וה"אתרוג" הם כולם "אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם"¹¹³.

3 קודם הנענועים – הנה האחד הוא "אתרוג" שיש בו טעם ויש בו ריח, והשני הוא "ערכה" שאין בה
4 לא טעם ולא ריח¹¹⁴, ובסגנון האמור לעיל – זה נקרא בשם "כהן גדול", וזו "נערה אחת" מ"משמרת
5 בילגה"; אבל על-ידי הנענועים – מסיר הנענוע את כל הענינים שבחיצוניות, ונשארים רק הענינים כפי
6 שהם בפנימיותם, ומתגלה העצם שלהם, שבזה שוים כולם, מ"ראשיכם שבטיכם" עד "חוטב עציך"
7 ו"שואב מימך".

8 ועל זה מבקש הקב"ה: מהו הצורך בנסיון לנענע אתכם – עשו זאת מתוך שמחה וטוב לבב ומתוך
9 הרחבה!

10 אמנם איתא בגמרא¹¹⁵ "גדולה הסרת טבעת יותר מארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות שנתנבאו
11 להן לישראל, שכולן לא החזירום למוטב, ואילו הסרת טבעת החזירתן למוטב", אבל הגמרא מספרת
12 זאת כדי שיתפסו בשכלם ("מ'זָאֵל זִיךְ כַּאֲפֵן אוֹיֵפֵן שְׁכַל") שמוטב שלא יהיו זקוקים לכך, אלא יסתפקו
13 בדברי הגמרא "גדולה כו'", ויציררו לעצמם כאילו היה הדבר בפועל, ויחזרו למוטב.

14 ואז תיפול ה"קליפה", וכשיביטו יראו שכל בני ישראל הם "מנורת זהב כולה"¹¹⁶, "מקשה זהב עד
15 ירכה עד פרח מקשה היא"¹¹⁷, "ירכה ופרחה מנורה אחת", שזהו ענין ד"מקשה", "שהעליון ירד למטה
16 והתחתון עולה למעלה" ("שעל-ידי המקשה שמקשים אותה, נעשה מה שלמעלה למטה ומה שלמטה
17 למעלה"), "ואז יהיה באמת אחד הירך עם הפרחים"¹¹⁸, ובאופן ד"בהעלותך את הנרות"¹¹⁹, דקאי על
18 "נר ה' נשמת אדם"¹²⁰ (כפי שמבאר רבינו הזקן ב'לקוטי תורה'¹²¹), ויתירה מזה, שבני ישראל לא
19 מסתפקים בלהאיר בעצמם, אלא פועלים ש"משם אורה יוצאה לעולם"¹²² על-ידי "חלוני שקופים
20 אטומים"¹²³, ועל-ידי-זה "עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל" (כדברי הגמרא במסכת
21 שבת¹²⁴: "וכי לאורה הוא צריך.. אלא עדות היא כו'"), והיינו, שבני ישראל הם אלו שמאירים את חושך
22 העולם ופועלים ש"ה' יהיה.. לאור עולם"¹²⁵, כיון ש"הלכו גוים לאורך"¹²⁶.

23 אלא שבשביל זה יש צורך בשמן טהור – לא כפי שרצו היוונים, אלא באופן שמנצחים את ה"יון"
24 שבכל אחד מישראל שהוא היצר-הרע, ואז בוודאי מוצאים פך שמן שחתום בחותמו של כהן-גדול⁷⁰,
25 ובו מדליקים את המנורה, ובאורה מאירים את העולם כולו.

26 יט. אמנם, כאשר הקב"ה רואה שלא מספיק מה שמבואר בספרים – אזי מראה זאת לעיני בשר, עד
27 שאפילו "ראו כל אפסי ארץ"¹²⁷:

28 ישנם כאלו שעד עתה הכריזו שארצות-הברית מוצאת חן בעיניהם יותר מאשר ארץ ישראל, וה"חוקה"
29 ("קֶאֱנַסְטִיטוּשׁוֹן") של לונדון מוצאת חן בעיניהם יותר מאשר ה"חוקה" של ה"חושן משפט", להבדיל,
30 והכריזו שאין להם שייכות ל"ב שבטים שכבשו את ארץ כנען, אלא יש להם שייכות ל"כנענים" של
31 ארץ כנען, באמרם, שכיבוש וגירוש שבעת האומות ובראשם כנען, אינו על-פי צדק ויושר, ולכן נחלץ
32 ("נעמט ער זיך אָן") לטובת הצדק והיושר ומצטרף גם הוא להיות "כנעני".

(113) נוסח תפלת ימים הנוראים.
(114) ויק"ר פ"ל, יב.
(115) מגילה יד, א. וראה גם ברכות ז, א: "טובה מרדות אחת בלבד של אדם יותר מכמה מלקיות".
(116) זכרי' ד, ב.
(117) בהעלותך ח, ד.
(118) לקו"ת בהעלותך לג, א ואילך.
(119) בהעלותך שם, ב.
(120) משלי כ, כו.
(121) ר"פ בהעלותך.
(122) ראה ירושלמי ברכות פ"ד סה"ה. ועוד.
(123) מלכים-א ו, ד ובפרש"י.
(124) כב, ב. וש"נ.
(125) ישעי' ס, כ.
(126) שם, ג.
(127) ישעי' נב, יו"ד. תהלים צח, ג.

1 ובכן: במה דברים אמורים – קודם שנתנו לו זעזוע ("א טרייסל געטאָן"), אבל כשנתנו לו זעזוע,
 2 ואמרו לו: שמע! הכוונה היא אליך, הן אם אתה קורא לעצמך בשם "כנעני", והן אם רצונך להשאר
 3 בארץ ישראל, ארץ הקודש, ולהשאר בן אברהם יצחק ויעקב,
 4 – שגם יעקב נקרא בשם "ישראל", ועד שמצינו במדרש¹²⁸ שגם "אברהם נקרא ישראל" ו"יצחק נקרא
 5 שמו ישראל", והיינו שגם הם נקראים על שם יעקב, שניתן לו השם "ישראל", על שם "שרית עם אלקים
 6 ועם אנשים ותוכל"¹²⁹, שאינו מתפעל מ"אנשים" שבעולם, ואינו מתפעל אפילו מ"אלקים", מלאכים
 7 וכחות הטבע¹³⁰, בידעו ש"בנים אתם להוי' אלקים", שממלאים את שליחותו של הקב"ה –
 8 אזי מתחיל ה"כנעני" לצעוק שהוא הולך להלחם שלא להניח ליורשים של הכנענים להכנס לארץ
 9 ישראל! ...
 10 וכמו כן מי שעד עכשיו צעק נגד הדת – מגיע ל"כותל המערבי"¹³¹ ומתפרץ בבכי בלי שום הסברה...
 11 וכן מי שיום אחד לפני כן ברח מארץ-ישראל לארצות-הברית כדי ללמוד כאן, בחשבו לפי דעתו
 12 שעל-ידי-זה יהיה "עולה", בה בשעה שלאמיתו של דבר יהיה "יורד" ברוחניות – הנה גם הוא רץ בחזרה
 13 לארץ ישראל, ומעמיד עצמו בסכנה כדי שלא יכנסו גויים לארץ הקודש!
 14 ובזה רואים את הפעולה של הזעזוע – שעל-ידי-זה מתבטלים כל השינויים וכל החילוקים שבין בני
 15 ישראל, ומתגלה ה"עצם" שישנו בכל אחד מישראל – שהוא יודע שארץ ישראל שייכת לבני ישראל,
 16 ולא לכנענים, והוא יודע שמקומה של ארץ ישראל הוא היכן שנמצא "הכותל המערבי" עם בית-המקדש,
 17 ולא ב"אוגאנדא" (שלשם רצו לילך אלו שאחר-כך המירו כו', כמבואר בדברי הימים – לא "דברי הימים"
 18 האמיתי, אלא דברי הימים של הגויים).
 19 וענין זה נעשה אצלו באופן שאין זה רק ענין של מה-בכך, או ענין משני, אלא ענין שבשבילו כדאי
 20 לו לעזוב את כל הענינים שהורגל בהם – "לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך"¹³², ולשכוח אפילו
 21 על המפלגה שלו, ועל ראש המפלגה, ולילך ולשרת מישהו ששייך למפלגה הפכית, אשר עד אתמול
 22 החשיב אותו לטיפש, שאינו מבין לא בענינים רוחניים ולא בענינים גשמיים, והיה צועק עליו שהנהגתו
 23 היא היפך מ"סאָציאַליזם", היפך הטוב והיפך היושר, ולא בגדר אנושי, ואף-על-פי-כן מתייצב מעצמו,
 24 ברצונו הטוב, ואומר שמוסר בידו את גורל חייו, להעמיד עצמו בסכנה להלחם נגד הגוי שרוצה לגרש
 25 אותו מארץ הקודש! ...
 26 ולכאורה: הרי הוא יודע שבני ישראל לא נולדו שם, והוצרכו תחילה לגרש משם שבעה אומות,
 27 ובאופן ש"לא תחיה כל נשמה"¹³³ – היפך היושר והצדק! ?
 28 אך ההסברה בזה – כפי שמתחיל רש"י את פירושו על התורה: "בראשית ברא אלקים את השמים
 29 ואת הארץ", "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גויים"¹³⁴.. כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה
 30 ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם, וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו", והיינו, שישנו חלק בעולם
 31 שנברא מלכתחילה באופן שיהיה תחילה "נחלת גויים", ואחר-כך ינתן לבני ישראל ("לתת להם").
 32 ולכאורה יש מקום לשאול: למה הוצרך הקב"ה לעשות זאת בסדר הפוך – שתהיה תחילה "נחלת
 33 גויים" ואחר-כך יהיה "לתת להם"? !
 34 ובכן: רצונך לשאול קושיא על הקב"ה – טוב... אין לך מה לעשות – שאל קושיות. אבל זוהי
 35 המציאות!

(132) ר"פ לך לך.
 (133) פ' שופטים כ, טז.
 (134) תהלים קיא, ו.

(128) ב"ר פס"ג, ג.
 (129) וישלח לב, כט.
 (130) ראה מו"נ ח"ב פ"ו ואילך.
 (131) ראה גם תו"מ ח"נ ע' 52. וש"נ.

1 ובוזה מתחיל רש"י את פירושו על התורה לילדים קטנים (שהרי "אני לא באתי אלא לפשוטו של
 2 מקרא"¹³⁵) – וזהו הכח של הקב"ה, "כח מעשיו", ו"כח" זה "הגיד לעמו" – על-ידי התורה, ולא על-ידי
 3 "כתב-הזכויות" ("טשאָרטער") של ה"או"ם", ולא על-ידי הסכמת שבעים אומות העולם; "כח מעשיו
 4 הגיד לעמו" – בכתבו בתורה שארץ-ישראל שייכת לבני ישראל. וממשיך לבאר באיזה אופן הגיעה
 5 אליהם ארץ ישראל – "לתת להם נחלת גוים", היינו, שתחילה ניתנה למשך זמן לגוים, ואחר-כך ניתנה
 6 לבני ישראל באופן של "ברית עולם".

7 ומה שצעק יום אחד קודם וזהו היפך הצדק והישר, ולכן העדיף להיות שייך ל"כנען", ולא לבני
 8 אברהם יצחק ויעקב, ובפרט כשבאים יורשי ישמעאל, בכור אברהם, וטוענים שמגיע להם "פי שנים",
 9 והם צריכים לקבל את מקום מנוחתו של אברהם – לא נוגע לו כלל כל הטענות הנ"ל, ואינו נכנס
 10 לשקלא-וטריוא ופלפול בזה, ואינו פונה ל"בית המשפט העליון" של אומות העולם ב"האג" שיכריעו
 11 בזה, אלא הוא נעמד עם הרובה על הגבול, ואומר לגוי: אם אתה מסתלק, מה טוב. ואם לאו – "שם"¹³⁶
 12 תהא...", ואינו מניחו להכנס, כיון שארץ ישראל שייכת לבני ישראל – "לתת להם נחלת גוים".

13 לאברהם היו אמנם ישמעאל ויצחק, אבל "ביצחק יקרא לך זרע"¹³⁷, וליצחק היו עשו ויעקב, אבל
 14 "ביצחק, ולא כל יצחק"¹³⁸,

15 עשו היה אמנם הבכור, וגם ישמעאל היה הבכור, ובכלל היתה ארץ ישראל "נחלת גוים", אבל כל
 16 השכל וההסברה לא נוגע לו כלל; הוא יודע – ואם אינו יודע, הרי הוא מרגיש זאת – ש"כח מעשיו
 17 הגיד לעמו", "לתת להם" ארץ שהיתה תחילה "נחלת גוים", ואחר-כך ניתנה לבני ישראל.

18 וזהו מה שרואים שעל-ידי הזעזוע מתבטלות כל המחיצות, וכאמור לעיל, לא רק בענינים טפלים,
 19 באופן שיש לו ב' ענינים, חציו כאן וחציו שם, אלא באופן שמעמיד את חייו בסכנה בשביל להגן על
 20 ארץ-ישראל שתהיה כפי שנאמר בפסוק: "לתת להם נחלת גוים".

21 כ. ועוד נקודה בקשר לענין הנ"ל:

22 יש צורך בשני סוגים: אלו שחוזרים ואומרים ש"כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים", ואלו
 23 שעומדים בפועל על הגבול ומגינים שלא יטלו את ה"נחלת גוים".

24 וכמדובר בהתוועדויות קודמות¹³⁹ שישנם שני הסוגים ד"יששכר" ו"זבולון", או כפי שהיה בזמן דוד
 25 – ענינו של דוד שעסק בתורה, תפילות ואמירת תהלים, וענינו של יואב בן צרויה שהיה על הצבא, והיה
 26 צורך בשניהם, כדברי הגמרא¹⁴⁰ "אילמלא דוד – לא עשה יואב מלחמה, ואילמלא יואב – לא עסק דוד
 27 בתורה", ובפשטות: יואב לבדו – לא היתה לו שום טענה, לולי הגיבוי של התורה, שהרי התורה אומרת
 28 שארץ ישראל, ארץ הקודש, שייכת ל"גוי קדוש"; וכן לא מספיק דוד לבדו עם לימוד התורה, כיון שרצונו
 29 של הקב"ה הוא שתהיה ההנהגה בדרך הטבע, ולכן יש צורך שיואב בן צרויה יהיה על הצבא, ויאחז
 30 כלי נשק וילחם מלחמת ה'.

31 וכשם שביששכר וזבולון "הקדים זבולון ליששכר", לפי ש"תורתו של יששכר על-ידי זבולון
 32 היתה"¹⁴¹, כמו כן יש קדימה לאלו שנמצאים בצבא ויוצאים למלחמה, "יואב בן צרויה על הצבא"¹⁴²,
 33 שמוסרים נפשם ומעמידים עצמם בסכנה; אבל צריך לדעת שכשם שיש צורך ביוצא צבא בישראל שעומד
 34 על הגבול, כמו כן יש צורך בעסק התורה של דוד, שהרי "אילמלא דוד – לא עשה יואב מלחמה".

(תו"מ ח"ג ע' 199; ע' 240 ואילך.)

140) סנהדרין מט, א.

141) פרש"י ברכה לג, יח.

142) שמואל-ב ח, טז.

135) פרש"י בראשית ג, ח.

136) ע"פ לשון חז"ל – שבת פח, א.

137) וירא כא, יב.

138) נדרים לא, א.

139) שיחת י"ב תמוז סמ"ח וש"פ פינחס סי"ג – תשכ"ז

- 1 כא. ויש להביא דוגמא לזה מהצבא גופא – שהרי כל אחד רוצה משל מהמקצוע שלו:
- 2 המפקד על הצבא – לא נמצא על הגבול, במקום של סכנה, אלא במקום מוגן אי-שם רחוק מן החזית,
- 3 ושם יושב בקור-רוח, במנוחה ובשלוה, ומכין את התכניות והתכסיסים הדרושים לעריכת המלחמה.
- 4 ולכאורה, יכול מפקד הצבא לומר: היתכן ששולח את בנו ואת חבירו לחזית להעמיד את עצמם
- 5 בסכנה, ואילו הוא יושב בעורף ומכין תכניות למלחמה שיערוך מישהו אחר? ! ובלשון הכתוב¹⁴³:
- 6 "האחיכם יבואו למלחמה ואתם תשבו פה"? ! ולכן, ינעל את "מטה המפקדה" ("שטאַב"), וילך בעצמו
- 7 ל"חזית".
- 8 והרי מובן וגם פשוט, שהנהגה כזו, לא זו בלבד שלא תביא תועלת, אלא אדרבה – תביא חורבן
- 9 רחמנא-ליצלן, היפך הנצחון.
- 10 וכשם שבצבא גופא, כדי שהחייל בחזית ינצח, יש צורך שהמפקד-הראשי ישב במקום בטוח ויכין
- 11 את התכניות לחייל שעורך את המלחמה – כן הוא במובן רחב יותר בנוגע לכללות העם כולו:
- 12 כדי שהצבא יחד עם המפקד שלו יצליחו בעריכת התכניות וניהול המלחמה בדרך הטבע, מוכרח
- 13 להיות העסק בתורה על-ידי דוד – אלו שעורכים את כל התכניות הרוחניות כדי שיצליחו התכניות
- 14 הגשמיות; ואם הם עוזבים את עריכת התכניות הרוחניות, הנה לא זו בלבד שאינם מביאים תועלת, אלא
- 15 הם גורמים את היפך הנצחון והיפך מפלת האויב רחמנא-ליצלן.
- 16 ולכן: כשם שמי שהעמידוהו בחזית ובורח מן החזית נחשב ל"עריק" ("דיזערטער") – כך נחשב
- 17 ל"עריק" מי שהושיבוהו בישיבה כדי ללמוד תורה יומם ולילה (כיון שבזכות העסק בתורה מנצח יואב
- 18 בצבא), והוא סוגר את הגמרא ובורח מהישיבה (כדי להראות שגם הוא לוחם, וגם לו מגיע מדליה וכו');
- 19 לא זו בלבד שאינו מסייע לנצחון, אלא אדרבה: הוא עורך ממקומו ופותח את החזית לפני האויב.
- 20 כב. ולהעיר, שבפרט מסויים יש נסיון גדול יותר לעוסק בתורה, וממילא שכרו גדול יותר:
- 21 מי שנמצא בחזית – כולם טופחים על שכמו, נותנים לו ציוני כבוד, מדפיסים אודותיו בעיתונים,
- 22 מעלים אותו בדרגה, וזוכה לכל הכבוד, הוא ובני-ביתו ובניו ובני-בניו, שהוא זה שהיה בחזית, ומבלי
- 23 להתיירא ירה כו', וכבש עיר פלונית ומושב פלוני.
- 24 ולעומת זאת, מי שיושב בעורף ועוסק בתורה – הנה אלו שלא יודעים כמה הוא מתעסק, מחרפים
- 25 ומגדפים אותו: היתכן? ! "האחיכם יבואו למלחמה ואתם תשבו פה"? !
- 26 ואפילו אלו שיוודעים אודות תפקידו בעורף לספק מזון ומאכל לאנשים היוצאים בצבא – שהרי אם
- 27 לא יהיה להם מזון ומאכל, לא יעזור מה שיש להם כלי-נשק, ומזון ומאכל גשמיים זקוקים למזון ומאכל
- 28 רוחניים, כך שאם לא מספקים מזון ומאכל רוחני, לא יכול להיות נצחון במלחמה – הרי החלק שלו
- 29 הוא גרוע, כיון שלא רואים מה שפעל, ועד ש"נושאים ונותנים בו מוזרות (נשים טוות) בלבנה" (כלשון
- 30 הגמרא¹⁴⁴), והולכים וצועקים: "האחיכם יבואו למלחמה ואתם תשבו פה"? ! – הנך פחדן! ...
- 31 ולהסביר להם את החשיבות של לימוד התורה, ושזהו ה"עורף" וה"יסוד" שעליו בנוי הנצחון הגשמי
- 32 – הנה לא לכל אחד יש סבלנות לשמוע זאת, והעיקר – שאינו רוצה כלל להבין זאת!
- 33 וממילא, בנוגע לאותות כבוד – בוודאי לא שייך לדבר, ולהדפיס אודותיו בעיתון בכותרת גדולה –
- 34 הנה הלוואי שלא יפרסמו אודותיו לגנאי, אבל לשבח, בוודאי לא שייך.
- 35 ואחרי כן, בבואו הביתה, אומרת לו אשתו: ה"שכן" הביא מהמלחמה טנק שלם, ואילו אתה הבאת
- 36 עמך גמרא ישנה שנדפסה לפני מאה וחמישים שנה, בשנים כתיקונם; וכי יכולים להשוות טנק לגמרא
- 37 ישנה? !... ואין לו מה לענות לה! ...!

144) ע"פ סוטה ו, סע"ב (ובפרש"י. ועוד.

143) מטות לב, ו.

1 כג. וזהו ענינה של "תורה אור"¹⁴⁵ – להאיר כל ענין כפי שהוא, ובענינו, שכשם שנחוצה המציאות
 2 של "יואב בן צרויה על הצבא", כך נחוצה המציאות של דוד שעוסק בתורה; ואדרבה: דוד היה המלך,
 3 ואילו יואב בן צרויה היה השר שלו, אלא שכיבוש הערים בפועל היה על-ידי יואב בן צרויה.
 4 ולכן: אלו הרואים בעיני בשר, ואינם רוצים להתבונן קצת בעומק יותר כיצד מנצחים במלחמה, הרי
 5 הם רואים את השלב האחרון בדרך הטבע, שעומד בן-אדם על החזית ויורה;
 6 אבל האמת היא – שכדי שפלוני יוכל לעמוד בחזית, יש צורך לפני-כן בכמה וכמה אנשים נשים וטף
 7 שיכינו את ה"עורף",
 8 והצורך העיקרי שבכל העיקרים – שיהיה מי שיבטיח שהחייל יהיה אדם חי, כי גם אם יהיו תחת
 9 ידיו כל כלי-הנשק הטובים והמשובחים ביותר, הנה אם אינו אדם חי רחמנא-ליצלן, לא יפעל מאומה,
 10 וכיצד נעשה החייל אדם חי – כשיש יהודי שלומד תורה, שהיא "חיינו ואורך ימינו"¹⁴⁶, והיא "מגנא
 11 ומצלא"¹⁴⁷ על לומד התורה ועל כלל ישראל.
 12 ועל-דרך-זה בנוגע ליששכר וזבולון:
 13 בנוגע לנתינת שכר – הרי כיון ש"המעשה הוא העיקר"¹⁴⁸, לכן זבולון קודם, שהוא מקבל את השכר
 14 תחילה, ורק אחריו בא יששכר; אבל הסיבה לכך שזבולון מקבל שכר, ומי מראה לזבולון כיצד לנהל
 15 את המסחר כדבעי, על-פי התורה, שאז יצליח במסחר – בשביל זה יש צורך בלימודו של יששכר.
 16 כאשר מסתכלים בחיצוניות – יש ליששכר בזיונות: הוא זקוק לכספו של זבולון, שמחליט אם רוצה
 17 ליתן ביד רחבה או בצמצום. כאשר צריך להסביר לגבירים בארצות-הברית שהצלחתם במסחר תלויה
 18 בתמיכתם בישיבה שבה לומדים תורה – יתכן שיפעלו עליהם לתמוך בישיבה ביד רחבה, או שיעשו זאת
 19 בצמצום. ועל-דרך-זה בכל העולם כולו. וכפי שהיה עוד בזמן הש"ס, שבכמה מקומות היו
 20 תלמידי-חכמים זקוקים לעמיה-ארץ.
 21 וזהו מה שמבירה 'תורת אמת', שנותנת הוראה בחיים – שיששכר הוא המורה לזבולון כיצד לנהל
 22 את המסחר באופן שיצליח במסחר, וכמו שאצל זבולון גופא נעשית פעולת המסחר בידיו וברגליו, אבל
 23 בשביל זה יש צורך בחכמה שבראש.
 24 ועל-דרך-זה בכללות העם כולו – שיש צורך בחייל היוצא למלחמה, ואדרבה – שכרו קודם לכל
 25 אחד, כיון שהוא מעמיד את עצמו בסכנה בפועל, אבל יש גם צורך במי שלומד תורה, שמבטיח את
 26 בריאותו וחיותו של ה"עורף", וממשיך חיים ביוצאי צבא בישראל, ואם יעזוב את משמרתו וילך
 27 ל"חזית", נחשב ל"עריק", וגורם בלתי-סדר והיפך הסדר גם בעניני החזית, שזהו היפך ענין הנצחון.
 28 כד. ובענין זה יש גם דוגמא מד' המינים (כמוזכר לעיל (סעיף יח)):
 29 על-ידי אתרוג בלבד, אפילו אם יקחו ד' אתרוגים – אי-אפשר לצאת ידי-חובת קיום מצות נטילת ד'
 30 מינים. יש צורך באתרוג בפני-עצמו, לולב בפני-עצמו, הדס בפני-עצמו וערבה בפני-עצמה, ומכולם יחד
 31 עושים מצוה אחת. – כשם שלא יכול להיות קיום המצוה ללא ערבה, כך לא יכול להיות קיום המצוה
 32 ללא אתרוג; וכשם שלא יכול להיות קיום המצוה ללא האתרוג, כך לא יכול להיות קיום המצוה ללא
 33 הערבה.
 34 וכן הוא בנוגע לנצחון במלחמה – שכשם שאי-אפשר להיות נצחון במלחמה ללא "יואב בן צרויה
 35 על הצבא", כך לא יכול להיות נצחון במלחמה ללא דוד שיושב ועוסק בתורה.

(147) סוטה כא, א.
 (148) אבות פ"א מ"ז.

(145) משלי ו, כג.
 (146) נוטה תפלת ערבית – ע"פ לשון הכתוב ס"פ נצבים.

1 וכאשר "יעשו כולם אגודה אחת", באופן שהאתרוג נשאר אתרוג והערבה נשארת ערבה, וביניהם יש
 2 לולב והדס, אלא שכולם הם בכיוון אחד, להבטיח שארץ הקודש תישאר שייכת לגוי קדוש, בידענו
 3 שברצונו יתברך היתה תחילה "נחלת גוים", וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו, כפי ש"כח מעשיו הגיד
 4 לעמו" בתורה – אזי "יכירו וידעו כל יושבי תבל", ש"מלכותו בכל משלה", "וידע כל פעול כי אתה
 5 פעלתו" (כפי שהתפללו בראש-השנה, וסוף-כל-סוף יראו זאת בפועל), וכולם "יכירו וידעו" שארץ ישראל
 6 שייכת לעם ישראל, "ובאו גו' והשתחוו להוי' בהר הקודש בירושלים"¹⁴⁹, בקרוב ממש, בכיאת משיח
 7 צדקנו.

* * *

8 כה. דובר לעיל¹⁵⁰ אודות ענין התשובה, חרטה גמורה על מעשים בלתי-טובים בעבר וקבלה טובה
 9 על להבא, שבלשונית אומות העולם נקרא ענין זה בשם "חרטה" (כפי שמתורגם בכל לשון ולשון),
 10 מה-שאינ-כן בלשון הקודש – שזהו הלשון שבו נברא העולם¹⁵¹, וכמו שכתב הרמב"ן¹⁵² ש"הטעם..
 11 שרבותינו קורין לשון התורה לשון הקודש הוא מפני.. (ש)הוא הלשון שהקב"ה.. מדבר בו.. ובו ברא
 12 עולמו וכו'", וכפי שמביא השל"ה ש"אין ספק כי לא נקרא.. בלשונו הקדוש.. על דרך הסכמה כשאר
 13 הלשוניות"¹⁵³ (שהם הסכמיים¹⁵⁴), אלא "כולם מורים על תכונת הדבר הנקרא בו"¹⁵⁵ (פנימיותו ושרשו
 14 ומקורו) – הרי זה נקרא (לא בשם חרטה, אלא) בשם מצות התשובה.

15 והרי אין זה שם שונה, אלא שם הפכי¹⁵⁶:

16 חרטה (כפשוטה) פירושה – שהאדם עוזב ענין שאחז בו עד עתה, ומתחיל ענין חדש ודרך חדשה;
 17 ואילו תשובה פירושה – להיפך – לא התחלת ענין חדש, אלא השבה אל הדבר, שהרי המקור דתיבת
 18 "תשובה" הוא מלשון "והשיב", "ושב".

19 וזהו תוכן הכתוב³ "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה" – דמכיון שמשם "נתנה", הרי הוא "שב"
 20 לשרשו ומקורו.

21 וכן הוא בענין התשובה כפשוטם של דברים – שכאשר יהודי מתחרט על עבירה חרטה גמורה, ומקבל
 22 על עצמו מכאן ולהבא לעשות מצוה, הרי זה באופן ש"שב" אל הפנימיות, העצם והמקור שלו (ולא
 23 באופן שמתחרט על מציאותו).

24 וענין זה מתבטא גם בנוגע להלכה בפועל (כמדובר כמה פעמים¹⁵⁷ בנוגע לעניני מוסר, פנימיות התורה
 25 וטעמי תורה) – שההלכה היא ש"גט מעושה" על-פי בית-דין נקרא "לרצונו", ומסביר הרמב"ם¹⁵⁸, ש"זה
 26 שאינו רוצה לגרש.. רוצה להיות מישראל.. לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות, ויצרו הוא שתקפו
 27 כו'", כך שעשיית העבירה היא היפך טבעו, וכאשר חוזר ומתנהג כדבעי, אין זו חרטה, אלא השבה
 28 לרצונו האמיתי.

29 ולכן נקראים ימים אלו עשרת ימי תשובה – לא עשרת ימי חרטה על העיקר, אלא אדרבה: השבה
 30 אל העצם והעיקר.

31 וזהו מה שנתבאר לעיל¹⁵⁹ שצריך לאסוף וללקט את כל פרטי הענינים דמחשבה דיבור ומעשה

(149) ישע' כז, יג.
 (150) שיחת ש"פ ראה תשכ"ז הערה 7 (ת"מ ח"נ ע' 309).
 (151) ב"ר פ"ח, ד.
 (152) תשא ל, יג. וראה גם אג"ק אדמו"ר מהורש"ב ח"ב ע' תתטז ואילך. וש"נ.
 (153) יא, א – מפרס שער הכיניים (שכ"ב. פ"א).
 (154) תו"א משפטים עח, רע"א.
 (155) ג, א – מפרס שער שם בן ד' (ש"ט פ"א).
 (156) ראה גם שיחת ר' תשרי תשי"ג ס"ג (תו"מ ח"ז ע' 17. וש"נ).
 (157) ראה גם תו"מ ח"נ ע' 363. וש"נ.
 (158) הל' גירושין ספ"ב.
 (159) שיחת ש"פ האיזנו ס"ה (תו"מ חנ"א ע' 30. וש"נ).

1 שבמשך השנה היו "מפוזר ומפורד" בענינים שונים, ולפעול בהם ענין של "הקהל" – לקיום רצון הבורא
2 בלימוד התורה וקיום המצוות, ועל-ידי-זה נעשה ענין התשובה לא רק מכאן ולהבא, אלא גם בנוגע
3 לעבר – לעשות מ"זדונות" "שגגות", ועד ל"זכיות".

4 כו. ועל-פי הכלל במדרש¹⁶⁰ שהמצוות שהקב"ה מצוה לישראל לעשות, מקיימם גם הוא – הרי מובן
5 שהאמור לעיל בנוגע לענין התשובה שייך גם בנוגע להקב"ה:

6 לכאורה אינו מובן: איך שייך אצל הקב"ה ענין התשובה – הרי "הכל גלוי וידוע לפניו"?

7 אך הענין הוא – על-פי דברי הגמרא במסכת סוכה¹⁶¹ (שהרי דובר לעיל בנוגע לסיום מסכתא זו)
8 "ארבעה (שלשה¹⁶²) מתחרט עליהן הקב"ה (בכל יום¹⁶³) שבראם", ואחד מהם הוא "יצר הרע, דכתיב¹⁶⁴
9 ואשר הרעתי", ולכן עושה הקב"ה "תשובה", כביכול, ומבטל את שליטת היצר הרע.

10 וגם ענין זה הוא באופן של השבה אל העיקר והמקור:

11 תכלית בריאת יצר-הרע על-ידי הקב"ה היא – כמשל בן המלך והזונה¹⁶⁵ – אך ורק כדי לבחון את
12 היהודי שאף שרואה את הנסיונות שמעמיד היצר-הרע לפניו, הרי הוא מנצח אותו, ואז שכרו כפול
13 ומכופל.

14 ולכן, כאשר הקב"ה מבטל לגמרי את שליטתו של היצר-הרע, כמו שכתוב⁷⁵ "את רוח הטומאה אעביר
15 מן הארץ", הרי זו השבה (תשובה) אל העיקר – היותו עצם הטוב ומטבע הטוב להיטיב⁶⁶.

16 אמנם, בינתיים באים בני ישראל אל הקב"ה בטענה¹⁶⁶: מדוע עושים שלימוד התורה וקיום המצוות
17 ועבודת התשובה יהיה קשה להם כל כך – שהקב"ה יעשה שיהיה להם קל יותר!

18 ובכן: כאשר עבד מבקש זאת – יכול האדון לקצוף עליו או לגרש אותו; אבל כאשר בן מתחנן אל
19 אביו, באמרו, שרצונו לעבוד ולקיים ציווי אביו, אלא שמבקש שאביו יעזור לו ויקל עליו – אין לאב
20 ברירה, שכן "להחליפם באומה אחרת אי-אפשר"¹⁶⁷, שהרי זה בנו, ואינו יכול לגרשו מפניו חס-ושלום,
21 ולכן צריך למצוא דרכים כדי שיוכלו להיות יחד בשלום ובאחזה ובריעות, ולבסוף ממלא את מבוקשו
22 ("גיט ער אים נאך") ומיקל עליו את העבודה של תשובה ומעשים טובים.

23 וזהו תוכן הבקשות שמבקשים מהקב"ה – לא רק בקשת צרכיו הגשמיים, אלא גם "אתה חונן לאדם
24 דעת כו' חננו מאתך חכמה בינה ודעת" (כפי שמבקשים בכל יום ויום בתחילת הבקשות דתפילת
25 שמונה-עשרה), שעל-ידי-זה יהיה לו קל יותר להתמודד עם הענין ד"אין אדם עובר עבירה אלא-אם-כן
26 נכנס בו רוח שטות"¹⁶⁸.

27 כז. זאת ועוד:

28 כשם שכל אחד מישראל צריך לקבץ את כל המחשבות הדיבורים והמעשים שלו לתכלית אחת,
29 "לעשות רצונך בלבב שלם"¹¹³ – צריך גם הקב"ה לקיים מה שכתוב¹⁶⁹ "ושב הוי' אלקיך את שבותך",
30 "אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך הוי' אלקיך ומשם יקחך", וכפי שמפרש רש"י ש"הוא עצמו
31 צריך להיות אוחז בידיו ממש איש איש ממקומו, כענין שנאמר¹⁷⁰ ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל"

(166) ראה גם תו"מ חמ"א ע' 421. וש"נ.

(167) רות רבה פתיחתא ג.

(168) סוטה ג, א.

(169) נצבים ל, ג-ד.

(170) ישעי' כז, יב.

(160) שמו"ר פ"ל, ט.

(161) נב, ב.

(162) ירושלמי תענית פ"ג סה"ד.

(163) כ"ה בדקדוקי סופרים.

(164) מיכה ד, ו.

(165) זח"ב קסג, א. הובא בתניא ספ"ט. ספכ"ט.

- 1 — להוציא את כל אחד מהגלות הפנימי, וגם מהגלות החיצוני, ואז עומד היהודי על רצונו של הקב"ה
2 ומוסיף בעבודת התשובה ובלימוד התורה וקיום המצוות מתוך הרחבה.
- 3 וכאשר רואים כבר את ההתחלה בזה, ובפרטיות בנוגע לאלו שנמצאים במדינות הידועות שבהם היו
4 נתונים בשביה וצרה, ש"הניצינים נראו בארץ" ¹⁷¹, שיש מהם שכבר הוציאו אותם משם, וביכלתם לעסוק
5 כאן בענייני תשובה, תורה ומצוותיה מתוך הרחבה, ללא סכנות, ואדרבה: מתוך עידוד ותוספת כח — הרי
6 זה סימן שכבר נעשו "חרכים" בכותל ו"בקעים" במסך, ומהם יהיו פרצות גדולות, ועד לפירצה יותר
7 מעשר אמות, שכבר אינה נקראת בשם "פתח" ¹⁷², ועל-ידי-זה נעשה ביטול כל המסך.
- 8 ויהי-רצון שמתוך הרחבה יסיפו כאן בכל עניניהם בלימוד התורה וקיום המצוות, כולל מצות ימים
9 אלו — ענין התשובה, ומתוך שמחה וטוב לבב,
- 10 וזו תהיה התחלה טובה ליציאה גדולה שיצאו משם המונים המונים, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו
11 ובבנותינו" ⁹², מתוך שמחה וטוב לבב, ומתוך הרחבה, ובחסד וברחמים.
- 12 והקב"ה יקיים את הבטחתו "ושב הוי' אלקיך את שבותך", להוציא בעצמו את בני ישראל מהגלות
13 — שאז לא יוכל אף אחד לעמוד נגד, אלא "כדונג ימסו" ¹⁷³ — "אומר לצפון תני ולתימן אל תכלאי" ¹⁷⁴,
14 ללקט את בני ישראל הן מצפון הן מדרום הן ממזרח והן ממערב, מתוך הרחבה ומתוך שמחה וטוב
15 לבב,
- 16 "ופדויי הוי' ישובון גו' ושמחת עולם על ראשם" ¹⁷⁵, בגאולה האמיתית והשלימה בקרוב ממש,
17 בישועת ה' כהרף עין ¹⁷⁶, ובאופן ש"לא תשאר פרסה" ¹⁷⁷, כי "מקטנם ועד גדולם" ¹⁷⁸ — "קהל גדול ישוּבו
18 הנה" ¹⁷⁹.
- 19 [כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן הניגון "הושיעה את עמך".]

* * *

- 20 כח. כיון שמחר הוא יום העבודה, אי-אפשר להאריך היום ככל הצורך, ולכן אוסיף עתה רק נקודה
21 ב"הדרן", ונקודה נוספת בהמשך למדובר ביום השבת.
- 22 הביאור בסיום מסכת סוכה, — החילוק בין רש"י לרמב"ם בפירוש הקנס ד"טבעתה קבועה וחלונה
23 סתומה" (נוסף לכך שכל המשמרות "הנכנסים חולקין בצפון", "שהצפון עיקר", "כדי שיראו שהן
24 נכנסין", "והיוצאין חולקין בדרום כדי שיראו שהן יוצאין והולכין", ו"בילגה לעולם חולקת בדרום",
25 "ואפילו כשהיא נכנסת*", קנס הוא כו"י),

(* אפשר לפרש: 1) כסברתו ¹⁸⁰ — רק ביום שנכנסה, ובכ"ז — זהו בזיון יותר (שמחלקין ביניהן באותו המקום,
ביחד, עם המשמרה היוצאת מן הקודש), 2) בסוג וגדר דנכנסת (היינו למעוטי יוצאת — שמתחילה רק כשיש
משמרה אחרת בבית המקדש).

177) בא יו"ד, כו.

178) ירמי' לא, לג.

179) שם, ז.

180) של השואל, שהקשה על פירוש רש"י: "ואפילו כשהיא

נכנסת", דלכאורה הו"ל לפרש דאפילו כשהם בעצמם במשמר

חולקין בדרום.

171) שה"ש ב, יב.

172) ראה עירובין בתחלתה ובפרש"י.

173) ע"פ תהלים צז, ה.

174) ישע' מג, ו.

175) שם לה, יו"ד. נא, יא.

176) ראה בהמצויין בנרות שבת (ירושלים תש"ח כרך ג ע' 27-28.

מב; נא; סו. מנחה ליהודה (ירושלים תש"י ע' 27-28.

1 שלפירוש רש"י הם לצורך השחיטה, שכשרה (גם בקדשים) בנשים¹⁸¹ (על-ידי סכין ארוך**), ולפירוש
 2 הרמב"ם הטבעת היא לצורך ההפשט, והחלון לצורך בגדי כהונה, שאינם שייכים לנשים (לא הפשט
 3 הקרבנות על הטבעות שבעורה, ד"אשה בעזרה מניין***, ובודאי לא בגדי כהונה, כיון שפסולות
 4 לעבודה),
 5 שהחילוק ביניהם הוא – אם הקנס מצד השכינות לרשע (מרים בת בילגה) הוא רק בענינים השייכים
 6 לרשע (דלשחיטה שייכת הנערה, ושייך בזה עונשה וקנסה)¹⁸², כפי שמסתבר בפשטות¹⁸³ (שזוהי שיטת
 7 רש"י שמפרש פשוטם של דברים¹⁸⁴), או שגם בענינים שאינם שייכים לרשע קנסינן את השכן מצד
 8 רשעותו גופא (שזוהי שיטת הרמב"ם¹⁸⁵, לשיטתו בהלכות דעות¹⁸⁶ ש"דרך ברייתו של אדם להיות נמשך
 9 בדעותיו ובמעשיו אחר ריעיו וחביריו כו"¹⁸⁷)).
 10 ועל-פי-זה מובן שרש"י לא גורס (לאחרי הסיום "אוי לרשע אוי לשכנו, טוב לצדיק טוב לשכנו")
 11 הראיה "שנאמר¹⁸⁸ אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו" (שהרי מביא מה שכתוב ב'תורת
 12 כהנים'¹⁸⁹ "וחלצו את האבנים, נגע באבן שבמקצוע (כפי שמוסיף רש"י¹⁹⁰ על גירסתנו ב'תורת כהנים')
 13 שניהן חולצין, ואף-על-פי שהנגע לא נראה אלא בביתו של זה.. חבירו לקה בשבילו, מכאן אמרו אוי
 14 לרשע אוי לשכנו, וממילא טוב לצדיק טוב לשכנו, דמדה טובה מרובה") – כי מה שכתוב "כי פרי
 15 מעלליהם יאכלו", היינו, לא רק "פרי מעלליו" של הצדיק, בתור מסובב מהצדיק, אלא "מעלליהם" עצמם,
 16 אינו שייך לנידון-דין לשיטת רש"י שהקנס הוא באופן של מסובב מהרשע, ולא מצד השכן עצמו –
 17 הוגה על-ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס¹⁹¹ בלקוטי-שיחות חלק י"ט עמוד 59 ואילך¹⁹².
 18

(** שיהיה מונח מתחלה בחלונה [באם החלון פתוח] – ויקחנו הכהן משם ויתנו להנערה.

(*** קידושין נב, ב. ובפרט לשיטתיה דרש"י שם (לרש"י – אסור, ולד"ה – בפועל), שלכן נאמר כאן
 המציאות דסכין ארוך. ובשלמא בהדלקת המנורה מפורש¹⁸² "והוציאן לחוץ", מה-שאינ-כן בנידון-דין – דמדובר
 בטבעת שבכותל. ופשוט.

(187) ועד כדי כך, ש"אם היו כל המדינות שהוא יודעם ושומע
 שמועתן נוהגים בדרך לא טובה .. ישב לבדו יחיד .. יצא למערות
 ולחוחים ולמדברות כו", וענין זה אינו תוספת הידור ע"פ מדת
 חסידות, אלא פס"ד להלכה, כיון שמקום זה נחשב למקום סכנה,
 ולא רק ספק סכנה, אלא סכנה ודאית, כיון שרור הדבר שילמד
 מהם כו".

(188) ישעי' ג, יו"ד.

(189) מצורע יד, מ.

(190) והיינו, שלגירסת רש"י "באבן שבמקצוע", לוקה חבירו
 (השכן רק באבן שבה נראה הנגע בביתו של הרשע, ועד"ז
 בנדוד, שהקנס על משמרת בילגה הוא רק באותם ענינים
 השייכים לנערה, שעליהם שייך לומר "כנגע נראה לי בבית" (שם,
 לה.

(191) בשילוב שיחת כ"ף מנ"א תשי"ד.

(192) וראה גם לקו"ש חל"ג ע' 11 ואילך (גם משיחה זו.

(181) זבחים לא, ב.

(182) רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"ט ה"ז.

(183) וכמובן גם שבפשטות הענינים צ"ל הקנס ש"טבעתה
 קבועה וחלונה סתומה" מעין הקנס ד"חולקת בדרום", וכיון
 שנשים שייכות* ג"כ להדברים שנחלקים שם (לאו דוקא דאכילה.
 וכמו עורות מוספין – ראה לקו"ש שבפנים הערה 44, הרי גם
 הטבעת והחלון צ"ל בענינים שייכים לנשים, כי הקנס בכל ג'
 הענינים צ"ל מסוג אחד.

(184) הן במקרא – פשוטו של מקרא (נסמן לעיל הערה 135)
 ואפילו בגמרא הרי רש"י הוא פרשן ופשטן (ראה יד מלאכי כללי
 רש"י כו' בתחלתו) ואין דרכו להביא בפירושו פסק ההלכה.

(185) שמפרש אמנם הענינים כפשוטם, אבל מביא גם הלכות,
 וכמ"ש בהקדמתו לפירוש המשניות: "אומר לך בפירוש כל הלכה
 על דעת מי נפסקה ההלכה", וכמו במשנה דידן: "ואין הלכה
 כרבי יהודה".

(186) רפ"ו.

* אף שלא בתורת חלוקה, אלא שמקבלת מזכרי כהונה – שהם אנשי המשמר ולא הנשים (ראה רמב"ם הל' בכורים פ"א ה"יא. – ממענה כ"ק
 אדמו"ר שליט"א.

- 1 כט. וכאמור לעיל (סעיף ט) – שייך ענין זה גם להתחלת המסכתא:
- 2 סוכה היא מצוה שהזמן גרמא, ולכן נשים פטורות¹⁹³. אבל אף-על-פי-כן "אשה בעלה משמחה"¹⁹⁴,
- 3 וכיון שהבעל חייב לישב בסוכה, ובה עורך סעודת יום-טוב בבשר ויין, "אין שמחה אלא בבשר" ו"אין
- 4 שמחה אלא ביין"¹⁹⁵, אוכלת גם האשה יחד עם בעלה בסוכה (אף שמצד-עצמה היתה יכולה לאכול
- 5 בבית), וממילא נעשה גם אצלה "זמן שמחתנו".
- 6 וכאן נשאלת השאלה בנוגע לשמחה של האשה¹⁹⁶ – האם זו שמחה ש"בעלה משמחה", ואינה שמחת
- 7 סוכה, והיינו, ש"זמן שמחתנו" אצל האשה הוא ענין בפני-עצמו מאשר "זמן שמחתנו" אצל האיש,
- 8 שאצל האשה הרי זה הענין ש"בעלה משמחה", ואילו אצל האיש הרי זו השמחה של מצות סוכה, או
- 9 שאצל שניהם היא אותה השמחה.
- 10 וענין זה קשור גם עם סיום המסכתא – כי לפי פירוש רש"י שהעונש (במדה הבלתי-טובה) שמשתלשל
- 11 לאיש מצד השכינות לאשה, צריך להיות בענין שישנו הן אצל האיש והן אצל האשה, צריך להיות כן
- 12 גם בהתחלת המסכתא, בנוגע לשייבה בסוכה לקביעת סעודה באופן של שמחה בבשר ויין, שאף-על-פי
- 13 שהתחלה בזה היא על-ידי הבעל, הרי זה באופן שמשמחת הבעל נשתלשל גם אל האשה שענין זה
- 14 יהיה גם שמחתה.
- 15 זוהי אפוא נקודת הענין, ומסתמא במשך חג הסוכות יוכלו לבאר זאת ביתר ביאור.
- 16 ל. ובנוגע לענינו:
- 17 כיון שעומדים אנו בימים שהם הכנה ליום-הכיפורים, ועל-ידי-זה גם ל"זמן שמחתנו" – הנה יהירצון
- 18 שתומשך מחילה וכפרה וסליחה לאנשים ולנשים ולבנים ולבנות, ועד לאופן ד"סלחתי כדברייך"¹⁹⁷, שאז
- 19 "זדונות נעשו זכיות"²⁷,
- 20 ואחרי כן, הרי כשם שמענין הקטורת אשר בקודש-הקדשים נמשך סכך הסוכה (כמבואר בכמה
- 21 מקומות¹⁹⁸), ומזה נמשכת שמחת חג הסוכות – הנה גם מהמחילה וסליחה וכפרה לכל אחד ואחת
- 22 מישראל באופן ד"סלחתי כדברייך", תומשך שמחה גדולה לכל אחד ואחת בישראל, בסוכה אחת גדולה
- 23 שבה ישבו כל ישראל,
- 24 ועד לאופן ש"אין לזרים אתך" כיון ש"יהיו לך לבדך"¹⁹⁹, כדאיתא בזהר²⁰⁰ ש"ישראל ומלכא
- 25 בלחודוהי", כך ש"גוי אחד", עם "הוי אחד", על-ידי "תורה אחת", שמחים יחד בשמחת "זמן שמחתנו",
- 26 לשון רבים²⁰¹, "ישמח ישראל בעושיו"²⁰² ו"ישמח הוי' במעשיו"²⁰³, וממשיכים את השמחה בכל השנה
- 27 כולה.

* * *

- 28 לא. בהמשך לענין יום זה, שקשור עם נשים כשרות וצדקניות בישראל – הנה:
- 29 כשדובר אודות "מבצע תפילין"²⁰⁴, באו אלי בשאלה, תביעה או טענה: מצות תפילין – רק זכרים
- 30 חייבים בה. ולכאורה: כיון שמדובר אודות פעולת הענין ש"ראו כל עמי הארץ גו' ויראו ממך"²⁰⁵, והענין

(200) ראה ח"א סד, א"ב. רח, ב. ח"ג לב, א.

(201) לקו"ת דרושי שמע"צ פח, ד ואילך.

(202) תהלים קמט, ב.

(203) שם קד, לא.

(204) ראה תר"מ חמ"ט ע' 429 ואילך. ח"ג ע' 63 ואילך. ע'

91 ואילך. ע' 118. וראה גם מכתב י"ד חשון שנה זו (אג"ק חכ"ה

ע' כד. וש"נ.

(205) תבוא כח, יו"ד. וראה ברכות ו, א. וש"נ.

(193) סוכה ב, ב.

(194) ר"ה ו, סע"ב. וש"נ.

(195) פסחים קט, א. וש"נ.

(196) ראה גם לקו"ש ח"ז ע' 237. ח"ט ע' 368 הערה 51.

ועוד.

(197) שלח יד, כ.

(198) ראה תר"מ סה"מ תשרי ע' קכח. וש"נ.

(199) משלי ה, יז.

1 דאריכות ימים²⁰⁶ – נשאלת השאלה: "נשי לא בעי חיי" (בתמיה), כדברי הגמרא²⁰⁷ בנוגע לפסוק²⁰⁸

2 "למען ירבו ימיכם גו"; ובשביל המשך הפסוק: "על האדמה אשר נשבע הוי' לאבותיכם" – צריך להיות

3 גם הענין ד"ראו ממך"?!

4 ובכן: במשך כל הזמן לא נפלה סברא איך להבהיר ("באוארענען") ענין זה בנוגע לנשים, עד שהגיע

5 יום זה – והרי "את הכל עשה יפה בעתו"²⁰⁹ – ששה בתשרי, כדלקמן.

6 לב. על-פי מנהג ישראל²¹⁰ ללמוד במשך המעט-לעת פרקי משניות על השם – למדתי גם הפרק

7 במסכת סנהדרין שמתחיל באות נו"ן²¹¹ (האות האמצעית של השם), שבו מדובר אודות מי שאינו צדיק

8 שנתחייב בעונש, ועד לעונש הכי חמור, שהוא היפך החיים, ובזה גופא – שהרי ישנם ד' סוגים – באופן

9 הכי חמור של סקילה, ונתבאר (במשנה, ובארוכה יותר בגמרא) פרטי הסדר בזה.

10 ויש שם ענין תמוה לגמרי, שלכאורה הרי זה "שלא בדרי דאונא" בנוגע להמשך הענינים:

11 המשנה שואלת²¹²: "בשעה שאדם מצטער, שכינה מה לשון אומרת?"

12 מדובר כאן אודות דינים בנוגע לאופן הנהגת בית-דין, הנהגת העדים והנהגת הנענש כו', ולפתע

13 שואלת המשנה: "שכינה מה לשון אומרת", מה עושה הקב"ה בשעת מעשה!...

14 והמשנה מבארת שגם להקב"ה יש "עבודה" שעושה אז – שאומר "קלני מראשי קלני מזרועי" (ראשי

15 כבד עלי, וזרועי כבד עלי²¹³, כביכול), וכמובא במפרשים²¹⁴ ב' הדעות שיש בזה בגמרא²¹⁵.

16 ובביאור הטעם שנקט "ראשי" ו"זרועי" דוקא – דלכאורה ממה-נפשך, הרי במשל אודות ענין האברים

17 למעלה ישנם רמ"ח אברים, ובפרט על-פי לשון הזהרה²¹⁶: "רמ"ח אברין דמלכא", ולמה נקט דוקא ענין

18 הראש וענין הזרוע? – מבואר ב'תורת חיים' לסנהדרין (ועל-דרך-זה במפרשים נוספים), שענין זה קשור

19 עם מצות תפילין שמניחים על הראש ועל הזרוע:

20 בהמשך דברי הגמרא במסכת ברכות בנוגע למה שכתוב²⁰⁵ "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך

21 ויראו ממך", "אלו תפילין שבראש" (כנ"ל סעיף לא) – מדובר גם אודות התפילין שמניח הקב"ה:

22 "תפילין דמארי עלמא מה כתיב בהו.. ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ²¹⁷.. משתבח קודשא-ברוך-הוא

23 בשבחייהו דישראל.. דכתיב²¹⁸ את ה' האמרת היום, (וכתיב) וה' האמירך היום, אמר להם הקב"ה

24 לישראל, אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם.. שנאמר²¹⁹ שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד (שזהו ענין

25 גדלות ואחדות הבורא), ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם, שנאמר ומי כעמך ישראל גוי אחד

26 בארץ", ועל-דרך-זה שאר הפסוקים שנכתבו בשאר הבתים, כמו הפסוק²²⁰ "או הנסה אלקים לבוא לקחת

27 לו גוי מקרב גוי", כפי שנפרטו בגמרא.

28 ועל-פי מאמר רבותינו ז"ל¹⁶⁰ על הפסוק²²¹ "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל", "מה שהוא

29 עושה אומר לישראל לעשות", הרי כשם שהנחת התפילין דישראל היא על ראשו וזרועו, כך גם הנחת

30 התפילין דקודשא-ברוך-הוא היא כביכול על ראשו וזרועו.

(214) תיר"ט.

(215) מו, ב.

(216) תקו"ז ת"ל (עד, סע"א).

(217) דברי הימים-א יז, כא.

(218) תבוא כו, יד"ח.

(219) ואתחנן ו, ד.

(220) שם ד, לד.

(221) תהלים קמו, יט.

(206) מנחות מד, סע"א ואילך.

(207) קידושין לד, א.

(208) עקב יא, כא.

(209) קהלת ג, יא.

(210) ראה נטעי גבריאל הל' אבלות ח"ב פע"א ס"ח-יו"ד.

וש"נ.

(211) פרק ו – נגמר הדין.

(212) פ"ו מ"ה.

(213) פרש"י ורע"ב.

- 1 וזהו "שכינה מה לשון אומרת, קלני מראשי קלני מזרועי" – שכאשר ישנו יהודי שמתנהג באופן
 2 בלתי-רצוי, אזי מרגיש הקב"ה מה שכתוב בתפילין שבראשו ובזרועו: "מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ",
 3 באופן שנגרש בהם כאב!
- 4 ועל-פי-זה מדוייק גם לשון המשנה "קלני מראשי קלני מזרועי", ולא "מיד" – כי בנוגע ללשון "ידי",
 5 לא יודעים אם זו יד ימין או יד שמאל, מה-שאינ-כן בנוגע ללשון "זרועי", ישנו כלל בתנ"ך (על-פי מה
 6 שכתוב²²² "בימינו ובזרוע עוזו") ש"זרוע" סתם היינו יד שמאל.
- 7 וכללות הענין בזה – ש"מי כעמך ישראל גוי אחד" שנכתב בתפילין של הקב"ה, קאי לא רק על כל
 8 הציבור, כל בני ישראל יחד, דאם-כן לא יכולה השכינה לומר בנוגע ליהודי יחיד שנענש: "קלני מראשי",
 9 בשעה שכל שאר בני ישראל הם צדיקים גמורים, ועל-כרחך צריך לומר, שאפילו על יהודי אחד ויחידי
 10 נאמר הפסוק "מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ".
- 11 לג. ובנוגע לעניננו:
- 12 דברי המשנה "שכינה מה לשון אומרת כו'", באים אחר פרטי החילוקים בסדר ההנהגה בין איש
 13 לאשה שנתבארו בפרק הנ"ל, ואחר-כך מסיימת המשנה "בשעה שאדם מצטער, שכינה מה לשון אומרת,
 14 קלני מראשי קלני מזרועי" – ללא חילוק בין אנשים לנשים.
- 15 ונמצא, שגם כאשר מדובר אודות עונש חסו-שלום שניתן לאשה, שאינה מקיימת מצות תפילין –
 16 הנה גם אז אומרת השכינה "קלני מראשי קלני מזרועי", כיון שבתפילין של הקב"ה ("ומי כעמך ישראל
 17 גוי אחד בארץ") אין חילוק בין אנשים לנשים, אלא הם בשוה.
- 18 לד. וענין זה מתאים עם המבואר בכתבי האריז"ל²²³ בנוגע למצות-עשה שהזמן גרמא שנשים פטורות,
 19 שהאנשים מוציאים את הנשים ידי-חובתן במצוה זו. כלומר: על-דרך שנתפרש להדיא בגמרא²²⁴ בנוגע
 20 למצות מילה ש"אשה כמאן דמהילא דמיא" – כן הוא (לפי כתבי האריז"ל) בנוגע לכל מצוות-עשה
 21 שהזמן גרמא, שענינן ישנו גם אצל נשים, אלא כיון שאין ביכולת האשה לקיים מצוות אלו בעצמה
 22 [בגלל שהאשה משועבדת לבעלה, לחינוך הבנים והבנות, וכיוצא בזה בשאר הטעמים שיש בזה²²⁵],
 23 מוציאה בעלה ידי-חובתה בכך שהוא מקיים את המצוה.
- 24 וההוכחה לזה בנוגע למצות תפילין בפרט – ממשנה מפורשת, שגם כאשר אשה נענשת רחמנא-ליצלן,
 25 אזי "שכינה.. אומרת קלני מראשי קלני מזרועי", שמזה מוכח שב"תפילין דקודשא-בריך-הוא" כתובים
 26 אנשים ונשים בשוה, ובאופן שגם על אשה אחת ויחידה נאמר "מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ", שלכן
 27 גם עליה אומר הקב"ה "קלני מראשי קלני מזרועי".
- 28 ואם הדברים אמורים בנוגע למדה בלתי-טובה (ענין העונש) – הרי על-פי דברי רש"י בסיום מסכתא
 29 סוכה "מדה טובה מרובה", על-אחת-כמה-וכמה שכן הוא בנוגע לענין השכר.
- 30 לה. אך יש גם צורך בענין של פועל, ולכן:
- 31 כשם שרגיל בהתוועדות זו וביום זה להתנדב בלב שמח וביד נדיבה ל"קרן חנה", שמסייעת בנוגע
 32 לחינוך בנות ישראל²²⁶ – הנה דבר נכון להוסיף מהיום והלאה, שכשם שהזכרים מתנדבים ל"קרן חנה"
 33 לטובת חינוך הבנות, תנדבנה גם הנשים (אלו שיש ביכלתן, והרי כל אחת יכולה לנדב) זוג תפילין (או
 34 סכום שבו אפשר לרכוש זוג תפילין) בדוקות וכשרות.

225 ראה תו"מ חל"ג ע' 58. וש"נ.

226 ראה גם שיחת ו' תשרי דאשתקד סכ"ט ואילך (תו"מ

חמ"ח ע' 68 ואילך. וש"נ.

222 ישע"י סב, ת. וראה ברכות שם ("בימינו זו תורה ובזרוע

עוזו אלו תפילין". תוס' הרא"ש לברכות שם.

223 טעהמ"צ פ' בראשית. וראה לקו"ש חל"א ע' 96. וש"נ.

224 ע"ז כו, א.

1 ועל-ידי-זה יתוסף בשייכותן למצות תפילין – לא רק מצד למעלה, בנוגע לתפילין דקודשא-בריך-הוא, 1
2 אלא באופן שגם למטה יניח יהודי תפילין שלהן.

3 ואז יש להן שכר כמו "מצווה ועושה" – כמובן מדברי הגמרא במסכת סוטה²²⁷ בנוגע ל"זכות תורה" 3
4 באשה ש"אינה מצווה ועושה": "באגרא דמקרין ומתניין בנייהו (שטורחות על בניהן להביאן לבית-הספר 4
5 לקרא מקרא ולשנות משנה) ונטרין להו לגברייהו עד דאתו מבי מדרשא (וממתינות לבעליהן (ונותנות 5
6 להם רשות²²⁸)) שיוצאין לעיר אחרת ללמוד תורה), מי לא פלגאן בהדייהו"; ומפורש להדיא בהלכות 6
7 תלמוד-תורה לרבינו הזקן²²⁹, ש"אם היא עוזרת לבנה או לבעלה בגופה ומאודה שיעסוק בתורה, חולקת 7
8 שכר עמהם ושכרה גדול מאחר שהם מצווים ועושים על ידיה" (ולא כמו "אשה שלמדה תורה שיש לה 8
9 שכר אבל לא שכר גדול כשכר האיש מפני שאינה מצווה ועושה").

10 ולהעיר, שבגמרא שם מדובר אודות שכר בעולם הזה, ומזה מוכח שגירסת ה'ילקוט'²³⁰ "נשים במאי 10
11 זכיין לעלמא דאתי", אינה כשיטת הש"ס ש"זכיין" בעולם הזה, בזמננו זה.
12 לו. ויש להוסיף בזה:

13 ענין הנ"ל נאמר גם בגמרא במסכת ברכות²³¹: "נשים במאי זכיין, באקרויי בנייהו לבי כנישתא 13
14 ובאתנויי גברייהו בי רבנן ונטרין לגברייהו עד דאתו מבי רבנן". ובפיסקא שלפני-זה: "גדולה הבטחה 14
15 שהבטיחן הקב"ה לנשים יותר מן האנשים, שנאמר²³² נשים שאננות קומנה שמענה קולי בנות בוטחות 15
16 האזנה אמרתי" (קראן הכתוב שאננות ובוטחות).

ולכאורה אינו מובן:

18 איך יתכן ש"גדולה הבטחה שהבטיחן הקב"ה לנשים יותר מן האנשים", בה בשעה שזכותן של הנשים 18
19 היא בגלל שיש להן חלק בלימוד התורה של הבנים והבעל; כשם שמוכר אינו יכול למכור יותר ממה 19
20 שיש לו, כך הנותן חלק לא יכול ליתן יותר ממה שיש לו, ואם-כן איך יתכן שהנשים שיש להן רק חלק 20
21 בלימוד התורה של האנשים, יקבלו הבטחה גדולה יותר שאין לאנשים!?

22 אך כאן רואים את הדיוק שבדברי הגמרא – שלא נאמר "גדול השכר" (דכיון שיש להן רק חלק מהשכר 22
23 של הבנים והבעל, לא יתכן שיהיה להן שכר גדול יותר מאשר הבנים והבעל), אלא רק "גדולה הבטחה". 23
24 וההסברה בזה:

25 מצינו ביעקב שגם לאחר שהובטח לו בחלומו "והנה אנכי עמך וגו'"²³³, הנה אחר כל זה אמר "אם 25
26 יהיה אלקים עמדי וגו'", אזי "והאבן הזאת אשר שמתים מצבה וגו'"²³⁴. ולכאורה: כיון שיש לו הבטחה, 26
27 למה מטיל בה ספק? והתירוץ על זה: "שמה יגרום החטא"²³⁵.

28 ולכן: בנוגע לאנשים – הנה אף שיש להם שכר, אי-אפשר להבטיח להם, בגלל החשש שמא יגרום 28
29 החטא, והיינו, שיתכן שבשעה שמקיים מצות לימוד התורה, יש לו מחשבה זרה של פניה – "על-מנת 29
30 שיקרא רב" וכיוצא בזה, או אפילו אם לא בשעת מעשה, הנה למחרת יהיה אצלו ענין של חטא שיקלקל 30
31 כו'.

32 אבל בנוגע לנשים ש"אתנויי גברייהו בי רבנן ונטרין לגברייהו כו'" – הנה גם אם לימודו של הבעל 32
33 הוא "על-מנת שיקרא רב", אין זה שייך אליהן (שלא תהיה להן תועלת מזה), ולכן "גדולה הבטחה 33
34 שהבטיחן הקב"ה לנשים כו'", כיון שאצלן לא יגרע מצד החשש "שמה יגרום החטא" של הבעל.

(231) שם (ובפרש"י.

(232) ישעי' לב, ט.

(233) ויצא כח, טו.

(234) שם, כ"ב.

(235) ברכות ד, א.

(227) כא, א (ובפרש"י. וראה ברכות יז, א (דלקמן סל"ו.

(228) פרש"י ברכות שם.

(229) ספ"א.

(230) יל"ש ישעי' רמז תלו. הובא בחדא"ג מהרש"א ברכות

שם.

- 1 לז. ועל-דרך-זה גם בנוגע למבצע תפילין:
- 2 אלו שמניחים תפילין – יש להם אמנם את ההבטחה ש"וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך
- 3 ויראו ממך",
- 4 – וכמדובר כמה פעמים²³⁶ שהגוי לא נוגע לו מה חושב היהודי; הוא רואה "כי שם הוי' נקרא עליך",
- 5 וממילא "תפול עליהם אימתה ופחד"²³⁷ –
- 6 אבל אין זה מגיע להבטחה שתהיה לנשים שינדבו זוג תפילין – שהרי גם אם תהיה איזו פניה אצל
- 7 היהודי שמניח תפילין בסמיכות לכותל-המערבי²³⁸, אין זה נוגע ולא גורע מאומה אצל האשה ב'ברוקלין'
- 8 שנדבה את התפילין.
- 9 ולכן "גדולה הבטחה שהבטיחן הקב"ה לנשים.. שאננות.. בוטחות" – שכל השכר שיש במצות
- 10 תפילין, ש"הוקשה כל התורה כולה לתפילין"²³⁹, יומשך להן "מידו המלאה הפתוחה הקדושה
- 11 והרחבה"¹⁰⁷, ו"ראו כל בשר יחדיו"²⁴⁰ ש"מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ",
- 12 ואחרי כן יקויים גם – "כימי צאתך מארץ מצרים"²⁴¹ – "הנסה אלקים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי
- 13 באותות ובמופתים וגו'"²²⁰, במהרה בימינו בביאת משיח צדקנו.
- 14 לח. ובנוגע לפועל:
- 15 נוסף על המנהג להתנדב ל"קרן חנה", הנה אלו שרוצים – ברצון טוב ובלב שמח – יוסיפו ויתנדבו
- 16 גם בנוגע למבצע תפילין.
- 17 ויתחלקו בזה – שהאנשים יתנו עבור "קרן חנה", ועל-ידי-זה יהיה להם חלק בחינוך הבנות. והנשים,
- 18 תתן כל אחת זוג תפילין (או מחירו) או יותר מזה, וכל המרבה הרי זה משובח, ועל-ידי-זה יהיה להן
- 19 חלק בהנחת התפילין של האנשים.
- 20 ואז יהיה גם היחוד של ה"כלה" ו"חתן" האמיתיים, שהם הקב"ה ו'כנסת ישראל' (שעל זה היא כל
- 21 האריכות ב'שיר השירים'), ובאופן ד"כשמחך יצירך בגן-עדן מקדם"²⁴², קודם החטא (כמבואר
- 22 במפרשים²⁴³), כיון שיקויים היעוד⁷⁵ "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ".
- 23 ובני ישראל יקבלו "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה" כל טוב גשמי ורוחני בעולם הזה למטה
- 24 מעשרה טפחים, וחתימה וגמר חתימה טובה, בבני חיי ומזוני רוויחי.
- 25 (ואחר-כך אמר:) יש גם ההוספה הרגילה – שאלו הרוצים יכולים לרשום גם את שמם בצירוף שם
- 26 האם, להזכירם על ה'ציון' בעת רצון.
- 27 ואחר-כך תהיה "מצוה גוררת מצוה"²⁴⁴ בכלל הענינים, ומתוך שמחה וטוב לבב²⁴⁵.
- 28 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "קול ביער", אחר-כך צוה לנגן הניגון "אלו ואלו אומרים
- 29 אשרי כו", ואחר-כך צוה לנגן הניגון "כי אנו עמך"].

* * *

(236) ראה גם תו"מ חמ"ט ע' 432.

(237) בשלח טו, טז.

(238) ראה גם מכתב י"ג תשרי; ד' שבט – שנה זו (אג"ק

חכ"ה ע' ד; ע' פח.

(239) קידושין לה, א. וש"נ.

(240) ישע"י מ, ה.

(241) מיכה ז, טו.

(242) נוסח ברכת אירוסין ונשואין.

(243) ראה גם תו"מ ח"נ ריש ע' 210. וש"נ.

(244) אבות פ"ד מ"ב.

(245) כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן משקה לכו"כ מהמסובים

שביקשו עבור עניניהם הפרטיים.

1 לט. הביאור בהמשך להמדובר בהתוועדות דיום השבת־קודש²⁴⁶ אודות מה שכתוב בכתבי האריז"ל²⁴⁷
 2 "כל מי שאינו בוכה בעשרת ימי תשובה אין נשמתו שלימה", שענין הבכיה אצל צדיק גמור יכול להיות
 3 בב' אופנים: (א) בכיה של שמחה מחמת דביקות הנפש, (ב) בכיה על הריחוק מאלקות ביחס למדריגת
 4 נשמתו קודם ירידתה למטה; ובזה תלויים פרטי השינויים בכמה דרושי חסידות שבהם נתבאר מאמר
 5 האריז"ל הנ"ל – נכלל בשיחה שהוגהה על־ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפסה בלקוטי־שיחות חלק ט
 6 עמוד 206 ואילך.

7 ובסיום הענין אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

8 וכאן רואים גודל הדיוק בדרושי חסידות²⁴⁸ (ובתורה שבעל־פה בכלל) – לא רק בכללות הענינים,
 9 אלא גם בפרטי הענינים, כולל גם בנוגע לשינויי הלשונות, שלפעמים נאמר לשון זה ולפעמים לשון אחר
 10 (גם כאשר מדובר אודות דרוש שהוא "ביאור" לדרוש שלפניו), שאין זה כפי שנראה לכאורה שזהו מצד
 11 ריבוי הלשונות, אלא גם שינויי הלשונות הם בדיוק, כמו שנתבאר לעיל²⁴⁹ בנוגע לשינויי הלשונות "כל
 12 מי שאינו בוכה כו'" או "מי שאינו בוכה כו'" (בהשמטת תיבת "כל"), שלילת הבכיה שמצד מרה־שחורה
 13 או לא, וכן "ועיקרה ביום־הכיפורים" או "והוא בחינת יום־הכיפורים".

14 ויהי־רצון שמאופן הבכיה שמצד מרירות שפועלת שלימות הנשמה בכל הדרגות מלמטה מטה עד
 15 למעלה מעלה, נבוא לדרגה הכי עליונה בשלימות הנשמה – בדוגמת הבכיה דרבי עקיבא²⁵⁰, וכן בדוגמת
 16 הבכיה דלעתיד־לבוא, כשיקויים היעוד "ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר יחדיו כי פי הוי' דיבר"²⁴⁰, ואז
 17 – "בבכי יבואו"²⁵¹, מתוך שמחה רבה, "שמחת עולם על ראשם"¹⁷⁵, בביאת משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו
 18 ויוליכנו קוממיות לארצנו, בקרוב ממש.

19 מ. (ואחר־כך אמר):

20 כל אלו שבאו מארץ הקודש, ובפרט אלו שבאו מכפר חב"ד – יאמרו כולם יחד "לחיים", וינגנו
 21 "ופרצת".

22 ותהיה זו התחלה לפריצת כל הגדרים, המדידות וההגבלות, ועד ש"קהל גדול ישובו הנה"¹⁷⁹, מצפון
 23 ומתימן (מימין ומשמאל), ממזרח ומערב, ומלמעלה ומלמטה – מכל קצוי תבל.

24 מא. (ואחר־כך אמר):

25 ישנו עוד המשך להתוועדות דראש־השנה ושבת־שובה – הענין ד"כוס של ברכה".

26 מסתמא יארגנו את הסדר בזה, ומסתמא ישנו מי שיכריז בקול רם, והקהל בוודאי יציית, ואז יחלקו
 27 'כוס של ברכה'.

28 [לאחר חלוקת 'כוס של ברכה' וברכה אחרונה – התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "הושיעה
 29 את עמך"].

246 (שיחת ש"פ האזינו ס"ט (תו"מ חנ"א ע' 32 ואילך.

247 נסמן בלקו"ש שבפנים הערה 17.

248 ראה גם תו"מ חמ"ז ע' 206 הערה 24. וש"נ.

249 לקו"ש שם הערה 41. וש"נ.

250 נסמן בלקו"ש שם הערה 37.

251 ירמי' לא, ח.

לא' המסובים שזה עתה יצא מרוסא, אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: שתהי' (יציאתו התחלה טובה, ובאופן שתהי' "גוררת" את יציאת כל היהודים משם, מתוך שמחה וטוב לבב. וכשהזכיר את קרוב משפחתו לבקשת ברכה, אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: יש שם עוד הרבה קרובים... ואמר לו שיחלק המשקה להמסובים, ותהי' זו התחלה טובה שכל יהודי רוסיא יתחילו לחלק משקה! ...]

בס"ד. ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א להתלמידים שיחיו, ערב יום הכיפורים לפני כל נדרי, ה'תשד"מ

תרגום חפשי

- 1 א. וידבר גו' דבר גו' יברך גו' יאר גו' ישא גו' ושמו גו' ואני אברכם¹.
- 2 יברך הקב"ה את כל אחד מכם ואת כולכם יחד. בתוך כלל ישראל וכל אחד ואחד מישראל, "בברכה
- 3 המשולשת בתורה הכתובה על ידי משה עבדך", ושברכה זו תומשך במשך כל השנה, והשנים שלאחריה.
- 4 וברכת הקב"ה תהיה במיוחד בשליחות המיוחדת המוטלת עליכם, להיות "נרות להאיר", כרצון
- 5 וכברכת רבותינו נשיאינו², שנתנו את הכחות הדרושים להצלחה במילוי תפקיד זה, ויש צורך רק להוציאם
- 6 מן הכח אל הפועל.
- 7 ולכן, בנוסף לברכות שדובר עליהם אחרי תפלת מנחה (שהיא תפלה נעלית ביותר³, ובפרט תפלת
- 8 מנחה דערב שבת קודש וערב יום הקדוש) – יברך אתכם הקב"ה בברכה מיוחדת השייכת לכם בתור
- 9 "נרות להאיר" –
- 10 שתהיה אצלכם שנת תורה ושנת תפלה – תורה בהקדמת התפלה⁴. והתורה עצמה בשלימותה, נגלה
- 11 דתורה ופנימיות התורה (שבדורנו נתגלתה בתורת החסידות);
- 12 יחד ובהקדמת שנת תשובה – אשר התשובה פועלת במעשה המצוות, שיהיו "מעשים טובים
- 13 ומאירים"⁵.
- 14 וגם – שתעוררו את כל אלה שאפשר להגיע אליהם, ובמיוחד בחורי ישיבה, שגם הם יהיו "נרות
- 15 להאיר".
- 16 ותעסקו בכל ענינים אלה מתוך בריאות הנכונה בגשמיות וברוחניות.
- 17 ועל ידי שכולם יחד יהיו "נרות להאיר", ויגדילו את האור ד"נר מצוה ותורה אור"⁶ – יאיר הדבר
- 18 את הימים האחרונים של חשכת הגלות, ועד שיתקיים בפועל מה שכתוב "ולכל בני ישראל היה אור
- 19 במושבותם"⁷;
- 20 ובקרוב ממש יהפכו ימים אלו – ימי הגלות – לימי גאולה, הגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח
- 21 צדקנו.
- 22 ב. ועל ידי השלימות בלימוד התורה באופן האמור, נלך בקרוב ממש באופן ד"ותלמודו בידו"⁸, נגלה
- 23 וחסידות⁹, ומתוך תשובה עילאה ושלימה ומתוך שמחה וטוב לבב – לקבל פני משיח צדקנו.

(7) בא י, כג (בגלות מצרים – וכימי צאתך מארמ"צ אראנו

נפלאות (מיכה ז, טו)).

(8) פסחים נ, א. וש"נ. וראה לקו"ת (ואתחנן ו, ג. שה"ש כב,

ד. ובכ"מ), שע"י הלימוד בעוה"ז זוכים ללמוד ולהשיג פנימיות

התורה (בג"ע). וע"פ מ"ש בתניא רפ"ז י"ל שעד"ז הוא בנוגע

לתורתו של משיח (כמשמע גם בלקו"ת שם), שההכנה לזה הוא

ע"י לימוד התורה, נגלה דתורה ופנימיות התורה, בזמן הגלות.

(9) ואולי י"ל דיתפרנסון מתורת הרשב"י בגלותא ובי' יפקון

(1) נשא ו, כב ואילך.

(2) ראה לקו"ש ח"ב ע' 484 ואילך. ח"י ע' 310. ח"ב ע' 149.

ועוד.

(3) ראה הנסמן לעיל בברכה לאחרי תפלת מנחה הערה 18.

(4) ראה לקו"ת ברכה צו, ב. קונטרס עה"ח פ"א ואילך. שם

פכ"ה ופל"ג.

(5) לקו"ת מטות פב, א. שמע"צ פה, א. שה"ש יז, ג.

(6) משלי ו, כג.

ונלך יחד עם כל ישראל שעוררו אותם לחזור בתשובה – "קהל גדול ישוּבו הנה"¹⁰, לארץ הקודש,¹
 "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"¹¹.²
 ובפרט על ידי קבלת כל הברכות המצויות באוצר הברכות ובמקור הברכות ולמעלה מזה¹² – שכל
 אחת מהן מתחילה באחת מכ"ב אותיות הא"ב [וכפי שהוזכרו לעיל (אחר תפלת מנחה – סעיף ט) כמה
 דוגמאות¹³ לדבר], שנמשכות בטוב הנראה והנגלה למטה מעשרה טפחים בימי הגלות –
 הרי זה ממנה ומחיש עוד יותר את קיום היעוד ד"אחישנה"¹⁴, ואת קיום הפסוק "וארו עם ענני
 שמיא"¹⁵ – על ידי שכל ישראל יבואו (עם ענני השמים) "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"¹⁶,
 "קהל גדול" – אל הגאולה.⁸
 ויקימים גם מה שכתוב¹⁷ "וכספם וזהבם אתם", דקאי על העבודה דאהבה ויראה¹⁸, הכוללת (והיא
 השורש ל) כל מצוות עשה ולכל מצוות לא תעשה¹⁹, שזה כולל את התורה כולה ואת המצוות כולן –
 שלימות התורה.¹¹
 וכיון ש"אסתכל באורייתא וברא עלמא"²⁰, הרי זה פועל בכל העולם וכל סדר ההשתלשלות.¹²
 ומתוך שלימות העם ושלימות התורה יבואו אל ארצנו השלימה, מתוך שמחה וטוב לבב.¹³
 ויקימים הכתוב "ונתתי שלום בארץ"²¹. שלום ונצחון בפמליא שלמעלה ובפמליא של מטה²².
 ג. ומכיון שאז יקיים היעוד "והקיצו ורננו שוכני עפר"²³, ומשה ואהרן עמהם²⁴ –
 יהיה "וזאת הברכה אשר ברך משה גו"²⁵. כל הברכות באופן ד"זאת", דבר גלוי שניתן להצביע עליו
 כמאמר²⁶ "מראה באצבעו ואומר זה" (זאת).¹⁷
 ובפרט על ידי ההוספה ב"זאת התורה", ו"זאת התורה – אדם"²⁷, דהיינו להשפיע על כל אחד ואחד
 מישראל, אדם על שם "אדמה לעליון"²⁸, ו"לבנות" אותו באופן שיהיה מציאות תורנית בכל הפרטים,¹⁹
 ובכל הפירושים ובכל הענינים – הרי לעתיד לבוא תהיה "זאת הברכה גו'", כולל "תורה צוה לנו משה
 מורשה קהילת יעקב"²⁹, כאשר נזכה ל"תורה חדשה מאתי תצא"³⁰, ונלמד תורתו של משיח מפיו של
 משיח.²²
 ובפרט ששנה זו היא שנה תמימה³¹ ושלימה – שנת העיבור –
 הרי תתקן לעתיד לבוא הלבנה, "שהם עתידים להתחדש כמותה"³², ועד למצב של "שני המאורות
 הגדולים"³³.²⁴
²⁵

(רע"מ נשא קכד, ב) ה"ז ע"ד טועמי' ולימוד המשיח ה"ז ישקני
 מנשיקות גו' – פרש"י שה"ש (א, ב). ועוד.
 (10) ירמי' לא, ז.
 (11) עקב יא, יב.
 (12) מעלת ברכות כהנים (בארוכה ד"ה כה תברכו – אוה"ת
 נשא ע' ער ואילך. ד"ה אריב"ל תרכ"ט. לקו"ש ח"י ע' 38 ואילך)
 ולאח"ז ואני אברכם (חולין מט, א. וראה ד"ה אריב"ל ולקו"ש
 (שם).
 (13) כדאיאת במחזור (מוסף יוהכ"פ) ועוד.
 (14) ישע"י ס, כב. סנהדרין צח, א.
 (15) דניאל ז, יג. סנהדרין שם.
 (16) כא שם, ט.
 (17) ישע"י שם, ט.
 (18) ראה תו"א ר"פ וישב. תו"ח שם (נח, א ואילך). לקו"ת
 בהעלותך לב, ד. ובכ"מ.
 (19) תניא פ"ד (ח, א).
 (20) זח"ב קסא, א"ב.

(21) בחוקתי ו, ו.
 (22) סנהדרין צט, ב. לקו"ת מטות פה, ד ואילך.
 (23) ישע"י כו, יט.
 (24) תוד"ה אחד – פסחים קיד, ב. וראה יומא ה, ב.
 (25) ריש פרשתנו ולהעיר אשר בקביעות ש.ו. פ' וזאת הברכה
 (נקראת ו) נלמדת במשך ג' שבועות, רובו של חודש תשרי.
 (26) ע"ד מרו"ל שמו"ר ספכ"ג. ועוד.
 (27) חוקת יט, ד. וראה זהר (ח"ב קיז, ריש ע"ב. ח"ג כט, ב.
 ועוד) עה"פ: אדם איהו תורה.
 (28) עשרה מאמרות מאמר אם כל חי ח"ב פל"ג. של"ה ג, א.
 כ, ב. רסח, ב. שח, ב. ועוד.
 (29) פרשתנו לג, ד.
 (30) ישע"י נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.
 (31) ערכין לא, א"ב. וראה אוה"ת (יהל אור) לתהלים עה"פ
 (יט, ח) תורת ה' תמימה (ס"ד, ח).
 (32) סדר קידוש לבנה (סנהדרין מב, א).
 (33) בראשית א, טז.

- 1 וכל ענינים אלה יהיו בפשטות, למטה מעשרה טפחים, ובמהרה בימינו ממש.
- 2 שתהיה לכם חתימה וגמר חתימה טובה בתוך כלל ישראל.
- 3 אמן, כן יהי רצון.

אגרות קודש

ב"ה, ו' תשרי, תשי"ח
ברוקלין.

ועד כפר חב"ד באה"ק ת"ו
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בקשר עם המאורע בלתי טהור בהרמת יד וכו'... מוכרחני לכתוב בשורות הבאות לקמן
הבהלת הענין, והן:

לנכון נקל אשר במשך כל שנות קיום הכפר, שמרו והגינו עליו באופן שלמעלה מדרך הטבע, ת"ל. שבודאי זהו בהתעוררות ר"ר של רבותינו נשיאינו וביחוד כ"ק מו"ח אדמו"ר מייסד הכפר ומנהלו, עד שמיום הוסד הכפר בשנת תשי"ח הנה, ת"ל, לא נפקד - מכל תושבי הכפר איש. ומוכן הנס גלוי שבה. וכיון שהתעוררות רחמים שלמעלה צריך להתאים לה כלי מתאים, וכלי מחזיק ברכתו של הקב"ה ה"ה השלום ובפרט כשהמדובר הוא בהתעוררות ר"ר של נשיאי חב"ד אשר מסרו נפשם על הענין דאהבת ישראל, וכמ"ש זה איזה פעמים, פשוט שעל כל תושבי הכפר להזהר ביותר וביותר בעניני השלום וקירוב הלבבות...

ויהי רצון, אשר יוצר האדם היוצר יחד לבם ויודע גודל הערמוניות דנפש הבהמית ויצר הרע וכו', קושי וחשך הגלות הכפול ומכופל, יראה בענינו בתכ"י, ויכופר כל הענין ותוצאותיו, כפרה במילואה, כלשון רבנו הזקן, שיהי לרצון לפני הוי' ומרוצה וחביב לפניו ית' וכו', ואך טוב וחסד בטוב הנראה והנגלה ימצא את כל אחד ואחת מתושבי כפר חב"ד מעתה ועד עולם.

ויהי רצון שאתבשר טוב בכל האמור ובהקדם.

בברכת חתימה וגמר חתימה טובה.

נ.ב. ע"פ הוראות רז"ל הידועות בהנוגע לזה שע"י נגרם תקלה לחבריו, ובפרט ע"פ המבואר באגה"ק סי' כ"ה, הרי גם אלו הנעלבים, עליהם לקבל ע"ע זהירות והידור במצות ה', ופשיטא לשרש ולעקור כל טינא בלב ח"ו וח"ו, וכמ"ש בפרשת שבוע זה, אשר כשיחד שבטי ישראל - מביאים להתאסף ראשי עם, ופועלים אשר - ויהי בישורון מלך, וכמבואר בלקו"ת גודל המעלה כשבנ"י הם בבחי' ישורון.

לקוטי שיחות

יום כיפור

כרך כד

מתורגם ללשון הקודש

22 ראו יותר לומר, שהגמרא מסיימת דוקא ב"דבר טוב"
23 זה, משום שיש לו קשר לסוגיא הסמוכה לו⁸.

24 בסיום זה עצמו יש להבין:

25 הדרשה "כתיב מקוה ישראל..." מובאת, כאמור,
26 במשנה⁹, וכך נאמר במשנה: "אמר רבי עקיבא אשריכם
27 ישראל לפני מי אתם מיטהרין ומי מטהר אתכם אביכם
28 שבשמים שנאמר: וזרקתי עליכם מים טהורים..."¹⁰,
29 ואומר: מקוה ישראל ה' – מה מקוה מטהר את
30 הטמאים אף הקדוש־ברוך־הוא מטהר את ישראל". אך
31 יש שני הבדלים בולטים בניסוח בין הגמרא לבין
32 המשנה:

33 (א) בגמרא מובאים שני הפסוקים בסדר הפוך
34 מאשר במשנה¹¹.

35 (ב) במשנה מצוטטת רק תחילת הפסוק "וזרקתי
36 עליכם מים טהורים", והמשך הפסוק רמוז ב"וגו",
37 ואילו בגמרא מצוטט הפסוק כולו.

38 מכך שהגמרא משנה את לשון המשנה, מובן,
39 שכוונת הגמרא שונה מכוונת המשנה. ואם כך, יש
40 להבין: מהו ההבדל בכך בין המשנה לבין הגמרא?

41 ויש לומר, שהטעם לשינויים בניסוח הדרשה
42 בגמרא קשור לכך שבגמרא מובאת הדרשה בהמשך
43 למחלוקת אם "צריך לפרוט את מעשיו".

א.

המחלוקת והדרשה בסיום מסכת יומא

1 בסוף מסכת יומא בתלמוד הירושלמי¹ מובאת
2 מחלוקת בענין וידוי יום הכפורים: "תני צריך לפרוט
3 את מעשיו (בעת הוידוי חובה לפרט את החטאים
4 שעליהם מתודים) דברי רבי יהודה בן בתירא. (הגירסא
5 בתלמוד הבבלי² היא: בן בבא). רבי עקיבא אומר: אין
6 צריך לפרוט את מעשיו".

7 לאחר מכן³ ממשיך התלמוד הירושלמי, ובכך
8 מסתיימת המסכת: "כתיב⁴: מקוה ישראל ה' וגו'⁵ –
9 מה המקוה מטהר את הטמאים אף הקדוש־ברוך־הוא
10 מטהר את ישראל. וכן הוא אומר⁶: וזרקתי עליכם מים
11 טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם ומכל גלוליכם
12 אטהר אתכם".

13 יש להבין: מהו הקשר בין שני הענינים הללו – בין
14 המחלוקת אם "צריך לפרוט את מעשיו" לבין הדרשה
15 המובאת לאחר מכן "כתיב מקוה ישראל .. מה המקוה
16 מטהר .. וכן (הוא) אומר וזרקתי .. אטהר אתכם" –
17 שהתלמוד הירושלמי מביאם בזה אחר זה?

18 בפשטות מסבירים שסיום המסכת "כתיב מקוה..."
19 קשור למשנה ומופיע כאן כדי לסיים בדבר טוב, אך
20 אינו קשור לסוגיא המופיעה ממש לפניו. אבל, כאמור
21 פעמים רבות⁷: כיון שכל ענין בתורה מדוייק לחלוטין,

(* וסיום מס' יומא.

1) הובאה ג"כ (בשינויים) בבבלי יומא פו, ב. תוספתא שם פ"ד, יד
ירושלמי נדרים פ"ה ה"ד.

וראה בפרטיות ע"ד פירוש החטא – אנציקלופדי' תלמודית ערך ודוי
(ע' תלט ואילך). וש"י.

2) יומא שם. ובתוספתא יומא וירושלמי נדרים שם – "בן בתירא"
(בירושלמי יומא).

3) לאחר שמביא טעמא דר"י – "דכתיב אנא חטא העם הזה וגו"
(תשא לב, לא), ו"מה עבד לה ר"ע כו".

4) ירמ' יז, יג. וראה נוסח המשנה בבבלי (יומא פה, ב) ובהנסמן על
גליון הש"ס שם. שינויי נוסחאות למשניות שם. תו"ט שם.

5) כ"ה בירושלמי שם (אבל במשנה בירושלמי (וכן בבבלי) – ליתא

"וגו"). וצע"ק מה מוסיף.

6) יחזקאל לו, כה.

7) ראה לקו"ש ח"ד ע' 26 – סיום מס' נדה (ע"פ חדא"ג מהרש"א
שם).

8) ולכאורה זוהי כוונת הקרבן העדה כאן (ד"ה אטהר אתכם):
הקב"ה מכפר להן על כל גילוליהם שלא התוודו עליהן כו' – לרמז
השייכות להסוגיא שלפנ"ו (ע"ד וידוי).

9) וכקושיית המראה הפנים לירושלמי כאן.

10) כ"ה בירושלמי. ובמשנה שבבבלי הועתקה גם תיבת "וטהרתם",
ולאידך – ליתא "וגו". וראה לקמן בפנים סו"ס ו ובהערה 51.

11) ראה מה שתי' ע"ז במראה הפנים שם.

ב.

"מפני הבושה" או "כדי שלא יחשדוהו"?

25 שיפסיד את האמון בו¹⁸ בעתיד וכדומה, ואולי יש
26 לומר, שכאשר חושדים בו בעבירות אחרות, ייתכן,
27 שיטיחו זאת בפניו, ודומה הדבר לאיסור לומר לבעל
28 תשובה "זכור מעשיך הראשונים"¹⁹.
29 ולפי זה כרוכה מחלוקתם בשאלה הידועה²⁰ —
30 האם יש להתחשב ולהכריע בהווה לפי מצב אשר
31 יתרחש (או אשר עשוי להתרחש) בעתיד:
32 בעל הדעה ש"צריך לפרוט את מעשיו" סובר,
33 שכיון שפירוט החטא חשוב בהווה לתשובה נצמחה, כדי
34 שתהיה עמוקה וכנה יותר — אין מתחשבים בחשש
35 לגבי העתיד.
36 ולעומת זאת שיטת רבי עקיבא היא, כפי שהוסבר
37 כבר בהרחבה²¹, שצריך להתחשב בעתיד. הוא ראה
38 מיד בהווה בכל דבר את התוצאות שיתרחשו בעתיד²².
39 ולפיכך, למרות שמצד המצב בהווה עשוי היה פירוט
40 החטא להביא לידי חזרה בתשובה עמוקה יותר, צריך
41 לחשוש לתוצאה השלילית שעלולה לנבוע מכך
42 בעתיד.

ג.

תשובה מיראה ותשובה מאהבה

43 לפי הסבר זה על שיטת רבי עקיבא, נובעת תוצאה
44 למעשה, שזה שאין לפרט את המעשים ביודוי הוא
45 דוקא לגבי פירוט בקול, שהזולת יכול לשמעו, אבל
46 בלחש צריך לפרט את המעשים גם לדעת רבי
47 עקיבא²³.
48 אך מלשונו הסתמית של רבי עקיבא משתמע,
49 שאפילו בלחש אין מפרטים את המעשים²⁴.

1 כדי להבין זאת, יש להקדים ולבאר את הטעם
2 למחלוקת האם "צריך לפרוט את מעשיו" או "אין
3 צריך לפרוט את מעשיו":
4 בגמרא מובאות על כך הוכחות מפסוקים: הסוכרים
5 ש"צריך לפרוט את מעשיו" לומדים זאת¹² מן
6 הפסוק¹³ "אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו
7 להם אלהי זהב", ואילו רבי עקיבא אומר "אין צריך,
8 שנאמר^{13*} אשרי נשוי פשע כסוי חטאה"¹⁴.
9 אך, לרוב אין זו גזירת הכתוב. ועוד יש לומר,
10 שכמו במקומות רבים הדומים לו, כרוכה המחלוקת
11 בדרשת הפסוקים עם מחלוקת בסברא.
12 ב"תוספות"¹⁵ מבוארת המחלוקת, על פי התלמוד
13 הירושלמי¹⁶: הסיבה לדעה "צריך לפרוט את מעשיו"
14 הוא "מפני הבושה .. כדי שיתבייש מחטאיו"¹⁷. וסיבת
15 הדעה הסוברת "אין צריך" היא כדי "שלא יחשדוהו
16 בשאר עבירות".
17 ויש לומר, שהמשמעות של מחלוקת זו עצמה —
18 אם הבושה מכריעה, או החשד — היא:
19 הענין של "יתבייש מחטאיו" קשור בהווה לתשובה
20 נצמחה: כאשר יש לאדם רגש של בושה גדולה על
21 חטאו, הרי חרטתו על העבר וקבלתו להבא עמוקות
22 ואמיתיות יותר.
23 לעומת זאת ה"הפסד" הנובע מהחשד — "שלא
24 יחשדוהו בשאר עבירות" — קשור בעיקר לעתיד,

(12) גמרא יומא שם (בבבלי וירושלמי). תוספתא יומא שם.

(13) תשא לב, לא.

(13*) תהלים לב, א.

(14) יומא (בבלי) שם.

(15) ד"ה ליחוש — גיטין לה, ב. וראה גם מפרשי הירושלמי נדרים שם.

(16) נדרים שם. ולהעיר שבשירי הקרבן שם (ועוד) מפרש הירושלמי

באו"א, שאין הטעמים "מפני הבושה" ו"מפני החשד" שייכים כלל לפלוגתת ר"ז ור"ע אם צריך לפרוט החטא. ע"ש.

(17) וכ"כ במאירי בחבור התשובה מאמר א פ"ח (ושם: והוא אמרם ז"ל צריך לפרוט .. כדי שיתבייש). יפה מראה הירושלמי יומא שם. וראה רש"י יומא שם ד"ה בחטא מפורסם. ראב"ד הל' תשובה פ"ב ה"ה. מג"א או"ח סתר"ז סק"ב. שו"ע אדה"ז שם ס"ד. ועוד.

(18) אף שהוא איסור (בהווה) — לעשות דבר המביא לידי חשד (בפרטיות — אנציקלופדי תלמודית (כרך יז) ערך חשד: מראית העין) — הרי ה"הפסד" שבוה (הפסד הנאמנות) נוגע בעיקר בעתיד, שאינו נאמן בשלו או גם בשל חברו בנוגע ל"שאר עבירות" (משנה בכורות ספ"ד.

שם פ"ה מ"ד. — ולהעיר אשר לר' מאיר גם על של חבירו אינו נאמן ולהראב"ד (הל' מעשר ספ"ב, הובא בתויו"ט לבכורות פ"ה שם) הלכה כר"מ חוץ במטיל מום בבכור. אף שאינו נוגע לנדו"ד שהרי מפסיד פונסתו ע"י שאין קונין מושלו).

(19) ב"מ נח, ב (במשנה). רמב"ם הל' תשובה ספ"ז. הל' מכירה פ"ד ה"ג. טוש"ע חו"מ סרכ"ח ס"ד. שו"ע אדה"ז חלק חו"מ הל' אונאה סכ"ח.

(20) ראה שד"ח כללים מע' זיין כלל א. אסיפת דינים מע' יוהכ"פ ס"א סק"י (ולהעיר מלקט טוב — להר"י ענגל — כלל ו אות ג. ועוד). וראה לקו"ש חט"ו (המתורגם) ס"ע 494 ואילך. חט"ז (המתורגם) ע' 424 ואילך. ח"ט (המתורגם) ע' 76, 79 ואילך.

(21) לקו"ש ח"ט שם — בבבאור ב' הסיפורים בסיום מס' מכות. (22) וע"ד הוראתו (והנהגתו) "לעולם .. כל דעביד רחמנא לטב עביד" בפועל (בכרות ס, סע"ב. וראה לקו"ש שם). וראה לקמן בפנים סעיף ה בנוגע לשיטת הירושלמי בזה.

(23) וכ"כ בב"י לטאור"ח סתר"ז. וראה פ"ח או"ח סתר"ז סק"ב.

(24) כמ"ש המאירי בחבור התשובה שם פ"ח (אלא שהוא כתב שרק

27 כפי שדובר פעם בהרחבה³¹, הרי בכל אופני
 28 התשובה קיימת אותה נקודת תוכן³², מהותה של
 29 התשובה, אפילו באופן הנחות ביותר, היא כשמה –
 30 שהאדם שב אל ה'. בתשובה מאהבה ענין זה הוא
 31 בגלוי, שהיהודי חוזר בתשובה כדי להתדבק בה'.
 32 בתשובה מיראה מפני העונש, הרי זה משום שהיה
 33 הפרדה על ידי היצר הרע – "יצרו הוא שתקפון"³³
 34 והוא מתבטל, אך גם תשובה זו היא בפנימיותה –
 35 שיבה של הנאשם אל הקדוש־ברוך־הוא.

36 ולכן: לפי שיטת רבי עקיבא, שהעמיד מכריע את
 37 ההווה, "וראה" רבי עקיבא בהווה את פנימיותו, אשר
 38 התגלה בעתיד²², ולכן הוא רואה גם את הפנימיות
 39 שבתשובה, שלמרות שהוא מצוי עתה בדרגה הנמוכה
 40 של התשובה – תשובה מיראה – הרי "בכח"
 41 ובפנימיות זוהי כבר תשובה מאהבה, שבוזה אין זה
 42 משנה על איזו עבירה מדובר³³, כדלעיל. ולכן הוא
 43 סובר שאין צריך לפרוט את מעשיו, כדלעיל.

ה.

"הלכה כרבי עקיבא מחביריו"

44 לפי הסבר זה לשיטת רבי עקיבא – שדעתו ש"אין
 45 צריך לפרוט את מעשיו" תואמת לשיטתו שהעמיד
 46 מכריע את ההווה – ניתן לבאר ענין נוסף הקשור לכך:
 47 הרמב"ם³⁴ פוסק "וצריך לפרוט את החטא", שלא
 48 כשיטת רבי עקיבא, ושואלים המפרשים³⁵: הרי קיים
 49 כלל³⁶ שהלכה כרבי עקיבא מחביריו, ומדוע, אפוא, אין
 50 הרמב"ם פוסק כרבי עקיבא?

51 ועונה על כך בעל ה"כסף משנה"³⁷: כיון
 52 שבתלמוד הבבלי³⁸ מובאים דבריו של רב יהודה בשם
 53 רב: "כתיב: ³⁹ אשרי נשוי פשע כסוי חטאה, וכתיב ⁴⁰:

1 ויש להסביר את שיטת רבי עקיבא באופן נוסף,
 2 שגם הוא קשור לשיטת רבי עקיבא שהעמיד מכריע את
 3 ההווה:

4 יש מספר דרגות בחזרה בתשובה, ובאופן כללי הן
 5 נחלקות לשתי דרגות, כלשון הגמרא²⁵ – תשובה
 6 מיראה ותשובה מאהבה.

7 ויש לומר, שהענין שלעיל, אם צריך לפרוט את
 8 החטא, קשור להבדל שבין שני אופני התשובה:

9 בתשובה מיראה סביר לומר, שצריך לפרט את
 10 מעשיו. כי תשובתו היא "מיראה" – כדי להמנע מעונש
 11 או לשם קבלת שכר²⁶ – הרי יש חשיבות לסוג העבירה
 12 שעליה הוא חוזר בתשובה: אינה דומה יראה מעבירה
 13 חמורה, שמגיע עליה עונש חמור, ליראה מעבירה קלה,
 14 שעליה מגיע עונש קל יותר. ולכן "צריך לפרוט את
 15 מעשיו" – כי אם אין הוא מפרט את החטא, חסרה
 16 התחושה של חומרת החטא, וחרטתו אינה מושלמת.

17 לעומת זאת בתשובה מאהבה אין הוא חושב על
 18 העונש, אלא חשובה לו אהבתו והתקשרותו לקדוש־
 19 ברוך־הוא²⁷, ובכך אין זה משנה באיזו עבירה מדובר.
 20 בנקודה זו זהות כל העבירות, קלות כחמורות. על ידי
 21 כל עבירה, ואפילו קלה שבקלה, נפרדים (ההיפך
 22 מאהבה) מהקדוש־ברוך־הוא²⁸. ולכן "אין צריך לפרוט
 23 את מעשיו" – כי בתשובה באופן זה²⁹ אין שום
 24 תועלת³⁰ לפרט את החטא.

ד.

פנימיותה של התשובה מיראה

25 לפי זה ניתן לבאר את המחלוקת בין רבי יהודה בן
 26 בתירה לבין רבי עקיבא. ולשם כך יש להקדים ולומר:

בשפתנו לא יפרט כי די "שיזכרוהו בלבנו ושיכללהו בדעתנו", משא"כ ע"פ המבואר לקמן בפנים). וראה פר"ח שם.

(25) יומא פו, א"ב.

(26) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"י ה"א בפירוש "עובד מיראה".

(27) ראה רמב"ם שם (ה"ה). וראה שם ה"ב) שהעובד מאהבה הוא העושה לשמה.

(28) ראה בארוכה תניא פ"כ ואילך.

(29) ולהעיר ממשנת (לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 344) שענין הירודי הוא רק בתשו"ת ולא בתשו"ע שבבחי' זו אין מלכתחילה מקום לפגם כו' (שלכן א"א וידוי בשבת שענינה תשו"ע (אגה"ת פ"י)).

(30) וי"ל שאדרבה – פירוט החטא, המדגיש ענין הפרטי שבעבירה,

"מעלים" על ענין הכללי שבה, מה שעל ידה נעשה האדם נפרד מהקב"ה.

(31) נדפס בלקוטי ביאורים לתניא ח"ב ע' קיב ואילך.

(32) להעיר ממדו"ל דכל הגאולות – שם גאולה עלה" (רש"י ד"ה

אתחלתא – מגילה יז, ב).

(33) לשון הרמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

(33*) להעיר ממשנת (לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 132. ועוד) בשיטת רע"ק (מכילתא יתרו כ, א) שהיו אומרים על הן ועל לאו הן. ע"ש.

(34) הל' תשובה פ"ב ה"ג. וראה הגהמ"י שם.

(35) כסף משנה, לחם משנה ועוד.

(36) עירובין מו, ב.

(37) הל' תשובה שם. וכ"כ בב"י לטאו"ח שם. – אבל בב"ח שם ועוד מפרשים תירצו שיטת הרמב"ם באו"א (וכן, שמימרא דרב יהודה אמר רב אתיא גם כרע"ק). ועפ"ז אין זו פלוגתא בין הבבלי והירושלמי ואכ"מ.

(38) יומא פו, ב.

(39) תהלים לב, א.

(40) משלי כח, יג.

ו.

"זורקתי" ... "מקוה ישראל"...

לפי כל האמור לעיל יובן גם סיום מסכת יומא 34
 בירושלמי – "כתוב: מקוה ישראל ה'... וכן הוא אומר: 35
 זורקתי... אטהר אתכם", ואת הקשר בינו לבין המחלוקת 36
 אם צריך לפרט את החטאים בידוי: 37

אודות ההבדל שבין שני פסוקים אלו – "מקוה ישראל 38
 ה'" ו"זורקתי עליכם"... – יש לבאר, על יסוד פירושיהם 39
 של מספר מפרשים⁴⁵: 40

"זורקתי עליכם" הוא הסיוע הניתן ליהודי מלמעלה 41
 כדי שיחזור בתשובה – "הקדוש־ברוך־הוא מעורר לבן 42
 לתשובה"⁴⁶. ואילו "מקוה ישראל ה'" מדבר על התשובה 43
 שעושה היהודי, בדיוק כשהרהר במקוה – יבוא במים – 44
 הולכים כדי לטבול במקוה⁴⁷. 45

ולפי זה מובן הסדר במשנה – שבתחילה מובא הפסוק 46
 "זורקתי עליכם...", ולאחר מכן "מקוה ישראל ה'" – כי 47
 זהו סדר החזרה בתשובה: 48

לפני החזרה בתשובה מרוחק היהודי מה' – 49
 "עוונותיכם מבדילים"⁴⁸ בינו לבין ה'. במצב כזה לא 50
 ייתכן, בדרך כלל, שהוא יתעורר מעצמו לחזור בתשובה. 51
 והסדר הוא, שההתחלה היא על ידי הסיוע מלמעלה – 52
 "זורקתי עליכם מים טהורים": הקדוש־ברוך־הוא "זורק" 53
 מלמעלה אל היהודי הרהורי תשובה⁴⁹. 54

אך הכוונה איננה שהוא יישאר רק בתשובה זו הבאה 55
 מלמעלה, אלא שזה יביאו לעמוד בעצמו כדי להיטהר. 56
 וזוהי משמעות דברי המשנה בהמשך "ואומר מקוה 57
 ישראל ה'" – הטהרה באמצעות מקוה הבאה על ידי 58
 עבודה עצמית. 59

לפי זה מובן מדוע מצטטת המשנה בפסוק הראשון 60
 רק את המילים "זורקתי עליכם מים טהורים" ולא את 61
 המילים "וטהרתם..." – כי ההדגשה בפסוק הראשון 62
 היא על ההתעוררות מלמעלה – "זורקתי" – ולא כל 63
 כך על "וטהרתם..."⁵⁰, ששם מדובר על היטהרותם של 64

1 מכסה פשעיו לא יצליח, לא קשיא הא (=זה) בחטא
 2 מפורסם, הא בחטא שאינו מפורסם", ודברים אלו
 3 מתאימים רק לפי שיטת רבי יהודה בן בתירה, שצריך
 4 לפרט את החטא, כי "אילו לרבי עקיבא אפילו מפורסם
 5 נמי לא". ואם כך, "כיון דסבר רב כוותיה הכי נקטינן"
 6 (=כך פוסקים).

7 לפי הסבר זה יוצא, שלפי התלמוד הירושלמי, שבו
 8 אין מובאים דבריו אלו של רב – ההלכה היא כרבי
 9 עקיבא, שהרי הלכה כרבי עקיבא מחבירו⁴¹.

10 ועל פי האמור לעיל מובן הטעם למחלוקת בין
 11 התלמוד הבבלי לתלמוד הירושלמי, אם ההלכה היא
 12 כרבי עקיבא אם לאו – כי, כאמור מספר פעמים⁴²:
 13 מוצאים במספר מקומות ששיטת הבבלי היא שההווה
 14 מכריע את העתיד, ולפי שיטת הירושלמי מתחשבים
 15 כבר בהווה במצב שיתפתח בעתיד.

16 וזה תלוי בהבדל שבין דרך הלימוד ב"בבלי"
 17 לעומת ה"ירושלמי":

18 התלמוד הבבלי מכונה "במחשכים"⁴³ – כי אופן
 19 הלימוד בו הוא כאדם השרוי בחושך. מגיעים למסקנה
 20 אחרי דיונים וקושיות וכו', המסתירים את האמת.
 21 לעומת זאת, אופן הלימוד בתלמוד הירושלמי הוא כאדם
 22 הנמצא ב"אור" – אין דיונים ארוכים, ומגיעים מיד
 23 למסקנה הנכונה.

24 ולפיכך⁴⁴: בבבלי – מצב של "במחשכים" –
 25 מתחשבים בעיקר במצב בהווה, ולא בעתיד, כי העתיד
 26 מכוסה ואינו נראה ב"חושך" של ההווה. לעומת זאת
 27 בירושלמי, ששם הכל "מואר" רואים כבר בהווה גם את
 28 העתיד, וממילא העתיד מכריע את ההווה.

29 וכך בענינו: לפי הבבלי, כאשר ההווה מכריע, נפסקת
 30 ההלכה כרבי יהודה בן בבא שצריך לפרט את החטא.
 31 ואילו לפי שיטת הירושלמי, שהעתיד מכריע את ההווה,
 32 נקבעת ההלכה כרבי עקיבא ש"אין צריך לפרוט את
 33 מעשיו".

(47) ראה חדא"ג ותיר"ט שם. – אלא ש"מ" גם בזה יש הסיוע
 מלמעלה, בהמשך ל' המשנה "מקוה ישראל ה'... הקב"ה מטהר כו" (ראה
 עד"ז תיר"ט שם. יפה מראה לירושלמי כאן. וראה לקו"ש שם ע' 192).

(48) ישע"י נט, ב.

(49) ע"ד מארוז"ל (חגיגה טו, א) "יצתה בת קול ואמרה שובו בני
 שובבים" (וראה ברכות ג, א. אבות פ"ו, ב). וראה לקו"ת (תצא לו, ד.
 שלח מו, ב. שה"ש כד, א. וראה שם במדבר ו, ג. ר"פ האיזנו) ביאור
 הבעש"ט.

(50) בסגנון אחר קצת: מ"ש "וטהרתם גו" אינה פעולת האדם כ"א

(41) ומ"א לא פסק הרמב"ם כרע"ק כי הלכה כבבלי לגבי ירושלמי.

(42) לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 320-1. לקו"ש חט"ו [המתורגם] ס"ע
 494 ואילך. לעיל ע' 206 ואילך.

(43) סנהדרין כד, א. וראה בארוכה שערי אורה ד"ה בכ"ה בכסלו
 פ"ד ואילך. ועוד.

(44) ראה גם לעיל שם. ובסגנון אחר קצת – לקו"ש ח"ד שם.

(45) תיר"ט למשנה יומא (פה, ב). וראה חדא"ג מהרש"א שם. יפה
 מראה וקרוב העדה לירושלמי כאן. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 191.

(46) לשון הקרבן העדה כאן.

18 שביכולתו לפעול בעצמו – תשובה באופן הדומה
 19 לטבילה במקוה – מרומם הקדוש־ברוך־הוא את
 20 היהודי לשלימות הנעלית ביותר של התשובה, בדומה
 21 לטהרה של "זרקתי" – מים חיים.
 22 וזהו הקשר בין ענין זה לבין המחלוקת הקודמת:
 23 לפני כן מובאת בגמרא מחלוקת בין רבי יהודה בן
 24 בתירה לבין רבי עקיבא אם צריך לפרט את המעשים.
 25 במחלוקת זו דעת רבי עקיבא היא, כדלעיל, שכיון
 26 שבכל דרגה של תשובה, גם הנמוכה ביותר, קיימת
 27 בכח הדרגה הנעלית ביותר של התשובה, תשובה
 28 מאהבה, אין צורך לפרט את החטא.
 29 וכדי לבטא זאת מביאה הגמרא את הדרשה "כתיב
 30 מקוה ישראל... וכן הוא אומר וזרקתי עליכם מים
 31 טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם ומכל גלוליכם
 32 אטהר אתכם", ומכך רואים, שמתחילת עבודת
 33 התשובה מגיעים לשלימות התשובה – "זרקתי...".
 34 כי בפנימיות, כל אופני התשובה הם דבר אחד –
 35 לשוב עד ה'.

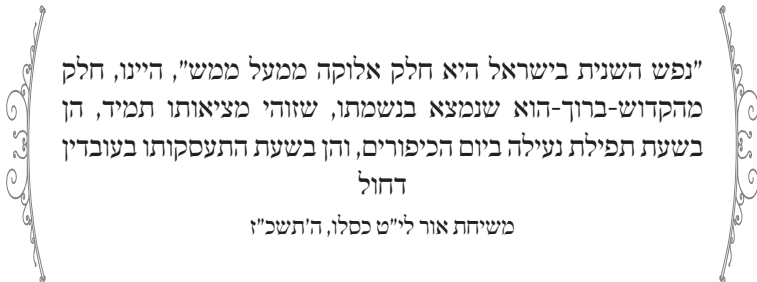
(משיחות ו' תשרי, י"ג תשרי תשמ"ב)

1 ישראל⁵¹. ענין זה – שיהודי צריך לטהר את עצמו –
 2 מופיע ב"ואומר: מקוה ישראל ה'".
 ז.
כל אופני התשובה – אחד
 3 מכך מובן, שהפיכת סדר הפסוקים בגמרא משנה
 4 את התוכן:
 5 במשנה מדובר על "זרקתי" אף לפני שהאדם
 6 מתחיל לחזור בתשובה. ואילו בגמרא, ששם מובא
 7 הפסוק "זרקתי..." לאחר "מקוה ישראל ה'"
 8 והשפעתו, יש לומר שגם "זרקתי" מהוה שלב בעבודת
 9 התשובה של האדם – אשר לכן מצטטת הגמרא את
 10 הפסוק כולו, כולל "וטהרתם...", שבו מודגשת עבודת
 11 התשובה של ישראל. ואדרבה: זוהי אף תשובה נעלית
 12 יותר מאשר התשובה של "מקוה ישראל" כשלעצמה,
 13 ולכן היא מובאת לאחר "מקוה ישראל".
 14 ויש לומר, שההסבר לכך הוא: "זרקתי" היא
 15 הטהרה באמצעות הזאה⁵², שקשורה דוקא למים חיים
 16 – הטהרה הנעלית ביותר, שבכחה לטהר מטומאת מת.
 17 ולכך רומזת הגמרא: לאחר שהיהודי פועל ככל

התשובה של האדם [אלא שג"ז הוא רק האתעדל"ת שמצד ה"זרקתי",
 כבהערה הקודמת]. משא"כ בירושלמי שלא הובאה תיבה זו – יש לפרש
 בפשטות ככפנים.
 (52) ראה תדא"ג (ועוד) שם. צפע"ג לרמב"ם הל' תשובה שם ה"ב.
 וראה לקו"ש שם ע' 191 ואילך.

רק תוצאה מההתעוררות שמלמעלה* (ע"ד המבואר בלקו"ת תוריע כ),
 סע"ב) ד"אין נק' ההולדה על שמה ולכן נק' עקרה", ולכן מוכרח אח"כ
 ה"ואומר מקוה גר" – אתעדל"ת (מצ"ט).
 (51) במשנה שבבבלי הובאה גם תיבת "וטהרתם" (כנ"ל הערה 10).
 ויש לומר שלכן מפרשים בחדא"ג ותוי"ט שבוזה נכללת גם עבודת

(* וי"ל שזה נרמז בתיבת "וגומר" – שכל הפרטים שבאים אחר"כ בהפסוק "וטהרתם... אטהר אתכם") הוא "גומר" ותוצאה של ה"זרקתי".

לקוטי שיחות

פרשת שופטים

כרך כד, ב

מתורגם ללשון הקודש

16 אז רוצחים⁹ אפילו באומות העולם, כדברי הנביא¹⁰
17 "לא ישא גוי אל גוי הרב"¹¹ —
18 ולמרות שערי המקלט מיועדות בעיקר להורג נפש
19 בשגגה, הרי גם אפשרות זו של הריגת נפש בשגגה לא
20 תהיה בתקופה שלעתיד לבוא, הן מצד הנהרג והן מצד
21 ההורג:
22 עצם העובדה שאדם נהרג מהווה הוכחה להיותו
23 חייב מיתה, כדברי הגמרא¹² על הפסוק¹³ "ואשר לא
24 צדה והאלקים אנה לידו — במה הכתוב מדבר בשני
25 בני אדם שהרגו את הנפש, אחד הרג בשוגג ואחד הרג
26 במזיד (ואין עדות...) הקדוש-ברוך-הוא מזמין לפונדק
27 אחד, זה שהרג במזיד יושב תחת הסולם, וזה שהרג
28 בשוגג יורד בסולם ונופל עליו והורגו. זה שהרג במזיד
29 נהרג, וזה שהרג בשוגג גולה" — וכיון שלעתיד לבוא
30 לא יהיה מקרה של הורג במזיד, הרי ממילא לא יהא
31 אדם החייב מיתה, שיהא צורך להורגו בשוגג.
32 וכך גם מצדו של ההורג נפש בשגגה — שהרי

א.

הוספת שלש ערי מקלט

1 לאחר הציווי בפרשתנו¹ שכאשר "יכרית ה' אלקיך
2 את הגויים... וירשתם...", יש להבדיל² שלש ערי מקלט
3 — "והיה לנוס שמה כל רוצח"³, ממשיכה התורה
4 ואומרת⁴: "ואם ירחיב ה' אלקיך את גבולך כאשר
5 נשבע לאבותיך ונתן לך את כל הארץ אשר דבר לתת
6 לאבותיך.. ויספת לך עוד שלש ערים על השלש
7 האלה". ב"ספרי" ובירושלמי⁵ נאמר, והדברים מובאים
8 בפירוש רש"י כאן, שציווי זה אמור לגבי התקופה
9 שלעתיד לבוא, כאשר יקבלו ישראל גם את "ארץ קני
10 וקניזי וקדמוני"⁶. וכך פוסק גם הרמב"ם⁷: "בימי המלך
11 המשיח מוסיפין שלש אחרות על אלו השש.. והיכן
12 מוסיפין אותן? — בערי קני וקניזי והקדמוני שנכרת
13 לאברהם אבינו ברית עליהן...".
14 וידועה השאלה⁸: לשם מה יהא צורך להוסיף
15 לעתיד לבוא עוד ערי מקלט? והרי, לכאורה, לא יהיו

ל"ת, ספר הליקוטים (להאריז"ל) ושער המצות פרשתנו עה"פ. ש"ך עה"ת
עה"פ. של"ה בית דוד בסופו (כד, רע"א ואילך). משכיל לרוד לפרש"י כאן.
ועוד.

(9) כ"ה הלשון בל"ת וספר הליקוטים ושער המצות שם "שלא יהיו
רוצחים" "שאו ירבו הרוצחים". ולכאורה לשון זה מתאים על הורג נפש
במזיד*** [שגם מויד מקדים לערי מקלט (מכות י, ב. רמב"ם הל' רוצח פ"ה
ה"ז)]. אבל גם בפרשתנו נאמר (יש, ****. ו) לשון זה (רוצח) על הורג נפש
בשגגה. וכן בפ' מסעי (לה, יא. כה ואילך). וכ"ה במדרשי חז"ל, וברמב"ם
בכ"מ (ראה רמב"ם שם ה"ב, ה"ט. ועוד). ואכ"מ.

(10) ישעי' ב, ד.

(11) כ"ה בל"ת וספר הליקוטים ושער המצות שם. ועד"ז בית רענן שם.
וראה הערה 17.

(12) מכות י, ב. פרש"י משפטים כא, יג. וראה פרש"י נח ט, ה.

(13) משפטים שם.

(1) יט, א ואילך.

(2) ל' הכתוב בפרשתנו (יש, ב. ז): שלש ערים תבדיל לך. וברמב"ם
(הלכות רוצח רפ"ח): מ"ע להפריש ערי מקלט שנאמר שלש ערים תבדיל לך.
בהמצות שבהכרתת לה' רוצח (מצוה ט): להפריש ערי מקלט ולכוין* להם
הדרך (ומשמע שג"ז "לכוין להם הדרך" בכלל המצוה). ובסהמ"צ מ"ע קפב:
להכין** שש ערי מקלט כו' ושיתקן דרך אליהם כו'. ומביא הכתוב (יש, ג)
תכין לך הדרך. ובמנין המצות בריש ספר היד: להכין שש ערי מקלט שנאמר
תכין לך הדרך ושלשת. ואכ"מ.

(3) יט, ג.

(4) שם, ה"ט.

(5) מכות פ"ב ה"ו. וראה תוספתא מכות ספ"ב.

(6) פרש"י כאן, ח.

(7) הל' רוצח פ"ח ה"ד.

(8) זית רענן (להמג"א) ליל"ש כאן. ומסיים: ועי' בכוננת האר"י. וראה

(* ובמנין המצות על סדר הלכות הרמב"ם בריש ס' היד: ולהכין לו הדרך. וראה רמב"ם ס' המדע (ירושלים תשכ"ז) בש"ז: ולכוין (בכפנים). לכונו.

(**) בהוצאת הר"ח הנליר והר"י קאפח "הבדיל". ועד"ז הוא בחינוך מצוה תקכ.

(***) עיין רשב"ם יתרו כ, יג. ואכ"מ.

(****) הלשון בפסוק ג' "כל רוצח". יל"פ ביהושע שבוה נכלל גם מזיד כיון שגם הוא מקדים בתחלה, כ"ל. אבל מהמשך הפרשה (יש, יא) לא משמע כן. ואכ"מ.

ג.

תחילת ימות המשיח – עולם כמנהגו נוהג

יש מפרשים²¹ האומרים, שיהא צורך בערי המקלט²⁰
 לעתיד לבוא בתקופה של תחילת ימות המשיח, שאז²¹
 "אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד²²
 מלכיות בלבד"²². ואילו בתקופה המאוחרת יותר של²³
 ימות המשיח²³ – "בהמשך זמן שתתרבה הדעה²⁴
 בישראל" – "אז לא יצטרכו לערי מקלט"²⁴.²⁵

ולפי זה יוצא, שמן הציווי "ואם ירחיב ה' אלקיך את²⁶
 גבולך" – להוסיף שלש ערי מקלט לעתיד לבוא –²⁷
 נלמדת הוכחה לדעה שלעיל ולשיטת הרמב"ם²⁵,²⁸
 ש"אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שיעבוד²⁹
 מלכיות בלבד", ולפחות בתחילת תקופת המשיח²³, כפי³⁰
 שמפרט על כך הרמב"ם בספרו²⁶: "ואל יעלה על הלב³¹
 שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם או יהיה³²
 שם חידוש במעשה בראשית אלא עולם כמנהגו³³
 נוהג"²⁷. וממילא תהיה אפשרות מציאות של הורג נפש³⁴
 בשגגה²⁸.³⁵

בכך ניתן היה להסביר דיוק בדברי הרמב"ם: לאחר³⁶
 שמדבר הרמב"ם²⁹ אודות האמונה בביאת המשיח,³⁷
 ש"כל מי שאינו מאמין בו... לא בשאר הנביאים בלבד³⁸

1 ידוע¹⁴, שאדם עובר עבירה בשוגג כאשר יש לו
 2 איזשהו קשר (ולפחות במדה כלשהי ומעין הדבר,
 3 כדלעיל במצב של "והאלקים אנה לידו") לרע
 4 שבחטא. ואשר לכן "כל השוגגין צריכים כפרה"¹⁵.
 5 וכיון שלעתיד לבוא יבטל הרע בעולם¹⁶, הרי לא היא
 6 מקום לעבירה, ואפילו בשוגג¹⁷.

ב.

גזירת הכתוב

7 יש מפרשים¹⁸ המסבירים, שהבדלת שלש ערי
 8 מקלט נוספות לעתיד לבוא היא "למצוה", או כלשון
 9 ה"מנחת חינוך"¹⁹ – "והוא גזירת הכתוב, כי מצד
 10 הסברה לא יצטרכו לערי מקלט לעתיד לבוא כי רק
 11 שלום ואמת וטוב יהיה בימי המלך המקוה במהרה
 12 בימינו, רק גזירת הכתוב לעשות המצוה הזאת וגזירת
 13 הכתוב שיהיו סך הכל תשעה".

14 אך, לכאורה, קשה לומר כך, כי בפרשה זו עצמה,
 15 לאחר הציווי "אם ירחיב ה' אלקיך את גבולך... ויספת
 16 לך עוד שלש ערים", ממשיכה התורה ומציינת את
 17 הטעם לכך: "ולא ישפך דם נקי בקרב ארצך אשר ה'
 18 אלקיך נותן לך נחלה"²⁰. שגם אז יהיו ערי המקלט
 19 קשורות להריגת נפש.

14 ראה ל"ת להאריז"ל וירא (טעמי המצות שם מצות על כל קרבן
 תקריב מלה). אגה"ק סו"ס כח.
 15 (וזהו כל ענין קרבן חטאת וכד') – פרש"י ריש מס' שבועות ד"ה
 תולה. פרש"י נח שם. וידוע השק"ט בשוגג דרבנן הצריך כפרה (ראה נתה"מ
 סרל"ד סק"ג. שו"ת תורת חסד אר"ח סל"א. אה"ת דאורייתא כלל יוד. שו"ת
 מנחת אלעזר (מונקאטש) ח"ג ס"ב (ובמפתחות שם). ולכאורה טעם האריז"ל
 הני"ל הוא גם בדרכנו).
 16 כ"ה הקושיא בשל"ה שם "בודאי לא יקרה שום רע אפי' כי הרע
 יכלה מהעולם ולא יהי רק טוב בהחלט".
 17 בשער המצות שם מביא בהקושיא (נוסף על הכתוב "לא ישא גוי אל
 גוי חרב") "וכתיב לא ירעו ולא ישחיתו וגו' וכתיב בלע המות לנצח וגו' ואם
 כן איך ולמה נצטוונו לעתיד לבוא להוסיף ג' ערי מקלט אחרות כנראה שאז
 ירבו הרוצחים".
 ולכאורה משמע שהקושיא היא גם על הריגה בשוגג ועל עצם ענין
 המיתה. אמנם מסיים שם בהתירוץ "אך לא במזיד שהרי אז לא ישא גוי אל
 גוי חרב גו' אלא יהי' בשוגג ועי"כ יתרבו הרוצחים בשוגג כו' אבל דע לך
 כי לא ישפך דם נקי כו' ר"ל שלא יהי' במזיד רק בשוגג כנו' כי הכי כתיב
 ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" (ועד"ז הוא בל"ת וספר הליקוטים שם
 בקיצור).
 אבל בשל"ה שם משמע דהקושיא היא גם על הורג נפש בשגגה (כנ"ל)
 הערה 16 [ונשם בסוף העמוד מקשה על מה שביחזקאל מוזכר טומאת מת
 לאביו ולאמו וטמאו הלא כתיב בלע המות לנצח]. ולכאורה כן צריך לפרש
 גם בהאריז"ל שם שמחלק שם בהתירוץ שתלוי אם הקץ יהי' "בעתה" או

"אחישה" ודוקא אז (אחישה) יהי' שייך הורג נפש בשגגה. וראה ספר
 המאמרים תקס"ה ס"ע תשצט שמביא הקושיא מל"ת להאריז"ל "איך יתכן
 שיצטרך ערי מקלט לרוצחים בשוגג לע"ל".
 ואולי ככהאריז"ל אין הכוונה הריגת נפש בשוגג כפשוטו, כ"א רק להענין
 ברוחניות (ע"ד הקבלה, ראה שם התקין לזרעו של הבל כו'). ודחק. ואכ"מ.
 וראה תו"ח שמות ד"ה ענין קין והבל. אה"ת מסעי ע' א'תטו.
 18 זית רענן בתירוץ הב'.
 19 מצוה תקכ.
 20 ודחק גדול לומר דקאי רק אלפני פניו.
 21 של"ה שם. ואולי זוהי גם הכוונה בזית רענן שם (בתירוץ הא') "וי"ל
 דמיייר לימות המשיח". וראה ש"ך עה"ת. משכיל לדוד כאן.
 22 ברכות לד, ב. וש"נ.
 23 ראה לקו"ש (המתורגם) חט"ו ע' 452 ואילך. וש"נ.
 24 של"ה שם.
 25 ה' תשובה ספ"ט. ה' מלכים פ"ב ה"ב.
 26 רפי"ב שם.
 27 והראב"ד פליג שם.
 28 בש"ך עה"ת כאן: "אע"פ שהוא (הרמב"ם) הולך לשיטתו שכתב כו'
 עולם כמנהגו נוהג, עם כל זה אין עולה על הדעת שיהי' באותו הזמן רצחנים".
 וצ"ע, שהרי עיקר ענין ערי מקלט הוא להורג נפש בשגגה, ולמה אין עולה
 על הדעת שיהי' הורג נפש בשגגה כשעולם כמנהגו נוהג.
 29 ה' מלכים שם פ"א ה"א.

27 זוהי הוכחה מציווי בתורה, ואילו ההוכחה בענין
 28 בן-כוזיבא, שהוא מביא אותה, לקוחה מדברי ומדרישי
 29 חז"ל.
 30 יותר מכך: מניסוח דבריו של הרמב"ם בתחילת
 31 ההלכה הבאה, הלכה ג', האומר "ואל יעלה על דעתך
 32 שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש
 33 דברים בעולם", ואינו אומר "ואין המלך המשיח צריך
 34 לעשות..." נראה, שגם לאחד ההלכה אודות ערי מקלט
 35 לעתיד לבוא, הלכה ב', תיתכן המחשבה – "יעלה על
 36 דעתך" – שהמשיח "צריך לעשות אותות..." אך
 37 שוללים זאת משום הענין של רבי עקיבא וכו'.
 38 כלומר, הציווי על הוספת ערי מקלט לעתיד לבוא
 39 אינה מהווה הוכחה לכך שהמשיח אינו צריך להראות
 40 אותות ומופתים וכדומה.
 41 ולפי זה מובן, שאין זו הוכחה גם לכך שלא יהיה
 42 שינוי ב"מנהגו של עולם"³⁶.

ה.

"מצוה בידי גואל הדם לרדוף"

43 ויש לומר, שההסבר לכך הוא:
 44 הציווי על הוספת ערי מקלט לעתיד לבוא אינו
 45 מוכיח שאז יהיה עולם כמנהגו נוהג. משום שערי
 46 מקלט אלו ישמשו את ההורג נפש בשגגה לפני כן –
 47 בזמן הזה³⁷. ובהיותם אז בארצות הקני הקניזי
 48 והקדמוני³⁸ היא עליהם לגלות לעיר מקלט³⁹.
 49 כפי שאנו מוצאים לגבי חובת חטאת, שרבי
 50 ישמעאל⁴⁰ כתב על פנקסו ש"כשיבנה בית המקדש
 51 אביא חטאת שמינה"⁴¹.

1 הוא כופר, אלא בתורה ובמשה רבינו שהרי התורה
 2 העידה עליו שנאמר... אף בפרשת בלעם נאמר...", הוא
 3 ממשיך ומציין הוכחה נוספת בהלכה נפרדת³⁰: "אף
 4 בערי מקלט הוא אומר ואם³¹ ירחיב ה' אלקיך את
 5 גבולך ויספת לך עוד שלש ערים... ומעולם לא היה
 6 דבר זה ולא צוה הקדוש-ברוך-הוא לתוהו" –
 7 ולכאורה, אין מובן: מדוע מפריד הרמב"ם הוכחה זו
 8 וכותב אותה בהלכה בפני עצמה?
 9 ולפי האמור לעיל יש לומר, שבכך מתכוון הרמב"ם
 10 לרמוז³², שההוכחה מענין ערי המקלט אינה מוסבת רק
 11 לגבי הנאמר בהלכה הקודמת – אודות ביאת המשיח
 12 בכלל – אלא גם לנאמר בהלכה הבאה³³ – "ואל³⁴
 13 יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות
 14 ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחיה מתים וכיוצא
 15 בדברים אלו, אין הדבר כך שהרי רבי עקיבא..." ואז
 16 הוא מפרט את ההוכחה מן כוזיבא –

17 גם על כך, שלא יהיה חידוש בעולם, יש הוכחה
 18 מהציווי להוסיף ערים לעתיד לבוא, המלמדנו שגם
 19 בימות המשיח יהיה "עולם כמנהגו נוהג", ולכן מובן
 20 שלא זוהי מהותו של המשיח ולא בכך נבחן אם הוא
 21 משיח³⁵.

ד.

אין זו הוכחה מספקת

22 אך קשה להבין כך את דברי הרמב"ם:
 23 אם היה הרמב"ם מתכוון לומר שהציווי על הוספת
 24 ערי מקלט מהווה הוכחה ברורה לכך שמלך המשיח
 25 אינו צריך לעשות "אותות ומופתים ומחדש דברים
 26 בעולם", הוא היה מציין זאת במפורש, במיוחד כאשר

(38) ובפרט להדיעות שהן ארץ אדום עמון ומואב (ראה אנציקלופדי
 תלמודית ערך א" ע' רה. וש"נ), שגם לפני ביאת המשיח נמצאים שם יהודים.
 (39) וגם להדיעה שהוכחה בריטב"א (מכות יא, ב) "דבעינן כה"ג המכפר
 שיהא נמצא בשעת רציחה" ואם לאו אינו יוצא משם לעולם – "ל דוהו דוקא
 באם יש אפשרות שיהי כה"ג, משא"כ בנדו"ד אין זה מעכב. ועוד דשיהי
 כה"ג – הוא בשעת גמר דין (משנה מכות שם). ולהעיר מענין דלאו מינה לא
 מחריב בה (זבחים ג, א).
 (40) שבת יב, ב.
 (41) וראה יומא פ, א ופירש"י שם. אנציקלופדי תלמודית ערך חטאת
 בסופו (ע' תקג). ואף את"ל ע"פ משנ"ת שא"ז חיוב על כ"א, ושלימות
 הכפרה נעשית ע"י התשובה שבזמן הזה (ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע'
 450. ובארוכה בשיחת ר' תשרי תשמ"א) – יש לומר, דשאני גלות שהוא לא
 רק כפרה קרבת, אלא גם גדר עונש.
 ואף שחיוב קרבן חטאת הוא מצות היחיד, והמצוה דגלות היא מצות

(30) שם הלכה ב.
 (31) בדפוסים לפנינו "אם" אבל בדפוס ראשון "ואם" כבכתוב. ובכו"כ
 כת"י הרמב"ם "כי" במקום "אם".
 (32) הביאור בזה בפשטות – ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 305. חל"ד
 ע' 114 ואילך.
 (33) הלכה ג.
 (34) כ"ה בדפוס הרמב"ם. ובכמה כת"י הגירסא "אל".
 (35) ראה מ"ש במאמר תחית המתים רפ"ו. וראה לקו"ש ח"ח שם.
 (36) וכדמשמע גם מלשון הרמב"ם שם רפ"ב "אל יעלה על הלב שבימות
 המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם", שיכול להיות קס"ד שיבוטל דבר
 ממנהגו של עולם גם לאחר שידענין ע"ד הוספת ערי מקלט לעת"ל
 (ושהבחינה על משיח אינה בזה שצריך לעשות אותות כו' או לחדש דבר
 בעולם). וראה בפנימי.
 (37) ראה אלשיך כאן סוף פסוק ח.

22 מגיע לערי המקלט חל איסור מוחלט על גואל הדם
 23 להרגו, בדיוק כפי שחל איסור להרוג אדם אחר⁵¹ –
 24 אלא, גם לפי דעה זו מוטלת מצוה על גואל הדם
 25 לנקום את מות קרובו כבר מלכתחילה, לפני הבריחה
 26 אל עיר המקלט, בדומה לשיטת ה"ספרי"⁵². אך מכיון
 27 שהתורה מאפשרת להורג נפש בשגגה הגנה מיוחדת
 28 של עיר מקלט, הרי כל עוד לא הגיע הרוצח אל עיר
 29 מקלטו⁵³, "אריה הוא דרביע עלי" (=אריה, כביכול,
 30 רובץ עליו) על גואל הדם, ואין ביכולתו לקיים את
 31 מצותו⁵⁴.

ו.

לעתיד לבוא – "לא קנאה ותחרות"

32 אך עדיין יש להבין לפי שיטת הרמב"ם
 33 הרי הרמב"ם פוסק⁵⁵ שהריגת הרוצח בידי גואל
 34 הדם, כאשר יצא מחוץ לתחום עיר מקלטו בזדון, היא
 35 רשות בלבד. ולכאורה, אף לפי דעתו, שלעתיד לבוא
 36 "עולם כמנהגו נוהג", הרי ייתכן שקיימת אפשרות של
 37 הורג נפש בשגגה, אך כיצד תיתכן אז מציאות של
 38 גואל דם אשר יחם לבבו. כיון שהרמב"ם עצמו פוסק⁵⁶
 39 ש"באותו הזמן לא יהיה שם רעב ולא מלחמה ולא
 40 קנאה ותחרות... ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת

1 אמנם, הסיבה להבדלת ערי מקלט – "להכין לך
 2 הדרך וערי מקלט רבים"⁴² – היא: "פן ירדוף גואל
 3 הדם אחרי הרוצח כי יחם לבבו והשיגו כי ירבה הדרך
 4 והכהו נפש"⁴³ – כדי שיוכלו לברוח מגואל הדם⁴⁴,
 5 ולכן "אם ירחיב ה' אלקיך את גבולך... ויטפת לך עוד
 6 שלש ערים", שגם אז תהינה ערי המקלט מקום
 7 להימלטות מגואל הדם –

8 ולכאורה, הענין של "יחם לבבו" וכו' לא יהיה
 9 לעתיד לבוא,

10 אך למרות זאת רואים ב"ספרי" בפרשתנו ש"מצוה
 11 בידי גואל הדם לרדוף"⁴⁵, וכיון שזוהי מצוה⁴⁶, הרי
 12 מובן, שהיא חלה גם לעתיד לבוא. ולכן יש צורך בערי
 13 מקלט כדי להימלט מגואל הדם⁴⁷.

14 במשנה⁴⁸ מובא שמצוה ביד גואל הדם להרוג את
 15 הרוצח רק במקרה של רוצח שיצא מחוץ לתחום ערי
 16 המקלט ומצאו גואל הדם, אך לא כאשר הוא עדיין
 17 בדרך בריחתו אל עיר המקלט,

18 אך כדי שלא להרבות במחלוקות יש לומר⁴⁹, שגם
 19 לפי דעה זו, אין הכוונה שדווקא אז – כאשר יצא
 20 מחוץ לתחום, לאחר שכבר נכנס אל עיר מקלטו –
 21 מתחדשת מצות גואל הדם⁵⁰, ואילו לפני שהרוצח

(48) מכות פ"ב מ"ז (יא, ב). ושם יב, א. וראה בכללות גדר גואל הדם (ובהבא לקמן) אנציק' תלמודית שם. וש"נ.
 (49) ולהעיר ממאירי מכות (יא, ב) שכתב במחלוקת ריה"ג ורי"ע אי הוי מצוה או רשות "ולא סוף דבר כשיצא אלא אף מניקרו".
 (50) ראה צפע"נ מהד"ת טז, א"ב. לב, ד. (נעתק בכללי התומצ' בערכו).
 (51) ראה מנ"ח מצוה תי.
 (52) ובספרי דבי רב לספרי כאן, דמאן דאית ליה (בש"ס) מצוה אפי' בתחלה מצוה (כבספרי כאן) אלא שנשאר בצ"ע. ובביאור הרי"פ פערלא לסהמ"צ לרס"ג מ"ת רעד כתב בפירושו הספרי שהמצוה היא לרדפו לעיר מקלטו ולא להרוג ע"ש. ומספרי דבי רב משמע דמפרש גם להורגו.
 (53) ולהעיר מצפע"נ מכות יב, א (גלין ד"ה רוצח שיצא) דאם לא גלה עדיין לכו"ע פטור אם הרגו. וי"ל ע"פ הנ"ל בפנים, דכשאינו בורח לעיר מקלט אין לו ההגנה.
 (54) אף שיש לפרש שדוקא לאחר שנגמר דינו בב"ד ההגלות וחל עליו החיוב להצטער צער גלות ששקול כמעט כצער מיתה (חינוך מצוה תי) הרי כשיצא מעיר מקלטו, מצוה ביד גואל הדם לקיים חיוב זה.
 (55) הל' רוצח פ"ה ה"י.
 (56) סוף הלכות מלכים.

הבי"ד ר"מ מצות עשה להגלותו" (רמב"ם רפ"ה מהל' רוצח. סהמ"צ ומנין המצות מ"ע רכה), הרי "גם המכה גם הוא בכלל מ"ע זו שנאמ' (מסעי לה, כח) עליו כי בעיר מקלטו ישב עד מות הנהן הגדול" (חינוך מצוה תי בתחלתה). ואף שזהו לאחר גמר דין, הרי גם בתחלה חיוב עליו (משום הגנה, כדלקמן בפנים).
 וראה לקמן הערה 47.
 (42) פרשי' פרשתנו יט, ו.
 (43) שם.
 (44) ולהעיר מתדא"ג מהרש"א מכות י, ב – דעיקר חובת גלות מפני גואל הדם שלא יהרגנו, וכשאין חשש זה אין חובת גלות. אבל כבר הקשו על דבריו שמוכת בכ"מ כשאין גואל דם חייב לגלות. (ראה ספרי פרשתנו שם ה"ו. ועוד).
 (45) ראה ספרי דבי רב לספרי שם.
 (46) ראה בארוכה ביאור הרי"פ פערלא לסהמ"צ לרס"ג ח"ג פרשה יז, שגואל הדם מצותי' דגופי' הוא ולא בתור שליח ב"ד.
 (47) ואפילו את"ל דזה שאין דין גלות וגואל הדם בומן הזה* הוא לא רק משום ארי' הוא דרביע עלי' אלא שמופקע בעצמ**, הרי מכיון שהחטא דהורג נפש הוא "משום המתפעל והזה דבר נמשך", "החטא נמשך לעולם" (צפע"נ מכות ה, ב בגמ' ד"ה וכסבורין), נמצא כאילו נעשה מעשה החטא אז, ובמילא ישנו החיוב גלות ומצות גואל הדם כו'.

(* אבל ראה שו"ת צפע"נ (ווארשא) סרס"ו בסופו: ועי' בספרי פ' מסעי דמבואר דערי מקלט נוהג גם בזה"ז ע"ש אף שאין מקדשין ולא מזבח ולא טנהדיין. צפע"נ למכות ז, א (גלין ד"ה מנה"מ) – נעתק בצפע"נ עה"ת מסעי לה, כט. וראה קצוה"ח סימן ב.
 (** ראה אנציקלופדי' תלמודית ערך גלות וערך גואל הדם בסופו. וש"נ. ועי' הלשן בראשונים שחובאו שם. וראה רמ"א חו"מ ר"ס תכ"ה.

26 כי באם ההורג נפש בשגגה אינו חייב מיתה, כיצד
 27 ייתכן לומר שיש לגואל הדם רשות להרגו, ואף יותר
 28 מכך – שזוהי מצוה המוטלת על גואל הדם?
 29 – אלא, התנהגות זו היא מלכתחילה על פי התורה
 30 והמצוה⁶⁰: יש מצבים שבהם מצוה התורה על בית
 31 הדין לבצע את חובת ההמתה של הרוצח – כאשר יש
 32 עדים והתראה. יש מצבים שבהם מגיעה מיתה בידי
 33 שמים. ובמקרה של ההורג נפש בשגגה, כיון שעל ידו
 34 נהרג אדם מישראל⁶¹, מסרה התורה⁶² את הריגת
 35 הרוצח⁶³ לידי מי ש"ראוי ליורשו"⁶⁴, שיש לו קשר
 36 אליו, וממילא "יחם לבבו"⁶⁵, על פי התורה. וזאת, כדי
 37 להסיר את "ורצח גואל הדם את הרוצח... ולא תקחו
 38 כופר לנוס... ולא תחניפו את הארץ... ולא רץ לא יכופר
 39 לדם... כי אם בדם שופכו"⁶⁶, ובפרשתנו – "והיה עליך
 40 דמים"⁶⁷ מעשה החטא.

41 לכן, גם לדעת הרמב"ם, הפוסק ש"רשות לגואל
 42 הדם להרגו", יש צורך בערי מקלט לעתיד לבוא כדי
 43 להמלט מידי גואל הדם, כי התנהגותו של גואל הדם
 44 – יחם לבבו – היא לפי התורה⁶⁸, ולא רק מצד היצר
 45 הרע ורגש הנקמה הטבעי,
 46 ולכן יהיה ענין זה גם בתקופה של לעתיד לבוא⁶⁹,
 47 כאשר "לא קנאה ותחרות" אלא "עסק כל העולם לדעת
 48 את ה' בלבד".

ה.

ערי המקלט ברוחניות

49 ויהי רצון שעל ידי העבודה הרוחנית של ערי
 50 המקלט בתקופתנו – לימוד התורה, אשר "דברי תורה
 51 קולטין"⁷⁰,

1 את ה' בלבד". במצב של "לא קנאה ותחרות" וכאשר
 2 עסוקים ב"לדעת את ה' בלבד", כיצד ייתכן שאדם
 3 יהרוג את זולתו, אשר "לו אין משפט מות", רק מפני
 4 ש"יחם לבבו".

5 אי אפשר לתרץ שערי המקלט לעתיד לבוא לא
 6 נועדו כדי להציל את ההורג נפש בשגגה מידי גואל
 7 הדם, אלא ככפרה על החטא – שהרי ערי מקלט אינן
 8 רק להגנה ולהצלה, כי אם גם כפרה⁵⁷ על החטא –
 9 משום שבפסוק נאמר במפורש "ולא ישפך דם...", שגם
 10 לעתיד לבוא נועדו ערי המקלט להגנה ולהצלה.

11 ובנוסף לכך: אם תפקידן של ערי המקלט לעתיד
 12 לבוא הוא רק לכפר על ההורג נפש בשגגה, הרי אין
 13 קיים חשש ש"כי ירבה הדרך והכהו נפש", ואין הכרח
 14 בהימצאות ערי מקלט דוקא בארץ קניזי וקדמוני –
 15 והלא כבר יש ערי מקלט בארץ ישראל ובעבר הירדן⁵⁸.

16 אך כאשר יעודן של ערי מקלט הוא גם להציל את
 17 ההורג נפש בשגגה מידי גואל הדם, מובן שיש צורך
 18 בתוספת הערים בארץ קניזי וקדמוני, כדי למנוע
 19 חשש של "ירבה הדרך" כאשר ירצה הרוצח בשגגה
 20 "לנוס שמה".

ז.

גואל הדם – לפי התורה

21 ויש לומר, שההסבר לכך הוא:
 22 מצות גואל הדם לכל פרטיה אינה ענין של "דברה
 23 תורה.. כנגד יצר הרע"⁵⁹ אשר יפתה ויגרום ל"יחם
 24 לבבו", ואשר משום כך אפשרה או צייתה התורה,
 25 בלית ברירה, להרוג את הרוצח –

(57) ראה מכות ב, ב. תוד"ה מודי שם יא, ב. ובכ"מ. וראה שו"ת צפע"ו
 שם. צפע"ו למכות (י, א) ד"ה הללו. וש"נ.
 (58) כי אין מקור לחדש דערי מקלט קולטים ומכפרים רק על הורג נפש
 שבאותה מדינה.
 (59) כמו באשת יפת תואר (קדושין כא, טע"ב. פרש"י תצא כא, יא).
 (60) וכדמוכח מהא דלנו"ע במזיד, "מצוה ביד גואל הדם להרוג את
 הרוצח" (רמב"ם הל' רוצח פ"א ה"ב). ואם אין לו גואל הדם ב"ד מעמידים
 לו גואל הדם (סנהדרין מה, ב. וראה רמב"ם וכו"מ שם). וראה הוספות
 הרמב"ן לספר המצות מ"ע יג. ובכ"מ.
 (61) ראה צפע"ו מכות י, ב בתחלתו מגליון.
 (62) ואף שהרשות לגואל הדם היא רק כשיצא חוץ לתחום (כברמב"ם
 שבהערה⁵⁵, משא"כ לפנ"ז גואל הדם (רק) פטור (רמב"ם שם פ"ה
 ה"ט) –
 י"ל שאי"ז שאז נתחדש כל הגדר דרשות משא"כ לפני שבא לעיר מקלטו,
 כ"א שלפנ"ז אר"י הוא דרביע עלי, וכנ"ל בפנים סוסי"ה לדעת המ"ד מצוה.
 (63) ע"ד הענין ד"קנאין פוגעין בו" (סנהדרין פב, א), דלכמה דיעות הוי

רשות (רא"ש ויד רמ"ה שם. וראה גם רמ"א חו"מ סתכ"ה ס"ד).
 וכן השו"ם במל"מ הל' רוצח ספ"א.
 וי"ל שבגואל הדם הוי יתירה מזה, כי קנאי הבא לימלך אין מורין לו
 (סנהדרין שם), משא"כ בגואל הדם (שירי קרבן לירושלמי סנהדרין ספ"ט).
 (64) רמב"ם שם פ"ב ה"ב – לענין גואל הדם בהורג במזיד.
 (65) ע"ד החילוק באופן האבלות ע"פ תורה בהתאם למדת הקיבור
 משפחתי.
 (66) מסעי לה, כז. לבי"ג.
 (67) ראה מו"ק ה, א.
 (68) ראה תפארת ישראל למשנה מכות שם דהוי מצוה קטנה דכל כה"ג
 לגבי מצוה ממש רשות קרי לה.
 (69) וזה שאפ"ל מציאות שאדם יהרג לעת"ל – אף שע"פ גמ' הג"ל ס"א
 הוא לפי שהרג במזיד (כלי עדים) – צריך לומר (גם לדעת הרמב"ם) שהוא
 לפי שהרג במזיד בזמן הזה (ראה אלישך שם).
 (70) מכות י, א. וראה אוה"מ מסעי ע' אית'ד ואילך.

- 1 ובמיוחד בזמן שניתן כ"מקלט" – חודש אלול,
 2 אשר שמו מורכב מראשי התיבות ⁷¹ "אנה לידו ושמתי
 3 לך", "לרמוז כי הקדוש-ברוך-הוא בחסדו אנה וזימן
 4 חודש אלול לכל מי שחטא בתוך השנה שישוב אז
 5 בתשובה ויקבלוהו"⁷²,
 6 נזכה בקרוב ל"ירחיב ה' אלקיך את גבולך"
- 7 כפשוטו, ותקויים הוספת שלש ערי המקלט – "ויספת
 8 לך עוד שלש ערים",
 9 וכן ברוחניות – התגלות טעמי התורה לעתיד
 10 לבוא ⁷³ על ידי משיח צדקנו⁷⁴,
 11 במהרה בימינו ממש.
- (משיחות מוצש"ק פ' בלק ופינחס תשל"ח)

(73) אזה"ת שם ס"ע א'תטו.

(74) רש"י שה"ש א, ב. – וראה ד"ה אל תצר את מואב – לאדהאמ"צ.

(71) ל"ת ושער הפסוקים להאריז"ל פ' משפטים. פרי עץ חיים שער ר"ה

פ"א.

(72) שה"פ שם. ועד"ז בל"ת ופע"ח שם.

אגרות קודש

ב"ה, ד' תשרי, תשי"ח

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו עם הפ"נ המוסגרים בו, שיקראו בעת רצון על הציון הקי של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

ולפלא שכותב ע"ד החתונה רק מלות ספורות בה בשעה שזהו זמן דהנחת יסוד לבנין עדי עד ועת רצון וע"פ מנהג ישראל נתעוררים אז לעניני תומ"צ, מדברים דברי תורה וחסידות, ואף שמעמיד אני על החזקה שבטח בנדון דידי' הי' זה חזרת דא"ח וגם הבכך שמזה, בכ"ז יש ריעותא בחזקה זו מפני המנהג שמפסיקים באמצע כו' ושלתמהוני ישנם גם מאנ"ש נוהגים כן! ואפילו את"ל דאזלת לקרתא עבדת כנימוסא הרי ישנה בכגון דא הוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר, שצוה להשלים ואח"כ להתחיל פעם שני ולהפסיק.

במ"ש אודות מר.. שיי שאינו יודע לצרף האותיות וכו', יש להתיעץ בזה עם רופא מומחה במקצוע. וכן לברר אשר לפעמים תכופות, בכגון דא - בכמה פרטים וענינים מפותחים האנשים די צרכם, ואפשר גם יותר ממדה הממוצעת וכשמסדרים אותם באופן שיכולים להשתמש בכשרונם **המפותח**, לפעמים מתפתחים לאט לאט הענינים שלע"ע אינו כדבעי.

בטח מפריש הנ"ל איזה פרוטות לצדקה בכל יום קודם תפלת הבקר.

בברכת חתימה וגמח"ט

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

ילקוט לוי יצחק על התורה

וכתיב³ נפשות לשון רבים (עיין בפרש"י פ' ויגש בפסוק כל הנפש הבאה ליעקב), ואות ו' מורה על⁵ רבים, כמו צדקת צדקות וכדומה. זהו שבארור יש ו' דברים.

ובכרוך ה' דברים, שבסט' דקדושה הוא ה', כמו ה' שנתוסף⁶ לאברהם, וה' דיוסף שנק' יוסי. יוסי לקוטי לוי יצחק, הנרות לזהר בראשית עמוד קמז

שמות כו, ט - וחברת את חמש היריעות לבד ואת שש היריעות לבד וכפלת את היריעה הששית אל מול פני האהל

כט

מעם הה"ש יריעות עזים" היו לצד "מזרח", וה"חמשה" יריעות היו לצד "מערב"

היא יריעות עזים שהיו במשכן נחלקות לשתיים, ה' יריעות לבד ושש יריעות לבד, והה' יותר חשובות מהו, כי הה' היו על חלק המשכן ש'שם הי' קודש הקדשים, והו' יריעות היו על חלק המשכן המזרחי כמ"ש וכפלת את היריעה הששית אל מול פני האהל, הרי שהשש יריעות היו לצד מזרח המשכן, א"כ הה' יריעות עזים מעלתן חשובה על השש יריעות, זהו שבכרוך² חשיב ה' דברים ובארור ו'. וי"ל הו' דברים שבארור, הם ע"ד הששה נפשות דעשו

(3) וישלח לו, ו. ויחך עשו את נשיו ואת בניו ואת בנותיו ואת כל נפשות ביתו וגו'.

(4) פרש"י ויגש מו, כו. וז"ל: כל הנפש הבאה ליעקב, מצאתי בויקרא רבה (ד, ו) עשו שש נפשות היו לו (וישלח לו, ד-ה) והכתוב קורא אותן נפשות ביתו לשון רבים, לפי שהיו עובדין לאלהות הרבה. יעקב שבעים נפשות היו לו, והכתוב קורא אותן נפש לפי שהיו עובדין לאל אחד.

(5) ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת ח"א סי' רכ. רכא.

(6) לך לך יז, ה. וילא יקרא עוד את שמך אברם והי' שמך אברהם וגו'.

(7) ראה סוטה לו, ב. "בשעה שאמר לו פרעה ליוסף (מקץ מא, מד) "ובלעדיך לא ירים איש את ידו וגו'", אמרו איצטגניני פרעה, עבד שלקחו רבו בעשרים כסף תמשילהו עלינו, אמר להן, גנוני מלכות (גונוי מלכים, פרש"י) אני רואה בו, אמרו לו א"כ יהא יודע בשבעים לשון, בא גבריאל ולימדו שבעים לשון, לא הוה קנמר, הוסיף לו אות אחת משמו של הקב"ה ולמד שנא' (תהלים פא, ו) עדות ביהוסף שמו וכו'". ראה תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ס עמוד קכ. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ג סי' כו. נו. נט. ס.

(1) תרומה כו, ט. "וחברת את חמש היריעות לבד ואת שש היריעות לבד וכפלת את היריעה הששית אל מול פני האהל" [ופרש"י: וכפלת את היריעה הששית, העודפת באלו העליונות יותר מן התחתונות. אל מול פני האהל, חצי רחבה הי' תלוי וכפול על המסך שבמזרח, כנגד הפתח, דומה לפְּנֵה צנועה המכוסה בצעיף על פניה.]

(2) הכוונה למ"ש בזהר ח"א דף קפד, ב, שאצל "כרוך" נקט ה' דברים, ואילו ב"ארור" נקט ו' דברים. ראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית ע' קמז.

המשך ביאור למס' בנא בתרא ליום שני עמ' ב

8 אם יותיר או יחסר עד שיעור של בית רובע לסאה. הדין הוא
9 שפָּלַל מה שאמר בסוף דבריו 'הֵן חָסֵר הֵן יָתֵר', את מה שאמר
10 בתחילה 'מִדָּה בְּחֶבְלֵי', כיון שמסתבר שחזר בו מתחילת דבריו,
11 ורוצה שיהיה המקח כפי שסיים, ודינו שאפילו פחת רובע לסאה
12 או הותיר רובע לסאה, המקח קיים.
13 דין נוסף: אם אמר 'בית כור עפר אני מוכר לך הֵן חָסֵר הֵן יָתֵר, מִדָּה
14 בְּחֶבְלֵי', שגם בזה יש סתירה בדבריו,

1 הוסיף אפילו מעט, יחזיר. אבל אם אמר לו שמוכר לו בית כור 'הֵן
2 חסר הֵן יתיר', יש בזה מחילה עד שיוסיף או יפחית שיעור בית רובע
3 לכל סאה. משנתינו דנה באופן שאמר שתי לשונות הסותרות זו
4 את זו.
5 המוכר לחבירו בית כור עפר, ואמר לו 'בית כור זה, מִדָּה בְּחֶבְלֵי אֲנִי
6 מוכר לך, הֵן חָסֵר הֵן יָתֵר' ונמצא שאמר שתי לשונות סותרות,
7 ש'מידה בחבל' היינו מדה מדויקת, והן חסר הֵן יתיר' היינו אפילו

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

כך, שעצם מציאותו של יהודי קשורה עם מלך המשיח - ענין הגאולה.

(משיחת עשרה בטבת תש"א, התוועדות תש"א ח"ב ע' 106.)

(מתוך לקראת שבת)

אפן למוד נגלה דתורה לעתיד לבוא

מבאר בכמה מקומות, שעקר החדוש של מלך המשיח יהיה בגלוי פנימיות התורה, שזהו הבאור במה שכתוב שמשיח ילמד גם את משה והאבות וכו', אף שהם למדו הכל, כי ילמדם סודות התורה.

יחד עם זאת ילמד משיח צדקנו גם את התורה הנגלית.

אלא, שלמוד זה לא יתמקד בברור ההלכות עצמן - שיהיו ברורות וידועות, אלא פעמק טעמי ההלכות והפולפול בהם. הלמוד יהיה באפן של "יגדיל תורה ויאדיר", וכדברי הגמרא במסכת סוטה (סוטה מד, א) "דרש וקבל שכר".

(ע"פ שיחת ש"פ נח תשמ"ח. מתוך לקראת שבת)

רחל אמנו והגאולה

במיתת רחל מדגש כבר ענין הגאולה - כהמשך הכתוב "ואקברה שם בדרך אפרת היא בית לחם", "על פי הדבור קברתיה שם, שתהא לעזרה לבניה כשיגלה אותם ובזוואדן והיו עוכרים דרך שם, צאת רחל על קברה ובוכה ומבקשת עליהם רחמים, שנאמר קול ברמה נשמע וגו' והקדוש ברוך הוא משיבה יש שכר לפעלתך נאם ה' וגו' ושבו בנים לגבולם" - ענין הגאולה.

ומוכן, שהיעוד "ושבו בנים לגבולם" כולל כל בני ישראל שבכל הדורות, "הקיצו ורננו שכני עפר".

(ת"ר מנחם ציון ח"א ע' 188. מתוך לקראת שבת)

חברון ומלכות דוד הנצחית

שלושה מזבחות בנה אברהם אבינו בארץ ישראל. המזבח השלישי והאחרון נבנה בחברון. מקום זה מסמל את השלמות של עבודת בני ישראל - אחדות וגאולה:

הגאולה, החכמה ושנוי מעשה בראשית

בביאת המשיח יתחדשו כמה וכמה ענינים געלים ומיהם:

גאלת עם ישראל, וגאלת השכינה - כנאמר "ושב ה' אלקיד את שבותה, והשיב' לא נאמר אלא ושב, מלמד שהקדוש ברוך הוא שב עמהן מבין הגליות.

למעלה מזה - מעמד בני ישראל יהיה אז "שיהיו חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים ושיגו דעת בוראם כו' מלאה הארץ דעה את הנו' כו'" (רמב"ם סוף הלכות מלכים).

למעלה מזה - יהיה אז שנוי וחדוש במעשה בראשית, "וגר זאב עם כבש" וכו'.

(ע"פ קונטרס 'ענינה של תורה החסידות' סעיף ד. מתוך לקראת שבת)

להתרגל להבנה אלקית

תורת החסידות מבארת רעיונות אלקיים מפשטים ברמה שמובנת יחסית לאנשים כערבנו. כאשר תבוא הגאולה השלמה נהיה כלנו עם יכולות תפיסה והבנה שונות פי כמה וכמה מאשר היום ונוכל להבין באמת רעיונות אלקיים, ממש כפי שאנו מבינים היום רעיונות גשמיים.

לכן נאמר על תורת החסידות כי על ידי הפצתה יבוא מלך המשיח. העסוק והלמוד בענינים אלקיים מכשיר אותנו את העולם כלו לקראת הימים בהם "לא יהיה עסק כל העולם כלו אלא לדעת את ה' בלבד".

(ע"פ שיחת מוצאי י"ט כסלו תשנ"ב. מתוך לקראת שבת)

עצם מציאותו של יהודי קשורה עם מלך המשיח

על פי המבאר בספרים שבנשמת כל אחד ואחד מישאל יש ניצוץ מנשמת מלך המשיח, מוכן מזה גם לאידך - שנשמתו של מלך המשיח מוסדת ובנויה על נשמותיהם של כל אחד ואחד מישאל, מאיזה שבט שהוא, ויתרה מזה, מבלי הבט על מעמדו ומצבו בקיום התורה והמצוות (שהרי, בכל מעמד ומצב "ישראל הוא", ומתיחס לה'אבות", בנו של אברהם יצחק ויעקב, כולל ובמיוחד ליעקב, "בחור שבאבות", "שמתו שלמה", ו"מה ירעו בחיים אף הוא בחיים"),

- מפני ש"הקדוש ברוך הוא מתאנה לתפלתן של צדיקים" ("ועמך כלם צדיקים"), שיתפללו ויבקשו ויידרשו ויתבעו מהקדוש ברוך הוא על אריכות הגלות, "עד מתי"... ויידרשו ויתבעו שתבוא הגאולה תכף ומיד, "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח...". כי לישועתך קוינו כל היום", ובשבתות וימים טובים - "ותחזינה עינינו בשוכך לציון ברחמים", וכיצא בזה, ואז, מייד הוא בא!!

אבל גם תפלה צריכה להיות ושלמותה "כמצות רצונך" - תכף לאחר הגאולה, מנוחת הנפש שאפשר להיות כונה כדורש, שפונה עקר בתפלה.

(ספר השיחות תשמ"ז ח"א ע' 226. מתוך לקראת שבת)

כידוע, לפני שהמלך דוד המלך הוא מלך רק על שבט יהודה, ובחברון התאחדו כל שבטי ישראל וקבלוהו למלך עליהם. המלכה זו פתחה את הדרך אל הגאולה, כי לאחריה הבטח לדוד המלך מפי הקדוש ברוך הוא, כי לא תסור המלוכה מביתו ומזרעו לעולם, ואפלו כאשר תתחדש מלכות ישראל לעתיד לבא ויתגלה המלך המשיח - יהיה הוא מצאצאיו של דוד המלך.

(שיחת ליל ז' מרחשון תשמ"ז, סעיף יז. מתוך לקראת שבת)

דרושה תפלה במנוחת הנפש

...ואולי הסבה להמשך הגלות עוד רגע אחד, היא

אגרות קודש

ב"ה, ח' תשרי, תשי"ח
ברוקלין.

האברך שלום דובער שי

שלום וברכה!

...בשאלתנו בענין לבישת טלית וחגורה לתפלה כשמתפללים בביהכ"נ שאינן נוהגים במנהגי

אני"ש.

מובן שגם בזה נאמר כלל רבותינו שנואה המחלוקת, ואם אפשר לנהוג גם שם במנהגי אני"ש וכמובן באופן של שלום ונועם, כדאי הענין, ולשלול הענין דמחלוקת עבור זה, ומובן גם כן שהדברים אמורים בענין לבישת הט"ג אשר הנ"ל מוסיפים על אני"ש והשי"ץ שלהם נוהג להיות עטוף בטלית, משא"כ מנהגנו, וכיון שבאים להוסיף יש לוותר למלאות דרישתם, ויהי הט"ג מורד על הכתף דוקא, אבל בהנוגע לחגורה שגורעים הם בזה, יש להשתדל בכמה השתדלויות להתפלל דוקא בחגורה. ובפרט שבוה הענין דהכון לקראת אלקיך ישראל.

במספר הנרות להדליק לפני העמוד, מובן שזהו תלוי במנהגי מקום. ובאם עובר לפני התיבה הוא אבל או יארצייר ר"ל, הרי בשעת התפלה כדאי שיהיו דולקים חמשה נרות, וכפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר בזה שהרי חמשה שמות נקראו לנשמה.

בנוסח המצבה, עליהם להתייעץ עם זקני אני"ש אשר בסביבתו.

ולקראת השנה הבע"ל יתברכו כולם בחתימה וגמר חתימה טובה.

בברכה לבשו"ט.

חומש יומי

פרשת וזאת הברכה

~ יום ראשון ד' תשרי ~

א וְדָא בְרַפְתָּא דִּי כְרִיף מִשֵּׁה נְבִיא דְיָי יְת
כְּנִי יִשְׂרָאֵל קְדָם מוֹתָה:

לג (א) וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בְּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְפָנָי מוֹתוֹ:

כ"ט ~ וְזֹאת הַבְּרָכָה • לְפָנָי מוֹתוֹ. (ספרי) סְמוּךְ לְמִיתָתוֹ - שָׁאֵם לֹא עֲכָשׁוּ, אִימָתִי?.

ב וְאָמַר יְיָ מִסִּינַי אֲתַגְּלִי וְזָהוּר יִקְרָה מִשְׁעִיר
אֲתַחְזִי לְנָא אֲתַגְּלִי בְּגִבְרַתָּהּ מִשׁוּרָא דְפֶאֶרְן
וְעַמָּה רַבַּת קְדִישִׁין כְּתַב יְמִינָהּ מִגּוֹ אֲשַׁתָּא
אוּרְתָא יְהִי לְנָא:

(ב) וַיֹּאמֶר יְהוָה מִסִּינַי בָּא וּזְרַח מִשְׁעִיר לְמוֹ הוֹפִיעַ
מִהַר פֶּאֶרְן וְאִתָּה מְרַבֶּבֶת קֹדֶשׁ מִימִינוֹ אֵשׁ דַּת
לְמוֹ:

וְלֹא רָצוּ. הוֹפִיעַ • לָהֶם. מִהַר פֶּאֶרְן • שֶׁהֵלֵךְ שָׁם
וּפְתַח לְבָנֵי יִשְׂמַעֵאל שִׁיקְבִּלוּהָ, וְלֹא רָצוּ. וְאִתָּה •
לְיִשְׂרָאֵל (סו). מְרַבֶּבֶת קֹדֶשׁ • וְעַמּוֹ מְקַצֵּת רַבּוֹת
מִלְאָכֵי קֹדֶשׁ וְלֹא כָלָם, וְלֹא רַבָּם, וְלֹא בְּדֶרֶךְ
בְּשֶׁר-וְדָם שֶׁמְרַאָּה כָּל כְּבוֹד עֲשָׂרוֹ וְתַפְאָרְתוֹ בְּיוֹם
חַפְּתוֹ. אֵשׁ דַּת • שֶׁהִיְתָה כְּתוּבָה מֵאֵז לְפָנָיו בְּאֵשׁ
שֶׁחֹרָה עַל גְּבִי אֵשׁ לְבָנָהּ, נִתֵּן לָהֶם בְּלוּחוֹת כְּתַב
יְד יְמִינוֹ. דְּבַר אַחֵר: "אֵשׁ דַּת", כְּתַרְגוּמוֹ, שֶׁנִּתְּנָה
לָהֶם מִתּוֹךְ הָאֵשׁ.

כ"י ~ וַיֹּאמֶר ה' מִסִּינַי בָּא • (סו) פְּתַח תַּחֲלֶה
בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל מְקוֹם, וְאַחֲרֵיכֶן פְּתַח בְּצַרְכֵיכֶם שֶׁל
יִשְׂרָאֵל, וּבִשְׂבַח שֶׁפְּתַח בּוֹ יֵשׁ בּוֹ הַזְּכָרֹת זְכוֹת
לְיִשְׂרָאֵל. וְכֵן זֶה דֶּרֶךְ רָצוּי הוּא, כְּלוּמַר כְּדֹאֵי הֵם
אֵלּוּ שֶׁתַּחּוּל עֲלֵיהֶם בְּרָכָה. מִסִּינַי בָּא • יֵצֵא
לְקִרְאָתָם כְּשֶׁבָאוּ לְהִתְיַצֵּב בְּתַחֲתֵית הַהָר, כְּחֶזֶן
הַיּוֹצֵא לְהַקְבִּיל פָּנָי כְּלָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שְׁמוֹת ט) "לְקִרְאֵת
הָאֱלֹהִים", לְמַדְּנוּ שֶׁיֵּצֵא כְּנֻגְדָם. וּזְרַח מִשְׁעִיר
לְמוֹ • (ספרי) שֶׁפְּתַח לְבָנֵי עֲשׂוֹ שִׁיקְבִּלוּ אֶת הַתּוֹרָה,

~ נקודות משיחות קודש ~

שְׂבַרְתָּ, יִשְׂרָאֵל כְּחֶךְ שֶׁשְׂבַרְתָּ, שְׂבֻזָּה מְרַמֵּז עִלּוּיִים שֶׁל
הַלוּחוֹת הָאֶחָדוֹת לְגִבֵּי לּוּחוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת (שֶׁלֹּכְן אָמַר
לו, יִשְׂרָאֵל כְּחֶךְ שֶׁשְׂבַרְתָּ), כִּי דִּקְאָ עַל יְדֵי שֶׁנִּשְׂאֹו לְבוֹ
לְשִׁבּוֹר אֶת הַלוּחוֹת לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל, פְּעַל כָּל יִשְׂרָאֵל
(גַּם בְּאֵלּוּ שֶׁלֹּא חֲטָאוּ בְּעֵגֶל) עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה – עֲבוֹדָה
בְּכַח עֲצָמוֹ.
וְכֹאֲשֶׁר נִתְקַבְּלָה תְּשׁוּבַתָּם בְּמִלּוּאָה, אֵז נִתֵּן לָהֶם הַקֶּב"ה
אֶת הַלוּחוֹת הַשְּׁנִיּוֹת, שְׂבֻזָּה הָרֵאָה לְעֵין כָּל שְׂהוּא יִתְבָּרַךְ

בְּתַחֲלַת פְּרִשַׁת "וְזֹאת הַבְּרָכָה" מְדוּבָר בְּלוּחוֹת
הָרֵאשׁוֹנוֹת: "הַיְיָ מִסִּינַי בָּא גו'", וְעַל זֶה נֶאֱמַר "תּוֹרָה
צִנָּה לְנוּ מִשֵּׁה מוֹרְשָׁה קְהֵלַת יַעֲקֹב", "מוֹרְשָׁה" לְשׁוֹן
יְרוּשָׁה, הַיְיָנוּ שֶׁנִּתְּנָה וּבָאָה בִּירוּשָׁה, בְּדֶרֶךְ מְמִילָא וְלֹא
עַל יְדֵי עֲבוֹדָה וְיִגִּיעָה. וְסִיּוּם פְּרִשַׁת "וְזֹאת הַבְּרָכָה"
(שֶׁהִפְלֵ הוֹלֵךְ אַחֵר הַחַתוּם) הוּא "לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל",
שֶׁקָּאֵי עַל שְׂבִירַת הַלוּחוֹת, "שֶׁנִּשְׂאֹו לְבוֹ לְשִׁבּוֹר הַלוּחוֹת
לְעֵינֵיהֶם, וְהִסְפִּימָה דַּעַת הַקֶּב"ה לְדַעַתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר אֲשֶׁר

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

מִשֵּׁה נְטָלוּ מִשֵּׁה וּכְפָתוֹ, וּבְרַךְ
הַשְּׂבֻטִים כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּרַכְתּוֹ לְפָנָיו
(בר"ר י"א ה): תורה ב

הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא בְּרַכְּךָ:
לְפָנָי מוֹתוֹ. אָמַרו רַבּוֹתֵינוּ בְּשַׁעֲה
שֶׁמִּלְאָדָּה הִפְתָּו בָּא לְיִטּוֹל נְשָׁמְתוֹ שֶׁל

לג (א) וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בְּרַךְ מֹשֶׁה
וּגו'. פִּירַשׁ הַרַב יוֹסֵף קָרָא שֶׁלְפִיכֶךְ
כְּתַב אִישׁ הָאֱלֹהִים, לּוֹמֵר שֶׁעַל פְּיוֹ שֶׁל

קבל תשובתם ונתרצה הקב"ה לישראל בשמחה ובלב שלם ונתן להם לוחות שניות, הינו שגם בתורה תקנה העבודה ויגיעה - למוד התורה בכת עצמו. וכאשר באים לשמיני-עצרת לאחר ז' ימי הספות, הזמן שכל ההמשכות נקלטות בפנימיות, וגם בחינת התורה שנתנה בלוחות השניות, הרי אז באה השמחה האמתית והשלימה בלמוד האדם בתורה בכת עצמו. ולכן לאחר סיום התורה "לעיני כל ישראל", מתחילין לקרוא תפח "בראשית ברא אלקים, את השמים ואת הארץ", כי על ידי עבודת האדם בלמוד התורה בכת עצמו (ועל דרך זה - בעבודת הבעל-תשובה שהיא בכת עצמו ובבחינת התחדשות ממש) נעשה שתף להקב"ה במעשה בראשית שהוא מסיף ומשפיע בכיכול במעשה

בראשית - כי שתפות בשלימותה היא כששניהם שתפים שוים לגמרי. ולכן הצדיק שעבודתו היא רק לגלות מהפח אל הפצל (הן הפחות שלו, והן בדינה שעושה בעולם) אין ה"שתפות" בשלימותה - שהרי הקב"ה בורא ומנה מאין; אבל שעבודתו היא בכת עצמו, הבעל-תשובה שעבודתו היא התחדשות ממש בבריאה, כנ"ל, ועד שעושה מדבר הפכי דבר הרצוי - מעולם ד"לא הגין ליה" (להקב"ה) עושה עולם ד"הגין ליה", על-ידי-זה נעשה דומה לבורא - שתף בשלימות להקב"ה, ובורא שמים וארץ "חדשים" שנגש בהם ש"ה' אלקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה", ומסייעין להאדם למלאות שליחותו ועבודתו בעולם. (לקוטי-שיחות, כרך יז, פרשת וזאת הברכה - שמחת-תורה)

(ג) **אֵף חֵבב עַמִּים כָּל־קִדְשֵׁי בְיָדְךָ וְהֵם תָּבוּ לְרַגְלֶךָ יֵשׂא מִדְּבַרְתֶּיךָ:**

גאף חבבנון לשבטיא כל קדישוהי בית ישראל בבבורא אפקנון ממאריזים ואנון מדברין תחות ענגף נטלין על מימריך: ו"אשמע את מדבר אלי", כמו 'מתדבר אלי', אף זה "מדברתיך", מה שהיית מדבר להשמיעני לאמר להם. טיש פורפרליר"ש בלע"ז (עיניע אונטערעדונגען). ואונקלוס תרגם שהיו נוסעים על-פי דבריהם, והמ"ם בו שמוש, משמשת לשון 'מן'. דבר אחר: "אף חבב עמים", אף בשעת חבתן של האמות שהראית להם פנים שוחקות, ומסרת את ישראל בידם. כל-קדשיו בידך. כל צדיקיהם וטוביהם דבקו בך ולא משו מאחריך, ואתה שומרם. והם תבו לרגלך. והם מתמצעים ומתכנסים לתחת צלך. ישא מדברתיך. מקבלים גזרותיך ודתותיך בשמחה, ואלה דבריהם.

כש"א אף חבב עמים. גם חבה יתרה חבב את השבטים, כל אחד ואחד קרוי 'עם', שהרי בנימין לבדו היה עתיד להולד לפאמר הקדוש-ברוך-הוא ליעקב: (בראשית לה) "גוי וקהל גוים יהיה ממך". כל-קדשיו בידך. נפשות הצדיקים גנוזות אתו, פענין שנאמר: (ש"א כה) "והיתה נפש אדני צרוכה בצרור החיים את ה' אלהיך". והם תבו לרגלך. והם ראויים לך, שהרי תכו עצמן לתוף תחתית הקר לרגלך, בסיני. "תבו" לשון פעלו, התוכו לתוף מרגלותיך. ישא מדברתיך. נשאו עליהם על תורתך. מדברתיך. המ"ם בו קרוב ליסוד, כמו: (מדבר ז) "וישמע את הקול מדבר אלי", (יחזקאל ב)

(ד) **תוֹרָה צִוְּהָ לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרְשָׁה קְהֵלַת יַעֲקֹב:**
 כש"א תורה. אשר צוה לנו משה, מורשה היא ל"קהלת יעקב", אחזניהו ולא נעזבנה.

~ נקודות משיחות קודש ~

אף, לכאורה, מתעוררת השאלה מצד שני: אצל תלמידי חכמים, שהתחלת למוד התורה שוב היא אצלם באפן חדש לגמרי, מובן, שנגרמת התחדשות ותוספת הנבחרת "בהילוכם ובדבורם...", אבל אצל יהודים שאינם תלמידי חכמים, מהו החדוש שיש לתורתם בשמחת-תורה עד-

התורה היא "מימינו אש דת למו". ונאמר בספרי: "מה אש - כל המשחמש בו עושה בגופו רשם, אף בני אדם שעמלים בו נפרים הם בין הבריות, כף תלמידי-חכמים נפרים בהילוכם ובדבורם ובעטיפתם בשוק" (ויכפי שמפרש הרמב"ם את הפרטים שבכף).

כדי-כך שהוא משפיע על כל ענייניהם, כדלעיל, עד אשר הם שמחים כל כך ומברכים ברכת שהחנינו? על כך מסביר בפירושו: "תורה צוה לנו משה מורשה..." – התורה היא ירשה לכל יהודי, וההלכה לגבי ירשה היא שאין חשיבות לגיל, למצמד ולמצב של היורש – התורה מועברת לכל יהודי בירשה. ולפיכך, כאשר יש התחדשות ונוסף אור בתורה – בשמחת תורה, חלה אצל כל יהודי התחדשות ותוספת

בהתנהגותו ובחיותו על-פי התורה. ולכן עקר השמחה בשמחת-תורה מתבטאת בוקא בהקפות – לא על-ידי קריאה ולמוד בתורה, אלא בוקא על-ידי תנועות ופעולות מעשיות של ריקוד עם התורה עצמה – פי עקר השמחה בשמחת-תורה איננה כל-כך על הבנתה, אלא בעקר על כך שהתורה היא "שהחנינו" – מחיה אותנו בכל עניינינו, עד לעשיה בפעל.

(משחות ליל שמחת תורה, תש"ל, תשל"א)

(ה) ויהי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל:

כש"ו ויהי הקדוש-ברוך-הוא. בישרון מלך. תמיד על מלכותו עליהם. בהתאסף. בכל התאסף ראשי חשבון אסיפתם. ראשי. כמו (שמות ל) "כי-תשא

(ו) יחי ראובן ואל-ימת ויהי מתיו מספר: ס

כש"ו יחי ראובן. בעולם הזה. ואל-ימת. לעולם הבא, שלא יזכר לו מעשה בלחה. ויהי מתיו מספר. נמנין במנין שאר אחיו, דגמא היא זו פענין

(ז) וזאת ליהודה ויאמר שמע יהוה קול יהודה ואל-עמו תביאנו ידיו רב לו ועור מצריו תהיה: פ

כש"ו וזאת ליהודה. (מכות יא) סמוך יהודה לראובן, מפני ששניהם הודו על קלקול שבטם, שגאמר: (איוב טו) "אשר חכמים יגידו וגו', להם לבדם וגו' ולא

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

אואל ימת דלעיל קאי, כלומר אל יהי מתיו מספר, שירבו ואל יספרו מרוב: תורה ו (ז) וזאת ליהודה. כלומר וזאת הברכה אשר ברך את ראובן בן ברוך את יהודה, שעל שניהם התפלל שיצליחו במלחמה, על ראובן אמר כדפרישית, ועל יהודה לפי שלעולם עולה במלחמה תחילה, כדכתיב (שופטים א א') מי יעלה לנו, ויאמר יהודה יעלה. ורבותינו פירשו (סוטה ז) על עצמותיו שהיו מגולגלין בארון לפי

ויהי בישרון מלך בהתאסף וגו'. כלומר כשישראל יחד באתנה ורעות אז הקדוש-ברוך-הוא מלך עליהם, אבל בשעת מחלוקת כביכול הם עושין כאילו אין הקדוש-ברוך-הוא מלך עליהם (ראה ספרי: תורה ו (ו) יחי ראובן ואל ימת. כשיעבור לפני החלוץ לפני אחיו כמו שהתנו בני גד ובני ראובן, אל ימת אחד מהם במלחמה: ויהי מתיו מספר. שבאותו מספר שיעברו ושובו, שלא פול מהם איש.

שגאמר (בראשית מג ט) וקטאתי לך כל הימים, דאף על גב דנראה שהחזירוהו לבנימין שהרי נמנה עם יורדי מצרים ולא עם יוסף ובניו שהיו במצרים, מפל-מקום קללת חכם אפילו על תנאי היא באה (מכות יא). וכן מצינו בפרק שני דמכות (שם) בשעה שברך דוד שיתין קפא תהומא ובעא למשטפא עלמא, ופתח דוד ואמר: כל מאן דידע מלתא למחדרי ולא אמר יחנק בגרונו, ויהי שם אחיתופל ושאר ליה למכתב שם ושדייה על התהום, וכתיב (שמואל

על מלחמת רמות גלעד: (דה"ב יח) "וַיִּזְעַק יְהוֹשֻׁפָּט, וַה' עָזְרוּ". דָּבָר אַחֵר: "שְׁמַע ה' קוֹל יְהוּדָה", (ספרי) כֵּן רָמַז בְּרָכָה לְשִׁמְעוֹן מִתּוֹךְ בְּרִכּוֹתָיו שֶׁל יְהוּדָה. וְאַף כִּשְׁחֲלָקוֹ אַרְצָן יִשְׂרָאֵל, נִטַּל שְׁמַעוֹן מִתּוֹךְ גּוֹרְלוֹ שֶׁל יְהוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (יהושע ט) "מִחֻבַּל בְּנֵי יְהוּדָה נִחַלַת בְּנֵי שִׁמְעוֹן". וּמִפְּנֵי מָה לֹא יָדָּה לֹו בְּרָכָה כִּפְנֵי עַצְמוֹ? שְׁהָיָה כְּלוֹ כְּלוֹ עֲלֵיו עַל

שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית מר) "וְחֻטְאֹתַי לְאָבִי כָּל הַיָּמִים", אָמַר מֹשֶׁה: 'מִי גָרַם לְרֵאוּבֵן שְׂיֹודָה? יְהוּדָה וְכוּ'". שְׁמַע ה' קוֹל יְהוּדָה • תְּפִלַּת דָּוִד, וְשִׁלְמָה, וְאַסָּא מִפְּנֵי הַכּוֹשִׁים, וְיְהוֹשֻׁפָּט מִפְּנֵי הַעַמּוֹנִים, וְחִזְקִיָּה מִפְּנֵי סַנְחֵרִיב. וְאַל-עֲמוֹ תְּבִיאֵנוּ • לְשִׁלּוֹם מִפְּנֵי הַמִּלְחָמָה (ספרי אחרים: מן המלחמה) • יָדָּיו רַב לוֹ • יָרִיבוּ רִיבוֹ וַיִּנְקְמוּ נִקְמָתוֹ. וְעֹזֵר מִצְּרֵי תְהִיָּה • עַל יְהוֹשֻׁפָּט הַתְּפִלָּה,

מה שעשה בששים, כך כתיב באגרת תהלים (מזמור צ):

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

הִיָּה בְּאוֹתוֹ מַעֲשֵׂה דִשְׁכָּם וְלֹא בְּרָכוֹ אָבִיו, מִפְּל־מְקוֹם בְּרָכוֹ מֹשֶׁה לְפִי שְׁתִּיָּקֵן הַמַּעֲוֹת בְּעַגְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב כח) וַיִּאֲסָפוּ אֵלָיו כָּל בְּנֵי לֹוִי וּמִיָּהוּ נִקְמָה בְּרָכָתוֹ קִצְתָּ, שֶׁנֶּאֱמַר שְׁמַע ה' קוֹל יְהוּדָה: תורה ח

ליהודה, בתמיהה, שמע ה' קול יהודה וגו' כדאי תא הַתָּם. וְשִׁמְעוֹן לֹא בְּרַךְ כְּמוֹ שֶׁלֹא בְּרָכוֹ אָבִיו מִשׁוֹם מַעֲשֵׂה דִשְׁכָּם אָמַר (בראשית לד ה) אֲתָם עֲכַרְתֶּם אֹתִי, וְעוֹד הוֹסִיף עַל חֻטְאָתוֹ פֶּשַׁע בְּמַעֲשֵׂה זְמֵרִי. וְאַף עַל פִּי שֶׁגַּם לֹוִי

בִּי כֹחַ וַיִּצַּו אֶל בֵּיתוֹ וַיִּחַנְקוּ. וּבְפִרְקָךְ שָׁנִי דְמַכּוֹת (א) מִסִּיק עוֹד שֶׁאִמַּר מֹשֶׁה עַל שְׁהִיּוֹ עַצְמוֹת יְהוּדָה מִתְּגַלְגָּלִין בְּאֶרֶץ, מִי גָרַם לְרֵאוּבֵן שְׂיֹודָה בְּפִרְהִסָּא עַל כְּלוֹבֹל יְצוּעֵי אָבִיו, יְהוּדָה שְׁהוּדָה בְּרַבִּים עַל מַעֲשֵׂה דְתַמָּר, וְזֹאת

... ביום י"ז תמוז ותשעה באב יש לומדים (אף שמעטים הם ביותר – ולא נתפרסם כלל וכלל) בתורה (בנביאים) פרשת היום על-דבר "צום הרביעי" ו"צום החמישי" (על-דרך שבכל יום אומרים שירו של יום וכיוצא-בזה), ויתירה מזה – התורה היא נצחית גם לעתיד-לבוא, כולל חלקים אלו בנביאים המדברים על-דבר הצומות; אלא שבתורת אמת ותורה אור – מאיר בגלוי הטוב שבכל דבר, היינו הטוב שבצומות אלו, כפי שייחפכו לששון ולשמחה ולמועדים טובים לעתיד-לבוא, ואדרבה – על-ידי הלימוד בנוגע להירידה לפי שעה, הרי-זה מגדיל השמחה והיום טוב.

(משיחת שבת פרשת פינחס ה'תשמ"ח – הערה 36)

עטרת מרים

ו דִּרְשׁוּ יְהוָה בְּהַמְצִאוֹ בְּעוֹד הוּא מְצִיָּה בְּכֶם קְרָאָהוּ בְּהִיּוֹתוֹ קְרוֹב: ז יַעֲזֹב רִשְׁעֵי דְרָכּוֹ בְּמַעֲשֵׂה יָדָּיָהּ וְאִישׁ אֶזְנֵן מִחֻשְׁבֹּתָיו רַעוּת וְיִשְׁבֹּב אֶל-יְהוָה וּיִרְחַמְהוּ וְאֶל-אֱלֹהֵינוּ יִשָּׁ תַקְוָה כִּי-יִרְבֶּה לְסִלּוֹת: ח כִּי לֹא מִחֻשְׁבֹּתַי מִחֻשְׁבֹּתֵיכֶם כִּי אֲנִי מִרְבָּה לְסִלּוֹת וְלֹא יִשָּׂא אֶזְנִי מִחֻשְׁבֹּתַי דְּכִי וְלֹא דְרָכֵיכֶם דְּרָכֵי דְרַךְ בְּשִׁרְיָדָם לַעֲנוֹשׂ אֵת הַמּוֹרֵד בּוֹ וְאִין מוֹעִיל תְּשׁוּבָה וּפִיּוֹם, אֲבָל דְּרָכֵי לֹא בָּנָה וְאִם יִתְּנֵהוּ: ט וְאִין כָּאִין רַב הַבְּדֵל בְּפִחוֹת וְיִמְרָה, אֲלֵא כִּי כְּמוֹ גְּבָהוּ שְׁמִים מֵאַרְצָן בְּנֵי גְּבָהוּ בְּהַבְּדֵל רַב דְּרָכֵי מְדַרְכֵיכֶם וּמִחֻשְׁבֹּתַי מִמִּחֻשְׁבֹּתֵיכֶם כִּי דְרַךְ בְּשִׁרְיָדָם שְׁלֵא יִמְחֹל כָּלָל וְכָלָל, וְדָרְבִי לְמַחֹל מִכָּל וְכָל: י כִּי כְּאִשֶּׁר יִרְדַּ תְּגַשֵּׁם וְהִשְׁלַג מִן-הַשְּׁמִים וְשָׁמַח לֹא יִשׁוּב רִיקָם בִּי אִם-הִרְוָה הִשְׁבִּיעַ אֶת-הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ מוֹצִיא הַצִּמְחָה מִתְּהַרְעוֹן

שי למורא

ו) בְּהַמְצִאוֹ, קָדָם גּוֹר דִּין, בְּעוֹד שֶׁהוּא אֹמֵר לְכֶם דְּרִשׁוּנִי. ז) דְּרָכּוֹ, דְרַךְ הַרְשָׁע. ז) וְאִישׁ אֶזְנֵן, לְפִי הַעֲנֵן פְּרוּשׁוֹ כַּעַל מִחֻשְׁבֹּת וְעֲצוֹת רַעוּת. ח) מִחֻשְׁבֹּתָיו, מִחֻשְׁבֹּתָיו רַעוּת. וְאֶל אֱלֹהֵינוּ כִּי יִרְבֶּה לְסִלּוֹת, וְיִשׁוּב אֶל אֱלֹהֵינוּ, וְיִשָּׁ לֹו תַקְוָה, כִּי הוּא מִרְבָּה לְסִלּוֹת. ט) כִּי לֹא מִחֻשְׁבֹּתַי מִחֻשְׁבֹּתֵיכֶם, כִּי חֻשְׁבֹּתַי שֶׁאֲנִי מְלִי לְכֶם רַע אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל שֶׁתְּשׁוּבוּ אֵלַי, עַל כֵּן אָמַר, לֹא מִחֻשְׁבֹּתַי מִמִּחֻשְׁבֹּתֵיכֶם, כִּי בְּמִחֻשְׁבֹּתַי לְהִיטִיב לְכֶם. וְלֹא דְרָכֵיכֶם דְּרָכֵי, אִין דִּינֵי דְרִינֵי בְּשִׁרְיָדָם, אֲתָם מִי שֶׁמוֹדָה בְּדִין מִתְחַיֵּב, אֲבָל אֲנִי "יְמוּדָה וְעוֹזֵב יְרֵחָם" (משלי כח:ג). ט) כִּי גְּבָהוּ שְׁמִים מֵאַרְצָן וְגו', כְּעֵרֶךְ גְּבָהוֹת הַשְּׁמִים מִן הָאָרֶץ, בְּנֵי דְרָכֵי גְּבָהוֹת בְּהַבְּדֵל רַב מְדַרְכֵיכֶם. וְהַדְּבָרִים הַנִּרְאִים נִקְרָאִים "דְּרַךְ", וְהַדְּבָרִים הַנִּסְתָּרִים נִקְרָאִים "מִחֻשְׁבֹּת". י) כִּי

הפטרה לתענית ציבור ישעיה פרק נה

ו דִּרְשׁוּ יְהוָה בְּהַמְצִאוֹ קְרָאָהוּ בְּהִיּוֹתוֹ קְרוֹב: ז יַעֲזֹב רִשְׁעֵי דְרָכּוֹ וְאִישׁ אֶזְנֵן מִחֻשְׁבֹּתָיו וְיִשְׁבֹּב אֶל-יְהוָה וּיִרְחַמְהוּ וְאֶל-אֱלֹהֵינוּ כִּי-יִרְבֶּה לְסִלּוֹת: ח כִּי לֹא מִחֻשְׁבֹּתַי מִחֻשְׁבֹּתֵיכֶם וְלֹא דְרָכֵיכֶם דְּרָכֵי נְאֻם יְהוָה: ט כִּי-גְּבָהוּ שְׁמִים מֵאַרְצָן בְּנֵי גְּבָהוּ דְרָכֵי מְדַרְכֵיכֶם וּמִחֻשְׁבֹּתַי מִמִּחֻשְׁבֹּתֵיכֶם: י כִּי כְּאִשֶּׁר יִרְדַּ

שי למורא

באשר ירד הגשם והשילג וגו', כמו הגשם והשילג שירד מן השמים, לא ישוב אל השמים על ידי חם השמש עד שבתחלה הגשם מורה את הצמאון של הארץ וגו' ורק אחר־כך ישוב למעלה בחם השמש. והולידה, והגשם ירם שהארץ תלוד, כלומר להוציא הצמח מהארעון בעמק הארץ.

והצמיחה, היא הוצאת הצמחים

מעל הארץ. ונתן זרע וגו', הגשם הוא סבה לגידול התבואה בשביל לזרע מהן עוד במקום אחר, ולחיות למאכל למו שצריך לאכל (יא) בן יהיה דברי וגו', דבר הכסתי שהכסתי לכם להוציאכם מן הגלות, לא ישוב אלי ריקם, אלא באמת יעשה מה שחפצתי. והצליח אשר

שליחתי, כלומר, שלא יתפטר קצת מפגו, אלא הכל יעשה כמו שאמרתי.

(יב) כי כשמתה תצאו וגו',

וההכמחה היא, כי בשמחה תצאו מהגלות, ובשלוש תוכלו לארצכם.

ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה, שיתנו לכם פרום וצמחים וירגנו וישבחים. ומחאו כף, לעמתי המרגנים, ומחאו כף, כל עצי השדה. והוא ענין מליצה על רבוי השמחה, שכל הנראה תשמח עמהם.

(יג) תחת הנעצוץ יעלה ברוש, במקום עץ הנעצוץ שהוא קוצי, יעלה עץ הברוש שהוא עץ חשוב. כלומר, במקום ממשלת הגוים ימשלו ישראל. או בא לומר, שהרשעים שיעשו תשובה והפכו לצדיקים.

הפרפה, מין צמח קוצי. והיה לה' לשם, הפלא הנה יהיה עומד ומשך ויהיה לה' לשם גבורה. לאות עולם וגו', ויהיה לאות ולסימן עולם, כי ככה יהיה עד עולם ולא יפרת הדבר הזה. (א) שמרו משפט ועשו צדקה, שמרו משפטי התורה ועשו צדקה זה עם זה. כי קרובה

ישועתי לבוא, כי עלי־ידיה תהיה ישועתי קרובה לבוא. וצדקתי להגלות, וצדקת הכסתי תגלה לעין כל. (ב) יעשה זאת, שעשה את האמור להלן מחללו, שלא יעשה ביום השבת שום מלאכה. (ג) בן הנכר הנלוח אל ה', הוא גר צדק. הברל יבדילני וגו', אהיה נבדל ממשאל בעת שנקבלו הטובה, וחשב לומר שאין לשמור ולקום המצוות. הן אני עץ יבש, כמו עץ יבש שאינו מגדל פרי, בן לא ישאר שמו לקרנו וברינו כאלו לא באתי לעולם ולא חפזי ב' ה' ובמעשי. (ד) שבתותי, שבת בראשית ושבת הארץ. באשר חפצתי, בקיום המצוות. ומחזיקים בכרית, אוחזים בתורתו אשר ברתו עליה ברת עם ישראל. או פרושו על ברת המילה שנתנה בשלש עשרה גריות, כפרשת לך לך שנקראה שם שלש עשרה פעמים תבת "ברת". (ה) כביתי ובחומתי, בבית מקדשי ובתוך חומות העונה וחומות הר הבית. כלומר, בין הפנהדרון אשר מושכם שם, שהם מזבירים מעשי החסידים שמונים ושהיו קדם

בעמק הארץ והצמיחה הצמח מפעל הארץ ונתן זרע לזרע ולחם לאכל: יא בן יהיה דברי אשר יצא מפי לא־ישוב אלי ריקם כי אם־עשה את־אשר חפצתי והצליח אשר שליחתי שבודאי התקנם הכסתי: יב ויהי ההכמחה ובשלוש תוכלון תבואו לארצכם, ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה דרך משל, וכל־עצי השדה ימחאו־כף יכו בכפיהם לשמחה גם זה ענין מליצה: יג תחת במקום הנעצוץ הרשעים יעלה ברוש ימשלו צדיקים ותחת הפרפה ונעצוץ הם מיני קוצים יעלה הדם והיה הדבר הנה ליהוה לשם גבורה לאות עד עולם לא יפרת: א אמר לפני הגלות פה אמר יהוה שמרו משפט בן אדם לחבירו ועשו צדקה בן אדם למקום. כי קרובה ישועתי לבוא על ידי זה וצדקתי להגלות ורק התשובה מעכבת ביאת המשיח: ב אשרי אנוש יעשה־זאת את האמור למשה ובני־אדם יחזיק בזה שמר שבת מחללו מלחלו ושמר ירו מעשות כל־רע: ג ואל־יאמר בן־הנכר הגלות אל־יהוה להאמין בו לאמר הברל יבדילני יהוה מעל עמנו בעת נקבלו הטובה ולא אקבל עמכם, ואם בן משה אצדק ואל־יאמר הפרים הן אני עץ יבש ואני מגדל פרי, ולא ישאר שמו לקרנו ועל מה אשר דברי: ד כר כה א אמר יהוה לפריסים אשר ישמרו את־שבתותי ובחרו את־שבתותי ומחזיקים אותם בכריתו בתורתו: ה ונתתי להם בביתי התיכל ובחומתי במושב הפנהדרון והגנים יד מקום מעלה

הגשם והשילג מן־השמים ושמה לא ישוב כי

אם־הרוה את־הארץ והולידה והצמיחה

ונתן זרע לזרע ולחם לאכל: יא בן יהיה

דברי אשר יצא מפי לא־ישוב אלי ריקם כי

אם־עשה את־אשר חפצתי והצליח אשר

שליחתי: יב כי בשמחה תצאו ובשלוש

תוכלון ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה

וכל־עצי השדה ימחאו־כף: יג תחת

הנעצוץ יעלה ברוש ותחת הפרפה יעלה

הדם והיה ליהוה לשם לאות עולם לא

יפרת: א בזה אמר יהוה שמרו משפט ועשו

צדקה כי־קרובה ישועתי לבוא וצדקתי

להגלות: ב אשרי אנוש יעשה־זאת ובן־

אדם יחזיק בזה שמר שבת מחללו ושמר ירו

מעשות כל־רע: ג ואל־יאמר בן־הנכר

הנלוח אל־יהוה לאמר הברל יבדילני יהוה

מעל עמנו ואל־יאמר הפרים הן אני עץ יבש:

ד כי־כה א אמר יהוה לפריסים אשר ישמרו

את־שבתותי ובחרו באשר חפצתי ומחזיקים

בכריתו: ה ונתתי להם בביתי ובחומתי יד

שי למורא

ומנם, יד, מקום, דהינו מעלה ושבח, על־דרך הלשון "ממלא מקום אבותיו". וְשֵׁם, שִׁמְשֹׁף שְׂמוֹ לְדוֹרוֹת הַבָּאִים. טוֹב מַבְנִים וּמַבְנוֹת, פְּלוֹמֵר, מִה שְׁזָכַר שְׂמוֹ שֵׁם לְטוֹבָה, הוּא דָבָר הַטּוֹב יוֹתֵר מִזְכָּרוֹן הַבַּא מַבְנִים וּמַבְנוֹת. שֵׁם עוֹלָם אֲתָנוּ לוֹ, לְכַל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם אֲתָנוּ שֵׁם עוֹלָם, פְּלוֹמֵר, שְׁעָר עוֹלָם זָכָר לְטוֹבָה. (ו) עַל ה', כְּמוֹ אֵל ה'. לְשִׁרְתּוֹ, פְּלוֹמֵר, לְעַבְדוֹ מִזְרָאָה וּלְעִשׂוֹת כָּל אֲשֶׁר מִן הַחַיִּיב לְעִשׂוֹת. וּלְאַהֲבָהּ וְגו', (עַל יְדֵי שְׁעַבְדוֹ ה') מֵאַהֲבָה יִהְיֶה לוֹ לְעַבְדִּים הָעוֹבְדִים תְּמִיד בְּיוֹם וּבְלַיְלָה וְיֹתֵר מִמָּה שֶׁהַחַיִּיב לְעִשׂוֹת. כָּל שׂוֹמֵר שְׁבֵת מַחֲלָלוֹ, שְׁהוּא יִסוֹד גְּדוֹל בְּאַמְנוַת ה', שְׁהוּא מוֹדָה שֶׁהָ בָּרָא אֶת הָעוֹלָם מֵאֵין וְאֵין וְיָתֵרוֹ. וּמַחְזִיקִים בְּבְרִיתֵי,

עטרת מרים
ושבחה וְשֵׁם שְׁזָכָרוֹ לְטוֹבָה, וְהוּא דָבָר טוֹב יוֹתֵר מִזְכָּרוֹן הַבַּא מַבְנִים וּמַבְנוֹת שֵׁם לְטוֹבָה עַד עוֹלָם אֲתָנוּלוֹ אֲשֶׁר לֹא יִבְרַת וְזָרוֹן שְׂמוֹ: וּ וְגַנְי הַנֶּכֶד וְגַנְי הָעַמִּים הַגְּלוּיִם עַל־יְהוָה אֵל ה' לְשִׁרְתּוֹ וְלְאַהֲבָהּ אֶת־שֵׁם יְהוָה לְהַיּוֹת לוֹ לְעַבְדִּים כָּל מִי כֹהֵם אֲשֶׁר שָׁמַר שְׁבֵת מַחֲלָלוֹ וּמַחְזִיקִים בְּבְרִיתֵי בְּתוּרְתֵי: ז פְּשִׁבּוּאוֹ לְהַתְּנִי: וְהַבְּיֹאוּתִים אֶת הָעוֹשִׂים כָּל אֶלֶה אֶל־יְהוָה קָדְשִׁי אֵל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְשִׁמְחָתִים אֲשַׁמְחֵם בְּבֵית חַפְּלָתִי בְּבֵית הַמּוֹקֵן לְהַתְּפִלֵּל שֵׁם

וְשֵׁם טוֹב מַבְנִים וּמַבְנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֲתָנוּלוֹ אֲשֶׁר לֹא יִבְרַת: וּ וְגַנְי הַנֶּכֶד הַגְּלוּיִם עַל־יְהוָה לְשִׁרְתּוֹ וְלְאַהֲבָהּ אֶת־שֵׁם יְהוָה לְהַיּוֹת לוֹ לְעַבְדִּים פְּלִי־שָׁמֵר שְׁבֵת מַחֲלָלוֹ וּמַחְזִיקִים בְּבְרִיתֵי: ז וְהַבְּיֹאוּתִים אֶל־יְהוָה קָדְשִׁי וְשִׁמְחָתִים בְּבֵית חַפְּלָתִי עוֹלְתֵיהֶם וּזְבַחֵיהֶם לְרַצּוֹן עַל־מִזְבְּחֵי כִּי בֵיתִי בֵּית־חַפְּלָה יִקְרָא לְכָל־הָעַמִּים: ח נָאִם אֲדַנְי יְהוָה מַקְבֵּץ נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אַקְבֵּץ עֲלָיו לְנַקְבְּצָיו:

לְפָנַי, עוֹלְתֵיהֶם וּזְבַחֵיהֶם יִהְיֶה מַקְבְּלִים לְרַצּוֹן עַל־מִזְבְּחֵי כִּי בֵיתִי בֵּית־חַפְּלָה יִקְרָא יִתְּנוּ מִיָּד לְכָל־הָעַמִּים: ח נָאִם אֲדַנְי יְהוָה מַקְבֵּץ הַמַּקְבֵּץ נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אַקְבֵּץ גַּרִּים עֲלָיו עַל יִשְׂרָאֵל לְהוֹת נֹסְפִים לְנַקְבְּצָיו מִיִּשְׂרָאֵל:

אוֹחִים בְּתוּרְתֵי אֲשֶׁר פָּרְחִי עֲלֵיהֶ בְּרִית עִם יִשְׂרָאֵל או פְּרוּשׁוֹ עַל בְּרִית הַמִּילָה. (ז) וְהַבְּיֹאוּתִים אֵל הַר קָדְשִׁי וְגו', כְּמוֹ הַמַּבְנִים אוֹרֵחַ בְּבֵיתוֹ וּמַקְבְּלוֹ בְּשִׁמְחָה, כֵּן אֵצִיז לַכַּתְּוִים שְׁיִקְבְּלוֹם בְּשִׁמְחָה כְּשִׁבּוּאוֹ לְהַתְּנִי: וְשִׁמְחָתִים בְּבֵית חַפְּלָתִי, שִׁתְּנוּ שְׂמֵחִים בְּרֹאֲתָם עִצְמוֹם בְּעוֹרֵה שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שְׁהוּא בֵּית חַפְּלָה, שְׁנֵה בְּשִׁנָּה עִם יִשְׂרָאֵל בְּחַפְּלָתָם וּבְעוֹלְתֵיהֶם וּבְזִבְחֵיהֶם. לְכָל הָעַמִּים, כְּמוֹ שְׁאָמַר שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ בְּחַפְּלָתוֹ "וְגַם אֵל הַנֶּכֶד" (מלכים"א 8:22) וְכִלְשָׁפוֹן לְשִׁבְיֵם לְדַת יִשְׂרָאֵל. (ח) מַקְבֵּץ נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל, הַמַּקְבֵּץ

את ישראל הנדחים בין הגוים. עוד אַקְבֵּץ עֲלָיו לְנַקְבְּצָיו, כִּשְׁאֲקָבֵץ נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל, אַקְבֵּץ עוֹד עַל נַקְבְּצָיו אֶת כָּל הַגְּרִים. פְּרוּשׁ אַחֵר, לְאַחַר שְׁאֲקָבֵץ נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל, עוֹד אַקְבֵּץ עֲלֵיהֶם נַקְבְּצִים אַחֵרִים עַל נַקְבְּצָיו, וְהֵם גּוֹ וְגוֹ שְׁתַּקְבְּצוּ עֲלֵיהֶם בְּהַר יִשְׂרָאֵל, וְיָפְלוּ שֵׁם, כְּפָתוּב בְּנִבְאוֹת יְחִזְקֵאל (פָּרָק 12 וְ1972 ע"ט).

בְּיָמִים הָהֵם גַּם־בְּעֵינַי יִפְלֵא נָאִם יְהוָה צְבָאוֹת: ז כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הַנֶּנֶן מוֹשִׁיעַ אֶת־עַמִּי מֵאַרְצָּ מִזְרַח וּמֵאַרְצָּ מִבּוֹא הַשָּׁמֶשׁ: ח וְהַבְּאֵתִי אֲתָם וְשָׁכְנוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם וְהָיוּ־לִי לְעַם וְאָנִי אֶהְיֶה לָהֶם לְאֱלֹהִים בְּאַמְתָּ וּבְצַדִּיקָה: ט כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת תְּחַזְּקֵנָה יְדֵיכֶם הַשְּׂמָעִים בְּיָמִים הָאֵלֶּה אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מִפִּי הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר בְּיוֹם יִפְדֶּה בֵּית־יְהוָה צְבָאוֹת הַחֵיכֵל לְהַבְּנוֹת: י כִּי לְפָנַי הֵימִים הָהֵם שְׂכַר הָאָדָם לֹא נִתְּנָה וְשְׂכַר הַבְּהֵמָה אֵינְנָה וְלִיוֹצֵא וְלָבֵא אֵין־שָׁלוֹם מִן־הַצָּר וְאֲשַׁלַּח אֶת־כָּל־

זכריה פרק ח
א וְיָתֵי דְבַר־יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר: ב כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת קִנְיָתִי לְצִיּוֹן קִנְיָה גְדוֹלָה וְחִמָּה גְדוֹלָה קִנְיָתִי לָהּ: ג כֹּה אָמַר יְהוָה שְׁבֵתִי אֶל־צִיּוֹן וְשָׁכְנֵתִי בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם וְנִקְרָאָה יְרוּשָׁלַם עִיר־הָאֱמֶת וְהַר־יְהוָה צְבָאוֹת הַר הַקָּדֵשׁ: ד כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עַד יִשְׁבּוּ זְקֵנִים וְזָקְנוֹת בְּרַחְבוֹת יְרוּשָׁלַם וְאִישׁ מִשְׁעַנְתּוֹ בְּיָדוֹ מִרְב יָמִים: ה וְרַחְבוֹת הָעִיר יִמְלְאוּ יְלָדִים וְיִלְדוֹת מִשְׁחָקִים בְּרַחְבֵּיתֶיהָ: ו כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת כִּי יִפְלֵא בְּעֵינַי שְׂאֵרֵית הָעַם הַזֶּה

כִּי אֶת־כָּל־אֱלֹהִים אֲשֶׁר שָׁנֵאתִי נֹאֲמֵי־יְהוָה:
 יח וַיְהִי דְבַר־יְהוָה צְבָאוֹת אֵלַי לֵאמֹר: יט כֹּה־
 אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת צוֹם הַרְבִּיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי
 וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית־יְהוָה
 לְשִׁשּׁוֹן וּלְשִׂמְחָה וּלְמַעֲדִים טוֹבִים וְהָאִמַּת
 וְהַשְּׁלוֹם אָהָבוּ: כ כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עַד
 אֲשֶׁר יָבֹאוּ עַמִּים וַיִּשְׁבִּי עָרִים רַבּוֹת:
 כא וְהִלְכּוּ יִשְׁבִּי אַחַת אֶל־אַחַת לֵאמֹר גִּלְכָּה
 הֲלוֹךְ לְחַלּוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה וּלְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה
 צְבָאוֹת אֱלֹהֵי גֵם־אֲנִי: כב וּבָאוּ עַמִּים רַבִּים
 וְגוֹיִם עֲצוּמִים לְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת
 בִּירוּשָׁלַם וּלְחַלּוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה: כג כֹּה אָמַר
 יְהוָה צְבָאוֹת בְּיָמֵים הַהִמָּה אֲשֶׁר יַחְזִיקוּ עֲשָׂרָה
 אֲנָשִׁים מִכָּל לְשָׁנוֹת הַגּוֹיִם וְהַחְזִיקוּ בְּכַנֶּף אִישׁ
 יְהוּדִי לֵאמֹר גִּלְכָּה עִמָּכֶם כִּי שָׁמַעְנוּ אֱלֹהִים
 עִמָּכֶם:

הָאָדָם אִישׁ בְּרַעְיוֹ: יא וְעַתָּה לֹא כְיָמִים
 הָרִאשִׁימִים אֲנִי לְשִׂאֲרֵית הָעָם הַזֶּה נֹאֲם יְהוָה
 צְבָאוֹת: יב כִּי־זָרַע הַשְּׁלוֹם הַגֶּפֶן תִּתֵּן פְּרִיָּהּ
 וְהָאֲרִזְן תִּתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וְהַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ טַלָּם
 וְהַנַּחֲלָתִי אֶת־שִׂאֲרֵית הָעָם הַזֶּה אֶת־כָּל־אֱלֹהִים:
 יג וְהָיָה כַּאֲשֶׁר הָיִיתֶם קָלִלָה בְּגוֹיִם בֵּית יְהוּדָה
 וּבֵית יִשְׂרָאֵל בֶּן אוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם וְהִייתֶם בְּרֻכָּה
 אֶל־תִּירָאוּ תַחֲזַקְנָה יָדֵיכֶם: יד כִּי כֹה אָמַר
 יְהוָה צְבָאוֹת כַּאֲשֶׁר זָמַמְתִּי לְהַרְעוֹת לְכֶם
 בְּהַקְצִיף אֶכְתִּיכֶם אֲתִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְלֹא
 נַחֲמַתִּי: טו כֵּן שָׁבְתִי וְזָמַמְתִּי בְיָמֵים הָאֵלֶּה
 לְהִיטִיב אֶת־יְרוּשָׁלַם וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה אֶל־
 תִּירָאוּ: טז אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ דַבְּרוּ
 אִמַּת אִישׁ אֶת־רַעְיוֹ אִמַּת וּמִשְׁפַּט שְׁלוֹם
 שִׁפְטוּ בְּשַׁעֲרֵיכֶם: יז וְאִישׁ אֶת־רַעְיוֹ רַעְיוֹ
 אֶל־תַּחֲשִׁבוּ בְּלִבְכֶם וּשְׁבַעַת שִׁקָר אֶל־תַּאֲהָבוּ

~ יום שני ה' תשרי ~

ח וּלְלוֹי אָמַר תִּמְיָא וְאוּרִיָא אֶלְבְּשָׁתָא לְגַבְרָא
 דְּאֶשְׁתַּכַּח חֲסִידָא קְדָמָךְ דִּי נְסִיתוּהִי בְּנִסְתָּא
 וְהוּנָה שְׁלִים פְּתַנְתוּהִי עַל מִי מְצוּתָא
 וְאֶשְׁתַּכַּח מְהִימָן:

(ח) וּלְלוֹי אָמַר תִּמְיָד וְאוּרִיָד לְאִישׁ חֲסִידָךְ אֲשֶׁר
 נְסִיתוּ בְּמִסְפָּה תְּרִיבְהוּ עַל־מִי מְרִיבָה:

דְּבַר אַחַר: "תְּרִיבְהוּ עַל מִי מְרִיבָה", נִסְתַּקְפַּתְךָ לֹו
 לְבֹא בְּעַלְיָלָה, אִם מִשָּׁה אָמַר: (במדבר ט) "שָׁמְעוּ נָא
 הַמּוֹרִים", אַהֲרֹן וּמִרְיָם מַה עֲשׂוּ?.

כש"כ וּלְלוֹי אָמַר • וְעַל לְוִי אָמַר • תִּמְיָד וְאוּרִיָד •
 כִּלְפֵי שְׂכִינָה הוּא מְדַבֵּר • אֲשֶׁר נְסִיתוּ בְּמִסְפָּה • שְׁלֹא
 נִתְּלוֹנְנוּ עִם שְׂאָר הַמְּלִינִים • תְּרִיבְהוּ וְגו' • פְּתַרְגוּמוֹ.

ט דְּעַל אַבּוּהִי וְעַל אִמָּהּ לֹא רַחֵם פֶּד חָבוּ
 מִן דִּינָא וְאַפִּי אַחוּהִי וּבְנִוְהִי לֹא נְסִיב אַרְי
 נְטָרוּ מְטָרַת מִימְרָךְ וּקְנִמְךָ לֹא אֲשַׁנְיִי:

(ט) הָאֲמַר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא רָאִיתִיו וְאֶת־אָחִיו לֹא
 הִפִּיר וְאֶת־בְּנֵי לֹא יָדַע כִּי שָׁמְרוּ אֶמְרַתְךָ וּבְרִיתְךָ
 וַיִּנְצְרוּ:

כָּל בְּנֵי לְוִי, וְצִוְיָתִים לְהַרְגֵּ אֶת אָבִי אִמּוֹ וְהוּא
 מִיִּשְׂרָאֵל, אוֹ אֶת אָחִיו מֵאִמּוֹ, אוֹ אֶת בֶּן בְּתוֹ, וְכֵן

כש"כ הָאֲמַר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא רָאִיתִיו • כְּשִׁחַטְטָאוּ
 בְּעַגְלָא וְאֶמְרַתִּי: (שמות לב) "מִי לְה' אֵלֵי", נֶאֱסַפּוּ אֵלַי

ובְּרִיתְךָ יִנְצְרוּ • בְּרִית מִיִּלְהָ, שְׂאוֹתֶם שְׁנוֹלְדוּ בַּמִּדְבָּר
שֶׁל יִשְׂרָאֵל לֹא מָלוּ אֶת בְּנֵיהֶם, וְהֵם הָיוּ מוֹלִיץ וּמְלִיץ
אֶת בְּנֵיהֶם (ספרים אחרים: אוֹתָם שְׁנוֹלְדוּ בַּמִּדְבָּר, שִׁישְׂרָאֵל לֹא מָלוּ אֶת בְּנֵיהֶם.

• (הם היו מולין)

יִשְׁרָאֵל אֵלָיו דִּילְפֹּן דִּינִיךָ לִיעֻקֵּב וְאוֹרְיָתְךָ
לְיִשְׂרָאֵל יִשׁוּן קִטְרַת בּוֹסְמִין קְדָמְךָ וּגְמִיר
לְרַעְוָא עַל מִדְבְּחָךָ:

(י) יִזְרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לִיעֻקֵּב וְתוֹרַתְךָ לְיִשְׂרָאֵל יִשְׁמוּ
קִטְרָה בְּאֶפְדֶּךָ וְכָלִיל עַל־מִזְבְּחֶךָ:

כ"ט יִזְרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ • רְאוּיִן אֵלוּ לְכָךָ • וְכָלִיל • עוֹלָה.

יֵא בְּרַךְ יְיָ נְכֹסְוֵהי וְקִרְפֵּן יְדוּהי תִקְבֵּל בְּרַעְוָא
תִּבְר חֲרָצָא דְסָנְאוּהי וּדְבַעְלֵי דְכְבוּהי דְלָא
קוּמוּן:

(יא) בְּרַךְ יְהוָה חֵילוֹ וּפְעַל יָדָיו תִּרְצֶה מִחֵץ מִתְנַיִם
קָמְיוּ וּמְשַׁנְאֵיו מִן־קוּמוּן: ם

וְהַתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם, לְפִי שֶׁהָיוּ מוֹעֲטִים: שְׁנַיִם־עֶשֶׂר בְּנֵי
חֲשֻמוֹנָאֵי וְאַלְעָזָר, כְּנָגֵד פֶּמָה רַבּוּת. לְכֹךָ נֶאֱמַר:
”בְּרַךְ ה’ חֵילוֹ וּפְעַל יָדָיו תִּרְצֶה”. וּמְשַׁנְאֵיו מִן־
קוּמוּן • מִחֵץ קָמְיוּ וּמְשַׁנְאֵיו מִהָיוֹת לָהֶם תִּקְוָמָה.

כ"ט ◀ מִחֵץ מִתְנַיִם קָמְיוּ • מִחֵץ קָמְיוּ מִפֶּת מִתְנַיִם,
כְּעִנְיֵן שְׁנַאֲמַר: (תהלים ט) ”וּמִתְנַיִהֶם תִּמִּיד הַמַּעַד”,
וְעַל הַמַּעוֹרְרִין עַל הַפְּהִנָּה אָמַר כֵּן. דְּכַר אַחַר: רָאָה
שְׁעִתִּידִין חֲשֻמוֹנָאֵי וּבְנֵיו לְהִלָּחֵם עִם עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים,

יֵב לְבַנְיָמִן אָמַר רַחֲמֵי דִי יִשְׂרָי לְרַחֲצֵן
עֲלוּהי זְהִי מְגֵן עֲלוּהי כֹּל יוֹמָא וּבְאַרְעָה
תִּשְׂרֵי שְׁכִנְתָּא:

(יב) לְבַנְיָמִן אָמַר יְדִיד יְהוָה יִשְׁכֵּן לְבֵטַח עֲלָיו חֲפָה
עֲלָיו כָּל־הַיּוֹם וּבֵין כְּתָפָיו שָׁכֵן: ם

מִשְׁנוֹבְחָהּ יְרוּשָׁלַיִם, לֹא שָׂרְתָה שְׁכִינָה בְּמִקוֹם אַחֵר.
וּבֵין כְּתָפָיו שָׁכֵן • בְּגִבָּה אֲרָצוֹ הִיָּה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ
בְּנוֹי, אֲלֹא שְׁנַמּוּף עֲשָׂרִים וְשִׁלֵּשׁ אַמָּה מַעֲיֵן עֵיטָם,
וְשֵׁם הִיָּה דַעֲתוֹ שֶׁל דָּוִד לְבָנוֹתוֹ, כְּדֹאִיתָא בִּישְׁחִיטָת
קְדָשִׁים: ’אֲמַרִי נַחְתִּי בֵּיה פּוֹרְתָא’, מִשׁוּם דְּכִתִּיב:
”וּבֵין כְּתָפָיו שָׁכֵן”, אֵינן לָךְ נָאָה בְּשׁוֹר יוֹתֵר
מִכְתָּפָיו.

כ"ט ◀ לְבַנְיָמִן אָמַר • לְפִי שְׁבִרְפַת לֹוי בְּעַבְדוֹת
הַקְּרַבְנוֹת, וְשֶׁל בְּנֵימִין בְּכַנְיֵן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּחִלְקוֹ,
סְמָכֵן זֶה לְזֶה, וְסִמְף יוֹסֵף אַחֲרָיו שְׂאֵף הוּא מִשְׁכֵּן
שִׁילָה הִיָּה בְּנוֹי בְּחִלְקוֹ, שְׁנַאֲמַר: (שם ע) ”וַיִּמָּאֵס
בְּאַהֲל יוֹסֵף וְגו’”, וּלְפִי שְׁבִית עוֹלָמִים חִבִּיב
מִשִּׁילָה, לְכֹךָ הִקְדִּים בְּנֵימִין לְיוֹסֵף. חֲפָה עֲלָיו •
מְכַסֶּה אוֹתוֹ וּמְגֵן עֲלָיו • כָּל־הַיּוֹם • לְעוֹלָם.

~ נקודות משיחות קודש ~

שְׁבִתוֹךָ כֹּל יְהוּדִי: כְּשֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית שָׁבוּ אֵינָה בְּכַיִּנַת
הַתְּנַשְׂאוֹת וְהַבְּדִלָה מִנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית, גּוֹפּוֹ, וְחִלְקוֹ בְּעוֹלָם,
אֲלֹא הִיא מִתְעַסְקַת אִתָּם וּמִתְלַבֶּשֶׁת בָּהֶם, בְּכַדִּי לְכַרְרֵם
וּלְזַכְּכֵם – נַעֲשִׂים כֻּלָּם מִשְׁכֵּן וּמִקְדָּשׁ לְהִשְׂרָאֵת הַשְּׁכִינָה.
(לקוטי שיחות, כרך י, עמ' 146)

אֲמַרִי, נַחְתִּי בֵּיה פּוֹרְתָא (רש"י לג, יב) בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אָמַר
לְהָאִיר אוֹר אֱלֹקֵי לְכָל הָעוֹלָם, עַד לְחִלְקוֹ הַכִּי נִמּוּף. לְכֵן
לֹא הִיָּה גְבוּהַ לְגַמְרֵי מִן הָעוֹלָם, כִּי אִזּוּ הִיָּה נִעְלָה מְכַדִּי
שְׁיִוְכַל לְהָאִיר לְכָל הָעוֹלָם; אֲלֹא נַחְתִּי בֵּיה פּוֹרְתָא, וְאִזּוּ
הוּא שְׂיָיֵךְ וְקָרוֹב לְעוֹלָם. וְהוּא הַדִּין לְמִקְדָּשׁ הַפְּרָטִי

~ יום שלישי ו' תשרי ~

יג וְלְיוֹסֵף אָמַר מְבָרַכָא מִן קִדָּם יְיָ אֲרַעָה
עֲבָדָא מְגַדְנִין מִשְׁלָא דְשִׁמְנָא מְלַעֲלָא
וּמִמְבוּעֵי עֵינָיִן וְתַהוּמִין דְּנִגְדָן מִמַּעַמְקֵי
אֲרַעָא מְלָרַע:

(יג) וְלְיוֹסֵף אָמַר מִבְּרַכַת יְהוָה אֲרָצוֹ מִמְּגֵד שְׁמִימִם
מִפְּלַל וּמִתְהוּם רַבְצַת תַּחַת:

אותה מלמטה. אתה מוצא בכל השבטים ברכתו של משה, מעין ברכתו של יעקב.

כש"כ מברכת ה' ארצו • שלא היתה בנחלת השבטים ארץ מלאה כל טוב כארצו של יוסף • ממגד • לשון עזנים ומתק • ומתהום • שהתהום עולה ומלחלח

~ נקודות משיחות קודש ~

יש הכל, וכאשר יעבדו אותה – היא תתן כל טוב. ויש להוסיף, ש'ארץ' זו מברכת הן ברוח, "מגד שמים משל", והן בגשם, "תהום רוכצת תחת".

שלא היתה בנחלת השבטים ארץ מלאה כל טוב כארצו של יוסף (רש"י לג, יג) באמת הפעמים הנדירות שפבור-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר דבר על עצמו, הוא אמר: ארצו של 'יוסף' מברכת בכל טוב. תנו ידכם ותסייעו לעבד אותה! בארץ

(שיחת ש"פ בראשית, תשכ"א – תורת מנחם התוועדויות, כט עמ' 131)

ידועבדא מגדנין ועללן מיבול שמשא ועבדא מגדנין מריש ירח בירח:

(יד) וממגד תבואת שמש וממגד גרש ירחים:

אחר: "גרש ירחים", שהארץ מגרשת ומוציאה מחדש לחדש.

כש"כ וממגד תבואת שמש • שהיתה ארצו פתוחה לחמה, וממתקת הפרות. גרש ירחים • יש פרות שהלבנה מבשלתן, ואלו הן: קשואין ודלועין. דבר

טו ומריש טוריא בפיריא ומטוב רמן דלא פסקן:

(טו) ומראש הררי-קדם וממגד גבעות עולם:

גבעות עולם • גבעות העושות פרות לעולם ואינן פוסקות מעצר הגשמים.

כש"כ ומראש הררי-קדם • ומברכת מראשית בשול הפרות, שהרריה מקדימין לבכר בשול פרותיהם. דבר אחר: מגיד שקדמה בריאתן לשאר הרים.

טז ומטוב ארעא ומלאה רעי לה דשכנתה בשמיא ועל משה אתגלי באסנא יתין כל אלין לרישא דיוסף ולגניא פרישא דאחיה:

(טז) וממגד ארץ ומלאה ורצון שכני סנה תבואתה לראש יוסף ולקדקד נזיר אחיו:

וכן כל 'רצון' שבמקרא. תבואתה • ברכה זו לראש יוסף. נזיר אחיו • שהפריש מאחיו במכירתו.

כש"כ ורצון שכני סנה • כמו שוכן סנה, ותהא ארצו מברכת מרצונו ונחת רוחו של הקדוש-ברוך-הוא הנגלה עלי תחלה בסנה. רצון • נחת רוח ופיוס,

יז רבא דבנוהי זניא לה וגבורין דאתעבידא לה מקדם תקפא ורומא דילה בגברתה עממיא יקטל פחדא עד סיפי ארעא ואנון רבוקא דבית אפרים ואנון אלפיא דבית מנשה:

(יז) בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו בהם עמים ינגח יחדו אפסי-ארץ והם רבבות אפרים והם אלפי מנשה: ם

כחו קשה, ואין קרניו נאות, אבל ראם קרניו נאות ואין כחו קשה, נתן ליהושע כחו של שור, ויופי קרניו ראם. אפסי-ארץ • שלשים ואחד מלכים. אפשר שכלם מארץ ישראל היו? אלא אין לה כל מלך ושלטון, שלא קנה לו פלטרין ואחזה בארץ ישראל, שחשוכה לכלם היא, שנגמר: (ירמיה א) "נחלת

כש"כ בכור שורו • יש "בכור" שהוא לשון גדלה ומלכות, שנגמר: (תהלים פט) "אף אני בכור אתנהו", וכן: (שמות ד) "בני בכורי ישראל". בכור • מלך היוצא ממנו, והוא יהושע. שורו • שכחו קשה כשור לכבש פמה מלכים. הדר לו • נתון לו, שנגמר: (במדבר כז) "ונתתה מהודך עליו". וקרני ראם קרניו • שור

צָבִי צְבָאוֹת גֹּיִם". וְהֵם רַבְבוֹת אַפְרַיִם • אוֹתָם | וְהֵם אֲלֵפֵי מְנַשֶּׁה • הֵם הָאֲלָפִים שֶׁהָרַג גְּדֵעוֹן בְּמִדְיָן, הַמְגַנְחִים הֵם הַרַבְבוֹת שֶׁהָרַג יְהוֹשֻׁעַ שָׁבָא מֵאַפְרַיִם. שְׁנָאָמַר: (שופטים ח) "וְזָבַח וְצִלְמָנַע בְּקִרְקַר וְגו'".

~ יום רביעי ז' תשרי ~

(יח) וְלִזְבוּלָן אָמַר שְׂמַח זְבוּלָן בְּצִאתְךָ וַיִּשְׁשָׁכֶר בַּאֲהֻלָיִךְ: יח וְלִזְבוּלָן אָמַר חֲדֵי זְבוּלָן בְּמַפְקֶךָ לֵאמֹר קָרָבָא עַל בְּעָלֵי דְבְּכָךָ וַיִּשְׁשָׁכֶר בְּמַהְכָּךָ לְמַעַבְדָּא זְמַנֵּי מוֹעֲדֵינָא בִירוּשָׁלַם:

שֶׁל יִשְׁשָׁכֶר, וְהֵם יוֹשְׁבֵי וְעוֹסְקִים בְּתוֹרָה. לְפִיכָךְ הַקָּדִים זְבוּלוֹן לִישְׁשָׁכֶר, שְׂתוֹרְתוֹ שֶׁל יִשְׁשָׁכֶר עַל-יְדֵי זְבוּלוֹן הִיְתָה. שְׂמַח זְבוּלָן בְּצִאתְךָ • הַצֶּלַח בְּצִאתְךָ לְסַחֲרָה. וַיִּשְׁשָׁכֶר • הַצֶּלַח בִּישִׁיבַת אֲהֻלָיִךָ לְתוֹרָה, לִישָׁב וְלַעֲבֹר שְׁנַיִם וְלַקְבָּע חֲדָשִׁים, כְּמוֹ שְׁנָאָמַר: (ד"א יב) "וּמִבְּגֵי יִשְׁשָׁכֶר יוֹדְעֵי בִינָה לְעֵתִים... רְאִישֵׁיהֶם מְאֵתִים", רְאִישֵׁי סִנְהֶדְרָאוֹת הָיוּ עוֹסְקִים בְּכָךְ, וְעַל-פִּי קָבִיעַת עֲתִיהֶם וְעוֹבְרֵיהֶם.

כ"ט"ו וְלִזְבוּלָן אָמַר • אֵלוֹ חֲמֹשֶׁה שְׂבָטִים שִׁבְרָךְ בְּאַחֲרוֹנָה: זְבוּלוֹן גָּד דָן נִפְתְּלֵי וְאַשֵׁר – כָּפַל שְׂמוֹתֵיהֶם לְחֻזְקָם וּלְהַגְבִּירָם, לְפִי שֶׁהָיוּ חֲלָשִׁים שֶׁכָּבַל הַשְׂבָּטִים, הֵם הֵם שֶׁהוֹלִיךְ יוֹסֵף לְפָנָי פְּרָעָה, שְׁנָאָמַר: (בראשית מז) "וּמִקְצֵה אֲחִיו לָקַח חֲמֹשֶׁה אֲנָשִׁים", לְפִי שְׁנֵרָאִים חֲלָשִׁים וְלֹא יֵשִׁים אוֹתָם לוֹ שָׂרֵי מַלְחָמָתוֹ. שְׂמַח זְבוּלָן בְּצִאתְךָ וַיִּשְׁשָׁכֶר בַּאֲהֻלָיִךְ • זְבוּלוֹן וַיִּשְׁשָׁכֶר עָשׂוֹ שְׂתַפּוֹת: "זְבוּלוֹן לְחוּף יַמִּים יִשְׁכֹּן", וַיּוֹצֵא לְפָרְקַמְטֵינָא בְּסַפִּינּוֹת וּמִשְׁתַּבֵּר וְנוֹתֵן לְתוֹךְ פִּיו

(יט) עַמִּים הֲרִיקְרָאוֹ שֵׁם יִזְבְּחוּ זְבַח־צֶדֶק כִּי שִׁפְעַ יַמִּים יִינְקוּ וַיִּשְׁפְּנוּ טְמוּנֵי חוֹל: ט יט שְׂבָטֵינָא דִישְׂרָאֵל לְטוֹר בֵּית מִקְדָּשָׁא יִתְכַנְשׁוּן תַּמָּן יִכְסוּן נִכְסֵי קוּדְשֵׁין לְרַעְוָא אַרְי נִכְסֵי עַמְמֵינָא יִכְלֹן וְסִימָא דְמִשְׁמֵרָא בְּחֻלָּא מִתְגַּלְיָא לְהוֹן:

לְמוֹת", מִשׁוּם דְ"נִפְתְּלֵי עַל מְרוֹמֵי שִׁדָּה", שֶׁהָיָה מִתְרַעַם זְבוּלוֹן עַל חֻלְקוֹ: לְאַחֵי נִתְּתָ שְׂדוֹת וּכְרָמִים וְכוּ'. וַיִּשְׁפְּנוּ • לְשׁוֹן כְּסוּי, כְּמוֹ שְׁנָאָמַר: (מ"א ו) "וַיִּסְפֹּן אֶת הַבַּיִת", (שם ז) "וְסַפּוֹן בְּאַרְזוֹ", וְתַרְגוּמוֹ: "וּמְטַלֵּל בְּכִינּוּרֵי (סְפָרִים אַחֲרִים: בְּסוּרֵי) אַרְזָא". דְּכָר אַחַר: "עַמִּים הֲרִיקְרָאוֹ", עַל-יְדֵי פְּרַקְמְטֵינָא שֶׁל זְבוּלוֹן, תַּגְרֵי עוֹבְדֵי-כּוֹכָבִים בְּאִים אֶל אַרְצוֹ, וְהוּא עוֹמֵד עַל הַסֶּפֶר, וְהֵם אוֹמְרִים: הוֹאִיל וְנִצְטַעְרְנוּ עַד כְּאֵן, גִּלְךָ עַד

כ"ט"ו עַמִּים • שֶׁל שְׂבָטֵי יִשְׂרָאֵל. הֲרִיקְרָאוֹ • לְהַר הַמְּוֹרֵה יֵאָסְפוּ. כָּל אֲסִיפָה עַל-יְדֵי קְרִיָּאָה הִיא, וְשֵׁם יִזְבְּחוּ בְּרַגְלִים זְבַח־צֶדֶק. כִּי שִׁפְעַ יַמִּים יִינְקוּ יִשְׁשָׁכֶר וְזְבוּלוֹן, וְיֵהָא לְהֵם פְּנָאֵי לַעֲסַק בְּתוֹרָה. וַיִּשְׁפְּנוּ טְמוּנֵי חוֹל • (מגילה ו) כְּסוּי טְמוּנֵי חוֹל: טְרִית, וְחֻלְזוֹן וְזִכּוּכִית לְבָנָה הַיּוֹצֵאִים מִן הַיָּם וּמִן הַחוֹל, וְבַחֲלָקוֹ שֶׁל יִשְׁשָׁכֶר וְזְבוּלוֹן הָיָה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּמִסְכַּת מְגִלָּה: (שופטים ח) "זְבוּלוֹן עִם חֲרָף נִפְשׂוּ

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

הַנִּשְׁבָּרוֹת בְּנִמְל וְהַנִּטְבָּעוֹת בְּיָם מְשִׁלְכִין לְחוּץ הַכֹּל, וְהַמּוֹצִיאִין הַסִּפְיָנָה טוֹמְנִין הַמְּמוֹן בְּחוֹל, וְקָאָמַר שְׁנֵם הַסִּפְיָנָה וְהַמְּמוֹן הַנִּטְבָּעֵן בְּחוֹל שִׁימְצָאוּ הַכֹּל וְיִקְחוּ לַעֲצָמָן. וְלְפִי הַפְּשֵׁט הִנֵּה יֵשׁ לְשֵׂאוֹל לְמָה הַקָּדִים זְבוּלוֹן לִישְׁשָׁכֶר. אָבֵל לְפִי הַמְּדַרְשׁ (ב"ר צ"ט ט), שֶׁעָשׂוֹ שׂוֹתַפּוֹת שְׂזָבוּלוֹן יַעֲסוֹק בְּפָרְקַמְטֵינָא וַיִּשְׁשָׁכֶר יַעֲסוֹק בְּתוֹרָה גִּיחָא, שְׂמַח זְבוּלוֹן בְּצִאתְךָ, בְּשִׁבְלֵי יִשְׁשָׁכֶר שְׂעוֹסַק בַּאֲהֻלָיִךְ: תורה ב

(יט) עַמִּים הֲרִיקְרָאוֹ. כִּי (כשראו) [כְּשִׁינְרָאוּ] עַמִּים רַבִּים [ה]בְּאִים בְּיָם, הָיוּ נוֹדְרִין וּמִתְנַדְּבִין בְּעֲצָמָן מִפְּנֵי פַחַד הַיָּם, לְלַכֵּת אֶל הַר צִיּוֹן לְזָבוֹת שֵׁם זְבַחֵי צֶדֶק אִם יִנְצְלוּ מִן הַיָּם. כְּדָאֲמַרְיֵן בְּחוֹלִין (צ) אִישׁ אִישׁ (ויקרא כב יח), מְלַמֵּד שֶׁהַעֲבוּרִים נוֹדְרִים נְדָרִים וְנִדְּבוֹת כִּישְׂרָאֵל: כִּי שִׁפְעַ יַמִּים יִינְקוּ. כִּי בְּשִׁפְעַ תְּבוֹא לְהֵם הַסְּחֹרָה דְרָךְ הַיָּם וּמְרוֹיחֵין: וַיִּשְׁפְּנוּ טְמוּנֵי חוֹל. כְּמוֹ מִהַסְּפִינּוֹת

שְׂמַח זְבוּלָן בְּצִאתְךָ. זְבוּלוֹן הָיָה יוֹצֵא לְסַחֲרָה לְצוֹר וּלְצִידוֹן לְאַרְץ מִרְחָקִים, לְפִיכָךְ הַתְּפַלֵּל מִשָּׁה עָלָיו שִׁינְצִלִית בְּסַחֲרָתוֹ: וַיִּשְׁשָׁכֶר בַּאֲהֻלָיִךְ. אַרְצוֹ הִיְתָה רְאוּיָה לְזִרְיָעָה וְהָיָה יוֹשֵׁב בַּאֲהֻלִים לְשִׁמּוֹר שְׂדוֹתָיו, וְהַתְּפַלֵּל עָלָיו שִׁיִּשְׁמַח בְּשְׂדוֹתָיו, וְכֵן אָמַר לוֹ יַעֲקֹב (בראשית מט יד) רַבֵּץ בֵּין הַמְּשַׁפְּתִים, רוֹבֵץ בֵּין הַגְּבוּלִים לְשִׁמּוֹר שְׂדוֹתָיו: תורה ט

שָׁל זֶה, וְהֵם אוֹמְרִים 'אֵין אוּמָה כְּשֶׁרָה כְּזוֹ' וּמְתַגְרִין שָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׁם יִזְבְּחוּ זִבְחֵי-צֶדֶק". כִּי שִׁפְע זָמִים יִנְקוּ • זְבוּלוֹן וְיִשָּׁשְׂכָר, הֵנָּה נֹתֵן לָהֶם מָמוֹן בְּשִׁפְע.

ירוּשָׁלַיִם, וְנִרְאָה מֵה יִרְאֲתָהּ שֶׁל אָמָה זוּ וּמֵה מַעֲשֵׂיהָ, וְהֵם רוֹאִים כֹּל יִשְׂרָאֵל עוֹבְדִים לֵאלֹהֵי אֶחָד וְאוֹכְלִים מֵאֶכָל אֶחָד, לְפִי שֶׁהָעוֹבְדֵי-כּוֹכָבִים, אֲלֵהוֹת שֶׁל זֶה לֹא כְּאֵלֵהוֹת שֶׁל זֶה, וּמֵאֶכְלוֹ שֶׁל זֶה לֹא כְּמֵאֶכְלוֹ

כִּי יִלְגֵד אָמַר בְּרִיךְ אֲפָתֵי לְגֵד כְּלִיתָא שְׂרִי וְיִקְטוּל שְׁלִטוֹנִין עִם מַלְכִין:

(כ) וְיִלְגֵד אָמַר בְּרוּךְ מְרַחֵב גֵּד בְּלִבָּי שְׁכֵן וְטָרַף זְרוּעַ אֶף-קִדְקֵד:

לְסַפֵּר צְרִיכִים לְהִיּוֹת גְּבוּרִים. וְטָרַף זְרוּעַ אֶף-קִדְקֵד • הַרוּגֵינָהּ הֵיוּ נִפְרִין, חוֹתְכִים הֶרָאשׁ עִם הַזְרוּעַ בְּמַכָּה אַחַת.

כִּי-« בְרוּךְ מְרַחֵב גֵּד • מִלְמַד שֶׁהִיָּה תְּחוּמוֹ שֶׁל גֵּד מְרַחֵב וְהוֹלֵךְ כְּלָפֵי מִזְרַח. כְּלִבָּי שְׁכֵן • לְפִי שֶׁהִיָּה סְמוּךְ לְסַפֵּר. לְפִיכֵף נִמְשַׁל בְּאַרְיוֹת, שֶׁכֹּל הַסְמוּכִים

~ נקודות משיחות קודש ~

טעם הקדמת בני גֵד לבני יהודה - בכבוש הארץ

תַּתָּה לִי עֶרְףָּ "כִּי יִגּוּסוּ וַיִּהַפְּכוּ לִי עֶרְףָּ". מֵה־שְּׂאִין-בֵּן בְּנֵי גֵד הָיוּ הוֹרְגִים אוֹתָם מִיָּד, "חוֹתְכִים הֶרָאשׁ עִם הַזְרוּעַ בְּמַכָּה אַחַת".

וְהִנֵּה בְּמִלְחָמָה שְׁבָעָה עֲמָמִין, נִצְטוּוּ "לֹא תַחֲיָה כָּל נִשְׁמָה", וְלִכְּן הִיָּתָה מַעֲלָה מִיַּחַדָּת בְּכַבוּשׁ הָאָרֶץ וְנוֹקָא בְּבִנְיָ גֵד שֶׁהָיוּ הוֹרְגִין אוֹתָם מִיָּד. מֵה־שְּׂאִין-בֵּן אֶצֶל הַיְהוּדָה שֶׁהָיוּ בּוֹרְחִים, שָׁגַם אִם אַחֲרֵיכֶם יִתְפָּסוּם, יִהְיֶה לָהֶם זְמַן לְהַעֲרִים, כִּהֶגְבָּעוֹנִים בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ, וּכְהַכְנַעֲנִים בִּימֵי מֹשֶׁה (פִּירוּשׁ רש"י נצבים טו, י). וּמִטַּעַם זֶה פָּרַשׁ רַש"י בְּפִרְשֵׁת דְּבָרִים, עַל הַפְּסוּק "חֲלוּצִים תַּעֲבְרוּ לְפָנֵי אַחֲיִכֶם": הֵם הָיוּ הוֹלְכִים לְפָנֵי יִשְׂרָאֵל . . לְפִי שֶׁהָיוּ גְבוּרִים וְאוֹיְבִים נוֹפְלִים לְפָנֵיהֶם".

וְטָרַף זְרוּעַ אֶף-קִדְקֵד: הַרוּגֵינָהּ הָיוּ נִפְרִין, חוֹתְכִים הֶרָאשׁ עִם הַזְרוּעַ בְּמַכָּה אַחַת (לג, כ. ובפירוש רש"י)

בְּפִסּוּק שְׁלֹאֲתָרְיוֹ, "וַיִּתְּא רֵאשֵׁי עַם", פָּרַשׁ רַש"י שֶׁשְּׂבָט גֵּד הָיוּ הוֹלְכִים לְפָנֵי הַחֲלוּץ בְּכַבוּשׁ הָאָרֶץ לְפִי שֶׁהָיוּ גְבוּרִים.

וְצָרִיף לְהַבִּין, הָרִי בְּבִרְכַּת יַעֲקֹב לְשְׂבָטִים בְּפִרְשֵׁת וַיְחִי, נֶאֱמַר בְּנוֹגַע לִיהוּדָה "יָדָךְ בְּעֶרְףְּ אוֹיְבֶיךָ גו' גּוֹר אַרְיָה יְהוּדָה גו'" וּמִזֶּה שֶׁנִּמְשַׁל לְאַרְיָה - מְלַךְ שְׁבַחֲיוֹת, מִשְׁמַע, שֶׁיְהוּדָה הִיָּה תְּחוּם מִבֵּין הַשְּׂבָטִים, וּמִדּוּעַ אָמַר לְבִנְיָ גֵד לְלַכֵּת לְפָנֵי הַחֲלוּץ בְּכַבוּשׁ הָאָרֶץ וְלֹא לְבִנְיָ יְהוּדָה?

וַיּוֹכֵן בְּהַקְדָּם תְּחוּלוֹק בֵּין יְהוּדָה לְגֵד, שֶׁעַל יְהוּדָה נֶאֱמַר "יָדָךְ בְּעֶרְףְּ אוֹיְבֶיךָ" שֶׁפְּרוּשׁוֹ שֶׁלְרֹב גְּבוּרָתוֹ הָיוּ הָאוֹיְבִים בּוֹרְחִים מִפָּנָיו, וּכְפְרוּשׁ הַמְצוּדוֹת' עַל הַפְּסוּק "וְאֵיבִי

(על-פי לקוטי משיחות, כרך ט, עמוד 8 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

כֹּא וְאֵתְמַלְבַּל בְּקִדְמַתָּא דִּילָה אַרְיָ תְּמֹן בְּאַחַסְנָתָהּ מִשָּׁה סְפָרָא רַבָּא דִּישְׂרָאֵל קְבִיר וְהוּא נִפְק וְעַל בְּרִישׁ עֲמָא זְכוּן קָדָם יְיָ עֲבַד וְדִינוּהִי עִם יִשְׂרָאֵל:

(כא) וַיִּרְא רֵאשִׁית לֹא בִי-שֵׁם חִלְקַת מְחַקֵּק סְפוּן וַיִּתְּא רֵאשֵׁי עַם צְדָקַת יְהוָה עֲשֵׂה וּמִשְׁפָּטָיו עַם-יִשְׂרָאֵל: ם

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(כא) וַיִּרְא רֵאשִׁית לֹא. רָאָה גֵד וּבַחֲר לֹא רֵאשִׁיתָהּ שֶׁל אָרֶץ יִשְׂרָאֵל, דְּהֵינִינוּ אָרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן: כִּי שָׁם חִלְקַת מְחַקֵּק סְפוּן. פְּתַרְגוּם, לְפִיכֵף נְטִלָה לְחֻלְקוֹ אֶף-עַל-פִּי שֶׁעֲמוֹן וּמוֹאָב מַעֲרָעִין עֲלֵיהֶם, כִּי

וְטָרַף זְרוּעַ אֶף קִדְקֵד. פִּירַשׁ הַרַב בְּכוֹר שׁוֹר, כִּי כִשְׁהִיָּה מִכָּה וְהַמּוֹכָה מְגַבִּיָּה זְרוּעוֹ שְׁלֹא יִכָּה בְּרָאשׁ, הִיָּה חוֹתֵף הַזְרוּעַ שֶׁלְפָנֵי הֶרָאשׁ וְהֶרָאשׁ עֲמוֹ, וּמַעֲמִיק הַמַּכָּה עַד סוּף הַקֶּתֶף: תוֹרָה כֹּא

(כ) בְּרוּךְ מְרַחֵב גֵּד. לְפִי שֶׁנִּחְלָתוֹ שֶׁל גֵּד בְּמָקוֹם מְרָעָה, כְּמֵה דְאָתָּ אָמַר (במדבר לב א) וּמִקְנֵה רַב הָיָה לְבִנְיָ גֵד וְגו', שִׁיף לְמִימַר בִּיה לְשׁוֹן הַרְחֵבָה, כְּדַכְתִּיב (דוּשַׁע ד טו) יָרַעַם וְגו' בְּמַרְחֵב:

הם היו הולכים לפני החלוץ בכבוש הארץ, לפי שהיו גבורים, וכן הוא אומר: "חלוצים תעברו לפני אחיכם וגו'". צדקת ה' עשה. שהאמינו דבריהם ושמרו הבטחתם לעבר את הירדן, עד שבבשו וחלקו. דבר אחר: "ויתא", משה. "ראשי עם". צדקת ה' עשה. על משה אמור.

כ"ג. ויבא ראשית לו. רצה ליתן לו חלק בארץ סיחון ועוג, שהיא ראשית כבוש הארץ. כי שם חלקת מחקק. כי ידע אשר שם בנחלתו חלקת שדה קבורת מחקק, והוא משה. ספון. אותה חלקה ספונה וטמונה מפל בריה, שנאמר: (לקמן לד) "ולא ידע איש את קבורתו". ויתא. גד. ראשי עם.

~ יום חמישי ח' תשרי ~

כב וילדן אמר דן פקיף כגור ארנן ארעה שתאי מן נחליא דנגדון מן מתנן:

(כב) וילדן אמר דן גור אריה יזנק מן הבשן:

ונלחמו עם לשם, שהיא פמיאס, והיא בצפונית מזרחית, שהרי הירדן יוצא ממערת פמיאס, והוא במזרחה של ארץ ישראל, ובא מהצפון לדרום וכלה בקצה ים המלח, שהוא במזרח יהודה, שנטל בדרומה של ארץ ישראל, כמו שמפרש בספר יהושע, והוא שנאמר: (שס) "ויצא גבול בני דן ממהם, ויעלו בני דן וילחמו עם לשם וגו'", יצא גבולם מכל אותו הרוח שהתחילו לנחל בו.

כ"ד. דן גור אריה. אף הוא היה סמוך לספר, לפיכך מושלו באריות. יזנק מן הבשן. בתרגומו, שהיה הירדן יוצא מחלקו ממערת פמיאס והיא לשם שהיא בחלקו של דן, שנאמר: (יהושע ט) "ויקראו ללשם דן", וזוהו וקלוחו מן הבשן. דבר אחר: מה זנוק זה יוצא ממקום אחד ונחלק לשני מקומות, כך שבטו של דן נטלו חלק בשני מקומות, תחלה נטלו בצפונית מערבית, עקרון וסביבותיה, ולא ספקו להם, ובאו

כג וילנפתלי אמר נפתלי שבע רעוא ומלי ברין מן קדם יי מערב ים גנוסר ודרומא ירת:

(כג) וילנפתלי אמר נפתלי שבע רצון ומלא ברבת יהוה ים ודרום ירשה: ם

ידע, לקח, שמע, כשמוסיף בו ה"א, יהיה הטעם למעלה: שמעה, ידעה, סלחה, לקחה, אף כאן: "ירשה", לשון צווי. ובמסרת הגדולה, מצינו ב'אלפא ביתא' לשון צווי דטעמיהון מלעיל.

כ"ה. שבע רצון. שהיתה ארצו שבעה כל רצון יושביה. ים ודרום ירשה. ים בנרת נפלה בחלקו, ונטל מלא חבל חרם בדרומה, לפרש חרמים ומכמורות. ירשה. לשון צווי, כמו (דברים א) "עלה רש", והטעם שלמעלה ברי"ש מוכיח, כמו: ירש,

כד וילאשר אמר בריה מברכת בניא אשר יהי רעוא לאחיהי ויתרבי בתפנוקי מלכין:

(כד) וילאשר אמר ברוך מבנים אשר יהי רצויו אחיו ומבל בשמן רגלו:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

שלקך נקרא שמו ירדן, יורד דן, והוא מפסיק בין ארץ הבשן, שארץ עוג לשפת הירדן היתה לצד ארץ ישראל, והארץ העומדת על הירדן טובה מאד, שנאמר (בראשית יג י"א) ויבחר לו לוט את כל כפר הירדן, כי בלה משקה וגו': תורה כג (כג) נפתלי שבע רצון. ארצו

ובקיומו, כמשפט שהתנה עם ישראל לעבור לפני החלוץ: תורה כב (כב) דן גור אריה. שהיה עומד על הספר ושוקד ושומר על ישראל שלא יפנסו אויבים לארץ: יזנק מן הבשן. ששוחה מי הירדן שמקלח מן הבשן. שהירדן יוצא ממערת פמיאס שהיא מארץ דן, וידע היה שעתיד הקדוש ברוך הוא לקבור שם משה רבינו, ואילו היתה עתידה לחזור לנד עמון לא היה הקדוש ברוך הוא קוברו שם בחוצה לארץ: ויתא ראשי עם. גד היה הולך למלחמה בראשי עם ישראל: צדקת ה' עשה. שעמד בתנאו

בְּרִזִית", שֶׁהָיוּ בְּנוֹתָיו נְשׂוֹאוֹת לְכַהֲנִים גְּדוֹלִים, הַנִּמְשָׁחִים בְּשֶׁמֶן זֵית. וְטָבַל בְּשֶׁמֶן רִגְלוֹ • (ספר) שֶׁהִתְהַ אֲרָצוֹ מוֹשְׁכַת שֶׁמֶן כַּמְעֵן, וּמַעֲשֵׂה שֶׁנִּצְטָרְכוּ אֲנָשִׁי לַדִּקְיָא לְשֶׁמֶן, מִנּוּ לָהֶם פּוֹלְמוֹסְטוֹס אֶחָד וְכוּ' כְּדֹאִיתָא בְּמִנְחוֹת' (פ"ה).

כַּיֵּינֹכָר בְּרוּךְ מִבְּנֵי אֲשֶׁר • רְאִיתִי בְּסִפְרֵי: אֵין לָךְ בְּכָל הַשְּׂבָטִים שְׁנוֹתְבָרָךְ בְּבָנִים פְּאֶשֶׁר, וְאֵינִי יוֹדֵעַ בְּיָצֵד. יְהִי רְצוֹנִי אֲחִיו • שֶׁהִיא מִתְרַצֶּה לְאֲחִיו בְּשֶׁמֶן אֲנִפִּיקִינוֹן וּבְקַפְלָאוֹת, וְהֵם מְרִצִּין לוֹ בְּתוֹבָאָה. דְּבַר אַחַר: "יְהִי רְצוֹנִי אֲחִיו", שֶׁהָיוּ בְּנוֹתָיו נְאֻאוֹת, וְהוּא שְׁנֹאֲמַר בְּדִבְרֵי הַיָּמִים: "הוּא אָבִי

~ נקודות משיחות קודש ~

לְבָנִים 'כַּהֲנִים גְּדוֹלִים', כְּלוֹמַר: הִכְהֵן הַגְּדוֹל בְּכֶסֶד לְקַדֵּשׁ הַקְּדָשִׁים, שֶׁם הָיָה הָאֲרוֹן, שְׁבוּ הַלוֹחֹת, שְׁעָלֶיהֶם חֻקוֹת עֲשֻׂרֵת הַדְּבָרוֹת (לא כְּתוּבוֹת בְּדִיו, שֶׁהוּא דְבַר נוֹסֵף עַל הַקְּלָף); וְכִמוֹ כֵּן, הָאָדָם וְהַתּוֹרָה שְׁלוֹמֵד הֵם דְּבַר אֶחָד.

שֶׁהָיוּ בְּנוֹתָיו נְאֻאוֹת . . . נְשׂוֹאוֹת לְכַהֲנִים גְּדוֹלִים (רש"י לג, כד) יֵשׁ לְשֵׁאל, מַה הִקְשֶׁר בֵּין שְׁנֵי הַדְּבָרִים. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה הַנּוֹי הָאֲמִתִּי שֶׁל אִשָּׁה הוּא אֲנִיעוּתָהּ, כֹּל כְּבוֹדָה בַּת מְלֶךְ פְּנִימָה. וְצִנִּיעוּת מְבִיאָה וּמוֹעִילָה לְכַהֲנָה גְּדוֹלָה, כְּפִי שְׁנֹאֲמַר בְּמִדְרָשׁ שֶׁאִשָּׁה צְנוּעָה רְאוּיָה שֶׁתִּנְשֵׂא לְכַהֵן וְתַעֲמִיד כַּהֲנִים גְּדוֹלִים, וּבִזְכוּת צְנִיעוּתָהּ זְכָתָה קַמְחִית לְבָנִים שֶׁשְּׁמָשׁוּ בְּכַהֲנָה גְּדוֹלָה. אִשָּׁה צְנוּעָה זוֹכָה

(לקוטי שיחות, כרך א, עמ' 109)

כה תקיף כפרזולא ונחשא וכימי עולמתך תקיף:

(כה) ברזל ונחשת מנעלך וכימך דבאך:

נְעוּרֶיךָ, כֶּף יְהִיו יָמֵי זְקֻנְתְּךָ, שֶׁהֵן דוֹאֲבִים, זְבִים וּמְתוֹטְטִים. דְּבַר אַחַר: "וּכְיִמְךָ דְּבִאֲךָ", "וּכְיִמְךָ" שֶׁהֵם טוֹבִים לָךְ, כַּמְנַן יָמֶיךָ כֹּל הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתָּם עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם יְהִיו "דְּבִאֲךָ", שֶׁכֹּל הָאֲרָצוֹת יְהִיו דוֹבְאוֹת כֶּסֶף וְזָהָב לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁתְּהֵא מְבֻרְכַת בְּפִרוֹת, וְכֹל הָאֲרָצוֹת מִתְּפִרְסוֹת הַיָּמֵנָה וּמִמְשִׁיכוֹת לָהּ כֶּסֶף וְזָהָב, אֲשֶׁקְלוֹנִיט, הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב כֶּלָּה מֵהֶם, שֶׁהֵן מְזִיבוֹת אוֹתָם לְאַרְצְכֶם.

כַּיֵּינֹכָר בְּרוּזַל וְנַחֲשֵׁת מְנַעַלְךָ • עֲכָשׁוּ הוּא מְדַבֵּר כַּנִּגְדַּךְ כֹּל יִשְׂרָאֵל, שֶׁהָיוּ גְבוּרֵיהֶם יוֹשְׁבֵים בְּעָרֵי הַסֶּפֶר וְנוֹעֲלִים אוֹתָהּ, שֶׁלֹּא יוֹכְלוּ הָאוֹיְבִים לִיכָנֵס בָּהּ, כְּאֵלוּ הִיא סְגוּרָה בְּמְנַעְוִלִים וּבְרִיחִים שֶׁל בְּרוּזַל וְנַחֲשֵׁת. דְּבַר אַחַר: "בְּרוּזַל וְנַחֲשֵׁת מְנַעַלְךָ", אֲרָצְכֶם נְעוּלָה בְּהָרִים שְׁחוֹצְבִין מֵהֶם בְּרוּזַל וְנַחֲשֵׁת, וְאַרְצוֹ שֶׁל אֲשֶׁר הִיְתָה מְנַעוּלָה שֶׁל אֲרָץ יִשְׂרָאֵל. וּכְיִמְךָ דְּבִאֲךָ • וּכְיִמְךָ שֶׁהֵם טוֹבִים לָךְ, שֶׁהֵן יָמֵי תַחֲלֻתְךָ, יָמֵי

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

וְתַשְׁכַּח שֶׁהוּא מְרוּבָה בְּאוֹכְלוֹסִין בְּמִנְיָן דְּפִינְקֵס (במדבר כו מז), לְפִי מִנְיָנוּ שֶׁל בְּמִדְבָר (שם א מא), יוֹתֵר מִבְּנֵי שְׂאֵר אֲחִיו, וְזֶהוּ שְׁנוֹתְבָרָךְ מִבְּנֵים יוֹתֵר מִשְׂאֵר אֲחִיו: תורה כה

(כה) בְּרוּזַל וְנַחֲשֵׁת. אֵלוּ הַגִּידִים וְהַעֲצָמוֹת, שֶׁהֵן נְעִילָה לְגוֹף כְּמוֹ מְנַעוּל לְדַלֵּת, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁמֶן שֶׁהִיא לוֹ יְהִיהַ נְמֻשַׁח תְּמִיד, וְיִתְחַזְּקוּ גִידָיו וְעֲצָמוֹתָיו כְּאֵילוּ הֵן בְּרוּזַל וְנַחֲשֵׁת. וְזֶהוּ וּכְיִמְךָ דְּבִאֲךָ, כִּימֵי נְעוּרֹתֶיךָ יְהִיו יָמֵי זְקוּנְיֶיךָ. כְּדֹאֲמַר רַבִּי חֲנִינְא (חולין כד), תִּמְיִן וְשֶׁמֶן שֶׁסְכַתְּנֵי אִמִּי בְּיָדוֹתַי עָמְדוּ לִי בְּזֻקְנוֹתַי: תורה כו

לְלִילָה, וְדָרוֹם הוּא מְקוֹם [אוֹר שֶׁל עוֹלָם], שֶׁלְעוֹלָם הַחֲמָה בְּדָרוֹם בֵּין בֵּימוֹת הַחֲמָה בֵּין בֵּימוֹת הַגְּשָׁמִים, וְזֶהוּ הָעוֹלָם הַבָּא שֶׁהוּא [אוֹר]. וְשִׁנְיָהֶם 'רוֹשָׁה' לְמִי שֶׁמְמַלֵּא כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה: תורה כד

(כד) בְּרוּךְ מִבְּנֵי אֲשֶׁר. שֶׁכֹּל הַבָּנִים יְכַרְכוּהוּ כְּמוֹ שְׂאוֹמֵר יְהִי רְצוֹנִי אֲחִיו, וְלָמָּה, לְפִי שֶׁטוֹבַל בְּשֶׁמֶן רִגְלוֹ, שֶׁתְּהֵא אֲרָצוֹ מְשׁוּפָעֶת בְּשֶׁמֶן וּמִמְצִיא שֶׁמֶן לְכֹל אֲחִיו, וְזֶהוּ גוֹשׁ חֶלֶב שֶׁיְהֵא בְּחֻלְקוֹ דְּפִרְרִישֵׁת בְּפִרְשֵׁת וְיָחִי יַעֲקֹב (בראשית מט טו). וּמִכְּפָרֵשׁ הָרַב רַבִּי אֱלִיָּהוּ הִכְהֵן בְּשֵׁם דוֹדוֹ הָרַב רַבִּי מִשָּׂה, שֶׁלְפִיכֶךָ אָמַר בְּרוּךְ מִבְּנֵים, כִּי דוֹק

מִמְהֵרָה לְבִשֵׁל פִּירוּתִיהָ, וְשָׁבַע מֵהֶם כְּרָצוֹנוֹ. כִּי מְקוֹם שִׁפְירוּתָיו מְאוּתָרִין, אֵין מְשִׁבִיעִין לָהֶם כְּרָצוֹן, כִּי צָרִיךְ לְהִתְאָוֹת לָהֶם קוֹדֵם שֶׁיְבֹאוּ: וּמֵלֵא בְּרַבֵּת ה'. שֶׁכֹּל הַבָּא בְּאַרְץ נִפְתְּלִי וְרוֹאֶה פִּירוּתָיו מְבוֹכְרִין וְאֵילָנוֹת מְלַבְּלִין, מְשַׁבַּח וּמְבָרַךְ אֵת ה' עַל הַחֲדָשׁ, וְכֵן אָמַר יַעֲקֹב (בראשית מט כא) הִנֵּתִן אִמְרֵי שִׁפְרִי וְרַבּוֹתֵינוּ דָרְשׁוּ מִכָּאן בְּבִרְכוּת (א), הַכֹּל הַמְּמַלֵּא כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה זוֹכֵה וְנוֹחַל שְׁתֵּי עוֹלָמוֹת, שְׁנֹאֲמַר וּמֵלֵא בְּרַבֵּת ה' יָם וְדָרוֹם יִרְשָׁה. וְתִימָה, דְּשִׁנֵּי עוֹלָמוֹת הִיאָךְ נְפָקִי מֵהָבָא. וְיֵשׁ לוֹמַר, דָּיִם זֶה מְעַרְב, וְזֶהוּ הָעוֹלָם הַנֶּהָה שֶׁהוּא דוֹמָה

(כו) אֵין פֶּאֶל יִשְׂרוּן רֹכֵב שָׁמַיִם בְּעֶזְרֵךְ וּבִגְאוּתוֹ בְּשָׁמַיִם בְּסַעֲדֵךְ וּתְקַפָּה בְּשָׁמַיִם שְׁמַיָּא: שַׁחֲקִים:

כ"ט - אֵין פֶּאֶל יִשְׂרוּן • דַּע לָךְ יִשְׂרוּן, שְׂאִין פֶּאֶל
בְּכָל אֱלֹהֵי הָעוֹבְדֵי-כּוֹכְבִים, וְלֹא פְצוֹרְךָ צוֹרֵם. רֹכֵב
שַׁחֲקִים • שְׁמַיִם • הוּא אוֹתוֹ אֱלֹהֵי שְׁ"בְעֶזְרֵךְ, וּבִגְאוּתוֹ הוּא
רֹכֵב "שַׁחֲקִים".

~ יום שישי ט' תשרי ~

(כו) מְעַנְהָ אֱלֹהֵי קֹדֶם וּמִתַּחַת זְרַעַת עוֹלָם וַיִּגְרַשׁ מִפְּנֵיךְ אוֹיֵב וַיֹּאמֶר הַשְּׂמֵד: כ"ו מְדוֹר אֱלֹהָא דִּי מְלַקְדָּמִין בְּמִימְרָה מִתַּעֲבַד עֲלֵמָא וְתִרְיָה מְקַדְמָךְ סְנָאָה וַאֲמַר שְׂצִי:

כ"ט - מְעַנְהָ אֱלֹהֵי קֹדֶם • לְמַעוֹן הֵם הַשַּׁחֲקִים לְאֱלֹהֵי
קֹדֶם, שְׂקֹדֶם לְכָל אֱלֹהִים, וּבִרְרוּ לוֹ שַׁחֲקִים לְשִׁבְתוֹ
וּמַעוֹנָתוֹ, וּמִתַּחַת מַעוֹנָתוֹ כָּל בְּעָלֵי זְרוּעַ שׁוֹכְנִים.
זְרַעַת עוֹלָם • סִיחוּן וְעוּג וּמְלָכֵי כְּנַעַן, שֶׁהָיוּ תְּקוּפוֹ
וּגְבוּרָתוֹ שֶׁל עוֹלָם, לְפִיכָךְ עַל-פְּרָחֵם יִתְרַדוּ וַיְזוּעוּ,

(כח) וַיִּשְׁפֹּן יִשְׂרָאֵל בְּטַח בְּרַדְל עֵין יַעֲקֹב אֶל-אַרְצֵי דְגֵן וְתִירוֹשׁ אַף-שְׁמִי עֶרְפוּ-טַל: כ"ח וְיִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל לְרַחֲצֵן בְּלַחֲדוּדָהּ כְּעֵין בְּרַכְתָּא דְּבִרְכָנוֹן יַעֲקֹב אַבְוִיהוֹן לְאַרְעָא עֲבָדָא עֲבוּר וְחָמַר אַף שְׁמַיָּא דְעֶלְוִיהוֹן יִשְׁמַשְׁנוֹן בְּטַלָּא:

כ"ט - בְּטַח בְּרַדְל • כָּל יַחֲדִיד וַיַּחֲדִיד "אִישׁ תַּחַת גַּפְנוֹ
וּתַחַת תְּאֲנָתוֹ", מִפְּנֵינִי וְאִין צְרִיכִין לְהִתְאַסֵּף וְלִישֵׁב
יַחַד מִפְּנֵי הָאוֹיֵב. עֵין יַעֲקֹב • כְּמוֹ: (בְּמִדְבָר י"א) "וְעֵינֵינוּ
כְּעֵין הַבְּדֹלַח", כְּעֵין הַבְּרֻכָּה שֶׁבְּרַכְּם יַעֲקֹב, לֹא
כְּ"בְרַדְל" שְׂאֵמֶר יִרְמְיָה: (יִרְמִיָּה טו) "בְּרַדְל יִשְׁבַּתִּי", אֲלֵא

(כט) אֲשֶׁרִיךְ יִשְׂרָאֵל מִי כְמוֹךְ עִם נוֹשֵׁעַ בִּיהוֹזָה מְגִן עֶזְרֵךְ וְאַשְׁרֵ-חֶרֶב גְּאוּתְךָ וּפְחָשׁוֹ אוֹיְבֶיךָ לָךְ וְאַתָּה עַל-כְּפֹמוֹתֵימוֹ תִּדְרֹךְ: ם כ"ט טוּבְךָ יִשְׂרָאֵל לִית דְּכוּמְךָ עֲמָא דְפִרְקָנָה (מז) גְּדָם ?? פִּקְיָה בְּסַעֲדֵךְ וּדְמִן קְדָמוּהִי נִצְחָן גְּבוּרָתְךָ וּיְכַדְבוּן סְנָאָךְ לָךְ וְאַתָּה עַל פְּרִיקַת צוּאֵרֵי מְלַכְיָהוֹן תִּדְרֹךְ:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(כו) אֵין פֶּאֶל יִשְׂרוּן. עֵתָּה מְדַבֵּר
לְכָל יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר לָהֶם, עֲבָדוּ
וְהִתְחַזְּקוּ בִּירְאַת אֱלֹהֵיכֶם, כִּי אֵין
כְּמוֹהוּ רֹכֵב שָׁמַיִם לְהִיּוֹת בְּעֶזְרֵךְ,
וְאִין שׁוֹם עוֹזֵר כְּמוֹהוּ, כִּי בִגְאוּתוֹ
הוּא יוֹשֵׁב בְּשַׁחֲקִים וְהוּא מוֹשֵׁל עַל
הָעֲלִיּוֹנִים וְהִתְחַזְּקוּ: תוֹרָה כו
(כז) מְעַנְהָ אֱלֹהֵי קֹדֶם. הַשְּׁמַיִם הֵם
מַעוֹנֵינוּ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שֶׁהוּא
קוֹדֶם לְכָל דָּבָר: וּמִתַּחַת זְרַעַת
עוֹלָם. כְּלוּמַר וּמִתַּחַת הַשְּׁמַיִם הוּא
מוֹשֵׁל כְּמוֹ בְּעֲלִיּוֹנִים, וְהוּא תְּקוּפוֹ
וְחִזְקוֹ שֶׁל עוֹלָם, שֶׁהוּא מוֹשֵׁל שֶׁל
עוֹלָם מִטָּה וּמַעֲלָה: וַיִּגְרַשׁ מִפְּנֵיךְ
אוֹיֵב. יִגְרַשׁ כָּל אוֹיְבֶיךָ מִלְּפָנֶיךָ:
וַיֹּאמֶר הַשְּׂמֵד. וַיֹּאמֶר אֱלִיךָ הַשְּׂמֵד
אוֹיֵב שְׁלָךְ, כְּמוֹ שֶׁמְצִינֵנו גְּבִי עֲמַלְק
שְׂצִינָה (לְעֵיל כ"ה ט) תִּמְחָה אֶת זְכַר
עֲמַלְק, וְכֵן גְּבִי כְּנַעֲנִי לֹא תִחַיָּה כָּל
נְשָׁמָה (לְעֵיל כ"ז טז): תוֹרָה כח
(כח) וַיִּשְׁפֹּן יִשְׂרָאֵל בְּטַח בְּרַדְל. כָּל
אוֹתָם שֶׁהֵם מַעֲיִן יַעֲקֹב, כְּלוּמַר מַעֲיִן

אִיבִידָה לָךְ • כְּגוֹן הַגְּבוּעוֹנִים שְׁאָמְרוּ: (יהושע ט) "מֵאָרֶץ רְחוֹקָה בָּאוּ עִבְדֶיךָ וְגו'". וְאַתָּה עַל-בְּמוֹתֵינוּ תִּדְרֹךְ • כְּעִנְיָן שְׁנֵאמַר: (שם י) "שִׁימוּ אֶת רַגְלֵיכֶם עַל צוּאְרֵי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה".

כִּי־אֲשַׁרְיָה יִשְׂרָאֵל • לְאַחַר שְׁפָרַט לָהֶם הַבְּרִכּוֹת, אָמַר לָהֶם: 'מַה לִּי לְפָרַט לָכֶם, כָּלֵל דְּבַר: הַכֹּל שְׁלָכֶם'. אֲשַׁרְיָה יִשְׂרָאֵל מִי כְמוֹךָ • תְּשׁוּעַתְךָ בְּהַ' אֲשֶׁר הוּא מְגִן עֲזָרְךָ, (וְאֲשֶׁר הוּא) חֶרֶב גְּאוֹתְךָ. וַיִּפְתָּשׁוּ

~ שבת קודש י' תשרי ~

א וסֵלַק מֹשֶׁה מִמִּישׁוֹרָא דְּמוֹאֵב לְטוּרָא דְּנָבו • רִישׁ רַמְתָּא דִּי עַל אֲפִי יְרָחוּ וְאַחֲזִינְהּ יְיָ יְתָ כָּל אַרְעָא יְתָ גְלַעַד עַד דְּן:

לד (א) וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעֵרְבַת מוֹאָב אֶל-הַר נָבו רֹאשׁ הַפְּסֻלָּה אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי יְרָחוּ וַיִּרְאֶהוּ יְהוָה אֶת-כָּל-הָאָרֶץ אֲתֵּהְלַעַד עַד-דָּן:

עבֹדַת כּוֹכְבִים, שְׁנֵאמַר: (שופטים יח) "וַיִּקְרִימוּ לָהֶם בְּנֵי דָן אֶת הַפְּסֻלָּה", וְהִרְאֶהוּ שֶׁמֶשׁוֹן שְׁעֵתִיד לְצֵאת מִמְּנוּ לְמוֹשִׁיעַ.

כִּי־מֵעֵרְבַת מוֹאָב אֶל-הַר נָבו • כַּמָּה מַעְלוֹת הָיוּ, וּפְסָעֵן מֹשֶׁה בְּפִסְיעָה אַחַת. אֶת-כָּל-הָאָרֶץ • הִרְאֶהוּ אֶת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּשִׁלְוֹתָהּ, וְהַמְצִיקִין הַעֲתִידִין לְהִיּוֹת מְצִיקִין לָהּ. עַד-דָּן • הִרְאֶהוּ בְּנֵי דָן עוֹבְדִים

~ נקודות משיחות קודש ~

(בְּעִנְיַי הַרְשׁוֹת) זָכָה לְהַשְׁלִיחוֹת לִילָף וְלוֹמַר לְאַבְרָהָם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב, שֶׁהַקֶּב"ה קָם אֶת שְׁבוּעָתוֹ: וּבְהַקְדָּים – שֶׁלְּכַוְנָה אֵינוֹ מוֹכֵן: כִּיֵּן שְׂבָגֵי יִשְׂרָאֵל הֵם "מֵאֲמִינִים בְּנֵי מֵאֲמִינִים", וְעַל-אַחַת-פְּמָה-וְכַמָּה אַבְרָהָם אָבִינוּ שֶׁהוּא "רֹאשׁ לְמֵאֲמִינִים" – אִיךָ שִׁיף לֹמַר שִׁיחָה סָפַק אֲצֵל אַבְרָהָם בְּנוֹגַע לְקִיּוּם שְׁבוּעָתוֹ שֶׁל הַקֶּב"ה, שִׁיִּצְטָרְכוּ לְשַׁלַּח לֹמַר לוֹ שֶׁהַקֶּב"ה קָם אֶת הַשְׁבוּעָה!?

וּבְעִנְיָן זֶה רוֹאִים נִקְדָּה נִפְלְאָה – שֶׁעַל-יְדֵי עֲנָן הַנְּדִירוֹת (בְּעִנְיַי הַרְשׁוֹת) הִגִּיעַ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ לְמִדְרִיגָה נְעִלִית יוֹתֵר אֲפִלוּ מֵאֲמוֹנָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ.

(שיחת ש"פ האוינו, י"ג תשרי, ה'תשכ"ו)

שָׁנָם הַחוֹשְׁבִים שְׁעִנְיָן הַנְּדִירוֹת צְרִיף לְהִיּוֹת רַק בְּעִנְיָן שֶׁל מַצָּה, כְּלִשׁוֹן חו"ל: "וְרִיזִין מְקַדְמִין לְמַצּוֹת", אָבֵל בְּעִנְיָן שֶׁל רְשׁוֹת – "כָּל מַעֲשֵׂיךָ יְהִי לְשֵׁם שְׁמַיִם" ו"בְּכָל דְרָבְרֵךְ דְּעָהוּ" – לֹא נוֹגַע עֲנָן הַנְּדִירוֹת.

וְעַל זֶה בָּאָה הַהִרְאָה מֵהַנְּהַגַת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ בְּעִלְיָה לְהַר נָבו לְרֹאוֹת אֶת הָאָרֶץ – שְׁאֵף-עַל-פִּי שְׁרָאִתּוֹ אֶת הָאָרֶץ לֹא הִתָּה עֲנָן שֶׁל מַצָּה, כִּי-אִם דְּבַר הַרְשׁוֹת, מִכָּל-מְקוֹם "וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעֵרְבַת מוֹאָב אֶל הַר נָבו", "כַּמָּה מַעְלוֹת הָיוּ וּפְסָעֵן מֹשֶׁה בְּפִסְיעָה אַחַת", שֶׁעָשָׂה זֹאת בְּנְדִירוֹת כו', שְׁמֵזָה לְמַדִּים שָׁנָם בְּעִנְיַי הַרְשׁוֹת צְרִיכָה לְהִיּוֹת הַנְּהַגָה בְּאִפְּן שֶׁל וְרִיזוֹת.

וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף בָּזָה – עַל-פִּי הָאָמּוֹר לְעִיל שְׁבַשְׁכַר הַנְּדִירוֹת

ב וַיָּתַת כָּל נִפְתָּלֵי וַיְתַת אַרְעָא דְּאֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה וַיְתַת כָּל אַרְעָא דִּיהוּדָה עַד יִמָּא מֵעֵרְבַא:

(ב) וַיָּתַת כָּל-נִפְתָּלֵי וְאֶת-אֶרֶץ אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה וְאֶת כָּל-אֶרֶץ יְהוּדָה עַד הַיַּם הָאֲחֵרוֹן:

נִלְחַם עִם מַלְכֵי פְנֵעַן, שְׂבָא מֵאֶפְרַיִם, וְגִדְעוֹן שְׂבָא מִמְּנַשֶּׁה, נִלְחַם עִם מִדְּנָן וְעַמְלָק. וְאֶת כָּל-אֶרֶץ יְהוּדָה • בְּשִׁלְוֹתָהּ וּבְחַרְבָּנָהּ, וְהִרְאֶהוּ מַלְכוּת בֵּית דָּוִד וְנִצְחוֹנָם. עַד הַיַּם הָאֲחֵרוֹן • אֶרֶץ הַמַּעְרָב

כִּי־וְאֵת כָּל-נִפְתָּלֵי • הִרְאֶהוּ אֶרְצוֹ בְּשִׁלְוֹתָהּ וּבְחַרְבָּנָהּ, וְהִרְאֶהוּ דְּבוּרָה וּבִרְקַ מְקַדְשׁ נִפְתָּלֵי נִלְחָמִים עִם סִיסְרָא וְחִילוֹתָיו. וְאֶת-אֶרֶץ אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה • הִרְאֶהוּ אֶרְצָם בְּשִׁלְוֹתָהּ וּבְחַרְבָּנָהּ, וְהִרְאֶהוּ יְהוֹשֻׁעַ

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

לד (א) אֶת הַגְּלַעַד עַד דָּן. שֶׁהוּא גְּבוּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּדַכְתִּיב (שמואל א' ג) מִדָּן וְעַד בְּאֵר שָׁבַע: תוּרָה ב

בְּשִׁלוֹתָהּ וּבְחֶרְבָנָהּ. דָּבָר אַחֵר: אֵל תִּקְרֵי "הַיָּם הָאֲחֵרוֹן", אֲלֵא 'הַיָּם הָאֲחֵרוֹן', הֲרָאֵהוּ הַקְּדוֹשׁ-
בְּרוּךְ-הוּא כָּל הַמְּאֲרָעוֹת שְׁעֵתִידִין לֵיאָרַע לִישְׂרָאֵל
עַד שְׁחִיּוֹ הַמְּתִים.

וְאֶת-הַנֶּגֶב וְאֶת-הַכְּפָר בְּקָעַת יִרְחוּ עִיר הַתְּמָרִים
גִּזְיַת דְּרוֹמָא וְיַת מִישְׂרָא בְּקָעַתָּא דִּירְחוּ
קְרָתָא דְדִקְלִיא עַד צַעַר:
עַד-צַעַר:

כ"ט ◀ וְאֶת-הַנֶּגֶב • אֶרֶץ הַדְּרוֹם. דָּבָר אַחֵר: מְעַרַת
הַמְּכַפְלָה, שְׁנֶאֱמַר: (במדבר יג) "וַיַּעֲלוּ בְנֵגֶב, וַיָּבֹאוּ עַד
חֶבְרוֹן". וְאֶת-הַכְּפָר • הֲרָאֵהוּ שְׁלֵמָה יוֹצֵק כְּלֵי בֵית

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְזֶרְעֶךָ אֶתְנַנְנָהּ
הֲרֵאִיתִיךָ בְּעֵינֶיךָ וְשָׁמָּה לֹא תֵעָבֵר:
ד וַאֲמַר יי לה דא ארעא די קנמית לאברהם
ליצחק ולייעקב למימר לבניך אתננה
אחזיתך בעיניך ולתמן לא תעבר:

כ"ט ◀ לֵאמֹר לְזֶרְעֶךָ אֶתְנַנְנָהּ הֲרֵאִיתִיךָ • כְּדֵי שֶׁתִּלְוֶךָ
וְתֹאמַר לְאַבְרָהָם, לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב: 'שְׁבוּעָה שְׁנִשְׁבַּע
לָכֶם הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, קִמְמָה', וְזֵהוּ "לֵאמֹר", לְכֹף

וַיָּמַת שֵׁם מֹשֶׁה עַבְד־יְהוָה בְּאֶרֶץ מֹזָבִי עַל-פִּי
יְהוָה:
ה וימת שמ משה עבד יהוה בארץ מזבזב על פי
על מימרא דיי:

כ"ט ◀ וַיָּמַת שֵׁם מֹשֶׁה • (בי"ב טו) אֶפְשָׁר מֹשֶׁה מַת,
וּכְתִיב: "וַיָּמַת שֵׁם מֹשֶׁה"? אֲלֵא עַד כַּאֲן כָּתַב מֹשֶׁה,
מִכַּאֲן וַאֲיִלָּךְ כָּתַב יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר: אֶפְשָׁר

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

ה) וַיָּמַת שֵׁם מֹשֶׁה. בְּשַׁעַת מִיתָתוֹ
אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא,
לֹא אֲמוֹת כִּי אֲחִיָּה (תהלים קיח יז), אָמַר
לוֹ, אֵי אַתָּה יְכוֹל כִּי זֶה דְרָךְ כָּל
הָאָדָם. אָמַר לוֹ, דָּבָר אַחַד אֲנִי מִבְּקֵשׁ
מִמֶּךָ, וַיִּבְקַעַנּוּ כָּל הַשְּׁעָרִים וְתַהוֹמֹת
הָאָרֶץ וַיִּרְאוּ הַכָּל שְׁאִין וְזִלְתָּךְ,
שְׁנֶאֱמַר (לעיל ד לט) וַיִּדְעַת הַיּוֹם וְהַשַּׁבָּת
אֵל לְבָבְךָ כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים, מִיַּד
פָּתַח מֹשֶׁה וַאֲמַר 'אֵין עוֹד', אָמַר לוֹ
הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, אַתָּה אֲמַרְתָּ 'אֵין
עוֹד' גַּם אֲנִי אֹמֵר עֲלֶיךָ (פסוק י) וְלֹא
קָם נְבִיא עוֹד בִּישְׂרָאֵל כַּמֹּשֶׁה (דב"ד יא
ח). מִיַּד יָרַד הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
בְּכַבֹּד וּשְׁלֵשָׁה מְלָאכִים עִמּוֹ,
מִיכָאֵל וְגַבְרִיאֵל וְזַנְגָאֵל, גַּבְרִיאֵל
הַצִּיעַ מִשְׁתּוֹ, מִיכָאֵל פִּירַשׁ עֲלֵיהּ
אַרְבָּמָן, וְזַנְגָאֵל הֵינִיכַת פְּסוּתָא שְׁלֵמִית
בְּמִרְאָשׁוֹתָיו, בְּאוֹתָהּ שְׁעָה עִמְד

הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּרֵאשׁוֹ, וְזַנְגָאֵל
בְּמִרְגְלוֹתָיו, מִיכָאֵל מִצַּד זֶה,
וְגַבְרִיאֵל מִצַּד זֶה, אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ-
בְּרוּךְ-הוּא, הַקָּף רִגְלֶיךָ זֶה לְזֶה וְכֵן
עָשָׂה, אָמַר לוֹ הַשֶּׁבַע עַפְעִפֵי עֵינֶיךָ זו
עַל גַּב זוֹ וְכֵן עָשָׂה. מִיַּד קָרָא הַקְּדוֹשׁ-
בְּרוּךְ-הוּא לְנִשְׁמָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וַאֲמַר
לֵה, בְּתֵי מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה קִצְבָתִי
אוֹתָךְ לְהִיּוֹת בְּגוֹפּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, צָאִי
וְאַל תִּאֲחָרֵי שֶׁהִגִּיעַ קֶצֶף לְצֵאת. מִיַּד
הִשִּׁיבָה לְהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, יוֹדַעַת
אֲנִי שֶׁאַתָּה אֱלֹהֵי הַרְוִחוֹת וְהַנְּשֻׁמוֹת
וּבִיָּדְךָ נִפְשׁ כָּל חַי, וְאֲשֶׁר יִצְרַתִּי
וְנִתְתַּנִּי בְּגוֹפּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, מִי יֵשׁ לָךְ
גּוֹף טְהוֹר שֶׁתִּתְּנֵנִי בּוֹ יוֹתֵר מִמֹּשֶׁה,
שְׁאִין בּוֹ רִימָה וְתוֹלְעָה מַעוֹלָם, וְלֹא
נִרְאוּ עֲלָיו זְבוּבִים מַעוֹלָם, וְלֹא הָיָה
צַר עֵינָי, אֲנִי רוֹצֵה לְצֵאת מִמְּנוֹ. שׁוּב
אָמַר לֵה, אֵל תִּאֲחָרֵי כִּי הִגִּיעַ קֶצֶף

(ג) וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּנֵי בְּאֵרֶץ מוֹאָב מוֹל בֵּית פְּעוֹר וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת־קְבֻרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה:
 ויקבר יתה בחילתא בארעא דמואב לקבל בית פעור ולא ידע אַנְשׁ ית קברתה עד יומא הדין:

אותם עון אשמה, וכי אחרים משיאים אותם? אלא הם משיאים את עצמם. מול בית פעור. קברו היתה מוכן שם מששית ימי בראשית, לכפר על מעשה פעור, וזה אחד מן הדברים שנבחרו בערב שבת בין השמשות (אבות פ"ה).

כ"י - ויקבר אתו. הקדוש-ברוך-הוא בכבודו. (ספרי נשא) רבי ישמעאל אומר: הוא קבר את עצמו, וזהו אחד משלשה 'אתין שהיה רבי ישמעאל דורש בן. כיוצא בו (במדבר ו) "ביום מלאת ימי נזרו יביא אותו", הוא מביא את עצמו. כיוצא בו (ויקרא כב) "והשיאו

(ד) וּמֹשֶׁה בֶן־מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בָּמָתוֹ לֹא־כִהָתָה עֵינָיו וְלֹא־נָס לַחַה:
 וזמשה בר מאה ועשרין שנין פד מית לא כהת עינוהי ולא שנא זיו יקרא דאפוהי:

כ"י - לא-כהתה עינו. אף משמת. ולא-נס לחה. לחלוחית שבו, לא שלט בו רקבון ולא נהפך תאר פניו.

(ה) וַיִּכְפּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם וַיִּהְיוּ יָמֵי כֹהֵן אֲבֵל מֹשֶׁה:
 ח ויכפו בני ישראל ית משה במישריא דמואב תלתין יומין ושלמו יומי בכיתא אבלא דמשה:

כ"י - בני ישראל. הנזכרים, אבל באהרן מתוך שהיה רודף שלום ונותן שלום בין איש לרעהו ובין אשה

~ נקודות משיחות קודש ~

גם אדם פנה שבשבילו מכרחים לשנות מן האמת. במקשה חיי משה, כשהיה עוסק במלוי תפקידו, היה עסוק פלו בעבודתה שלו, מדת האמת; אבל כאשר השלים שליחותו, הרגיש את מעלת הנהגת אהרן.

(לקוטי שיחות, כרך כד, עמ' 255)

הנזכרים, אבל באהרן. . זכרים ונקבות (רש"י לד, ח) לכאורה, מדוע מזכירים בעת מיתת משה, את החסרון שלו לגבי אהרן. ויש לומר: אהרן עשה שלום על-ידי ששנה קצת מן האמת. אף משה, שמדתו אמת, אינו מסגל לפעל בדרך זו. ויש בזה מה שאין בזה: משה - אינו נוטה מן האמת. אהרן - מביא שלום לכל יהודי,

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

עתה לקרוא שנים הקורא והחזן, אנו סומכין על מה ששינינו במסכת ביכורים (פ"ג מ"ז), בתחילה כל שהיה יודע לקרות קורא ומי שאינו יודע לקרות מקרין לו, והיו מתביישין, התקינו שהיה מקרין הכל. והכי נמי בהני שמונה פסוקים השליח-צבור מקריא עם הכל: תורה ו

חסלת פרשת וזאת הברכה

ולא מצאו, בכה ואמר (תהלים יב ב) הושיעה ה' כי גמר חסיד כי פסו אמונים מבני אדם, וכל ישראל בוכים ואומרים (לעל לג בא) ויתא ראשי עם צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל (ראה דבר יא ע): ואמרו חז"ל (ב"ב טו), שמונה פסוקים הללו יחיד קורא אותן. ותימה שהרי גם כל הפרשיות שבתורה אמרינן במסכת מגילה (כא) אחד קורא ולא שנים. ומה שנהגו

אבד חסיד מן הארץ, והארץ בוכה ואומרת (שם) וישר באדם אין, וכל סורי בראשית בוכים ואומרים (שעיה נו א) הצדיק אבד ואין איש שם על לב, וחמה ולבנה בוכים ואומרים (תהלים צד ח) בינו בערים בעם, וכל המזלות בוכים ואומרים (שם) ויכסילים מתי תשפילו, ורית הקודש בוכה ואומרת (פסוק ע) ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, ויהושע ביקש משה

ט ויהושע בר נון מלי רוח חכמתא ארי
סמך משה ית ידוהי עלוהי וקבילו מנה בני
ישראל ועבדו כמא די פקיד יי ית משה:

(ט) ויהושע בן-נון מלא רוח חכמה כִּי-סִמַּךְ מֹשֶׁה
אֶת-יָדָיו עָלָיו וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲשׂוּ
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה:

י ולא קם נביא עוד בישראל כמשה די
אתגלי לה יי אפיין באפיין:

(י) וְלֹא-קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדְעוּ
יְהוָה פָּנִים אֶל-פָּנִים:

(לב) "וַעֲתָה אֶעֱלֶה אֶל ה'", (במדבר ט) "עמדו ואשמעה
מה יצוה ה' לכם".

כט"א אֲשֶׁר יָדְעוּ ה' פָּנִים אֶל-פָּנִים • שְׁהִיָּה לְבוֹ גִּס
בו ומדבר אליו בכל עת שרוצה, כענין שנאמר: (שמות

יא לכל אתיא ומופתיא די שלחה יי למעבד
בארעא דמצרים לפרעה ולכל עבדוהי
ולכל ארעה:

(יא) לְכֹל-הָאֲתֹת וְהַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שְׁלַחְוּ יְהוָה
לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָרְעָה וּלְכֹל-עַבְדָּיו וּלְכֹל-
אֶרְצוֹ:

יב ולכל ידא תקפתא ולכל חזונא רבא די
עבד משה לעיני כל ישראל: חזק

(יב) וְלֹכַל הַיָּד הַחֲזָקָה וְלֹכַל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר
עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָל-יִשְׂרָאֵל:

(ט) "וְאֲשַׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם", וְהִסְפִּימָה דַעַת הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-
הוּא לְדַעַתוֹ, שְׁנֵאָמַר: (לעיל ט) "אֲשֶׁר שִׁבְרַתְךָ", יִישַׁר
כְּחֶךְ שִׁשְׁבְּרַתְךָ (שבת פז):

כט"א וְלֹכַל הַיָּד הַחֲזָקָה • שְׁקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה בְּלוּחֹת
בְּיָדָיו. וְלֹכַל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל • נְסִים וּגְבוּרוֹת
שִׁבְמִדְבַּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא. לְעֵינֵי כָל-יִשְׂרָאֵל.
שְׁנֵאָמַר לְבוֹ לְשִׁבְר הַלוּחֹת לְעֵינֵיהֶם, שְׁנֵאָמַר: (לעיל

~ נקודות משיחות קודש ~

מעלת משה בשבירת הלוחות

אלו ערב רב, והשושבין זה משה, ארוסתו של הקב"ה
אלו ישראל.

ועל-פי-זה מוכנת בפשטות מעלת משה בשבירת
הלוחות, שמעלה זו נעלית יותר משאר מעלותיו הנזכרות
בכתוב, שהרי מוכן גדל ויקר ערך התורה בעיני משה
רבנו, ובפרט שהוא זה שקבלה מידו של הקב"ה,
ואף-על-פי-כן כאשר ראה משה רבנו, הרוצה הנאמן
וקאהב ישראל, שיש מקום לחשוש שמציאותם של
הלוחות יכולה לפגוע בישראל חס-ושלום, לא הסס כלל
ושברם מיד כדי להציל את בני ישראל מהענש.

(על-פי לקוטי-שיחות, כרך לד, עמוד 217 – מותר לקראת שבת)

ולכל היד החזקה גו' אשר עשה משה לעיני כל-ישראל:
לעיני כל ישראל - שנשאו לבו לשבר הלוחות לעיניהם
(לה, יב. ובפירוש רש"י)

וצריך-עין איך מתאים שלאחרי שהכתוב מספר על
המעלות הגדולות והנפלאות של משה רבנו, יסוּם
ב"לעיני כל ישראל", שנשאו לבו לשבר הלוחות
לעיניהם?

ויש לומר על-פי המדרש (הובא ברש"י פרשת תשא לד, א):
"משל למלך שהלך למדינת הים והניח ארוסתו עם
השפחות, מתוך קלקול השפחות יצא עליה שם רע. עמד
שושבינה וקבע כתבתה. אמר, אם יאמר המלך להרגה,
אמר לו עדין אינה אשתך. . המלך זה הקב"ה, השפחות

”בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – ”השמים כסאיי” עד והי’ מידי חודש בחדשו גו””, ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ”ק מורי וחמי אדמו”ר, שביחיד – יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע.”

התווידעויות חלק א תשמ”ה עמוד 351

עטרת מרים

יד אחר שדבר (נ”ה ו) על התשובה והפסיק בספור רע הדור ורע הפנהיגים, שב לאמר כי ה’ יסלול דרך לקבל החוטאים האלה בתשובה. ואמר כלו-סלולו עשו מסלה ודרך כבושה פנו-דרך מן הפכשלות הרימו הפרישו אבני מכשול מדרך שלכו בו בני עמי כי לא יפחדו עוד מן האויב כי מת ואיננו: מו כי כה אמר רם ונשא שכן עד נצח וקדוש שמו ונברל ואין עוד

אלוי ואף-על-פי שגרום וקדוש אשכון עם כל יה ואת ועם דבא ושפלה-רוח אני להשגיח להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדבאים סובלי עני וחלים: מו כי לא לעולם אריב עם החוטא להענישו בנמול מעשו ולא לנצח אקצוף כירוח האדם מלפני יעטוף בא לו מאתי ועטפה אותו ונשמות כלם הלא אני עשיתי ולכן ראוי לי לרחם עליהם: זי בעון בצעו הגול שלו קצפתי עליו ואפהו הסתר הסתרתי בני ממנו לכל אראה בצרתו ואקצף עוד להכביד עליו הצרה וילך לפני שובב בסרוב ופרד וברך מאות לבו: יח דרכיו ראיתי שהוא נכנע מלפני כשבא עליו צרה וארפאהו אז מן המכות הפוקדות אותו ואנחורו בדרך הטוב שלא יחטא עוד ואשלם נחמים טובות שיעם בהם לו לעמת הצער שהיה לו ולאבליו למצטערים בצרתו: יש בורא אהדש אני לו ניב שפתים מחדש כי מעתה כלם יאמרו לו שלום ו שלום לרחוק ולקרוב

עטרת מרים

לצדיק ולבעלי-תשובה אמר יהוה ורפאתיו מחלי נפשו ומקאבות גופו: כ והרשעים שאין נותניו לב לשוב אל ה’, הם פנים שבכל עת הוא נגרש מן הרוח ומתנגד בגלוי אל השפה כי השקט לא יוכל ויגרשו מימיו כבואו אל השפה רפש ומיט המצנ מעשי הרשעים, והם יחמדו בצרה ועוד יוסיפו פרה: כא כמו שאין שלום ברוחם, כן אין שלום להם אמר

אלהי לרשעים: א צנה אליו קרא בגרון בקול גדול אל-תחשך אל תפגע מלקראו בשופר הרם קולך והגד לעמי פשעם וחוביהם עליהם ולבית יעקב חטאתם: ב מראים עמנו צדיקים כי ואותי יום יום ידרשון וחושבים שיצאים ידי חובתם כמה שהורשים אותי וחוקרים אחר המצות האלה הנם שאין עושים אותם ודעת דרכי יחפצון חפצים לשאול חוראות לחכמים פאלו רוצים לקנון בגוי אשר-צדקה עשה ומשפט אלהיו לא עזב קד ישאלוני תמיד משפט-צדק ואין דעתם לקיים קרבת אלהים יחפצון מראים עמכם פאלו היו חרדים על המצות, אבל לא כן הוא: ג מתרעמים על ואמרו למה צמנו ולא ראית מעניתנו ולא קבלת תפלתנו ענינו נפשנו ולא תדע אין אמה משיגה בנו, ואויבינו מושלים בנו. התשובה היא, הן ביום צמכם כל אחר מכם תמצאו דבר החפץ בו ועסוק בו להפג ממנו צער התענית ולא שח לבו לשוב לה, כגון וכל-עצביכם בעלי חוב שלכם הנעצבים על דרכם תנגשו תלחצו ביום צמכם: ד הן באמת לריב ומצה תצומו להתקוטט זה

הפטרה לשחרית יום כיפור ישעיה פרק נו

נו יד ואמר כלו-סלולו פנו-דרך הרימו מכשול מדרך עמי: מו כי כה אמר רם ונשא שכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש אשכון ואת-דבא ושפלה-רוח להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדבאים: מו כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף כירוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי: זי בעון בצעו קצפתי ואפהו הסתר ואקצף וילך שובב בדרך לבו: יח דרכיו ראיתי וארפאהו ואנחורו ואשלם נחמים לו ולאבליו: יש בורא ניב שפתים שלום ו שלום לרחוק ולקרוב אמר יהוה ורפאתיו: כ והרשעים פנים נגרש פי השקט לא יוכל ויגרשו מימיו רפש ומיט: כא אין שלום אמר אלהי לרשעים: גח א קרא

בגרון אל-תחשך בשופר הרם קולך והגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם: ב ואותי יום יום ידרשון ודעת דרכי יחפצון בגוי אשר-צדקה עשה ומשפט אלהיו לא עזב ישאלוני משפט-צדק קרבת אלהים יחפצון: ג למה צמנו ולא ראית ענינו נפשנו ולא תדע הן ביום צמכם תמצאו-חפץ וכל-עצביכם תנגשו: ד הן לריב ומצה תצומו

תאיר שוב בצצהרים: יא ונחך ינהג איתך יהוה תמיד בדרך הטוב לך, והשביע בצחצחות פעה יבש את נפשך ועצמתך יחליץ ויהי ויחוק והיית שבע מנוחה כגן רוה השבע מן הפנים וכמוצא מים אשר לא יכזבו לא נפקים מימיו: יב ובנו ממועשים הטובים היוצאים ממך

ובנו את חרבות עולם מוסרי תוסדות שגפלו דורנדור בימי הדורות תקומם אותם כמעשיד הטובים וקרא לך גדר העולם גדר פרוץ כמקום תפוזן והטבור, משוכב משיב נתיבות לשבת להיות מיושבות פאנשים: יג אם תשיב משבת רגלך מלכת חוץ לתחום, ומעשות הפצד האסורים ביום קדשי וקראת לשבת ענג להתענג בו, לקדוש יהוה ליום השבת תקרא יום מכבד מפלי עשות בו מלאכה של חול וכבדתו מעשות דרכיך שתפגע מעשות כל מלאכה ממוצוא הפצד שלא תעשה בו הפצד מדברים האסורים בשבת ודבר דבר ומלדבר בו דבר הנאסר בשבת כחשבונו וכיוצא: יד כשתעשה פן און התענג על יהוה ענג רוחני נפשי אלהי, והרבתיך על בנתי ארץ ותתעלה מפל ענינים החמורים, והאכלתיך לך תהיה ארץ נחלת יעקב אביך כי פי יהוה דבר והוא יקם כל מה שדבר:

עם זה ולהכות באגרוף רשע לא תצומו אינכם צמים כיום כמשפט יום הצום להשמיע במרום קולכם ואף ארצה אותו: ה הכזה יהיה צום אבחרו ובי כך צרף להיות צום שאבחר בו יום ענות אדם נפשו הלכה שמה לכוף פאנמן מין מהט כפר ראלשו אני צרף ושק ואפר יציע תחיו, הלוה תקרא צום ויום רצון ליהוה: ו הלוא זה הענוו האמיתי של צום אבחרו אשר אבחר בו, והוא שפיתח ביום ההוא חרצבות את קשרי הרשע לכל געשו עדי, התר קשר אנדות מוטה עצי העל אשר הובנו לתת על צוארי העניים ושלח העברים רצוצים השבורים הפשים וכל מוטה הנתקו ולא תסיפו לעשות בהם שום עבודה: ז ביום ההוא הלוא פרם תו לרעב לחמוך ועניים מרודים המטלטלים אשר אין להם מקום לחסות בו תביא בית אל ביתך, כיתראה ערם וכפיתו משלך ומבשרך מקרובך לא תתעלם לא תחכמה לכל וראך:

ולהכות באגרוף רשע לא תצומו כיום להשמיע במרום קולכם: ה הכזה יהיה צום אבחרו יום ענות אדם נפשו הלכה פאנמן ראשו ושק ואפר יציע הלוה תקרא צום ויום רצון ליהוה: ו הלוא זה צום אבחרו פתח חרצבות רשע התר אנדות מוטה ושלח רצוצים הפשים וכל מוטה תנתקו: ז הלוא פרם לרעב לחמוך ועניים מרודים תביא בית כיתראה ערם וכפיתו ומבשרך לא תתעלם: ח און יפקע פשחר אורך וארכתך מהרה תצמח והלך לפניך צדקך כבוד יהוה יאספך: ט און תקרא יהוה יענה תשוע ויאמר הנני אם תסיר מתוכך מוטה שלח אצבע ודבר און: י ותפק לרעב נפשך ונפש נענה תשביע וזרח בחשך אורך ואפלתך בצצהרים: יא ונחך

ח כשתעשה פן לא תצמד לצום ולשק ואפר, אלא און יפקע פשחר הובקע בעבים אורך וארכתך ורפאתך מהרה תצמח והלך לפניך צדקך וכשתמות כבוד יהוה יאספך כבודו תחיים אל מקום אשר נפשות הצדיקים צרוות שם: ט כשתעשה פן און תקרא יהוה יענה למלא שאלתך תשוע ויאמר הנני להשלים הפצד אם תסיר מתוכך מוטה את עצי העל שהכדת על צוארי העניים שלח אצבע גם תסיר מלשח אצבעך אל מול פני חברך כדרך בני אדם המרבים ודבר און ובו תסיר דבר און שלא תרוב עם רעד אפילו בדברים: י ותפק ותוציא לרעב נפשך בתנחומי דברים טובים ונפש נענה המענה רעב תשביע אותה, און וזרח בחשך אורך, והשבת הצרות ואפלתך

יהוה תמיד והשביע בצחצחות נפשך ועצמתך יחליץ והיית כגן רוה וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו: יב ובנו ממך חרבות עולם מוסרי דורנדור תקומם וקרא לך גדר פרוץ משוכב נתיבות לשבת: יג אם תשיב משבת רגלך עשות הפצד ביום קדשי וקראת לשבת ענג לקדוש יהוה מכבד וכבדתו מעשות דרכיך ממוצוא הפצד ודבר דבר: יד און תתענג על יהוה והרבתיך על בנתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי יהוה דבר:

א ויהי דברי יהוה אליינה בן־אמתי לאמר: אמרו חז"ל (בפרק החליל) שינה בן אמתי היה מצד אמו משבט אשר והוא היה בן האשה האלקנה שכללה את אליהו, ושאלתיו החתו, ומצד אביו היה משבט ובולן כמו שאמרו בספר מלכים יונה בן אמתי אשר מנת החפר, ונת החפר היה בגבול ובולן

אליו רב החבל ויאמר לו מה־לך נרדם הלא אנו נמצאים בספינה קום קרא אל־אלהיך החפלא לפניו אוֹלֵי יתעשת יתרצה האלהים לנו ולא נאבד: ויאמרו איש אל־רעהו לכו ונפילה גורלות ונרעה בשלמי בעבור מי באה הרעה הזאת לנו ויפלו גורלות הרבה ויפל הגורל על־יונה:

הפטרה למנחה יום כיפור יונה פרק א

א ויהי דברי יהוה אליינה בן־אמתי

לאמר: בִּקּוּם לָךְ אֶל־נִינּוּה הָעִיר הַגְּדוֹלָה

וּקְרָא עָלֶיהָ כִּי־עֲלֵתָה רַעַתָּם לִפְנֵי: ג וַיִּקָּם

וַיֹּנֵה לְבָרַח תְּרִשִׁישָׁה מִלִּפְנֵי יְהוָה וַיֵּרֶד יָפוֹ

וַיִּמְצָא אֲנִיָּה | בְּאֵה תְרִשִׁישׁ וַיִּתֵּן שְׂכָרָה וַיֵּרֶד

בָּהּ לָבוֹא עִמָּהֶם תְּרִשִׁישָׁה מִלִּפְנֵי יְהוָה:

ד ויהוה הטיל רוח־גדולה אל־הים ויהי

סער־גדול בַּיָּם וְהַאֲנִיָּה חֲשֹׁבָה לְהִשָּׁבֵר:

ה וַיִּירָאוּ הַמַּלְחִים וַיַּעֲקֹוּ אִישׁ אֶל־אֱלֹהָיו

וַיִּטְלוּ אֶת־הַכֶּלִים אֲשֶׁר בְּאֲנִיָּה אֶל־הַיָּם

לְהִקַּל מֵעֲלֵיהֶם וַיֹּנֵה יָרֵד אֶל־יַרְכְּתֵי הַסַּפִּינָה

וַיִּשְׁכַּב וַיֵּרְדָם: ו וַיִּקְרַב אֵלָיו רַב הַחֵבֶל וַיֹּאמֶר

לוֹ מַה־לְּךָ נֵרְדָם קוּם קְרָא אֶל־אֱלֹהֶיךָ אוֹלֵי

יתעשת האלהים לנו ולא נאבד: ז וַיֹּאמְרוּ

אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ לְכוּ וְנַפִּילָה גּוֹרְלוֹת וְנִרְעָה

בְּשֻׁלְמֵי הָרַעָה הַזֹּאת לָנוּ וַיִּפְלוּ גּוֹרְלוֹת וַיִּפֹּל

הַגּוֹרֵל עַל־יוֹנָה: ח וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הַגִּידָה־נָא

ח וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הוואיל וכל הגורלות נפלו עליך הגידה־נָא לָנוּ בְּאֲשֶׁר לָמִי הַמָּאת שֶׁבִּסְבַּחוּ בְּאֵה לָנוּ הָרַעָה הַזֹּאת לָנוּ מַה־מְלֹאכְתְּךָ שָׂמָא פִּשְׁעֵת בְּמִקְצָע שְׁלֹךְ וּמֵאֵן מֵאִיָּה מְקוּם תְּבוֹא אוֹלֵי בְּרַחַת מִפְּנֵי רַעָה שְׁעִשִׂית שֵׁם מַה אֶרְצֶךָ אוֹלֵי בְּנֵי אֶרְצֶךָ הֵם בְּנֵי רָשָׁעִים וְאִי־מִזְהָ עִם אֶתָּה וְגַדַּע מִי אֱלֹהֶיךָ: ט הַשֵּׁב לָהֶם עַל הַחֲחֹרֵן וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם עֲבְרֵי אֲנִי מִפְּנֵי עֲבַר הַרְאֹשׁוֹן וְאֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲנִי יָרָא שְׁבַרְחֵמי מִלִּפְנֵי אֲשֶׁר־עֲשָׂה אֶת־הַיָּם וְאֶת־הַיַּבֶּשֶׁת: י וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים וַיֵּרָאָה גְדוֹלָה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מַה זֹּאת עֲשִׂית לָבוֹחַ מִלִּפְנֵי הַשֵּׁם כִּי־יִדְעוּ הָאֲנָשִׁים כִּי־מִלִּפְנֵי יְהוָה הוּא בָרַח כִּי הִגִּיד לָהֶם: יא וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מַה־נַּעֲשֶׂה לָּךְ עֲפֹד וַיִּשְׁתַּק הַיָּם מֵעֲלֵינוּ וְלֹא יוֹסִיף לְהִרְעִישׁ עוֹד בְּתַרְמַת הַגַּלִּים כִּי הַיָּם הוֹלֵךְ וְסַעַר: יב וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׂאוּנִי קָחוּ אוֹתִי וְהַטִּילְנִי וְהַשְׁלִיכוּ אוֹתִי אֶל־הַיָּם וְגִדְרָא וַיִּשְׁתַּק הַיָּם מֵעֲלֵיכֶם כִּי יוֹדַע אֲנִי כִּי בְּשָׁלִי הַסַּעַר הַגְּדוֹל הַזֶּה עֲלֵיכֶם: יג וַיַּחֲתְרוּ הָאֲנָשִׁים הַיּוֹ מִשְׁתַּדְּלִים עִם הַמְּשׁוֹטֹת לְהָשִׁיב

(יהושע י"ט), ומבואר במלכים שם שהוא היה אשר משח את יהוא (כמ"ש חז"ל) והוא נבא לירבעם בן יואש שישיב את גבול ישראל מלבוא המת עד נחל הערבה, וכל זה לא הועיל כי ישראל לא שבו בתשובה עד שהיו מוכנים ללך בגלות על ידי מלך אשור, וכבר היה אשור מושל עליהם, לכן אמר לו ה' בִּקּוּם לָךְ אֶל־נִינּוּה הָעִיר הַגְּדוֹלָה וּקְרָא עָלֶיהָ שְׂיִכְתִּים וְחִמּוּרִים כִּי־עֲלֵתָה רַעַתָּם לִפְנֵי לְמַטְרַת עֲלֵיהֶם: ג וַיִּקָּם יוֹנָה לְבָרַח תְּרִשִׁישָׁה חוץ לָרֶץ שָׂאוֹן שֵׁם נְבוּזַאֵה מִלִּפְנֵי יְהוָה כִּי לֹא הָיָה חֲפֵץ לְהוֹיֵת שְׁלִים בְּדָבָר, כִּי חָשַׁב הַחַיִּים קְרוֹבֵי תְשׁוּבָה הֵם וַיִּחַבּוּ אֶת יִשְׂרָאֵל שְׂאוֹנִים מִמֶּהֱרִים לְשׁוּב, וַיֵּרֶד יָפוֹ וַיִּמְצָא אֲנִיָּה | בְּאֵה מוֹכֵנַת לֵלֶת תְּרִשִׁישׁ וַיִּתֵּן שְׂכָרָה וַיֵּרֶד בָּהּ לָבוֹא עִמָּהֶם עִם אֲנֵשׁ הַסַּפִּינָה תְרִשִׁישָׁה מִלִּפְנֵי יְהוָה: ד וַיִּהְיֶה הַטִּיל הַפִּיעַ רוּח־גְּדוֹלָה אֶל־הַיָּם וַיְהִי סַעַר־גְּדוֹל בַּיָּם וְהַאֲנִיָּה חֲשֹׁבָה נִדְמוֹת הַיָּמָה לְהִשָּׁבֵר: ה וַיִּירָאוּ הַמַּלְחִים וַיַּעֲקֹוּ אִישׁ אֶל־אֱלֹהָיו וַיִּטְלוּ הַשְׁלִיכוּ אֶת־הַכֶּלִים אֲשֶׁר בְּאֲנִיָּה מֵעֲלֵיהֶם לְהִקַּל מֵעֲלֵיהֶם הַמֶּשָׁא וַיֹּנֵה יָרֵד אֶל־יַרְכְּתֵי הַסַּפִּינָה וַיִּשְׁכַּב וַיֵּרְדָם: ו וַיִּקְרַב

לָנוּ בְּאֲשֶׁר לָמִי־הָרַעָה הַזֹּאת לָנוּ מַה־מְלֹאכְתְּךָ וּמֵאֵן תְּבוֹא מַה אֶרְצֶךָ וְאִי־מִזְהָ עִם אֶתָּה:

ט וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם עֲבְרֵי אֲנִי וְאֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲנִי יָרָא אֲשֶׁר־עֲשָׂה אֶת־הַיָּם וְאֶת־הַיַּבֶּשֶׁת:

י וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים וַיֵּרָאָה גְדוֹלָה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מַה־זֹּאת עֲשִׂית כִּי־יִדְעוּ הָאֲנָשִׁים כִּי־מִלִּפְנֵי יְהוָה

הוּא בָרַח כִּי הִגִּיד לָהֶם: יא וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מַה־נַּעֲשֶׂה לָּךְ וַיִּשְׁתַּק הַיָּם מֵעֲלֵינוּ כִּי הַיָּם הוֹלֵךְ וְסַעַר:

יב וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׂאוּנִי וְהַטִּילְנִי אֶל־הַיָּם וַיִּשְׁתַּק הַיָּם מֵעֲלֵיכֶם כִּי יוֹדַע אֲנִי כִּי בְּשָׁלִי הַסַּעַר

הַגְּדוֹל הַזֶּה עֲלֵיכֶם: יג וַיַּחֲתְרוּ הָאֲנָשִׁים לְהָשִׁיב אֶל־הַיַּבֶּשֶׁת וְלֹא יָכְלוּ כִּי הַיָּם הוֹלֵךְ וְסַעַר עֲלֵיהֶם:

הספינה אליהיבשה ולא יכלו כי הים הולך וכער עליהם להרחיק את הספינה אל תוך הים: יד ויקראו אליהוה ויאמרו אנה יהוה אלנא נאבדה בעון שנשלח יד בנפש האישה הזוה ואלתתן עלינו דם נקי כיראתה יהוה פאשר חפצת עשית להמיתו על ידינו: טו וישאו אתיונה ויטלהו אל

הים ויעמד נח הים מועפו מספר הרעשת גליו: טז כראתם השגחת הפקום ויכלתו וייראו האנשים יראה גדולה אתיהוה ויזבחו קבלו על עצמם לבוח זבח ליהוה בבית המקדש וידרו נדרים שתגירו: א וימן יהוה דג גדול לבלע מיד אתיונה שלא יטבע בני הים ויהי יונה במעי הדג שלשה ימים ושלשה לילות: ב ויתפלל יונה אליהוה אלהיו ממעי הדגה: ג ויאמר קראתי מצרה לי אליהוה ויענני הוואל ואני קם כל היםים הללו, מפנין הדג שהוא כשאול לי שועתי וגם מוכסח אני אשר שמעתי קולי: ד ותשליכני מצולה בלבב ימים ונהר הנהם כים וסכבני כלמשפיריך גלי הים הגדולים וגליך עלי עברו: ה ואני אמרתי נגרשתי גרשת אותי מנגד עיניך אך כשראתי ועודני חי במעי הדג מוכסח אני לצאת מזה ואוסרף להביט אליהיכל קדשך לבא שמה בקול תודה: ו אפפוני סבבו אותי מים עד קרוב להוצאת נפש תהום וסכבני, ים סוף חבוש תה קשור לראשי כל זמן שתיח במעי הדג: ז לקצבי להל הרים בקרקעית

יד ויקראו אליהוה ויאמרו אנה יהוה אלנא נאבדה בנפש האישה הזוה ואלתתן עלינו דם נקי כיראתה יהוה פאשר חפצת עשית: טו וישאו אתיונה ויטלהו אליהים ויעמד הים מועפו: טז וייראו האנשים יראה גדולה אתיהוה ויזבחו זבח ליהוה וידרו נדרים: ב א וימן יהוה דג גדול לבלע אתיונה ויהי יונה במעי הדג שלשה ימים ושלשה לילות: ג ויאמר קראתי מצרה לי אליהוה ויענני שאול שועתי שמעתי קולי: ד ותשליכני מצולה בלבב ימים ונהר וסכבני כלמשפיריך וגליך עלי עברו: ה ואני אמרתי נגרשתי מנגד עיניך אך אוסרף להביט אליהיכל קדשך: ו אפפוני מים עדנפש תהום וסכבני סוף חבוש לראשי: ז לקצבי הרים ירדתי הארץ ברחיה בעדי לעולם ותעל משחת חיי יהוה אלהי: ח בהתעטף

עליו נפשי אתיהוה זכרתי ותבוא אליך תפלתי אליהיכל קדשך: ט משמרים הכלישוא חסדים יעזבו: י ואני בקול תודה ויקא אתיונה אליהיבשה: ג א ויהי דברייהוה הגדולה וקרא אליה אתהקריאה אשר אנכי דבר אליך: ד ויגבה ויגבה היתה עירגדולה לאלהים מהלך שלשת ימים: ה ויחל בשהתחיל יונה לבוא בעיר להפגם בעיר מהלך יום אחד ויקרא ויאמר בלכתי, הנה יש עוד ארבעים יום ואחר זה ויגונה נהפכת נהרבת: ה לאחר שאנש האניח העירו כי הטילו את יונה אל הים וכל עינו כמו שהיה, לכיך ויאמינו אנשי נגונה באלהים בדבר אלהים ויקראו צום ויגונה נהפכת: ה ויאמינו אנשי נגונה באלהים ויקראו צום וילבשו

עליו נפשי אתיהוה זכרתי ותבוא אליך תפלתי אליהיכל קדשך: ט משמרים הכלישוא חסדים יעזבו: י ואני בקול תודה ויקא אתיונה אליהיבשה: ג א ויהי דברייהוה הגדולה וקרא אליה אתהקריאה אשר אנכי דבר אליך: ד ויגבה ויגבה היתה עירגדולה לאלהים מהלך שלשת ימים: ה ויחל בשהתחיל יונה לבוא בעיר להפגם בעיר מהלך יום אחד ויקרא ויאמר בלכתי, הנה יש עוד ארבעים יום ואחר זה ויגונה נהפכת נהרבת: ה לאחר שאנש האניח העירו כי הטילו את יונה אל הים וכל עינו כמו שהיה, לכיך ויאמינו אנשי נגונה באלהים בדבר אלהים ויקראו צום ויגונה נהפכת: ה ויאמינו אנשי נגונה באלהים ויקראו צום וילבשו

עליו נפשי אתיהוה זכרתי ותבוא אליך תפלתי אליהיכל קדשך: ט משמרים הכלישוא חסדים יעזבו: י ואני בקול תודה ויקא אתיונה אליהיבשה: ג א ויהי דברייהוה הגדולה וקרא אליה אתהקריאה אשר אנכי דבר אליך: ד ויגבה ויגבה היתה עירגדולה לאלהים מהלך שלשת ימים: ה ויחל בשהתחיל יונה לבוא בעיר מהלך יום אחד ויקרא ויאמר בלכתי, הנה יש עוד ארבעים יום ואחר זה ויגונה נהפכת נהרבת: ה לאחר שאנש האניח העירו כי הטילו את יונה אל הים וכל עינו כמו שהיה, לכיך ויאמינו אנשי נגונה באלהים בדבר אלהים ויקראו צום ויגונה נהפכת: ה ויאמינו אנשי נגונה באלהים ויקראו צום וילבשו

וילבשו שקים מגדולם ועדקטנם ושבו בתשובה שלמה: וויגע הדבר השמועה הגעה אל אוי מלך ניגוה ויקם מכסאו לשבת על הארץ ויעבר הסיר אדרתו לבוש המלכות מעליו ויקם שק ויעה עבה וישב עליהאפר: וזויגע צוה להכריז ויאמר בניגוה מטעם המלך וגדלו

של המלכות נגור לאמר האדם והבהמה הפקר והצאן אל יטעמו מאומה שום דבר, אל ירעו ומים אלישתו: חגם זה יש להכריז ויתפסו שקים האדם והבהמה ויקראו אליאלהים בחזקה בכל לב וישבו איש מדרכו הרעה משאר עבירות ומן החמס הנול אשר בכפיהם שעליהם להשיב, כי וידי ותרמה לך אין מועיל בחמס: חגם זה מן הפרוץ מן הירע על עבירות שבירו ישוב לה ואו ונחם האלהים מן הגוה ושבו מחרון אפו ולא נאבד מן העולם: ויגרא האלהים את מעשיהם כישבו מדרכם הרעה כי עשו כדבר המלך וינחם נתהרט האלהים דברה תורה פלשון בני אדם עליהרעה על הגוה אשרדבר לעשות להם ולא עשה: א מבואה נאמר לו שונחם ה וירע אליונה רעה גדולה אמר עכשו אמרו היום שאני נביא השקר ויחר לו בעבור ישראל שהם לא שבו מדרכם הרעה: ב ויתפלל אליהוה קח נא את נפשי והוסיף ויאמר אנה יהוה הלואיזה דברי עד בעוד היותי עליאדמתי עליכן קדמתי לברח תרשישה טרם פאה לו

הבואה פעם שנית, כי ידעתי מאי שהם יחזרו בתשובה ולא תתריבם כי אתה אלחנן ורחום אפים ארך אפים ורכיחסד ונחם עליהרעה וכה תוסיף בעסק על ישראל בראותם כח בתשובה ואינם לוקחים מוסר, ולכן היתה קשה עלי הבואה: ג ועתה יהוה הוואל וכן הוא קחנא אתנפשי ממני

שקים מגדולם ועדקטנם: וויגע הדבר אלמלך ניגוה ויקם מכסאו ויעבר אדרתו מעליו ויקם שק וישב עליהאפר: וויגע ויאמר בניגוה מטעם המלך וגדלו לאמר האדם והבהמה הפקר והצאן אלייטעמו מאומה אלירעו ומים אלישתו: ח ויתכפו שקים האדם והבהמה ויקראו אליאלהים בחזקה וישבו איש מדרכו הרעה ומן החמס אשר בכפיהם: ט מייודע ישוב ונחם האלהים ושבו מחרון אפו ולא נאבד: י ויגרא האלהים אתמעשיהם כישבו מדרכם הרעה וינחם האלהים עליהרעה אשרדבר לעשות להם ולא עשה: ד א וירע אל יונה רעה גדולה ויחר לו: ב ויתפלל אל יהוה ויאמר אנה יהוה הלואיזה דברי עדיהיותי עליאדמתי עליכן קדמתי לברח תרשישה כי ידעתי כי אתה אלחנן ורחום ארך אפים ורכיחסד ונחם עליהרעה:

שלא אראה פנעת ישראל כי טוב מותי מחיי: ד ויאמר יהוה התיטב האם על הטוב שאני עושה להם תרה לך: ה ויצא יונה מןהעיר וישב מקדם למקדס המורה לעיר ויעש לו שם ספה וישב תחתיה בצל עד אשר יראה מהיהיה בעיר אולי לא יעמוד בתשובתם ויתחזר הגוה למקומה: ו וימן הזמין יהוהאלהים עשב בשם קיקיון והוא גדל למעלה ויעל מעל ליונה להיות צל עלראשו להציל לו מרעתו מחר השמש וישמח יונה עליהקיקיון שמחה גדולה: ז וימן הזמין האלהים תולעת בעלות השחר למחרת יום שמחתו ותך חכה את הקיקיון ממקום ינקחו ויבש: ח ויהי פורח השמש וימן הזמין אלהים רוח קדים מרחות חרישית שמחרשת האזנים מרוב שאונה ותך השמש השליך ניצוציו עלראש יונה ויתעלף נשאר כל הרגשה וישאל אתנפשו למות ויאמר טוב מותי מחיי כי ככל יסורים הרבה: ט ויאמר אלהים אליונה התיטב האם מאד תרה לך על אהו הקיקיון ויאמר התיטב תרהלי עד שאבחר מות

ג ועתה יהוה קחנא אתנפשי ממני כי טוב מותי מחיי: ד ויאמר יהוה התיטב תרה לך: ה ויצא יונה מןהעיר וישב מקדם לעיר ויעש לו שם ספה וישב תחתיה בצל עד אשר יראה מהיהיה בעיר: ו וימן יהוהאלהים קיקיון ויעל מעל ליונה להיות צל עלראשו להציל לו מרעתו וישמח יונה עליהקיקיון שמחה גדולה: ז וימן האלהים תולעת בעלות השחר למחרת ותך אתהקיקיון ויבש: ח ויהי פורח השמש וימן האלהים רוח קדים חרישית ותך השמש עלראש יונה ויתעלף וישאל אתנפשו למות ויאמר טוב מותי מחיי: ט ויאמר אלהים אליונה התיטב תרהלך

עבדו זה: וַיֹּאמֶר יְהוָה הִנֵּה אֲנִי חֹסֵת וְנֹשֶׁעֶתָ עַל אֲבִדַת הַקְּיָוִיּוֹן
 אֲשֶׁר אֲתָה לֹא-עֹמְלֹתָ בּוֹ כְּחִרְשָׁה וְחִרְשָׁה וְחִשְׁקָאת מִיָּם וְלֹא גִדְלָתוֹ
 שְׁבֹן-לֵילָה אַחַד הַיָּהּ וּבִן-לֵילָה
 שֶׁאֲחֵרָה אָבָד: יֵא וַאֲנִי לֹא אֲחֹס
 עַל-יְנִינֹה הָעִיר הַגְּדוֹלָה הַנֵּם
 שְׂרִיפִים עוֹבְרִים עֲבֹדֵי-זָרָה, אֲבָל אֲשֶׁר
 יִשְׁפָּה הַרְבֵּה מִשְׁתִּימֵי-עֲשָׂרָה
 רְבֹו אָדָם אֲשֶׁר לֹא-יִדְעוּ בֵּין
 יְמִינוֹ לְשִׁמְאֹלוֹ כִּי הֵם קָטָנִים וְאִין
 לְחִשׁוֹב לָהֶם עֹן וּבְחִמָּה רַבָּה שְׂאֵן

לָהֶם עֹנֵשׁ, וְעַל כָּל אֵלֶּה רָאִי לְחֹסִים וְלַחֲמוּלִים: יֵה מִי־אֵל כְּמוֹד נִשְׂא עֹן
 וְעַבְר עַל-פֶּשַׁע לְשֹׂאֲרֵית נַחֲלָתוֹ לֹא-הִחְזִיק לְעַד אֲפֹו כִּי-חֲפִץ
 חֶסֶד הוּא: יֵט יָשׁוּב וְיִחְמְנוּ
 יִכְבֵּשׁ עֹנֵתֵינוּ וְתִשְׁלִיךְ בְּמִצְלוֹת
 יָם כְּלִי-חַטָּאתֵם: כ תתן אַמַּת
 לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאֲבֵרָהֶם אֲשֶׁר-
 נִשְׁבַּעַת לְאֲבֹתֵינוּ מִיְּמֵי קָדָם:

עַל-הַקְּיָוִיּוֹן וַיֹּאמֶר הַיַּיִטֵב חָרָה-לִי עַד-מֹות:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֲתָה חֹסֵת עַל-הַקְּיָוִיּוֹן אֲשֶׁר
 לֹא-עֹמְלֹתָ בּוֹ וְלֹא גִדְלָתוֹ שְׁבֹן-לֵילָה הַיָּהּ

וּבִן-לֵילָה אָבָד: יֵא וַאֲנִי לֹא אֲחֹס עַל-יְנִינֹה הָעִיר הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר יִשְׁפָּה
 הַרְבֵּה מִשְׁתִּימֵי-עֲשָׂרָה רְבֹו אָדָם אֲשֶׁר לֹא-יִדְעוּ בֵּין-יְמִינוֹ לְשִׁמְאֹלוֹ
 וּבְחִמָּה רַבָּה: ז יֵה מִי־אֵל כְּמוֹד נִשְׂא עֹן וְעַבְר עַל-פֶּשַׁע לְשֹׂאֲרֵית נַחֲלָתוֹ לֹא-הִחְזִיק לְעַד אֲפֹו
 כִּי-חֲפִץ חֶסֶד הוּא: יֵט יָשׁוּב וְיִחְמְנוּ וְיִכְבֵּשׁ עֹנֵתֵינוּ וְתִשְׁלִיךְ בְּמִצְלוֹת יָם כְּלִי-חַטָּאתֵם: כ תתן אַמַּת
 לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאֲבֵרָהֶם אֲשֶׁר-נִשְׁבַּעַת לְאֲבֹתֵינוּ מִיְּמֵי קָדָם:

א וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹושֶׁה עַבְדֵי יְהוָה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵי-הוֹשַׁע בֶּן-נֹון
 מִשְׁרַת מֹושֶׁה לֹאמֹר: כ מֹושֶׁה עַבְדִּי מָת כִּי אִלוֹ הַיָּה עֲבָדוֹ מֵי, לֹא יִכְלֹמֶם
 לַעֲבֹד אֵת הַיָּה כִּי עָלִי עָבֹד לְכָל יְעֹבֵד וְעַתָּה קוּם עֲבֵר אֶת-הַיָּהָרְדֵן
 הַיָּה אֲתָה וְכָל-הָעָם הַיָּה אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נָתַן לָהֶם לְכַנֵּן
 יִשְׂרָאֵל: ג עַל כָּל-מְקוֹם אֲשֶׁר
 תִּדְרֹךְ כִּי-יִדְרֹגְכֶם בּוֹ לָכֶם
 נִתְתָּיו כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל-מֹושֶׁה:
 ד מֵהַמִּדְבָּר וְהַלְבַּנּוֹן הַיָּה וְעַד
 הַנְּהַר הַגְּדוֹל נְהַר-פָּרָת כָּל אֶרֶץ
 הַחֲתִימִים וְעַד-הַיָּם הַגְּדוֹל בְּיַם
 מִבּוֹא הַשְּׁמֶשׁ יְהִי גְבוּלְכֶם:
 ה לֹא-יִתְצַב אִישׁ לְפָנֶיךָ כָּל יְמֵי
 חַיֶּיךָ כַּאֲשֶׁר הִיטִיתִי עִם-מֹושֶׁה
 אֲחֵרָה עִמָּךְ לֹא אֲרַפֶּךָ לֹא אֲסַן לְךָ

חֲלוּשָׁה וְלֹא אֲעֹזְבֶךָ: ו חֹזֵק וְאַמִּץ בְּהַנְּהַת הָעָם קִרְאוּ כִּי אֲתָה תִנְחִיל
 אֶת-הָעָם הַיָּה אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-נִשְׁבַּעְתִּי לְאֲבוֹתֶם לָתֵת לָהֶם:
 ז רָק חֹזֵק וְאַמִּץ מְאֹד בַּתּוֹרָה לְשָׁמֵר לַעֲשׂוֹת כְּכָל-הַתּוֹרָה אֲשֶׁר
 צִוֶּךָ מֹושֶׁה עַבְדִּי כִּי לֹלֵא זֹאת, לֹא תוֹעִיל כָּלֹם בְּהַנְּהַת הָעָם קִרְאוּ,

אֶל-תְּסוּר מִמֶּנּוּ מִסַּפֵּר הַתּוֹרָה יִמִּין
 וּשְׂמֹאל לְמַעַן תִּשְׁכַּחַל תְּצַלִּיחַ
 כָּכָל אֲשֶׁר תִּלְךְ: ח לֹא-יִמּוֹשׁ
 סֶפֶר הַתּוֹרָה הַיָּה הַאֲמֹר בְּמִקְרָא
 שְׁלֹשָׁיו מִפְּיֹד וְהַגִּית בּוֹ יוֹמָם
 וְלַיְלָה לְמַעַן תִּשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת
 כְּכָל-הַפְּתוּב בּוֹ כִּי-אִין תְּצַלִּיחַ
 אֶת-דְּרָכֶךָ וְאִין תִּשְׁכַּחַל: ט הַלּוֹא
 צִוִּיתִיךָ חֹזֵק וְאַמִּץ בְּמִלְחָמָה כּוֹל
 הַאֲנֹכִי אֶל-תַּעֲרֵץ וְאֶל-תַּחַת כִּי
 עִמָּךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּכָל אֲשֶׁר
 תִּלְךְ: י בַּיּוֹם שְׂחַמּוּ יְמֵי כְבִי אֲבָל

הַפְּטָרָה לְפָרְשַׁת וּזֹאת הַבְּרַכָּה יְהוֹשֻׁעַ פָּרַק א

א וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹושֶׁה עַבְדֵי יְהוָה וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֱלֹהֵי-הוֹשַׁע בֶּן-נֹון מִשְׁרַת מֹושֶׁה לֹאמֹר:

כ מֹושֶׁה עַבְדִּי מָת וְעַתָּה קוּם עֲבֵר אֶת-הַיָּהָרְדֵן
 הַיָּה אֲתָה וְכָל-הָעָם הַיָּה אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר

אָנֹכִי נָתַן לָהֶם לְכַנֵּן יִשְׂרָאֵל: ג כָּל-מְקוֹם
 אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כִּי-יִדְרֹגְכֶם בּוֹ לָכֶם נִתְתָּיו כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל-מֹושֶׁה:

ד מֵהַמִּדְבָּר וְהַלְבַּנּוֹן הַיָּה וְעַד-הַנְּהַר הַגְּדוֹל נְהַר-פָּרָת כָּל אֶרֶץ הַחֲתִימִים וְעַד-הַיָּם הַגְּדוֹל מִבּוֹא
 הַשְּׁמֶשׁ יְהִי גְבוּלְכֶם: ה לֹא-יִתְצַב אִישׁ לְפָנֶיךָ כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ כַּאֲשֶׁר הִיטִיתִי עִם-מֹושֶׁה אֲחֵרָה עִמָּךְ
 לֹא אֲרַפֶּךָ וְלֹא אֲעֹזְבֶךָ: ו חֹזֵק וְאַמִּץ כִּי אֲתָה תִנְחִיל אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-נִשְׁבַּעְתִּי
 לְאֲבוֹתֶם לָתֵת לָהֶם: ז רָק חֹזֵק וְאַמִּץ מְאֹד לְשָׁמֵר לַעֲשׂוֹת כְּכָל-הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוֶּךָ מֹושֶׁה עַבְדִּי
 אֶל-תְּסוּר מִמֶּנּוּ יְמִין וּשְׂמֹאל לְמַעַן תִּשְׁכַּחַל בְּכָל אֲשֶׁר תִּלְךְ: ח לֹא-יִמּוֹשׁ סֶפֶר הַתּוֹרָה הַיָּה מִפְּיֹד
 וְהַגִּית בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה לְמַעַן תִּשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת כְּכָל-הַפְּתוּב בּוֹ כִּי-אִין תְּצַלִּיחַ אֶת-דְּרָכֶךָ וְאִין תִּשְׁכַּחַל:
 ט הַלּוֹא צִוִּיתִיךָ חֹזֵק וְאַמִּץ אֶל-תַּעֲרֵץ וְאֶל-תַּחַת כִּי עִמָּךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּכָל אֲשֶׁר תִּלְךְ: י וַיִּצְוּ

נתן להם ושבתם לארץ ירשתכם וירשתם אותה אז תאחזו בה מבלי מערער את הארץ אשר נתן לכם משה עבד יהוה בעבר הירדן מזרח השמש בעבר המזרחי, הואיל ותקמו התנאי: מן ויענו את יהושע לאמר כל אשר צויתנו נעשה ולא לבר הדבר הזה שחיבנו עליו מצד הישר, כי גם ואל-כל אשר תשלחנו גלד: יז ככל אשר-שמענו אל-משה פן נשמע אליך רק אם יהיה יהוה אלהיך עמך כאשר היה עם משה ולא זאת לבר, כי גם: יח כל-איש אשר-ימרה וימר את-פיו ולא-ישמע את-דבריך לכל אשר-תצונו יומת פדיו מורד במלכות רק חזק ואמץ לענוש המורדים ולא למחול על פגודי:

משה ויצו יהושע את-שמרי העם לאמר: יא עברו | בקרב המחנה וצו את-העם לאמר הכינו לכם צדה מיני מאכלים וזלתי הלחם, כי בשבעה באר שמת משה לקמו מן שהסתפקו בו עד מ"ז בנגוס פ' בעוד | בסוף שלשת ימים אתם עברים את-הירדן הזה לבוא לרשת את-הארץ אשר יהוה אלהיכם נתן לכם לרשתה: יב ולראובנו ולגדי ולחצי שבט המנשה אמר יהושע לאמר: יג זכור עלכם לזכור את-הדבר אשר צוה אתכם משה עבד יהוה לאמר יהוה אלהיכם מניח לכם נתן לכם מקום מנוחה ונתן לכם את-הארץ הזאת: יד נשיכם טפכם ומקניכם ישבו בארץ אשר נתן לכם משה בעבר הירדן ואתם תעברו חמשים מונים לפני אחיכם כל גבורי החיל שבכם ועברו חלוצים ועזרתם אותם: טו עד אשר יגיה יהוה | וימ' ה' מקום מנוחה גם לאחיכם ככם וירשו גם-המה את-הארץ אשר-יהוה אלהיכם

יהושע את-שמרי העם לאמר: יא עברו | בקרב המחנה וצו את-העם לאמר הכינו לכם צדה פ' בעוד | שלשת ימים אתם עברים את-הירדן הזה לבוא לרשת את-הארץ אשר יהוה אלהיכם נתן לכם לרשתה: יב ולראובני ולגדי ולחצי שבט המנשה אמר יהושע לאמר: יג זכור את-

הדבר אשר צוה אתכם משה עבד-יהוה לאמר יהוה אלהיכם מניח לכם ונתן לכם את-הארץ הזאת: יד נשיכם טפכם ומקניכם ישבו בארץ אשר נתן לכם משה בעבר הירדן ואתם תעברו חמשים לפני אחיכם כל גבורי החיל ועזרתם אותם: טו עד אשר-יגיה יהוה | לאחיכם ככם וירשו גם-המה את-הארץ אשר-יהוה אלהיכם נתן לכם ושבתם לארץ ירשתכם וירשתם אותה אשר | נתן לכם משה עבד יהוה בעבר הירדן מזרח השמש: טז ויענו את-יהושע לאמר כל אשר-צויתנו נעשה ואל-כל-אשר תשלחנו גלד: יז ככל אשר-שמענו אל-משה פן נשמע אליך רק יהיה יהוה אלהיך עמך כאשר היה עם משה: יח כל-איש אשר-ימרה את-פיו ולא-ישמע את-דבריך לכל אשר-תצונו יומת רק חזק ואמץ:

יום הכיפורים הוא תכלית העילוי - שאז העבודה היא מצד בחינת היחידה שבנפש, שזהו-ענין "אחת בשנה" משיחת שבת פרשת האזינו, ה'תשכ"ח

בבית ראשון עצמו, השופר דיום הכיפורים דשנת היובל הוא נעלה יותר מהשופר דראש-השנה ממאמר ב' דראש-השנה ה'תשכ"ח

לוח תהלים

יום ראשון, ד' תשרי < מפרק כג עד סוף פרק כח ופרקים צז-צט

יום שני, ה' תשרי < מפרק כט עד סוף פרק לד ופרקים ק-קב

יום שלישי, ו' תשרי < מפרק לה עד סוף פרק לח ופרקים קג-קה

יום רביעי, ז' תשרי < מפרק לו עד סוף פרק מג ופרקים קו-קח

יום חמישי, ח' תשרי < מפרק מד עד סוף פרק מח ופרקים קט-קיא

יום שישי, ט' תשרי < פרק כ, מפרק מט עד סוף פרק נד ופרקים קיב-קיד

שבת קודש, י' תשרי < פרק כ, מפרק נה עד סוף פרק נט.
קודם כל נדרי: קטו-קכג. קודם השינה: קכד-קלב.
אחר מוסף: קלג-קמא. אחר נעילה: קמב-קנ.

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש ש"י אשר יקבעו, שבבתי הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, ליזכות הרבים, (וראו הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממוקור הברכות בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

~ יום ראשון ד' תשרי ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 260, אמנם מודעת... עד עמ' קלא, והלידה.

"יש מאין" היא רק בכוח ה"אין סוף", וכוח זה בא בגילוי ב"מלכות דאצילות", אבל מ' ספירות הראשונות – שלפני ספירת ה"מלכות", נאצלו בהשתלשלות עלה ועלול, ואור האין-סוף הוא מלבש פ' חכמה' לבדה. – "חכמה" כפי שהיא מ"אין סוף" היא כעין "יש מאין",

"והחכמה מאין תמצא", ו"אור אין סוף" מאיר ב"חכמה" (ועל ידי "חכמה" מאיר "אור אין סוף" בכל שאר הספירות). הוספת כ"ק רבינו: ואין ספירה בין הנ"ל דבריאה - הוא לבדו בכחו כו' ומודעת זאת דהוא מל' כי וזהו שכתוב: – בספר יצירה³⁴, בענין עשר ספירות: "נעוין תחלתן בסופן", – שה"תחילה"

(שהיא למעלה מהראש) נמצאת בסוף במדה מרובה יותר מאשר בראש. ה"ראש" בספירות, הוא ספירת ה"חכמה" (הנקראת ראש וראשית, "ראשית חכמה")³⁵, וה"תחילה" שלמעלה מהראש היא ספירת ה"כתר". הרי שה"תחילה", ספירת הכתר, "נעוין" ונמצאת בסוף של הספירות, ספירת ה"מלכות", האחרונה בכל הספירות, פי' ב'כתר' הוא ממצע בין המאציל – שהוא "אין סוף", לנאצלים, – שהם ענין של גבול, ויש בו – ב"כתר", פחינה האחרונה של האין-סוף. – שכן, כל ממוצע מכיל שתי המדרגות שהוא הממוצע ביניהן. וכיוון ש"כתר" ממוצע בין "אור אין סוף" לבין "נאצלים", הרי שהוא כולל בתוכו גם מ"אור אין סוף" וגם מה"נאצלים", ובחינת "אור אין סוף" ש"כתר" מכיל בתוכו היא הבחינה האחרונה של "אין סוף", והיא ה"תחילה", הבחינה של "אין סוף" ש"נעוין" ונמצאת ב"מלכות", וכנזכר לעיל שב"מלכות" מתבטא כוח ה"אין סוף" לברוא "יש מאין", ולכן נקרא – כת, ב'כתר מלכות', – כפי שאומר במאמרו "פתח אליהו" שבתקוני זוהר – "כתר עליון איהו (הוא) כת מלכות", פי' אין ב'כתר אלא למלך, – כך הדבר

אמנם מודעת זאת, – הרי ידוע, שעקר התהוות היש ודבר נפרד לגמרי, – מאלקות, הוא ממלכות דאצילות – מספירת ה"מלכות" של עולם ה"אצילות", שנעשה – מלכות דאצילות נעשית 'עתיק דבריאה', – "עתיק" הוא ענין התענוג, פנימיות הרצון,

ו"מלכות דאצילות" נעשית ענין של תענוג ורצון לעולם ה"בריאה" – מצד "מלכות" נוצר תענוג בנבראים המרגישים את עצמם ל"מציאות", ועל-ידי-זה מתבצע ענין ה"מלכות", פי' "אין מלך בלא עם וכו'"³⁶. – כנזכר לעיל, שהענין של מלך ומלוכה הוא על "עם" דוקא, על זרים ורחוקים מהמלך, שהם הנבראים של עולם ה"בריאה" והעולמות

שלמטה ממנו, שאינם כמו הנאצלים שהם "אצלו וסמוך לו", קרובים ומאוחדים עם אלקות, אלא זה ענין של בריאה ונבראים שעליהם מתבטא ענין המלוכה. וגם רבוי הנבראים והתחלקותן – שכל נברא שונה מזולתו, למרות שנבראו בכתר ה"אין-סוף" – שהוא יחיד ומיוחד בתכלית – הרי מבלי הבט על מה שהנבראים באים מכוח ה"אין סוף" שהוא "יחיד ומיוחד" בתכלית, בכל זאת שיהיו בהם ריבוי גדול והתחלקות, הוא על-ידי רבוי האותיות היוצאין ממלכות, – הנקראת "פי ה'", "וברוח פיו כל צבאם", – כמו שכתוב³⁷: "בדבר ה' שמים נעשו) וברוח פיו כל צבאם" – כל הנבראים, וה' מוצאות הפה – שלמעלה, כשם שבאדם באות אותיות הדיבור מחמש מוצאות הפה, כך ישנן גם למעלה חמש מוצאות הפה, מהן באות אותיות הדיבור שלמעלה, הן מה' גבורות – חמש בחינות הגבורה, ה'נוקבא'. – שב"מלכות", ולזאת – ולכן נקראת – "מלכות", "עלמא דאתגליא", – העולם של התגלות, פי' בה נגלה פת אור אין-סוף לברא יש מאין שלא על-ידי עלה ועלול, – "עילה" ו"עלול" יש גם בנבראים, ואילו בריאת

33. תהלים לג, ו. 34. פ"א מ"ז. 35. תהלים קיא, י.

נפרד, ויחד עם זה הן ענין של אלקות וממשיכות אלקות בעולמות, וְ – מה שנשמות באות מ"מלכות", נִקְרָא בְּשֵׁם "לִידָה", – שזוקים לכך לכוון עליון מיוחד של "אין סוף", בְּקִרְעַת יַסְסוּף – שאומר על כך בזוהר³⁶ הַבְּעֵתִיקָא תְּלִיא. – שהדבר תלוי ב"עתיק" שהוא נעתק ונבדל מעולמות, והוא פנימיות ה"כתר". שכן, ב"כתר" ישנם הרי "עתיק" ו"אריך", "אריך" – ראש ומקור לנאצלים, ו"עתיק" – הבחינה האחרונה של "אין סוף". וכשם שעל קריעת יס-סוף נדרש כוח של "עתיק" ("מ"אין סוף"), כך גם ללידת הנשמות, שכפי שמדובר בקבלה זה

אותו ענין של קריעת יס-סוף, נדרש גם על כך כוח מיוחד של "אין סוף". להלן יסביר רבנו הזקן, שלא רק ללידת הנשמות נדרש כוח של "אין סוף", כִּי־אם גם על ענין העיבור של הנשמות, שלפני הלידה, נדרשים אורות עליונים עד "אין סוף". וְגַם כָּל גִּדּוּל הַנְּשָׁמוֹת בְּל' ז' חֲדָשִׁים, מְזוּוּג שֶׁל שְׁמִינֵי עֲצֵרֶת עַד שְׁבִיעֵי שֶׁל פֶּסַח, – שכתוב בקבלה³⁷ ששמיני עצרת הוא היחוד והזיווג "להוליד נשמות", ו"לידת הנשמות" היא בשביעי של פסח, בזמן קריעת יס-סוף, הוּא כְּמוֹ גִּדּוּל 'וְעִיר־אֲנָפִין וְנוֹקְבָא' – הספירות "ד"א (ועיר אנפין – מדות) ו"מלכות" דאצילות, שהן לפני כן בהעלם, ומתגדלות בְּכַמֵּן "אִמָּא עֲלָאָה", – בפנימיות "בינה" דאצילות, שְׁהוּא עֲלִיָּדֵי אֹרֹת עֲלִיוֹנִים מֵ"אִמָּא עֲלָאָה", – ספירת ה"בינה", וּמְלַמְעָלָה לְמַעְלָה עַד אֵין סוּף, הַמְתַּלְבֵּשׁ בָּהּ – ב"בינה" – לשם גידול זו"נ ("ועיר אנפין" ו"מלכות") בְּל' ט' או' ז' יְרַחֵי לִידָה. – "זו"נ" דאצילות "נולדות" מ"אימא עילאה", "בינה" דאצילות, וכך גם ב"אימא תתאה, ב"מלכות", שגידול הנשמות שבה הוא גם כן על ידי אורות עליונים והמשכה מ"אור אין-סוף". וְכַכֵּה הוּא בְּבְרִיאַת נְשָׁמוֹת וּמְלַאכִים לְעוֹלָם הַבְּרִיאָה. – שזה גם כן על ידי אורות עליונים, עד "אור אין סוף", הנמשכים ב"מלכות". להלן יסביר רבנו הזקן, שלא רק עבור לידת הנשמות ועבור העיבור נמשכים אורות עליונים, כִּי־אם גם עבור שורש הענין של עיבור, שיוכל להיות העיבור, זקוקים גם כן להמשכת אורות עליונים. וְגַם, כָּל עֵיקַר וְשָׂרֵשׁ

כאן – עיקר ענין הכתר הוא, כדי שיומשך ענין ה"אין סוף" (שב"כתר") ל"מלכות", וְגַם – כתר נקרא "כתר מלכות" לא רק מפני שממנו נמשך כוח ה"אין סוף" ל"מלכות", אלא שב"כתר" עצמו יש הענין של "מלכות" בִּי בְּחִינָה אַחֲרוֹנָה דְאֵין־סוּף הִיא מְלָכוֹת דְאֵין־סוּף³⁸, – הרי שב"כתר" יש גם הענין של "מלכות", שהרי הבחינה האחרונה של "אין סוף" היא "מלכות דאין סוף", וְלִכֵּן גַּם הַמְּלָכוֹת דְאֵצִילוֹת נִקְרָא "כְּתָר" מִמַּטָּה לְמַעְלָה. – כשמונים את הספירות מלמטה למעלה, מהספירה התחתונה לספירה העליונה, נקראת "מלכות", הספירה

האחרונה, בשם "כתר" לגבי שאר הספירות – וזאת מפני שבה נמצאת בחינת ה"כתר", וזה מאיר לספירות שלמעלה מ"מלכות" באופן של "אור חוזר", כל האמור הוא מצד זה שב"מלכות דאצילות" מתבטא הכוח של "אין סוף" בענין בריאת "יש מאין", ש"מ"מלכות" מתהווים הנבראים שהם "יש" ו"דבר נפרד" (בהרגשתם) מאלקות. ואילו בנבראים – הרי זה רק שמתבטא הכוח של "אין סוף" לברוא "יש מאין", אבל אי אפשר לקרוא לכך התגלות של "אור אין סוף", שכן הנבראים הרי מרגישים עצמם למציאות "יש" – אין זה הרי גילוי של "אור אין סוף"; להלן יסביר רבנו הזקן, שלאמיתו של דבר נוצרים מצד "מלכות" גם ענינים שהם גילוי של אלקות ו"אור אין סוף", כפי שהדבר הוא בלידת והתהוות הנשמות ש"מ"מלכות", שנשמות הן הרי אלקות, וכפי שאלקות בא בצמצום של נברא, יש מצד "מלכות" גם הענין של גילוי אלקות ו"אור אין סוף", שלכן זה נקרא "עלמא דאתגליא" – עולמות של התגלות, – שעל ידי ספירה זו נתגלה "אור אין סוף" בעולמות (ולא רק הכוח של "אין סוף" המתבטא בהתהוות הנבראים, שכפי שהוסבר לעיל זה ענין של העלם בנבראים המרגישים את עצמם למציאות "יש"). וְמָה גַּם³⁹, בִּי בְרִיאַת הַנְּשָׁמוֹת – מְמַנָּה, – מ"מלכות", לְהִיּוֹת יֵשׁ וְדָבָר נִפְרָד בְּפִנְיֵי־עֲצָמוֹ בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה, – לא כפי שהנשמות הן בעולם ה"אצילות", שהן שם מהות של אלקות, בטלות ולא מרגישות עצמן ל"יש", אלא כמו שהנשמות הן בעולם ה"בריאה", שם הן מרגישות עצמן ל"יש" ו"דבר

36. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מההגה"ה בפנ"ב (בח"א). ולקמן קלא, ריש ע"ב". 37. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שע"ז יובן ביותר שאין סתירה בהנ"ל - כי בריאת הנשמות וכו' בעתיקא תליא ואפילו הגידול כו' וההיכלות". 38. ח"ב נב, ב. 39. ראה לקו"ת צו טז, ב. וש"נ.

הַמִּיּוֹפָה שׁ – "מלכות", מְקַבְּלַת וּמַתְעַבְרַת מִן הַיָּעִיר אֲנִיפִין" – (מדות), הוּא מְמוּחֵן דְּ"אַבָּא וְאַמָּא", – "חכמה" ו"בינה", וּבְכָל זְווג – של "חכמה" ו"בינה", שיומשך מזה ענין של הולדה, נְמַשְׁכַּת – הטיפה לְ"אַבָּא וְאַמָּא" – "חכמה" ו"בינה", מִן אֲרִיךְ אֲנִיפִין" וְעֵתִיק וּיּוּמִין, וּמְלַמְעָה לְמַעְלָה עַד אֵין סוּף, רַק שֶׁחָבַל בְּהַעֲלֵם בְּמוּחֵין, עַד לִידַת הַנְּזֻקְבָא – "מלכות" מגלה, הַנְּשֻׁמּוֹת וְהַמְּלָאכִים וְהַהִיכְלוֹת לְעוֹלָם הַבְּרִיאָה. נִמְצָא, שֶׁזְּהוּ גִלּוּי אֹר אֵין

אגרת הקדש

סוּף מִמֶּשׁ, עַל־יְדֵי הָעֵיבוֹר וְהַלְדָּה. – לא רק המשכה מכות ה"אין סוף", הנמשכת על-ידי "מלכות" בהתהוות הנבראים, כִּי־אִם גַּם עֵינֵן שֶׁל גִּילּוּי מ"אור אין סוף" שבא על-ידי העיבור ולידת הנשמות, הרי מה ש"מלכות" נקראת "עלמא דאתגליא" – עולמות של התגלות – אינו רק מפני שעל-ידי התגלה הכוח מ"אין סוף" בנבראים באופן של העלם, כִּי־אִם גַּם התגלות ממש של אלקות ו"אור אין סוף" בעולמות כפי שזה נעשה על-ידי נשמות.

~ יום שני ה' תשרי ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלא, ובוה יובן... עד עמ' קלא, וכדלקמן.

הוא יגלה טעמי המצוות, שאז תתגלה "חכמה סתימאה", החכמה הסתומה. הרי, כפי שתורה ומצוות הן ב"כתר", המצוות הן בבחינה עליונה יותר מאשר התורה, שהתורה היא ב"חכמה סתימאה", ענין המוחין שב"כתר", ואילו מצוות הן ב"גולגלתא", ובגולגלתא, וב"מקרא" שלמעלה מחכמה סתימאה שבכתר. כיצד, איפוא, הדבר שכפי שתורה ומצוות הן ב"ספירות" ובאותיות של שם הוי', התורה למעלה מן המצוות (מצוות הן ב"מלכות", אות ה' אחרונה של שם הוי', ותורה היא ב"ז"א", האות

אגרת הקדש

וּבֹזָה יוֹכֵן, הֵיּוֹת הַמִּצְוֹת בְּמַלְכוּת – ה' שֶׁל שֵׁם הַיּוֹי"ה, – כפי שהמצוות הן בענין של "ספירות" ובאותיות שם הוי', הרי ב"ספירות" זו ספירת ה"מלכות", ובאותיות שם הוי' – הרי זו האות ה' אחרונה של שם הוי', וְהַתּוֹרָה – כפי שהיא ב"ספירות" ובאותיות של שם הוי', היא בְּ"יָעִיר אֲנִיפִין" – (מדות), הוּא וְאִו שֶׁל שֵׁם הַיּוֹי"ה, הַגֵּם – למרות, שְׁלַמְעָלָה – כפי שמצוות ותורה הן במדריגת "כתר" בְּ"אֲרִיךְ אֲנִיפִין" הַמִּצְוֹת הֵן בְּ"גִלְגֻלְתָא", – ב"גולגולת" ובמקרא של המוחין, בְּ"לְבַנְיָת", – בכחינת "לובן" (חסדים של "אריך אנפין"), הִיא הַ"אֲרִיחָא" דְּבְּ"פְּלִגְוִתָא דְּשַׁעְרֵי", – ה"אורח" (הדרך) שיש בהתחלקות של השערות, הַמְּתַפְּלָגָא לְתַרְיָג אֲרִיחֵין – המתחלקים ל-613 דרכים והמשכות דְּאֲוִרְיָתָא שֶׁבְּ"יָעִיר אֲנִיפִין", – של תורה אשר ב"זעיר אנפין", הרי שהמצוות הן בבחינת "גולגלתא" ומקרא, שלמעלה ממוחין "חכמה", וְשֶׁרֶשׁ הַתּוֹרָה דְּנִפְקָא מִן חֲכֵמָה עֵלְיָה – שבאה מ"חכמה עליונה" – היא רק באה מ"חכמה עלאה", אבל שרשה הוא למעלה מ"חכמה עלאה", הוּא בְּ"מַחָא סְתִימָאָה" דְּ"אֲרִיךְ אֲנִיפִין", – בכחינת "מוחא סתימאה" של "אריך אנפין", חכמה סתומה שב"כתר", וְתִינּוּ – איזו בחינה בתורה היא ב"חכמה סתימאה" (סתומה) שלמעלה לגמרי משכל ומהשגה, הַחֲכֵמָה דְּמַעְמֵי הַמִּצְוֹת, – שהם "סתום ונעלם", ורק בביאת המשיח

יובן היות המצוות במל' ה' של שם הוי' והתורה בז"א וא"ו של שם הוי'. הגם שלמעלה בא"א המצוות הן בגולגלתא כלבנונית היא האורחא דבפלגותא דשערי דמתפלגא לתרי"ג אורחין דאורייתא שבז"א ושרש התורה דנפקא מח"ע הוא כמו"ס דא"א והיינו החכמה דטעמי המצוות אלא שהוא כחותם המתהפך ונעוין תחלתן בסופן הוא כח הא"ס ב"ה לכרוא יש מאין ובוה יובן היות המצוות במל' ה' של שם הוי' וכפי שתורה ומצוות הן ב"כתר", המצוות הן בבחינה עליונה יותר מאשר ענין התורה? מתרץ רבנו זוקן: אֵלָּא שְׁהוּא בְּחוּתָם הַמְּתַהַפֵּךְ, – שמה שבחותם הוא צד ימין, הרי בדבר שעליו חותמים הוא צד שמאל, וכן להיפך; וכן גם מה ש"בולט" בחותם, "שוקע" בדבר שעליו חותמים, והאותיות השקועות שבחותם יוצאות בולטות בדבר שעליו חותמים – כך כאן, שמדריגת המצוות כפי שהן ב"כתר", בלמעלה מהשתלשלות, במדריגה עליונה יותר, יורדת בהשתלשלות הספירות למטה מענין התורה, שב"כתר" התורה היא במדריגה תחתונה יותר מאשר מצוות. וְ"נַעְוִין תְּהִלְתָּן בְּסוּפֵין", – שה"תחילה" והמדריגה העליונה שב"כתר", ששם המצוות מושרשות, נעוצה בסוף ובמדריגה האחרונה של ספירות, ב"מלכות", הוּא כַּח הָ"אֵין־סוּף בְּרוּךְ־הוּא לְבְרָא

התורה כדי לקיים מצוה בזמנה – כמו לולב וסוכה, שכך הרי צריך להיות גם ביחס למצות קריאת שמע? אלא, להלן, מחלק בירושלמי בין קריאת שמע לבין שאר המצוות. שכן, זה "שינון" וזה "שינון": לימוד התורה וקריאת שמע הם שניהם ענין של שינון ולימוד,

ואילו ביחס למצוות מעשיות בוודאי שמורה רבי שמעון שמפסיקים מלימוד התורה כדי לקיים מצוה בזמנה. הוספת כ"ק רבינו: "ובענין התורה עצמה ג"כ יש קדימת המצוות, דמהן התחלתה ותלוי קיומה (בדוגמת שלי וולד)". ואומר להלן בירושלמי, אמר רבי יוחנן "כל הלומד שלא לעשות – נח לו שנתהפכה שלייתו על

פניו וכו'", – הוספת כ"ק רבינו: "ואין וולד" – ולא היה נולד לכתחילה, הוא משתמש בלשון זה דוקא, שנוח לו שנתהפכה שלייתו, ואינו אומר סתם – שנוח לו שלא היה נולד, כי השלייתו נוצרה תחלה מהמפה, והיא לבדה היתה עקר הולד עד ארבעים יום שהתחילה צורת הולד. וככה המצות הן עקר התורה ושרשה, הגם – למרות, שהמצוה היא גופנית ו – אילו, התורה היא חכמה, – שהיא דבר רוחני, הוספת כ"ק רבינו: "ול"ק דא"כ למה תורה למ' ממצות כדלעיל", רק שנה – המצוות הן בתיצוניות – עליונות מתבטאת בענין מקיף, לא בענין פנימי, וזה – תורה היא בפינימיות, – ומכניסה נשמה וחיות במצוות, וקדלקמן. – וכפי שיוסבר להלן. הרי כיוון שהוא לומד תורה ואינו רוצה לקיים מצוות, חסר הרי העיקר והשורש של תורה, ולכן נוח היה אילו שלייתו מתהפכת ולא נשאר ממנו כלום.

יש מאין, – כוח זה (כתר) ישנו, כנזכר לעיל, בספירת ה"מלכות", שממנה נעשית ההתהוות של "יש מאין", ולא על ידי עילה ועלול, שיהיה העלול מקף מעילתו וכמל במציאות, – ל"עילה" שלו, שמסוג התהוות כזו אי אפשר שתבצע כוונת ותכלית

הבריאה, רק יהיה היש – בהרגשתו, דבר נפרד – מקורו, מ – אלקות, בכדי שיהיה המאציל ברודף הוא מקף על כל – הנבראים שבהרגשתם הם הנפרדים, – מאלקות, על ידי שיקימו מצותיו שיענה עליהם, – שדוקא על ידיה מתבצעים הרצון והכוונה של הבריאה, מה ש"עלה ברצונו אנא אמלוך", ו"מלוכה" היא

דוקא על דברים המרגישים את עצמם כנפרדים, והם בטלים למלך, ביטולם של הנבראים לאלקות בא על ידי ענין המצוות המעשיות הנעשות מן ועל ידי נבראים גשמיים שהתהוותם היא מספירת ה"מלכות", ו"סוף מעשה – המצוות שמקיימים בדברים גשמיים, עלו במחשבה תחלה". – שהיא למעלה גם מ"ראשית" המחשבה, שב"תחלה" ובמדריגה העליונה יותר של מחשבה, ישנם הכוונה והרצון למצוות מעשיות הנעשות בדברים גשמיים. ולכן אמרו בירושלמי⁴⁰: "ולית ליה לרבי שמעון – האם לא סובר ר' שמעון שמפסיק ללולב וכו'", – שמפסיקים מלימוד התורה כדי לקיים מצוה בזמן שיש לקיימה, כמו בקיום מצות לולב, בירושלמי שם מקשה כך על מה שאמר רבי שמעון, שהוא ו"החברים" שלו אינם מפסיקים מלימוד התורה גם לא לקריאת שמע, שואלים על כך בירושלמי: האם לא סובר רבי שמעון שמפסיקים מלימוד

אגרת הקדש

ולא ע"י עילה ועלול שיהיה העלול מוקף מעילתו ובמל במציאות רק יהיה היש דבר נפרד מאלקות בכדי שיהיה המאציל ב"ה מלך על כל הנפרדים ע"י שיקימו מצותיו שיצוה עליהם וסוף מעשה במחשבה תחלה ולכן אמרו בירושלמי ולית ליה לר"ש שמפסיק ללולב וכו' וכל הלומד שלא לעשות נוח לו שנתהפכה שלייתו ע"פ וכו' כי השליא נוצרה תחלה מהטיפה והיא לבדה היתה עיקר הולד עד מ' יום שהתחילה צורת הולד. וככה המצות הן עיקר התורה ושרשה הגם שהמצוה היא גופנית והתורה היא חכמה רק שזה בחיצוניות וזה בפינימיות וכדלקמן.

40. שבת פ"א ה"ב. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולהעיר אשר כ"ז הוא ג"כ לפני" בירוש' ברכות (פ"א ה"ב) אלא ששם מקדים סוכה ללולב ובשבת לולב ואח"כ סוכה, ולכן מסתבר דכאן הכוונה לסוגיית שבת דוקא (והטעם י"ל כי בשבת הוא עיקר דין זה). אבל צ"ע: בשני הסוגיות (בש"ס שלפינו) "לעשות לולב ולעשות סוכה" – והחילוק מובן. וראה שו"ע אדה"ז ח"א ח"ר ר"ס תרמ"א. ואכ"מ". וראה לקו"ש חלק כ' ע' 267 הערה 10. ושי"נ.

~ יום שלישי ו' תשרי ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלא, והנה כמו"כ... עד עמ' 262, להחיותם.

שלושים הכלים של "מלכות דאצילות" בוקעים את הפרסא, שגם אחרי הפרסא לא יהיה זה ענין אחר לגמרי, ענין של נברא ולא אלקות, אלא הם ענין של אלקות ואשר לכן הם אור הנשמה של בריאה-יצירה-עשיה (המהווה ומחיה הנבראים של בריאה-יצירה-עשיה), הרי

כך גם ההארה מה"קו"

שבהם גם כן בוקעת את

הפרסא איתם וגם הארת

ה"קו" מאירה באור

הנשמה של בריאה-

יצירה-עשיה. וְכֵן, וְכֵן

ה"קו" פְּעֻמָּו – לא רק

הארת ה"קו" המאירה

בכלים דאצילות, אלא גם

ה"קו" בעצמו, הַמְלַבֵּשׁ

בְּסִיּוּם וְסוּף נִצְחֵה-הוֹדֵר

יְסוּד ד' אֲדָם קְדֻמוֹן,

שְׁהוּא סוּף רְגִלֵי הַיִּשְׂרָאֵל

שְׁלוֹ – של 'אדם קדמון',

הַמְסַתִּימִים בְּמַלְכוּת דְּעֵשִׂיָה, הֵנָּה הָאֲרֶת ה'קו" מְאִירָה

מִשָּׁם – מנצח-הוֹדֵר יסוד ד'אדם קדמון, וּמְתַלְבֵּשֵׁת בְּאֹר

הַנְּשָׁמָה דְּעֵשֶׂר סְפִירוֹת דְּבְרִיאַה־יְצִירָה־עֵשִׂיָה שְׁהוּא

אַלְקוּת. "א"ק" הוא 'אדם קדמון', שענינו הוא – המחשבה

הראשונה האוצרת בתוכה ומקיפה את כל סדר ההשתלשלות

(צופה ומביט עד סוף כל הדורות), ומהפּרטים שבמחשבה

הקדומה הזו באה החיות של כל סדר ההשתלשלות, ובוזו גופא

ישנם "יִוִּשֵׁר" ו"עִיגוּלִים" – "עִיגוּלִים" הוא ענין של "מקיף",

המקיף על כל מדריגות ההשתלשלות בהשוואה ובאופן שוה,

ש"אצילות" ו"עשיה" מוקפים יחד; ו"יִוִּשֵׁר" הוא הענין של

אור פנימי, הנותן חיות בכל ענין של השתלשלות בהתאם

למהות ולמדריגת הענין, הרי רגלי היושר של 'אדם קדמון'

מסתיימים במדריגה האחרונה של עולם ה"עשיה", שהיא

"מלכות דעשיה". ועל כך הוא אומר, שהארת ה"קו" המאירה

עד "מלכות דעשיה" (לא מצד ההתלבשות בכלים ד"אצילות",

כִּי־אִם עֵינֵי ה"קו" המאיר ב"א"ק" (אדם קדמון) – נמצאת

בכל מדריגות ההשתלשלות, עד במדריגה התחתונה של

"מלכות דעשיה" הבאה מהמחשבה הקדומה ד"א"ק"), הרי

ענין זה והארה זו מה"קו" מאיר ומתלבש באור הנשמה של

עשר הספירות של העולמות בריאה-יצירה-עשיה, שהוא

אלקות. וְהָאֲרֶת דְּהָאֲרֶת, – מה"קו", מְתַלְבֵּשֵׁת בְּנַפְשׁ רִיחַ

דְּעֵשֶׂר סְפִירוֹת דְּבְרִיאַה־יְצִירָה־עֵשִׂיָה, – לא רק באור

הנשמה, אלא גם בנפש רוח, וְאֵף גַּם בְּכָל הַכְּלִים שְׁלֵהֶם.

בכלים של ספירות בריאה-יצירה-עשיה, למרות שאין הם

וְהֵנָּה, כְּמוֹ-כֵן מְזוּוּג – ויחוד, וְעִירָאֲנִפִין וְנוֹקְבָא' דְּבְרִיאַה־יְצִירָה־עֵשִׂיָה – "ז"א" (מדות) ו"מלכות" של העולמות בריאה-יצירה-עשיה, נִבְרָאוּ מֵאֵין לִישׁ כָּל הַנְּבְרָאִים – של עולם ה"בריאה", וְהַנּוֹצְרִים – היצורים של עולם ה"יצירה",

וְהַנְּעֻשִׂים, – הדברים

שבעולם ה"עשיה", כפי

שהוסבר לעיל, הרי

מ"מלכות דאצילות"

ומהזיווג של "ז"א"

דאצילות

מתהווים הנשמות

והמלאכים של עולם

ה"בריאה", נבראים שהם

כבר ענין של "יש", וכפי

שהסביר רבנו הזקן, הרי

זה על ידי כוח ה"אין

סוף" הנמשך ב"מלכות"

בכלל וביחוד וזיווג

"ז"א" ו"מלכות" בפרט, ומצד זה שה"קו" של "אור אין סוף"

מלוכב בספירות, שבגלל זה יכולה להיות מהם ההתהוות של

מציאות "יש", כך גם שמיחוד וזיווג "ז"א" ו"מלכות"

מהספירות של העולמות בריאה-יצירה-עשיה מתהווים

הנבראים של עולמות אלה (וכפי שיסכם רבנו הזקן, שגם בהם

ישנה ההתלבשות של הארה מה"קו" של "אור אין סוף").

עַל־יְדֵי אֹר הַנְּשָׁמָה שְׁבִתוֹכָן, שְׁהִיא – הנשמה היא,

אַלְקוּת, מְהַכְּלִים דְּעֵשֶׂר סְפִירוֹת דְּמַלְכוּת דְּאֲצִילוּת, –

עשרת הכלים של "מלכות דאצילות" יורדים בספירות של

בריאה-יצירה-עשיה להיות הנשמה והאלקות של הספירות של

בריאה-יצירה-עשיה. וְגַם בְּתוֹכָהּ – ב"מלכות דאצילות",

ישנה הָאֲרֶת ה'קו" דְּאֹר אֵין־סוּף – שמצד אור ה"קו"

שהוא מעין המאור, יכולה להיות ההתהוות של "יש מאין",

כפי שהסביר לעיל, הַמְלַבֵּשׁ בְּאֲצִילוּת עַד ה'פְּרָסָא", –

והמסך שבין "אצילות" ל"בריאה", שהאור של בריאה-יצירה-

עשיה יהיה מהות אחרת מאשר האור של "אצילות". וְהָאֲרֶת

ה'קו" שְׁהִיא מְאִיר בְּכָלִים דְּעֵשֶׂר סְפִירוֹת דְּמַלְכוּת – של

"אצילות", בְּקַעַ ה'פְּרָסָא" עִמָּהֶם, וּמְאִיר בָּהֶם –

בשלושים הכלים של "מלכות דאצילות" הנעשים נשמה

לבריאה-יצירה-עשיה, בְּבְרִיאַה־יְצִירָה־עֵשִׂיָה כְּמוֹ

בְּאֲצִילוּת מִשָּׁם. – ענין זה של ההארה מה"קו" שהאיר

בכלים דאצילות, הוא גם אחרי שנעשה פרסא ומסך בין

"אצילות" ל"בריאה-יצירה-עשיה", והאור של בריאה-יצירה-

עשיה אינו בכלל מהות האור שמ"אצילות", אך, כיוון

אגרת הקדש

והנה כמו"כ

מְזוּוּג זו"ן דב"ע נבראו מאין ליש כל הנבראים

והנוצרים והנעשים ע"י אור הנשמה שבתוכן שהיא

אלקות מהכלים ד"י"ס דמל' דאצי' וגם בתוכה הארת

הקו דאור א"ם המלוכב באצי' עד הפרסא והארת

הקו שהיה מאיר בכלים ד"י"ס דמל' בקע הפרסא

עמהם ומאיר בהם בב"ע כמו באצילות ממש וכן

גם הקו בעצמו המלוכב בסיום וסוף נה"י דא"ק שהוא

סוף רגלי היושר שלו המסתיימים במל' דעשיה הנה

הארת הקו מאירה משם ומתלבשת באור הנשמה

ד"י"ס דב"ע שהוא אלקות והארה דהארה מתלבשת

בנפש רוח ד"י"ס דב"ע ואף גם בכל הכלים שלהם

עדיין המציאות של הענין הקודם, שלכן ההארה דהארה מתלבשת בנפש ורוח של ספירות בריאה-יצירה-עשיה, שכבר אינה המהות הקודמת (זה לא אלקות), אך זה עדיין המציאות של אותו ענין, ענין רוחני של כלים ושל ספירות, שלמרות שאין זה אלקות הרי זה

גם כן לא מציאות של נברא. הארה דהארה דהארה היא כבר גם לא המציאות של ההארה האוריגינלית, שלכן

ההארה דהארה דהארה של ה"קו" מתלבשת בכל הנבראים, נוצרים ונעשים שהם מציאות של נבראים. **כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב:** "הַיָּמִים וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם, – עֲשִׂיתָ, וְאַתָּה מְחִיָּה אֶת פְּלִים", – שנמשכת חיות מ"אור אין סוף", מ"אתה", בכולם (בכל הנבראים), שזה ההארה דהארה דהארה של ה"קו" מ"אור אין סוף", הנמשכת להיות חיות לכל הנבראים. **וְכָל זֹאת בְּבְחִינַת הַתְּפַשְׁמוֹת הַחַיּוֹת לְהַחְיוֹתָם.** – שבכך יש הבדל בין אופן ההתלבשות ב"אצילות", ובאור הנשמה של בריאה-יצירה-עשיה, ובנפש ורוח וכלים של עשר ספירות בריאה-יצירה-עשיה, עד בכל הנבראים,

אלקות, שמצד הארת ה"קו" מהכלים דאצילות לא מאירה שם ההארה, שכן "אצילות" אינו מאיר ואינו מתלבש בענין שאיננו אלקות, אך מצד ה"קו" עצמו שלמעלה מ"אצילות" יורדת (מצד המחשבה הקדומה של "אדם קדמון") הארת ה"קו"

באופן של הארה דהארה גם בכלים של ספירות בריאה-יצירה-עשיה.

וְהָאֵרָה דְּהָאֵרָה – כלומר המדרגה השלישית של

הארה, **הוא כְּבָל הַנְּבְרָאִים** – של עולם ה"בריאה", ו**נוצרים** – של עולם ה"יצירה", ו**נְעֻשִׁים**, – של עולם ה"עשיה", שעל-ידי-זה מאירה בכל נברא ונוצר ונעשה, הכוונה שבמחשבה הקדומה ד"א"ק", שעל הנברא ונוצר ונעשה להשלים, וכוונה זו היא החיות של הנברא ונוצר ונעשה. הענין של "הארה דהארה דהארה" הוא, שהארה איננה העצם, אבל היא עדיין אותה מהות של הענין שממנו באה ההארה, כך שהארת ה"קו" היא עדיין מהות של אלקות, ואשר לכן היא מתלבשת רק באור הנשמה של הספירות שהוא אלקות. הארה דהארה כבר אינה המהות של המדרגה הקודמת, אך היא

~ יום רביעי ז' תשרי ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 262, אמנם מציאותו... עד עמ' 262, כנ"ל.

בְּלִקְוֵי אִמְרִים, – בחלק הראשון של ספר ה"תניא"⁴², ו**לֹא הַתְּפַשְׁמוֹת וְהַתְּלַבְּשוֹת הַחַיּוֹת** – מה שמהות ומציאות ה"אין סוף" מלא בכל העולמות – אין זה באופן של התפשטות והתלבשות החיות, **לְהַחְיוֹתָם וְלְהוֹתָם מֵאֵין לַיֵּשׁ**, – שגם על

ההתהוות מ"אין" ל"יש", למרות שזה על ידי כוח נעלם של "אור אין סוף", אבל הרי זה ענין של גילוי והתפשטות להתהוות הבאה על ידי הספירות והמדרגות הממשיכות ומגלות את הכוח הנעלם, **כִּי־אֵם** – ההתפשטות לחיות

ולהתהוות, באה **עַל־יְדֵי הָאֵרָה דְּהָאֵרָה דְּהָאֵרָה וְכוּ' מִהַ'קוּ'**, **כְּנוֹפֵר לְעֵיל**. ו**גַּם מְאֹר אֵין־סוּף הַסּוֹבֵב וּמְקִיף לְאַרְבַּע עוֹלָמוֹת בְּרִיאה־יצירה־עשיה בְּשָׁוֶה**, –

אִמְנָם מְצִיאוֹתוֹ וּמְהוֹתוֹ שֶׁל אֹר הָאֵין־סוּף – עצמו, **אֵינוֹ בְּגֵדֵר מְקוּם כְּלָל**, – שנאמר שב"אצילות" נמצא "אור אין סוף" באופן אחד ובבריאה-יצירה-עשיה ופרטיו – באופן אחר, אלא הוא **וְסוֹבֵב כָּל עֲלָמִין** – כל העולמות, **בְּשָׁוֶה**,

וְ"את השמים ואת הארץ אני מלא" –

אומר הקדוש ברוך הוא, **בְּהַשְׁוֹאָה אַחַת**, – שכשם שהוא מלא בשמים כך הוא מלא בארץ, **וְ"לִית אֶתֶר פְּנוּי מִנִּיה"** – אין מקום ומדרגה שהוא פנוי וריק ממנו יתברך, **אֵף בְּאֶרֶץ חֲלוּי הַנְּשִׁמִּית**, רק

שְׁהוּא בְּבְחִינַת מְקִיף וְסוֹבֵב, – אין הוא מאיר בפנימיות, שיורגש כפי שהחיות מורגשת, אלא הוא באופן של מקיף והעלם, **וְכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר הַפְּרוּשׁ** – של "סובב כל עלמין",

41. נחמ"י ט, ו. 42. פרק מ"ח.

ענין ההתחלקות וההגבלה מאשר הכלים. על-כל-פנים הרי אמר לעיל, שלא רק בספירות של העולמות, בנשמה, ובנפש רוח, ובכלים, יש גם מהאור הפנימי של "אור אין סוף" ("קו"), שענינו אור שבשביל העולמות, אור שיאיר את העולמות באור פנימי ה"נרגש" בעולמות, כפי שחיות נרגשת, וגם מהאור הסובב ומקיף (אור שהוא למעלה מעולמות, והשפעתו בעולמות היא רק באופן

זה שהוא נשאר למעלה מהם, ואינו נרגש בהם בפנימיות), הרי לא רק שבספירות יש מכל אחד משני הסוגים שבאור, אלא גם בכל נברא יש משני הסוגים שבאור; ההבדל מתבטא רק בכך אם זה בא בהארה, או בהארה דהארה, או בהארה דהארה דהארה: כשזה בא באופן של הארה, הרי אין זה אכן העצם מ"אור אין סוף", אך זה עדיין המהות של "אור אין סוף"; וכשזה בא באופן של הארה דהארה, אין זה גם המהות של "אור אין סוף", כי-אם המציאות בלבד (כלומר, שאין זה ענין שמהותו אלקות, כי-אם מציאות של אלקות בלבד); אך, כשזה בא באופן של הארה דהארה דהארה, כפי שהדובר בכל הנבראים, אין זה גם לא המציאות של ההארה האלקית הקודמת, אלא זה כפי שההארה האלקית באה ומתלבשת במציאות של נברא.

האור שהוא למעלה מעולמות, והשפעתו בעולמות היא רק באופן שהוא סובב ומקיף כל ארבעת העולמות בשוה, **מאיר** – גם **אל תקו הפנימי** – שהוא אור פנימי בעולמות, **הַרְרָךְ הַכְּלִים הַעֲשֵׂר סְפִירוֹת דְּבְרִיאָה דְּיִצְרָה עֲשֵׂהָ**, – שהכלים הרי מקיפים לאור המתלבש בתוך הכלים, **וּבְהֶאֱרָתוֹ תוֹךְ הַכְּלִים – נוֹתֵן פָּהֶם פֶּה וְעוֹ לְבָרָא יֵשׁ מֵאִין**. – כפי שהוסבר לעיל, הרי התהוות הנבראים שבכל

אחד מהעולמות, היא על ידי הכלים של הספירות שבאותו עולם; הרי הכוח שיש לכלים של הספירות להוות "יש מאין" (התהוות שבאה דוקא מעצמות "אור אין סוף" ה"סובב כל עלמין") הוא מפני שמאיר בהם מ"אור אין סוף" ה"סובב כל עלמין". **וּמֵאַחַר שֶׁבְּרִיאָהּ הִיא עַל-יְדֵי הַכְּלִים**, – שיש בהם הרי ענין של גבול והתחלקות, **לְזֹאת – לִכֵּן, הֵם הַנִּבְרָאִים בְּכַחֲנֵת רַבּוּי וְהַתְחַלְקוֹת** – שאחד שונה מהשני, **וְגַבּוּל וְתַכְלִית**, – למרות שהכוח להתהוותם בא מה"אור הסובב" שהוא בלי גבול, אך מפני שהכוח מאיר בתוך הכלים, הרי ההארה האלקית שישנה על ידי הכלים, היא בחינה של התחלקות ובאופן של גבול, **וּבְפֶרֶט** – כפי שההארה האלקית ממנה נעשית התהוות, באה בגילוי, **עַל-יְדֵי הָאוֹתוֹת, כְּנוֹכַח לְעִיל**. – שהאותיות יש בהן יותר

~ יום חמישי ח' תשרי ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 262, ועוד זאת... עד עמ' קלב, דמל' דאצי'.

אחת מהשניה, ואין זה באופן של "יש מאין", ואילו הארץ – מצמיחה תמיד צמחים באופן של "יש מאין" – הרי שבארץ ישנה המעלה, שלמרות שהיא "נברא" שההארה האלקית שבה הצטמצמה באופן של הארה דהארה דהארה (שאין היא המהות של אלקות ואפילו לא המציאות של אלקות, אלא מציאות של נברא גשמי כפי שזה בארץ), בכל זאת נראה על ידה הכוח האלקי של התהוות "יש מאין", מצד זה שיש בה גם מהאור ה"סובב כל עלמין" וגם מאור ה"קו" שעל-ידו מתגלה הכוח הסובב בענין של התהוות וחיות נבראים. טעמו של דבר מדוע דבר זה מתגלה בארץ דוקא, יסביר רבנו הזקן להלן, הוא מפני שהארץ היא היסוד הנמוך ביותר של העולם הגשמי, ובמקום הנמוך ביותר שבו יורדת ההארה האלקית, יש בו כוח מ"אור חוזר", המבטא בגילוי יותר את ה"עצם", מאור ומדריגה שלמעלה ממנה. ובלשון רבנו הזקן:

להלן יסביר רבנו הזקן, שגם כפי שההארה האלקית באה במציאות של נברא, זה מתגלה דוקא בנברא כזה שבנבראים עצמם הוא מהיסוד הנמוך ביותר, יסוד העפר שלמטה מאש, רוח ומים, ובנברא המורכב בעיקר מיסוד העפר, כמו הארץ הגשמית – מתבטא בגילוי הכוח והיכולת שיש דוקא ב"עצמות אור-אין-סוף" להוות "יש מאין". כוח זה הוא בעיקר ב"אור הסובב" ומתגלה על ידי ה"קו" דוקא, האור הפנימי, דבר זה נראה בבירור במה שהארץ מצמיחה, צמיחת צמחים ואילנות גשמיים מכוח הצומח הרוחני שבארץ היא ענין של "יש מאין", וכוח זה מגלה הארץ תמיד, שתמיד צומחים ממנה צמחים באופן של "יש מאין", (לא רק בששת ימי בראשית, כפי שזה היה בשאר המאמרות, כמו "ישרצו המים" וכדומה, שאז, בששת ימי בראשית, הוציאו המים מכוחם הרוחני ענין של נפש חיה שבאה מהמים, אך לאחרי ששת ימי בראשית כבר באה נפש חיה

היא מכוח הצומח עצמו, ובמקום אחר ב"אור התורה"⁴⁶ מפרש ה"צמח צדק", שענין ה"הכאה" של המזל הוא, שבשעה שהמזל מאיר על העשב או האילן שאליו הוא שייך, משפיע הדבר בעשב או באילן המשכה לשרשו, ומההמשכה לשרשו

הוא הולך וגדל יותר ויותר. **אָבֵל בְּמָרָם יִצְמַח** – **לְמִי יֵאמֶר כֹּל מִזֶּל וּמִזֶּל לְכֹל עֵשֶׂב וְעֵשֶׂב (בְּפִרְטֵי פְרִשְׁוֹת)** – הרי אומרים שהמזל "מכה בו" (בעשב), ואומר לו "גדל", וכשהעשב אינו קיים עדיין – למי הוא אומר גדל? אלא, כאמור, הכוונה היא לאחר שהעשב כבר קיים במציאות של "יש", על הצמיחה מקטן לגדול וכו' על כך באה האמירה והכוח מהמזל. על כל פנים, צמיחת העשבים והאילנות היא **מִהֲבִחַת**

הַצּוֹמֵחַ שָׁבוּ, – שביסוד **שָׁהוּא** – כוח הצומח הוא **אֵין** – לא מציאות גשמית, וְרוֹחֵנִי, וְ אֵילוֹ הֵם – העשבים והאילנות, הם **גְּשָׁמִים**. – הרי שזה ענין של "יש מאין", שכפי שהוסבר לעיל, הרי הכוח ל"יש מאין" הוא דוקא ב"עצמות אין סוף" – וכוח זה מתבטא ביסוד העפר הגשמי. **וְאֵין זֹאת**, – מה שדוקא בארץ מתבטא בגילוי כוח ה"אין סוף" של "יש מאין", אין זה **אֵלֶּא מְשׁוּם דְרַגְלֵי "אָדָם קְדָמוֹן"** – ה'רגלים' של 'אדם קדמון', **מְסַתְּמִים בְּתַתְּחִית** – עולם ה"עֲשִׂיהַ", – ה"רגלים" המדריגות האחרונות של 'אדם קדמון' (של המחשבה הקדומה הכוללת בתוכה את כל הנבראים מהעליונים ביותר עד התחתונים ביותר), מסתיימות במדריגות התחתונות של העולם התחתון ביותר, עולם ה"עשיה", והוא יסוד העפר שבעולם ה"עשיה", **וְתַתְּחֵל רַגְלָיו** – מתחת למדריגות האחרונות של 'אדם קדמון', **מֵאִיר אֹר אֵין־סוֹף בְּרוֹחֵהוּא הַסּוֹבֵב כֹּל עֲלְמִין**, – היכן שמסתיים האור הפנימי שהוא בהגבלה ובהתחלקות בעולמות, מאיר האור המקיף שלמעלה מעולמות, **כִּלֵּי הַפֶּסֶק רַב בִּינְיָהֶם**, רק **עֲגוּלֵי "אָדָם קְדָמוֹן"** – ה"עיגולים" של 'אדם קדמון', **לְכַדּוּ**. – שהרי במחשבה הקדומה של 'אדם קדמון' ישנם "יושר" ו"עיגולים", אור פנימי ואור מקיף, הרי היכן שמסתיים ה"יושר" והאור הפנימי של 'אדם קדמון' ונשארים רק ה"עיגולים והמקיפים של 'אדם קדמון' (שגם ה"עיגולים של

וְעוֹד זֹאת, יֵתֵר עַל כֵּן עַל כֹּל הַנּוֹכַח לְעֵיל⁴³, הָאֲרֵה דְהָאֲרֵה דְהָאֲרֵה, – כפי שההארה האלקית באה בנכרא באופן של הארה דהארה דהארה, שאז הרי זה כבר שלא בגילוי, לא המהות של אלקות, ואפילו לא המציאות של אלקות, ובכל זאת

כבר הוסבר לעיל שיש בה גם מה"קו" – האור הפנימי וגם מהאור ה"סובב כל עלמין", **וְכֹל הַנּוֹכַח לְעֵיל** – אור ה"קו" שבה, ו"אור הסובב" שבה – בההארה האלקית שכבר באה באופן של הארה דהארה דהארה – במציאות של נכרא – **הִיא מְרָאָה** – ההארה האלקית הבאה מ"מלכות דאצילות", מראה את **כְּחַה וְיִכְלַתָּה בִּיסוּד הָעֵפֶר הַנְּשָׁמִי בְּגִלּוֹי עֲצוּם, בְּיֵתֵר עוֹ מִיסוּדוֹת הָעֲלִיוֹנִים מְמַנּוּ**, – מיסוד העפר,

וכמו למשל יסודות אש, רוח ומים, וְגַם מְצַבֵּא הַשָּׁמַיִם, שָׁאֵין בְּכַחֶם וְיִכְלַתֶּם לְהוֹצִיא יֵשׁ מֵאֵין תְּמִיד, בִּיסוּד הָעֵפֶר הַמְצַמֵּחַ תְּמִיד יֵשׁ מֵאֵין, הֵם עֲשָׂבִים וְאֵילָנוֹת – הצומחים מכוח הצומח הרוחני באופן של "יש מאין". שהרי גם אלה שצומחים על ידי זריעה ונטיעה, יסביר להלן, שזה כמו "יש מאין", שכן מה שזורעים נרקב כולו בארץ, הזריעה משמשת כ"העלאת מין" בלבד (התעוררות של כוח הצומח), ובמיוחד אלה שצומחים בלי זריעה ונטיעה כלל, **(וְהַמְּזֶל הַמְּכַה וְאוֹמֵר "גִּדֵּל"**, – שחכמינו ז"ל⁴⁴ הרי אומרים שאין עשב למטה שאין לו מזל למעלה המכה בו ואומר לו גדל. הרי, שהצמיחה היא לא כולה מכוח הצומח שבארץ אלא מה"מזל" שברקיע בא ענין הצמיחה? אומר על כך רבנו הזקן: **תִּינּוּ לְאַחַר שֶׁכָּבַד צִמַח הָעֵשֶׂב**, – שכבר נעשה מציאותו של "יש" (עשב), אלא שעליו לצמוח ולגדול, ואילן שעושה פירות הרי צריך שיהיה בהם טעם, מתיקות או חמיצות, הרי זה בא מן המזל, וְאֵינוֹ אֹמֵר לוֹ לְצַמֵּחַ מֵאֵין לֵישׁ – שתתהווה מציאות העשב או האילן, **אֵלֶּא מִקְמֵן לְגִדֵּל, וְלִשְׂאֵת פְּרֵי כֹל מִין וּמִין בְּפִרְטֵי פְרִשְׁוֹת**. – שישנם אילנות המוציאים פירות מתוקים, וישנם אילנות המוציאים פירות חמוצים וכדומה, הרי זה בא מהמזל שברקיע. ב"אור התורה" פרשת במדבר⁴⁵ אומר ה"צמח צדק", שהמזל משפיע התעוררות בכוח הצומח שמתבטא בעשב או באילן שיצמיח, אך עצם הצמיחה

אגרת הקדש

ועוד זאת

יתר על כן על כל הנ"ל הארה דהארה דהארה וכל הנ"ל היא מראה כחה ויכלתה ביסוד העפר הגשמי בגילוי עצום ביתר עז מיסודות העליונים ממנו וגם מצבא השמים שאין בכחם ויכלתם להוציא יש מאין תמיד כיסוד העפר המצמיח תמיד יש מאין הם עשבים ואילנות (והמזל המכה ואומר גדל היינו לאחר שכבר צמח העשב ואינו אומר לו לצמוח מאין ליש אלא מקומן לגדול ולשאת פרי כל מין ומין בפרטי פרטיות. אבל בטרם יצמח למי יאמר כל מזל ומזל לכל עשב ועשב בפרטי פרטיות) מהכח הצומח שבו שהוא אין ורוחני והם גשמיים ואין זאת אלא משום דרגלי א"ק מסתיימים בתחתית עש' ותחת רגליו מאיר אור א"ס ב"ה הסובב כל עלמין בלי הפסק רב ביניהם רק עיגולי א"ק לכדו וגם הקו מאור א"ס המסתיים בסיום

43. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בהערות ותיקונים": "צ"ע ה' והכוונה". 44. ב"ר פ"י, ו. 45. ע' קצו. 46. במדבר ע' תשפו.

בסוף של "רגלי אדם קדמון", המסתיימות במדריגות התחתונות של עולם ה"עשיה", ביסוד העפר; וכיוון שה"קו" הרי ענינו גילוי של "אור אין סוף" – מתבטא לכן ביסוד העפר יותר בגילוי הענין של "אין סוף" בענין של "יש מאין",

בענין של צמיחה, כפי שיסביר להלן. וְכַבֵּה הוּא בְּסוּם הַ"קו" דְּאוֹר אֵינְסוּף הַמְּסִיתִים בְּסוּם הַ"אֵשׁ" דְּרִגְלֵי "אָדָם קְדָמוֹן" – כפי שה"רגלים" והמדריגות התחתונות של 'אדם קדמון' באות באור הפנימי בהתחלקות של

המדריגות, הרי בשעה שזה בא למדריגות האחרונות, שזה בתחתית ה"עשיה", במדריגות האחרונות של עולם ה"עשיה", כפי שזה יסוד העפר הגשמי, מְאִיר – ה"קו" בכחינה של "אור חוזר", מְמַטָּה לְמַעְלָה – מהארה דהארה דהארה שבעפר הגשמי, לְבַחֲינַת אוֹר הַנְּשָׁמָה דְּמַלְכוּת דְּמַלְכוּת דְּעֵשִׂיָה, – שבאור הנשמה זו המדריגה האחרונה. שכן, "עשיה" היא הרי העולם התחתון ביותר, ו"מלכות" היא הספירה האחרונה, וב"מלכות" גופא, בעשר הספירות שבה, "מלכות דמלכות" היא האחרונה – אך, כיוון שמדובר כאן בענין אור הנשמה, שְׁהוּא אֱלֻקוֹת מְמַשׁ, מְחִיצוֹנִיּוֹת הַפְּלִיִּים דְּמַלְכוּת דְּאֵצִילוֹת. – שכאמור לעיל הם נעשים אור הנשמה לבריאה-יצירה-עשיה – הרי במדריגת אור הנשמה, שהיא האחרונה שבאור הנשמה – מאיר בה האור החוזר מהמדריגות האחרונות של "עשיה" (המדריגה האחרונה שבנבראים), ונותן את הכוח לגלות כוח ה"אין סוף" בענין של "יש מאין", של צמיחה, באופן תמידי.

'אדם קדמון' הרי אינם ענין של "אין סוף" ממש כמו ה"אור אין סוף" ה"סובב כל עלמין" – מאיר שם "אור אין סוף" ה"סובב כל עלמין", וְגַם הַ"קו" מְאִיר אֵינְסוּף הַמְּסִיתִים בְּסוּם רִגְלֵי "אָדָם קְדָמוֹן" – מְאִיר מְמַטָּה לְמַעְלָה בְּבַחֲינַת "אוֹר חוּזֵר", –

"אור חוזר" היינו – אור שכשמגיע למקום שמעבר לו אין הוא יכול להאיר, הוא מגיע חזרה באור חוזר ביתר חוזק וביתר אור מאשר האור הוא לפני שמגיע לאותו מקום. וכפי שהדבר באור השמש, שהאור התחתון

הקרוב יותר לארץ חם יותר מאשר האור האמצעי (האור שבאמצע, בין השמש לארץ). שכן, כאשר קרני השמש מגיעים לארץ, שמעבר לה אין הם יכולים להגיע – הוא חוזר באור חוזר, ולכן חם יותר למטה. כך הדבר ב"אור הקו" שענינו להאיר כל הנבראים באור פנימי, הרי כאשר הוא מגיע למדריגות האחרונות של המחשבה המקיפה כל העולמות והנבראים – הוא חוזר באור חוזר, כְּמוֹ שֶׁ – ה"קו", הַמְּלַבֵּשׁ בְּ"אֲרִיךְ אַנְפִּין" וְ"נֹקְבָא" – חכמה-בינה ו"יְעִיר אַנְפִּין" וְ"נֹקְבָא" – ז"א (מדות) ומלכות, דְּאֵצִילוֹת – מְאִיר בְּאוֹר חוּזֵר מְמַלְכוּת דְּאֵצִילוֹת, ומלכות דְּאֵצִילוֹת – היא – לכן, בְּחִינַת כְּתָר מְמַטָּה לְמַעְלָה, – בחישוב הספירות מלמטה למעלה, מ"מלכות" לספירות העליונות, הרי "מלכות" היא בחינה של "כתר" – כנזכר לעיל באגרת קודש זו, וְנִעוּץ תַּחֲלָתָן בְּסוּפָן. – שב"מלכות" הרי זה, שה"תחילה" של "כתר" שלמעלה מ"חכמה", נמצאת ב"מלכות", וב"קו" הרי זה, שה"תחילה" של ה"קו" נעוצה

אגרת הקדש

רגלי א"ק מאיר ממטה למעלה בבחי' אור חוזר כמו שהמלוּבש בא"א ואו"א וזו"נ דאצי' מאיר באור חוזר ממל' דאצי' ומל' דאצי' היא בחי' כתר ממטה למעלה ונעוץ תחלתן בסופן. וככה הוא בסיום הקו דאור א"ס המסתיים בסיום היושר דרגלי א"ק מאיר ממטה למעלה לבחי' אור הנשמה דמל' דמל' דעשיה שהוא אלקות ממש מחיצוניות הכלים דמל' דאצי'.

~ יום שישי ט' תשרי ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלב, ולפמ"ש בס' הגלגולים... עד עמ' 264, כמ"ש במ"א.

לְבְרִיָּאָה וַיְצִירָהּ שְׂפָעֵשִׂיָהּ, וּמִהֵן לְבַחֲינַת אוֹר הַנְּשָׁמָה דְּמַלְכוּת דְּמַלְכוּת דְּעֵשִׂיָה, וְעַל-דִּירְיוֹה יֵשׁ פֶּחַ וְעוֹ בְּסוּם הַפְּלִי דְּמַלְכוּת דְּעֵשִׂיָה – המדריגה וספירה

אגרת הקדש

ולפמ"ש בס' הגלגולים פ"כ הובא בלק"א מתלבשת תחלה הארה זו של הקו דאור א"ס באור האצי' שבעשיה וממנה לבריאה ויצירה שבעשיה ומהן לבחי' אור הנשמה דמל' דמל' דעשיה ועי"ז יש כח ועוז בסיום הכלי דמל' דמל' דעשיה שביסוד העפר והוא מאמר

ולפי מה שכתוב בספר הגלגולים פ"כ, הובא בלקוטי אמרים – בספר ה"תניא"⁴⁷, מתלבשת תחלה הארה זו של ה"קו" דאור אין-סוף באור האצילות שפּעֵשִׂיָהּ, וממנה

47. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה פ"ו (בהג"ה), פ"ח. וראה ג"כ שם ספנ"א וספנ"ב".

בְּשָׁנָה⁴⁸, שְׁהוּא - להצמיח תמיד מדי שנה בשנה, הוא מְעִין בְּחִינַת "אֵין־סוּף", - שהוא ענין אֵין־סוּפִי, לא מסתיים אף פעם הכוח בארץ להצמיח, שְׁאֵם יִתְקַבֵּם עוֹלָם־הַיְהוּדָה רַבּוּי רַבְבוּת שָׁנִים - יִצְמִיחוּ מְדֵי שָׁנָה בְּשָׁנָה. אֵלָּא שֵׁשׁ מֵהֶן - מהעשבים, מהאילנות

ומהפירות, הבאים על־דְּבֵי הַעֲלָאת "מִן נוֹקְבִין", - שיש משהו המעורר את כוח הצומח שיצמיח, וְהֵם הַזְרוּעִים וְהַנְּטוּעִים, - העשבים הנזרעים והאילנות הניטעים, הרי הזרעים הם "העלאת מִן" לכוּחַ הַצּוּמָח, וְאִתְּוֹלֵי־פִי־כֶן - למרות שהם זרועים ונטועים, הֵם כְּמוֹ יֵשׁ מֵאִין, שְׁהַנְרַעֲוִין הַנְּטוּעִין אֵין לוֹ עֶרְךְ כְּלָל לְגַבֵּי הַפְּרִי, וְגַם - אֵין לוֹ שׁוֹם עֶרְךְ וְהַשׁוּוּאָה, נִגְדַּד כָּל הָאֵילָן עִם הַעֲנָפִים וְהַעֲלִיּוֹ, - שבכך אין ההבדל כל־כך באיכות כמו לגבי הפרי שיש בו טעם, ואילו לגרעין

שנזרע אין טעם. אך, קיים הבדל גדול ואין השוואה בכמות, של האילן וענפיו ועליו לגבי הגרעין, הרי צמיחתם של הפירות ושל האילן היא ענין של "יש מאין", למרות שזה בא על ידי זריעת הגרעין, וְכֵן בְּמִנֵּי וְרַעֲוִיּוֹת וְיִרְקוֹת, וְגַם בְּמִנֵּי תְבוּאָה לְהַתְהוּוֹת מֵאוֹת גְּרַעֲוִיּוֹת מְנַרְעִין אַחֶר, הוּא כְּמוֹ יֵשׁ מֵאִין, וּמְבַלְשֵׁיכֶן - לא גרעני החטה שהם אותו מהות של הגרעין, אלא תְּקִישֵׁין וְהַשְּׂבָלִים. - שאינם אותה מהות ממש כמו הגרעין - הרי הם בוודאי "יש מאין". וְהַנְּחָה⁴⁹, הַפְּרוֹת שְׁ - צומחים על־יְדֵי הַעֲלָאת "מִן נוֹקְבִין", - התעוררות מלמטה, הִיא הַזְרוּעָה וְהַנְּטוּעָה - הֵם מְשַׁבְּחִים מְאֹד מְאֹד מֵהַעוֹלָם מֵאֵלֵיהֶן מִכַּח הַצּוּמָח לְבָרוּ שְׁבֹאֲרֵין, - בלי נטיעה וזריעה, וּמִזֶּה נִשְׁכֵּיל - בענין הַמְּשַׁכּוֹת אוֹרוֹת עֲלִיוֹנִים - שיומשכו בְּ - עולמות אֲצִילוֹת־בְּרִיאָה־יְצִירָה עֲשִׂיָה - שהאורות הנמשכים על ידי "העלאת מִן"

התחוננה ביותר שב"עשיה", שְׁבִיסוֹד הַעֶפֶר, וְהוּא מֵאֵמֶר: "תִּדְשָׂא הָאָרֶץ וְכוּ", - דשא - שממאמר זה בא הרי כוח הצומח, לְהִיּוֹת פּוֹעֵל בְּקִרְבַּי הָאָרֶץ תָּמִיד לְעוֹלָם וְעַד (בְּחִינַת אֵין־סוּף, - שלא רק עצם פעולת הצמיחה שהיא

ענין של "יש מאין", בא מכוח ה"אין סוף", אלא גם האופן של להצמיח הוא פעולה תמידית, ומצד כוח זה, הוא יכול להצמיח תמיד בלי סוף. הרי שגם זה הוא הענין של "אין סוף", וְלֹא בְּלִבְד בְּשֵׁשֶׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית, כְּמֵאֵמֶר: "יִשְׂרָצוּ הַמַּיִם", וּמֵאֵמֶר: "תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה", - מאמרות אלה השפיעו רק בששת ימי בראשית, שאז הוציאו המים והארץ נפשות חיות באופן של "יש מאין", ואילו לאחר זה כבר באה נפש חיה אחת מהשניה שלא באופן של "יש מאין", רק בששת ימי בראשית בלבד השפיעו

מאמרות אלה, שהמאמרות באים מְחַבְּמָה דְּמַלְכוּת דְּמַלְכוּת דְּעֵשִׂיָה, שְׁבּוּ יָמֵי בְּרֵאשִׁית הָאֵיר בְּעוֹלָם־הַיְהוּדָה הָאֶרֶץ מֵאוֹר אֵין־סוּף בְּ"חֶסֶד חֲנָם", בְּלֵי הַעֲלָאת "מִן נוֹקְבִין" (כְּלָל), - בלי שום התעוררות מהמטה (מהמקבל), הנקראת "העלאת מיין נוקבין", שהנוקבא (המקבל) מעלה ומעוררת בהתעוררות שלה מלמטה - התעוררות מלמעלה. הרי, הסדר אחרי ז' ימי בראשית, שמן ההכרח שתהיה העלאת מִן והתעוררות מלמטה כדי לעורר התעוררות מלמעלה; אך, בימי בראשית האירה הארה מ"אור אין סוף" בחסד חנם, בלי העלאת מִן כלל, ולכן השפיעו אז המאמרות "יִשְׂרָצוּ הַמַּיִם" ו"תּוֹצֵא הָאָרֶץ" ענין של "יש מאין", ואילו כוח הצומח מהמאמר "תִּדְשָׂא הָאָרֶץ" - משפיע תמיד, לְהַצְמִיחַ עֲשָׂבִים וְאֵילָנוֹת וּפְרוֹת מֵאִין - מכוח הצומח הרוחני, לֵישׁ - ל"יש" הגשמי, העשבים, האילנות והפירות, תָּמִיד מְדֵי שָׁנָה

אגרת הקדש

תִּדְשָׂא הָאָרֶץ וְכו' לְהִיּוֹת פּוֹעֵל בְּקִרְבַּי הָאָרֶץ תָּמִיד לְעוֹלָם וְעַד (בְּחִי' אֵין סוּף וְלֹא בְּלִבְד בְּשֵׁשֶׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית כְּמֵאֵמֶר יִשְׂרָצוּ הַמַּיִם וּמֵאֵמֶר תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה חֶסֶד חֲנָם בְּלֵי הַעֲלָאת מִיין נוֹקְבִין כְּלָל) לְהַצְמִיחַ עֲשָׂבִים וְאֵילָנוֹת וּפְרוֹת מֵאִין לֵישׁ תָּמִיד מְדֵי שָׁנָה בְּשָׁנָה שְׁהוּא מְעִין בְּחִי' א"ם שְׁאֵם יִתְקִיִּים עוֹה"ו רִבּוּי רַבְבוּת שָׁנִים יִצְמִיחוּ מְדֵי שָׁנָה בְּשָׁנָה אֵלָּא שֵׁשׁ מֵהֶן ע"י הַעֲלָאת מ"נ וְהֵם הַזְרוּעִים וְהַנְּטוּעִים וְאֵעֲפ"כ הֵם כְּמוֹ יֵשׁ מֵאִין שְׁהַנְרַעֲוִין הַנְּטוּעִין אֵין לוֹ עֶרְךְ כְּלָל לְגַבֵּי הַפְּרִי וְגַם נִגְדַּד כָּל הָאֵילָן עִם הַעֲנָפִים וְהַעֲלִיּוֹת וְכֵן בְּמִנֵּי זְרַעוֹנִים וְיִרְקוֹת וְגַם בְּמִנֵּי תְבוּאָה לְהַתְהוּוֹת מֵאוֹת גְּרַעֲוִיּוֹת מְנַרְעִין א' הוּא כְּמוֹ יֵשׁ מֵאִין וּמְכ"ש קִשְׁוִין וְהַשְּׂבָלִים וְהֵנָּה הַפְּרוֹת שְׁע"י הַעֲלָאת מ"נ הִיא הַזְרוּעָה וְהַנְּטוּעָה הֵם מְשׁוּבְּחִים מְאֹד מְאֹד מֵהַעוֹלָם מֵאֵלֵיהֶן מִכַּח הַצּוּמָח לְבָרוּ שְׁבֹאֲרֵין וּמִזֶּה נִשְׁכֵּיל הַמְּשַׁכּוֹת אוֹרוֹת עֲלִיוֹנִים בְּאֵי"ע (שְׁהוּא תְּכֵלִית בְּרִיאַת הָאָדָם) כְּמ"ש כְּמ"א.

48. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לאחרי אומרו 'תמיד' מהו 'מדי שנה בשנה' (מעין סתירה מול'ז), משא"כ לעיל (קלב, סע"א): תמיד (וכן יהי') לעו' - וכהמשך (בחי' א"ס). ויל"פ עפמש"כ אגה"ק סו"ס יד: 'וז"ש תמיד כו' אעפ"כ אינה כו' אלא שבכל שנה ושנה כו'". 49. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה 'הנהגה - במ"מ' - מה ענינו כאן? - וי"ל שהוא בהמשך להני"ל במעלת המצות מהסוף בכלל (ולחסוים במעלות מצות מעשיות) - דאף בכל הענינים הנשפעים גם עתה "בחסד חנם" - כשנעשה ע"י מצוה ותפלת האדם הם משובחים מאד מאד. ולהעיר מלקו"ת במש"נ בשלילת טענת המרגלים טובה הארץ 'מאד מאד'".

למטה, (שהוא תכלית בריאת האדם), - שעל ידי עבודתו יומשכו אורות נעלים יותר בכל העולמות, כמו שנתבאר במקום אחר.

(התעוררות מלמטה) של עבודת האדם, יש בהם מעלה עליונה יותר מאשר האורות הנמשכים ב"אתערותא דלעילא" (בהתעוררות מלמעלה) בלבד, בלי ההתעוררות ועבודת האדם

~ שבת קודש י' תשרי ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 264, ומוה יובן היטב... עד עמ' קלג, חיי עוה"ב.

התחונות לעליונות, מתחתית העשיה, - מהמדריגות התחונות של "עשיה", שמתגלית שם - בתחתית העשיה, ב"יתר עז, הארה דהארה כו" - כלומר, הארה דהארה דהארה שישנה בעפר הגשמי, מאור אינסוף הפוכב כל עלמין, -

ממה שהוסבר לעיל, שבתחתית העשיה (במדריגות האחרונות של עולם ה"עשיה") מאיר אור מחוזק יותר באופן של "אור חוזר", מ"אור אין סוף" ה"סובב כל עלמין" ומאור ה"קו" - הרי מזה יובן היטב פנין סדר מדרגות: דומם צומח חי מדבר, שהן -

המקיף וסובב כל העולמות בשווה, ומ"קו" אור אינסוף שבסיום "רגלי הישר" ד"אדם קדמון" - המדריגות האחרונות של האור הפנימי שבעולמות - מאירה שם ההארה האלקית בבחינת "אור חוזר", - באור מחוזק יותר מאשר במדריגות העליונות, כנזכר לעיל. ויובן היטב כזה טוב מעם ודעת, מה שמלאכים עליונים שבמרכבה "פני שור" ו"פני נשר"⁵³, - שב"מרכבה", נהנים מאד ונזונים ומסתפקים מריח

אגרת הקדש

ומזה יובן היטב בענין סדר מדרגות דצח"מ שהן בחי' עפר מים אש רוח שאף שהחי הוא למעלה מהצומח והמדבר למעלה מהחי אעפ"כ החי נזון וחי מהצומח והמדבר מקבל חיותו משניהם וגם חכמה ודעת שאין התינוק יודע לקרות אבא ואימא עד שיטעום טעם דגן כו' ועדיין לא אכילנא בישרא דתורא כו' כי הוא בחי' אור חוזר ממטה למעלה מתחתית העשיה שמתגלית שם ביתר עז הארה דהארה כו' מאור א"ס הסובב כ"ע ומהקו אור א"ס שבסיום רגלי היושר דא"ק בבחי' אור חוזר כנ"ל. ויובן היטב בזה טוב טעם ודעת מה שמלאכים עליונים שבמרכבה פני שור ופני נשר נהנים מאד ונזונים ומסתפקים מרוח הבהמה והעוף העולה אליהם מהקרבנות שע"ג המזבח וכדקדוק לשון הזוה"ק ואתהניין מיסודא ועיקרא דילהון. ואחרי הדברים והאמת האלה דעת לנבון נקל להבין ע"י

כפי שזה בא בארבעה היסודות מהם מורכב כל נברא, הרי הם בחינות: עפר - (הנ"ל), מים אש רוח, שאף שהחי הוא למעלה מהצומח⁵⁰, והמדבר למעלה מהחי - אף על פי כן - סוג החי נזון וחי מהצומח, והמדבר - האדם, מקבל חיותו משניהם, מצומח ומחי, וגם חכמה ודעת, - מקבל האדם מצומח ומחי, ש"אין התינוק יודע לקרות אבא ו'אימא' עד שיטעום טעם דגן כו', - כפי שהגמרא אומרת בברכות⁵¹, ו"עדין לא אכילנא בשרא דתורא כו'", - כפי שהגמרא אומרת במס' בבא קמא⁵² שראל שאלה אצל רב נחמן, ענה לו למחרת בסברא משופרת יותר, ואמר על כך, מה שלא אמרתי לך זאת אתמול בערב, הרי זה מפני שאז עדיין לא אכלתי בשר שור, ולכן דעתי לא היתה צלולה כל כך. הרי שבשר מן החי מוסיף בשכל המדבר. שלכאורה לא מובן, מדוע יהיה החי זקוק לצומח שלמטה ממנו, ומדוע יהיה המדבר זקוק לצומח ולחי שהם למטה ממנו? אלא כפי שהוסבר לעיל יובן הדבר היטב, כי הוא בחינת "אור חוזר" ממש למעלה, - מהמדריגות

הבהמה והעוף העולה אליהם מהקרבנות שעל גבי המזבח, - כמו שכתוב⁵⁴: "את קרבני לחמי לאשי", כלומר, שהמלאכים העליונים שהם בבחינה של "אשי", הרי זה להם לחם וזון, וכדקדוק לשון הזוה"ק הקדוש⁵⁵: "ואתהניין מיסודא ועיקרא דילהון". - והם נהנים מהיסוד ומהעיקר שלהם, כלומר, שההמשכה הנמשכת למלאכים על ידי ענין הקרבנות היא מהיסוד ומהעיקר שלהם - משרשם - שכן, כאמור, זה מ"האור החוזר" של "אור אינסוף". ואחרי הדברים והאמת האלה - שהוסברו כאן, דעת לנבון נקל

בברכות⁵¹, ו"עדין לא אכילנא בשרא דתורא כו'", - כפי שהגמרא אומרת במס' בבא קמא⁵² שראל שאלה אצל רב נחמן, ענה לו למחרת בסברא משופרת יותר, ואמר על כך, מה שלא אמרתי לך זאת אתמול בערב, הרי זה מפני שאז עדיין לא אכלתי בשר שור, ולכן דעתי לא היתה צלולה כל כך. הרי שבשר מן החי מוסיף בשכל המדבר. שלכאורה לא מובן, מדוע יהיה החי זקוק לצומח ולחי שהם למטה ממנו? אלא כפי שהוסבר לעיל יובן הדבר היטב, כי הוא בחינת "אור חוזר" ממש למעלה, - מהמדריגות

50. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "גם בנוגע להתהוותו - ובכ"ז נזון כו' [עפ"ז מובן דלא נזכר כאן עפר - דהכל חי' מן העפר. וי"ל שלכן גם לאחר שנתהווה זקוק וניזון ממנו]". 51. מ, א. 52. עא, סע"א ואילך. 53. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל "ארי" סתם מן האש האוכל הקרבן אדם משרבון ורעות רוח" רוח נשברה דאדם המקריב (אוה"ת שם)". 54. פניחס כח, ב. 55. ח"ג רמא, א.

לְהַבִּין, עַל־יְדֵי כָּל הַנּוֹכַר לְעֵיל, גְּדֹל מַעְלַת הַמְצוֹת
 מַעֲשֵׂי־זוֹת, – מְצוּוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בְּדַבְרִים גַּשְׁמִיִּים, עַל יְדֵי הָאֲבָרִים
 הַגַּשְׁמִיִּים שֶׁל הָאָדָם, אֲשֶׁר הֵן – הַמְצוּוֹת
 הַמַּעֲשִׂיּוֹת, הֵן תְּכַלִּית
 יְרִידַת הַנְּשָׁמוֹת לְעוֹלָם
 הַזֶּה הַגַּשְׁמִי, כְּמוֹ
 שְׁכֵתוֹב⁵⁶: "הַיּוֹם
 לַעֲשׂוֹתָם", – שֶׁהַיּוֹם

אֵין סוּף", וְשֵׁשׁ בָּהֶם הַכּוּחַ הַנַּעֲלָם שֶׁמַּצַּד "עֲצָמוֹת אֹרֶךְ אֵין
 סוּף", וְעַל יְדֵי הַמְצוּוֹת שֶׁעוֹשִׂים בְּדַבְרִים אֱלֹהִים מִתְגַּלֶּה הַכּוּחַ
 הַנַּעֲלָם, וְ"יִפָּה שְׁעָה
 אַחַת בְּתִשְׁבֻּבָה וּמַעֲשִׂים
 טוֹבִים בְּעוֹלָם הַזֶּה,
 מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם
 הַבָּא"⁵⁷:

אגרת הקדש

כָּל הַנִּלְגֹּד לַמַּעְלָה הַמְצוּוֹת מַעֲשִׂיּוֹת אֲשֶׁר הֵן תְּכַלִּית
 יְרִידַת הַנְּשָׁמוֹת לְעוֹה"ז הַגַּשְׁמִי כַּמִּשְׁמַשׁ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם
 וְיִפָּה שְׁעָה א' בְּתִשְׁבֻּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּעוֹה"ז מִכָּל
 חַיֵּי עוֹה"ב. ע"כ מִצָּאנוּ מִכִּיח"ק:

עַד כְּאֵן – אֹמְרִים
 מִדְּפִסֵּי אֲגֵרַת הַקּוֹדֶשׁ,
 מִצָּאנוּ מִבְּתִבְיָדוֹ הַקְּדוֹשָׁה. – שֶׁל רַבְּנוּ זֹקֵן (שֶׁכָּתַב אֲגֵרַת
 זוֹ לִפְנֵי הַסְּתַלְקוֹתוֹ).

דוּקָא, בְּעוֹלָם הַזֶּה, בְּעוֹלָם הַמַּעֲשָׂה, יֵשׁ לְקִיָּים מְצוּוֹת מַעֲשִׂיּוֹת,
 הַנַּעֲשׂוֹת בְּדַבְרִים גַּשְׁמִיִּים שֶׁהַתְּהוּוֹתָם הֵיא דוּקָא מִ"עֲצָמוֹת אֹרֶךְ

56. וְאַתְחַנֵּן ז', י"א. עִירוּבִין כ"ב, א. 57. אֲבוֹת פ"ד מ"ז.

אגרות קודש

ב"ה, ח' תשרי, תשי"ח

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו עם הפ"נ שיקרא בעת רצון על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר
 זצוקלה"ה נבג"מ ז"יע, בו כותב אשר מרגיש פחד וכו'.

והנה בכלל ענינים כמו אלו אין להם מציאות (מלבד זה שהאדם חושב אודות זה ומתבונן
 בהם), והיסח הדעת מבטלם כליל, וידוע בענין היסח הדעת שאין זה מלחמה עם מחשבה מסוימה,
 שהרי גם מלחמה היפך דהיסח הדעת הוא, כי אם הענין כפשוטו שחושב ומתבונן בענינים אחרים
 לגמרי, וכשעולה מחשבה זו במוחו, אינו שם לבו עלי' ופשיטא שאין מגדילה וגם אין נלחם כנגדה
 אלא דוחה אותה ע"י מחשבה אחרת וביחוד ע"י מחשבה דעניני תורה ומצות שאפילו מעט אור
 דוחה הרבה חשך אפילו.

מובן שהנ"ל בנקל יותר לגשם כשהגוף חזק ובריא, ולכן כדאי שישאל עצת רופא בהנוגע
 לזה ויעשה כהוראתו בפועל אבל כנ"ל מבלי התבונן אם יש לו רגש פחד כו' וכו' והרי נמצאים
 אנו בימים דחתימה וגמר חתימה טובה והשי"ת שהוא עצם הטוב משפיע טוב עד למטה לאיש
 הישראלי בטוב הנראה והנגלה.

בברכת חתימה וגמח"ט.

לוח היום יום ...

ה'תש"ד	ד תשרי	יום ראשון	יום ראשון
		צום גדליה נדחה. אבינו מלכנו. סליחות.	
		שיעורים. חומש: ברכה, פרשה ראשונה עם פירש"י.	
		תהלים: כג-כח. צו-צט.	
		תניא: אמנם . . . קלא והלידה.	
		קצור באור אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] באפן הא':	
		ת, תמים תהיה עם הוי' אלקיך. עבודת התשובה הבאה עלידי התמימות, כמה בחינות ומדרגות בענין התמימות, ובניחס אל התשובה העולה על פלגה היא תמימות הלב - הנקראת ערנסטקייט [=רצינות] - כאמור באברהם "ומצאת את לבבו נאמן לפניך".	

ה'תש"ד	ה תשרי	יום שני	יום שני
		שיעורים. חומש: ברכה, שני עם פירש"י.	
		תהלים: כט-לד. ק-קב.	
		תניא: ובוה יובן . . . קלא וכדלקמן.	
		קצור באור אפן הב':	
		ש, שויתי הוי' לנגדי תמיד. הוי' מורה על התהוות העולם והתהוות הנבראים, אשר התהוות הבריאה פלה וחייתה הוא בדרך אין-ערף מאין ליש. והיא עבודת התשובה הבאה על-ידי-זה אשר תמיד לנגד עיניו ענין ההוי' של העולם ומלואו.	

ה'תש"ד	ו תשרי	יום שלישי	יום שלישי
		שיעורים. חומש: ברכה, שלישי עם פירש"י.	
		תהלים: לה-לח. קג-קה.	
		תניא: והנה כמו"כ . . . 262 להחיותם.	
		קצור באור אפן הג':	
		ו, ואהבת לרעך כמוך, כמו שאמר רבנו הזקן, אשר זהו פלי ל"ואהבת את הוי' אלקיך", ובאור במאמר "כל שרות הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו". עבודת התשובה בסבת לב טוב.	

ה'תש"ד	ז תשרי	יום רביעי	יום רביעי
		שיעורים. חומש: ברכה, רביעי עם פירש"י.	
		תהלים: לט-מג. קר-קח.	
		תניא: אמנם מציאותו . . . 262 כנ"ל.	
		קצור באור אפן הד':	

ב, בכל דרכיך דעהו, האדם השם לבו ודעתו על כל הנעשה עמו ומסביב לו, רואה הוא אלקות במוחש, וכמו שאמר אדמו"ר האמצעי ב"תרון ה'בעלי עסקים' על ה'יושבי אהל' בענין ראית אלקות במוחש. עבודת התשובה הנבאה מראית השגחה פרטית.

ה'תש"ד

ה תשרי

יום חמישי

יום
חמישי

שיעורים. חומש: ברכה, חמישי עם פירש"י.
תהלים: מד-מח. קט-קיא.
תניא: ועוד . . . קלב דמל' דאצי'.

קצור באור אפן הה':

ה, הצנע לכת עם הוי' אלקיך. זהירות שלא תהיה שום בליטה, וכמאמר "לעולם יהא אדם ערום ביראה", וענין הערמומית הוא שלא יהיה נפר כלל, דוע דכמה מחסידים הראשונים היו מסתירים עצמם, ואם התגלו היו מצטערים. וזהו עבודת התשובה הנבאה מהצנע לכת.

ה'תש"ד

ט תשרי, עריוהכ"פ

יום שישי

יום
שישי

שיעורים. חומש: ברכה, ששי עם פירש"י.
תהלים: מט-נד. קיב-קיד.
תניא: ולפמ"ש בס' . . . 264 במ"א.

בפרות: "בני אדם - ולשלום" שלש פעמים, ובכל פעם מסבב ג' פעמים, סך הכל מסבב ט' פעמים. עד סוף תשרי אין אומרים תחנון. מלקות: המלקה והנלקה שניהם אומרים "והוא רחום" שלש פעמים.

בערב יום הכפורים - העבודה היא תרטה על העבר, ביום הכפורים - קבלה על להבא.

ה'תש"ד

י תשרי, יום הכפורים

שבת

שבת
קודש

שיעורים. חומש: ברכה, שביעי עם פירש"י.
תהלים: נה-נט. קודם כל נדרי: קטו-קכג. קודם השינה: קכד-קלב. אחר מוסף: קלג-קמא. אחר נעילה: קמב-קנ.
תניא: ומזה יובן . . . עוה"ב.

ליל יום הכפורים מתחילים ה' מלך תגל" גו'. פסוק "אור זרוע" - פעם אחת, ובקול רם. על דעת הקהל כו' - ג' פעמים, ובקול נמוך. אין כופלים החרוז "כי הנה בחמר". קריאת שמע על המטה כמו בשבת ויום טוב. אבינו מלכנו זכור רחמיך כו' - בכל תפלות היום. בראש השנה ויום הכפורים אומרים י"ג מדות הרחמים בהוצאת הספר תורה גם כשחל בשבת. שעור תהלים אחר מוסף. הפטורת מנחת יום הכפורים: ויהי דבר - ובהמה רבה. מי אל כמוך גו'. גם במנחה אומרים לדוד ה' אורי פתיחת הארון בנעילה לאשרי, ונשאר פתוח עד אחרי כל תפלת נעילה. בקדיש דנעילה - לעלא ולעלא. אין באלקינו, עלינו. ואין נושאים כפיים.
אומרים "היום יפנה", גם אם העריב היום. אין מברכים "שעשה לי כל צרכי" עד למחר.

יוהכ"פ קומט אויס צו פאסטען זעקס און צוואנציג שעה.

תרגום

ביום הכפורים יוצא לצום עשרים ושש שעות.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון ד' תשרי ~

גזירה – מדרבנן או גם מדאורייתא?

חכמים. אולם, בהמשך דבריו כתב ה'שדי חמד' כי "לפי הנראה אין זו מוסכמת, ונמצא גם כן שלמים וכן רבים וסוברים דיתכן דאסרה תורה משום סייג וגזירה", והוכיח כן מכמה מקומות. וגם הגר"י ענגל (לקח טוב, כלל ה) הביא כמה דוגמאות ש"מצינו איסור דאורייתא מטעם סייג" ואחת ההוכחות (שד"ח שם. לקח טוב שם ס"ג) היא מדברי ה'כסף משנה' (הל' טומאת מת פ"א ה"ב) שאיסור התורה בבישול בשר בחלב הוא משום סייג לאכילה, "שלא אסרה תורה לבשל בשר בחלב אלא כדי שלא לאכול" נמצא שאיסור התורה בבישול בשר בחלב הוא משום סייג לאכילה.

והרבי מעיר (לקוטי שיחות, כרך יז עמ' 527. וכ"ה בשד"ח פאת השדה כללים מערכת אל"ף כלל לה) כי גם מדברי הרמב"ם בהלכה זו ניתן להוכיח ש"יש גם בענינים דמן התורה ג"כ גדר גזירה משום ענין אחר". שכן לדברי הרמב"ם מעיקר הדין היה מותר להחליף את הקרבן "רע ביפה" אלא שיש לחשוש ש"אם תתן לו רשות להחליף הרע ביפה, יחליף היפה ברע ויאמר טוב הוא, לפיכך סתם הכתוב בפניו שלא יחליף", הרי שהתורה עצמה אסרה דבר משום גזירה וסייג לדבר אחר.

הלכות תמורה פרק ד, הלכה יג: וראוה לי, שנה שאמר הכתוב: "ויהי הוא ותמורתו יהיה קרש"..." ירדה תורה לכוף מחשבת האדם, וקצת יצרו הרע – שטבעו של אדם נוטה להרבות קנינו ולחוס על ממונו, ואף על פי שגדר והקדוש, אפשר שחזר בו ונחם, ויפדה פסחות משויו... ואם תתן לו רשות להחליף הרע בנפה, יחליף הנפה ברע, ויאמר: 'טוב הוא'. לפיכך, סתם הכתוב בפניו שלא יחליף, וקנסו אם החליף, ויאמר: "ויהי הוא ותמורתו יהיה קרש".

ה'שדי חמד' (מערכת אל"ף כלל קכא) דן בגדר גזירה שתוכנה הוא לאסור דבר המותר מצד עצמו בגלל ענין אחר, האם זה שייך רק בדברי חכמים שהוסיפו 'סייג לתורה' או שמה בתורה עצמה יש איסורים שכל עניינם הוא סייג לאיסור אחר. והביא כמה מקורות מהם עולה "דאין התורה אוסרת משום שמא, וכל מקום שנאמר הטעם 'משום שמא' הוא משום גזירה דרבנן". ובכך הסביר גם את דברי הר"א מזרחי (על התורה, אמור כא, יב) "שאלה הגזרות אינם נעשים אלא במילי דרבנן, לא במילי דאורייתא", ו"דברים כפשטן קשים לשמוע, דאדרבא בדאורייתא הוא דגזרינן ולא בדרבנן" אלא כוונת דבריו שגזירה היא "לא במילי דאורייתא" היא שאין המושג גזירה מופיע בדברי התורה, אלא מקור הגזירות רק בדברי

~ יום שני ה' תשרי ~

האם הנוגע במת נחשב כמת?

ובטעם הדבר יש לפרש: כאשר דבר מקבל טומאה מדבר אחר, טומאתו פחותה מזו של המטמא אותו, אבל כלי הנוגע במת חלה עליו טומאה עצמית ולא משום שקיבל טומאה מן המת, כבועל נידה שנעשה אב הטומאה (כנידה עצמה), שכן אין הוא מקבל את טומאתו מהנידה אלא הבעילה גורמת לו טומאה עצמית, וכך הנגיעה במת גורמת לכלי טומאה עצמית, ולא משום שעל ידי כך נמשכת אליו טומאת המת. ובכך יש לפרש את שיטת הרמב"ם (להלן ה"א) כי אע"פ שכלים שנגעו במת נטמאים כמת עצמו, הרי בעוד שהמת מטמא בין בנגיעה ובין באוהל, כלים אלו מטמאים רק במגע ולא באוהל, וטעמו על פי האמור, כי טומאת הכלים היא טומאה עצמית החלה על ידי הנגיעה במת אך איננה טומאת

הלכות טומאת מת פרק ה, הלכה ג: כלים שנטמאו במת, בין כמגע בין כאוהל – הרי הן לנוגע בהן, כנוגע במת עצמו; מה המת מטמא הנוגע בו, בין אדם בין כלים, מטמאת שבעה – אף כלים שנטמאו במת, הם והכלים או האדם שיוגע בהם, מטמאן מטמאת שבעה, שנאמר: "בחלל חרב או במת"; מפי השמועה למדו, שחרב במת. והוא הדין לשאר כלים. בדרך כלל, טומאתו של מקבל הטומאה פחותה מזו של מקור הטומאה. וכגון אדם הנטמא ממת שהוא 'אבי אבות הטומאה' נחשב רק כ'אב הטומאה', הנוגע ב'אב הטומאה' נחשב רק כ'ראשון לטומאה' הטמא יום אחד ולא שבעה ימים וכן הלאה. אולם לגבי כלים שנטמאו ממת, התחדש בפסוק שטומאתם היא כמת עצמו.

מהמת, וגזירת הכתוב היא כי טומאה זו אינה נחלשת כשעוברת מהמת לכלים (כמו בשאר אופני העברת טומאה מדבר למשנהו) אלא חלה על הכלים כמו על המת, ונמצא כי טומאת הכלים היא כטומאת מת ממש ולכן מטמאים באוהל.

(מנחת אשר, במדבר ט"ז מז)

מת, ולכן לא נאמר בה הדין המיוחד לטומאת מת שמטמא באוהל.

אולם יש מהראשונים החולקים על כך, ולדעתם כלים אלו מטמאים באוהל כמת (תוס' שבת יז א ד"ה ועל.. ר"ש אהלות פ"א ה"ג ועוד), ולשיטתם יש לפרש כי הכלים מקבלים את טומאת

~ יום שלישי ו' תשרי ~

טומאה שנמצאה – מתי מטמאת למפרע?

בקבר שנמצא ויש ידיעה וודאית שבזמן הקודם לא היה במקום זה קבר (בא אחד ואמר ברי לי שלא היה כאן קבר), אין מקום לחשוש שמא בהמשך הזמן נקבר כאן מת, כי קבורת מת יש לה קול והיו יודעים על כך ולכן "אינו מטמא אלא משעת מציאה ואילך". מה שאין כן בשרץ שנמצא במבוי, הרי הוא מטמא למפרע, כי אף שבבדיקת המבוי לא נמצא בו שרץ – יש לחשוש שמא לאחר מכן נפל שם שרץ (אף שאין לנו ידיעה על כך), כי נפילת שרץ אין לה קול, ולכן הטהרות שנעשו לאחר הבדיקה טמאות.

וב'מרומי שדה' (נדה טז) מיישב על פי דברי הרמב"ם (בפירוש המשניות) שדין זה – שרץ הנמצא במבוי מטמא טהרות למפרע – אמור ב"מבוי שהוא כרשות היחיד וספקו טמא, ולכן היו הטהרות שנעשו במבוי זה – טמאים", ואילו במבוי שהוא רשות הרבים – אינו מטמא למפרע, ולכן בקבר שנמצא ברשות הרבים וספקו טהור אינו מטמא אלא משעת מציאה ואילך.

הלכות טומאת מת פרק ה, הלכה ח: **קָבֵר הַנִּמְצָא, מְטַמֵּא לְמַפְרָע; וְאִם בָּא אַחַר וְאָמַר: 'בְּרִי לִי שְׁלֹא הָיָה כְּאֵן קָבֵר, אִפְלוּ קִדְּם לְעֵשְׂרִים שָׁנָה' – אֵינוּ מְטַמֵּא אֶלָּא מִשְׁעַת מְצִיאָה וְאִילָךְ.**

מקור ההלכה בתוספתא (טהרות פ"ד ה"ו). והקשה הראב"ד: שנינו במשנה (נדה נו, א) "השרץ שנמצא במבוי מטמא למפרע, עד שיאמר בדקתי את המבוי הזה ולא היה בו שרץ או עד שעת כבוד" (טאטוא המבוי). ומבואר מכאן שעד השעה שבדק את המבוי או כיבדו ולא נמצא בו שרץ, הטהרות שנעשו שם טהורות. ואילו טהרות שנעשו לאחר מכן – השרץ שנמצא מטמא למפרע, אף שבשעת בדיקת המבוי לא נמצא בו שרץ, כי חוששים שמא מיד לאחר מכן נפל שם שרץ זה שנמצא.

ויש לתמוה: אם כן, מדוע קבר שנמצא וברור "שלא היה כאן קבר אפילו קודם לעשרים שנה" אינו מטמא אלא משעת מציאה ואילך?

וכתב ה'כסף משנה':

~ יום רביעי ז' תשרי ~

'ספיקא דאורייתא' – מה דינו מן התורה?

לחומרא. ולכאורה, לפי הרמב"ם שספיקא לקולא, קרבן זה על שום מה בא?

ומבאר ה'חתם סופר' (יומא עד, א):

הרמב"ם סובר שכל האמור בתורה – הן לאיסור הן למצווה – לא נאמר על ספק אלא בוודאי גמור, ולא נאסר על אדם לאכול לכתחילה ספק חלב אם לא 'איכבע איסורא' [היינו שבוודאי היה מונח לפנינו חלב אלא שלא יודעים מה נאכל]. והוא הדין שאין אדם יוצא ידי אכילת מצוה בספק כי בוודאי לא יצא אפילו אם כלפי שמיא גליא שעשה המצוה כתיקונה – כי כיון שאצלו הוא ספק לא יצא ידי חובתו. ועל פי זה מיושבים דברי הרמב"ם, שכן הרמב"ם קובע

הלכות טומאת מת פרק ט, הלכה יב: **דְּבַר יְדוּעַ, שְׂפָלָא אֱלוּ הַמְטָאוֹת וְכִיּוּצָא בְּהוּ, שְׁהוּ מְשוּם סִפְקָא – תְּרֵי הֵן שְׂפָל דְּבְרֵיהֶם; וְאֵין טָמֵא מִן הַתּוֹרָה, אֶלָּא מִי שְׁנִמְטָא טָמְאָה וְדֹאֵית. לדעת הרמב"ם "ספיקא דאורייתא לחומרא" הוא דין דרבנן, ומן התורה מותר להקל בספיקות. ואילו לדעת הרשב"א (קידושין עג, א) "ספיקא דאורייתא לחומרא" הוא דין מן התורה.**

ולשיטת הרמב"ם יש לתמוה (ראה מהר"ט ח"ב, יור"ד סי' א): המסתפק אם אכל חלב האסור באכילה או בשר המותר באכילה, עליו להביא קרבן אשם תלוי ואם-כן מוכח שכאשר התורה מתייחסת למקרה של ספק היא מכריעה כי יש לנהוג

לפנינו איסור, אבל בספק רגיל האם בכלל יש כאן איסור, אכן אין מביאים אשם תלוי, כי התורה דיברה רק על הוודאי ולא על הספק, ומן התורה ספק לקולא, אלא שחכמים קבעו כי ספיקא דאורייתא לחומרא כדי לעשות סייג לתורה.

(שגגות ה, ב) שקרבן אשם תלוי מובא רק במקום ש"איקבע איסורא" ולא בספק רגיל. ואם כן, מן התורה יש להחמיר רק בספק מסוג של "איקבע איסורא", כי זהו ספק שהתעורר אחר שברור שהיה

~ יום חמישי ח' תשרי ~

האם הטומאה עוברת דרך הצנרת?

וזה שייך רק בשני בתים סמוכים, החולקים גג משותף, אך החלל שמתחת לקרקע והבית עצמו, נחשבים כשני מקומות נפרדים והעומד בבית אינו נטמא מהטומאה שמתחת הקרקע. אך ה'חתם סופר' (קובץ תשובות סי' יד) חולק על כך ולדעתו העברת הטומאה דרך הפתח איננה משום ששני הבתים נחשבים כאחד, אלא משום שהטומאה שבבית אחד עוברת למשנורו דרך החלון, ואין הברדל אם הם חולקים גג משותף או לא.

ועוד השלכה מעשית בין שתי הדעות, כאשר חצי 'כזית' מן המת נמצא בבית אחד וחצי בבית שני (והרי שיעור טומאת מת הוא כזית): אם שני הבתים נחשבים כאחד, שני החצאים מצטרפים, אך אם הם כשני בתים נפרדים, נמצא שבכל בית בפני עצמו אין שיעור שלם ולא חלה טומאה על אף אחד מהם (פתח האהל כלל ב, סי' א).

הלכות טומאת מת פרק יד, הלכה א: תלון שבין בית לבית, או שבין בית לעליה - אם יש בו טפח על טפח מרבע, והיתה טמאה באחד מהן - הבית השני טמא.

כאשר בעל ה'פני יהושע' בא לכהן כרב העיר פרנקפורט הוא נדרש למנהג שהיה נהוג בעיר שכאשר מת יהודי באחד הבתים בעיר, יצאו כל הכהנים מבתיהם אל תחת כיפת השמים. וזאת משום שצנרת הביוב של כל העיר היתה מחוברת, ורוחבה היה יותר מטפח על טפח ואם-כן הטומאה הנמצאת בבית אחד עוברת דרכה אל שאר הבתים.

אך ה'פני יהושע' קבע (בתשובתו המובאת ב"ש"ת מאמר מרדכי סי' נו) כי אין מקום לחומרא זו, שכן הטומאה עוברת דרך פתח שבין שתי רשויות רק בשני בתים הסמוכים זה לזה מעל פני הקרקע, אך אינה עוברת מתחת לקרקע אל הבית. והטעם, כי יסוד דיין העברת הטומאה דרך פתח שבין שני בתים, הוא משום שבאמצעותו נחשבים שניהם כבית אחד,

~ יום שישי ט' תשרי ~

התפשטות הטומאה החוצה ופנימה

מונע את התפשטות הטומאה החוצה. והנה, הרמב"ם כותב שהבית נסדק "גגו ונתליו" ומשמע כי אם הסדק הוא בגג בלבד ולא בכתלים, הדין שונה. ונחלקו המפרשים בדבר:

יש מפרשים כפשטות לשון הרמב"ם שהגבלה זו נאמרה לגבי הרישא של ההלכה, היינו גם במקרה (הקל יותר) שהטומאה היא בחלק החיצוני, התפשטותה לחלק הפנימי נמנעת רק על ידי סדק המפריד את הכתלים והגג לכל רוחב הבית, אך אם הכתלים מחוברים, אף שהגג מחולק, הטומאה מתפשטת גם לחלק הפנימי (אוצר המלך, דין טומאת אוהל, ד).

אך יש אומרים שאם הטומאה נמצאת בחלק החיצוני, הטומאה לא עוברת גם אם אין סדק בכתלים שהרי העברת הטומאה היא רק דרך הגג (כדין 'אוהל' המאהיל על מה שתחתיו) וכאשר הכלים והטומאה אינם תחת אותה קורת גג אינם נטמאים.

הלכות טומאת מת פרק טז, הלכה ו: בית שנסדק גגו ונתליו, ונעשה שני חלקים, והיתה הטמאה בחציו החיצון שהפתח בו - הכלים שבחציו הפנימי מהורין. היתה הטמאה בחציו הפנימי - אם היה רחב הסדק פחות משקלול, כלים שבחציו החיצון מהורין; ואם היה פחות מכאן, הרי הם טמאין. כאשר הבית נסדק לכל רוחבו, הוא נחשב כשני חלקים נפרדים (והרמב"ם אינו נותן שיעור לרוחב הסדק, ואפילו סדק ברוחב כל שהוא מחלק את הבית), והטומאה הנמצאת בחלק החיצון אינה מטמאת את הכלים שבחלק הפנימי.

אך כאשר הטומאה נמצאת בחלק הפנימי והכלים בחוץ, יש בכך חומרא יתירה משום "שדרך הטומאה לצאת ואין דרכה להיכנס" (פירוש המשניות להרמב"ם, אהלות פי"א ה"א) וכדי למנוע את יציאת הטומאה כלפי חוץ נדרשת הפרדה גמורה יותר של סדק רחב "כחוט המשקולת", אך סדק צר מכך אינו

לכל מקום הנחשב כחלק מהבית, למרות שיש סדק דק באמצע ואף אם הוא בכתלים ובגג כאחד ורק סדק רחב כ"חוט המשקולת" מונע את העברת הטומאה (שושנים לדוד, הובא בתוספות אנשי שם אהלות שם).

והרמב"ם נקט שנסדקו הגג והכתלים משום הסיפא של ההלכה – כאשר הטומאה נמצאת בפנים והכלים בחוץ, ובזה בא לחדש שאם רוחב הסדק הוא פחות מ"חוט המשקולת" הכלים נטמאים למרות שהסדק נמשך לאורך הכתלים והגג כאחד, כי "דרך הטומאה לצאת" והיא מתפשטת כלפי חוץ

~ שבת קודש י' תשרי ~

שיפועי אהלים כאהלים

האהל כיון שכולו אהל אחד, אבל אהל משופע שאין לו גג טפח, אינו נחשב כאהל ואינו מביא את הטומאה. אך לדעת הר"ש והרא"ש (בפירוש המשנה, אהלות פ"ז מ"ב) שיפועי אהלים כאהלים לענין טומאת אהל, אף כשאין לו גג ישר טפח על טפח, אלא "שיש בו לרבע טפח על טפח על רום טפח" (שבאמצע האהל יש חלל טפח על טפח בגובה טפח). ו"טומאה באהל – כלים שתחת השיפוע טמאים" היינו שהטומאה נמצאת במקום שיש בו לרבע טפח על טפח ומתפשטת אל הכלים בקצה השיפוע שאין שם חלל טפח על טפח ("יורד וכלה עד כאצבע").

וכתב ה'סודרי טהרות' (אהלות שם ד"ה כל) שגם לדעת הרמב"ם אהל משופע נחשב כאהל אף שאין לו גג ישר, כל שיש באמצע האהל חלל טפח על טפח ברום טפח. ולענין סוכה, אהל משופע שאין לו גג אינו כאהל והסוכה פסולה – משום שבסוכה צריך מחיצות גבוהות טפח, וכאשר הן משופעות לא ניכר מהו גג ומהו כותל, אך לענין טומאה לא צריך מחיצות אלא אם יש לו חלל טפח על טפח וגובה טפח די בכך שיהא לו דין אהל.

הלכות טומאת מת פרק יח, הלכה ז: **כָּל שִׁפּוּעֵי אֹהֳלִים, כְּאֹהֳלִים. בִּיצֵר? אֹהֶל שֶׁהוּא שׁוֹפֵעַ וְיֹרֵד וְכִלָּה עַד כְּאֶצְבַּע, וְטִמְאָה בְּאֹהֶל – כְּלִים שֶׁתַּחַת הַשִּׁפּוּעַ טִמְאִים; טִמְאָה תַּחַת הַשִּׁפּוּעַ, כְּלִים שֶׁבְּאֹהֶל טִמְאִים.**

הקשה ה'מגילת ספר' (להגר"ב קאזיס. עשין מג): בהלכות סוכה (פ"ד ה"ז) פסק הרמב"ם ש"סוכה שאין לה גג... כגון שהיו ראשי הדפנות דבוקות זו בזו כמין צריף", פסולה משום ששיפועי אהלים אינם כאהלים (כמבואר בגמרא, סוכה יט, ב). והרי זו סתירה לדבריו כאן ששיפועי אהלים כאהלים, והטומאה שתחת השיפוע מטמאה כלים שבאהל!

וביאר ה'קרובן נתנאל' (סוכה פ"א סי' לזס"ע): בסוכה מדובר שהיא 'כמין צריף', היינו ששתי הדפנות משופעות ומחוברות בראשן ואין לה גג, ועל זה נאמר ששיפועי אהלים אינם כאהלים. ואילו לענין טומאה שפסק הרמב"ם כנאמר במשנה (אהלות פ"ז מ"ב) ששיפועי אהלים כאהלים, מדובר באהל שיש לו גג ישר טפח על טפח (או יותר) וממנו יורדות הדפנות בשיפוע. ואם נמצאת טומאה בתוכו, בין אם היא תחת הגג ובין אם היא תחת השיפוע, הרי היא מתפשטת בחלל כל

יתן השם יתברך התעוררות לתשובה אמיתית, תשובה פנימית, ותשובה עילאה, ויומשך בפועל ממש בכל אחד ואחת, שתהיה חרטה גמורה על העבר וקבלה טובה על להבא, מתוך הרחבה, ומתוך שמחה וטוב לבב לקיים רצונו יתברך

מברכה ערב יום הכיפורים, ה'תשכ"ח

כמה בחינות ומדרגות בעניין התמימות, וביחס אל התשובה העולה על כולנה היא תמימות הלב

היום יום ד תשרי

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

שנתה הראשונה. (12 בבטנה. 13) והכוונה לבהמה גסה, שזמן עיבורה הוא תשעה חדשים, אבל זה לא ייתכן, שהרי בבהמה גסה אין חטאת, שתהיה נקבה אלא זכר, והזאתו בפנים והוא נשרף ואינו נאכל. (14) המדובר בבהמה דקה, שזמן עיבורה חמישה חדשים. ולפי שלא כלו לו חדשי, הרי הוא כאבר מאברי אמו, אבל אם מצא בן חמשה חדשים חי – דינו כוולד חטאת שימות. ומכיוון שהביא רבינו דין זה סמוך לוולד חטאת, נראה, שהמדובר כשהקדישה ואחרי כן נתעברה, כדלהלן, אבל אם נתעברה ואחרי כן הקדישה, שאין הוולד מת – אין הבדל בין כלו לו חדשיו ללא כלו לו חדשיו. (15) בלי שחיטה, ששחיטת אמו מתירתו באכילה. (16) לזכרי כהונה ולפנים מן הקלעים (=בעזרה) וליום אחד. (17) ולא בעת לידתם, ויש בהם קדושת חטאת, וראה בתמורה שם שזוהי מחלוקת בין שתי ברייתות, ולפי ברייתא אחת היא נאכלת לכל אדם ובכל מקום, משום שוולדי קדשים אינם קדושים אלא בלידתם.

ד. וְלֹד תְּמוּרַת הָאֵשׁ וְיֹלֵד וְלֹדָה עַד סוֹף הָעוֹלָם - יָרְעוּ עַד שִׁיפְלוּ בָּהֶם מוֹם, וְיִמְכְּרוּ וְיִפְּלוּ דְמִיָּהֶן לְנִדְבָה¹⁸. וְאִם יִלְדָה זָכָר¹⁹ אַחֲרֵי שֶׁהִקְרִיב אֶשְׁמוֹ²⁰ - הַיֹּלֵד עֲצָמוֹ יִקְרַב עוֹלָה. הַפְּרִישׁ נִקְבָה לְאֶשְׁמוֹ וְיִלְדָה - תִּרְעָה הִיא וּבָנָה עַד שִׁיפְלוּ בָּהֶן מוֹם, וְיִמְכְּרוּ וְיָבִיאוּ בְדָמֵי שְׁנֵיהֶם אֶשְׁמוֹ²¹. וְאִם כָּבֵר הִקְרִיב אֶשְׁמוֹ - יִפְּלוּ דְמִיָּהֶן לְנִדְבָה²².

(18) ופירוש "שיפלו דמיהם לנדבה" ראה להלן הלכה ח, שנותן המעות בשופרות (=תיבות) שהיו במקדש, ובית דין מקריבין באותן המעות עולות נדבה (ולא אשם, שאין אשם בא בנדבה). (19) כלומר, תמורת האשם ילדה זכר. (20) שאין חשש שיקריבוהו לאשמו. (21) ראה במשנה תמורה יט: "המפריש נקבה לאשם (ואשם אינו בא אלא ממין זכר) תרעה עד שתסתאב ותימכר ויביא בדמיה אשם וכו'". ולעניין וולדה אמרו שם (בגמרא שלפני המשנה הג"ל), שאפילו רבי אליעזר שאמר "המפריש נקבה לעולה וילדה זכר הוא עצמו יקרב עולה", מודה במפריש נקבה לאשם וילדה זכר שאינו קרב אשם, לפי שאין שם אשם על אמו (אבל בעולה יש מציאות של נקבה, בעולת העוף). (22) לעולה, שהרי כבר הקריב אשמו.

ה. וְלֹד תְּמוּרַת הָעוֹלָה וְיֹלֵד וְלֹדָה עַד סוֹף הָעוֹלָם - הָרִי אֵלוֹ כְּעוֹלָה, וְהֵן עֲצָמָן יִקְרְבוּ עוֹלָה²³. הַפְּרִישׁ נִקְבָה לְעוֹלָתוֹ וְיִלְדָה, אֵף עַל פִּי שִׁיִּלְדָה זָכָר - יָרְעָה עַד שִׁיפְלוּ בּוֹ מוֹם, וְיָבִיאוּ בְדָמָיו עוֹלָה²⁴. כָּבֵר בְּאֶרְנוֹ בְּמַעֲשֵׂה הַקְּרָבָנוֹת, שֶׁכָּל מְקוֹם שֶׁאָנוּ אוֹמְרִין יִפְּלוּ לְנִדְבָה, הוּא שִׁיתֵּן הַמְּעוֹת בְּשׁוֹפְרוֹת שֶׁהֵיוּ בְּמִקְדָּשׁ, שֶׁבְּאֶרְנוֹ בְּשִׁקְלִים בְּמָה הֵם²⁵, וּבֵית דִּין מְקַרְבִּין

~ יום ראשון ד' תשרי ~

הִלְכוֹת תְּמוּרָה

פֶּרֶק רִבְעִי

(1) יבאר כיצד דין ולדות הקדשים וולדי ולדות, והמשנה את הקדשים מקדושה לקדושה.

א. פִּיצַד דִּין וְלֹדוֹת הַקְּדָשִׁים? וְלֹד שְׁלָמִים וְיֹלֵד תְּמוּרַת שְׁלָמִים - הָרִי אֵלוֹ כְּשְׁלָמִים, וְהֵן עֲצָמָן כְּשְׁלָמִים² לְכָל דְּבָרִי. וְכֵן וְלֹד הַתּוֹדָה וְיֹלֵד תְּמוּרָה - הָרִי אֵלוֹ יִקְרְבוּ כְּתּוֹדָה⁴, אֲלָא שְׁאִינָן טְעוּנִין לְחֵם. שְׁאִין מְבִיאִין לְחֵם אֲלָא עִם הַתּוֹדָה עֲצָמָה, שְׁנֹאֲמַר: עַל זִבְחַת הַתּוֹדָה; עֲלֵיו - וְלֹא עַל וְלֹדָה וְלֹא עַל תְּמוּרָתָהּ, כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנוֹ. בְּמָה דְּבָרִים אָמוריִים? בְּוֹלָדוֹת עֲצָמָן; אָבָל וְלֹדֵי וְלֹדוֹת - אִינָן קָרְבִּין⁵. שְׁמַתוּף מֵעֲשׂוֹי⁶ נִכְרָ שֶׁהוּא מְשַׁהָה אוֹתָן לְגַדֵּל מִתֵּן עֲדָרִים עֲדָרִים⁷, וְלִפְיָכֵף קוֹנְסִין אוֹתוֹ וְלֹא יִקְרִיבֵם.

(2) כלומר, וולד השלמים וולד תמורת השלמים הם עצמם קריבים על המזבח, ולא שירעו עד שיפול במום ויביא בדמיהם שלמים. (3) שטעונים גם סמיכה, נסכים ותנופות חזה ושוק. (4) משנה שם יח: ונלמד בגמרא שם ממה שנאמר (ויקרא ז, יב) "אם על תודה יקריבנו" – "אם על תודה" לרבות וולדות. (5) אלא רועים עד שיסתאבו, ורש"י (שם) כתב שכונסן לבית ונועל בפניהם את הדלת ומתים ברעב. (6) שלא הקריב מיד את וולדות השלמים והתודה וולדות תמורתם, אלא השאירם עד שגם הם ילדו. (7) וכשיקריבים אחר זמן רב יהיה לו הרבה בשר לאכילה, שהשלמים והתודה נאכלים לבעלים, ובינתיים הוא עובר על הלאו של "לא תאחר לשלמו".

ב. וְלֹד הַחֲטָאת⁸ יָמוֹת⁹, וְאִין צָרִיף לוֹמַר וְיֹלֵד תְּמוּרָתָהּ¹⁰.

(8) והיא אחת מחטאות המתות. (9) היינו שמכניס אותו לבית ונועל את הדלת עד שימות וכגון שהקדישה ואחר כך נתעברה אבל אם נתעברה לפני שהקדישה אין הוולד מת. (10) של חטאת בוודאי ימות, שהרי תמורת החטאת עצמה אף היא מתה.

ג. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַחֲטָאת¹¹ וּמִצָּא בָּהּ¹² בֶּן אֲרֻבָּעָה¹³ חִי¹⁴ - הָרִי זֹו נֶאֱכַל¹⁵ כְּבִשֵׁר הַחֲטָאת¹⁶; שְׁוֹלְדֵי הַקְּדָשִׁים בְּמַעֲזֵי אֲמָן הֵם קְדוּשִׁים¹⁷.

(11) וכגון שהיתה שעירה, אבל כבשה אי אפשר שתלד בתוך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואף על פי, שפסח בשאר ימות השנה קרב שלמים ושלמים באים נקבה - נקבה זו שהפרישה לפסח, לא תקרב שלמים, שכל קדושתה היא קדושה פסולה, שהקדישה לפסח, ואין פסח בא נקבה, לפיכך נדחית היא וגם וולדה מהקרבה לשלמים, אלא ירעו עד שיתאבו ויביא בדמיהם שלמים.

ח. וְלֹדוֹת הַקִּדְשִׁים שֶׁיֵּצְאוּ דְרָךְ דִּפְנֵי³⁷, או שְׁלֵדוֹי טְמִיטוֹם³⁸ וְאֲנֵדְרוֹגִינוֹס³⁹ וְכִלְאִים⁴⁰ וְטִרְפָּה⁴¹ - הָרִי אֵלוֹ יִפְדּוּ⁴², וְיָבִיא בְדַמְיָהֶן קֶרְבָּן⁴³ הָרְאוּי לְהָבִיא בְדַמְיָ וְלֹד שָׁל זֹו⁴⁴.

(37) כגון שנתקשתה לילד וחתכו את דופן בטנה והוציאו את הוולד. (38) שאין לו לא אבר זכרות ולא אבר נקבות. (39) שיש לו גם אבר זכרות וגם אבר נקבות. (40) כגון תיש הבא על הרחל (=כבש). (41) ראה בפרק י מהלכות שחיטה הלכה ח שבעים מיני טריפה. ואף כי אין פודין טריפה להאכילם לכלבים (פרק ב מהלכות איסורי מזבח הלכה י) - יש לחלק בין אם נטרפה לאחר שהקדישה שאין פודין אותה, לבין אם היתה טריפה במעי אמה שפודין אותה. (42) אף אם לא נפל בהם מום, שאין לה מום גדול מזה (לחם משנה). (43) איזה שירצה. (44) טעם הרברים לפי שוולדות הקדשים במעי אמן הם קדושים וחל על הוולד שהוא יוצא דופן וכו' קדושת דמים.

ט. וְלֹד בְּעֵלַת מוֹם⁴⁵ - הָרִי הוּא פֹּלֵד הַתְּמִימָה לְכָל דָּבָר, וְיִקְרָב⁴⁶ כְּרְאוּי לֹו.

(45) כלומר, נולד מבהמה בעלת מום וכגון שהוקדשה בעת שהיתה תמימה או היתה בעלת מום עובר ואחרי כן הוממה, וולד זה נולד לפני שנפדתה האם. (46) כן מפורש בגמרא בכורות טו: שמי שסובר "אין בעלי חיים נדחין" - סובר שאם ילדה לפני פדיונה הוולד קדוש.

י. קִדְשִׁים שֶׁהִפִּילוּ נֶפֶל או שְׁלֵיָא⁴⁷ - יִקְרָבוּ, וְהָרִי הֵם אֲסוּרִים בְּהִנָּאָה⁴⁸.

(47) כיס שבו מונח העובר במעי אמו. ואף על פי שהפילה שליא בלבד ולא היה בה עובר - בוודאי נמח בה הוולד, כי אין שליא בלי וולד. (48) משנה בתמורה לג: "ואלו הן הנקברין קדשים שהפילה יקברו, הפילה שליא תיקבר". ומפרש רש"י שכל הנך נקברין משום שהם איסורי הנאה, וכמו כן מפורש במשנה חולין עז. "המבכרת שהפילה שליא ישליכנה לכלבים. ובמוקדשין תיקבר".

יא. הַמְשֻׁנָּה אֶת הַקִּדְשִׁים מִקְדָּשָׁה לְקִדְשָׁה⁴⁹ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה; שֶׁנֶּאֱמַר בְּכֹוֹר: לֹא יִקְדִּישׁ אִישׁ אֶת־שֵׁלֵא יַעֲשֶׂנוּ עוֹלָה או שְׁלָמִים⁵⁰. וְהוּא הַדִּין לְשֵׁאֵר הַקִּדְשִׁים שֶׁאֵין מְשֻׁנִּין אוֹתָן מִקְדָּשָׁה לְקִדְשָׁה⁵¹, אֲחַד קִדְשֵׁי מִזְבֵּחַ וְאֲחַד קִדְשֵׁי בֵּדֶק הַבַּיִת⁵². בִּיצֵד⁵³? אִם הַקִּדְשִׁים לְבֵדֶק הַהֵיכָל - לֹא יִשְׁנֶה לְבֵדֶק הַמִּזְבֵּחַ⁵⁴. וְכֵן כֹּל פְּיוּצָא בְּזָה⁵⁵. וְאֵין לֹוֹקִין עַל לֹא זֹה⁵⁶.

בְּאוֹתָן הַמְּעוֹת עוֹלוֹת נִדְכָּה, וְנִסְפְּיָהֶם מְשָׁל צְבוּר, וְאֵין טְעוּנוֹת סְמִיכָה. אָבֵל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר הוּא עֲצָמוֹ יִקְרָב עוֹלָה אוֹ יָבִיא בְדַמְיָ עוֹלָה - הָרִי זֹו טְעוּנָה סְמִיכָה, וְנִסְפְּיָה מְשָׁלוּ.

(23) משנה שם יח: ונלמד שם יז: ממה שנאמר (דברים יב, כו-כז) "רק קדשין אשר יהיו לך ונדריךך תשא ובאת אל המקום אשר יבחר ה' ועשית עולותיך הבשר והדם על מזבח ה'" וגו' - "רק קדשין" אלו תמורות וכו' "אשר יהיו לך" אלו הוולדות כו', "ועשית עולותיך הבשר והדם" כדרך שאתה נוהג בעולה אתה נוהג כתמורה וכו'. (24) ואינו קרב עצמו עולה משום שאמו שהיא הקדושה הראשונה, והוא בא מחמתה, אינה קריבה עולה, שאין עולה באה אלא מן הזכר, אבל וולד תמורת עולה אף שהתמורה עצמה אינה קריבה, משום שהיא נקבה - וולדה קרב, משום שההקדש הראשון, שהתמורה באה מחמתו, היה זכר והוא קרב. (25) כמה שופרות היו במקדש.

ו. וְלֹד הַמְּעַשֵּׂר²⁶, [וְוֹלְדָן] תְּמוּרַת הַמְּעַשֵּׂר²⁷, וְלֹד תְּמוּרַת הַבְּכוֹר, וְוֹלְדֵי וְלֹדוֹתֵיהֶן עַד סוֹף הָעוֹלָם - הָרִי אֵלוֹ לֹא יִקְרָבוּ, אֲלֵא יָרְעוּ עַד שֶׁיִּפֹּל בְּהֵן מוֹם²⁸ וְיִאֲכְלוּ, בְּכֹוֹר וּמְעַשֵּׂר שֶׁנֶּפֶל בְּהֵן מוֹם. וְלֹדוֹת תְּמוּרַת הַבְּכוֹר - לִפְנֵיהֶן²⁹, וְלֹדוֹת מְעַשֵּׂר וְתְּמוּרַתוֹ³⁰ - לְבַעֲלֵיו³¹.

(26) מעשר בהמה. (27) אינו קרב, שהרי גם תמורת המעשר עצמה אינה קריבה. (28) משנה בתמורה כא. "תמורת הבכור והמעשר, ולדן, וולד וולדן עד סוף העולם הרי אלו בכבור וכמעשר ויאכלו במומן לבעלים". (29) רבינו מפרש מה שאמרו במשנה שם "ויאכלו במומן לבעלים" שהיינו לכהן, ולא לישראל. (30) כלומר, וולדות מעשר וולדות תמורת מעשר. ואילו תמורת המעשר עצמו, שהיא לבעלים, כבר הביא רבינו למעלה פרק ג שם. (31) במשנה שם: "ויאכלו במומן לבעלים".

ז. וְלֹד תְּמוּרַת הַפֶּסַח - בְּתְּמוּרַת הַפֶּסַח: אִם הִיְתָה אִמּוֹ קֶרֶבָה שְׁלָמִים³² - וְלֹדָה יִקְרָב שְׁלָמִים; וְאִם הִיְתָה דִּינָה שֶׁתְּמָכָר וְיָבִיא בְדַמְיָ שְׁלָמִים³³ - אָף וְלֹדָה נִמְכָּר וְיָבִיא בְדַמְיָ שְׁלָמִים. הַפְּרִישׁ נִקְבָּה לְפֶסַח³⁴ וְלֹדָה³⁵, או שֶׁהִפְרִישָׁה מְעַבְרַת - הִיא וְוֹלְדָה יָרְעוּ עַד שֶׁיִּפֹּל בְּהֵן מוֹם, וְיָבִיא בְדַמְיָהֶן פֶּסַח. וְאִם נִשְׁאַרָה נִקְבָּה זֹו עַד אַחַר הַפֶּסַח או שֶׁיִּלְדָה אַחַר הַפֶּסַח - תִּרְעָה הִיא וְוֹלְדָה עַד שֶׁיִּפֹּל בְּהֵן מוֹם, וְיָבִיא בְדַמְיָהֶן שְׁלָמִים³⁶.

(32) כגון, שהתפיס בהמת החולין בקרבן פסח, אחר חצות יום י"ד. (33) כגון שהמיר לפני חצות יום י"ד. (34) ברייתא מובאה בתמורה יט. וראה בפרק א מהלכות קרבן פסח הלכה א, שהפסח אינו בא אלא ממין זכר. (35) כלומר, שנתעברה לאחר שהפריש. (36) כחכמים שם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יש לו לומר: מה שפמעייה של מבפרת זו, אם הוא זכר - הרי זו עולה⁵⁸. אבל אינו יכול לומר זבחי שלמים⁵⁹, שאינו יכול להפקיע אותו מקדשתו כדי להנות בו⁶⁰. ואם אמר: עם יציאת רב ראשו⁶¹ יהיה עולה - הרי זה בכור ואינו עולה⁶².

57) גמרא שם כה. "שהבכור ביציאתו [מרחם אמו] הוא שמתקדש". (58) במשנה שם, שקדושת עולה חמורה מקדושת בכור, שבכור נאכל לכהנים ועולה כליל לה', לכך יכול לשנותו. (59) כלומר, מה שבמעיה של מבכרת זו הרי הוא זבחי שלמים. (60) שם בגמרא, שבכור הוא לכהן ושלמים נאכלים לבעליו והיא קדושה גרושה משל בכור, ואינו יכול לשנות מקדושה חמורה לקדושה גרושה. "ונראה שאין זה אסור אלא מדרבנן". (61) שביציאת רוב ראשו דהיינו פדחתו, הרי הוא כילוד. (62) זוהי בעייתו של רב עמרם מרב ששת בתמורה שם, אם אמר על הבכור, כשהוא בבטן אמו, שעם יציאת רובו (שאו חלה עליו קדושת בכורה) יהיה עולה, באופן שישינה כאן התנגשות של שתי קדושות (קדושת בכור וקדושת עולה) לחול בבת אחת, איזו מהן עדיפה, אם קדושת עולה שהיא כליל לה', או קדושת בכור שהיא מרחם. ופשוט אביי שלא חלה קדושת עולה אלא קדושת בכור, משום ש"דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין". כלומר, קדושת בכור היא של הרב, של הקדוש-ברוך הוא, ואילו קדושת עולה היא של התלמיד, שאין כאן מצוה להקדישה לעולה.

יג. ואין מערימין על בהמת הקדש להקדיש עברה קדשה אחרת, אלא הרי הוא קדשת אמו; ושלדות הקדשים מקמעי אמן הם קדושים⁶³, כמו שבארנו, והרי כל עבר מהן קדשת אמו, ואינו יכול לשנותו בפטן פדרן שעשה בכור, שהבכור ביציאתו הוא שמתקדש. אף על פי שכל חקי התורה גזרות הם⁶⁴, כמו שבארנו בסוף מעילה, ראוי להתבונן בהן, וכל מה שאתה יכול לתן לו טעם - תן לו טעם. הרי אמרו חכמים הראשונים, שהמלך שלמה הבין רב הטעמים⁶⁵ של כל חקי התורה. יראה לי, שזה שאמר הכתוב: והיה הוא ותמונתו יהיה קדש, כענין שאמר: ואם המקדיש יגאל את ביתו וינסף חמישית כסף ערקה עליו. ירדה תורה לסוף מחשבת האדם וקצת יצרו הרע. שטבע של אדם נוטה להרבות קנינו ולחוס על ממנו, ואף על פי שגדר והקדיש - אפשר שחזר בו ונחם ויפדה בפחות משויו. אמרה תורה: אם פדה לעצמו - יוסיף חמש. וכן אם הקדיש בהמה קדשת הגוף, שמא יחזר בו, וכיון שאינו יכול לפדותה יחליפנה בפחותה ממנה; ואם תתן לו רשות להחליף הרע ביקה - יחליף היפה ברע ויאמר טוב הוא. לפיכך סתם⁶⁶ הכתוב בפניו שלא יחליף, וקנסו אם החליף ואמר: והיה הוא ותמונתו יהיה קדש. וכל אלו

נקודות משיחות קודש

"אם הקדיש לבדק ההיכל - לא ישנה לבדק המזבח".

נאמר במשנה (לב. ב.) "אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדיק הבית, אין משנין אותן מקדושה לקדושה". ובפירוש המשנה נחלקו הרמב"ם והראב"ד, ולדעת הרמב"ם אין לשנות גם בקדשי בדיק הבית גופא, ולכן פסק שאסור לשנות מבדיק ההיכל לבדיק המזבח.

אבל הראב"ד השיג עליו, וכתב "אין שינוי בין קדשי היכל לשאר עזרות ולא למזבח" ולשיטתו הדין במשנה הוא רק בקדשי מזבח שאין משנים אותם אפילו מקדשים קלים לחמורים, "אבל בדיק הבית מה יש בין זה לזה". והוא כשיטת רש"י בש"ס.

ויש לומר שטעם הראב"ד הוא כרש"י בחומש, שפירש הפסוק "ויקחו לי - לשמי", שהנתינה למשכן ולמקדש צריכה להיות "לשמי", היינו לשם הקב"ה, ולכן אם הקדיש לבדיק הבית יכול לשנות לבדיק המזבח כי נתינת שניהם היא "לשמי", ופחות נוגע החילוק הפרטי שבין בדיק הבית לבדיק המזבח.

(על-פי לקו"ש חלק ט"ז עמוד 287 מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

49) שאומר על עולה, הרי זו שלמים או על שלמים הרי זו עולה, וכן כל כיוצא בזה. (50) היינו שלא יאמר "הרי זו עולה" או "הרי זו שלמים". (51) ספרא בחוקותי (פרשה ה הלכה ב'ג) "מנין שלא יקדיש אדם בכור, תלמוד לומר בכור לא יקדיש איש אותו וכו' אין לי אלא בכור מנין לכל הקדשים שאין משנין אותם מקדושה לקדושה, תלמוד לומר (שם) בבהמה לא יקדיש איש אותו" כ"אילו אמר כל מה שיהא לה' בבהמה לא יקדיש איש אותו קדושה אחרת אלא יישאר כמו שהוא". (52) משנה בתמורה לב. "אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדיק הבית אין משנין אותם מקדושה לקדושה". וראה בחינוך (מצוה שנו), שכתב, שגם קדשי בדיק הבית למדו מהפסוק הנ"ל "בבהמה לא יקדיש איש אותו" - "ירמוז בכל בהמה קדושה בין בקדושה לקדשי מזבח בין לבדיק הבית, שאין משנין אותה מקדושתה ועל הכל נאמר לא יקדיש איש אותו" (לשון החינוך שם). (53) אין משנים בקדשי בדיק הבית (שקדשי מזבח אין משנין, הוא שאומר על עולה שהוא שלמים או להיפך כנ"ל). (54) שכשם שבקדשי מזבח אין משנים מעולה לשלמים ומשלמים לעולה, כך בקדשי בדיק הבית אין משנים מבדיק ההיכל לבדיק המזבח. וייתכן כי מבדיק הבית למזבח, מותר. (55) שאם הקדיש לבדיק דבר זה, אסור לשנותו לבדיק דבר אחר. (56) לפי שאין בו מעשה שהרי לא אהנו מעשיו, ואינו קדוש.

יב. כיצד מערימין על הבכור להקדישו למזבח הקדש אחר? מקדישו בפטן קדם שיגלד. שנאמר: אשר יבפר לה' לא יקדיש איש אתו - משויבפר אי אתה מקדישו, אבל אתה מקדישו בפטן⁶⁷. לפיכך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הלכות טמאת מת

מצות עשה אחת. והוא דין טמאת מת.
ובאור מצוה זאת בפרקים אלו:

פרק ראשון

1 יבאר שהמת מטמא במגע ובמשא ובאוהל, טומאת היסט האמורה בכל מקום מה היא, והנושא בבית הסתרים אם מטמא במשא אדם ובגדים, וטומאת אוהל אם היא ככל הטומאות, טומאות אוהל האמורה בכל מקום מה היא, ואם הגוי מטמא באוהל, הגוי והבהמה אם מתמאין במת או בטומאה אחרת, המת אינו מטמא עד שתצא נפשו, ואם נחלק ועדיין הוא מרפרף.

א. המת מטמא במגע ובמשא ובאוהל טמאת שבועה.² וטמאת מגע ואהל מפרשין בתורה, שנאמר: הגגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים; ונאמר: כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים.

2 יש דברים שמתמאים טומאת ערב, זאת אומרת שהנוגע בהם או נושאם טמא אותו יום בלבד עד הערב, ויש טומאות שהנוגע והנושא טמא שבעת ימים, בתלמוד ובלשון רבינו: "טומאת שבעה". אלה ואלה צריכים טבילה במקווה שיש בו ארבעים סאה.

ב. טמאת משא מפי השמועה.³ וקל וחומר הדברים: אם נבלה, שהיא טמאת ערב⁴ ואינה מטמאה באהל, מטמאה במשא, שנאמר: והנשא את נבלתם; המת לא כל שכן? ומה נבלה, שמגעה טמאת ערב, משאה טמאת ערב;⁵ אף המת, שמגעו טמאת שבועה,⁶ משאו טמאת שבועה. אין טמאת משא במת מדברי סופרים,⁷ אלא דין תורה. ויראה ל¹⁰, ששיתק ממנה¹¹ הקטוב בדרך ששיתק מאסור הפת¹², לפי שאסר בפרוש אפלו פת הפת, ושיתק מאסור אכילת בשר בחלב¹³, לפי שאסר בפרוש אפלו בשולו; כך שיתק מטמאת משא במת, לפי שטמא בפרוש אפלו טמאת אהל, כל שכן משאו¹⁴.

3 אינה כתובה בתורה בפירוש, אלא נמסרה מפה לאוזן ממשה רבינו עד חכמי הדורות האחרונים. 4 ספרי פרשת חוקת פיסקה קכו. קל-וחומר היא אחת המידות שהתורה נדרשת בהן. 5 הנוגע בה או נושאה טמא רק אותו היום עד הערב. 6 שמתמא באוהל ומטמא שבעה ימים. 7 כלומר, לענין זמן הטומאה, מגע ומשא שווין. 8 כמגעו. 9 בכמה מקומות מגדיר רבינו כ"דברי סופרים" את ההלכות שנלמדו בקל-וחומר ובמידות אחרות שהתורה נדרשת. ולפיכך מדגיש כאן, שטומאת משא, אע"פ שנלמדה בקל-וחומר, היא דין תורה ממש. והטעם מפני שהיא מקובלת איש מפי איש עד הלכה למשה מסיני, והקל-וחומר נאמר רק לחזק את ההלכה. 10 בדרך כלל,

הדברים פדי לכף את יצרו ולתקן דעותיו. ורב דיני התורה אינן אלא עצות מרחוק מגדול העצה לתקן הדעות ולישר כל המעשים. וכן הוא אומר: הלא כתבתי לך שלשים במעצות ודעת. להודיעך קשט אמרי אמת, להשיב אמרים אמת לשלחך.

נקודות משיחות קודש -

"רב דיני התורה אינן אלא עצות מרחוק מגדול העצה לתקן הדעות ולישר כל המעשים בו".

התוכן הפנימי של תמורה בעבודת האדם, הוא יכולתו לעשות תמורה ושינוי בעולם, הגם שהעולם עצמו מצד בריאתו הוא תחתון שאין תחתון למטה ממנו, בכל זאת עושים בו תמורה ונעשה דירה לו יתברך. עניין זה נפעל על ידי התורה - "דבר ה' זו הלכה", ובפרט בהלכה הידועה "הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה ומיד הן נגאלין".

(על-פי "יין מלכות", ספר קרבנות, סימן יד מתוך רמב"ם "פרס המלך")

63 כתנא קמא של רבן שמעון בן גמליאל בתמורה כד: כה. ולמדו זאת ממה שנאמר (ויקרא כז, כז) "אך בכור אשר יבוכר לה' בבהמה לא יקדיש איש אותו" - "משיבוכר לה' אי אתה מקדישו אבל אתה מקדיש את הבכור בבטן, יכול אף וולדי כל הקדשים כן (שאתה יכול להקדישם בקדושה אחרת) תלמוד לומר "אך" חלק, הרי שוולדות הקדשים ממעי אמם הם קדושים. 64 ואינם לפי הכנתו של האדם. 65 ולא כל הטעמים, שהרי על מצוות פרה אדומה אמר שלמה "על כל אלו עמדתי ועל פרשת פרה שאלתי וחקרתי ופשפשתי, אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני" (במדבר רבה שם). 66 כלומר, גדר בערו, מנע ממנו.

סליקו להו הלכות תמורה פסיעתא דשמאי

נגמר ספר תשיעי, והוא ספר הקרבנות. הלכותיו ששה, ופרקיו חמשה וארבעים, ואלו הן: הלכות קרבן פסח - עשרה פרקים. הלכות חגיגה - שלשה פרקים. הלכות בכורות - שמונה פרקים. הלכות שגגות - חמשה עשר פרקים. הלכות מחסרי פרה - חמשה פרקים. הלכות תמורה - ארבעה פרקים.

לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבני

ספר עשירי והוא ספר טהרה

הלכותיו שמונה. וזהו סדורן: א. הלכות טמאת מת. ב. הלכות פרה אדמה. ג. הלכות טמאת צרעת. ד. הלכות משקב ומושב. ה. הלכות שאר אבות הטמאות. ו. הלכות טמאת אכלין. ז. הלכות פלים. ח. הלכות מקנאות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חוצצין²⁵ על הגוף, וכן גלדי צואה²⁶ מן הדברים שחוצצין על הגוף - אינם פעור בפשע לא לטמא²⁷ ולא להטמא²⁸.

22) כשפצע מתחיל להירפא הוא מעלה קרום דק ורך, ונקרא "גלד" בלשון המשנה. 23) מקוואות פ"ט מ"ד. 24) במשנה שם כתוב: "כשות של קטן", ופירש הערוך: שיער הדק. וכן פירש רבינו. וכתב בכסף-משנה שהמדובר בשיער הרך שעל גופו הנושא מאליו, אבל שיער ממש מטמא בין בגדול ובין בקטן. 25) אם טבל ועל בשרו לכלוכים אלה, אינם חוצצים בין המים ובין הגוף, וטבילתו כשירה. 26) חתיכות קטנות ויבשות. 27) אם היו על הטמא, ונגע בהם אדם טהור - לא נטמא. 28) אם היו על הטהור, ונגעו בטמא - לא נטמא האדם. תוספתא מקוואות פ"ו ה"ד: "שאמרו חוצצין ושאמרו אין חוצצין לא מטמאים ולא מיטמאין חוץ מקרום שעל גבי מכה".

ה. פשם שאדם מתטמא בנגיעתו בטמאה, כך הפלים מתטמאים²⁹ בנגיעת הטמאה בהן; חוץ מקלי חרס³⁰, שאינו מתטמא אלא מאורו³¹, כמו שיתבאר בהלכות פלים³². וזהו פלל גדול בטמאה: פל המטמא אדם במגע - מטמא פלים, וכל שאינו מטמא אדם במגע - אינו מטמא פלים. ואין אדם וכלים מקבלין טמאה אלא מאב הטמאה³³.

29) כלים פ"א מ"א. 30) שם פ"ב מ"א. 31) אם נכנסה טומאה לתוך הכלי אף-על-פי שלא נגעה בדופנו, אבל אם נגעה בדופן הכלי מבחוץ לא נטמא. בכרייתא חולין כד, ב דרשו מהכתוב (ויקרא יא, לג): "ויכל כלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו, כל אשר בתוכו יטמא ואותו תשבורו". תוכו, אף-על-פי שלא נגע. ובתורת כהנים פרשת שמיני פרשתא ז ה"ה, למדו: תוכו מטמא ואין מטמא מאחוריו. 32) פ"ג ה"א. 33) בבא קמא ב, ב. המת עצמו נקרא אבי אבות הטומאה, ואדם הנוגע בו נעשה אב הטומאה, וטמא שבעה ימים וצריך הזאת מי אפר פרה אדומה ביום השלישי לטומאתו וביום השביעי, אבל הנוגע באב הטומאה נעשה ראשון לטומאה ואינו מטמא אדם וכלים אלא אוכלין ומשקין. ויש חילוקי דינים בין אדם לכלים ויתבאר במקומם. בהקדמתו לסדר טהרות, מונה רבינו אחד-עשר חלקי אב הטומאה המתחלקים לכמה סוגים].

ו. טמאת משא האמורה בכל מקום, בין פמת בין בשאר פל המטמאים במשא, הוא שישא האדם הטמאה אף על פי שלא נגע בה. אפלו היה בינו לבינה אבן³⁴, הואיל ונשא - נטמא. ואחד הנושא על ראשו או על ידו או על שאר גופו³⁵. ואחד הנושא הוא בעצמו או שנשא אחר והניחה למעלה מזה³⁶, הואיל ונשאת עליו מפל מקום - נטמא. ואפלו היתה הטמאה תלויה בחוט או בשערו, ותלה החוט בידו והגביה הטמאה פל שהוא³⁷ - הרי זה נושא ונטמא.

מביא רבינו בחיבורו הגדול רק את הדברים שנאמרו במדרשי הלכה, בשני התלמודים - בבבלי וירושלמי - בתוספתא ובספרי הגאונים, ובמקרים יוצאים מן הכלל, כשהוא מוסיף משהו מסברת עצמו, דרכו להקים ולהודיע סברת עצמו הוא אומר. 11) מטומאת משא. 12) התורה אסרה בפירוש לבוא על בת הבת (ויקרא יח, י), אבל לא כתבה כלום על איסור הבת. 13) התורה כתבה שלוש פעמים "לא תבשל גדי בחלב אמו", ולא כתבה "לא תאכל" (ראה הלכות מאכלות אסורות פ"ט ה"ב, ובלחם-משנה שם). 14) וקל וחומר שכזה נקרא בלשון התלמוד "גילוי מילתא" (פירוש, סברא הגיונית המגלה לנו את הדבר לאמיתו. מילתא = דבר). וקל-וחומר שכזה, כוחו יפה גם לענין עונש מלקות ומיתה, מה-שאינ-כן בקל-וחומר רגיל, שעליו אמרו: אין עונשים מן הדין (דין) = קל-וחומר או בנין אב).

ג. טמאת מגע האמורה בכל מקום, בין פמת בין בשאר המטמאים, הוא שנגע האדם בפשעו בטמאה עצמה¹⁵, בין בידו בין ברגלו בין בשאר פשעו, ואפלו בלשונו¹⁶ - הרי זה נטמא. וכן נראה לי, שאם נגע בצפרניו¹⁷ או בשניו - נטמא. פיון שהם מחברים לגוף - הרי הם בגוף. אבל אם תחב אדם טמאה בכוש¹⁸ והכניסה לתוך גרונו של אדם טהור ולא נגעה בלשונו, או שהכניסה לתוך מעי של אשה מלמטה ולא נגעה בפשה¹⁹ - לא נטמא הכולע משום מגע זה²⁰, שהרי לא נגעה בפשעו, שנגיעת פנים אינה נגיעה²¹.

15) ולא על-ידי דבר אחר. אין זאת-אומרת שאין המת מטמא אלא בנגיעה ישירה, שהרי ישנם כמה סוגי טומאה אחרים, המכוון רק להגדיר טומאת מגע מה היא. 16) שאינו מקום גלוי כל כך. קידושין כה, א: "אמר עולא, הכול מודים בלשון, לענין טומאה דגלוי הוא". 17) של הנוגע. במסכת אהלות (פרק ג משנה ג) שנינו, הנוגע בשיער בשניים ובצפרניים של המת כשהם מחוברים לגוף - טמא. ולמד רבינו מזה, שגם אם אותם הדברים של טהור נגעו במת - נטמא. 18) פלך. 19) החיצון. 20) כלומר, אינו מטמא משום מגע, אבל מטמא משום משא, כמו שיתבאר לקמן בפרק זה הלכה ח. 21) בלשון התלמוד: "טומאת בית הסתרים" (נדה מב, ב).

ד. קרום שעל המפה²² - הרי הוא פעור בפשע לענין מגע טמאות²³; וכשות שעל הקטן - אינה פעור בפשע. פיצד? מי שנגעה טמאה בקרום מפתו - נטמא פאלו נגעה פעורו; ונגעה בפשע הדק²⁴ שעל פשע הקטן - לא נטמא. וכן אדם טמא שהיתה בו מפה ונגע הטהור בקרום מפת הטמא - נטמא. אם היה קטן טמא ונגע הטהור בפשות שלו - לא נטמא, בין פטמאת מת בין בשאר טמאות. וכן לכלוכי צואה או טיט וכיוצא בהם מדברים שאין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּלִבְדֹּד⁴⁸. וְכִינן שְׁהָאֵהִיל הָאָדָם אוּ הַפְּלִי⁴⁹, אֶפְלוּ מַחֲט שְׁהָאֵהִילָה עַל הַמֵּת, אוּ שְׁהָאֵהִיל הַמֵּת עַל הָאָדָם אוּ עַל הַפְּלִי⁵⁰, אוּ שְׁהִיָּה הַמֵּת עִם הָאָדָם אוּ עִם הַפְּלִים תַּחַת אֶהֱל אֶחָד⁵¹ - הָרִי אֵלוּ טְמָאִים.

(48) כלים פרק יא משנה ד. (49) אהלות פ"ג מ"א. (50) שם. (51) כתוב בתורה (במדבר יט, יד): "כל הבא אלא האהל וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים".

יא. וְטְמָאָת אֶהֱל הָאֻמּוּרָה בְּכָל מְקוֹם הוּא שְׁתַּטְמָא אוּתָהּ טְמָאָה הָאָדָם אוּ הַפְּלִים בְּאֶחַת מִשְׁלֹש דְּרָכִים אֵלוּ. אֶחָד הֵבֵא פְלוֹ לְאֶהֱל הַמֵּת אוּ⁵² הֵבֵא מִקְצָתוֹ⁵³ - הָרִי זֶה נְטָמָא בְּאֶהֱל. אֶפְלוּ הַכְּנִיס יָדוֹ אוּ רַאשֵׁי אֶצְבָּעוֹתָיו אוּ הַטְּמוֹ⁵⁴ לְאֶהֱל הַמֵּת - הָרִי זֶה נְטָמָא פְלוֹ. נִגַע בְּמִשְׁקוֹף⁵⁵ וְצִרְף יָדוֹ⁵⁶ עִם הַמִּשְׁקוֹף - נְטָמָא כְּאֵלוּ בְּאֶ מִקְצָתוֹ. נִגַע בְּאַסְקָפָה⁵⁷: מִטְּפַח וּלְמַטָּה קָרוֹב לְאֶרְצוֹ⁵⁸ - טְהוּרָו⁵⁹, וּמִטְּפַח וּלְמַעְלָה - טְמָא. וְיִרְאָה לִי, שְׂדֵדְרָה זֶה מִדְּבָרֵיהֶם⁶⁰.

(52) בין ובין. (53) נזיר מג, א: "כיוון דעייל ידיה איסתאיב" (בעברית: כאשר הכניס ידו - נטמא). בספרי חוקת פיסקה קכו, למדו דין זה מהכתוב (במדבר שם): "כל הבא אל האהל", כלומר, כל ביאה שהיא. (54) נזיר שם. (55) אהלות פ"ב, מ"ח. (56) ע"י הנגיעה צירף ידו למשקוף (כסף-משנה). (57) בסוף בחלק הבלוט מחוץ למשקוף, אבל כנגד המשקוף הוא אוהל ממש, וכאשר אך הושיט ידו לאוירו - נטמא. (58) במשנה שם אמרו: "מטפח ולמטן - טהור, מטפח ולמעלן - טמא". ומפרש רבינו: מטפח ולמטן, היינו הטפח הקרוב לקרקע. ומטפח ולמעלן, היינו למעלה מאותו טפח (ובתפארת ישראל פירש אחרת. ראה שם). (59) מפני שהוא כקרקע. (60) חכמים גזרו טומאה בנוגע בחלקה החיצון משום חלקה הפנימי שהוא תחת המשקוף.

יב. אֶחָד הַמֵּת מִיִּשְׂרָאֵל אוּ מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים מְטָמָא בְּמַגַּע וּבְמִשָּׂא⁶¹.

(61) יבמות פא, א. מסקנא של רבינא, שאפילו ר' שמעון בן יוחאי האומר שגוי מת אינו מטמא באוהל, מודה שטמא במגע ומשא.

יג. וְאִין הָעוֹבֵד כּוֹכְבִים מְטָמָא בְּאֶהֱל⁶². וְדָבָר זֶה קִבְּלָהּ הוּא⁶³. וְהָרִי הוּא אוּמֵר בְּמִלְחַמַּת מִדִּין: כָּל נִגַע בְּחֶלֶל, וְלֹא הִזְכִּיר שָׁם אֶהֱל. וְכֵן הָעוֹבֵד כּוֹכְבִים אֵינוּ נִעְשָׂה טְמָא מֵת⁶⁴, אֲלֹא עוֹבֵד כּוֹכְבִים שֶׁנִּגַּע בְּמֵת אוּ נִשָּׂאוֹ אוּ הָאֵהִיל עֲלָיו - הָרִי הוּא כְּמִי שֶׁלֹּא נִגַּע. הָא לְמָה זֶה דוּמָה? לְבִהְמָה⁶⁵ שֶׁנִּגַּעָה בְּמֵת אוּ הָאֵהִילָה עֲלָיו. וְלֹא בְּטְמָאָת הַמֵּת בְּלִבְדֹּד, אֲלֹא בְּכָל הַטְּמָאוֹת בְּלֵן אִין הָעוֹבֵד כּוֹכְבִים וְלֹא הַבְּהֵמָה מִתְּטָמְאִין בְּהֵן.

(62) כר' שמעון בן יוחאי שם, ואע"פ שחכמים חולקים עליו - פסק כמותו, מפני שרבינא נוקט שיטתו, וגם מפני

כגון שהאבן מוטלת על כתפו או על ראשו, והטומאה על האבן. (35) דעת רבינו, שאפילו לא הזיז את הטומאה אלא היתה מונחת עליו - נטמא (תפארת ישראל "ביקש דעת" אות ו). (36) האדם הנושאה. (37) מן הארץ, כגון שהיתה הטומאה מונחת על הארץ, וחוט קשור בה, והאדם מחזיק את החוט בידו (רבינו בפירושו לכלים פ"א מ"ב).

ז. מְסִיט³⁸ בְּכָלֵל נוֹשֵׂא הוּא, וְכָל דְּבָר שֶׁמְטָמָא בְּמִשָּׂא - מְטָמָא בְּהִסְט³⁹. פִּיצָד? קוֹרָה שְׁהִיא מִנְחַת עַל הַתְּתֵל וְעַל צֵדָה מֵת אוּ נִבְלָה וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן, וְכֹא הִטְהוּר לְקִצָּה הַקוֹרָה הַשְּׁנִי וְהַנִּידוֹ, פִּינֵן שְׁהַנִּיד אֶת הַטְּמָאָה שֶׁבְּקִצָּה הַשְּׁנִי טְמָא מְשוּם נוֹשֵׂא. וְאִין צִרְף לומר, אִם מִשְׁךְ אֶת הַקִּצָּה הַשְּׁנִי כִּנְגַד הָאֶרֶץ עַד שְׁהַגְבִּיַה הַטְּמָאָה אוּ שְׁגַר הַטְּמָאָה עַל הָאֶרֶץ, שְׁזָה נוֹשֵׂא וְדֹאִי. וְזֶה וְכָל פִּיּוֹצָא בְּהֵן⁴⁰ הִיא טְמָאָת הַסֵּט הָאֻמּוּרָה בְּכָל מְקוֹם.

(38) מזיז ואינו נושא. דוגמא - לקמן. (39) בבבא בתרא ט, ב אמרו שהנבילה מטמאה בהיסט, והוא הדין לכל המטמאים במשא, ובתוספתא אהלות פ"א ה"א אמרו בפירוש, שהמת מטמא בהיסט. (40) כגון שדפק על השולחן, ומכוח הדפיקה זזו הכלים.

ח. הַנוֹשֵׂא⁴¹ בְּתוֹף בֵּית הַסֵּתְרִים⁴² - נְטָמָא; שְׂאָף עַל פִּי שְׂאִין הַנְּגִיעָה שָׁם נְגִיעָה⁴³, הַנוֹשֵׂא שָׁם נוֹשֵׂא הוּא. אֲלֹא אִם כֵּן נִבְלַע הַטְּמָאָה בְּתוֹף מְעִיּוֹ⁴⁴, שְׁמָאֲחַר שְׁהַגִּיעָה לְתוֹף בְּטָנוֹ אֵינוֹ לֹא נוֹגַע וְלֹא נוֹשֵׂא. וְאִם טָבַל - טְהוּר וְאֶף עַל פִּי שְׁהַטְּמָאָה בְּתוֹף מְעִיּוֹ⁴⁵.

(41) נדה מב, ב. (42) ראה למעלה ה"ג. (43) והמגע אינו מטמא. (44) מקוואות פ"ו מ"ח. (45) שם.

ט. אִין מִתְּטָמָא⁴⁶ בְּמִשָּׂא אֲלֹא הָאָדָם⁴⁷ בְּלִבְדֹּד, לֹא הַפְּלִים. פִּיצָד? הָרִי שְׁהִיָּה מִנְחָה עַל יָדוֹ עֲשָׂרָה פְּלִים זֶה עַל גֵּב זֶה וְהַנְּבִלָה וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן בְּכָלֵי הָעֲלִיּוֹן - הָאָדָם טְמָא מְשוּם נוֹשֵׂא נִבְלָה, וְהַפְּלִים שְׁעַל יָדוֹ בְּלֵן טְהוּרִים, חוּץ מִכָּלֵי הָעֲלִיּוֹן שֶׁנִּגַּעָה בּוֹ הַטְּמָאָה. וְכֵן כָּל פִּיּוֹצָא בְּזָה.

(46) זבים פ"ה מ"ג. (47) שם שנינו: "כל הנושא ונישא על המרכב טהור חוץ מן האדם, וכל הנושא על הנבילה טהור חוץ מן המסיט". ופירש רבינו שם, שאדם הנושא את הנבילה טמא, אפילו לא הסיטה (הזיזה ממקומה), ומה שאמר "כל הנושא ונישא על הנבילה טהור" הכוונה לכלים, כמו בבבא הקודמת גבי מרכב, אלא שבנבילה אי אפשר היה לומר "חוץ מן האדם", שהרי נבילה רק הנושא טמא אבל לא הנישא, ולפיכך אמרו "חוץ מן המסיט", שהוא טמא גם בנישא. כך יש לבאר כוונת רבינו שם. [הר"ע ברטנורא סובר, שגם נושא אינו מטמא אלא-אם-כן הסיט, ולפיכך הוא מפרש המשנה כפשוטה, אבל דעת רבינו אינה כן].

י. טְמָאָת אֶהֱל אֵינָה בְּשָׂאָר טְמָאוֹת אֲלֹא בְּמֵת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הפורש מן המת, מוח שבתוך העצם, ואבר ובשר המדולדלים בדם, מה בין אבר מן החי לאבר מן המת, ואצבע יתירה שיש בה עצם, העצמות שהן מטמאות כמת, ושאר העצמות, ומת שהריקבו עצמותיו בקבר, דם המת ודם החי, ואם נתערב דם שיצא ממנו סמוך למיתה עם דם שלאחר מיתה, הרוג שהיה מוטל על המיטה ודמו מנטף כשהוא חי, יצא ממנו רביעית וספק כולו מחיים או לאחר מיתה, הקבר כל זמן שהטומאה בתוכו, וגולל ודופק ובית הפרס.

א. הנפלה², אף על פי שעדין לא נתקשרו איבריו בגידיו, מטמא במגע ובמשא ובאהל פאדם גדול שמת; שנאמר: הנגע במת לכל נפש אדם³. וכן כזית⁴ מבשר המת, בין לח בין יבש⁵ כחוש, מטמא כמת שלם. והנצל⁶ בבשר מטמא בכזית. איזהו נצל? זה הבשר שנמוח ונעשה לחה סרוחה. והוא שתקרוש אותה הלחה הנמצאת מן המת. שאם קרשה - בידוע שהוא מבשרו; ואם לא קרשה - אינה מטמאה, שמה פיהו וניעו הוא.

2) שנועד מת לפני גמר חדשי הרינו. 3) "לכל" פירושו אפילו נפל. נזיר נ, א. 4) משנה, שם מט, ב. 5) נדה נד, ב. פסק כותאקמא. ראה לקמן פ"ג ה"י. 6) נזיר, שם.

ב. אף על פי שהשעורין פלם הלכה למשה מסיני⁷, הן, אמרו חכמים⁸: תחלת בריתו של אדם כזית⁹, ולפיכך שעור טמאת בשרו כזית.

7) עירובין ד, א. 8) נתנו טעם לדבר. 9) ספרי זוטא.

ג. איבר שנחתך מן האדם החי - הרי הוא כמת שלם, מטמא במגע ובמשא ובאהל¹⁰. אפילו איבר קטן של בן יומיו. שהאיברים אין להם שעור¹¹. שנאמר: כל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב; והדבר ידוע, שדין חלל חרב פדיו חלל אבן או חלל שאר דברים¹². מפי השמועה למדו, שלא בא זה אלא לטמא נוגע באיבר שפלטתו החרב¹³. במה דברים אמורים?¹⁴ כשהיה האיבר שלם בכזיתו, בשר וגידיים ועצמות; שנאמר: או בעצם אדם - עצם שהוא פאדם¹⁵: מה אדם - בשר וגידיים ועצמות, אף איבר מן החי - עד שיהיה בכזיתו, בשר וגידיים ועצמות¹⁶. אבל הכליא והלשון וכיצא בהן, אף על פי שהן איבר בפני עצמן, הואיל ואין בהן עצם - הרי הן כבשר הבשר. חסר מן העצם של איבר כל שהוא - הרי האיבר פלו טהור¹⁷. חסר מבשרו: אם נשאר עליו בשר שראוי לעלות בו ארוכה כחי¹⁸ ויתרפא וישלם - הרי זה מטמא במגע ובמשא ובאהל¹⁹; ואם לאו - מטמא במגע ובמשא ואינו מטמא באהל²⁰. ובשר הפורש מן החי²¹ - טהור. וכן עצם בלא בשר הפורש מן החי - טהור.

שאליהו אמר לרבה כך (בבא מציעא קיד, ב). כסף-משנה. 63) ר' שמעון למד דין זה מהמקרא, ורבינו סובר שהדרשה היא רק אסמכתא, ועיקר הדין קבלה היא איש מפי איש עד משה רבינו (ראה תוספות שם ד"ה ואין). 64) נזיר סא, ב. 65) חיה. באהלות פ"ח מ"א שנינו, שבהמה חיה ועוף חוצצים בפני הטומאה (פירוש, הם נידונים כמו מחיצה המפסיקה בין הטומאה ובין הטהור, שאין הטומאה עוברת), וכל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ.

יד. ומדברי סופרים, שיהו העובדי פוככים פזבין לכל דבריהן⁶⁶. ואין לה כל מיני נפש⁶⁷ מה שמתטמא והוא חי או מטמא והוא חי חוץ מן האדם בלבד, והוא שיהיה מישראל⁶⁸. אחד גדול ואחד קטן⁶⁹ מתטמאין בכל הטמאות. אפילו בטמאת המת, שנאמר בה: איש⁷⁰ אשר יטמא, אחד האיש ואחד הקטן; שהרי⁷¹ הוא אומר שם: ועל כל הנפשות אשר היו שם. אפילו קטן בן יומו שנגע או נשא או האהיל על המת - נטמא, והרי הוא טמא מת. והוא שנועד לתשעה⁷²; אבל בן שמונה⁷³ - הרי הוא כאבן⁷⁴ ואינו מקבל טמאה⁷⁵.

66) נדה לד, א. 67) בעלי חיים. 68) המדובר בכל הטומאות חוץ מטומאת זיבה, שגזרו חכמים על הגויים. או הכוונה לדין תורה (ראה משנה-למלך). 69) בין גדול ובין קטן. משנה נדה מג, ב. 70) "איש" בכל מקום, פירושו גדול. הפיסקא: "שנאמר וכו'" נמשכת ל"אפילו". כלומר, אע"פ שנאמר. 71) כאן מתחיל הנימוק למה הקטן מטמא. 72) תשעה חדשי הרינו. ילד כזה חזקתו שהוא בן קיימא. 73) שנועד חודש לפני זמנו. 74) אין לו סיכויים להתקיים אפילו שלושים יום (בבא בתרא, כ, א). 75) אף-על-פי שהוא חי.

טו. המת⁷⁶ אינו מטמא עד שהצא נפשו. אפילו מגיד⁷⁷ או גוסס, אפילו נשחטו בו שני הסימנים⁷⁸ - אינו מטמא עד שהצא נפשו; שנאמר: בנפש האדם אשר ימות. נשברה מפרקתו⁷⁹ ורב בשרה עמה, או שנקרע פדג מגבו, או שהתז ראשו, או שנחלק לשני חלקים בבטנו - הרי זה מטמא אף על פי שעדין הוא מרפרף⁸⁰ באחד מאיבריו.

76) אהלות פ"א מ"ו. 77) מחותך בכמה מקומות, מלשון "גורו אילנא" בדניאל יא, ד (רש"י יבמות קכ, א. ורבינו במשנה מפרש: חתוך או נדקר). 78) וושט וקנה. מימרא של שמואל במסכת גיטין ע, ב. וכן משמע במשנה חולין קיז, ב (ראה כסף-משנה). 79) כל הדינים שנאמרו כאן עד סוף הפרק - מקורם בחולין כ, ב. וכא, א. 80) מניע.

פרק שני

1) יבאר הנפל שלא נתקשרו איבריו אם מטמא ככל אדם, כזית מבשר המת לח או יבש, והנצל מבשרו, ואבר הנחתך מאדם החי, בשר הפורש מן החי או עצם בלא בשר ואבר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בו בשר גידין ועצמות - מטמא במגע, במשא ובאוהל: 2. חסר מן הבשר ונשאר כזית, אע"פ שאין בנשאר כדי שיחזור ויתרפא באבר מן החי שלא נתלש - מטמא במגע, במשא ובאוהל: 3. לא נשאר כזית - מטמא במגע ובמשא, אבל לא באוהל: 4. חסר כל שהוא מן העצם ואין עליו כזית בשר - מטמא במגע ובמשא, אבל לא באוהל, אע"פ שלא ניטל כלום מן הבשר (ראה לקמן פ"ג ה"ב).

ה. מ"ח²⁶ שְׁפִתוֹךְ הָעֵצִים - הָרִי הוּא מַעֲלָה אַרוֹכָה מִבְּחוּץ²⁷. לְפִיכֶךָ, קוֹלִית²⁸ הַמֵּת, וְהוּא עֵצִים הַסְּתוּמִים מִשְׁנֵי קְצוֹתָיו, אִם יֵשׁ בְּתוֹכָהּ מִחַ קְדֵי לַעֲלוֹת אַרוֹכָה - הָרִי זֶה כְּמַת שְׁלֹם. הִיָּה בָּהּ מִחַ הַמֵּתֵנְדָּנִד²⁹, אִם יֵשׁ בּוֹ כְּזֵית - הָרִי זֶה מְטַמֵּא בְּאֵהֶל. אֵף עַל פִּי שְׁהָעֵצִים סְתוּמִים מְכַל צְדָדָיו - טְמֵאָה בּוֹקְעֵת³⁰ וְעוֹלָה³¹, בּוֹקְעֵת וְיוֹרֶדֶת³², כְּמוֹ שְׁתֵּיבָּאָר³³. שְׁהַמַּחַ כְּבָשָׂר לְכָל דְּבָר³⁴.

(26) כרבי יוחנן ואביי, חולין קכה, א. (27) המוח שבפנים גורם שיעלה בשר על העצם מבחוץ. (28) עצם הירך העגולה. (29) מנותק מן העצם בפנים ומתנודד. (30) פורצת דרך העצם. (31) ומטמאה כל הנמצא כנגדה למעלה ממנה. (32) תחתיה, אבל מן הצדדים אינה מטמאה. (33) לקמן פ"ז. (34) תוספתא אהלות פ"א ה"ב.

ו. הָאֵיבָר³⁵ וְהַבֶּשֶׂר הַמְדֻלְדָּלִים³⁶ בְּאָדָם, וְאֵף עַל פִּי שְׂאִין יְכוֹלִין לְחַזֵּר וּלְחַיֹּת - טְהוּרִים. מַת הָאָדָם - הָרִי הַבֶּשֶׂר טְהוּר³⁷, וְהָאֵיבָר מְטַמֵּא מִשּׁוּם אֵיבָר מִן הַחַיִּים³⁸ וְאִינוֹ מְטַמֵּא מִשּׁוּם אֵיבָר מִן הַמֵּת. מֵה בֵּין אֵיבָר מִן הַחַיִּים לְאֵיבָר מִן הַמֵּת? אֵיבָר מִן הַחַיִּים, בֶּשֶׂר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ³⁹ וְעֵצִים הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ - טְהוּרִים⁴⁰; וְאֵיבָר מִן הַמֵּת, בֶּשֶׂר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ וְעֵצִים הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ - כְּמִפְרָשִׁים מִן הַמֵּת הַשְּׁלֵם וּמְטַמְּאִין בְּשַׁעֲרֵין⁴¹.

(35) מחלוקת רבי מאיר ורבי שמעון במשנה, חולין קכט, ב. ופסק כרבי מאיר. (36) תלויים ולא ניתקו לגמרי, ואינם יכולים להתרפאות ולהידיבק בחזרה במקומם (רבינו בפירושו שם). (37) "מיתה עושה ניפול" (שם עג, ב) פירוש, המיתה מפילה את האבר המדולדל, והרי הוא כנתלש ברגע המיתה, ולפיכך אין לו דין בשר המת, אלא בשר שנתלש מן החי, שאינו מטמא. (38) שדינו נתבאר בה"ב. (39) עדויות פ"ו מ"ג. כרבי יהושע ורבי נחוניא, נגד דעת רבי אליעזר. (40) אינם מטמאים כאבר שנתלש. רש"י שם מפרש הטעם, מפני שטומאת אבר מן החי למדו מן הכתוב (ויקרא יא, לט): "וכי ימות מן הבהמה", כלומר, חלק מן הבהמה, ומשמע שלפני מיתה החלק אינה מטמאה כלל. פסק כרבי אליעזר ורבי יהושע, נגד רבי נחוניא שם. (41) שיתבאר לקמן.

ז. וּבֵין אֵיבָר מִן הַחַיִּים בֵּין אֵיבָר מִן הַמֵּת אֵין לְהֵן שַׁעֲרֵין⁴². אָמְרוּ חֲכָמִים⁴³: מֵאֵתִים שְׁמוֹנָה וְאַרְבָּעִים

(10) אהלות פ"ב מ"א. (11) ה'כסף משנה' מציין את המקור באהלות פ"א מ"ז. אולם המשנה שם עוסקת בדיני מת, ואין משם הוכחה ברורה שגם אבר מן החי מטמא בכל שהוא. ומקור יותר משכנע היא המשנה שם פ"ב מ"א הכוללת אבר מן המת ואבר מן החי בבבא אחת לטמא באוהל אם יש עליהם בשר כדי להעלות ארוכה, מבלי לקבוע כל שיעור כמותי. (12) ולמה כתבה תורה בחלל חרב? (13) נזיר נג, ב: "שנחלל מן החרב", פירוש, החרב הפילה אותו ונפלט ממנה. (הדרשות הנוטות מפשטן של מקרא, מגדיר רבינו "מפי השמועה", כלומר קבלה בירי חכמים איש מפי איש לדרוש כך, ובכך עיקר הדין הוא הלכה למשה מסיני אלא שיש לו גם רמז במקרא (ראה הקדמתו למשנה), וב'ספרי' פרשת חוקת, פיסקה קכו, הסמיכו דין זה מן "או בעצם"). (14) 'ספרי' שם. (15) דרשה זו נאמרה ב'ספרי' שם בהמשך הלימוד לטומאת אבר מן החי מן הכתוב (במדבר יט, טז): "או בעצם", ואף-על-פי שרבינו למד מן "בחלל חרב", אינו דוחה את הדרשה של ה'ספרי' לענין שצריך שיהיו עליו בשר וגידים ועצמות. וראה להלן אות נה. (16) כרבי עקיבא, חולין קכח, ב. נויש לתמוה, למה לא כתב שארכובה אינה מטמאה מפני שאין עליה בשר כמו שפרט לשון וכוליה, הרי בגמרא שם אמרו, שלרבי עקיבא ארכובה אינה מטמאה מפני שאין עליה בשר? וצ"ע. (17) ואף-על-פי שנשאר הרבה. באהלות פ"ב מ"ה, אנו שונים: "אלו שאם חסרו טהורים... ואבר מן החי שחסר עצמו". ומדגיש שם רבינו בפירושו את ההבדל בין אבר מן החי לבין עצם מן המת שטמא אם יש בו כשעורה ואפילו אין עליו בשר כלל, אבל אבר מן החי אינו מטמא אם חסר כל שהוא מן העצם. (18) אם יהיה חסרון בשר כשיעור הזה באבר שלא נתלש יעלה ארוכה ויתרפא. (19) כלים פ"א מ"ה. (20) שם. (21) עדויות פ"ו מ"ג.

ד. אֵיבָר²² הַפּוֹרֵשׁ מִן הַמֵּת מְטַמֵּא בְּמַגַּע וּבְמִשָּׂא וּבְאֵהֶל כְּמַת. וְהוּא שְׁיִהְיֶה שְׁלֹם כְּבָרִיתוֹ, בֶּשֶׂר וְגִידִים וְעֵצִמוֹת. חָסֵר עֲצָמוֹ, אִם נִשְׂאָר עָלָיו בֶּשֶׂר כְּזֵית - מְטַמֵּא כְּמַת שְׁלֹם²³. חָסֵר הַבֶּשֶׂר וְלֹא חָסֵר הָעֵצִים²⁴: אִם נִשְׂאָר עָלָיו קְדֵי לַעֲלוֹת אַרוֹכָה בְּחַי - מְטַמֵּא כְּמַת שְׁלֹם; וְאִם לֹא - הָרִי הוּא כְּשֶׂאָר עֲצָמוֹת הַמֵּתִים שְׂאִין עָלֵיהֶן הַבֶּשֶׂר²⁵.

(22) שם, העיד רבי יהושע ורבי נחוניא בן אלינתן. ומדובר כשאין בו כזית, שהרי כזית מן המת מטמא לדברי הכל, ואפילו אינו אבר שלם (אהלות פ"ב מ"א). (23) מפני הבשר. ראה באות הקודמת. (24) שם. לקמן בפ"ג ה"ב מבאר רבינו דין חסר מקצת מן העצם. (25) ודינן יתבאר לקמן בפ"ג. סיכום דיני אבר שלם: א) מן החי: 1. אם יש בו בשר גידין ועצמות, מטמא בכל שהוא במגע במשא ובאוהל: 2. אם חסר מן הבשר ונשאר כדי שיחזור ויתרפא באבר שלא נתלש - מטמא במגע במשא ובאוהל: 3. אם לא נשאר כשיעור זה - מטמא במגע ובמשא אבל לא באוהל: 4. חסר מקצת מן העצם, אף-על-פי שיש באבר כזית בשר - אינו מטמא כלל. ב) אבר מן המת: 1. אם יש

וְאֵלֵינוּ הֵן הַעֲצָמוֹת שֶׁהֵן מִטְמְאִין כְּמַת: הַשְּׂדֵרָה, וְהַגְּלִגְלָת, וְרֹב בְּנֵינוּ, וְרֹב מִנְּנוּ. הַשְּׂדֵרָה פִּיּוֹד? ⁵⁷ שְׂדֵרָה שֶׁהִיא שְׁלֵמָה - הֲרֵי הִיא כְּמַת שְׁלֵם; וְאִם חֶסֶד אֶפְלוּ חֲלִיא אַחַת מִשְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה חֲלוּת - הֲרֵי הִיא כְּשֶׁאֵר הַעֲצָמוֹת. הַגְּלִגְלָת פִּיּוֹד? גְּלִגְלָת שֶׁהִיא שְׁלֵמָה - הֲרֵי הִיא כְּמַת; וְאִם חֶסֶד פְּסֻלָּה ⁵⁸ - הֲרֵי הִיא כְּשֶׁאֵר הַעֲצָמוֹת. הֲיֵינוּ כֵּן נִקְבֵּים קְטִינִים - כְּלָם מִצְטָרְפִין לְכֻסְלֵה. כֵּן בְּנֵינוּ ⁵⁹ שֶׁל אָדָם הוּא שְׂתֵי הַשּׁוֹקִים וְהִרְכִּים וְהַצְּלֻעוֹת וְהַשְּׂדֵרָה. וְרֹב בְּנֵינוּ שֶׁל מַת - הֲרֵי הוּא כְּמַת שְׁלֵם. פִּיּוֹד? כִּגוֹן שְׂתֵי שׁוֹקֵינוּ וְיָרֵךְ אַחַת ⁶⁰. וְאִם חֶסֶד רֹב בְּנֵינוּ כֵּן שֶׁהוּא - הֲרֵי הֵן כְּשֶׁאֵר הַעֲצָמוֹת. רֹב מִנְּנוּ פִּיּוֹד? רֹב מִנְּנוּ עֲצָמוֹת. כִּגוֹן שֶׁהִיוּ מֵאָה חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים עֲצָם ⁶¹ - הֲרֵי אֵלֵינוּ כְּמַת שְׁלֵם. הֲיֵינוּ מֵאָה אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים - הֲרֵי הֵן כְּשֶׁאֵר עֲצָמוֹת. אֵף עַל פִּי שֶׁהִיא אָדָם זֶה יֵתֵר בְּאִיבָרָיו אוֹ חֶסֶד בְּאִיבָרָיו - אֵין מִשְׁגִּיחִין בּוֹ אֶלָּא עַל מִנְּנוּ רֹב כֵּן אָדָם; אֶלָּא אִם כֵּן הִיתָה אֶצְבַּע שְׁוִישׁ כֵּן צִפְרָן אוֹ שְׁוִיתָה נִסְפָּרָת עַל גֵּב הַיָּד, שֶׁהִיא עוֹלָה לְמִנְּנוּ ⁶², כִּמּוֹ שֶׁבְּאִיבָרָיו ⁶³.

54 אהלות פ"ב מ"א. 55 כלומר, שלא הרקיבו. ראה לקמן הי"א. 56 כתוב בתורה (שם, טז): "אשר יגע... במת או בעצם אדם או בקבר", ואף-על-פי שהכתוב מדבר בנגיעה, למדו ממנו ב'ספרי' לענין טומאת אוהל מפני ההיקש למת. ומבאר רבינו כאן, שכל הנקרא "עצם אדם" מטמא באוהל. ובפירושו למשנה סוף פ"א מאהלות, כותב רבינו: וזה מאמר ה': "או בעצם אדם", ייחס העצם לאדם עד שיהיה בו עצם ובשר כמו כלל גשם האדם, או יהיה דינו כדין המת בכללו. 57 מכאן, שהשדרה לבדה, וכן הגולגולת לבדה מטמאות. (תמהו עליו, שהרי במס' נזיר נב, א - שאלו אם כוונת המשנה שידרה או גולגולת, או שידרה וגולגולת שתיהן ביחד מטמאות באוהל, אבל לא אחת מהן והבעיה לא נפשטה, ולמה פוסק רבינו שכל אחת מהן מטמאת ודאי. והר"י קורקוס (מובא בכסף-משנה כאן) מבאר, מפני ששמאי אומר שם בפירוש שדרה או גולגולת, ולא מצאנו דבר ברור נגד דעתו, אין לנו לחדש מחלוקת מדעת עצמנו). 58 מטבע רומית של כסף בתקופת המשנה. 59 תוספתא, אהלות פ"ג ה"ג. 60 שם: בכורות מה, א. והוא-הדין לשתי ירכות ושוק אחד (תוספתא). 61 רוב מן מאתים ארבעים ושמונה. מובן שמדובר, כשאין ביניהן השדרה או הגולגולת. 62 ומחשבין לפי מנין איברים שלו, ובמקרה שהיו לו שתי אצבעות יתירות אין העצמות מטמאות באוהל בפחות ממאה עשרים ושש. ואם היתה לו רק אצבע יתירה אחת אינה מוסיפה כלום, שהרי הרוב מן 249 עולה כמו הרוב מן 248 היינו: 125. 63 למעלה בה"ז. ראה אות מד.

ט. שֶׁאֵר עֲצָמוֹת הַמַּת שְׁאִין בְּהֵן רֹב מִנְּנוּ וְלֹא רֹב בְּנֵינוּ, וְלֹא שְׂדֵרָה שְׁלֵמָה וְלֹא גְלִגְלָת שְׁלֵמָה, אִם הִנְּה

אִיבָרִים יֵשׁ בְּאִישׁ, כֵּן אֶחָד וְאֶחָד מֵהֵן בְּשֶׁר וְגִידִים וְעֲצָם, וְאֵין הַשְּׂנִים מִן הַמִּנְּנוּ ⁴⁴; וּבִאִשָּׁה ⁴⁵ מֵאֵתִים וְאֶחָד וְחֲמִשִּׁים. כֵּן אִיבָר מֵהֵן שֶׁפָּרַשׁ כְּבָרִיתוֹ ⁴⁶, בֵּין מִן הַחֵי בֵּין מִן הַמַּת, מִטְמָא בְּמַגֵּעַ וּבְמִשָּׂא וּבְאֵהֶל; חוּץ מִשְׁלֹשָׁה אִיבָרִים יֵתֵרוֹת שֶׁבִּאִשָּׁה ⁴⁷, שְׁאִינָן מִטְמְאִין בְּאֵהֶל. וְכֵן אֶצְבַּע יֵתֵרָה ⁴⁸ שְׁוִישׁ כֵּן עֲצָם וְאֵין כֵּן צִפְרָן: אִם נִסְפָּרָת עַל גֵּב הַיָּד - עוֹלָה לְמִנְּנוּ רֹב הָאִיבָרִים ⁵⁰; וְאִם אֵינָה נִסְפָּרָת עַל גֵּב הַיָּד - מִטְמָאָה בְּמַגֵּעַ וּבְמִשָּׂא ⁵¹, וְאֵינָה מִטְמָאָה בְּאֵהֶל. וְטִמְאָתָה מִדְּבָרֵי סוּפְרִים ⁵². וְאִם הִנְּה כֵּן צִפְרָן - הֲרֵי הִיא כְּשֶׁאֵר הָאִיבָרִים. וּמִפְּנֵי מָה גָּזְרוּ טְמָאָה עַל אֶצְבַּע שְׁאֵינָה נִסְפָּרָת? גָּזְרָה מִשּׁוֹם הַנִּסְפָּרָת. וְלָמָּה לֹא טְמָאוּהָ בְּאֵהֶל? עָשׂוּ לָהּ הַפֶּר, כִּדִּי לְהוֹדִיעַ שֶׁטְמָאָתָה מִדְּבָרֵיהֶם מִשּׁוֹם גָּזְרָה, כִּדִּי שֶׁלֹּא יִשְׁרְפוּ עַל טְמָאָתָה תְּרוּמָה וְקִדְוָשִׁים ⁵³.

42 אהלות פ"א מ"ז. 43 שם מ"ח, פירוט מפורש של כל האיברים. 44 אהלות פ"ג מ"ג. 45 בכורות מה, א. מחלוקת תנאים במנין איברי האשה העודפים על איברי הגבר. רבי ישמעאל מונה שני צירים ושתי דלתות, ורבי אליעזר אומר: צירים (אינו קובע כמה), ורבי יהושע אומר: דלתות (לא קבע מספרן): רבי עקיבא אומר: מפתח. רבי ישמעאל ורבי אליעזר לא נחלקו במציאות, שהרי תלמידי רבי ישמעאל בדקו ומצאו (שם), כמה נחלקו? איזה חלקי הגוף יש להגדיר באיברים בפני עצמם, אבל שניהם מודים שבגוף האשה נמצאים ארבעת החלקים הממלאים תפקידים מסוימים בתהליך הלידה. רבי אליעזר מונה את שני הצירים כאיברים בפני עצמם הכוללים גם את הדלתות, ורבי יהושע סובר שהדלתות עיקר וצירים טפלים להן, ובא רבי עקיבא והוסיף דבר חדש - מפתח. ולפיכך הקשו עליו שם מנסיונם של תלמידי רבי ישמעאל, שלא מצאו מפתח ולא הקשו על רבי אליעזר ורבי יהושע, ותירצו מה שתירצו. ורבינו קיבל דעתם של רבי אליעזר ורבי יהושע, שאלה הארבעה שני איברים הם, וקיבל גם דעתו של רבי עקיבא שהוסיף מפתח, ולפיכך יצאו לו מאתים חמשים ואחד. ומסולקת זה תמיהת רבים על רבינו, שלכאורה מספרו מנוגד לדעתם של כל התנאים. [נאפשר גם לפרש, שרבינו מונה שני הצירים כאבר אחד, וכן את הדלתות ומקבל גם דעת רבי עקיבא (קריית ספר)]. 46 בשלימותו, בשר גידים ועצמות. 47 רב בכורות שם, דורש: "אדם כי ימות באהל" (במדבר יט, יד), דבר השווה בכל אדם (פירוש, בין באיש ובין באשה). 48 אצבע ששית. נדה מט, ב. 49 עומדת בשורה אחת עם שאר האצבעות. 50 דיני רוב האיברים, מבוארים לקמן בה"ח. 51 אף-על-פי שהעצם פחותה מכשעורה. 52 ואם העצם שבה היא כשעורה - טומאתה דין תורה. 53 שהרי אסור לשרוף תרומה וקדשים, ומצוה לאכלם.

ח. עֲצָמוֹת הַמַּת ⁵⁴ שְׁאִין עֲלֵיהֶם בְּשֶׁר, אִם נִפְרָת בְּהֵן צוּרַת עֲצָמוֹת ⁵⁵ - הֲרֵי אֵלֵינוּ מִטְמְאִין בְּמַגֵּעַ וּבְמִשָּׂא וּבְאֵהֶל כְּמַת שְׁלֵם, שְׁאֵינִי קוֹרָא בְּהֵם עֲצָם אָדָם ⁵⁶.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

76) דם שנקרש, נאשר סביבות הגוש נוזל צלול, ויש בו קצת מראה אדמומית. נחל זה נקרא "תמצית הדם" מפני שהוא מתמצה מן הדם. חולין פז, ב: "צללתא דדמא".

יג. דם החי, אֶפְלוֹ דָם נְחִירָה - הָרִי זֶה טְהוֹר כֹּל זְמַן שֶׁהוּא חַי. נְתַעֲרֵב⁷⁷ הָדָם שֶׁיֵּצֵא מִמֶּנּוּ בְּאַחֲרוֹנָה סְמוּךְ לְמִיתָה עִם הָדָם שֶׁיֵּצֵא מִמֶּנּוּ אַחַר שְׁמַת, וְכֹל הַתַּעֲרוּבוֹת רְבִיעִית, וְאִין יְדוּעַ פְּמָה יֵצֵא מִחַיִּים וְכַמָּה יֵצֵא אַחַר מִיתָה, אֶפְלוֹ חֲצִי רְבִיעִית מִחַיִּים וְחֲצִיָּה אַחַר מִיתָה - הָרִי זֶה נִקְרָא דָם תְּבוּסָה, וּמִטְמֵא בְּמִשְׁא וּבְמִגְעַ וּבִאֵהֶל, אֲלֵא שֶׁטְמֵאתוֹ מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים⁷⁸.

77) כרבי עקיבא שם, מפני שבנדה עא, א - אמרו, שזו היא דעת חכמים. (78) נדה סב, ב.

יד. הָרוּג⁷⁹ שֶׁהָיָה מְטֹל עַל הַמָּטָה וְדָמוֹ מְנֻטָף כְּשֶׁהוּא חַי וְיֹרֵד לְגִמְא, וּמַת וְהָרִי הָדָם מְנֻטָף אַחַר מוֹתוֹ וְיֹרֵד לְאוֹתָהּ גִּמְא - הָרִי כֹל הָדָם שֶׁבָה טְהוֹר; שְׁטֵפָה טֵפָה רְאוּשָׁה רְאוּשָׁה⁸⁰ בְּטֵלָה בְּדָם שֶׁיֵּצֵא מִחַיִּים. יֵצֵא מִמֶּנּוּ רְבִיעִית דָּם בְּלִבָּד, וְסִפֵּק כֹּלָּה מִחַיִּים סִפֵּק כֹּלָּה לְאַחַר מִיתָה - הָרִי זֶה סִפֵּק טְמֵאָה כְּשֶׁאֵר הַסִּפְקוֹת, וְהַנּוֹגֵעַ בָּהּ בְּרִשּׁוֹת הֵחִיד - טְמֵא, בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים - טְהוֹר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּמִקוּמוֹ⁸¹.

79) שם עא, א. (80) פירוש, טיפה ראשונה שנפלה לתוך הדם שיצא מחיים - בטלה ברוב, וכשנפלה השנייה דינה כראשונה ובטלה, וכן הטיפות שלאחריהן. (81) בהל' אבות הטומאות מפט"ז ואילך.

טו. הַקָּבֵר⁸² כֹּל זְמַן שֶׁהַטְמֵאָה בְּתוֹכוֹ מִטְמֵא בְּמִגְעַ וּבִאֵהֶל כְּמַת, דִּין תּוֹרָה; שְׁנֵאֵמַר: אוֹ כְּמַת אוֹ כְּעֵצִים אֲדָם אוֹ כְּקֵבֶר. וְאַחַד הַנּוֹגֵעַ בְּגוֹף שֶׁל קֵבֶר אוֹ הַנּוֹגֵעַ בְּכַתְלֵיו⁸³. וְהוּא שֶׁהָיָה בְּנוֹי⁸⁴ וְסִתּוּם⁸⁵ וְאַחַר כֵּן יִהְיֶה כֹּל מִטְמֵא בְּמִגְעַ וּבִאֵהֶל. אֲבָל הַמַּעְמִיד כְּלִים אוֹ אֲבָנִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן בְּצִדֵי הַמַּת, וְכִסָּה עָלָיו מְלַמְעֵלָה כְּלִים אוֹ בְּאֲבָנִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - זֶה הַפְּסוּי הַמְטֹל מְלַמְעֵלָה נִקְרָא⁸⁶ גּוֹלָל, וְאֵלּוֹ הַצְּדִידִין הַמַּעְמִידִין אֵת הַגּוֹלָל שֶׁהוּא נִשְׁעַן עָלָיֶהן נִקְרָאִין דּוֹפֵק; וְשְׁנֵיהֶם, הַגּוֹלָל אוֹ הַדּוֹפֵק, מִטְמֵאִין בְּמִגְעַ וּבִאֵהֶל כְּקֵבֶר, וְטְמֵאִתָּן מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, וְאִינָן מִטְמֵאִין בְּמִשְׁא⁸⁷. לְפִיכָּה, אִם גָּרַר הַגּוֹלָל בְּחֻבְלִים⁸⁸ עַד שֶׁכִּסָּה בּוֹ אֵת הַמַּת אוֹ גָּרְרוֹ אוֹ שְׁמָטוֹ מֵעַל הַמַּת, אוֹ שְׁגָרַר הַדּוֹפֵק עַד שֶׁהַעְמִיד עָלָיו הַגּוֹלָל אוֹ שְׁמָטוֹ בְּחֻבְלִים מִתַּחַת הַגּוֹלָל - הָרִי זֶה טְהוֹר⁸⁹. וְדָבָרִים שְׁסוּמְכִין אֵת הַדּוֹפֵק⁹⁰, וְהֵם הַנִּקְרָאִין דּוֹפֵק דּוֹפֵקִין - הָרִי הֵן טְהוֹרִין⁹¹.

82) אהלות פ"ז מ"א. (83) שם, בתנאי, שיש במקום הטומאה בפנים טפח על טפח ברום טפח פנוי, ואם אין

בָּהֶן רִבְעֵ הַקָּבֵר⁶⁴ - הָרִי אֵלּוֹ מִטְמֵאִים כְּמַת בְּמִגְעַ וּבְמִשְׁא וּבִאֵהֶל⁶⁵. הָיָה פָחוֹת מִרְבַּע, אֶפְלוֹ עֵצִים בְּשִׁעוּרָה - מִטְמֵא בְּמִגְעַ וּבְמִשְׁא וְאִינּוֹ מִטְמֵא בִּאֵהֶל⁶⁶.

(64) הקב מכיל ארבעה לוגים, והלוג שש ביצים בינוניות. (65) במשנה אהלות פ"ב מ"א, שנינו: "רובע עצמות מרוב הבנין או מרוב המנין", וכן היא דעת בית-הלל בעדיות פ"א מ"ו, ומשמע שרובע עצמות אינו מטמא אלא אם הן מרוב המנין או מרוב הבנין. וכדי שלא יהיו דברי רבינו בניגוד לבית-הלל ולסתם משנה - עלינו לפרש, שהתכוון לומר שאין בהן רוב מנין ורוב בנין, אבל הן מן רוב המנין או רוב הבנין. ולפיכך דייק וכתב שאין "בהן" ולא "שאנין" מרוב (ראה כסף-משנה). (66) במשנה עדיות שם, שנינו: "שמאי אומר, אפילו בעצם אחד". פירוש, אפילו עצם אחת גדולה שיש בה רובע הקב מטמאה באוהל, וסובר רבינו שדעת יחיד היא ואין הלכה כמותו.

י. הָיָה עֵצִים אֶחָד, אֶפְלוֹ יֵשׁ בּוֹ רִבְעֵ - הָרִי זֶה מִטְמֵא בְּמִגְעַ וּבְמִשְׁא וְאִינּוֹ מִטְמֵא בִּאֵהֶל. טְמֵאֵת עֵצִים אֶחָד הִלְכָה מִפִּי הַשְּׁמוּעָה. לְפִי שְׁנֵאֵמַר: וְכֹל הַנּוֹגֵעַ בְּעֵצִים, לְמַדּוֹ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה⁶⁷: אֶפְלוֹ עֵצִים בְּשִׁעוּרָה מִטְמֵא בְּמִגְעַ וּבְמִשְׁא. וְלְפִי שֶׁטְמֵאֵתוֹ הִלְכָה, הָרִי הוּא דִּין תּוֹרָה⁶⁸ וְלֹא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים.

(67) פירוש, הלכה היא מפי השמועה, שיש לה רמז במקרא, אבל אינה דרשה גמורה. ראה למעלה אות יב. (68) בהקדמתו לסדר טהרות, מונה רבינו עצם כשעורה בין אבות דרבנן, וברור שחזר בו כאן, ומשנה מפורשת בנוזי מט, ב - אומרת, שהניזיר מגלה על עצם כשעורה.

יא. מַת⁶⁹ שֶׁהִרְקִיבוּ עֲצָמוֹתָיו בְּקֵבֶר וְנִעְשׂוֹ רֵקֵב - מְלֵא חֲפָנִים⁷⁰ מְאוֹתוֹ רֵקֵב מִטְמֵא בְּמִשְׁא וּבִאֵהֶל⁷¹ כְּמַת; וְאִינּוֹ מִטְמֵא בְּמִגְעַ, לְפִי שֶׁאֵי אֶפְשָׁר לַגֵּעַ בְּכֹל⁷², שֶׁהָרִי אִינּוֹ גּוֹף אֶחָד. וְאֶפְלוֹ גְּבֹלֵ בְּמִים - אִינּוֹ חֲבוּר⁷³.

(69) אהלות פ"ב מ"ב. (70) במשנה נאמר: "מלא תרווד". ובנוזי נ, ב - מפרש חזקיה: מלא פיסת היד (פירש רש"י): בלי אצבעות), ורבי יוחנן מפרש: מלא חפניו. ופסק כר' יוחנן נגד חזקיה רבו, מפני שבגמרא שם אמרו שדעת רבי יוחנן כחכמים, וחזקיה כרבי מאיר (ראה רש"י שם) (כסף-משנה). (71) שהרי נשא את כולו והאהיל על כולו. (72) רק בפירוים הקרובים ביותר לגוף הנוגע (חולין קכו, ב). (73) משנה, אהלות שם.

יב. דָּם הַמַּת⁷⁴ מִטְמֵא כְּמַת בְּמִגְעַ וּבְמִשְׁא וּבִאֵהֶל; שְׁנֵאֵמַר: בְּנִפְשׁ הָאָדָם, וְנֵאֵמַר: כִּי הָדָם הוּא הַנִּפְשׁ. וְכַמָּה שְׁעוּרָה? רְבִיעִית⁷⁵. אֶפְלוֹ תַמְצִית הָדָם⁷⁶, כֹּל זְמַן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אֲדוּמוּמִית מִטְמֵא בִּאֵהֶל הַמַּת.

(74) שם. (75) רביעית הלוג = כביצה וחצי הביצה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָף עַל פִּי שֵׁשׁ עָלְיוּ בָּשָׂר פְּדֵי לְהַעֲלוֹת אַרוּכָה. וְהַשְׁדָּרָה שֶׁחֲסָרָה וְאֵין בָּהּ רִבְעַ עֲצָמוֹת. וְהַגְּלִגְלֹת שֶׁחֲסָרָה וְאֵין בָּהּ רִבְעַ עֲצָמוֹת. וְעֵצִים אֲפֵלוּ כִּשְׁעוֹרָה. וְאֶרֶץ הָעַמִּים. וּבֵית הַפָּרֶס. הַכֹּל שֶׁבַע.⁵

3) ואם חסר עצמו אפילו כל שהוא טהור לגמרי. (4) בבא זו מלמדת, שאפילו לא נשאר כדי להעלות ארוכה מטמא במגע ובמשא. ואף על פי שיש בשר כדי להעלות ארוכה – אינו מטמא באוהל. (5) מנה שמונה פריטים. ואולי אבר מן המת שחסר עצמו ויש בשר כדי להעלות ארוכה, ושאינ עליו, נמנו כדבר אחד.

ג. הגולל והדופק מטמאין במגע ובאהל פקב וְאֵינוּ מְטַמְּאִין בְּמִשָּׂא. הֶרְקַב מְטַמְּא בְּמִשָּׂא וּבִאֱהֶל וְאֵינוּ מְטַמְּא בְּמַגַּע. טְמֵאת רִבְעַ עֲצָמוֹת בְּאֱהֶל, וְטְמֵאת רִבְעִיעִית דָּם, וְטְמֵאת אֵיבָר שְׂאִין עָלְיוּ בָּשָׂר כְּרֹאֵי, בֵּין מִן הַמֵּת⁶ בֵּין מִן הַחַי - וְרֹאֵה לִי, שְׁפָלָן טְמֵאתָן אֵינָן דִּין תּוֹרָה; שְׁהִרִי אֵין הַנְּזִיר מְגַלַּח עֲלֵיהֶן⁷, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּנִזְרֹתָ⁸, וְאֵין חִבְּכִין עֲלֵיהֶן עַל בֵּיאַת הַמִּקְדָּשׁ, וְכָל טְמֵא בְּטְמֵאָה שֶׁל תּוֹרָה חִבְּכֵי עַל בֵּיאַת הַמִּקְדָּשׁ. לְפִיכָף אֲנִי אוֹמֵר, שְׁפָל טְמֵאָה מִן הַמֵּת שְׂאִין הַנְּזִיר מְגַלַּח עֲלֵיהָ - אֵינָה דִּין תּוֹרָה.

6) כשהעצם שבו היא פחותה מכשעורה (כגון בנפל קטן – כסף משנה), שאם היא כשעורה מטמאה מן התורה. 7) ובנזיר מא, ב משמע שכל טומאות דאורייתא הנזיר מגלח עליהן. 8) פרק ז, הלכה ב. ושם כתב שהנזיר מגלח על חצי קב עצמות ועל חצי לוג דם ועל אבר שיש עליו בשר כראוי.

ד. אֵין רֶקַב הַמֵּת מְטַמְּא עַד שֵׁיבָר עָרִם בְּאֶרֶץ שֶׁל שֵׁשׁ אוֹ שֶׁל זְכוּכִית⁹ וְכִיּוֹצֵא בְּהֶן וְיִהְיֶה כְּלוֹ שְׁלֹם. חֶסֶר מִמֶּנּוּ אֵיבָר אוֹ שֶׁנִּקְבַּר כְּסוּתוֹ אוֹ בְּאֶרֶץ שֶׁל עֵץ אוֹ שֶׁל מַתְּכַת - אֵין רֶקַב טְמֵא, מִפְּנֵי שֶׁרֶקַב הַכְּסוּת אוֹ רֶקַב הָעֵץ אוֹ חֲלוּדַת הַמַּתְּכַת תִּתְעַרֵּב בְּרֶקַב גְּוִיתוֹ. וְרֶקַב הַמְּטַמֵּא שֶׁנִּתְעַרֵּב בּוֹ¹⁰ עֶפֶר כֹּל שֶׁהוּא - הִרִי הוּא בְּטְמֵאתוֹ¹¹. וְלֹא אָמְרוּ רֶקַב אֱלָא לְמַת בְּלֶבֶד, אֲבָל הַרֹג אֵין לוֹ רֶקַב.

9) אין חלודה שולטת בזכוית וגם אינה מתפוררת לחלקים דביקים וכן השיש, אבל שאר אבנים מתפוררים. כל דיני רקב הם הלכה למשה מסיני (רש"י שם). 10) אחר שנעשה רקב. 11) תערובת לפני שירדה לו טומאת רקב – מעכבת, אבל תערובת הבאה לאחר מכאן אינה מטהרת.

ה. קָבְרוּ שְׁנֵי מֵתִים כְּאֶחָד, אוֹ שֶׁגָּזְזוּ שְׁעָרוֹ אוֹ צִפְרָנָיו וְקָבְרוּם עִמּוֹ, אוֹ שֶׁקָּבְרוּ אִשָּׁה מְעַבְרַת וְעַבְרָה בְּמַעֲיָה - אֵין לָהֶם רֶקַב¹².

12) מפני שמעורב בו רקב מגוף אחר. 1) טַחֵן הַמֵּת עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה רֶקַב - אֵינוּ מְטַמֵּא, עַד שֵׁיבָרָיו מְאֵלָיו.

כשיעור הזה אינו מטמא מן הצדדים אלא כנגד הטומאה. (84) בידי אדם. (85) ואם הוא פתוח טפה על טפה, הטומאה יוצאת דרך הפתח. (86) בפירושו למשנה ד' שם כתב רבינו, שגולל ודופק הם הקבר עצמו, הדופק הם ארבעת הכתלים, והגולל הוא הכיסוי שלמעלה (וכן דעת רש"י), אבל כאן חזר בו, ומפרש שגולל ודופק שניהם הם על הקבר (ראה 'תוספות יום טוב' שם). (87) רבינו בפירושו למשנה הנ"ל כתב הטעם, מפני שמשא במת עצמו אינו מפורש בתורה אלא נלמד בקל-וחומר מנבילה, לא גזור בגולל ודופק. והראב"ד כאן אומר שגולל ודופק מטמאים מן התורה. מגע למד רבי עקיבא מן הכתוב: וכל אשר יגע כו' (במדבר יט, טז), ואהל מ"על פני השדה" אבל משא לא נזכר בתורה. (88) ולא נגע בו. (89) האדם שגרר את הגולל. (90) מצדדיו. (91) משנה, שם.

טז. שָׂדֵה שֶׁנִּחְרַשׁ בָּהּ קָבָר וְאֵבָדוּ עֲצָמוֹת הַמֵּת בְּעַפְרָה⁹² - הִיא הַנִּקְרָאת בֵּית הַפָּרֶס. וְעַפְרָה מְטַמְּא בְּמַגַּע וּבְמִשָּׂא, שְׂמָא יֵשׁ בָּהּ עֵצִים כִּשְׁעוֹרָה, וְאֵינָה מְטַמְּאָה בְּאֱהֶל. וְכֵן כָּל אַרְצוֹת הָעַמִּים עֶפְרָן מְטַמְּא בְּמַגַּע וּבְמִשָּׂא מִפְּנֵי הָעֲצָמוֹת שְׂאִין נִזְהָרִין בְּהֶן. וְטְמֵאת בֵּית הַפָּרֶס וְאֶרֶץ הָעַמִּים⁹³ מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר⁹⁴.

92) אהלות פ"ח מ"ב. ראה לקמן פ"י. 93) שבת יד, ב: יוסי בן יעזר איש צרידה יוסי בן יוחנן איש ירושלים, גזרו טומאה על ארץ העמים. 94) לקמן פ"ט הי"ב.

~ יום שני ה' תשרי ~

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

1) יבאר המטמאים במגע ובמשא ובאוהל והמטמאים במגע ובמשא ולא באוהל, כל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה, ומתי רקב המת מטמא, המת שנשרף ושלדו קיימת, ושפיר מרוקם שטרפו במים, תולעים ועורות האדם, וכל שבמת טמא בשעת חיבורו, משקה היוצא מהמתים והדברים שאם חסרו כל שהוא טהורים.

א. אֵלוּ מְטַמְּאִין בְּמַגַּע וּבְמִשָּׂא וּבִאֱהֶל: הַמֵּת, אֲפֵלוּ נִפְלָ שְׁלָא נִתְקַשְּׂרוּ אֵיבָרָיו בְּגִידֵין. וּכְזוֹת מִבְּשָׂר הַמֵּת, וּכְזוֹת נֶצֶל. וְאֵיבָר מִן הַחַי וְאֵיבָר מִן הַמֵּת שֵׁשׁ עֲלֵיהֶם בָּשָׂר כְּרֹאֵי. וְהַשְׁדָּרָה וְהַגְּלִגְלֹת, וְרֹב בְּנִינּוֹ וְרֹב מְנִינּוֹ. וְרִבְעַ עֲצָמוֹת מִכָּל מְקוֹם, אָף עַל פִּי שְׂאִין בְּהֶן לֹא רֹב בְּנִינּוֹ וְלֹא רֹב מְנִינּוֹ. וְרִבְעִיעִית דָּם תְּבוּסָה². הַכֹּל שֶׁתִּים עֲשׂוּרָה.

2) דם המטפטף מאדם הרוג בין חיים למיתה ומעורב בו דם חי ודם מת, וטומאתו מדרבנן.

ב. וְאֵלוּ מְטַמְּאִין בְּמַגַּע וּבְמִשָּׂא וְאֵין מְטַמְּאִין בְּאֱהֶל: אֵיבָר מִן הַחַי שֶׁחֲסָר בָּשָׂרוֹ וְאֵין בּוֹ לְהַעֲלוֹת אַרוּכָה³. וְאֵיבָר מִן הַמֵּת שֶׁחֲסָר בָּשָׂרוֹ אוֹ עֲצָמוֹ וְלֹא נִשָּׂא בָּשָׂר פְּדֵי לְהַעֲלוֹת אַרוּכָה⁴ אוֹ שֶׁחֲסָר הָעֵצִים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

21) כלשון אחרון של עולא, אבל ללשון ראשון גם כשלא עיבדו טהור מן התורה. (22) בגמרא שם: "גזירה שמה יעשה אדם עורות אביו ואמו שטיחים".

יב. עור הבא כנגד פניו של אדם כשיוֹלד, בין שהיה חי ואמו תיה בין שנולד מת ואמו מתה - הרי זה טהור, מפני שהוא כמו פֶּרֶשׁ או צוֹאֵה וְקִיא וכיוצא בהן.

יג. כל שבמת טמא, חוץ מן השנים והשער והצפרן²³, הואיל וגזען מחליף²⁴. ובשעת חבורן הכל טמא. כיצד? המת בחוץ ושערו בתוך הבית - נטמא כל אשר בבית. וכן הנוגע²⁵ בשערו או בשניו או בצפרניו כשהן מחברין - נטמא. שערו העומד להגזז²⁶ וצפרניו העומדים להנטל, הואיל והן עומדין להנטל יש בהן ספק. לפיכך, הנוגע בהן - הרי הוא ספק טמא. כל משקה²⁷ היוצא מן המתים - טהור²⁸, חוץ מדמו. וכל מראה דמים מן המת - טמא, כמו שבארנו. ומפני מה לא גזרו על משקה המת פֶּדְרָךְ שגזרו על משקין היוצאין מפל הטימאין? מפני שהמת הפל גדלין ממנו, לא גזרו על משקיו.

23) אחר שפירשו מן המת. (24) נידה נה, א. פירוש, אם ניטלו יש להם חליפים שאחרים צומחים במקומם. בשיניים, - שמקצתן אינן חוזרות וצומחות - נאמר שם בגמרא טעם אחר; מפני שלא נבראו עימו. (25) נזיר נא, א. דין זה יוצא מאיבעיה של חזקיה שם בשערו העומד להיגלח, ומשמע שאם אינו עומד להיגלח - טמא. (26) לפני שמת עמדו להיגזז. (27) דבר נוזל. (28) ואף על פי שנוזלים היוצאים מטומאות אחרות טמאים.

יד. כִּבְד שְׁנֹמֹזְחָה מְטַמְאָה בְּרִבְעִית, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּדָם נִקְפָּה. דָּם קָטָן שֶׁיֵּצֵא כְּלוֹ, אִם אֵין בּוֹ רִבְעִית - טהור, אף על פי שהוא כל דָּם שְׁבוּי²⁹.

29) כחכמים באהלות פרק ב משנה ד נגד דעת רבי עקיבא שמדמה דם לעצמות ששלד שלם מטמא בכל שהוא. בחוספתא שם פרק ג הלכה ד השיבו חכמים לרבי עקיבא שלוש תשובות למה אין לדמות בשר לעצמות: א. העצמות אפילו פחות משיעורן (רובע הקב) מטמאות ברוב מניין ורוב בניין; ב. אפילו עצם כשעורה מטמא במגע ובמשא. אבל דם אינו מטמא פחות משיעורו הקבוע (רביעית); ג. אי אפשר שלא נשארה טיפת דם בגופו של הקטן.

טו. וְאֵלוֹ אִם חִסְרוֹ כֹּל שֶׁהוּא - טהורים: רביעית דָּם, וְעֵצִים פְּשְׁעוֹרָה, וְכִזְיֹת בְּשָׂר, וְכִזְיֹת נֶצֶל, וּמְלֵא חֲפְנִים רֶקֶב, וְאֵיבָר מִן הַחַי שֶׁחִסַּר מְעַצְמוֹ כֹּל שֶׁהוּא.

פֶּרֶק רִבְעִי

1) יבאר דין רביעית דם, ושדרה שנגמרה, וגולגולת של שני

ז. טְהוֹנוֹ כְּלוֹ וְהַנִּיחוֹ עַד שִׁירְקִיב, או שִׁירְקִיב מְקַצְתוֹ כְּשֶׁהוּא חַי וּמַת וְהִרְקִיב כְּלוֹ - הֲרִי זֶה סָפֵק, וְאִם נִטְמָא לְמֵלֵא חֲפְנִים מְרַקֵּב זֶה - הֲרִי זֶה טְמֵא בְּסָפֵק.

ח. מְלֵא חֲפְנִים וְעוֹד מְעַפֵּר הַנְּמַצָּא תַּחַת הַמַּת או מְעַפֵּר הַנְּמַצָּא בְּרֶקֶב, וְאֵין יָדוּעַ מַה טִּיבוֹ, אִם הוּא רֶקֶב שֶׁמְטַמָּא בְּאֵהָל, או אֵינוֹ אֶלָּא עֶפֶר שֶׁנִּתְלַקְלַךְ בְּנֶצֶל הַמַּת וְדָמוֹ - הֲרִי זֶה מְטַמָּא בְּמֵשָׁא וּבְאֵהָל¹³, שֶׁהֲרִי יֵשׁ בְּמֵלֵא חֲפְנִים וְעוֹד מְלֵא חֲפְנִים רֶקֶב¹⁴. וְיִרְאֶה לִי, שֶׁאֵף זֶה טְמָאָה מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים.

13) ובנידה כז, ב נימקו: "לפי שאי אפשר למלאות תרווד ועוד עפר בית הקברות שאין בו תרווד רקב". ולכאורה זה מנוגד למה שאמר בהלכה ד, שרקב שיש בו תערובת כל שהיא אינו מטמא. ובאליהו רבא במשנה שם מפרש על פי התוספתא כאן, שמה שאמרו הנקבר בכסותו או בארון של עץ אין לו רקב, הכוונה שאין לו דין רקב לטמא במלוא תרווד אלא דין עפר קברות לו, שצריך כמלוא תרווד ועוד. [והמביט בקרית ספר כותב, שמדאורייתא אינו מטמא אם יש בו תערובת, אבל מדברי סופרים מטמא]. (14) פירוש, אנו מחמירים ואומרים שמה רקב הוא שמטמא בשיעור מלוא חפניים במשא ובאהל, אבל במגע אינו מטמא כלמעלה פרק ב הלכה י"א.

ט. הַמַּת שֶׁנִּשְׂרַף וְשִׁלְדוֹ קִימַת¹⁵, וְהוּא הַשְּׂדֵרָה וְהַצְּלָעוֹת - הֲרִי זֶה מְטַמָּא כְּמַת שְׁלֵם. וְאֵין צְרִיף לֹאמַר אִם נִחְרַף¹⁶. אֲבָל אִם נִשְׂרַף עַד שֶׁנִּתְבַּלְבְּלָה צוֹרֵת תְּבֻנִיתוֹ - טהור. וְכֵן שֶׁפִּיר¹⁷ מְרַקֵּם¹⁸ שֶׁשְׂרָפוֹ בְּמֵים¹⁹ - טהור, שֶׁהֲרִי נִתְבַּלְבְּלָה צוֹרֵתוֹ.

15) כגון שנשרף ונעשה פחם ונשארה תבניתו כמו שהיתה. 16) חריכה פחותה משריפה. 17) תחילת יצירתו של העובר. 18) צורת איבריו ניכרת. 19) עירבבו.

י. בְּשָׂר הַמַּת שֶׁנִּשְׂרַף וְנִעְשָׂה כְּקִמַּח²⁰ - טהור. וְכֵן אֶפֶר הַשְּׂרוּפִין - טהור. וְכֵן הַתּוֹלְעִים הַנִּהְיוּיִן מִבְּשָׂר הַמַּת, בֵּין חַיִּים בֵּין מֵתִים - טהורין. וְכֶבֶד בְּאֶרְנוֹ, שֶׁהַמַּת כְּבָשָׂר כְּכֹל מְקוּם, בֵּין כְּמַת בֵּין בְּנִבְלָה וְשִׂיָּן.

20) בגמרא שם מחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש אם נפרך ולא נעשה כקמח, ר' יוחנן מטהר וריש לקיש מטמא, ואם נעשה כקמח גם ריש לקיש מטהר. ומדברי רבינו כאן נשמע שפוסק כריש לקיש.

יא. עוֹר הָאָדָם - כְּבָשָׂרוֹ. וְאִם עִבְדוּ כֹּל צִרְפוֹ או הִלָּף בּוֹ פְּדֵי עֲבוּדָה - הֲרִי זֶה טהור מִן הַתּוֹרָה²¹. אֲבָל מְדַבְּרֵיהֶם מְטַמָּא בְּכִזְיֹת כְּבָשָׂר הַמַּת. גְּזֵרָה שְׁלֵא לְהַרְגִיל בְּנֵי אָדָם לְעַבּוֹד עוֹרוֹת הָאָדָם וְיִשְׁתַּמְשׂוּ בְּהֵן²².

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. פְּזִית מִן הַמֵּת שֶׁחֲתָכוּ לְחַלְקִים וְרָדְדוּ¹⁷ וְדָפְקוּ - מְטַמֵּא בְּאֵהָל וּבְמִשְׁאֵא¹⁸, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַגְעוֹ¹⁹ קִצְתוֹ²⁰ אֶף עַל פִּי שְׁחִיבְרוֹ, שְׂאִין חֲבוּרֵי אָדָם חֲבוּר.

17) דפק עליהם בדבר קשה, ועל-ידי הדפיקות נתחברו החלקים. 18) כמו ברובע עצמות. 19) כמו עצם כשעורה שנחלק ורובע עצמות שנדקדקו. ולשלשם נימוק אחד, מפני שאינו נוגע בכל השיעור, אבל נושא הוא את כל השיעור וגם מאהיל על כולו. 20) משמע, שאם נגע בבת אחת בכל חלקי הכזית - טמא. וזה כדעת חכמים במשנה אהלות פ"ג, א. ומוכן גם בעצם כשעורה שנחלק - הדין כך.

ו. פְּזִית חֲלָב²¹ שְׁלֵם שֶׁהִתִּיכוּ - טַמֵּא²². הִיָּה מְפָרֵד וְהִתִּיכוּ - טְהוֹר²³.

21) נזיר נ, ב. 22) שהרי לא נתפרד לחלקים. בגמרא שם אמרו, שלא בכל התנאים טמא, ויש לתמוה שרבינו סתם הדברים. 23) לפני ההתכה פרוח טומאתו, וההתכה אינה מועילה מפני שחיבורי אדם אינו חיבור.

ז. שְׁדָרְהָ²⁴ שֶׁנִּגְרְרוּ מִמֶּנָּה רַב חֲלִיּוֹת שְׁלָה, אֶף עַל פִּי שֶׁשְׁלָדָה קִיָּמָת - אֵינָה מְטַמֵּאָה בְּאֵהָל. וּבִזְמַן שֶׁהִיא בְּתוֹךְ הַקֶּבֶר, אֶפְלוּ מִשְׁפָּרָת, אֶפְלוּ מִכְתֶּת²⁵ - מְטַמֵּאָה בְּאֵהָל, מִפְּנֵי שֶׁהַקֶּבֶר מְצַרְפָּה.

24) נזיר נב, א. 25) לחלקים דקים.

ח. כָּל הַמְטַמֵּאִין²⁶ בְּאֵהָל שֶׁנִּחְלְקוּ וְהִכְנִיסֵן בְּתוֹךְ הַבַּיִת - הָאֵהָל מְצַרְפֵּן וּמְטַמֵּאִין בְּאֵהָל.

26) כחכמים במשנה אהלות פ"ג, א.

ט. עֵצִים²⁷ שִׁישׁ עָלָיו פְּזִית בְּשָׂר בִּידֵי שְׂמִים, וְהִכְנִיס מְקַצְתוֹ²⁸ לְפָנִים מִן הַבַּיִת - נְטַמֵּא הַבַּיִת. שְׂנֵי עֲצָמוֹת וְעַלֵּיהֶם כִּשְׂנֵי חֲצֵי זֵיתִים בְּשָׂר, וְהִכְנִיס מְקַצְתָּן לְפָנִים - הַבַּיִת טַמֵּא. וְאִם הָיָה הַבְּשָׂר תָּחוּב בְּעֲצָמוֹת בִּידֵי אָדָם - הַבַּיִת טְהוֹר; שְׂאִין חֲבוּרֵי אָדָם חֲבוּר.

27) תוספתא אהלות פ"ד ה"ד. 28) אפילו מקצת העצם, מפני שהוא מחובר בידי שמים, הרי הוא כאילו נכנס כולו. וכל-שכן אם הכניס מקצת הבשר, שהבשר גורם לטומאת אהל ולא העצם.

י. מְלֵא חֲפָנִים²⁹ רָקֹב שֶׁנִּתְפָּזֵר בְּתוֹךְ הַבַּיִת - הַבַּיִת טַמֵּא³⁰.

29) משנה אהלות פ"ג, ב. 30) כחכמים

יא. רְבִיעִית דָּם³¹ שֶׁנִּבְלָעָה בְּתוֹךְ הַבַּיִת - הַבַּיִת טְהוֹר לְהַבְּאָה³², וְכֹל שֶׁהָיָה בּוֹ בְּעַת שֶׁנִּבְלָעָה³³ הִרְבִּיעִית בְּאַרְצֵן טַמֵּא.

31) נידה סב, ב. 32) אחר שנבלעה. 33) נראה, שאפילו נבלעה מקצת הרביעית ולא נשאר כשיעור רביעית - טהור.

יב. פְּזִית³⁴ מִן הַמֵּת שֶׁאֲבָד בְּתוֹךְ הַבַּיִת וּבִקֵּשׁ וְלֹא

מתים, כל טומאות שבמת אם מצטרפין, ועצם כשעורה שנתחלקה לשנים, רובע עצמות שנרקבו, וכזית מן המת שחתכו לחלקים ודבקו, ושדרה שנגמר רוב חוליות שבה, כל המטמאין באוהל שנחלקו והכניסו בתוך הבית, מלא חפנים רקב שנתפזר בתוך הבית, דם שנשפך באויר ודם שנבלע בכסות, וכיצד משערין אותה, המגע והמשא והאוהל שלשה שמות הם.

א. רְבִיעִית דָּם² הַבָּאָה מִשְׂנֵי מֵתִים - טְהוֹרָה, עַד שֶׁתְּהִיָּה כָּל הִרְבִּיעִית מִמֵּת אֶחָד. שְׁדָרְהָ שֶׁנִּגְמְרָה מִשְׂנֵי מֵתִים, כִּגְזוֹן שֶׁהָיוּ מְקַצְת הַחֲלִיּוֹת מֵאֶחָד וְתִשְׁלַחֲמֶן מִמֵּת אַחֵר, וְכֵן הַגְּלָגֶלֶת שֶׁל שְׂנֵי מֵתִים³, וְרִבְעַ עֲצָמוֹת מִשְׂנֵי מֵתִים, וְאֵיבָר מִן הַמֵּת מִשְׂנֵי מֵתִים - כָּל אֵלוֹ אֵינָן מְטַמֵּאִין בְּאֵהָל, אֲלֵא בְּמַגְע וּבְמִשְׁאֵא⁴, כִּשְׂאָר כָּל עֲצָמוֹת.

2) כל הדינים שבהלכה זו שנויים במחלוקת באהלות פ"ב מ"ו, ורבינו פסק ככולם כחכמים. 3) חלק אחד ממת זה. והחלק השני, המשלים את החסר, בא ממת אחר. 4) אם יש בהן כשעורה.

ב. אֵיבָר⁵ מִן הַחַי מִשְׂנֵי אֲנָשִׁים - טְהוֹר. אֶפְלוּ מֵאִישׁ אֶחָד, אִם נִחְלַק לְשָׁנִים⁶ - טְהוֹר⁷.

5) שם. 6) וחזר וחיברם. 7) כתנא-קמא שם. והטעם, מפני "שאין חיבורי אדם חיבור" (שם פ"ג מ"ד). פירוש, חיבור מלאכותי בידי אדם אינו חיבור לטומאה.

ג. פְּזִית⁸ בְּשָׂר מִשְׂנֵי מֵתִים, וּכְזִית נֶצֶל מִשְׂנֵי מֵתִים, וּמְלֵא חֲפָנִים רָקֹב מִשְׂנֵי מֵתִים⁹ שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן יֵשׁ לוֹ רָקֹב¹⁰ - הִרִי אֵלוֹ מְצַטְרְפִין זֶה עִם זֶה. וְכֵן פְּחָצֵי זֵית בְּשָׂר וְכַחֲצֵי זֵית נֶצֶל מְצַטְרְפִין זֶה עִם זֶה¹¹. וּשְׂאָר כָּל הַטַּמֵּאוֹת שֶׁבַּמֵּת אֵין מְצַטְרְפִין זֶה עִם זֶה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא שׁוּוּ בְּשַׁעֲרֵיהֶן.

8) תוספתא אהלות פ"ד ה"ג. 9) שלא נקברו יחד (ראה למעלה פ"ג ה"ה). 10) לפי התנאים שנתבאר למעלה בפ"ג. 11) שם, ניצל דינו כבשר, ומטמא בכזית כבשר.

ד. עֵצִים פְּשְׁעוּרָה¹² שֶׁנִּחְלַק לְשָׁנִים - מְטַמֵּא בְּמִשְׁאֵא¹³. וְכֵן רִבְעֵ¹⁴ עֲצָמוֹת מֵת אֶחָד שֶׁנִּדְקְדְּקוּ¹⁵ וְאֵין בְּכָל אֶחָד מֵהֶם עֵצִים פְּשְׁעוּרָה - מְטַמֵּאִין בְּאֵהָל¹⁶ כְּאֵלוֹ לֹא נִדְקְדְּקוּ.

12) אהלות פ"ב מ"ז, כ"ר עקיבא. 13) במשנה כתוב סתם: ר' עקיבא מטמא, ורבינו מפרש שמטמא במשא בלבד, אבל לא במגע כמו רקב (למעלה פ"ג ה"ג) וכזית מן המת שבהלכה הבאה (ראה להלן אות יט). 14) שם, כחכמים.

15) נשברו לחלקים דקים. 16) וכל-שכן שמטמא במשא, אבל לא במגע. [המלה "וכן" מתפרשת ככה: כמו שעצם כשעורה שנחלקה מטמאה כלפני חלוקתה, היינו במשא, כך רובע עצמות שמטמא באוהל, אין החלוקה גורעת מחומר טומאתו לטמא באוהל. אבל במגע אינו מטמא, מפני שאי-אפשר ליגע בכולין].

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁהָאֵהִיל עַל פְּשָׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים אוֹ שְׁהָאֵהִיל עַל חֲצֵי זֵית וְחֲצֵי זֵית אַחַר מְאָהִיל עֲלָיו, אוֹ שְׁהִיָּה הוּא וְחֲצֵי זֵית תַּחַת הָאֵהֶל וְהָאֵהִיל בְּמִקְצַת גּוֹפּוֹ עַל חֲצֵי זֵית אַחַר אוֹ הָאֵהִיל חֲצֵי זֵית עַל מִקְצַתוֹ - הַכֹּל טְמֵאִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שֵׁם אֶחָד. אֲבָל הַנוֹגְעֵי⁵¹ בְּחֲצֵי זֵית אוֹ הַנוֹשֵׂא חֲצֵי זֵית וְדָבָר אַחַר מְאָהִיל עֲלָיו וְעַל פְּחָצֵי זֵית אוֹ שְׁהָאֵהִיל עֲלָיו חֲצֵי זֵית אַחַר אוֹ שְׁהָאֵהִיל הוּא עַל חֲצֵי זֵית אַחַר, וְכֵן הַנוֹשֵׂא⁵² בְּחֲצֵי זֵית וְנֹגַע בְּחֲצֵי זֵית אַחַר - הַכֹּל טְהוֹרִים; שְׂאִין הַמְּגַעַע מְצֻטְרָף עִם הַמְּשָׂא לֹא בְּמַת וְלֹא בְּשָׂאָר טְמֵאוֹת, וְלֹא הַמְּגַעַע מְצֻטְרָף עִם הָאֵהֶל, וְלֹא הָאֵהֶל מְצֻטְרָף עִם הַמְּשָׂא, [לְפִי שְׂאִינוֹ שֵׁם אֶחָד].

(50) שם פ"ג מ"א. פסק כחכמים. (51) במשנה שם, יש לכאורה סתירה בין זה בין רישא לסיפא, ועמדו על זה בגמרא חולין קכה, ב, ותיצרו שברישא המדובר בטומאה רצוצה (טומאה הנמצאת במקום סתום, ואין במקומה חלל טפח - נקראת טומאה רצוצה) והלכה למשה מסיני, שטומאה רצוצה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, ולפיכך המאהיל עליה כאילו נוגע בה. וברור שרבינו מדבר בטומאה שאינה רצוצה. (52) ולא נגע בו.

פְּרָק חֲמִישִׁי

(1) יבאר המתטמאים מחמת המת, אדם או כלים. ואדם שנטמא במת ונגע בכלים, כלים שנטמאו במת במגע או באהל, וכלים בכלים או אדם בכלים, כלי חרס אם נעשה אב הטומאה, וכלל גדול בטומאה הנקרא אב, וראשון שני ושלישי והנקרא טמא מת או ודל, ואבות טומאה של דברי סופרים, האוהל עצמו המאהיל על הטומאה, ואי זה אוהל מאהיל, היוצא מן העץ אם מתטמא באוהל, ובגדים הנוגעים במת אם מטמאין באוהל, המת אם מטמא משכב ומושב מתחתיו ועל גביו.

א. כָּל הַמִּתְטַמְּאִין² מִחַמַּת הַמֵּת, בֵּין אָדָם בֵּין פְּלִים, טְמֵאִים טְמֵאֵת שְׁבָעָה. פִּיצֵד? אָדָם אוֹ פְּלִי שֶׁנֹּגַע בְּדָבָרִים שְׁמֻטְמָאִין מִן הַמֵּת בְּמִגְעָ³, אוֹ שֶׁנִּטְמָא בְּאֵהֶל בְּאֶחָד מִדְּבָרִים שְׁמֻטְמָאִין בְּאֵהֶל, וְכֵן אָדָם שֶׁנִּשָּׂא דְבָרִים שְׁמֻטְמָאִין מִן הַמֵּת בְּמִשָּׂא - הַכֹּל טְמֵאִים טְמֵאֵת שְׁבָעָה; שְׁנֵאֲמַר: כָּל הַבָּא אֶל הָאֵהֶל וְכָל אֲשֶׁר בְּאֵהֶל יִטְמָא שְׁבָעַת יָמִים⁴.

(2) מגע ואוהל מפורשים בתורה שמטמאים טומאת שבעה, ומשא למדנו מנבילה בקל-וחומר. ראה למעלה פ"א ה"א-ב. (3) נמנו למעלה פ"ג. (4) מכתוב זה למדנו שאוהל המת מטמא טומאת שבעה, ולא הוברר למה לא הביא גם את הכתוב במגע (במדבר יט, יא): הנוגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים. [ואולי, מפני שב'ספרי' אמרו, שטומאת מגע אפשר ללמוד בקל-וחומר מאוהל, מצא רבינו כמיותר להביא גם את הכתוב במגע].

ב. אָדָם שֶׁנִּטְמָא בְּמַת וְכָלִים שֶׁיִּגַע בָּהֶן אָדָם זֶה -

נִמְצָא - הַבֵּית טְהוֹר³⁵. וְלִכְשֵׁימְצָא - הַבֵּית טְמָא לְמַפְרָע³⁶ מֵעַת שְׂאָבֵד עַד שְׁנִמְצָא.

(34) תוספתא אהלות פ"ד ה"ד. (35) אנו אומרים שחתול או עכבר אכלו. (כסף-משנה בשם הר"י קורקוס). (36) ואין אנו אומרים שזה בשר אחר.

יג. רביעית דם³⁷ שֶׁנִּשְׁפָּף בְּאֹרֶז³⁸, אִם קָרַשׁ³⁹ אוֹ שְׁהִיָּה בְּמָקוֹם אֲשֶׁבֶרֶן⁴⁰, וְהוּא הַמְּקוֹם הַנִּמְוָךְ כְּמוֹ גִמְא, וְהָאֵהִיל הַמְּאָהִיל עַל מִקְצַתוֹ - נִטְמָא. נִשְׁפָּף עַל הָאֲסִקְפָּה בְּמִוֶרֶד⁴¹, בֵּין לְפָנִים בֵּין לְחוּץ⁴² - הַבֵּית טְהוֹר⁴³, שְׁהָרִי לֹא נָח הַדָּם עַל הָאֲסִקְפָּה. וְאִם הִיָּתָה הָאֲסִקְפָּה אֲשֶׁבֶרֶן אוֹ שְׁקָרַשׁ הַדָּם עֲלֶיהָ - הַבֵּית טְמָא⁴⁴. רביעית דם שֶׁנִּבְלָעָה בְּכֶסֶת⁴⁵: אִם מִתְפַּבֵּסֶת וְיוֹצֵאָה מִמֶּנּוּ רְבִיעִית דָּם - הָרִי זֶה הַכֶּסֶת מִתְטַמָּא בְּמִגְעַע וּבְמִשָּׂא וּבְאֵהֶל; וְאִם לֹא - אֵינָה מִתְטַמָּא בְּאֵהֶל, וְהָרִי הִיא כֶּסֶת שֶׁנִּגְעָה בְּמַת; שְׂפָל הַבְּלוּעַ שְׂאִינוֹ יָכוֹל לְצַאת - טְהוֹר. פִּיצֵד⁴⁶ מִשְׁעָרִין אוֹתָהּ? ⁴⁷ מִכְּבָסִין אוֹתָהּ בְּמִים, וּמְבִיא מִים כְּמִדְתָּן⁴⁸ וְנוֹתֵן לְתוֹכָן רְבִיעִית דָּם; אִם הָיָה מְרֵאִיָּהֶן שְׂוֶה אוֹ שְׁהִיָּה מִי הַכְּפֹס אָדָם יוֹתֵר מִמִּי הַמְּזִיג - בְּיָדוֹעַ שְׂעִיָּא מִמֶּנָּה רְבִיעִית⁴⁹.

(37) אהלות פ"ג מ"ג. (38) פירוש, במקום שאין על גביו אוהל (תוספות יום טוב' ותפארת ישראל שם). (39) במקום שנפל. (40) שהוא מכונס בתוך גומא. (41) שהאסקופה משופעת. (42) בין שהשיפוע הוא כלפי פנים, ובין אם הוא כלפי חוץ. (43) ואף-על-פי שסופו של הדם להגיע לבית דרך השיפוע, טהור הבית כל זמן שלא הגיע, שהשיפוע אינו מחבר (במשנה: "הקטרס"). ואף-על-פי שבשר או עצמות שנחלקו מטמאים באוהל (ראה למעלה ה"ד וה"ה), דם אינו מטמא אלא במחובר. והראב"ד בהשגותיו כאן מפרש טעמו של דבר: רביעית דם מטמא מפני שדם נקרא נפש, ונפש היא רביעית דם מחובר (שיעור הדם בגופו של קטן), ולא כשהוא מחולק. (44) אפילו מקצתו מחוץ למשקוף, כי האוהל מטמא אף-על-פי שהוא מאהיל רק על חלק מן הטומאה. (45) שם משנה ב. (46) תוספתא שם פ"ד ה"ד. (47) לקבוע אם יוצאת רביעית דם. (48) ככמות המים לפני הכיבוס. (49) ולכאורה אפשר לקבוע באופן יותר פשוט אם יצא רביעית או לא. אפשר למדוד את המים אחרי הכיבוס, ולראות אם יש בתערובת רביעית יותר ממה שהיה לפני הכיבוס, אולם אין לסמוך על כך, מפני שנשאר מים בכסות, ובמקומם יצא דם, ולפיכך לא גדלה כמות מי הכיבוס ברביעית. אבל כשמשערים במראה, אנו אומרים כשם שנשארו מים בכסות, כך נשאר דם באותו יחס.

יד. הַמְּשָׂא⁵⁰ וְהַמְּגַעַע וְהָאֵהֶל שְׁלִשָּׁה שְׁמוֹת הֵם, וְכָל שֶׁהוּא מְשֵׂם אֶחָד מְצֻטְרָף וּמְטַמָּא, וּמְשָׁנֵי שְׁמוֹת אֵינּוּ מְצֻטְרָף וְטְהוֹר. פִּיצֵד? הַנוֹגְעַע בְּכִשְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים אוֹ שֶׁנִּשָּׂא שְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים בְּבַת אַחַת, אוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זָרַק אֶבֶן וְהָרַג נִטְמָא שְׂבֻעַת יָמִים? ! אֲלֵא הוֹרַג נֶפֶשׁ בַּחֶרֶב וְכִיּוֹצֵא בָּהּ, שְׁנִטְמָא בְּנִייעֵתוּ בְּכָלִי שְׁהָרַג בּוֹ, שְׁהָרִי נִגְעַת הַכָּלִי בְּמַת. וּמִזִּין שְׂאָף הַכָּלִים הַנוֹגְעִין בְּאֶדָם שְׂנִגְעַת בְּכָלִים שְׁנִטְמָאוּ בְּמַת שְׂטִמָּאִים טְמָאת שְׂבֻעָה? שְׁהָרִי הוּא אוֹמֵר: וְכַפְסָתֶם בְּגִדְכֶם בְּיוֹם הַשְּׂבִיעִי וְטַהַרְתֶּם¹⁷. הָא לְמַדְתָּ, שְׂכַל אֲדָם הַטְּמָא טְמָאת שְׂבֻעָה מְטָמָא בְּגִדִים טְמָאת שְׂבֻעָה.

12) רבינו כפל שלוש פעמים את המונח "נגיעה" להדגיש ולומר לך, שטומאה זו מטמאת רק בנגיעה, אבל לא באוהל ובמשא. ראה לקמן ה"ט. 13) דין כלים שנגעו במת עצמו, למדנו ממקרא זה. אבל כלים שנגעו באדם שנטמא במת, למד רבינו למעלה בתחילת ה"ב מהכתוב "וכבסתם בגדיכם ביום השביעי", ע"פ ה'ספרי' חוקת, פיסקה קל. 14) כלים שמתטהרים ע"י שטיפה במי מקווה. 15) אבל לא כלי חרס (ראה לקמן ה"ו). 16) 'ספרי' חוקת, פיסקה קכו. 17) נתבאר למעלה ה"ב, ובהלכה זו.

ד. נִמְצְאתָ אוֹמֵר¹⁸: אֲדָם שְׂנִגְעַת בְּמַת, וְאֲדָם בְּאֶדָם אַחֵר - הָרָאשׁוֹן טְמָא טְמָאת שְׂבֻעָה, וְהַשְּׂנִי טְמָאת עֶרֶב. כָּלִים הַנוֹגְעִין בְּמַת, וְכָלִים בְּכָלִים - שְׁנִייהֶם טְמָאִים טְמָאת שְׂבֻעָה¹⁹; אֲבָל הַשְּׁלִישִׁי, בֵּין אֲדָם בֵּין כָּלִים, טְמָא טְמָאת עֶרֶב. כָּלִים הַנוֹגְעִין בְּמַת, וְאֲדָם בְּכָלִים, וְכָלִים בְּאֶדָם - שְׁלִשְׁתָּן טְמָאִין טְמָאת שְׂבֻעָה²⁰; וְהַרְבִּיעִי, בֵּין אֲדָם בֵּין כָּלִים, טְמָא טְמָאת עֶרֶב.

18) אהלות פ"א מ"א-ג. 19) אבל יש הבדל ביניהם, הראשונים נעשים אבי אבות הטומאה ומטמאים את הנוגע בהם טומאת שבעה כמו המת עצמו. אבל הכלים השניים הם אב הטומאה ומטמאים את הנוגע בהם, בין אדם ובין כלים, טומאת ערב בלבד. 20) שכלים הנוגעים באדם שהוא אב הטומאה, נעשו כמותו (משנה, שם). אבל כלים שנגעו בכלים שהם אב הטומאה - נעשו ראשון.

ה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? ²¹ לְעִנְיַן תְּרוּמָה וְקִדְשִׁים²²; אֲבָל לַחֵיב פֶּרֶת עַל בֵּיאַת מְקַדֵּשׁ אוֹ עַל אֲכִילַת קִדְשִׁים - אֵינּוּ חַיִּב אֲלֵא הַשְּׁנִימִם בְּלֶבֶד: הָרָאשׁוֹן שְׂנִגְעַת בְּמַת וְהַשְּׂנִי שְׂנִגְעַת בּוֹ, כְּדִין תּוֹרָה, שְׁנִגְעַת: וְכָל אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ²³ הַטְּמָא יִטְמָא; אֲבָל הַנוֹגְעַת בְּכָלִים שְׂנִגְעוּ בְּאֶדָם אוֹ הַנוֹגְעַת בְּאֶדָם שְׂנִגְעַת בְּכָלִים שְׂנִגְעוּ בְּמַת - פְּטוּר, כְּמוֹ שְׂבֻעָתוֹ בְּהַלְכוֹת בֵּיאַת מְקַדְשִׁי²⁴. שְׁהַדְּבָרִים הָאֵלֶּיךָ, אֵף עַל פִּי שְׁהֵן דְּבָרֵי קְבֻלָּה - אֵינְךָ דִּין תּוֹרָה²⁵, שְׁהָרִי לֹא נִתְפָּרְשׁוּ בְּתוֹרָה אֲלֵא זֶה שְׂנִטְמָא בְּמַת שְׁהוּא אָב, וְהַשְּׂנִי הַנוֹגְעַת בּוֹ שְׁהוּא רָאשׁוֹן, בֵּין אֲדָם בֵּין כָּלִים.

21) 'ירושלמי' נזיר פ"ז ה"ד. 22) פירוש, למנות ראשון לטומאה ושני לטומאה, עד רביעי בקדשים (ראה הלכה ט). ב'ירושלמי' שם אמרו: רבי יוחנן בשם רבי ינאי, וכולהון תורה הן אצל תרומה, אבל על ביאת מקדש אינו חייב אלא

טְמָאִין טְמָאת שְׂבֻעָה⁵; שְׁנִגְעַת: וְכַפְסָתֶם בְּגִדְכֶם בְּיוֹם הַשְּׂבִיעִי וְטַהַרְתֶּם⁶. אֲבָל אֲדָם שְׂנִגְעַת בְּאֶדָם שְׁנִטְמָא בְּמַת, בֵּין שְׂנִגְעַת בּוֹ אַחֵר שְׂפָרֵשׁ מִמְטָמָאִין בֵּין שְׂנִגְעַת בּוֹ כְּשֶׁהוּא עֹדִין נוֹגַעַת בְּמַת⁷ - הָרִי זֶה הַשְּׂנִי טְמָא טְמָאת עֶרֶב⁸; שְׁנִגְעַת: וְהַנֶּפֶשׁ הַנִּגְעַת טְמָא עַד הָעֶרֶב⁹. זֶהוּ דִּין תּוֹרָה. אֲבָל מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים, הַנוֹגְעַת בְּמַת וְנִגְעַת בְּאֶדָם אַחֵר וְעֹדִין הוּא מְחַבֵּר בְּמַת - שְׁנִייהֶן טְמָאִין טְמָאת שְׂבֻעָה, וְכָלִי נִגְעַת זֶה הַשְּׂנִי בְּמַת עֲצָמוֹ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? לְעִנְיַן תְּרוּמָה וְקִדְשִׁים¹⁰; אֲבָל לְזִיזִיר וְלְעוֹשֶׂה פֶּסַח¹¹, בֵּין בְּשַׁעַת חֲבוּרֵי בֵּין אַחֵר שְׂפָרֵשׁ - אֵינּוּ טְמָא אֲלֵא טְמָאת עֶרֶב, כְּדִין תּוֹרָה.

5) בפסחים יד, ב - דרשו מהכתוב (שם טז): "בחלל חרב", חרב הרי הוא כחלל. כלומר, מה חלל אבי אבות הטומאה, אף החרב שנגעה בו - כך. ודעת רבינו שלא דוקא חרב, אלא כל הכלים, ואפילו כלי עץ ודומיהם, דינם כך חוץ מכלי חרס (ראה לקמן ה"ג), ובגמרא שם למדו מכאן גם על כלי הנוגע באב הטומאה שמקבל דרגת הטומאה של מטמאו, והוא טמא שבעה ימים. אולם רבינו כאן מביא דרשה אחרת לכלי שנטמא באב הטומאה. ויבואר להלן ה"ג. 6) ונשמע שאין לבגדים טהרה לפני היום השביעי. 7) זה נקרא בגמרא טומאה בחיבורין. 8) בנזיר מא, ב - אמר רבי ינאי, שאין הנזיר מגלח על טומאה בחיבורין. ופירשו שם הטעם, מפני שאינה מן התורה. ומכאן למד רבינו, שאינה מטמאה שבעה. (אמנם בעבודה זרה לז, ב - למדו טומאה בחיבורין מן המקרא, אבל רבינו סובר שהמסקנה של רבא שם מבטלת את הלימוד הזה (כסף-משנה בשם הר"י קורקוס)). ראה באות הבאה. 9) לפני-זה כתוב: וכל אשר יגע בו הטמא יטמא, ומפרש רבינו שלדעת רבא שם, סופו של הפסוק (והנפש הנוגעת טמא עד הערב) הוא פירוש למה שנאמר לפניו, ולא כמו שרצו לפרש (במס' עבודה זרה, שם) "יטמא" היינו שבעת ימים, "והנפש הנוגעת", כלומר השלישי, טמא טומאת ערב. 10) אסור לו לאכול תרומה וקדשים. 11) נזיר מא, ב. פירוש, אם נטמא נזיר בטומאת חיבורי אדם, אינו מגלח ואינו סותר את ימי נזרו אלא ממשיך כאילו לא נטמא. ואדם שנטמא בחיבורין בערב פסח, אינו נדחה לפסח שני אלא עושה פסחו בו ביום כמו טמא שרץ (ראה הל' קרבן פסח פ"ו ה"א-ב).

ג. כָּלִים שְׁנִטְמָאוּ בְּמַת, בֵּין בְּמַגְעַת בֵּין בְּאֶהֱל - הָרִי הֵן לְנוֹגְעַת בְּהֵן כְּנוֹגְעַת בְּמַת עֲצָמוֹ: מָה הַמַּת מְטָמָא הַנוֹגְעַת בּוֹ, בֵּין אֲדָם בֵּין כָּלִים, טְמָאת שְׂבֻעָה; אֵף כָּלִים שְׁנִטְמָאוּ בְּמַת, הֵם וְהַכָּלִים אוֹ הָאֲדָם שְׂנִיגְעַת בְּהֵן טְמָאִין טְמָאת שְׂבֻעָה¹². שְׁנִגְעַת: בְּחִלְלֵי חֶרֶב אוֹ בְּמַת¹³; מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמַדוֹ, שְׁהַחֶרֶב בְּמַת. וְהוּא הַדִּין לְשֹׂאֵר כָּלִים, בֵּין כָּלִי מִתְכוֹת בֵּין כָּלִי שְׂטָף¹⁴ וּבְגָדִים¹⁵. הָרִי הוּא אוֹמֵר¹⁶: כָּל הָרַג נֶפֶשׁ וְכָל נִגְעַת בְּחִלְלֵי. וְכִי תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ, שְׂזָה יָרָה חֵץ וְהָרַג אוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

31) בגמרא פסחים יד, א – פירשו מה שאמרו במשנה שם "ולד הטומאה", הכוונה לשני לטומאה. 32) למעלה ה"ה. 33) כלים פ"א מ"א. 34) שם. והוא הדין שאינו מטמא באוהל (ראה למעלה ה"ג). במשנה מדובר גם בטומאות אחרות שאין בהן טומאת אוהל כלל, ולפיכך לא הזכירה אוהל, ורבינו דרכו לנקוט לשון המשנה.

י. **כָּל הַמִּתְטַמָּא מִחַמַּת הַמֵּת**³⁵ **טָמְאָת עָרֵב הוּא וְלֹד הַטְּמֵאָה**³⁶, **וְהוּא הָרֵאשׁוֹן לְטָמְאָה**³⁷. **וְאֶפְשָׁר שִׁיחִיָּה הַרְבִּיעִי מִן הַמֵּת רֵאשׁוֹן לְטָמְאָה**, **כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ**³⁸, **לְעֵנֵן תְּרוּמָה וְקִדְשִׁים**.

35) מכוח טומאתו של המת. 36) וכל אב הטומאה טמא שבעה. 37) והנוגע בו נעשה שני. 38) למעלה ה"ד.

יא. **אָדָם אוּ פְּלִים שֶׁנִּטְמְאוּ בְּמַגַּע אֶרֶץ הַעַמִּים וּבֵית הַפֶּרֶס אוּ בְּמִשְׁאֵן, אוּ בְּמַגַּע דָּם תְּבוּסָה וְגוֹלָל וְדוֹפֵק אוּ בְּאַהֲלֵן**³⁹, **וְכֵן אָדָם שֶׁנִּטְמָא בְּמִשְׁאֵ דָם תְּבוּסָה**⁴⁰ - **הָרִי אֵלָיו בְּלֵן וְכָל פִּיּוּצָא בְּהֵן אַבּוֹת טָמְאוֹת שֶׁל דְּבָרֵי סוֹפְרִים. וְכֵן בְּגֵדִים הַמִּתְטַמְּאִין מִחַמַּת אֵלָיו טָמְאָת שְׂבָעָה** - **בְּלֵן אַבּוֹת הַטְּמְאוֹת שֶׁל דְּבָרֵי סוֹפְרִים**.

39) של גולל ודופק שאינם מטמאים במשא אלא במגע ובאוהל (ראה למעלה פ"ג ה"ג). 40) לא נתברר למה לא כלל משא דם תבוסה עם דיני בית הפרס וארץ הגויים, ולמה הפסיק בין מגעו ומשאו.

יב. **הָאֵהֶל עֲצָמוֹ**⁴¹ **הַמֵּאֲהִיל עַל הַטְּמֵאָה, אָף עַל פִּי שְׂלֵא נִגְעָה בּוֹ טָמְאָה** - **הָרִי הוּא טָמָא טָמְאָת שְׂבָעָה מִן הַתּוֹרָה, וְהָרִי הוּא כְּבָגְדִים שֶׁנִּגְעוּ בָּמָת; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָזָה עַל הָאֵהֶל. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁיחִיָּה הָאֵהֶל בְּגֵד אוּ שֵׁק אוּ פְּלִי עֵץ**⁴² **אוּ עוֹר, אֶחָד עוֹר בְּהֵמָה וְחִיָּה, בֵּין הַמִּתְרִין לְאֲכִילָה בֵּין הָאֲסוּרִין לְאֲכִילָה**⁴³; **שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּפְרֹשׂ אֶת הָאֵהֶל עַל הַמִּשְׁפָּן - אִין קְרוֹי אֵהֶל אֶלָּא אַרְוֵג וְעוֹר כְּמִשְׁפָּן. אֲבָל אִם הָיָה הָאֵהֶל נִסְרִין שֶׁל עֵץ, כְּגוֹן הַתְּקָרָה וְהַמְחַצֶּלֶת וְכִיּוּצָא בְּהֵן, אוּ שִׁיחִיָּה עֵצִים אוּ שֶׁל מִתְּכוּת**⁴⁴ - **הָרִי זֶה טְהוֹר. וְאִין צְרִיף לומר, שְׁאִם הָיָה בְּנֵן - שֶׁהוּא טְהוֹר. וְכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר הַבַּיִת טָמָא - אִינוֹ אֶלָּא אָדָם וְכָלִים שֶׁכָּבַל הַבַּיִת. וְאִין לָהּ יוּצָא מִן הָעֵץ שֶׁהוּא מִתְטַמָּא טָמְאָת אֵהֶלִים אֶלָּא הַפְּשָׁתָן בְּלִבָּד**⁴⁵.

41) 'ספרי' חוקת, פיסקה קכט: "בא הכתוב ולימד על האוהל שהוא מקבל טומאה", אפילו הוא קבוע בקרקע. 42) פירוש, פשתן שנקרא עץ, שנאמר (יהושע ב, ו): "ותטמנם בפשתי העץ" (גמרא שבת כז, ב). נכך פירוש הכסף-משנה. ולפי זה, המילה "כלי" פירושה פשתן ארוג, ומה שאמר בגד או שק, הכוונה לדברים שאינם גדלים מן האדמה כגון צמר. והמבי"ט ב'קריט ספר' אינו גורס את המילים "או כלי עץ". 43) שם כח, א. 44) שאינם

על שני שנגע בראשון. ורבי אבין בר חייא ב'ירושלמי' שם חולק על רבי יוחנן, ודעתו שגם באדם שנגע באדם פטור, ורבינו פסק כרבי יוחנן. (נאמרו פירושים שונים בדברי ה'ירושלמי' הזה (ראה 'פני משה' ו'חזון איש'), אולם דברי רבינו מתפרשים יפה לפי הכסף-משנה). 23) פירוש, בזה שנגע במת עצמו. 24) אף-על-פי שנגע באב הטומאה ונטמא. 25) פ"ג ה"ו.

ו. **כָּלִי חֶרֶשׁ שֶׁנִּגְעַ בְּמֵת**²⁶ **אוּ שִׁיחִיָּה עֲמוּ בְּאֵהֶל - טָמָא. וְאִינוּ מִטְמָא [לֹא אָדָם] וְלֹא כָּלִי חֶרֶשׁ אַחֵר וְלֹא שְׂאָר כָּלִים**²⁷; **שְׂאִין כָּלִי חֶרֶשׁ נִעֲשֶׂה אֵב הַטְּמֵאָה לְעוֹלָם**²⁸, **לֹא בְּמֵת וְלֹא בְּשְׂאָר טָמְאוֹת. וְזֶה דִּין תּוֹרָה, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא קִבְּלָה**.

26) כל הדינים שאינם מפורשים ממש בתורה, אלא נדרשו מן הכתובים – נקראים לפעמים בפי רבינו 'דברי סופרים', וברוב הענינים דינם כדיני תורה, אבל על ביאת מקדש אין חייבים כרת אלא בטומאה המפורשת בתורה (ראה רבב"ד וכסף-משנה). 27) פירוש, אם אוירו נגע במת. ביארנו כבר, שכלי חרס אינו מיטמא מדופנו החיצון אלא מבפנים. 28) אלא אוכלין ומשקין בלבד. כלים פ"ח מ"ד. בתורת כהנים' פרשת שמייני פ"ט ה"א, שנינו: "יכול (יכול אני לפרש) אף הכלים מיטמאים באויר כלי חרס, תלמוד-לומר "מכל האוכל", אוכלים מיטמאים באויר כלי חרס, ואין הכלים מיטמאים באויר כלי חרס". ומכאן למדנו שכלים אינם מקבלים טומאה מוולד הטומאה (רש"י פסחים כ, ב).

ז. **זֶה כָּלִי גְדוֹל**²⁹ **בְּטָמְאוֹת: כָּל אֵב הַטְּמֵאָה מִטְמָא אָדָם וּמִטְמָא בְּגָדִים וְכָלִים, בֵּין כָּלִי מִתְּכוּת בֵּין כָּלִי שִׁטְף בֵּין כָּלִי חֶרֶשׁ. וְכָל הַמִּטְמָא אָדָם וְכָלִים בְּנִגְעָה - הָרִי זֶה אֵב הַטְּמֵאָה. וְכָל וְלֹד הַטְּמְאוֹת מִטְמָא אֶכְלִין וּמִשְׁקִין, וְאִינוּ מִטְמָא לֹא אָדָם וְכָלִים, לֹא כָּלִי חֶרֶשׁ וְלֹא שְׂאָר כָּלִים וּבְגָדִים**.

29) עירובין קד, ב. ראה ה"ח.

ח. **כָּל הַנוֹגַע בְּאֵב הוּא הַנִּקְרָא רֵאשׁוֹן, וְהַנוֹגַע בְּרֵאשׁוֹן נִקְרָא שְׁנִי, וְהַנוֹגַע בְּשְׁנֵי נִקְרָא שְׁלִישִׁי, וְהַנוֹגַע בְּשְׁלִישִׁי נִקְרָא רְבִיעִי. וְהָרֵאשׁוֹן וְשְׁלִישִׁי מְמַנּוּ בְּלֵן נִקְרָאִין וְלֹד הַטְּמֵאָה**³⁰.

30) ב"ק ב, ב. "אבות הטומאות וכו', תולדותיהם לאו (אינם) כיוצא בהם, דאילו (שהרי) אב מטמא אדם וכלים, ואילו תולדה – אוכלין ומשקין מטמא, אדם וכלים אינו מטמא".

ט. **כָּל הַמִּתְטַמָּא מִחַמַּת הַמֵּת**³¹ **טָמְאָת שְׂבָעָה, בֵּין אָדָם בֵּין כָּלִים, הוּא הַנִּקְרָא טָמָא מֵת. וְהוּא אֵב מְאֹבוֹת הַטְּמְאוֹת לְעֵנֵן טָמְאָת תְּרוּמָה וְטָמְאָת קִדְשִׁים, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ**³², **כְּדִי לְמָנוֹת מְמַנּוּ רֵאשׁוֹן וְשְׁנִי, וְכְדִי לְטָמָא אָדָם וְכָלִים בְּמַגַּע בְּשְׂאָר אַבּוֹת הַטְּמְאוֹת**³³. **וְאִינוּ מִטְמָא בְּמִשְׁאֵא**³⁴.

~ יום שלישי ו' תשרי ~

פָּרָק שְׁשִׁי

1) יבאר עצמות הדג ועורו וירוקה שעל פני המים וכיוצא ממה שבים שעשה מהם כלים, כלי גללים אבנים ואדמה וכלי עץ העשוי לנחת, כלי חרס המוקף צמיד פתיל, והעושה גולל מדבר שאינו מקבל טומאה, ארון שהוא חקוק בסלע והניח בו המת וכסהו הגולל, מערה שקבר בתוכה וחצר לפני המערה.

א. עֲצָמוֹת הַדָּג וְעוּרוֹ, הָעוֹשֶׂה מֵהֶן כְּלִים - אֵינָן מְקַבְּלִין טְמֵאָה כְּלָל, לֹא מִדְּבָרֵי תוֹרָה וְלֹא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים. וְכֵן יְרוּקָה שְׁעַל פְּנֵי הַמַּיִם וְכִיּוֹצֵא בָּהּ. שֶׁכֵּל מֵה שֶׁבָּבִים - טְהוֹר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהַלְכוֹת כְּלִים. לְפִיכֵךְ, הָעוֹשֶׂה אֶהָל מֵעוֹר הַדָּג אוֹ מִצֶּמֶר שֶׁגָּדַל בֵּינֵם - אֵין עֲצָמוֹ שֶׁל אֶהָל זֶה מְקַבֵּל טְמֵאָה, אִף עַל פִּי שֶׁמְבִיא אֶת הַטְּמֵאָה לְכָל אֲשֶׁר יִהְיֶה תַּחְתּוֹ כִּשְׂאֵר אֶהָלִים.⁴

2) בתורת כהנים פרשת שמיני פרשתא ו הלכה ט שנינו: "יכול אף עורות שבים יהיו טמאים וכו' תלמוד לומר "או בגד", מה בגד מן הגדל בארץ אף עור מן הגדל בארץ".
3) כעין צמר ירקק הגדל על דופני הספינה המתעכבת ימים רבים במקום אחד. דין זה למד רבינו מהמשנה שם שנאמר בה: כל שבים טהור. (4) הכתוב מיעט את שבים לעניין טומאת עצמו בלבד, אבל לא להבאת טומאה, והרי גם בית קבוע אינו מיטמא ומביא את הטומאה.

ב. כְּלֵי גָלִילִים⁵ וְכְלֵי אֲבָנִים וְכְלֵי אֲדָמָה - אֵינָן מְקַבְּלִין טְמֵאָה לֹא מִדְּבָרֵי תוֹרָה וְלֹא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, בֵּין טְמֵאָת מַת בֵּין שְׂאֵר הַטְּמֵאוֹת. וְכֵן כְּלֵי עֵץ הָעֵשׂוּי לְנִחַת⁶, כְּגוֹן הַתְּבָחָה⁷ וְהַמְגָדֵל וְהַפְּרֹתָ, שֶׁהֵן מִחֲזִיקֵין אַרְבָּעִים סָאָה⁸ בְּלַח⁹ וְיִהְיֶה לָהֶם שׁוּלִים¹⁰ - אֵינָן מְקַבְּלִין טְמֵאָה כְּלָל¹¹ לֹא מִדְּבָרֵי תוֹרָה וְלֹא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים. וְאֵלוֹ הֵן הַנִּקְרָאִין כְּלֵי עֵץ הַבָּא בְּמִדָּה.

5) רבינו שם מפרש רפש בקר מעורב בעפר. (6) להיות מונח במקום אחד ולא לטלטלו ממקום למקום. (7) ארון גדול. כלים פרק ט"ו משנה א. (8) מכילה עשרים וארבעה לוגים, והלוג שש ביצים בינוניות. (9) "שהם כוריים ביבש" (לשון המשנה). שיערו חכמים, שהגודש המתקבץ למעלה מן שפת הכלי מחזיק כחצי הכמות שבתוך הכלי ולפיכך כלי המחזיק 40 סאה בלח, שאין לו גודש, שווה למידה מחזיקה שני כורים (כור = 30 סאה) ביבש. (10) רחבים וישרים מבחוץ, שהכלי יכול לעמוד עליהם, למעט שוליים עגולים או מחודדים. (11) בחגיגה כו, ב למדו דין זה מהיקש לשק, שנאמר בתורה (ויקרא יא, לב) "כלי עץ או בגד או עור או שק" וגו', ודרשו: מה שק

כלים ואינם מקבלים טומאה כלל, או שהם כלים אבל קבעם בקרקע לאוהל, וביטלו מתורת כלים (ראה 'תוספות' שבת כז, ב ד"ה וי"ן). (45) להוציא קנבוס וכותנה וכדומה. ומדובר בקבוע לקרקע, אבל אם אינם קבועים - מיטמאים ככל הכלים המאהילים על הטומאה.

יג. בְּגָדִים⁴⁶ הַנוֹגְעִין בְּמַת, אִף עַל פִּי שֶׁהֵן כְּמַת לְטֵמְאָה אֲחֵרִים שֶׁנִּגְעוּ בָּהֶן טְמֵאָת שְׂבָעָה - אֵינָן כְּמַת לְטֵמְאָה בְּאֶהָל וּבְמִשְׂא. שֶׁהַמִּשְׂא לְמַת עֲצָמוֹ אֵינוֹ מִפְרָשׁ, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוֹ⁴⁷; וּבְטְמֵאָת אֶהָל הוּא אוֹמֵר: אָדָם כִּי יָמוֹת בְּאֶהָל⁴⁸. לְפִיכֵךְ, הַנוֹשֵׂא בְּגָדִים שֶׁנִּגְעוּ בְּמַת וְלֹא נִגַּע בָּהֶן, וְכֵל הַמְּאֵהֵל עֲלֵיהֶן אוֹ שֶׁהֵאֵהֵלוּ עֲלָיו אוֹ שֶׁהָיוּ עִמּוֹ בְּאֶהָל - הָרִי זֶה טְהוֹר. וְכֵן הָאָדָם שֶׁנִּטְמָא בְּמַת וְהֵאֵהֵל עַל הַכְּלִים - הָרִי הֵן טְהוֹרִין; שְׂאִין טְמֵא מַת טְמֵא⁴⁹ אֲלֵא בְּמַגַּע בְּלִבָּר.

46) נתבאר בה"ג. (47) פ"א ה"ב. ודיו במת עצמו, אבל אין למדים ממנו לנוגע במת. (48) הוא מטמא אוהלים, ולא הנוגע בו. (49) בכת"י תימן: מטמא.

יד. הַמַּת אֵינוֹ מִטְמֵא⁵⁰ מִשְׂכָּב וּמוֹשָׁב מִתַּחְתּוֹ⁵¹ וְלֹא מִדָּף מֵעַל גְּבִיּוֹ⁵², אֲלֵא אֶחָד כְּלֵי שִׁנְעַע בְּמַת מִצְדוֹ אוֹ שֶׁהָיָה תַּחְתּוֹ אוֹ עַל גְּבִיו. כִּיצַד? עֲשָׂרָה בְּגָדִים זֶה עַל גְּבִי זֶה וְהַמַּת לְמַעְלָה, וְעֲשָׂרָה בְּגָדִים אֲחֵרִים עַל גְּבוֹ מְלַמְעָה: בְּגַד הַנוֹגַע בּוֹ וְהַבְּגַד הַשְּׁנִי שֶׁנִּגַּע בְּבְגַד שֶׁנִּגַּע בּוֹ - שֶׁנִּיְהֶן טְמֵאִים טְמֵאָת שְׂבָעָה⁵³, וְהַשְּׁלִישִׁי - טְמֵא טְמֵאָת עָרֵב, בֵּין שֶׁל מַעְלָה בֵּין שֶׁל מַטָּה, וְהָרְבִיעִי וּמִן הָרְבִיעִי וּלְמַטָּה וּמִן הָרְבִיעִי וּלְמַעְלָה - כְּלָן טְהוֹרִין⁵⁴. מֵה שְׂאִין כֵּן בְּטְמֵאֵי מִשְׂכָּב וּמוֹשָׁב, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּמִקוּמוֹ⁵⁵. בְּמַה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁכֵּל הַבְּגָדִים אוֹ הַכְּלִים שֶׁתַּחְתּוֹ וְשֶׁל מַעְלָה מְמַנּוֹ טְהוֹרִין? בְּשֵׁל אֵיִתָּה שֶׁם טְמֵאָה רְצוּצָה⁵⁶ וְלֹא טְמֵאָת אֶהָל, אוֹ שֶׁהָיָה מְבָדֵיל בֵּינוֹ וּבֵין הַכְּלִים אֲבָן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּמִקוּמוֹ.

50) זבים פ"ד מ"ו: "זה חומר מבמת, שהזב עושה משכב ומושב מתחתיו וכו' ועל גביו מדף, מה שאין המת מטמא".
51) אם הוא יושב או שוכב על כמה בגדים המונחים זה על גב זה, דינו כדין נוגע, כמבואר למטה, ואינו מטמא אלא הבגד שנגע בו והבגד שנגע בבגד זה, אבל בזב כולם טמאים שבעה. (52) בגדים המונחים עליו. בזב, כולם - אפילו אלה שלא נגע בהם - טמאים ומטמאים אוכלין ומשקין, ונקרא "מדף", מלשון "ריחו נודף" שמרגישים בו מרחוק, וכן גם זה מטמא מרחוק. (53) ראה למעלה ה"ד. (54) שם. (55) בהל' מטמאי משכב ומושב. (56) טומאה שאין במקומה חלל טפח, נקראת "טומאה רצוצה", כלומר לחוצה, מלשון הכתוב (דברים כח, לג): "והיית רק עשוק ורצוצן", ודיניה יבוארו לקמן בפרק שביעי.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהחבית מפרידה ביניהם ובין הטומאה, שאינה נכנסת לתוך הכלי.

ה. קוֹרָה שְׁעֵשְׂאָה גוֹלֵל לְקָבֵר, בֵּין עוֹמְדֵת²² בֵּין מִטָּה עַל צֵדָה²³ - אֵין טָמֵא אֲלֵא כְּנָגַד פֶּתַח הַקָּבֵר בְּלִבְדוֹ²⁴, וְהַנוֹגֵעַ בְּקֶצֶה הַמְּנַח חוּץ לְקָבֵר - טָהוֹר. עֲשֵׂה רֵאשָׁה גוֹלֵל לְקָבֵר²⁵ וְהָרִי הִיא עוֹמְדֵת עַל הַקָּבֵר כְּמוֹ אֵילָן: הַנוֹגֵעַ מִמֶּנָּה בְּאַרְבָּעָה טַפְחִים סְמוּךְ לְקָבֵר - טָמֵא מִשׁוּם גוֹלֵל, וּמֵאַרְבָּעָה וְלִמְעַלָּה - טָהוֹר²⁶. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּזִמְן שֶׁהוּא עֲתִיד לְקַץ אוֹתָהּ; אֲבָל אִם אֵינוֹ עֲתִיד לְקַץ אוֹתָהּ - פְּלֵא גוֹלֵל.

(22) ורחבה עודף מפתח הקבר. (23) מוטלת על הקבר וארוכה יותר מפתח הקבר. (24) והנוגע בחלק העודף על הפתח - טהור. (25) העמיד את הקורה לא על שורש העץ שהוא רחב אלא על ראשה השני שאינו רחב כל כך, ועוביו אינו יוצא מחוץ לפתח הקבר. (26) מפני שלא קבע לגולל יותר משיעור זה. ומוכּוּן, שגם בעומדת על צידה הרחב אינו מטמא יותר מארבעה טפחים, אלא שבבא ראשונה משמיעה אותנו, שהעודף על פתח הקבר אינו מטמא, ובבא אחרונה קובעת את גבול הגובה המטמא (כל פירוש הלכה זו הוא על פי התוספות יום טוב שם).

ו. שְׁתֵּי אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת שֶׁל אַרְבָּעָה אַרְבָּעָה טַפְחִים שְׁעֵשְׂאָן גוֹלֵל - הַמְּאֵהִיל עַל גְּבִי שְׁתֵּיהֶן²⁷ טָמֵא²⁸. נִטְלָה אַחַת מֵהֶן - הַמְּאֵהִיל עַל גְּבִי שְׁנֵיהֶן טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לְטָמְאָה דֶּרֶךְ שְׁחֵצָא בּוֹ²⁹.

(27) כלומר, על כל אחת משתיהן. (28) מפני שהאבן גדולה ארבעה טפחים היא ראוייה להיות גולל. (29) ראה לקמן הלכה ט. והמדובר שהאהיל שלא על גבי הקבר ממש, אלא על גבי כותל הקבר, שהרי המאהיל על הקבר טמא (כסף משנה בשם הר"ם קורקוס).

ז. גֵּל שֶׁל צְרוּרוֹת שְׁעֵשְׂאָהוּ גוֹלֵל לְקָבֵר - אֵין טָמֵא אֲלֵא סֵדֵר הַפְּנִימִי³⁰, שֶׁהוּא צָרִיכוֹ שֶׁל קָבֵר; אֲבָל הַנוֹגֵעַ בְּשָׂר הָאֲבָנִים - טָהוֹר.

(30) הצרורות מסודרים שורה על גבי שורה, והשורה התחתונה נקראת סדר פנימי.

ח. אֲרוֹן שֶׁהוּא חָקוּק בְּסֻלְעֵי³¹ וְהֵנִיחוּ בּוֹ הַמֵּת וְכִסְוָהוּ בְּגוֹלֵל - הַנוֹגֵעַ בְּסֻלְעֵי בְּכָל מְקוֹם טָהוֹר³², וְהַנוֹגֵעַ בְּגוֹלֵל טָמֵא. לְמָה זֶה דוּמָה? לְבוֹר גְּדוֹל מְלֵא מַתִּים, וְאֲבָן גְּדוֹלָה עַל פִּיהֶן, שְׁאֵין טָמֵא אֲלֵא כְּנָגַד חֲלָלָהּ. וְאִם פְּנֵה נִפְשׁוֹ³³ עַל גְּבֵהָ³⁴ - הָרִי זֶה³⁵ כְּקָבֵר סְתוּם³⁶ וּמִטְמֵא מִכָּל סִבְיָיו. הֵיחָה הָאֲרוֹן³⁷ הַחֲקוּקָה בְּסֻלְעֵי³⁸ רַחְבָּה מִלְּמַטָּה³⁹ וְצָרָה מִלְּמַעְלָה וְהַמֵּת בְּתוֹכָהּ - הַנוֹגֵעַ בָּהּ מִלְּמַטָּן טָהוֹר⁴⁰, וּמִלְּמַעְלָן⁴¹ טָמֵא; שֶׁהָרִי הַצְּדִידִין מִלְּמַעְלָה סְמָכוֹ עַל גְּבִי הַמֵּת וְנִעְשׂוּ בְּגוֹלֵל. הֵיחָה הָאֲרוֹן רַחְבָּה

מיטלטל מלא וריקם, אף כל מיטלטל מלא וריקם, ואלה הכלים הגדולים אינם מיטלטלים מלא.

ג. פְּלִי עֵץ - פְּשׁוּטֵיהֶם¹² טָהוֹרִים, וּמִקְבְּלֵיהֶם¹³ טָמֵאִים. פְּלִי חֶרֶשׁ - פְּשׁוּטֵיהֶן טָהוֹרִין, וּמִקְבְּלֵיהֶן טָמֵאִין. וְאֵינוֹן טָמֵאִין אֲלֵא מֵאוֹרֵי¹⁴ אוֹ בְּהֶסֶט הַזָּבִיב¹⁵. אֲפִלוּ נִגַּע פְּלִי חֶרֶשׁ בְּמַת גַּבּוֹ - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא¹⁶. וְאִם נִכְנְסָה טָמְאָה מִן הַטְּמָאוֹת בְּאוֹרֵיוֹ וְאֵף עַל פִּי שְׁלֵא נִגַּעָה בּוֹ - נְטָמָא. הִיָּה פְּלִי חֶרֶשׁ עִם הַמֵּת בְּאֵהֶל - נְטָמָא, שֶׁהָרִי הַטְּמָאָה נִכְנְסָה בְּאוֹרֵיוֹ. וְאִם הִיָּה מְקַף צְמִיד פְּתִיל - הוּא וּמָה שֶׁבְּתוֹכוֹ טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁנִּחְפְּרֵשׁ בְּתוֹרָה; שְׁאֵין טָמְאָה נִכְנְסָה לוֹ אֲלֵא מִפְּתָחוֹ וּבְהֶסֶט הַזָּבִיב¹⁷, שֶׁהָרִי הוּא כְּמוֹ שְׁנֵנֵעַ בְּכָל¹⁸.

(12) שאין להם בית קיבול. (13) [במשנה שם נאמר דין זה גם בכלי עצם, בכלי עור ובכלי זכוכית ולא הוברר למה השמיטם רבינו]. גם זה נלמד מהיקש לשק שיש לו בית קיבול. (14) אם נגעה הטומאה באווירו של הכלי ואף על פי שלא נגעה בדופן הכלי. בחולין כד, ב דרשו דיני טומאת כלי חרס מן המקרא. כתוב בתורה (שם, לג): "וכל כלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו, כל אשר בתוכו יטמא ואותו תשבורו" ואפילו הכלי - כולם טמאים. למדנו מזה, שאוויר כלי חרס מטמא אוכלים שבתוכו אפילו בלא נגיעה. וטומאת הכלי למדנו בגזירה שווה מטומאת מה שבתוכו. (15) אם זה הזיוז את הכלי ממקומו. בתורת כהנים פרשת מצורע (פרשתא ג, הלכה ב) דרשו את הכתוב (שם טו, יב): "וכלי חרש אשר יגע בו הזב ישבר" מגע שהוא ככולו, פירוש הזזה ממקומו שהזב מזיז את כל הכלי מה שאין כן בנגיעה בלי הזזה שהוא נוגע רק בחלק מן הכלי. ושם הלכה א למדו גם שאפילו זב, שטומאתו חמורה, אינו מטמא כלי חרס מגבו אלא מאווירו, וזב בלבד מטמא בהיסט, אבל לא טומאות אחרות (שבת סג, ב). (16) חולין שם, למדו זה מהמקרא (במדבר יט, טו): "וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו". (17) כאילו הזיוז הזב. (18) כאילו נגע גם באווירו, שהרי הזיוז.

ד. הַעוֹשֶׂה גוֹלֵל מִדְּבַר שְׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טָמְאָה, כְּגוֹן שֶׁהֵנִיחַ עַל גְּבִי הַקָּבֵר אֲבָן אוֹ פְּלִי אֲדָמָה אוֹ פְּלִי עֵץ הַבָּא בְּמִדָּה אוֹ פְּלִי חֶרֶשׁ הַמְּקַף צְמִיד פְּתִיל אוֹ עוֹר הַדָּג וְעֲצָמוֹ וְכִיּוּצָא בְּאֵלוֹ - הַנוֹגֵעַ בְּהֶן טָמֵא טָמְאָת שְׂבָעָה מִשׁוּם נוֹגֵעַ בְּגוֹלֵל. וְאִם פָּרְשׁוּ מִלֵּהִיּוֹת גוֹלֵל אוֹ שֶׁהִסִּיר אֶת הַמֵּת מִתְּחִיתֵיהֶן - הָרִי הֵן טָהוֹרִין. וְכֵן בְּהֵמָה שֶׁכִּפְתָּהּ וְעֲשֵׂה אוֹתָהּ גוֹלֵל - הַנוֹגֵעַ בָּהּ טָמֵא טָמְאָת שְׂבָעָה כֹּל זִמְן שֶׁהִיא גוֹלֵל. הַתִּיר הַבְּהֵמָה - הָרִי הִיא טָהוֹרָה כְּשֶׁאֵר הַבְּהֵמָת. וְכֵן חֲבִית¹⁹ שֶׁהִיא מְלֵאָה מִשְׁקִין מְקַפֵּת צְמִיד פְּתִיל וְעֲשֵׂה אוֹתָהּ גוֹלֵל לְמַת - הַנוֹגֵעַ בָּהּ²⁰ טָמֵא טָמְאָת שְׂבָעָה, וְהַחֲבִית וְהַמְשָׁקִין טָהוֹרִין²¹.

(19) של חרש. (20) לפני שפירשה מן הקבר. (21) מפני

פָּרָק שְׁבִיעִי

1) יבאר בית סתום והמת בתוכו והמת בתוך הבית וכו' פתחים הרבה נעולים או פתוחים, חשב להוציאו באחד מהם, ובתים הפתוחים לאכסדרה והמת באחד, אימתי הקבר מטמא מכל סביביו, כלל גדול בטומאה שבוקעת ועולה ובוקעת ויורדת.

א. **בֵּית סְתוּם** ²שְׁמַת בְּתוֹכוֹ, או שְׁהָיָה לוֹ פֶּתַח [וּפְרִיץ אֶת פְּצִימְיוֹ] ³וּסְתָמוּ - מְטַמֵּא מְכַל סְבִיבָיו, וְהַנוֹגֵעַ בוֹ מֵאַחֲרָיו אוּ מִגִּזְוֹ - טָמֵא שְׁבַעָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא פְּקֻדָּר סְתוּם ⁴. נִפְתַּח בוֹ פֶּתַח, אֶפְלוּ סְתָמוֹ, אִם לֹא פְּרִיץ פְּצִימְיוֹ - הַנוֹגֵעַ בוֹ מֵאַחֲרָיו וּמִגִּזְוֹ טָהוֹר, וְאִין טָמֵא אֲלֵא כְּנִגְדַּת הַפֶּתַח. וְכִמְהָ יִהְיֶה שְׁעוֹר הַפֶּתַח? שְׁלֵם הַמֵּת ⁵ - פִּתְחוּ בְּאַרְבָּעָה טְפָחִים ⁶, וְכִזִּית מִן הַמֵּת - פִּתְחוּ בְּטַפַּח, וְגִדּוֹל מְפִזִּית - הֲרִי הוּא כְּמַת וּפִתְחוּ בְּאַרְבָּעָה.

2) תוספתא אהלות פט"ז ה"י, גמרא בבא בתרא יב, א. בית שהמת בתוכו ויש בו פתח, כל הנמצא בבית ואפילו הנמצא תחת המשקוף בחלקו שמחוץ לדלת הנעולה מיטמא באוהל. מפני שהמת יצא דרך הפתח הזה ויעבור דרך המשקוף, והרי כל זה אהלו. אבל הנוגע בקורות הבית מבחוץ - טהור. 3) חתיכות עץ הנתונות בין הדלת והקיר, ובכללן משקוף ומזוזות. כל זמן שלא פרוץ אותם לא יצא מדין פתח, ולפיכך אפילו סתמו אינו מטמא אלא כנגד הפתח, כמו שנתבאר למעלה. 4) דין קבר סתום נתבאר למעלה בפרק ששי. 5) אף-על-פי שאין בו כזית, כגון נפל קטן. 6) ואם אין בו כשיעור זה, דינו כסתום (אהלות פ"ג מ"ו).

ב. **הַמֵּת בְּתוֹף הַבֵּית** ⁷וְבוֹ פְּתָחִים הַרְבֵּה, בְּזִמְן שֶׁפָּלְם וְנִעְלָם ⁸ - כָּלֵם טָמֵאִים ⁹, וְהַיּוֹשֵׁב בְּצַד כָּל פֶּתַח מֵהֶן פִּתַּח הַתְּקָרָה הַיּוֹצֵא עַל הַפֶּתַח - נְטִמָּא ¹⁰. נִפְתַּח אֶחָד מֵהֶן, או שֶׁחָשַׁב לְהוֹצִיאוֹ בְּאֶחָד מֵהֶן, וְאָף עַל פִּי שֶׁחָשַׁב אַחֵר שְׁמַת הַמֵּת ¹¹, אֶפְלוּ חָשַׁב לְהוֹצִיאוֹ בְּחִלּוֹן שֶׁהָיָה אֲרַבְעָה ¹² עַל אֲרַבְעָה - הֲצִיל ¹³ עַל הַפְּתָחִים בְּלֵן, וְאִין טָמֵא אֲלֵא כְּנִגְדַּת הַפֶּתַח שֶׁנִּפְתַּח או שֶׁחָשַׁב עָלָיו, וְהִשְׁאָר טָהוֹרִין ¹⁴, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נְעוּלִין ¹⁵ וְהָרִי אִין הַבֵּית פְּקֻדָּר סְתוּם ¹⁶. וְכֵן אִם הִתְחִיל לְחַתֵּר פֶּתַח ¹⁷ לְהוֹצִיאוֹ בוֹ - מִשִּׁיתָהוּ אֲרַבְעָה עַל אֲרַבְעָה ¹⁸ הֲצִיל עַל הַפְּתָחִים בְּלֵן. הִיָּה שֵׁם פֶּתַח סְתוּם וְחָשַׁב לְהוֹצִיאוֹ וְהִתְחִיל לְפִתְחוֹ - מִשִּׁיתָהוּ לְפִתְחוֹ הֲצִיל עַל הַפְּתָחִים בְּלֵן ¹⁹. הָיָה בוֹ ²⁰ חִלּוֹנוֹת הַרְבֵּה ²¹ וְכָלֵן מְגוּפּוֹת - בְּלֵן טְהוֹרוֹת ²². נִפְתַּחוּ ²³ - בְּלֵן טָמְאוֹת ²⁴, וְלֹא הֲצִילוּ עַל הַפְּתָחִים ²⁵. פֶּתַח קָטָן ²⁶ בְּתוֹף פֶּתַח גְּדוֹל ²⁷ - הַמְּאֵהִיל עַל גְּבֵי שְׁנֵיהֶם ²⁸ טָמֵא. חָשַׁב לְהוֹצִיאוֹ בְּקָטָן - טָהַר קָטָן אֶת הַגְּדוֹל ²⁹. הָיָה שְׁנֵיהֶן מְתַאֲמִין ³⁰ - הַמְּאֵהִיל עַל גְּבֵי שְׁנֵיהֶם טָמֵא ³¹. חָשַׁב לְהוֹצִיאוֹ בְּאֶחָד מֵהֶן - טָהַר אֶת חֲבֵרוֹ ³². הִיָּה לְבִית ³³ פֶּתַח אֶחָד לְצִפּוֹן וּפֶתַח לְדָרוֹם,

מְלַמְעָלָה וְצָרָה מְלַמְטָה - הַנוֹגֵעַ בָּהּ מְכַל מְקוֹם טָמֵא ⁴². הִיָּתָה שְׁוֵה ⁴³: הַנוֹגֵעַ בָּהּ מְטַפַּח הַסְּמוּךְ לְקַרְקָעֶתָה ⁴⁴ וְלַמְעָלָה - טָמֵא ⁴⁵, מְטַפַּח וְלַמְטָה - טָהוֹר. נִקַּב אַרְוֹן בְּסַלַע וְהַכְּנִיס הַמֵּת בְּתוֹכָהּ כְּמוֹ נְגִרָה ⁴⁶ - הַנוֹגֵעַ בָּהּ מְכַל מְקוֹם טָהוֹר, חוּץ מְמָקוֹם פֶּתַחָהּ.

31) שלא נעקר מעולם ממקומו. 32) זה נקרא "קרקע עולם" שאינו מטמא, שאם לא כן, יספיק קבר אחד לטמא את כל העולם. 33) חדר קטן. 34) על הארון. 35) הנפש [=החדר הקטן]. 36) קבר סתום האמור בכל מקום משמעותו בניין שעל גבי קרקע במקום שהמת קבור בו, אבל הנוגע בקרקע בצידי הקבר, אינו טמא. ואפילו בניין אינו מטמא מצדדיו, אלא כשבמקום המת יש טפח על טפח ברום טפח פנוי, ואם אין שם חלול כזה הרי זו טומאה רצוצה. 37) נקט לשון נקבה בהתאם ללשון משנתנו. [מצאנו במקרא פעם אחת ארון בלשון נקבה: "וארון אלוקים נלקחה" (שמואל'א ד, יז). והרב מאיר מרוטנברג בפירושו למשנתנו כותב מפני שהארון חצוב באבן ואבן לשון נקיבה]. 38) במשנה שם לא נאמר, שהמדובר בחקוקה בסלע, ורבינו בפירושו למשנה זו כותב שלמד מן התוספתא (פרק י הלכה ז) שהמשנה מתכוונת לחקוקה בסלע. פירוש, צוק סלע היה בולט בראש ההר ובו הקבר חקוק. 39) במקום שהסלע רחב יותר ממקום הקבר. 40) ככל קרקע עולם, שהרי הסלע הוא חלק מן ההר. 41) במקום הצר, שאם תמשיך קו מאונך ממקום נגיעתו בכיוון ההר, יגע הקו במקום הקבר ממש. 42) מפני שאינו כקרקע עולם דין כולו כארון. 43) כותלי הסלע זקופים בקו ישר. 44) משולי הקבר. 45) פסק כרבי יהושע במשנתנו, שטפח אחד הסמוך לשולי הקבר נגור אחריו, ולמטה מזה הוא כקרקע עולם. 46) יתד גדולה. נראה שהכוונה לחור עמוק וצר ומכניסים לתוכו את המת דרך ראשו או רגליו וחור שכזה אינו כארון ממש ולפיכך הסלע הוא כקרקע עולם.

ט. **מְעָרָה שֶׁהִקְבֵּר** ⁴⁷בְּתוֹכָהּ וְחָצַר לְפָנֵי הַמְעָרָה: בְּזִמְן שֶׁהִחְצַר לְאוּרִי ⁴⁸ - הַעוֹמֵד לְתוֹכָהּ טָהוֹר ⁴⁹, וּבְזִמְן שֶׁהִחְצַר מְקָרָה: אִם הָיָה בָּהּ [מְגֵלָה בְּצַד הַמְעָרָה] אֲרַבְעָה טְפָחִים עַל אֲרַבְעָה טְפָחִים אוּ יֵתֵר - הַנְּכַנְס לְשֵׁם טָהוֹר; הִיָּתָה פְּחוּתָהּ מֵאַרְבָּעָה עַל אֲרַבְעָה - הַנְּכַנְס לְשֵׁם טָמֵא וְאָף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִגַּע בְּפֶתַח הַמְעָרָה.

47) כלומר, מקום קבורה למתים רבים. 48) פירוש, שאין תקרה על גבה. 49) אפילו הוא עומד קרוב לקבר. ואף על פי שגזרו טומאה על ארבע אמות סמוך לקבר, בחצר שיש לה מחיצות לא גזרו. 50) גירסת רבינו בתוספתא שם היא: "במה דברים אמורים (שבפחות מארבעה טפחים מן הקבר טמא)? בזמן שאינה פתוחה לאוויר, אבל בזמן שהיא פתוחה לאוויר אפילו מרוחק מן השקוף (המשקוף) כל שהיא, הנכנס לתוכה טהור ובלבד שלא יגע בשקוף".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טְמֵאָה⁴¹, וְהַבֵּית טְהוֹר⁴². הַחֵדֶר⁴³ שֶׁלִּפְנֵים מִן הַבֵּית מוֹגֵהָ⁴⁴, וְנִכְנְסָה טְמֵאָה לִפְנֵים⁴⁵ דֶּרֶךְ חֲלוֹן⁴⁶ - הַבֵּית הַחֵיצוֹן טְהוֹר⁴⁷, מִפְּנֵי שֶׁהַטְּמֵאָה חוֹזֶרֶת וְיוֹצֵאת דֶּרֶךְ הַחֲלוֹן שְׁנֹכְנִסָה בּוֹ⁴⁸.

(36) תוספתא שם. (37) מקום לפני הבתים שפתחיהם לתוכו, והוא מוקף משלושה צדדים ותקרה מכסה עליו. (38) רבינו קורא כאן לאכסדרה "בית שער" (כסף-משנה), כנראה מפני שהיא כמבוא לבית. (39) כאילו כבר הוציאו את המת דרך האכסדרה ונטמאה, וממנה נכנסת הטומאה לבתים. (40) כגון שיש לבית שהמת בתוכו עוד פתח שלא מצד האכסדרה, וקרוביו מתכוונים להוציאו דרך פתח זה. (41) פירוש, האכסדרה טמאה מפני שהיא טפילה לבית. (42) בכת"י תימן הגירסא: והבתים טהורים. וגירסא זו נכונה. והמדובר, כשפתח בית המת נעול (כסף-משנה). [נתמזה הדבר, למה האכסדרה טמאה כשפתח הבית נעול, הלא אפילו האסקופה שתחת המשקוף מחוץ לדלת הנעולה - טהורה? ובסדרי טהרות לאדמו"ר הגאון מראדזין מפרש, שהמדובר כשלא ידוע אם יוציאו את המת דרך האכסדרה או לא. ומה שכתב "ואם לאו", פירושו שאין מנהג קבוע להוציא דרך האכסדרה, ולפיכך טימאו את האכסדרה מספק, אבל אינה מביאה את הטומאה לבית מספק. (43) תוספתא שם. הדלת שבין החדר והבית החיצון נעולה. (44) לחדר הפנימי. (45) שבחדר. (46) ואף-על-פי שהטומאה עתידה לצאת דרך פתחו. (47) ומה שאמרו אין החלונות מצילים על הפתחים, המדובר כשהטומאה לא נכנסה דרך החלון.

ד. אֵין הַקְּבֵר⁴⁹ מְטֵמָא מִכָּל סְבִיבֵי⁵⁰ עַד שְׂיֵהָה שֵׁם חָלָל טַפַּח עַל טַפַּח עַל רוּם טַפַּח⁵¹. אֶפְלוּ הַגְּבִיּהַ הַבְּנִין עַל גְּבֵי חָלָל טַפַּח עַד לְרִקְיעַ - הַפֶּל⁵² טְמֵאָה⁵³, לְפִי שֶׁהַכָּל כְּקֶבֶר⁵⁴. הֵיחָה טְמֵאָה רְצוּעָה⁵⁵ וְלֹא הֵיחָה שֵׁם חָלָל טַפַּח - טְמֵאָה בּוֹקְעַת וְעוֹלָה, בּוֹקְעַת וְיורֶדֶת, וְאֵין טְמֵאָה אֶלָּא הַנוֹגֵעַ כְּנֶגֶד הַטְּמֵאָה מְלַמְעָלָה אוּ הַמְאָהִיל עָלֶיהָ מְלַמְעָלָה, אוּ הַנוֹגֵעַ כְּנֶגְדָהּ מְלַמְטָה אוּ מֵה שֶׁהָאֵהִיל עָלָיו מְלַמְטָה⁵⁶; אֶבֶל הַנוֹגֵעַ בְּצִדֵי הַבְּנִין - טְהוֹר.

(49) אהלות פ"ז מ"א. "הטומאה בכותל ומקומה טפח על טפח, כל העליות שעל גבה, ואפילו הן עשר, כולן טמאות". (50) פירוש, מבחוץ, כדין קבר סתום. (51) מקום פנוי למעלה מן הטומאה. (52) הנוגע בכתלי הבנין מבחוץ, בגגו ובקרקעיתו. (53) שם. (54) כקבר סתום. (55) לחוצה במקום צר. במשנה: "נפש אוטמה". (56) שהקבר האהיל עליו.

ה. זֶה כָּלֵל⁵⁷ גְּדוֹל בְּטֵמֵאָת מֵת: שֶׁכָּל דְּבַר הַמְטֵמָא בְּאֵהָל מִן הַמֵּת, אִם הֵיחָה רְצוּץ, שְׂאִין לוֹ חָלָל טַפַּח - הַרִי הַטְּמֵאָה בּוֹקְעַת וְעוֹלָה עַד לְרִקְיעַ, בּוֹקְעַת וְיורֶדֶת עַד הַתְּהוֹם, וְאֵינָה מְטֵמָא מִן הַצְּדִיין. פִּיצֵד? פְּרִי שֶׁל תְּבוּאָה⁵⁸ אוּ גֵל שֶׁל אֲבָנִים וְכִזַּית מִן

וְחָשַׁב לְהוֹצִיאָו בְּצַפּוֹנֵי, וְאַחַר כֵּן פָּאוּ אֶחָיו אוּ קְרוֹבָיו וְאָמְרוּ: אֵין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ אֶלָּא בְּדְרוּמֵי - טְהוֹר דְּרוּמֵי אֶת הַצַּפּוֹנֵי³⁴, וּבְלִבְד שְׁלֹא יַעֲרִים³⁵. וְאִם הַעֲרִים - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִים.

(7) שם פ"ז מ"ג. (8) והוא-הדין אם כולם פתוחים. (9) מפני שאין אנו יודעים באיזה פתח יוציאוהו, כולם נחשבים כפתח אחד. וכשיוציאוהו באחד הפתחים אין אנו אומרים הובר הדבר למפרע, שפתח זה הוא הטמא ונטהר את הכלים שכנגד שאר הפתחים, מפני שבדברים שהם מן התורה "אין ברירה", פירוש: אין מטהרים או מתירים מסברא שכזו. (10) ביאור למה שאמר: כולם טמאים. (11) כבית-הלל שם. (12) טפחים. (13) מטומאה. (14) הכלים שהעמידו תחת המשקוף מחוץ לדלת אחר שנפתח האחד או שחשב, אבל הכלים שנמצאו שם לפני כן נטמאו ואין חוזרים לטהרתם למפרע מפני שבדאורייתא "אין ברירה" (רבה ור' אושעיא, ביצה י, א). (15) ובוודאי יוציאו את המת דרך הפתח הפתוח או דרך זה שחשב עליו. (16) מפני שלא נפרצו פצימיו. (17) לפתוח פתח חדש. (18) במשנה שם: "ומודים (בית-הלל) בפותח בתחילה, שיפתח ארבעה טפחים. אבל בפחות משיעור זה אינו מציל (ראה באות הבא). (19) בפתח סתום אמרו בית-הלל שמשעתחיל לפתחו - מציל, ואין זה דומה לפותח פתח במקום שלא היה שם מעולם. (20) בבית שפתחיו נעולים. (21) תוספתא אהלות פ"ח, ה"ד. (22) כשלא חשב להוציא את המת דרך חלונות. (23) אפילו בלי כוונה להוציא דרכם את המת. (24) הטומאה עוברת דרך הפתיחה. (25) אין דרך להוציא מת דרך החלון, ולפיכך אפילו חלונות פתוחים אינם מצילים על הפתחים אלא אם חשב להוציאו דרכם (הר"י קורקוס. וראה כסף-משנה). (26) שם. (27) בבתים גדולים נהגו לעשות פתח גדול כעין שער להכניס משאות גדולות, ובשער דלת קטנה ליציאה וכניסה של אנשים. (28) פירוש, כל אחד מהשנים. (29) ואין אנו אומרים שהקטן בטל לגבי הגדול. לא כתב מהו הדין אם חישב להוציא בגדול, מפני שאם יפתח הגדול גם הקטן נפתח עמו. (30) שהעמיד מזווה בתוך השער הגדול, והעמיד שתי דלתות מתאימות. ואפילו אם המזווה אינה באמצע הפתח אלא משוכה לצד אחד והדלתות מתאימות בגבהן אבל אינן שוות ברחבן (ע"פ הר"ש). (31) דין זה פשוט, ונכתב כעין הקדמה לדין הבא אחריו. (32) ואין אומרים ששניהם פתח אחד. (33) תוספתא שם. (34) מחשבת קרובי המת מבטלת מחשבתם של הרחוקים. (35) שלא יעשו זאת מתוך כוונה לטהר מתחילה את הפתח הדרומי, ואח"כ יבואו הקרובים ויטהרו את הצפוני. [ואפילו לדעת רבה ור' אושעיא (ביצה י, א) שהכלים שנמצאו בפתח לפני שחשב טמאים, תועיל ההערמה להשתמש בפתח הדרומי עד שיבואו הקרובים ויקבעו להוציא דרכו את המת].

ג. בְּתֵימִים³⁶ הַפְּתוּחִין לְאֶכְסְדְרָה³⁷ וְהַמֵּת בְּאֶחָד מֵהֶן: אִם הֵיחָה רְכּוּ שֶׁל מֵת לְצֵאת בְּאֶכְסְדְרָה - הַרִי הַבֵּית שְׁעָר³⁸ וְהַבְּתֵימִים טְמֵאִים³⁹; וְאִם לְאוֹ⁴⁰ - בֵּית שְׁעָר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שנחרש בו קבר, אלם רבינו כתב מקצת דיניו למעלה (פ"ב ט"ז), ולכן מתחיל כאן בבבא שניה שבמשנה, ולקמן פ"י ממשיך ומבאר דיני קבר שנחרש. (4) אם לקח מהשדה עפר, והניחו במקום טהור. (5) נדרס ברגלי עובדים ושבים. ואינו מטמא באוהל, שהרי עצם כשעורה אינו מטמא באוהל. (6) ואפילו בימות החמה שדינו כרשות הרבים, וכלל בדיניו 'ספק טומאה ברשות הרבים ספיקו טהור', כאן טמא, מפני שהחזקה טומאה.

ב. בנה⁷ (בה) בית⁸ ועליה על גביו: אם היה פתחה של עליה פנגד פתחה של בית⁹ - העליה טהורה¹⁰, שאפלו [היה] הקבר פתח משקוף הפית - העליה טהורה, שהרי הוא אהל על גבי אהל, כמו שיתבאר¹¹; ואם לא היה מכון¹² - אף העליה טמאה, שמא אסקפת עליה על הקבר, והרי העליה מאהילה על הקבר¹³.

(7) שם פ"ז מ"ה. (8) בשדה שאבד בו קבר. (9) ואינו עורך על פתח הבית לא מכאן ולא מאן, וגם אינו בולט מחוץ לפתח הבית. (10) בכל מקום שהמת מונח, חוצץ הבית מפני הטומאה שלא תכנס לעליה. (11) לקמן פ"ז ה"ג. (12) אלא עורך קצת. (13) חוששים אנו שמא הטומאה נגד הכותל עצמו מחצי עביו ולחוץ ובקעת ועולה וכשמגיעה לפתח העליה במקום שהיא עורך על פתח הבית, היא נכנסת לפניו, אבל אם היא בכותל מחציו ולפנים דינה כאילו היא בתוך הבית, ותקרת הבית חוצצת ואינה נכנסת לעליה (סדרי טהרות).

ג. ושרדה זו¹⁴ מתר לזרע בתוכה כל זרע¹⁵, לפי שאין שרשי זרעים מגיעים עד לקבר¹⁶. אבל אין נוטעין בתוכה אילני מאכל, מפני שהשרשים מגיעין עד למת. התלוליות¹⁷ הקרובות לעיר¹⁸ הסמוכה לבית הקברות או לדרך בית הקברות, אחד חדשות ואחד ישנות - הרי אלו פחוקת טמאה, מפני שהנשים קוברות שם את הנפלים¹⁹, ומפי שחין קוברין שם איבריהן²⁰. אבל הרחוקות - החדשות טהורות²¹, והישנות טמאות, שמא היו קרובות²² מעיר שתרבה או מדרך שאבדה²³. ואי זהו תל קרוב? כל שאין שם תל אחר קרוב יותר ממנו. וישן? שאין אדם זורק²⁴.

(14) שם פ"ח מ"ג. (15) גירסת רבינו במשנה: "נזרעת כל זרע". שאין שרשי זרעים מגיעים עד לקבר. כלומר, עד מקום המת ממש, ועפר הקבר מותר בהנאה (רבינו בהל' אבל פ"ד ה"כ). ולטומאה אין לחשוש, מפני שמחובר אינו מקבל טומאה, ואחרי הקצירה גם-כן לא יקבלו טומאה כל זמן שלא נתלחחו אחר קצירתם באחד משבעת המשקין (הל' טומאת אוכלין פ"א ה"א-ב). (16) ויונקים ממנו, והפירות גדלים מלשדו, והמת אסור בהנאה מן התורה. מלשוננו של רבינו כאן משמע שאילני סרק מותר לנטוע לכתחילה, ראה 'כסף משנה'. (17) גבעות נמוכות, מלשון

המת בתוכו, וכלים בצד הטמאה ואין נוטעין בה - כלים טהורין, וכל פלי שבתוף הגל מכון פנגד הטמאה מלמעלה או מלמטה טמא, שהטמאה בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת. ואם היה מקום הטמאה חלול טפח על טפח⁵⁹ על רום טפח - הוא פקבר סתום ומטמא מקל סביביו.

(57) שם; פט"ו שם. (58) שם פט"ו מ"ז, והמדובר כשהכרי והגל מונחים בחוץ. ראה ה"ו. (59) תוספתא שם.

ו. בית שמלאו⁶⁰ עפר או צרורות⁶¹ - הרי זה בטל הבית⁶² והרי הוא פגל של עפר או צרורות, ואם היה טמאה בתוף העפר - בוקעת ועולה, בוקעת ויורדת, וכלים שבצדיה בתוף העפר טהורים.

(60) שם מ"ז. (61) חצי. (62) כאילו אין כאן בית כלל, אלא עפר וצרורות. ואם נשאר אור טפח על טפח בין הגל ובין התקרה, הרי זו "נפש אטומה". רבינו גורס במשנה: "ביטלו", פירוש, אם מילא בכוונה את הבית עפר, ואפילו צרורות שאינם נדבקים לגוש אחד - ביטל במעשה זה, שנעשה בכוונה, את הבית. ראה 'תוספות יום טוב' למשנתנו שגורס בהלכה זו: "הרי זה בטל אצל הבית". אולם בספרים שלנו, וכן בכת"י תימן, הגירסא: "ביטל הבית".

ז. טמאה שהיא רצוצה⁶³ בכתל וסמך סכה לפתל⁶⁴ - הסכה טמאה, שהרי נעשה הפתל צד מצדי האהל. ואף על פי שהצדדין טהורים לנוגע אלו לא היה עליהן אהל, אבל משנעשה עליהן אהל - האהל פלו טמא, שהרי הטמאה בתוכו⁶⁵.

(63) רבינו מפרש את הבבא האחרונה של המשנה שם: "סמך לה סוכות" בטומאה רצוצה, וכן כתב בפירושו על המשנה (ראה ראב"ד). (64) "ושם עליו המשקוף" (רבינו בפירושו למשנה). (65) הכותל נעשה חלק מן הסוכה, והטומאה שהיא בכותל כאילו מונחת בתוך הסוכה.

פרק שמיני

(1) יבאר דין שדה שאבד קבר בתוכה, ואם מותר לזרוע או לנטוע בו, התלוליות הקרובות לעיר או הרחוקות וסמוכות לבית הקברות, קבר הנמצא או קבר הידוע אם מותר לפנותו, וקבר המזיק לרבים, הפוגע במת מצוה והמוצא קבר או מת שחייב לציין, ובמה וכיצד מצינין.

א. שדה² שאבד קבר³ בתוכה - עפרה⁴ מטמא במגע ובמשא פבית הפרס, שמא נדוש הקבר⁵ בה ויהיו עצמות פשעורה בתוף עפרה. וכל השדה פלה - המאהיל עליה נטמא⁶. ואם העמיד בתוכה אהל - נטמא כל מה שיש באהל, שמא האהל שהעמיד באותה שדה על הקבר הוא מאהיל.

(2) אהלות פ"ח מ"ג. (3) ידוע שיש בו קבר, ואין אנו יודעים את מקומו. בבבא הראשונה שם, שנינו דין שדה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תל. 18) שם פט"ז מ"ב, כפי שנתפרשה בגמרא כתובות כ, ב. 19) כתובות, שם. ותוספתא אהלות, שם. וחוששים אנו שמה הלכה שם אשה יחידה וקברה נפל, ואין איש יודע על זה. 20) שנשרו מחמת המחלה ומטמאים באוהל. 21) שאשה אינה הולכת שם יחידה, ואם הלך עמה עוד מי שהוא - היה הדבר מתגלה. 22) ואז קברו שם נשים נפליהן. 23) ושמה הובילו שם מת ערב שבת בין השמשות, ולא הספיקו להביאו לעיר וקברוהו שם, וברכות הימים נשכה הדבר. 24) כרבי יהודה, שם במשנה.

ד. שְׂדֵה בּוֹכִים²⁵, וְהוּא הַמְּקוֹם הַקְּרוֹב לְבֵית הַקְּבָרוֹת שֶׁהַנְּשִׂים יוֹשְׁבוֹת שָׁם וּבּוֹכוֹת, אֶף עַל פִּי שֶׁעֲפָרָה טְהוֹר, שֶׁהָרִי לֹא הַחֲזִיקָה שָׁם טְמֵאָה - אֵין נוֹטְעִין אוֹתוֹ וְאֵין זֹרְעִין אוֹתוֹ, שְׁלֵא לְהַרְגִיל²⁶ רַגְלֵ אָדָם לְשָׁם, שְׁמָא יֵשׁ שָׁם טְמֵאָה. מִפְּנֵי שֶׁהוּא קְרוֹב לְבֵית הַקְּבָרוֹת כְּכֹר נְתִיאָשׁוּ בְּעַלְיֹו²⁷ מִמֶּנּוּ, לְפִיכָךְ אֶפְשָׁר שְׂיִבּוֹא אָדָם וְיִקְבֵר בּוֹ, מִפְּנֵי זֶה חֻשְׁשׁוּ לֹא²⁸. וְעוֹשִׂין²⁹ מִעֲפֵר מְקוֹם זֶה תַּנּוּרִים לְקַדֵּשׁ, שֶׁהָרִי לֹא הַחֲזִיקָה שָׁם טְמֵאָה.

ז. הַפּוֹגַע⁴² בְּמַת מְצוּהָ⁴³: אִם מְצָאוּ בְּתוֹךְ הַתְּחוּם⁴⁴ - מְבִיאֵו לְבֵית הַקְּבָרוֹת; מְצָאוּ חוּץ לְתְחוּם, אֶפְלוּ בְּתוֹךְ שְׂדֵה פְּרוּם⁴⁵ - קָנָה מְקוֹמוֹ, וְיִקְבֵר בְּמְקוֹם שֶׁנִּמְצָא⁴⁶. מְצָאוּ עַל הַמְּצָר⁴⁷ - מְסַלְקוּ לְצַדְדֵינָ. שְׂדֵה בּוּר⁴⁸ מְצַד זֶה וְשְׂדֵה נִיר⁴⁹ מְצַד זֶה - קוֹבְרוּ בְּשְׂדֵה בּוּר⁵⁰. שְׂדֵה נִיר וְשְׂדֵה זֶרַע - קוֹבְרוּ בְּשְׂדֵה נִיר. שְׂדֵה זֶרַע וְשְׂדֵה כֶּרֶם - קוֹבְרוּ בְּשְׂדֵה זֶרַע⁵¹. שְׂדֵה אֵילָן⁵² וְשְׂדֵה כֶּרֶם - קוֹבְרוּ בְּשְׂדֵה כֶּרֶם⁵³, מִפְּנֵי אֲהֵל הַטְּמֵאָה⁵⁴. הֵיוּ שְׁנֵיהֶן שְׁוִין - קוֹבְרוּ לְאֵי זֶה צַד שֶׁיִּצְעָה.

42) 'ירושלמי' נזיר פ"ד ה"א. 43) שאין לו קוברים, ומצוה על הפוגע בו לקברו. 44) של בית הקברות, היינו עד אלפיים אמה. 45) צמח ריחני יקר מאוד, ומשתמשים בו כתבלין למיני מאפה ולתבשילים. 46) זו אחת מתקנותיו של יהושע בן נון שנמנו במסכת בבא-קמא פא, א. ושם עמוד ב - אמרו: שעל-מנת-כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ. 47) במקום שרבים עוברים ושבים, ואם יקברו שם ייטמא באוהל. 48) שדה שלא נחרש ולא נזרע. 49) חרוש. 50) כללו של דבר: יש לצמצם את ההפסד עד כמה שאפשר. 51) בכרם, ההפסד יותר גדול. 52) עצי פרי אחרים. 53) ואף-על-פי שהפסדו של כרם גדול יותר. 54) הגפנים נמוכים ואינם מאהילים על הקבר, ואפשר לגשת ולבצור את הענבים מבלי להאהיל על הקבר, אבל אילנות אחרים ענפיהם גדלים בגובה רב, ומאהילים על סביבותיהם ויטמאו באוהל המת את המתקברים אליהם. דין זה שנוי במחלוקת ב'ירושלמי' שם, אם להעדיף הצלה מן הטומאה או הקלת בצירת הענבים, ופסק רבינו שלהנצל מן הטומאה עדיף.

ח. קָבֵר הַנִּמְצָא⁵⁵ - מְטֵמָא לְמַפְרַע⁵⁶. וְאִם בָּא אַחַר וְאָמַר: בְּרִי לִי⁵⁷ שְׁלֵא הִיָּה פְּאֵן קָבֵר, אֶפְלוּ קִדְּם לְעֹשְׂרִים שָׁנָה - אֵינוּ מְטֵמָא אֶלָּא מְשַׁעֵת מְצִיאָהּ וְאֵילָף.

55) תוספתא טהרות פ"ד ה"ו. 56) כל הטהרות שנעשו במקום זה, אפילו זמן רב לפני שנמצא הקבר - טמאים. 57) בטוח אני, ללא כל ספק.

ט. כָּל הַמּוֹצֵא⁵⁸ קָבֵר אוֹ מַת אוֹ דָבָר שֶׁמְטֵמָא בְּאֵהֶל מִן הַמַּת - תִּיב לְצִיָן עֲלָיו, כְּדִי שְׁלֵא יִהְיֶה תְּקֵלָה לְאַחֲרָיִם. וּבְחֵלוֹ שֶׁל מוֹעֵד הֵיוּ יוֹצְאִין מִבֵּית דִּין לְצִיָן עַל הַקְּבָרוֹת. אֵין מְצִינִין עַל כְּזוֹת מְצַמְצֵם מִן הַמַּת⁵⁹, לְפִי שְׁסוּפּוֹ יַחֲסֵר בְּאַרְצֵי⁶⁰. וּבְמָה מְצִינִין?

25) אהלות שם מ"ד. 26) שלא ירבו ללכת שם כדי לטפל בזרעים ולאסוף את היבול. 27) מועד קטן ה, ב. 28) רק חשש יש בדבר שאינו מספיק לגזור טומאה, אלא להתרחק מן המקום. 29) פירוש, מותר לעשות.

ה. קָבֵר³⁰ הַנִּמְצָא³¹ - מֵתָר לְפָנּוֹת³²; וְאִם פָּנָה - מְקוֹמוֹ טְמֵא³³ וְאֶסוּר בְּהִנְיָה³⁴ עַד שֶׁיִּבְדַּק, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאָר³⁵. וְקָבֵר הַיָּדוּעַ³⁶ - אֶסוּר לְפָנּוֹתוֹ³⁷; וְאִם פָּנָה - מְקוֹמוֹ טְהוֹר³⁸ וּמֵתָר בְּהִנְיָה.

30) הדינים שבהלכה זו ובהלכה שלאחריה, נמצאים בארבע גירסאות שונות בארבעה מקומות: א, בתוספתא אהלות פ"ז. ב, בבבלי סנהדרין מז, ג. ג, ב'ירושלמי' נזיר פ"ט ה"ג. ד, במסכת שמחות פ"ד, ודברי רבינו כאן מתאימים לגירסה ש'ירושלמי'. 31) שלא ידעו שיש שם קבר. 32) מכיוון שלא היה הדבר ידוע שיש שם קבר, יש להניח שנקבר שלא מדעת בעלים, ולפיכך לא קנה מקומו ומותר לפנותו. 33) פירוש, כל סביבות הקבר צריך בדיקה, שמה היה כאן בית קברות, ואחר הבדיקה יהיה טהור. ומדובר כשנמצאו שלושה קברים (כסף-משנה), שקבר אחד אינו מצריך בדיקה. ראה לקמן פ"ט. 34) לא אסור בהנאה ממש, שהרי קרקע עולם אינה נאסרת, אלא שלא ירעו שם בהמות ולא ינהגו שם מנהג קלות ראש מפני כבוד המתים, כמו שאמרו במגילה כט, א - בכל בית קברות (כסף-משנה). 35) ראה ה' אבל פ"ד ה"ג. 36) לקמן פ"ט. 37) ידוע שאין שם אלא מת אחד, ומסתמא נקבר מדעת בעל השדה. 38) מפני שהמת קנה מקומו. 39) הקרקע לא נטמא וקברים אחרים אינם, ומטעם זה מותר לאכול ולשתות שם (כסף-משנה).

ו. קָבֵר שֶׁהוּא מְזִיק אֶת הַרְבִּים³⁹ - מְפָנִין אוֹתוֹ⁴⁰, וּמְקוֹמוֹ טְמֵא וְאֶסוּר בְּהִנְיָה⁴¹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זֶה צִיּוּן וְטִמְאָה⁸¹. מִצָּא מְצָרָה⁸² אֶחָד מְצִיין - הוּא טִמְאָה⁸³ וְכָל הַשְּׂדֵה טְהוֹרָה. וְכֵן שְׂנִיָּה, וְכֵן שְׁלִישִׁית. מִצָּא אַרְבָּעָה מְצָרָה מְצִינֵינוּ - הֵן טְהוֹרִין וְכָל הַשְּׂדֵה כְּלָה טִמְאָה⁸⁴; שְׂאִין מְרַחֲקִין הַצִּיּוּן מִמְקוֹם הַטִּמְאָה⁸⁵.

(74 שם ז, א. 75) שתי אבנים מצוינות בסיד. (76) סיד שפוך על המקום. (77) שהרי המקום צויין בסיד. (78) כלומר, חתיכות חרס דקות (ויש מפרשים: מין אדמה לבנה, אינה לבנה כסיד). (79) רגילים לתת חרסית בין אבני הבנין. (80) קליפה דקה של סיד היתה על יד האבנים. (81) משמע שאם יש ביניהן חרש, טהור אפילו בסיד מרודד. ואם יש ביניהן שכבה עבה של סיד, טמא אפילו אם יש שם חרס. (82) שם. (83) המקום המצויין. (84) אנו תולים שהציון המקיף את כל השדה מכריז על טומאת כל השדה. (85) ולפיכך הוצרך לציין את כל מיצרי השדה (רש"י. ראה למעלה ה"ט). והמצירים עצמם טהורים, מפני שיש לתלות שמקומם הוא העודף שנאמר למעלה בה"ט (ראה 'תוספות' שם ד"ה דאמר).

~ יום רביעי ז' תשרי ~

פֶּרֶק הַיְשׁוּעָה

(1) יבאר דין מי שהיה חופר בשדה ומצא מתים רבים או הרוגים אם חושש לבית הקברות, היה חופר ומצא מת מושכב כדרך הנקברים או שנים או שלושה אם צריך לבדוק, ודין גויים אם יש להם טומאת קברות, למי יש תבוסה ושכונת קברות, וכיצד בודקים, גל טמא שנתערב עם שני גלים טהורים, המהייל על בור שמפילים בו נפלים, ואם הוא ספק מה דינו.

א. מִי שֶׁהָיָה חוֹפֵר בְּשָׂדֵה וּמְצָא מֵתִים רַבִּים בְּגִמְאָ אַחַת זֶה עַל גֵּב זֶה או זֶה בְּצַד זֶה, או שְׁמֵצָא הַרוּגִים, או שְׁמֵצָא מֵת יוֹשֵׁב או רֹאשׁוֹ בֵּין בְּרִיּוֹ - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שְׂמָא מִקּוֹם זֶה בֵּית הַקְּבָרוֹת הַיָּהּ²; אֲלֵא נוֹטֵל הַמֵּת שְׁמֵצָא, וְנוֹטֵל כָּל הָעֶפֶר הַתְּחוּתִי³ שֶׁתְּחַתּוֹ, וְחוֹפֵר בְּבִתּוּלַת קֶרֶקֶע⁴ שֶׁלֹּשׁ אֶצְבָּעוֹת⁵, וּמוֹצִיא הַכֹּל, וְשֹׁאֵר הַשְּׂדֵה בְּחִזְקַת טְהוֹרָה כְּשֶׁהָיְתָה קֹדֶם שְׁמֵצָא. וְעֶפֶר זֶה עִם שְׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת שְׁחוֹפֵר הוּא הַנִּקְרָא תְּבוּסַת הַמֵּת⁶.

(2) מפני שיהודים אינם קוברים כך. (3) העפר הרך. (4) אדמה שלא הזיזוה מעולם ממקומה. (5) כעובי שלוש אצבעות. (6) עפר שהתבוסס בדם המת. מלשון המקרא (יחזקאל טו, 1): מתבוססת בדמך.

ב. שְׂדֵה שְׁנֵהָרְגוּ בָּהּ הַרוּגִים⁷ - מְלַקֵּט כָּל הָעֶצְמוֹת שָׁבָה, וְהָרִי הִיא טְהוֹרָה⁸. וְכֵן הַמְּפָנָה קְבֹרָה⁹ מֵתוֹף שְׂדֵהוּ - מְלַקֵּט כָּל הָעֶצְמוֹת עֵצִים עֵצִים וְהָרִי הִיא טְהוֹרָה וְכֵן בּוֹר שְׁמִטְלִילִים בְּתוֹכּוֹ נְפִלִים או הַרוּגִים¹⁰

בְּסִיד⁶¹. מִמְּחָה וְשׁוֹפֵף עַל מְקוֹם הַטִּמְאָה. אֵין מְעַמְדִין⁶² אֶת הַצִּיּוּן עַל גְּבֵי הַטִּמְאָה⁶³, אֲלֵא יְהִי עוֹדֵף מִבָּאן וּמִבָּאן בְּצַדֵי הַטִּמְאָה, שְׂלֵא לְהַפְסִיד אֶת הַטְּהוֹרוֹת⁶⁴. וְאֵין מְרַחֲקִין⁶⁵ אֶת הַצִּיּוּן מִמְקוֹם הַטִּמְאָה, שְׂלֵא לְהַפְסִיד אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל⁶⁶. וְאֵין מְצִינֵין עַל הַנְּדָאוֹת, שְׁהָרִי הֵן יְדוּעִין לְכֹל, אֲלֵא עַל הַסְּפָקוֹת, כְּגוֹן שְׂדֵה שְׂאֵבֵד בְּהַ קְבֵר וְהַסְּכָכוֹת⁶⁷ וְהַפְּרָעוֹת⁶⁸.

(58) משנה, מועד קטן ב, א. ובגמרא שם (ה, א) הסמיכו דין זה על המקרא (יחזקאל לט, טו): "וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון". (59) שם עמוד ב. (60) ופחות מכזית אינו מטמא באוהל, ולא הטריחו חכמים לעשות לצורך זמן קצר. (61) מעשר שני פ"ה, מ"א. (62) מועד קטן ה, ב. (63) בדיוק על מקום הטומאה בלבד. (64) לפעמים לא ירגיש האדם בציון עד שגיגע למקומו ממש, ואפשר שיאהיל על הטומאה שלא מדעתו. (65) ריחוק גדול. (66) שלא לצמצם את שטחה הטהור. לפיכך מרחיב כל שהוא את הציון. (67) עצים העומדים לפניו מגדר בית הקברות, וענפיהם סוככים על שטח מסוים מחוצה לו, וחוששים שמא נמצא קבר תחת העץ. (68) אבנים בולטות מן הגדר לחוץ, ושמא צידה הפנימי של האבן מאהיל על קבר ונעשית כולה אוהל הטומאה.

י. מִצָּא⁶⁹ שְׂדֵה מְצִינֵת וְאֵין יְדוּעַ מַה טִּיבָּהָ⁷⁰: אִם אֵין בָּהּ אֵילָנוֹת - בְּיָדוּעַ שְׂאֵבֵד בְּהַ קְבֹרָה⁷¹; יֵשׁ בָּהּ אֵילָנוֹת - בְּיָדוּעַ שְׁנַחֲרֵשׁ בְּהַ קְבֹרָה⁷², כְּמוֹ שֶׁתְּבַאֵר⁷³.

(69) שם. (70) אם זה שדה שנחרש בו קבר או שאבד בו קבר. יש הבדלי דינים רבים בין שני שדות אלה (ראה למעלה ה"א, ולקמן פ"י) ואחד מהם: נחרש אינו מטמא באוהל מפני שאין במקום אחד שיעור טומאת אוהל, שעצם כשעורה מטמא במגע ומשא בלבד, ושדה שאבד בו קבר מטמא באוהל, שמא האהיל על מקום הקבר. (71) ולפיכך לא ניטעו בו אילנות, מפני שאסור לנטוע בשדה שאבד בו קבר (למעלה ה"ג). ומדובר בשדה ראויה לעצי פרי ('תוספות' שם ד"ה יש). (72) ומותר לנטוע בה [רש"י פירש שם אחרת, אבל מדברי רבינו לקמן פ"י ה"י משמע כפירושו]. [בגמרא שם הקשו למה ציינוה, הלא אין מציינים אלא המקומות המטמאים באוהל? ותירצו, כגון שאבד בה קבר וחרשו (באיסור או בטעות) והותרה נטיעה ונטעו אילנות והציון נשאר. ואין לחשוש, שמא נטעו בטעות בלי חרישה, מפני שנטיעה יש לה פירסום, ונמשכת זמן מסוים, ובוודאי היה חכם שבעיר מעכב (ראה לקמן, שם). (73) שם.

יא. מִצָּא⁷⁴ אֶבֶן מְצִינֵת - תְּחַתּוֹתָהּ טִמְאָה. הִיוּ שְׂתִימִים⁷⁵: אִם יֵשׁ סִיד בִּינֵיהֶם⁷⁶ - בִּינֵיהֶם טִמְאָה⁷⁷; וְאִם אֵין סִיד בִּינֵיהֶן, אֲלֵא עַל רֹאשֵׁיהֶן: אִם יֵשׁ חֶרֶשׁ⁷⁸ בִּינֵיהֶן - טְהוֹר, שְׂאִין זֶה אֲלֵא בְּנִיזוֹן⁷⁹; וְאִם אֵין חֶרֶשׁ בִּינֵיהֶן וְהָיָה הַסִּיד מְרֻדָּד עַל רֹאשֵׁיהֶן מִבָּאן וּמִבָּאן⁸⁰ - הָרִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. **מֵת שֶׁחִסְרָה¹⁷ אֵיבָר שְׁאֵם יִנְטֵל מִן הַחַי יָמוֹת -**
אֵין לוֹ תְבוּסָה וְלֹא שְׁכוּנַת קְבָרוֹת. וּמֵתִים הַנִּמְצָאִים
גְּלוּיִים עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה - אֵין לָהֶם שְׁכוּנַת קְבָרוֹת וְלֹא
תְבוּסָה, אֲלֹא מִלְקָט עֵצִים וְהַפֵּל טְהוּר¹⁸.
וְהַנֶּקֶבֶר שֶׁלֹּא בְרִשׁוֹת - יֵשׁ לוֹ תְבוּסָה¹⁹ וְאֵין לוֹ
שְׁכוּנַת קְבָרוֹת.

(17) תוספתא אהלות פרק ט"ז הלכה ב: "והחסר אין לו תבוסה ואין לו שכונת קברות." (18) שם פרק ט"ז, משנה ה שנינו: "שדה שנהרגו בה הרוגים מלקט עצם והכול טהור." וסובר רבינו שהוא הדין למתים גלויים שמתו מיתה טבעית, כרב יהודה בניזיר סד, ב "מצא פרט למצוי." [רבינו הביא דין הרוגים למעלה בהלכה ב להשמיענו, שאין דינם כהרוגי מלחמה שנקברים במקומם. וכאן משמיענו שגם במתים מיתה טבעית הדין כך, כדי שלא תטעה לומר, שרק הרוגים אין להם תבוסה מפני שחסר דמם, אבל מתים שלמים יש להם תבוסה]. (19) כרבי שמעון בן גמליאל בתוספתא שם הלכה ו נגד רבי. בכסף משנה מבאר שהכרעת רבינו היא על פי הכלל: "כל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל במשנתנו הלכה כמותו, חוץ מערב וצידון וראיה אחרונה" והוסיף שגם בכריתות הלכה כמותו. [ראה יד מלאכי אות כף, שהוכיח, שרבינו לא קיבל להלכה את הכלל הזה].

ו. **אֶחָד הַמוֹצָא שֶׁלְשָׁה מֵתִים פְּדָרְפֵן בַּתְחִלָּה²⁰, או**
שֶׁמָּצָא שֶׁלְשָׁה פּוֹכִינֵי או פּוֹף וּנְקִיעַ²¹ וּמְעָרָה²² - הָרִי
זוֹ שְׁכוּנַת קְבָרוֹת. מָצָא שְׁנַיִם וְאֶחָד הָיָה יָדוּעַ - יֵשׁ
לָהֶם תְבוּסָה וְאֵין לָהֶם שְׁכוּנַת קְבָרוֹת; שֶׁהִקְבֵּר
הַיָּדוּעַ אֵינוֹ עוֹשֶׂה שְׁכוּנָה. וְלֹא אָמְרוּ אֲלֹא הַמוֹצָא
שֶׁלְשָׁה בַּתְחִלָּה הוּא שְׁצָרִיף בְּדִיקָה. פִּיצַד בּוֹדֵק
הָעֵשָׂרִים אָמָה שְׁאָמְרָנוּ? הוֹפֵר עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ
לְסֻלַּע אוֹ לְבַתּוּלָה²³, וְהִיא הַקְּרָקַע שֶׁנִּרְאִית שְׁאֵינָה
עֲבוּדָה²⁴. הַעֲמִיק אֶפְלוֹ מֵאָה אָמָה וּמָצָא חֶרֶשׁ - הָרִי
זוֹ כְּבַתְחִלָּה, וְצָרִיף לְהַעֲמִיק עַד שֶׁיִּגְיַע לְבַתּוּלָה.
הַגִּיעַ לְמַיִם - הָרִי זוֹ כְּבַתּוּלָה.

(20) שלא ידעו עליהם לפני כך. (21) חפירה בקרקע בניגוד לכוך שהוא חצוב ככותל מערה. (22) שמצא מת במערה עצמה. (23) דבר הנמצא במצבו הטבעי נקרא "בתולה". (24) שלא נחרשה מעולם.

ז. **אֵינוֹ צָרִיף לְחַפְרֵי תֵלֶם אֶחָד מֵתַחֲלַת הָעֵשָׂרִים עַד**
סוֹפָן, אֲלֹא חוֹפֵר אָמָה עַל אָמָה וּמִנִּיחַ אָמָה, וְחוֹפֵר
אָמָה עַל אָמָה וּמִנִּיחַ אָמָה, וְכֵן עַד סוֹפָן; שְׁאֵין בֵּין
קָבֵר לְקָבֵר פְּחוֹת מֵאָמָה²⁵.

(25) ולפיכך אם יש שם קבר יגלהו אפילו אם ישאיר אמה בלי בדיקה.

ח. **הָיָה בּוֹדֵק וְהִגִּיעַ בְּתוֹף הָעֵשָׂרִים לְנֶהָר אוֹ**
לְשִׁלּוּלִית²⁶ אוֹ לְדֶרֶךְ הַרְבִּיִם - נִפְסִיק²⁷ וְאֵינוֹ צָרִיף
לְבִדֵּק, שֶׁהָרִי נִפְסָקָה שְׁכוּנַת הַקְּבָרוֹת.

- **מִלְקָט כָּל הָעֵצָמוֹת שְׁבוּ עֵצִים וְהָרִי הוּא**
טְהוּר¹¹.

(7) והם מוטלים על פני השדה גלויים. והמדובר כשיש להם קוברים, שאם אין להם, דינם כמת מצוה וסודר לפנותם. (8) ואינו צריך ליטול את תבוסתם. (9) שקבר שם המת על מנת לפנותו (רא"ש שם). [ובמשנה אחרונה למשנתנו מפרש על פי התוספתא שם הלכה ה: "מי שנפחת קברו לתוך שדהו אומרים לו לקט עצם והכל טהור." פירוש, שהיה קבר לא רחוק משדהו ונפרצה מחיצת הקבר ונתגלגל המת לתוך שדהו. וכן פירש גם בסדרי טהרות]. (10) בלי כוונה לקוברם שם. (11) בכאן זה משמיעה אותנו רבותא, שלא רק אם נמצאו גלויים במקום שנהרגו אין להם תבוסה, אלא אפילו אם השליכום בכוונה לתוך הבור, אבל בלי כוונת קבורה, הדין כן.

ג. **הָיָה חוֹפֵר וּמָצָא מֵת מְשֻׁכָּב פְּדָרְף שֶׁקוֹבְרִין**
הַמֵּתִים - נוֹטְלוֹ וְאֵת תְבוּסָתוֹ. וְכֵן אִם מָצָא שְׁנַיִם -
נוֹטֵל כָּל אֶחָד מֵהֶן וְתְבוּסָתוֹ עִמּוֹ, וְכָל הַשָּׂדֶה
טְהוּרָה. מָצָא שְׁלֹשָׁה מֵתִים, כָּל אֶחָד מֵהֶן מְטֵל
פְּדָרְף הַנֶּקֶבֶרִין, אִם יֵשׁ בֵּין זֶה לְזֶה מְאַרְבַּע אַמּוֹת
וְעַד שְׁמוֹנֶה, פְּמֵלָא מְטָה¹² וְקוֹבְרִיהָ - הָרִי זֶה חוֹשֵׁשׁ
שְׁמָא בֵּית הַקְּבָרוֹת הוּא זֶה¹³, וְצָרִיף לְבִדֵּק מִן
הָאֲחֵרוֹן עֵשָׂרִים אָמָה, שֶׁהֵן פְּשְׁתֵי מְעָרוֹת וְחָצֵר
שְׁבִינֵיהֶם¹⁴. וְאִם לֹא מָצָא שָׁם מֵת אַחֵר - הָרִי אוֹתָן
הָעֵשָׂרִים שֶׁבְּדֵק טְהוּרוֹת, אִף עַל פִּי שֶׁהֵן שְׁכוּנַת
קְבָרוֹת¹⁵. מָצָא מֵת אֶחָד בְּסוֹף עֵשָׂרִים אָמָה - צָרִיף
לְבִדֵּק מִמֶּנּוּ עֵשָׂרִים אָמָה אַחֲרוֹת, לְפִי שְׁוֹגְלִים
לְדָבָר¹⁶. וְאִם הָיָה אֶחָד מֵאלוֹ שֶׁמָּצָא בַּתְחִלָּה אוֹ
בְּסוֹף הַרוֹג אוֹ יוֹשֵׁב אוֹ מְשֻׁכָּב שֶׁלֹּא פְּדָרְפוֹ, שִׁיְהִיָּה
רֵאשׁוֹ בֵּין יְרִכּוֹתָיו - אֵינוֹ בּוֹדֵק עֵשָׂרִים אָמָה, אֲלֹא
נוֹטֵלָן וְאֵת תְבוּסָתָן בְּלִבָּב; שֶׁחֲזַקְתָּן עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים.

(12) המיטה שהמת מוטל עליה. (13) כללו של דבר: אם שלוש מתים נמצאים באופן, שאפשר להניח ששלושתם נקברו במערה אחת, חוששים שבית קברות הוא זה, וזה אפשר רק אם המרחק מקבר ראשון עד שלישי הוא לא פחות מארבע אמות ולא יותר על שמונה. [קבריהם היו בכוכים שנחפרו ככותל מערות בצורה אחידה ובמרחקים קבועים]. (14) הקברים היו מסודרים באופן שכזה: במרכזם נמצא חצר שש אמות על שש אמות ושתי מערות של שש על ארבע משני צדדיה, ובתחילי המערות נחצבו הכוכים. יוצא סך הכול שמונה עשרה אמות, והוסיפו שתי אמות מפני החשש שמא עמדה מערה אחת באלכסון. (15) כלומר, אף על פי שהן בשכנות לקברות, שהרי שכונת קברות ממש - טמאה. ורבינו לשיטתו, שמודדים מן האחרון (כסף משנה). (16) השערה מבוססת, שבית הקברות כאן.

ד. **הַעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים אֵין לָהֶם טְמֵאת קְבָרוֹת. הוֹאִיל**
וְאֵינָן מְטֵמְאִין בְּאֵהָל, הָרִי הַנּוֹגֵעַ בְּקַבְרָן טְהוּר, עַד
שִׁיִּגַע בְּעֵצָמָה שֶׁל טְמֵאָה אוֹ יִשְׁאַנָּה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִן הַתּוֹרָה אֲלֵא מִי שֶׁנִּטְמָא טְמֵאת וְדָאי; אֲבָל כָּל הַסְּפָקוֹת, בֵּין בְּטְמֵאוֹת בֵּין בְּמֵאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת בֵּין בְּעֵרִיּוֹת וְשִׁבְתוֹת - אֵין לָהֶם אֲלֵא מַדְבְּרֵי סוֹפְרִים, [וְאֵף עַל פִּי כֵן, דְּבַר שֶׁחִיבִין עַל זְדוּנוֹ פֶּת - סְפָקוֹ אֲסוּר מִן הַתּוֹרָה, שֶׁהֲרִי הַעוֹשֶׂה אוֹתוֹ חֵיב אֲשֶׁם תְּלוּי.] כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּהַלְכוֹת אֲסוּרֵי בִיָּאָה וּבְכַמְהָ מְקוּמוֹת.

(39) הכוונה לדינים השונים שנאמר עליהם "טמא מספק". (40) דברי חכמים וגזירותיהם. כלל זה אינו נוגע לדיני נפל האמורים למעלה בהלכה י"א, שהרי בדין הראשון כתב רבינו בפירוש "טמא דין תורה", והטעם, מפני שאין ספק מוציא מידי ודאי. ובדין השני טהור אפילו מדבריהם, מפני שהוא "ספק ספיקא".

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

1) יבאר איזהו בית הפרס ועד כמה נעשה ומה דינו, החורש קבר בשדה שאינה שלו, ואם הוא שותף או אריס או אפטרופוס, בית הפרס למעלה ושדה טהור למטה ושטפו גשמים מעפר בית הפרס לטהור, טהרת בית הפרס במעמד חכמים וכיצד מטהרין אותו.

א. אִיזְהוּ² בֵּית הַפֶּרֶס? זֶה הַמְּקוֹם שֶׁנִּחְרַשׁ בוֹ קֶבֶר. שֶׁהֲרִי נִתְדַקְדְּקוּ³ עֲצָמוֹת הַמֵּת בְּתוֹךְ הָעֵפֶר וְנִתְפָּרְסוּ⁴ בְּכָל הַשָּׂדֶה, וְגִזְרוּ טְמֵאָה עַל כָּל הַשָּׂדֶה שֶׁנִּחְרַשׁ בּוֹ הַקֶּבֶר. אֲפֹלוֹ חֲרַשׁ עַל גְּבֵי הָאָרוֹן, וְאֲפֹלוֹ הִיָּה מְשַׁקֵּעַ בְּרוּבְדִין⁵ וּבֵאֲבָנִים⁶, וְאֲפֹלוֹ הִיָּה עַל גְּבֵי הָאָרוֹן רוּם שְׁתֵּי קוֹמוֹת, הוֹאִיל וְחֲרַשׁ עַל קֶבֶר - הֲרִי זֶה עוֹשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס? עַד פְּמָה הוּא נֶעֱשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס? מֵאָה אִמָּה⁸ עַל מֵאָה אִמָּה⁹ מִמְּקוֹם הַקֶּבֶר¹⁰.

2) אהלות פי"ז מ"א. 3) נשברו לחלקים דקיקים. 4) נתפשטו. אונקלוס מתרגם את הכתוב (שמות מ, יט): "ויפרוש את האהלה", ופרס ית פרסא. ועל שם כך נקרא המקום "בית הפרס" (רבינו בפירושו למשנה. ורש"י נדה נו, א מפרש שבור ופרוס). 5) לוחות שיש שמניחים על הארון. 6) ולא נגעה המחרישה בעצמות המת. 7) השוו חכמים דין כל קבר שנחרש, כדי שלא יטעו וייתמאו (תוספתא אהלות פי"ז ה"א). 8) משנה שם. שיערו חכמים שעד מאה אמה מוליכה המחרישה את פירווי העצמות. 9) מאה באורך ומאה ברוחב. 10) רבינו לא ביאר דין מקום הקבר עצמו אחרי החרישה, אם הוא נשאר בטומאתו החמורה הראשונה ומטמא באוהל מדאורייתא או טמא מדרבנן מבית הפרס כולו. בתוספות כתובות כה, ב כתבו שגם מקום הקבר דינו כבית הפרס. אולם ברור, שאם היה "מושקע ברובדים ובאבנים" (ראה ה"א) לא יצא מטומאת קבר, שהרי המחרישה לא הזיזה את העצמות ממקומן.

ב. כָּל הַמְרַבֵּעַ¹¹, שֶׁהוּא בֵּית אַרְבַּעַת סְאִין¹², הֲרִי הוּא בֵּית הַפֶּרֶס¹³, וְעִפְרוּ מְטֵמָא בְּמַגֵּעַ וּבְמִשָּׂא, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ¹⁴, וְאִינוּ מְטֵמָא בְּאֵהֶל¹⁵. וְכֵן הַמְּאָהִיל עַל בֵּית הַפֶּרֶס הִזָּה - טְהוֹר.

26) תעלה מלאכותית המובילה מים מן הנהר לגנות ופרדסים לצרכי השקאה (רבינו בפירושו שם. והר"ש פירש מקום שנקוו בו מי גשמים). 27) שאין קוברים מתים במקומות אלה.

ט. הַמוֹצִיא²⁸ עֵפֶר זֶה שֶׁל בְּדִיקָה - טְהוֹר, אֲלֵא אִם כֵּן מְצֵא טְמֵאָה בְּמָקוֹם שֶׁחֲפָר²⁹; אֲבָל קִדְּם שִׁימְצֵא אוֹכַל בְּתוֹמָה. וְהַמְּפָקָה בְּגֵל³⁰ - אִינוּ אוֹכַל בְּתוֹמָה³¹; שֶׁהֲרִי יוֹדֵעַ וְדָאי שֶׁהַמֵּתִים שָׁם³² תַּחַת הַגֵּל, אֲלֵא שֶׁאִינוּ מְפִיר מְקוּמָן.

28) במשנה ד שם שנינו: "המוציא את העפר ממקום טומאה אוכל בדמעו" ומפרש שם רבינו שהכוונה לכהן המפנה למקום אחר את העפר שנחפר. בדמעו - תרומתו. מלשון הכתוב (שמות כב, כח): "מלאתך ודמעך לא תאחר" ודרשו בגמרא תמורה ד, א "מלאתך" אלו ביכורים, "ודמעך" זו תרומה (רבינו שם. והוא מוסיף תנאי, שלא יעמוד במקום הנבדק). 29) שהרי העפר שהוציא משם טמא, אבל לפני שמצא אין מחזיקים בחזקת טומאה את העפר שהוציא. 30) סיפא של המשנה שם. ומפרש רבינו, שהמדובר בבניין שנהרס ונפל על אדם ונהרג והמפקח (הנוטל את האבנים ומגלה את השטח) אינו יודע באיזה מקום מונח המת ואפשר שהוא עומד על מקום הטומאה. 31) מפני שהחזקה טומאה מה שאין כן במוציא עפר הבדיקה שלא החזקה טומאה כלל. 32) בפירושו למשנה כתב: "ולא יודע אם שם מת". וגם הר"ש שם אומר, שאפילו בספק חי ספק מת אסור בתרומה.

י. גֵּל טְמֵא³³ שֶׁנִּתְעַרַב בְּשֵׁנֵי גֵלִין טְהוֹרִין: בְּדָק אֶחָד מֵהֶן וּמְצֵאוֹ טְהוֹר - הוּא טְהוֹר וְהַשְּׁנַיִם טְמֵאִין; בְּדָק שְׁנַיִם וְנִמְצְאוּ טְהוֹרִים - הֵן טְהוֹרִים וְהַשְּׁלִישִׁי בְּחִזְקַת טְמֵא; בְּדָק שֶׁלְשֶׁתָּן וּמְצֵא טְהוֹר - כָּלָן בְּחִזְקַת טְמֵא³⁴; עַד שֶׁיִּבְדִּק שֶׁלְשֶׁתָּן עַד שֶׁיִּגְעַע לְסִלַע אוֹ לְבַתוּלָה וְיִהְיֶה שֶׁלְשֶׁתָּן טְהוֹרִין³⁵.

33) ידוע לנו שטומאה נמצאת בו. 34) הוברר, שלא בדק יפה. 35) תולים שעורבים נטלו את הטומאה.

יא. בּוֹר שֶׁמְטִילִין לְתוֹכוֹ נְפִלִים - הַמְּאָהִיל עָלָיו טְמֵא דִין תּוֹרָה. אֵף עַל פִּי שֶׁחֲלָדָה וּבְרָדָלִס מְצוּיִין שָׁם, אֵין סְפָק מוֹצִיא מִיַּדִּי וְדָאי³⁶. אֲבָל אִם הִפִּילָה שָׁם אִשָּׁה נֶפֶל, וְאֵין יוֹדֵעַ אִם הִפִּילָה דְּבַר הַמְּטֵמָא אוֹ לֹא הִפִּילָה³⁷, הוֹאִיל וְחֲלָדָה וּבְרָדָלִס מְצוּיִין שָׁם - הֲרִי סְפָקוֹ טְהוֹר³⁸.

36) שהרי החזקה שם טומאה ואין לטהר מפני הספק שמא אכלוהו החיות. 37) דבר המטמא, אלא שלפוחית מלאה מים או דם. 38) משום שיש כאן שני ספיקות להיתר, שמא הפילה דבר שאינו מטמא ואם תימצא לומר דבר המטמא הפילה, שמא גרווהו חולדה וברדלס.

יב. דְּבַר יוֹדֵעַ, שֶׁכָּל אֵלוֹ הַטְּמֵאוֹת³⁹ וְכִיוֹצֵא בְּהֵן שֶׁהֵן מְשׁוּם סְפָק - הֲרִי הֵן שֶׁל דְּבִרְיָהּ⁴⁰. וְאֵין טְמֵא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

את עפר הקבר (ראה תפארת ישראל, יכין אות טז).
23 שם.

ד. חֲזַקְתָּ הַעֲצֻמוֹת הַמְּכֻסּוֹת שֶׁהֵן שֶׁל אָדָם, עַד שֶׁיִּוָּדַע שֶׁהֵן שֶׁל בְּהֵמָה; וְחֲזַקְתָּ הַעֲצֻמוֹת²⁴ הַמְּגֻלּוֹת שֶׁהֵן שֶׁל בְּהֵמָה, עַד שֶׁיִּוָּדַע שֶׁהֵן שֶׁל אָדָם²⁵. הִיָּה שֶׁשֶׁ חֲרִיץ מְלֵא עֲצֻמוֹת אָדָם²⁶, או שֶׁהָיוּ עֲצֻמוֹת אָדָם צְבוּרוֹת עַל גְּבֵי קְרָקַע, וְחָרַשׁ עֲצֻמוֹת אֱלוֹ עִם הַשָּׂדֶה, או שֶׁחָרַשׁ שָׂדֶה שֶׁאֲבָד בֶּה [או שֶׁנִּמְצָא בֶּה] קֶבֶר²⁷ - הָרִי זֶה אֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס; וְשָׂלָא גְזוּרֵי טִמְאָה²⁸ אֲלֵא עַל שָׂדֶה שֶׁנִּחְרַשׁ בֶּה קֶבֶר וְדֹאֵי²⁹. וְכֵן הַחֹרֵשׁ אֶת הַמֵּת³⁰ בְּשָׂדֶה - אֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס; שֶׁפֶל אֱלוֹ³¹ דְּבָר שֶׁאֵינוֹ מְצוּי הוּא, וְלֹא גְזוּרֵי אֲלֵא בְּקֶבֶר שֶׁנִּחְרַשׁ שֶׁהוּא דְּבָר הַמְּצוּי³².

24 תוספתא אהלות פי"ז הי"ב. 25 מפני כבוד המת מכסים את עצמותיו, אבל לא נהגו לכסות עצמות בהמות וחיות. 26 משנה ג שם. 27 בחלק השדה שלא נחרש, ויש לחשוש שהיה שם עוד קבר ונחרש (רבינו בפירושו למשנה שם, והר"ש פירש אחרת). 28 זה נימוק לאבד או נמצא קבר. 29 גם בשדה שאבד בו קבר, המדובר כשלא נחרש כל השדה, ואפשר שמקום הקבר לא נחרש. 30 תוספתא שם הי"א. 31 פירוש, חריץ מלא עצמות, עצמות צבורות ומת בשדה. 32 חכמים לא גזרו אלא על מקרים שכיחים, ואין הדבר שכיח שאדם יחרוש עצמות אדם גלויות או גוף מת.

ה. הַחֹרֵשׁ³³ אֶת הַקֶּבֶר בְּשָׂדֶה שֶׁאֵינָה שְׁלוֹ - אֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס, שֶׁאֵין אָדָם אוֹסֵר דְּבָר שֶׁאֵינוֹ שְׁלוֹ³⁴. אֲפֹלוּ שֶׁתִּהְיֶה³⁵ או אֲרִיס³⁶ או אֲפוֹטְרוֹפּוֹס אֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס. חָרַשׁ קֶבֶר בְּשָׂדֶה שְׁלוֹ וְשֶׁל חֲבֵרוֹ³⁷ כְּאֶחָד³⁸ - שְׁלוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס, וְשֶׁל חֲבֵרוֹ אֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס.

33 משנה ג שם. 34 כלל זה נאמר אמנם בחולין (מ, ב) בשוחט בהמת חבירו לעבודה-זרה. [לכאורה אין לדמות לזה את הנידון כאן, שהרי שם המחשבה אוסרת, ואין מחשבתו של אדם מועילה בדבר שאינו שלו. אבל כאן גורם הטומאה היא העצם שהוליקה המחרישה, ומה ההבדל בין הובאה ע"י בעל השדה או ע"י אחר? ובתפארת ישראל שם, יכין אות כא, מבאר כוונת רבינו, שכל הגזירה היא מטעם קנס, מפני שחרש את הקבר וביזה את המת, ולא קנסו את בעל השדה על מעשהו של אדם אחר]. 35 תוספתא שם הי"ג. 36 חוכר שדה לזרעה או לנוטעה על-מנת לקבל חלק מהיבול. 37 שם. 38 שחרש חמשים אמה בשדה עצמו, והמשיך עד מאה בשדה של חבירו הגובל עם שדהו.

ו. עוֹבֵד פּוֹכְבִּים שֶׁחָרַשׁ³⁹ קֶבֶר בְּשָׂדֶה - אֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס, שֶׁאֵין בֵּית פֶּרֶס לְעוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים⁴⁰.

39 משנה שם. 40 לא גזרו עליהם. [רבינו בפירושו למשנה גורס: "שאיין בית פרס לכותיים (שומרונים)",

11) מאה אמה באורך ומאה ברוחב, עושה מרובע של מאה על מאה. 12) שטח שזורעים בו ארבעה סאים. בעירובין (כג, ב) אמרו: "שיעור סאתים כחצר המשכן", וחצר המשכן היה מאה על חמשים, יוצא שבית סאה הוא חמשים על חמשים, ושטח של מאה על מאה יש בו ארבעה שטחים של חמשים על חמשים. 13) [מפרשי המשנה וכמה מגדולי האחרונים התלבטו בקביעת שטח בית הפרס, והאריכו בביאור במשנה ובבירור שיטת רבינו. ואלה הן מסקנותיו של הגאון בעל סדרי טהרות בפירושו למשנה שם: גזרו חכמים טומאת בית הפרס על שתי חרישות מן הקבר עד מרחק של מאה אמה. חרישה אחת ממזרח למערב (או ממערב למזרח), והשניה מדרום לצפון או בכיוון הפוך, וכשתרבע את השטח הנמצא בגבולות שני התלמים (החרישות), תקבל מרובע של מאה על מאה, שהוא בית ארבע סאים, ועל כל השטח הזה גזרו טומאת בית הפרס אם נחרש. אם האריך את החרישה - אפילו את הראשונה - ויתר ממאה אמה אין העודף מטמא, מפני שהמחרישה אינה מוליכה את העצמות למרחק זה. החרישה השניה לרוחב מתחילה גם כן מן הקבר, ומה שאמרו (לקמן ה"ג) "ונייער את המחרישה וכו' והשאר טהור", הכוונה אם המשיך וחרש מן המקום שניער ולא הוליך עמו את העפר שניער, אבל אם הוא מתחיל שנית מן הקבר הוא עושה בית הפרס. ומה שכתב רבינו: "כל המרובע וכו' הוא בית הפרס", המדובר כשנחרש החל מאחת משתי החרישות הראשונות, ואף-על-פי שאין בית פרס עושה בית פרס (לקמן ה"ז), זה נאמר בחרש מבית פרס למקום שמחוץ לגבולות המרובע הנתפס ע"י שתי החרישות, אבל המרובע שביניהן נתפס כבר כבית הפרס, ואין הכלל הזה חל עליו. במה דברים אמורים כשנחרש, כאמור, אבל כל זמן שלא נחרש אין כל סיבה לטומאה. פירוש זה, שעליו אנו מסתמכים, מסלק כמעט כל הקושיות ואי-הבהירות שבהלכות סבוכות אלו]. 14) למעלה פ"ב הט"ז. 15) אם עפר זה האהיל על אדם וכלים.

ג. הַתְּחִיל לְחַרְשׁ¹⁶ אֶת הַקֶּבֶר, וְהָיָה חוֹרְשׁוֹ וְהוֹלְךָ, וְקָדָם שֶׁיִּגְמַר מְאֵה אֲמָה נֵעַר אֶת הַמְּחַרְשֶׁה¹⁷ או שֶׁהִטִּיחַ¹⁸ בְּסֹלַע או בְּגֵדֶר¹⁹ - עַד שֶׁשֶׁ הוּא עוֹשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס בְּלִבָּד, וְהִשְׁאָר²⁰ טָהוֹר, שֶׁהָרִי לֹא הִגִּיעַ אֵלָיו בְּמִשׁוֹף הַמְּחַרְשֶׁה²¹. חָרַשׁ כְּמוֹ חֲמִשִּׁים אֲמָה או יָתֵר וְחִזֵּר וְחָרַשׁ²² עַד שֶׁהִשְׁלִים הַמְּאָה - הִפֵּל בֵּית הַפֶּרֶס²³. הָיָה חוֹרְשׁ וְהוֹלְךָ חוּץ לְמְאָה אֲמָה - מְמַאֵה אֲמָה וְלַחוּץ טָהוֹר, שֶׁאֵין עֲצֻמוֹת קֶבֶר מְגִיעוֹת לְיָתֵר מְמַאֵה.

16) שם מ"ב. 17) הפך את המחרישה בכוונה, ושפך את העפר שעליה. 18) המחרישה נתקלה בסלע ונשפך העפר. 19) מן הצד. 20) אם המשיך את החרישה. 21) ממקום הקבר, ואין חוששים שמא לא נייער יפה ונשארה עצם כשעורה על המחרישה. 22) אחרי הפסק זמן מסוים, מבלי להוריד את העפר מן המחרישה או שהתחיל את החרישה השניה לפני המקום שהפסיק, ומתוך כך הוליקה המחרישה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

55) תוספתא אהלות פ"ז, ה"ד. (56) כור מחזיק שלושים סאה. והטעם, שמא נחרשו בו כמה קברים (זו זהב על התוספתא). (57) שנבדקה ולא נמצאה בה טומאה. (58) דינה ככל בית הפרס.

י. מִצָּא 59 שְׂדֵה מְצִיגָה וְאֵין יוֹדֵעַ מַה טְיִבְהָ 60: אִם יֵשׁ בָּהּ אֵילָן - בְּיַדוֹעַ שְׁנַחֲרֵשׁ קָבֵר בְּתוֹכָהּ; אֵין בָּהּ אֵילָן - בְּיַדוֹעַ שְׂאֵבֵד קָבֵר בְּתוֹכָהּ, כְּמוֹ שְׂבָאֲרֵנוּ. וְהוּא שְׂיִהִיָּה בְּאוֹתוֹ מְקוֹם זָקֵן אוֹ תַלְמִיד חֶכֶם 61; שְׂאֵין כָּל אָדָם בְּקִיאֵין בְּכָף וְיֹדְעֵין שְׂמַתָּר לְנִטְעַ בְּזוֹ וְאִסוּר לְנִטְעַ בְּאַחֲרָת.

59) תוספתא שם ה"ב. (60) הלכה זו עצמה כתובה למעלה בפ"ח ה"י, ושם ביארנוה. ונכפלה כאן מפני הסיום: "והוא שיהיה וכו'". (61) בתוספתא שם מסיים ר' יהודה: "במה דברים אמורים, בזמן שיש שם זקן (חכם) אחד או תלמיד חכם אחד, שאין כל אדם בקיין בכך". ואם אין שם חכם, יש לחשוש שלא ידעו שאסור לנטוע בשדה שאבד בה קבר. ופסק רבינו כמותו, כי כלל הוא בידינו, שכל מקום שאמר ר' יהודה "במה דברים אמורים" אינו חולק על דברי חכמים אלא בא לפרשם.

יא. הַמְהַלֵּךְ 62 בְּבֵית הַפְּרָס עַל גְּבֵי אֲבָנִים שְׂאֵין מִתְנַדְנָדִין תַּחַת רִגְלֵי אָדָם בְּשַׁעֲהַ שְׂמַהֲלֵךְ עֲלֵיהֶן, אוֹ שְׂנַכְנֵס לָהּ וְהוּא רוֹכֵב עַל גְּבֵי אָדָם וּבְהִמָּה שְׂכֹחַן יָפֵה 63 - הָרִי זֶה טְהוֹר 64. אֲבָל אִם הֵלֵךְ עַל גְּבֵי אֲבָנִים שְׂמַזְדַּעְזַעֵין בְּשַׁעַת הַלֵּךְ, אָף עַל פִּי שְׂנַשְׂמֵר 65 וְלֹא נִתְנַדְּד - הָרִי זֶה טָמֵא כְּמוֹ שְׂהֵלֵךְ עַל הַעֲפָר עֲצָמוֹ. וְכֵן אִם הֵלֵךְ עַל גְּבֵי אָדָם שְׂפָחוּ רַע 66 עַד שְׂתִּהְיֶינָה אֲרַכְבוֹתָיו נוֹקְשׁוֹת זוֹ לְזוֹ 67 וְשׁוֹקֵיו מְרַעֲדוֹת כְּשֶׁהוּא נוֹשָׂאוֹ, אוֹ עַל גְּבֵי בְּהֵמָה שְׂפָחָה רַע עַד שְׂתַטִּיל גְּלָלִים בְּשַׁעַת רִכְיָבָהּ 68 - הָרִי זֶה טָמֵא וְכֹאֵלוֹ הֵלֵךְ בְּרַגְלָיו 69.

62) משנה אהלות פ"ח, ג. (63) חזקים, ואינם מתנועעים מכובד המשא שעליהם. (64) שאפילו אם הזיזה הבהמה או האדם הנרכב עצם כשעורה, אין ההיסט הזה בא מכוחו של הרוכב. והמדובר כשבגדים מפסיקים בין הרוכב והנרכב ולא נגע בגופו, שהרי הנרכב טמא טומאת שבעה, ומטמא את הנוגע בו טומאת ערב (תוי"ט שם). (65) שמא התנדנד ולא הרגיש. (66) אדם חלש. (67) בבא מציעא קה, ב. (68) שם. (69) שהרי מכוח כובדו זוה העצם ממקומה.

יב. הַמְטַהֵר בֵּית הַפְּרָס צְרִיף לְטַהֵרוֹ בְּמַעֲמַד שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֶכְמִים 70. וְכִיצַד מְטַהֲרִין אוֹתוֹ? 71 כּוֹנֵס אֶת כָּל הַעֲפָר שֶׁהוּא יָכוֹל לְהַסִּיטוֹ 72 מֵעַל כָּל פְּנֵי הַשְּׂדֵה וְנוֹתְנוֹ לְתוֹף כְּבֵרָה שְׂנַגְבִּיָּה זָקֵין, וּמְמַחֶה 73 וּמוֹצִיא כָּל עֲצָם פְּשַׁעוֹרָה הַנִּמְצָא שָׁם, וְיִטְהַר 74. וְכֵן אִם נִתְן 75 עַל גְּבֵיו שְׂלִשָּׁה טְפָחִים 76 עֲפָר מִמְּקוֹם אַחֵר, אוֹ שְׂנָטַל מֵעַל כָּל פְּנֵיו שְׂלִשָּׁה טְפָחִים - הָרִי זֶה טְהוֹר. נָטַל מִחֲצִיו אֶחָד שְׂלִשָּׁה טְפָחִים וְנִתְן עַל

ומפרש שהמשנה מנמקת במשפט זה למה אין בית פרס לגויים, ואומרת שהרי אפילו לכותיים אין בית פרס ומכל-שכן לגויים].

ז. שְׂדֵה 41 בֵּית פְּרָס לְמַעְלָה וְשְׂדֵה טְהוֹרָה לְמַטָּה, וְשִׁטְפוֹ גְּשָׁמִים מְעַפֵּר בֵּית הַפְּרָס לְטְהוֹרָה, אֲפִלוּ הִיְתָה אֲדָמָה וְהִלְבִּינָה 42 אוֹ לִבְנָה וְהִאֲדִימָה - טְהוֹרָה; שְׂאֵין בֵּית פְּרָס עוֹשֶׂה בֵּית פְּרָס, וְלֹא גִזְרוּ טְמָאָה אֲלָא עַל גּוֹשׁ כְּבָרִיתוֹ 43.

(41) שם משנה ד. (42) וברור שהגיעה לכאן האדמה משדה בית הפרס שאדמתו לבנה. (43) כמו שנבאר, ולא על אדמה שבאה אליו ממקום אחר.

ח. בֵּית הַפְּרָס 44 הִזָּה מְתָר לְנִטְעַ בוֹ כָּל נִטְעָה 45, לְפִי שְׂהַשְׂרָשִׁים יוֹרְדִים לְמַטָּה מְשַׁלְשָׁה 46, וּלְמַטָּה מְשַׁלְשָׁה בְּבֵית הַפְּרָס טְהוֹר, שְׂהַרִי הַקָּבֵר נִפְרַס עַל פְּנֵי הַשְּׂדֵה. אֲבָל אֵין זוֹרְעֵין בְּתוֹכָהּ אֲלָא זֶרַע הַגִּזְקָר 47. וְאִם זֶרַע וְעֶקֶר - צוֹבֵר אֶת גְּרֵנוֹ בְּתוֹכָהּ 48, וְכוֹבֵר 49 אֶת הַתְּבוּאָה בְּשָׂתֵי כְּבוֹרוֹת 50, וְאֶת הַקְּטָנִיּוֹת מְשַׁלֵּשׁ כְּבוֹרוֹת 51, שְׂמָא יֵשׁ בְּהֵן עֲצָם כְּשַׁעוֹרָה. וְשׁוֹרֵף אֶת הַקֶּשׁ וְאֶת הַעֲצָה 52 שָׁם 53. גְּזָרָה שְׂמָא יִהְיֶה בְּהֵן עֲצָם כְּשַׁעוֹרָה, וְאִם תַּתִּיר לוֹ בְּהִנְיָה - מוֹצִיא וּמוֹכְרוֹ, וְנִמְצָא מְרַגֵּיל 54 אֶת הַטְּמָאָה.

(44) שם פ"ח מ"ב. (45) אפילו אם דעתו לעקרו (סדרי טהרות). (46) טפחים. ואין לחשוש שתדבק בהם עצם כשעורה ותעלה בשעת עקירת העץ (ראה ראב"ד). (47) כגון חטה ושעורה, אבל לא ירקות הנעקרים, שמא תידבק עצם קטנה בשרשים ותעלה עמהם ותגרום לטומאה (ראה למעלה פ"ח ה"ג). (48) בתוך השדה, ואינו מוביל את התבואה לחצרו. [ויש לשאול, למה התירו לזרוע כל זרע בשדה שאבד בה קבר, הלא גם שם חששו שמא נדוש הקבר, ולפיכך עפרה מטמא (שם ה"א)? אולם אין הענינים דומים, שם מטמא מספק, ולפיכך לא גזרו על זרעים מפני החשש שמא תידבק עצם כשעורה, שהרי זה "ספק ספיקא", אבל כאן ידוע שהקבר נחרש, ויש רק ספק אחד]. (49) מעביר דרך כברה. (50) לא אמר "פעמיים", משמע מזה, שהמדובר בכברות שאינן דומות זו לזו, אלא באחת חורים דקים ובשניה גסים, שעל-ידי-זה מתפורר העפר שנדבק בגרעינים (תפארת ישראל). (51) בשרשי קטניות נדבקים יותר גושי עפר מביבילי תבואה. (52) קש של קטנית. (53) בשדה. (54) גורם להתפשטות הטומאה. והתבואה והקטנית טהורות מפני שמחובר לקרקע אינו מקבל טומאה, ואחרי שנתלשו אינן מקבלות טומאה עד שיוכשרו (ראה למעלה פ"ה ה"ג).

ט. שְׂדֵה שְׂהַחֲזִקָה 55 שְׂהִיא בֵּית הַפְּרָס, אֲפִלוּ הִיא בֵּית אֲרַבְעָה כּוֹרֵין 56, וְאֲפִלוּ מְשׁוֹכָה מִמְּקוֹם הַטֵּיט הָרֵף שְׂאֵינוֹ נַחֲרֵשׁ וְלֹא נַעֲשֶׂה בֵּית הַפְּרָס, וְאֲפִלוּ שְׂדֵה טְהוֹרָה 57 מִקְּפַת אוֹתָהּ מְאֲרַבַּע וְרוֹחוֹתֶיהָ - הָרִי הִיא בְּחֻזְקָתָהּ 58.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מגובש, ושיעורו מבואר לקמן ה"ג, אבל עפר מפורר לגרגירים קטנים - אינו מטמא. (4) שם עמוד ב. ומה שכתב רבינו למעלה (פ"ג ה"ב) שארץ הגויים אינה מטמאה באוהל, הכוונה כשהביא לארץ ישראל גוש עפר מארץ הגויים. ראה 'תוספות' שם ד"ה ואוירא. (5) שטמא מאויר תוכו בלבד. (6) אפילו לא הכניס רובו של הכלי. (7) ולמה כלי חרס טמא אף כשהכניס מקצתו? מפני שהאויר מתערב, משא"כ בשאר כלים. (8) תוספתא, אהלות פי"ח ה"ב. ולמה גזרו טומאה על ארץ הגויים? רבינו (בפירושו למשנה, אהלות פי"ב מ"ג) כתב, מפני שהגויים קוברים מתייהם בכל מקום שהוא, ואינם מייחדים מקומות לבתי קברות (ראה משנה-למלך).

ב. טמאת אויר ארץ העמים לא עשו אותה בטמאת עפרה, אלא קלה היא ממנה: ששל טמאת עפרה שורפין תרומות וקדשים, והמתטמא בגושה¹⁰ - טמא טמאת שבועה וצריך הזיה שלישי ושביעי¹¹; אבל הנטמא באוירה - אין צריך הזיה שלישי ושביעי אלא טבילה¹² והערב שמשי¹³, וכן תרומה וקדשים שנטמאו מחמת אוירה - תולין, לא אוכלין ולא שורפין¹⁴.

(9) שם "על גושה לשרוף, ועל אוירה לתלות". (10) כשנשא עפרה. (11) ככל טמא טומאת מת (נזיר נד, א ר"ב). (12) אפילו ביום טומאתו. (13) שקיעת החמה, ולפני שקיעתה נקרא "טבול יום" שדינו מבוארים במקומם. (14) ומניחים אותם עד שירקבו מאליהם.

ג. עפר ארץ העמים ועפר בית הפרס מטמאין במגע ובמשא, כמו שבארנו¹⁵. וכמה שעורן? כחותם המרצופין¹⁶, והוא¹⁷ כפקה¹⁸ גדולה של סקאין¹⁹. עפר בית הפרס ועפר חוצה לארץ שבא בירק²⁰: אם יש במקום אחד כחותם המרצופין - מטמא, ואם לאו - אינו מצטרף²¹; שלא גזרו אלא על גוש כבירתו²². מעשה²³ שהיו אגרות באות מחוצה לארץ לבני פהגים גדולים, והיו בהן פסאה וקסאתים חותמות²⁴, ולא חשו להן משום טמאה, לפי שלא היה כחותם מהן²⁵ כחותם המרצופין.

(15) בהלכה א. (16) שם מ"ה. ופירש רבינו: "כמו נודים (נודות) מעור, ישימו בהם עוברי אורח (הולכי דרכים) בגדיהם וכליהם, ינעלו אותם ויחתמו אותם כחותם מטיט". (17) גודל החותם. (18) כדור חוטים העומד לאריגה. (19) עושי שקים. חוטים שאורגים מהם שקים, והם יותר עבים מחוטי שתי או ערב של בגדים, ומתוך כך גם הפיקה של סקאים יותר גדולה (בכורות כב, א). (20) שהובא מחוץ לארץ. (21) כחכמים. (22) כלומר, אפילו אם הדביק יחד את הגושים הקטנים, ויצא גוש כשיעור - אינו מטמא (ראה משנה אהלות פי"ג, בדין לבינה). (23) שם. (24) בכלול יחד היה שיעור גדול כזה. (25) לא היה ביניהם אף אחד כחותם המרצופים.

חציו האחר שלשה טפחים - הרי זה טהור. נטל מעל פניו טפח ומחצה ונתן עליה טפח ומחצה עפר ממקום אחר - לא עשה פלוס. וכן אם עזקו⁷⁷ ויבדקו⁷⁸ בשעת עזוק מלמטה ומלמעלה - לא עשה פלוס. ורצפו באבנים שאינן מתנדנדין⁷⁹ מהלוח אדם - הרי זה טהור.

(70) תוספתא שם פי"ז ה"ו. (71) משנה שם פי"ח ד. (72) שיכול להזיזו כשידרוס עליו. (73) מפרר את גושי העפר. (74) ואינו צריך להרחיק את העפר הזה ממקומו. (ראה השלמות). (75) משנה שם. (76) ואין בית הפרס מטמא למטה מג' טפחים. (77) הסיר את האבנים הפזורות באדמה, כדי לשפר יניקת השרשים, מלשון "ויעזקהו" (ישעיה ה, ב). (78) מפני שיעקר כוונתו היא לטובת האילנות, אפשר שלא בדק יפה. (79) מפני כובדן. ובדפוס רומי ר"מ: מתנדנדין.

פֶּרֶק אֶחָד עֶשְׂרִי

(1) יבאר דין אוויר ארץ העמים אם מטמא בטומאת עפרה, עפר חוצה לארץ ועפר בית הפרס שבא בירק וכל הדברים הבאים בחוצה לארץ, המהלך בארץ העמים והנכנס ביניהם מקום טמא, מקום ששכנו בו גויים בארץ ישראל, תרומה וקדשים שנטמאו מחמת מדור עמים, מדור גויים שהיה בו עבד מישראל או אשה או קטן. והמקומות שלא גזרו עליהם, חצר שהיא טמאה משום מדור עמים, עיירות המובלעות בארץ ישראל.

א. ארץ העמים² - בתחלה גזרו על גושה³ בלבד בבית הפרס, ולא היו מטמאים אלא המהלך בה או נוגע או נושא מעפרה. חזרו וגזרו על אוירה⁴ שטיטמא ואף על פי שלא נגע ולא נשא, אלא פין שהכניס ראשו ורבו לאויר ארץ העמים נטמא. וכן פלי חרש⁵ שהכניס אוירו⁶ לארץ העמים, ושאר פלים שהכניס רבם⁷ לאויר ארץ העמים - נטמאו⁸.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ארץ העמים - בתחלה גזרו על גושה... חזרו וגזרו על אוירה שטיטמא בו".

בעניין זה מודגשת מעלתה של ארץ ישראל כיתרון האור מן החושך, ולמעלה מזה כתב הרמב"ם בסוף הפרק "חזקת דרכים של עולי בבל טהורות אע"פ שהן מובלעות בארץ העכו"ם", שאפילו ההליכה לארץ ישראל, פועלת טהרה גם בדרכים שמובלעות בארץ העכו"ם, והטהרה בחזקתה לאחרי מאות שנים!.

(על-פי לקושי חלק כ"ח עמוד 280 הערה 9 מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(2) בשבת טו, א - מנו טומאת ארץ הגויים בין שמונה-עשר דבר שגזרו ביום שרבו בית-שמאי על בית-הלל. (3) עפר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הפָּרָס⁴⁷ - הָרִי זֶה יָכוֹל לְהִכָּנֵס לָהּ בְּטַהֲרָה בְּשָׂדֶה
תְּבֵה וּמִגְדָּל, וְהוּא שְׂלֵא יִנַּע בְּגוֹשָׁה. וְכֵן אֲרָץ
הָעַמִּים⁴⁸ הַסְּמוּכָה לְאֲרָץ יִשְׂרָאֵל וְאִין בְּיַגְיֵהֶן מְקוֹם
טָמֵא - הָרִי זֶה נִבְדָּקֶת⁴⁹ וְיִטְהַרָה⁵⁰.

(45) גיטין, שם. (46) אהלות שם מ"ז. (47) כלומר, שדה
שאבד בו קבר, אבל נחרש בו קבר אינו חשוב הפסק, שהרי
אינו מטמא באוהל (כסף-משנה). (באהלות שם מ"א ומ"ב,
קראו "בית הפרס" לשדה שאבד בו קבר). (48) תוספתא
שם ה"א. (49) צריכה בדיקה שמה יש קבר במקום שהוא
רוצה ללכת בו (ראה למעלה ה"א). (50) שלא גזרו על
אזיר ארץ הגויים הסמוכה לארץ ישראל.

ז. מְקוֹם⁵¹ שֶׁשָּׁכְנוּ בוּ עוֹבְדֵי פֹכְבִים בְּאֲרָץ יִשְׂרָאֵל
- הָרִי זֶה מְטַמֵּא פְּאֲרָץ הָעַמִּים עַד שִׁיבְדִק, שְׂמָא
קָבְרוּ בוּ נְפִלִים.

(51) אהלות פ"ח מ"ז.

ח. וְתוֹמָה⁵² וְקִדְשִׁים שֶׁנִּטְמָאוּ מִחֻמַּת מְדוֹר הָעוֹבְדֵי
פֹכְבִים - תּוֹלִין, לֹא אוֹכְלִין וְלֹא שׁוֹרְפִין. וְכַמָּה
יִשְׁהוּ בְּמִקוֹם וְיִהְיֶה צָרִיף בְּדִיקָה? אֲרַבְעִים יוֹם, כְּדִי
שֶׁתִּתְעַבֵּר אִשָּׁה וְתִפֵּיל נֶפֶל שֶׁמְטַמֵּא⁵³. אֶפְלוּ אִישׁ
שֶׁאִין עִמּוֹ אִשָּׁה, אִם שָׁהָ אֲרַבְעִים יוֹם - מְדוֹרוֹ
טָמֵא עַד שִׁיבְדִק. גְּזֵרָה מְשׁוּם מְדוֹר שֶׁתִּהְיֶה בוּ
אִשָּׁה. אֶפְלוּ עֶבֶד⁵⁴ וְסָרִיס⁵⁵ אוֹ אִשָּׁה⁵⁶ אוֹ קָטָן בֶּן
תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד⁵⁷ עוֹשֶׂה מְדוֹר הָעוֹבְדֵי
פֹכְבִים.

(52) תוספתא שם ה"ג, כתנא-קמא. (53) צורת הוולד נגמרת
ארבעים יום אחרי הבעילה, ולפני כן אין עליו תורת וולד
(ראה פ"י מהל' איסורי ביאה ה"ב). ולא החמירו חכמים
לגזור טומאה מפני החשש שמה באה האשה לשם כשהיא
מעוברת. (54) גוי, שגם רבו גוי, ואין עמו אשה.
ומשמיענו, שלא תאמר שעליו לא גזרו מפני שאימת רבו
עליו ולא יכניס זונה לביתו (תפארת ישראל' שם, בועז יא).
(55) שאינו מוליד. (56) שאין עמה איש. (57) בגיל נמוך
מזה אינו עושה מדור. ולא נתבאר מה בינו לבין סריס.
ואולי, סריס גדול אפשר להחליפו באדם בריא.

ט. מְדוֹר⁵⁸ עוֹבְדֵי פֹכְבִים שֶׁהָיָה בוּ עֶבֶד
(מִיִּשְׂרָאֵל)⁵⁹ אוֹ אִשָּׁה אוֹ קָטָן בֶּן תִּשְׁעֵי מְשָׁמְרִין
אוֹתוֹ שְׂלֵא יִקְבְּרוּ שָׁם נֶפֶל - אִינוּ צָרִיף בְּדִיקָה⁶⁰.
וְאֵת מָה הֵן בּוֹדְקִין?⁶¹ אֵת הַבִּיבִין⁶² הָעִמְקִים⁶³ וְאֵת
הַמִּים הַסְּרוֹחִין⁶⁴. וְכָל מְקוֹם שֶׁבְּחִזֵּיר וְהַחֲלָדָה
יְכוֹלִין לְהוֹלִיף מִשָּׁם⁶⁵ הַנֶּפֶל - אִינוּ צָרִיף בְּדִיקָה,
מִפְּנֵי שֶׁהֵן גּוֹרְרִין אוֹתָם מִשָּׁם. מְדוֹר הָעוֹבְדֵי פֹכְבִים
שֶׁחָרַב - הָרִי הוּא בְּטַמְאָתוֹ עַד שִׁיבְדִק⁶⁶.

(58) שם. (59) יש לקיים את הגירסה עבד "מישראל" (וכן
הגירסה בכת"י תימן, ובדפוס רומא), והכוונה לעבד גוי
שנמכר לישראל ומל וטבל לשם עבדות והוא חייב במצוות

ד. הַמְּבִיא²⁶ תְּנוּרִים וּסְפָלִים²⁷ וְכָלִי חָרָשׁ²⁸ מְחוּצָה
לְאֲרָץ: עַד שְׂלֵא הִסְקוּ²⁹ - טָמְאִים מְשׁוּם אֲרָץ
הָעַמִּים³⁰; מִשְׁהִסְקוּ - טָמְאִים מְשׁוּם כְּלֵי חָרָס
שֶׁנִּטְמָא בְּאֲרָץ הָעַמִּים³¹, שֶׁאִינוּ מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים,
כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוֹ³².

(26) תוספתא, שם פ"ז ה"ז. (27) של חרס. (28) כלים
קטנים, כגון צלחות וקדירות. (29) לפי שנשרפו ונתקשו
אינם ראויים להשתמש בהם. (30) דינם כגושי עפר,
ומטמאים אדם וכלים במגע ובמשא. (31) אחרי שנשרפו
אין עליהם דין עפר אלא דין כלים, ואינם טמאים מחמת
עצמם אלא מפני שנגעו בעפר ארץ הגויים. ואם הוסקו
בארץ ישראל ולא נגעו בעפר ארץ הגויים אחרי ההסקה -
טהורים (משנה-למלך). (32) למעלה פ"ה ה"ו, שכלי חרס
אינו נעשה אב הטומאה לעולם ואינו מטמא אדם וכלים.
ה'תוספתא' מסיימת: "נמצאת אומר, בשעה שהן טמאים
משום ארץ העמים - טהורים משום כלי חרס, ובשעה שהן
טמאים משום כלי חרס - טהורים משום ארץ העמים".

ה. הַמְּהַלֵּךְ³³ בְּאֲרָץ הָעַמִּים בְּהִירִים וּבְסֻלְעִים -
טָמֵא³⁴ טָמֵאת שְׂבֻעָה; בֵּינָם וּבְמִקוֹם שֶׁהֵיָם עוֹלָה
בְּזַעֲפוֹ³⁵ - טְהוֹר מְשׁוּם נוֹגַע בְּאֲרָץ הָעַמִּים³⁶ וְטָמֵא
מְשׁוּם אֲוִירָה³⁷. הַנִּכְנָס³⁸ לְאֲרָץ הָעַמִּים בְּשָׂדֶה³⁹ תְּבֵה
וּמִגְדָּל⁴⁰ הַפּוֹרְחִין⁴¹ בְּאֲוִיר - טָמֵא⁴²; שֶׁאֵהֵל זְרוֹק⁴³
אִינוּ קָרוֹי אֵהֵל⁴⁴.

(33) משנה, שם פ"ח, ו. (34) אף-על-פי שאין קוברים שם
מתים - טמא, משום שמשתפכת שם לפעמים אדמת ארץ
הגויים (רבינו בפירושו, שם). (35) כשהים סוער מאוד,
עולים שם הגלים, וכשנח מזעפו מתגלה המקום הזה.
(36) מפני שאין קוברים שם מתים, וגלי הים הסוערים
שוטפים את העפר שהשתפך שם. (37) טומאה קלה שהיא
טומאת יום אחד, ובלי הזאת מי פרה אדומה (ראה למעלה
ה"ב). במשנה כתוב סתם "טהור", ורבינו מפרש טהור
מטומאת הגוש אבל טמא טומאת אזיר (ראה משנה-למלך
ה"ג, ד"ה תנן). (38) גיטין ח, ב. (39) מרכבה הנישאת
בידי אדם או על גבי בהמה (ויש מפרשים - עגלה מיוחדת
לנשים). (40) ארגז גדול עשוי בתבנית מגדל.
(41) כלומר, שאינם עומדים על הקרקע אלא נישאים באזיר.
(42) טומאת אזיר. (וראה לחם-משנה הל' נזירות פ"ז ה"ג,
שצידד לפרש "טמא" משום גושה). (43) אוהל שאינו
קבוע בקרקע אלא מיטלטל ממקום למקום. (44) ואינו
מפסיק. פסק כרבי שם. מדובר כשהם סתומים מכל צדיהם.
אבל אם הם פתוחים, נטמא האדם טומאת אזיר, אפילו
לדעת האומרים אוהל זרוק נקרא אוהל (לחם-משנה שם,
ומשנה-למלך כאן).

ו. סוּרְיָא⁴⁵ - עֲפָרָה טָמֵא פְּחוּצָה לְאֲרָץ, וְאֲוִירָה
טְהוֹר. לֹא גְזֵרוּ עַל אֲוִירָה. לְפִיכָךְ, אִם הִיָּתָה
סְמוּכָה⁴⁶ לְאֲרָץ יִשְׂרָאֵל שֶׁפָּה בְּשָׂפָה וְלֹא הִיָּתָה מִפְּסִיק
בְּיַגְיֵהֶן לֹא אֲרָץ הָעַמִּים וְלֹא בֵּית הַקְּבָרוֹת וְלֹא בֵּית

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(77) תוספתא שם פי"ח ה"ו. (78) כגון שדר בשטח המקורה. (79) טמא גם השטח שאינו מקורה. ונראה שלפירוש זה התכוון הר"י קורקוס (ראה כסף-משנה שפירש אחרת, וקשה מאוד ליישב לשונו של רבינו לפי פירושו). (80) שם. (81) פירוש, בעיירות המובלעות בארץ ישראל (ראה ההלכה הבאה), שלא גזרו עליהן טומאת ארץ הגויים, אבל בלתי מובלעות טמאות משום ארץ העמים, שטומאתה חמורה ממדרות גויים (ר"י קורקוס, מובא בכסף-משנה כאן).

יב. עֵירוֹת⁸² הַמְּבֻלְעוֹת⁸³ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, כְּגוֹן סִיסִית וְחִבְרוֹתֶיהָ, [אַשְׁקֵלוֹן וְחִבְרוֹתֶיהָ]. אָף עַל פִּי שְׁפִטוֹרוֹת מִן הַמְּעַשְׂרוֹת וּמִן הַשְּׁבִיעִית⁸⁴ - אֵין בָּהֶן מְשׁוּם אֶרֶץ הָעַמִּים. וְחֻזְקַת דְּרָכִים שֶׁל עוֹלֵי כְּבָל טְהוֹרוֹת⁸⁵, אָף עַל פִּי שֶׁהֵן מְבֻלְעוֹת בְּאַרְץ הָעַמִּים.

(82) שם ה"ג. (83) מוקפות ארץ ישראל משלושה צדדים, והן אדמת חוץ לארץ. (84) פירות שגדלו בהן בשנת השמיטה אין עליהם קדושת פירות שביעית. (85) ברור הדבר שהדרכים טהורות.

~ יום חמישי ח' תשרי ~

פֶּרֶק שְׁנַיִם עֶשְׂרִי

1) יבאר שטפח על טפח ברום טפח מביא טומאה וחוצץ בפניה וקרוי אוהל, אדם או כלים שהם אוהל אם חוצץ, ונסר שהוא נתון על פי תנור חדש, נסר שהוא נתון על פי שני תנורים או על פי תנור ישן, אדם שנשא כלי והאהיל צדו האחד על הטומאה, ארונות של עץ שמניחים בהם המת ויש בהם חלל טפח, קורה שהיא נתונה מכותל לכותל וטומאה תחתיה, וסאה שהיא מוטה על צדה באויר, עמוד עגול שהוא מוטל לאויר ומונח על הארץ.

א. טַפַּח עַל טַפַּח מְרַבֵּעַ עַל רוּם טַפַּח³ מְבִיא אֶת הַטְּמָאָה וְחוֹצֵץ בְּפָנֶי הַטְּמָאָה דִּין תּוֹרָה. שְׂאִין קְרוּי אֹהֶל אֲלֵא טַפַּח עַל טַפַּח בְּרוּם טַפַּח או יתר על זה. בִּיצֵד ? פְּזוּת מִן הַמֵּת מִנְחָ לְאוֹיֵר⁴ וּבִיצֵדוֹ פְּלִים, כְּגוֹן מִחֲטָיִן וְצַנּוֹרוֹת⁵ וְכוּיָצֵא בָּהֶן, וְאֵינֶן נוֹגְעִים בְּטְמָאָה, אִם הֶאֱהִיל עֲלֵיהֶן אֹהֶל שֵׁישׁ בוֹ טַפַּח עַל טַפַּח וְהָיָה גְבוּהַ מֵעַל הָאֶרֶץ טַפַּח - הֲרִי זֶה מְבִיא אֶת הַטְּמָאָה לְפִלִים וְטְמָאִין. הִיוּ פְּלִים אֲתָרִים עַל גְּבִי אֹהֶל זֶה שֵׁישׁ בוֹ טַפַּח עַל טַפַּח - הֲרִי הֵן טְהוֹרִין, מְפָנִי שְׁהָאֵהֶל חוֹצֵץ בֵּינֵם וּבֵין הַטְּמָאָה. הִנֵּה לְמִדָּת, שְׁפָשֶׁם שְׁהָאֵהֶל מְטַמֵּא כָּל שְׁתַּחֲתָיו, מְצִיל כָּל שְׁחוּצָה לוֹ, וְחוֹצֵץ בֵּין הַטְּמָאָה וּבֵין פְּלִים שֶׁעַל גְּבִיו. וְכֵן אִם הִיָּתָה הַטְּמָאָה עַל גְּבִיו וְכִלִּים תַּחֲתָיו - הַפְּלִים טְהוֹרִין; שְׁהָאֵהֶל חוֹצֵץ בְּפָנֶי הַטְּמָאָה. הִנֵּה הָאֵהֶל פְּחוֹת מְרוּם טַפַּח, או פְּחוֹת מְטַפַּח עַל טַפַּח אָף עַל פִּי שְׁהוּא גְבוּהַ כְּמָה טַפַּחִים - הַפְּלִים שְׂבִיצֵד הַטְּמָאָה טְהוֹרִים⁶; וְכִלִּים שְׁלֹמְעֵלָה מֵאֵהֶל זֶה - כָּל

שהאשה חייבת בהן, והאמינוהו חכמים באיסורי דרבנן (בפסחים ד, ב אמרו: "הימנוהו רבנן דרבנן"). וכן פירשו הרא"ש והר"ש במשנה, שהכוונה לעבד גוי שרבו ישראל. (60) תוספתא, שם. שיערו חכמים שקטן בן תשע אפשר לסמוך על שמירתו, אבל לא על קטן למטה מגיל זה. (61) שם מ"ח. (62) תעלות הביוב. (63) אבל שאינם עמוקים, אפשר לראות את הנמצא בהם כלי בדיקת קפדנית. (64) המכונסים בבורות וכדומה. (65) בית-הלל במשנה, שם. ויש גורסים במשנה: חזיר וחולדה וברדלס, וכן בגמרא נדה טו, ב "שחולדה וברדלס מצויין שם", וברור שהוא-הדין לכל חיה אוכלת נבילות. ואין בדין זה ניגוד לבור שמטילים לתוכו נפלים, שמטמא באוהל מדין תורה אפילו אם חולדה וברדלס מצויים שם (למעלה פ"ט הי"א), מפני ששם ידוע ודאי שהיתה טומאה בבור זה, והגרייה היא ספק, ואין ספק מוציא מידי ודאי. אבל כאן גזרו חכמים טומאה מפני הספק, שמא קברו נפלים, ולפיכך סומכים על גרייה. (66) תוספתא שם ה"ו. מדובר כשאין חזיר וחולדה מצויים שם. במ"ט שם, אומר רבי שמעון בן גמליאל: "עיר של גויים שחברה, אין בה משום מדור גויים". ורבינו בפירושו שם, מסיים: ואין הלכה כרבי שמעון בן גמליאל (ראה ראב"ד וכסף-משנה).

ל. הַאֲצִטְוֹנוֹת⁶⁷ - אֵין בָּהֶן מְשׁוּם מְדוֹר עוֹבְדֵי פוֹכְבִּים, לְפִי שְׁהִיא גְלוּיָה וְאֵין בָּהּ מְקוּם לְהַטְמִין הַנְּפִלִים. וְעֶשְׂרֵה מְקוֹמוֹת⁶⁸ אֵין בָּהֶם מְשׁוּם מְדוֹר עוֹבְדֵי פוֹכְבִּים. לְפִי שְׂאִין דִּירְתָן קְבוּעָה⁶⁹, לֹא גִזְרוּ עֲלֵיהֶן טְמָאָה. וְאֵלוֹ הֵן הַעֶשְׂרֵה מְקוֹמוֹת: אֹהֶל הָעַרְבִיִּים, וְהַסְּפוֹת⁷⁰, וְהַצְּרִיפִין⁷¹, וְהַבְּרִגְוִין⁷², וְהַתְּקֵרָה שֶׁעַל גְּבִי הָעַמּוּדִים וְאֵין לָהּ דְּפָנוֹת, וְהֵן בְּתֵי הַקְּזִין⁷³, וּבֵית שַׁעַר⁷⁴, וְאוֹיֵרָה שֶׁל חֲצֵר⁷⁵, וְהַמְּרַחֵץ, וּמְקוֹם שְׁעוֹשִׁין בוֹ הַחֲצִים וְכִלֵּי הַמְּלִחָמָה, וּמְקוֹם הַלְּגִיוֹנוֹת⁷⁶.

(67) שם מ"ט. מקום ברשות הרבים על יד הבית, ויש עליו תקרה סמוכה על עמודים ואין לו כתלים. (68) שם. (69) ואין קוברים שם נפלים. (70) בנין עראי שבביל שומרי פירות. (71) אוהל עשוי ממין גומא שנקרא "צריפא" (רבינו בפירושו למשנה) ואין להם גג, אלא הקירות משתפעים כלפי מעלה עד שנוגעים זה בזה. (72) סוכות שמכניסים שם את הפירות. (73) במשנה: "אלקטיות". (74) לפני פתח החצר היו בונים חדר קטן שיושב בו שומר החצר והוא פתוח לרשות הרבים. (75) פירוש, השטח הבלתי מקורה שבחצר (דוגמה תמצא למעלה פ"ו ה"ט) והגוי דר שם. ראה להלן אות עו. (76) מקום מריצות הפרשים (רבינו, שם).

יא. הַחֲנוֹת⁷⁷ - אֵין בָּהּ מְשׁוּם מְדוֹר עוֹבְדֵי פוֹכְבִּים, אֲלֵא אִם כֵּן הָיָה דָר בְּתוֹכָהּ. חֲצֵר שְׁהִיא טְמָאָה⁷⁸ מְשׁוּם מְדוֹר הָעוֹבְדֵי פוֹכְבִּים - הֲרִי בֵית שַׁעַר שֶׁלָּהּ וְאוֹיֵרָה⁷⁹ טְמָאִין כְּמוֹהָ. וְאֵין מְדוֹר הָעוֹבְדֵי פוֹכְבִּים⁸⁰ וְלֹא בֵית הַפָּרֶס בְּחוּצָה לְאַרְצָא⁸¹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גדול. וכל זמן שלא הוסקו באש אין עליהם תורת כלי כלל. (16) הקרש יוצא ברוחב טפח מחוץ לתנור סביב סביב. (17) לעניין חציצה ולפיכך הקרש חוצץ. (18) שהוסק כבר. (19) בין טומאה למעלה וכלים למטה ובין כלים למעלה וטומאה למטה, מפני שכל האוויר שתחת עורף הנסר מכל צדדיו נידון כאוהל אחד, והנסר אינו חוצץ מפני שהתנור מעמידו והוא כעמוד של האוהל.

ד. נסר שהוא נתון על פי שני תנורים, אפלו ישנים, ועודף²⁰ מחוצה לתנור זה²¹ ומחוצה לתנור זה, והיתה טמאה תחתיו בין שני התנורים - ביניהן בלבד טמא; אבל כלים שתחת שתי הקצוות שחוצה לתנורים - טהורים, שהרי הן כשני אהלים²² זה בצד זה. וכן נסר שהוא נתון על פי תנור, אפלו ישן, יוצא מזה טפח ומזה טפח אבל לא מן הצדדין, וטמאה בצד זה - כלים שבצד השני טהורים²³.

(20) טפח. (21) בקצוות, אבל לא מן הצדדים. (22) שאינם מחוברים. (23) מפני שהתנור מפסיק בין האוהלים.

ה. אדם שנושא כלי, כגון מרדעת וכיוצא בו, והאהיל צד הפלי האחד על הטמאה, אם היה בהקפוא²⁴ טפח, אף על פי שאין ברחבו אלא רחב אצבע ושליש²⁵ - הרי זה מטמא את הנושא²⁶ ומביא לו טמאה מדבריהם, שגזרו על שיש בהקפוא טפח משום שיש ברחבו טפח²⁷; אבל אינו מביא את הטמאה לכלים שתחתיו ולשאר אדם שיהיה עליו ועל הטמאה עד שיהיה בו רחב טפח.

(24) של הכלי. (25) בהתאם לכלל החשבון המקובל בידיהם: "כל שיש ברחבו טפח, יש בהיקפו שלושה טפחים" (אין כלל זה מדוייק והוא מוסר רק את המספרים השלמים ולא את שבריהם) והטפח ארבע אצבעות. (26) טומאת אוהל שבעה ימים וטעון הזאת מי פרה ביום השלישי וביום השביעי. (27) שהשומע שטימאוהו טומאת ערב בלבד יחשוב שטימאוהו טומאת אוהל ויטעו ויאמרו שאוהל מטמא טומאת ערב בלבד, ולפיכך טימאוהו טומאת שבעה. אבל אדם וכלים שלא נגעו במרדע זה ולא נשאוהו אלא האהילו טהורים לגמרי, ואין לחוש שמא מת אינו מטמא באוהל כלל.

ו. ארונות של עץ שמניחין בהן את המת - אינן כקבר²⁸, [אבל] (אלא) אם יש בין פסוי הארון והמת גבה טפח - חוצץ, והעומד על גבי הארון טהור מן התורה. ואף על פי שרב ארונות יש בהן חלל טפח, הואיל ויש שאין שם חלל טפח - גזרו על כל הארונות שאינן חוצצין, ושהיה המהלך על גבי הארון כנוגע במת או בקבר²⁹.

(28) בנוי, שמשמא מכל צדדיו, ודינם ככל דבר המאהיל על הטומאה. (29) מקור דין זה בברכות יט. "אמר ר' אלעזר בר' צדוק מדלגין היינו על גבי ארונות של מתים לקראת

שפנגד הטמאה טמא, מפני שהאהילו על הטמאה ואין שם אהל לחץ בפני הטמאה. וכן אם היתה טמאה על גבי אהל זה וכלים תחתיו - כל שפנגד הטמאה טמא, שהרי האהילה עליהן ואין שם אהל שיחץ בפני הטמאה. שכל פחות מרוב טפח כנגיעה הוא חשוב⁷, וטמאה שתחתיו טמאה רצוצה היא, כמו שבארנו. במה דברים אמורים? כשלא היה האהל על אדם או כלים; אבל אדם או כלים שנעשו אהל על הטמאה, בין שהיה הן עצמן אהל בין שהיה עמודי האהל, אפלו היו כלים שאין מקבלין טמאה כל עקר⁸ - הרי אלו מביאין את הטמאה, ואינן חוצצין בפני הטמאה. כיצד? לוח שהיה מנח על גבי ארבעה בני אדם או על גבי ארבעה כלים, אפלו כלי אבנים וכיוצא בהן מכלים שאין למינן טמאה, ואין צריך לומר אם היה מנח על ארבעה שפודין או ארבעה קנים שגבוהין טפח, והיתה טמאה וכלים תחתיו - הכלים טמאים⁹. ואם היו כלים על גביו, אפלו שלא פנגד הטמאה - טמאים¹⁰. ואם היתה טמאה על גבי לוח וכלים תחתיו - כל כלים שתחת הלוח טמאין. אבל אם הלוח היה מנח על גבי ארבע אבנים או על גבי בהמה וחייה¹¹, והיתה טמאה תחתיו - הרי הכלים שעל גביו טהורין.

(2) כלומר, צריך שיהיה טפח באורך וטפח ברוחב, ואם מצד אחד הוא פחות מטפח אף על פי שהשני הוא יותר מטפח ומשלים את החסר, אינו אוהל. (3) אוויר פנוי על גבי הטומאה. (4) לא קבור. (5) ויום דקים עקומים. מפני שהמדובר בשטח קטן נותן רבינו דוגמאות של כלים זעירים. (6) שהרי לא נגעו בה וגם לא היו באוהל המת. (7) כאילו נוגע השטח העליון בשטח התחתון ואין אוהל כלל. (8) כלי אבנים, כלי גללים וכלי אדמה. (9) שהרי הלוח האהיל על המת ועליהם. (10) כאילו היו תחת הלוח, כי הלוח מונח על אדם וכלים אינו חוצץ. (11) חיות.

ב. היתה טמאה על גביו - הרי כל הכלים שתחתיו טהורין, מפני שהאהיל חוצץ בפני הטמאה. וכלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה הפאים פמדה¹² - הרי הם פאהלים ואינם ככלים, ולפיכך חוצצים בפני הטמאה¹³.

(12) גדולים ואינם מיטלטלים ממקום למקום. (13) והוא הדין לכלי עץ הבאים במידה.

ג. נסר¹⁴ שהוא נתון על פי תנור חדש¹⁵ ועודף מקל צדדיו¹⁶ בפותח טפח: היתה טמאה תחת הנסר - כלים שעל גביו טהורין, טמאה על גביו - כלים שתחתיו טהורים, מפני שתנור חדש אינו ככלים לענין זה¹⁷. ואם היה ישן¹⁸ - הכל טמא¹⁹.

(14) קרש. (15) תנורים שלהם עשויים מטיט כתבנית סיר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כך יצטמצם הרוחב אצבע מכאן ואצבע מכאן ויישאר רוחב בן ארבע אצבעות (טפח), ויצא לך מרובע של טפח על טפח ברום טפח (על-פי הכסף משנה). (37) תלוייה באוויר ומרוחקת חצי טפח מהקרקע. (38) במקרה זה השטח הרחב ביותר, שהוא טפח על טפח, גבוה חצי טפח מדופנה התחתון של הסאה וממנו לארץ עוד חצי טפח, ויצא לך טפח על טפח ברום טפח. [בשני הדינים האלה המדובר בסאה, שהיקפה שווה בכל אורכה ואינה מתעגלת לא בכיוון שוליה ולא בכיוון פיתחה]. (39) משנה שם פרק י"ב ז. - ההבדל בין עמוד לסאה הוא, שהסאה חלולה וכשיש בה השיעור שנאמר למעלה הרי היא כאוהל ומביאה את הטומאה, והעמוד הוא גוש אטום והטומאה שתחתיו היא טומאה רצוצה (ראה למעלה הלכה א), אולם, כשהעמוד העגול מונח על הארץ לארכו יש מקום פנוי תחת עיגולו ואם יש במקום זה טפח על טפח ברום טפח דינו כאוהל ומביא את הטומאה אפילו למקומות שאינם גבוהים מן הקרקע טפח (ראה למעלה הלכה ז). חשבו חכמים ומצאו, שאם היקפו של העמוד הוא עשרים וארבעה טפחים ולמעלה אפשר לרבע במקום פנוי זה טפח על טפח ברום טפח, מה שאין כן בהיקף פחות מזה. כיצד? נקוט בידך שני כללים: א. הכלל שלמעלה, שהיקפו של עיגול הוא פי שלושה ברחבו (בקוטר); ב. כל טפח שבצלע המרובע שווה-הצלעות נותן טפח ושני חומשי טפח באלכסונו של המרובע. ויצא מזה, שאם ההיקף הוא 24 טפחים רוחב העיגול הוא שמונה טפחים. וכאשר תצייר מרובע של 8 על 8 על פני העיגול הזה מבחוץ יהיה אלכסונו של מרובע זה 8 טפחים ועוד 16 חומשים, השמונה מכסים את רוחב העיגול ושש עשרה החומשים עודפים על הרוחב 8 מכאן ו-8 מכאן. ועכשיו תצייר מרובע קטן שהעודף יהיה אלכסונו. מרובע קטן זה יהיה בו קצת יותר מטפח על טפח, שהרי הטפח נותן אלכסון של שבעה חומשי טפח וכאן יש לך 8 חומשים ונשאר עודף קטן של חומש אחד באלכסון, שהוא כשני שלישי חומש במרובע. וזהו שסיים רבינו הלכה זו בכתבו: "ויתר מעט, שחשבונות אלו בקירוב הם". אגב, גם שני הכללים עצמם אינם בתכלית הדיוק. יש בהיקף יותר מפי שלושה ברוחב (3,1415) והאלכסון גדול קימעא משבע חמישיות, ולא הטילו חכמים על האדם לחשב חשבונות הנדסיים מדוייקים כל כך.

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

1) יבאר אוהל שאינו עשוי בידי אדם ואוהל רעוע, המביאים טומאה וחוצצים, ומביאים ולא חוצצים, ושאינם חוצצים ולא מביאים.

א. פֶּל טַפַּח עַל טַפַּח בְּרוּם טַפַּח קָרוּי אֹהֶל, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ², וְחוֹצֵץ בְּפִנֵי הַטְּמֵאָה וּמְבִיא אֶת הַטְּמֵאָה. בֵּין שְׁעֵשָׂאָהּ לְהֶאֱהִיל בֵּין שְׁנַעֲשָׂה מְאֵלִיו, אִפְלוּ הִיָּה שְׁלֹא בִיּוֹדֵי אָדָם - הֲרִי זֶה מְבִיא וְחוֹצֵץ. כִּיצַד? אֶתְד חוֹר שְׁתַּרְרוּהוּ מִיָּם³ או שְׂרָצִים או שְׂאֲכַלְתוּ מְלַחַת⁴, או שְׂצִבְר אֲבָנִים או קוֹרוֹת וְנַעֲשָׂה בֵּהֶן חֵלָל טַפַּח - הֲרִי זֶה אֹהֶל וּמְבִיא וְחוֹצֵץ.

מלכי ישראל". והוא היה כהן ואסור לו להיטמא למתים. וביארו שם שמפני כבוד המלכות מותר בטומאות דרבנן, ומזה למד רבינו, שארונות של עץ אינם כקבר המטמא מן התורה.

ז. קוֹרֵה שֶׁהִיא נְתוּנָה מִפְתֵּל לְכַתֵּל וְהַטְּמֵאָה תַּחְתֶּיהָ: אִם יֵשׁ בָּהּ פּוֹתַח טַפַּח³⁰ - מְבִיאָה אֶת הַטְּמֵאָה תַּחַת פְּלֵה, וְכָל הַפְּלִים אוֹ אָדָם שֶׁתַּחְתֶּיהָ טְמֵאִים. אֵף עַל פִּי שְׂאִין פְּלֵה שְׁוֶה וְקִצְתָּהּ פְּחוּתָהּ מִטַּפַּח³¹, מְפִנֵי שְׂקִצְתָּהּ מְקַצֵּת אֹהֶל הוּא. וְאִם אֵין בָּהּ פּוֹתַח טַפַּח - טְמֵאָה בּוֹקֵצֶת וְעוֹלָה, בּוֹקֵצֶת וְיוֹרְדָת, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ. כְּמָה יִהְיֶה בְּהֶקְפָּה³² וְיִהְיֶה בָּהּ פּוֹתַח טַפַּח? בְּזִמְן שֶׁהִיא עֲגֻלָּה - שְׁלֹשָׁה טַפַּחִים, וּבְזִמְן שֶׁהִיא מְרַבֵּצֶת - אַרְבָּעָה טַפַּחִים.

30) הקורה רחבה טפח. (31) וגם הכלים הנמצאים במקום שאין בו טפח טמאים. זה למד מלשון המשנה; מביא את הטומאה "תחת כולה". ואפילו אם הטומאה מונחת תחת הקורה במקום שאין בו טפח, מפני שזה כשיפועי אהלים. (32) אורך חוט החוגר את כל עובי הקורה.

ח. סָאָה שֶׁהִיא מְטָה עַל צִדָּהּ³³ בְּאֹוִיר³⁴ - אֵינָה מְבִיאָה אֶת הַטְּמֵאָה תַּחַת פְּלֵה עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּהֶקְפָּה אַרְבָּעָה טַפַּחִים וּמְחַצָּה בְּקֵרוֹב, כְּדִי שֶׁיִּהְיֶה גְבוּהַ הַצֵּד הָעֲלִיּוֹן³⁵ טַפַּח וּמְחַצָּה, וְיִהְיֶה הַטַּפַּח עַל טַפַּח מְמִנָּה גְבוּהַ מְעַל הָאָרֶץ טַפַּח³⁶. לְפִיכָף, אִם הִיָּתָה גְבוּהָהּ מְעַל הָאָרֶץ חֲצִי טַפַּח³⁷ וְיִהְיֶה בְּהֶקְפָּה שְׁלֹשָׁה - מְבִיאָה אֶת הַטְּמֵאָה³⁸. וְכֵן עֲמוֹד עֲגֻל³⁹ שֶׁהוּא מְטֵל לְאֹוִיר וּמוֹנֵחַ עַל הָאָרֶץ - אֵינּוּ מְבִיא טְמֵאָה תַּחַת דָּפְנוֹ עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ הֶקֶף עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה טַפַּחִים; וְאִם אֵין בְּהֶקְפּוֹ עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה טַפַּחִים - טְמֵאָה בּוֹקֵצֶת וְעוֹלָה, בּוֹקֵצֶת וְיוֹרְדָת. זֶה שֶׁהֶצְרִיכוּ עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה טַפַּחִים - עַל הָעֶקְרִין שְׁסוּמְכִים עֲלֵיהֶן חֲכָמִים בְּחֻשְׁבוֹן כָּל הַמְשַׁפְּטִים: שְׁכַל שֵׁישׁ בְּהֶקְפּוֹ שְׁלֹשָׁה - יֵשׁ בּוֹ רֹחַב טַפַּח, וְכָל טַפַּח עַל טַפַּח כְּרַבּוּעֵ - יֵשׁ בְּאֶלְכֶסוֹנוֹ טַפַּח וּשְׁנֵי חֲמִשִּׁין. לְפִיכָף, אִם הָיָה בְּהֶקֶף הָעֲמוֹד עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה טַפַּחִים - נִמְצָא תַּחַת כָּל דָּפְנוֹ טַפַּח עַל רוּם טַפַּח מְרַבֵּעַ וְיִתֵּר מְעַט, שֶׁחֻשְׁבוֹנוֹת אֵלּוּ בְּקֵרוֹב הֵן.

33) הסאה היא כלי מידה עגול והניחה על צידה העגול ולא על שוליה. (34) במקום גלוי. (35) הנקודה הגבוהה ביותר מעל פני הקרקע. (36) אם תחתוך את הסאה במקום המרוחק טפח מן הקרקע אפשר יהיה לרבע בשטח החתך טפח על טפח. והחשבון הוא כזה: כשיש בהיקפו ארבעה טפחים וחצי שהם שמונה עשרה אצבעות יהיה רחבו של העיגול (הקוטר) טפח ומחצה היינו שש אצבעות, ואם תחתוך את הסאה באמצע גבהה תקבל שטח עגול שרחבו שש אצבעות וגבהו מעל הארץ 3 אצבעות, וכדי להגיע לרום טפח יש להגביה את נקודת החתך עוד אצבע ומתוך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נמשך אל כל האמור בבבא זו, החל מפשרי כלי עור). ואע"פ שהם מקבלים טומאה, וכל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ, מכיוון שעשאו אהל ממש נטוי, בטלו מתורת כלי (רבינו בפירושו למשנתנו). (18) וקשור לעץ או לכותל (רבינו במשנה שם). (19) אבל אוכלין המוכשרים לקבל טומאה אינם חוצצים (לקמן ה"ד). (20) איריס. (21) מין עשב המתפשט לגבהו ולרחבו, ומשתמשים בו להאחיל. (22) מין קישואים, בערבית "אלתקם" (רבינו במשנה שם). (23) נתבאר דינם למעלה (הלכה ב). (24) אבן או עץ הבולט מכותל הבית, ובסופו תוספת. כשהתוספת כלפי מעלה נקרא זיו, ואם היא כלפי מטה - נקראת גזורה (רבינו בפירושו למשנה כאן. ראה משנה שם פ"ד, א). (25) רבינו במשנה שם מפרש: "תוספת ההרים" כנראה בליטות באמצע גבהם. (26) אבן יוצאת מן הכותל (שם), ויש מפרשים: ניקי הסלעים]. ואין זה דומה לזיו וגזורה שנעשו בידי אדם בכוונה. (27) רבינו במשנה גורס "והגהרים", מלשון "ויגהר ארצה" (מלכים-א יח, מב). ופירושו: תוספת הכותל המשתפעת כלפי הקרקע. (28) שיני הסלע בראש ההר (רבינו שם).

ד. ואלו²⁹ מביאין ולא חוצצין: האדם³⁰. וכלי עץ שאינן באין במדה. מפני שהן ככל הכלים ומתטמאין. ופשוטי כלי עור ויריעה וסדין ומפץ ומחצלת שאין עשויין אהלים, אלא מתוהין בלבד³¹, ואין להן שפוע ואין שם פתלים. ובהמה ובהמה שמת³², ואוכלין טמאין או מכשרין. שדבר טמא³³ אינו חוצץ. ורחים של יד³⁴, שהרי היא בכלל כלי אבנים³⁵. כל אלו מביאין ואינן חוצצין.

29) שם פ"ח מ"ג. (30) שם פ"ו ה"א. (31) פרושים מלמעלה כגו בלי כתלים. (32) ונבילה מטמאה. והוא-הדין כשנשחטו, שהרי הוכשרו בשחיטה (רבינו בפ"ב מהלכות אבות הטומאות ה"ז, וראה באות הבא). (33) וכן המוכשר לקבל טומאה, שהרי הוא מתטמא עכשיו (רבינו במשנה שם). (34) שאינם כבדים כל-כך. (35) שאינם באים במידה.

ה. ואלו³⁶ לא מביאין ולא חוצצין: הזרעים³⁷ והירקות³⁸ המהפריין לקרקע³⁹, חוץ מן הארבע ירקות שמנינו. וכפת הפרד⁴⁰ והשלג והכפור⁴¹ והגליל⁴² והמלח. והדולג⁴³ ממקום למקום, והקופץ⁴⁴ ממקום למקום. והעוף הפורח, וטלית המנפנפת⁴⁵, וספינה שהיא שטה על פני המים. כל אלו לא מביאין ולא חוצצין. שאף על פי שהאחילה - אינו אהל המתקיים⁴⁶.

36) שם משנה ה. (37) צמחים שבתוכם גרעינים הנאכלים. (38) שהם עצמם נאכלים. (39) מפני שאין להם קיום אינם כאוהל, ואם הם תלושים דינם ככל האוכלין. (40) בגודל טפח. (41) טיפות הטל שקפאו. (42) קרח. (43) רגל אחת מצד זה של הטומאה, והשנייה בצד שני. (44) בשתי רגליו ביחד. (45) הרוח מגביהה אותה והיא מאחילה על

(2) למעלה פי"ב ה"א. ראה שם. (3) אהלות פ"ג מ"ז. (4) מלשון הכתוב (ירמיה יז, ו): "ארץ מלחה", והיא מתבקעת מאליה.

ב. במה דברים אמורים? בשהיה האהל חזק ובריא; אבל אהל רעוע⁵ אינו מביא את הטמאה ואינו חוצץ בפני הטמאה מן התורה, אבל מדברי סופרים מביא את הטמאה ואינו חוצץ. כיצד? שריגי האילנות⁶ הסוככים על הארץ, והן הנקראים סככות, ואבנים היוצאות⁷ מן הגדר⁸ הסוככות על הארץ, והן הנקראין פרות⁹: אם יוכלין לקבל מעזיבה¹⁰ בינונית¹¹ והן עומדים - הרי אלו מביאין וחוצצין מן התורה; ואם אינן ראויין לקבל מעזיבה בינונית, אלא הן נופלים - הרי אלו מביאין מדבריהם¹² ואינן חוצצין. וכן כל פיוצא בהן.

(5) שבקלות אפשר להזיזו ממקומו או להפילו. (6) ענפי העצים. (7) בולטות לחוץ. (8) של אבנים. (9) מלשון הכתוב (במדבר ו, ה): גדל פרע שער ראשו. (10) שכבת טיט, שנותנים על קרשי התקרה. (11) שהם חזקים ויעמדו בפני לחץ משא שכזה, מבלי להשבר או להתכופף ולהפילו. כחכמים במשנה שם פ"ח, ב, ולפי פירוש רבינו (ראה תפארת ישראל שם, יכין לג ולד). (12) במס' נדה סח, ב אמרו: "סככות ופרעות וכו' רבנן הוא דגורו (חכמים הם שגזרו)", ולכאורה זה בניגוד למשנתנו שהסככות והפרעות מביאים וחוצצים, ומשמע שמן התורה הם כאוהל ממש, שהרי חכמים לא יטהרו דבר שהוא טמא מן התורה, ולפיכך מפרש רבינו, שאם יכולים לקבל מעזיבה בינונית דינם מן התורה כאוהל ומביאים וחוצצים, ובגמרא נדה שם המדובר כשאינם יכולים לקבל מעזיבה כזו, ומן התורה אינם אוהל, וגזרו רבנן להחמיר שיביאו את הטומאה, אבל לא הקילו לענין חציצה (כסף-משנה).

ג. אלו¹³ מביאין וחוצצין: כלי עץ הבא במדה¹⁴. וכן כלי אבנים כלי גללים כלי אדמה הבאין במדה. ופשוטי כלי עור ויריעה וסדין ומפץ¹⁵ ומחצלת¹⁶ שהן עשויין אהלים¹⁷. ובהמות או חיות, בין טמאות בין טהורות. והוא שיהיה ראש זו בין רגלי זו והיו פלן דבוקות. והעוף ששכך¹⁸. והחוטט בשבלים מקום לקטן להצילו מן השמש. ואוכלין שאינן מכשרין, כדי שלא יטמאו¹⁹. ירקות המתקיימין בימות החמה והגשמים - הרי הן פאילנות ומביאין וחוצצין. ואלו הן: הארוס²⁰ והקיסוס²¹ וירקות חמור²² ודלעת וונגית. וכן הסככות והפרעות²³ והזיזין והגזורות²⁴ והשוככות והשקיפין²⁵ והסלעים²⁶ והנהירים²⁷ והשנגין²⁸. כל אלו מביאין וחוצצין.

(13) שם משנה א. (14) גדולים וכבדים. ראה למעלה פי"ב ה"ב וביארנו שם. (15) שטיח עשוי מגמי. (16) עשויה מקנים או קש. (17) שעשאו אהל ממש נטוי (תנאי זה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טמא; אין בחלון פותח טפח - אין הטמא יוצא ממנו ולא נכנסת לאהל השני במה דברים אמורים? בחלון שעשה אותו האדם לתשמיש; אבל חלון שעשה אותו האדם לאורה כדי שיפגס ממנו האור - שעורו בפונדיון⁶, והטמא יוצא ממנו. כיצד? היתה טמא בבית, ובא אדם ונסמך לחלון זה של מאור או שהניח בו פלי או שהאחיל עליו אהל בצד הפתל - נטמא כל שבאהל, שהטמא יוצא לו. וחלון העשוי לאורה הוא שאין עליו תקרה, אלא גלוי הוא לשמש⁷.

(2) אהלות פי"ג מ"א. (3) טפח באורך וטפח ברוחב, אבל טפחים באורך וחצי טפח, ואפילו יותר קצת ברוחב, אינו מכניס ומוציא את הטומאה (ראה למעלה פי"ב ה"א). (4) להניח שם חפצים וכדומה. (5) דרכו. (6) מטבע עתיקה, משנים עשר דינר. וטעמו של דבר, מפני שחור כזה מכניס אור מספיק להאיר קצת את הבית. במשנה שם כתוב: "כמלאו מקדח", ובבכורות לז, א - פירשו שזהו כפונדיון האיטלקי. (7) כך מפרש רבינו מה שנאמר במשנה: "חלון שהיה לאויר".

ב. חלון⁸ הנעשה שלא בידי אדם, כגון שתררוהו מים או שרצים או שאכלתו מלחת⁹, או שהיה חלון פקוק¹⁰ ונטל הפקק, או שהיתה בו זכוכית ונשברה - שעורו מלא אגרוף¹¹, והוא פראש גדול של אדם. והוא שלא חשב עליו לתשמיש; אבל אם חשב עליו לתשמיש - שעורו פותח טפח. חשב עליו למאור - שעורו בפונדיון. שהמחשבה פאן כמעשה¹².

(8) אהלות, שם. (9) ראה פי"ג ה"א. (10) סתום בפקק. (11) במסכת כלים פי"ז מ"ב, שנינו: "זהו אגרופו של בן בטיח", אדם ידוע בזמנם גדול כענק, ואגרופו כראש גדול של אדם בינוני. (12) כאילו עשה בתחילה את החלון לשם כך.

ג. מאור¹³ שהתחיל לסתמו¹⁴ ולא הספיק לגמרו, מפני שלא היה לו טיט או שקראו חבירו או שהשכה לילי שבת, ונשאר ממנו מעט¹⁵: אם נשאר ממנו רום אצבעים על רחב הגודל - מביא את הטמא; פחות מכאן - הרי הוא כסתום¹⁶.

(13) חלון העשוי לאורה. (14) אהלות, שם: "שירי מאור". (15) ובדעתו לגמרו את הסתימה. (16) ואם רוצה להשאירו כמו שהוא, מחשבתו קובעת כמו בה"ב. כל השיעורים הללו הלכות מקובלות הן.

ד. חלון גדול¹⁷ העשוי לאורה והיה בה שבכה וכיוצא בה: אם יש שם במקום אחד ממנה כפונדיון - מביא את הטמא ומוציא את הטמא; היו נקבי השבכה דקים ואין באחד מהן כפונדיון -

הטומאה, אבל אינה מחוברת לשום מקום. (46) אינו מתקיים כלל והוא גרוע מאוהל רעוע, שמביא את הטומאה מדבריהם (למעלה הלכה ב).

ו. קשר⁴⁷ את הספינה בדבר שהוא יכול להעמידה⁴⁸, כבש כנף הטלית באבן⁴⁹ - הרי זו מביאה את הטמא.

(47) שם. (48) בשבת קא, ב "והוא (בתנאי) שקשרה בשלשלת ברזל". מובן שברזל לאו דוקא, וגם חבל חזק המעמיד את הספינה דינו כברזל. (49) הניח על כנפה אבן כבידה, והרוח אינה מזיזה את הכנף, והטלית מתנופפת ומאחילה.

ז. נסר⁵⁰ שהוא צף על פני המים וטמא תחת צדו האחד - הרי הכלים שתחת צדו השני טהורים; שהרי כבר בארנו, שהספינה השטה אינה מביאה הטמא.

(50) תוספתא אהלות פ"ט ה"ו.

ח. אלו⁵¹ חוצצין⁵² ולא מביאין: מסכת⁵³ פרוסה, וחבילי מטטה⁵⁴, והמשפלות⁵⁵, והסריגות⁵⁶ שבחלונות. כיצד הן חוצצין? שאם היה חלון בין שני בתים והטמא בבית אחד, והיה אחד מאלו מתוח בחלון זה וסתמו, אף על פי שיש ביניהן אויר⁵⁷ - הרי אלו חוצצין ולא תפגס טמא לבית שני. והוא שלא יהיה שם בסריגות אלו או פעיני המשפלות או בין חבל לחבל פותח טפח; שאם היה שם פותח טפח - תפגס בו הטמא, כמו שיתבאר⁵⁸.

(51) שם משנה ד. (52) כגון שהיו מונחים על ארובה של הבית שטומאה בתוכו וכלים טהורים על גביהם או שסותמים חלון שבין בית לבית. (53) מחצלת (רבינו בפירושו שם. ראה ר"ש, ברטנורא ותפארת ישראל, שפירשו: חוטי שתי). (54) חבלים סרוגים שמניחים אותם על המיטה כדי לקבל את הכרים והכסתות, ואויר מפסיק בין חבל לחבל. (55) סלים קלועים שמוציאים בהם את הזבל. (56) שבכות. (57) הסריגה אינה צפופה. ואויר מפסיק בין חבל לחבל וכדומה. (58) בפרק הבא.

פרק ארבעה עשר

(1) יבאר שאין טומאה נכנסת לאוהל ולא יוצאת ממנו בפחות מטפח על טפח, חלון הנעשה לאורה וחלון הנעשה שלא בידי אדם, מאור שהתחיל לסותמו ולא הספיק לגמרו, חלון העשוי לאורה או לתשמיש והיה בו שבכה, וחלון שבין שני בתים, חור שבדלת או העושה חור בכותל להניח בו מסר.

א. אין טמא נכנסת לאהל ולא יוצא ממנו בפחות מטפח על טפח. כיצד? חלון שבין בית לבית או שבין בית לעליה: אם יש בו טפח על טפח מרבע³ והיתה טמא באחד מהן - הבית השני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פחות מטפח, אם סתמו באוכלין שאינם מוכשרים או סרוחים או תבואה שגדלה וסתמה, חבית שהיא מליאה גרוגרות סרוחות שאינן מוכשרות ומונחות בחלון, כל הדברים הראויים למעט בהם החלון ודבר טמא אם חוצץ.

א. חלון תשמיש שסתמה פלה או סתמה עד שנשארו בה פחות מטפח, אם בדרך החוצץ בפני הטמאה סתם - הרי זה חוצץ. והוא שיהיה דבר שאין דעתו לפנותו. לפיכך, אם סתם החלון או מעטו פאכלין שאינן מכשרין² - אינן חוצצין; שאף על פי שאין מקבלין טמאה והרי הן טהורין³, דעתו לפנותן⁴. היו סרוחין - הרי אלו חוצצין. וכן תבן סרוח - חוצץ, ושאינו סרוח - אינו חוצץ, מפני שדעתו לפנותו⁵. תבואה שגדלה וסתמה את החלון או מעטתו - אינה חוצצת, לפי שדעתו לפנותה שאמא תפסיד הכתל⁶. הנה עקרה רחוק מן הכתל ונטה ראשה וסתם - הרי זה חוצצת. וכן כל פיוצא פנה.

2) אף על פי שאינם מוכשרים. (3) ואמרנו למעלה (פרק י"ד הלכה ג), שאוכלים טהורים חוצצים. (4) ושם המדובר כשהניחם בכוונה על מנת להשאירם זמן מסויים. [ואולי יש לחלק בין אוהל למחיצה, אוהל חוצץ אפילו דעתו לפנות, ומחיצה רק כשאין דעתו לפנות]. (5) מיד. (6) שרשי התבואה חותרים תחת הכותל.

ב. חבית שהיא מלאה גרוגרות⁷ סרוחין, שאינן מכשרין ולא ראויין לאכילה⁸, ומנחת בחלון ופי החבית פלפי הטמאה⁹, שהרי החבית טמאה¹⁰, וכן קפה שהיא מלאה תבן סרוח, שאינו ראוי לא למאכל בהמה ולא לטיט¹¹ ולא להסקה, ומנחת בחלון: אם יכולין הגרוגרות והתבן לעמוד בפני עצמן פשינטל הפלי שהן בו - הרי אלו¹² חוצצין, ואם לאו - אינן חוצצין¹³. עשבים המרים שאינן ראויין לבהמה, ומטלניות¹⁴ שאין בהן שלש על שלש¹⁵ שהיו מטנפים וקשים פדי שלא יהיו ראויין אפלו לקנח הדם מן השריטה, והאיבר והפשוט המדלדלים¹⁶ בבהמה טמאה¹⁷, והוא שתהיה פחושה שאינה ראויה להמכר לעובד פוככים וקשורה פדי שלא תברח¹⁸, והעוף טמא ששכן בחלון¹⁹, והוא שיהיה משרט שהרי אינו ראוי אפלו לתינוק לשחק בו²⁰, ועובד פוככים פפות²¹ שהוא מאסורי המלך שאין אחר יכול להתיירו²², וכן שמונה²³ ביום השבת, שהרי אסור לטלטלו, והמלח המערב בקוצים שאינו ראוי לא לאכילה ולא לעפדה, והוא שיהיה מנח על החרש פדי שלא יזיק את הפתל - כל אלו ממעטין בחלון, שהרי אינן מקבלין טמאה ואין דעתו לפנותן מפני שאינן ראויין למלאכה. וכן

הרי זה פסתומה¹⁸. וכן חלון העשויה לתשמיש¹⁹ ובה סבכות²⁰ ורפפות²¹: אם יש במקום אחד טפח על טפח מרבע - מביא ומוציא, ואם לאו - הרי היא פסתומה.

(17) שם. (18) כבית-הלל שם, שאין הנקבים מצטרפים. (19) ושיעורו להביא ולהוציא את הטומאה - טפח. (20) צ"ל: סכות. (21) מסגרת ובה נסרים דקים מונחים זה על זה בשיפוע ומרוחקים קצת זה מזה, כדי להכניס אויר לחדר ('תפארת ישראל').

ה. חלון שהיא גלויה²² לאויר - שעורה פפונדיון, מפני שאינה עשויה אלא לאורה, כמו שאמרנו²³. בנה בית חוצה לה ונעשית חלון זה תחת תקרה²⁴ והרי היא בין שני בתים - שעורה פפותח טפח. נתן את התקרה באמצע החלון - התחתון²⁵ שתחת התקרה שעורו פפותח טפח, והעליון שלמעלה מן התקרה שעורו פפונדיון, מפני שהוא גלוי לאויר²⁶.

(22) שם מ"ב. (23) למעלה ה"א. ככל בבא זו, כעין הקדמה לבבא שלאחריה. (24) כגון שהתקרה למעלה מן החלון וסומכת עליו. (25) החלק התחתון של החלון. (26) כמו שהיה לפני שבנה את התקרה.

ו. החור²⁷ שפדלת²⁸, או ששיר בה החרש²⁹ מקום פתוח מלמעלה או מלמטה³⁰, או שהגוף את הדלת ולא גמר להדקה ונשארו אויר בין שתי הדלתות, או שפגר הדלת ופתחו הרוח, בכל אלו: אם היה הפותח פאגרוף³¹ - הטמאה יוצאה ממנו ונכנסת לה במקום פתוח זה; ואם היה פחות מפאגרוף - הרי הוא פסתום³².

(27) שם מ"ג. (28) שנעשה שלא בכוונה להשתמש בו, אלא הנגר היה צריך לו בשעת עבודתו ושכח לסותמו. (29) הנגר. (30) הדלת קצרה מפתח השער, ונשאר מקום פנוי למעלה או למטה. (31) כדין חלון שנעשה שלא בידי אדם, בהלכה ב. (32) כרבי עקיבא, שם.

ז. העושה³³ חור בכתל פדי להניח בו קנה או מסמר גדול³⁴, או לראות ממנו העוברים והשבים, או לדבר עם חבירו - הרי זה פחלון העשויה לתשמיש ושעורה פפותח טפח³⁵.

(33) שם מ"ד. (34) לפתוח בו את הדלת. (35) כבית-הלל שם. [בשני הדינים האחרונים, לראות ממנו ולדבר עם חבירו, מודים בית-שמאי לבית-הלל. ראה ראב"ד ווסף-משה].

~ יום שישי ט' תשרי ~

פרק חמשה עשר

(1) יבאר דין חלון תשמיש שסתמה כולה או עד שנשארו בה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עצמות וכיוצא בהן. מעט את הטפח בשתי וערב³⁰ המנגעין או פגוש מבית הפרס - אינו מעוט, שדכר טמא אינו חוצץ³¹. עשה לבנה מעפר בית הפרס - הרי זו טהורה וממעט; שלא אמרו³² אלא גוש כבדיתו³³. נסתם הטפח או נתמעט בקורי עפכיש³⁴: אם היה בה ממש³⁵ - הרי זו חוצצת, ואם אין בה ממש - אינה חוצצת.

(27) אף על פי שאינה מטמאה. (28) שבתוך האוהל, מפני שהיא ממין הטומאה. (29) מפני שהיא ממין אחר אינה מצטרפת לכזית הבשר. (30) חוטי אורך וחוטי רוחב העומדים לאריגה והם מיטמאים בנגעי צרעת (פרק י"ג מטומאת צרעת הלכה א), אבל לא בטומאות מת ושרץ ונבילה. (31) ואפילו כשהוא ממין אחר וגם הטומאה היא מסוג אחר לגמרי. (32) חכמים, שבת הפרס טמא. (33) במצבו הטבעי. (34) שדרכם להימצא בחלונות. (35) שהם עבים ולא ינותקו מאליהם.

פֶּרֶק שֵׁשֶׁה עָשָׂר

(1) יבאר דין ארובה שהיא באמצע תקרת הבית והיתה טומאה תחת התקרה כנגד הארובה, אם היתה מקצת הטומאה תחת ארובה ומקצתה תחת התקרה, היתה כזית מן המת כפי העורב והאהיל על גבי ארובה, בית וארובה באמצע תקרת הבית ועלייה על גביו, וארובה בעלייה מכוונת לארובה שבבית, ארובה שבתוך תקרת הבת וקדרה מונחת על הארץ כנגד הארובה וטומאה תחתיה, קורות הבית והעלייה שאין עליהן מעזיבה והן מכוונות וטומאה תחת אחת מהן, בית שנסדק גגו וכותלו, ואכסדרה שנסדקה, אם היה אדם מוטל על הארץ תחת הסדק.

א. אַרְבֵּה² שְׁהִיא בְּאִמְצַע תְּקֵרַת הַבַּיִת, בֵּין שְׁנֵי בָּה פּוֹתֵחַ טֶפַח בֵּין שְׁאִין בָּה פּוֹתֵחַ טֶפַח, וְהִיְתָה טִמְאָה תַּחַת תְּקֵרַת הַבַּיִת - כְּנֶגֶד אַרְבֵּה³ טְהוֹרִי, שֶׁהָרִי הוּא גְלוּי לְאֹוִיר, וְשָׁאֵר הַבַּיִת טִמָּא. הִיְתָה טִמְאָה כְּנֶגֶד אַרְבֵּה בְּלֶבֶד - כָּל הַבַּיִת טְהוֹר⁵. הִיְתָה מְקַצֵּת הַטִּמְאָה תַּחַת הַתְּקֵרָה וּמְקַצֵּתָה תַּחַת אַרְבֵּה⁶: אִם הָיָה בְּאַרְבֵּה פּוֹתֵחַ טֶפַח - הַבַּיִת כֻּלּוֹ טִמָּא⁷, וְכֶנֶגֶד כָּל הָאַרְבֵּה טִמָּא⁸; אִין בָּה פּוֹתֵחַ טֶפַח: אִם יֵשׁ בְּטִמְאָה כְּדִי שֶׁתַּחֲלֵק וְיִמְצָא כְּשַׁעוֹר תַּחַת הַתְּקֵרָה וְכְשַׁעוֹר תַּחַת הָאַרְבֵּה⁹ - הַכֹּל טִמָּא; וְאִם לֹא - הַבַּיִת טִמָּא¹⁰, וְכֶנֶגֶד הָאַרְבֵּה טְהוֹר¹¹. הָיָה בְּאַרְבֵּה פּוֹתֵחַ טֶפַח וְנָתַן אָדָם רִגְלוֹ מִלְּמַעְלָה¹² עַל הָאַרְבֵּה - נַעֲשֶׂה הַכֹּל אֵהָל אֶחָד¹³, וְכֵין שֶׁהִיְתָה הַטִּמְאָה תַּחַת הַתְּקֵרָה בְּלֶבֶד אוֹ תַּחַת הָאַרְבֵּה בְּלֶבֶד - הַכֹּל טִמָּא, הַבַּיִת וְיָמָה שֶׁכְּנֶגֶד אַרְבֵּה. וְהָאָדָם שֶׁעָרַב אֶת הַטִּמְאָה טִמָּא, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשֶׂה אֵהָל עַל הַטִּמְאָה¹⁴. אִין בְּאַרְבֵּה פּוֹתֵחַ טֶפַח, וְהִיְתָה הַטִּמְאָה תַּחַת הַתְּקֵרָה - זֶה שֶׁנָּתַן רִגְלוֹ מִלְּמַעְלָה טְהוֹר, שְׁאִין טִמְאָה יוֹצֵאת לוֹ בְּפִחוֹת מִטֶּפַח¹⁵. הִיְתָה הַטִּמְאָה

סֶפֶר תּוֹרָה שְׂפָלָה וְהָיָה מִנְּחַ בַּחֲלוֹן, אִם גָּמַר שֶׁתְּהִיָּה שֵׁם גְּנִיזָתוֹ - הָרִי זֶה מִמְעַט בַּחֲלוֹן. אֲבָל הַשֵּׁלֶג וְהַבָּרָד וְהַקְּפוֹר וְהַגְּלִיד וְהַמִּים - אֵינָן מִמְעַטִּין בַּחֲלוֹן, שֶׁהָרִי הֵן רְאוּיִין וּמְקַבְּלִין טִמְאָה.

(7) תאנים מיובשות. (8) במשנה כתוב סתם: "חבית של גרוגרות" ורבינו מוסיף שני תנאים: אינן מוכשרות ואינן ראויות לאכילה, בהתאם למה שכתב בהלכה הקודמת. (9) המדובר בחבית של חרס שאינה מקבלת טומאה מגבה. (10) ואינה חוצצת. (11) כגון שמעורבים בו קוצים (כבא בתרא יט, ב). (12) הגרוגרות והתבן. (13) שהרי הם עצמם אינם סותמים אלא החבית המחזיקה אותם והיא מקבלת טומאה. (14) מטליות קטנות. (15) אצבעות, ואינן מקבלות טומאה. (16) מנותקים ברובם ולא ניתקו לגמרי. (17) אבל של בהמה טהורה - טמאים ואינם חוצצים (כבא בתרא כ, א). (18) שאם היא יכולה לברוח אינה מחיצה בת קיימא. (19) והוא כחוש ואינו ראוי לאכילת אדם, וקשור שאינו יכול לברוח. (20) ולפיכך אין דעתו לקחתו משם. (21) אבל ישראל מקבל טומאה ואינו חוצץ. (22) אבל כפות שלא מטעם המלך יתירוהו עוברים ושבים. (23) נפל שנוולד לשמונה חדשי היריון.

ג. מְעַט אֶת הַטֶּפַח בְּפִחוֹת מְפִזֵּת מִבְּשָׂר הַמֵּת, בְּפִחוֹת מְפִזֵּת מִבְּשָׂר נִבְלָה, אוּ בְּעַצֵּם פִּחוֹת מִכְּשַׁעוֹרָה מִן הַמֵּת, אוּ בְּפִחוֹת מִכְּשַׁעוֹרָה מִן הַשֶּׁרֶץ - הָרִי אֵלּוּ חוֹצֵצִין; שְׂפָל אֵלּוּ טְהוֹרִין, וְאֵינָן חֲשׁוּבִין²⁴ אֲצֵלוֹ, לְפִיכָף אֵינן דַּעְתוֹ לְפָנוּתָן. וְכֵן פִּחוֹת מִכְּבִיזָה אֲכָלִים שְׁאֵינָן מְכֻשְׂרִין²⁵ - אֵינָן חֲשׁוּבִין אֲצֵלוֹ וְאֵינן דַּעְתוֹ לְפָנוּתָן²⁶, וְלְפִיכָף מִמְעַטִּין אֶת הַטֶּפַח.

(24) וגם אינם חשובים. (25) אבל מוכשרים אינם חוצצים אפילו אין דעתו לפנותם. (26) אנו מניחים, שאין דעתו לפנותם, אבל כביצה אוכלין אינם ממעטים, אלא אם גילה דעתו להשאירם במקום זה.

ד. סֵתֵם הַחֲלוֹן בְּכָלִי חֶרֶשׁ וְהָיָה פָּוִי לַחוּץ - הָרִי זֶה חוֹצֵץ, לְפִי שְׁאֵינוֹ מִטִּמָּא מִגְּבוֹ וְהָרִי הוּא טְהוֹר. וְצָרִיף לְהִיּוֹת פְּלִי חֶרֶשׁ זֶה מְאוּס וְנִקְוֵב עַד שֶׁלֹּא יְהִיָּה רְאוּי אֲפֵלוֹ לְהַקִּיזוּ בּוֹ דָם, כְּדִי שֶׁלֹּא תִהְיֶה דַּעְתוֹ לְפָנוּתוֹ.

ה. הָיָה בְּבֵית מֵת אוּ רִבַּע עֲצָמוֹת וְכִיוֹצֵא בְּהֵן מִעֲצָמוֹת הַמִּטְמָאוֹת בְּאֵהָל, וּמְעַט הַחֲלוֹן שֶׁל בֵּית זֶה בְּעַצֵּם פִּחוֹת מִכְּשַׁעוֹרָה²⁷ - אֵינוֹ מְעוּט, שֶׁהַעֲצֵם מְצַטְרֵף לְעֲצָמוֹת²⁸. וְכֵן אִם הָיָה שֵׁם מֵת אוּ פְזִיז מִבְּשָׂר הַמֵּת, וּמְעַט הַחֲלוֹן בְּפִחוֹת מְפִזֵּת מִבְּשָׂר הַמֵּת - אֵינוֹ מְעוּט, לְפִי שֶׁהַבְּשָׂר מְצַטְרֵף לְבְּשָׂר. אֲבָל עֲצֵם פִּחוֹת מִכְּשַׁעוֹרָה מִמְעַט עַל יְדֵי פְזִיז בְּשָׂר²⁹, וּפִחוֹת מְפִזֵּת בְּשָׂר מִמְעַט עַל יְדֵי רִבַּע

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הקודמת, שאין הטומאה יוצאת כשאינן בפי ארובה פותח טפח, כי שם אין אוהל כלל על הטומאה, אבל כאן הטומאה נעשתה אוהל ונתערבה בכל הבית (כספך-משנה).

ג. בית²³ וארבה באמצע תקנת הבית ועליה על גביו, וארבה אחרת יש באמצע תקנת העליה, והארבות מכוונות זו למעלה מזו, בין שיש בארבות פותח טפח בין שאינן בהן פותח טפח, וטמאה בבית²⁴ - פנגד הארבות²⁵ טהור, והשאר טמא²⁶. היתה טמאה פנגד ארבות - הרי הבית פלו²⁷ טהור. היו בארבות פותח טפח והטמאה בין תחת תקנת הבית בין פנגד ארבות, ונתן דבר שהוא מקבל טמאה בין למעלה מארבת הבית בין למעלה מארבת העליה²⁸ - הכל טמא²⁹, שאין דבר טמא חוצץ³⁰. נתן דבר שאינו מקבל טמאה³¹ על ארבת הבית - הבית טמא, והעליה טהורה³². נתנו על ארבת העליה - הבית והעליה טמאים³³, וכנגדו מלמעלה ולשמים טהור³⁴. אין בארבות פותח טפח והטמאה תחת תקנת הבית, ונתן בין דבר המקבל טמאה ובין דבר שאינו מקבל טמאה בין על ארבת הבית בין על ארבת העליה - אין טמא אלא הבית, שאין טמאה יוצאת לעליה בפחות מטיפח. היתה הטמאה פנגד ארבות ונתן דבר שהוא מקבל טמאה בין למעלה בין למטה - הבית והעליה טמאין³⁵, שהרי ערב את הטמאה. נתן דבר שאינו מקבל טמאה בין למעלה בין למטה - אינו טמא אלא הבית³⁶. וכל אלו הדינין - בעושה ארבה; אבל תקרה שנפחתה מאליה - שעורה מלא אגרוף, כמו שבארנו³⁷.

(23) שם פ"י, מ"ד. (24) שלא כנגד הארבות. (25) הכלים המונחים בבית כנגד הארבות. (26) בין בבית ובין בעליה. (27) כולל את העליה. (28) ונמצא הכל אוהל אחד. (29) כשנתן למעלה, טמא כל מה שבבית וגם כל מה שבעליה, שהרי הכל אוהל אחד ממש, וכן הדין אם כיסה ארובת הבית. מפני שדבר טמא אינו חוצץ, וראים אנו את הכיסוי כאילו הוא מונח למעלה והכול אוהל אחד (ברטנורא). (30) נימוק זה נמשך גם לדין נתנו על ארובת הבית, כמבואר באות הקודמת. ויוצא מזה, שהכיסוי מועיל להביא את הטומאה לבית ולעליה, ואינו מועיל לעכב עליה מלהתפשט לעליה. (31) ראה למעלה פ"ב ה"א. (32) שהכיסוי חוצץ, והרי זה אוהל על גבי אוהל. (33) כי שניהם נעשו אוהל אחד, ונתערבה הטומאה. (34) שהכיסוי חוצץ. (35) משמע, שאין הבדל בין בית ובין עליה, ובשניהם נתפשטה הטומאה אפילו שלא כנגד הטומאה. שהרי רבינו אמר בפירוש "ערב את הטומאה". (36) בנתן למטה, העליה כולה טהורה, מפני שהכיסוי שאינו מקבל טומאה חוצץ, וכשנתן למעלה - העליה טהורה, מפני שדבר טהור אינו מערב את הטומאה. והבית טמא, מפני שאין הטומאה מגולה לאוויר, הרי היא כמונתת תחת

תחת הארבה¹⁶: אם טמאה קדמה את רגלו - טמא¹⁷, שהרי האהיל על הטמאה¹⁸; אם רגלו קדמה את הטמאה - טהור¹⁹, שהרי רגלו מקצת האהל ואין טמאה יוצאת לו²⁰.

(2) אהלות פ"י, א, ב, ג. (3) הכלים המונחים בבית כנגד הארובה הפתוחה מלמעלה. (4) אמנם אמרנו (למעלה פ"ד ה"א) שאין טומאה נכנסת ויוצאת בפחות מפותח טפח, אבל אין דין פתח קטן זה כסתום לגמרי לטמא מה שתחתיו. (5) פירוש, הכלים המונחים בבית, בין כנגד התקרה בין כנגד הארובה טהורים, מפני שהטומאה אינה נמצאת באוהל, אבל המאהיל על הטומאה - טמא. (6) ואפילו אין ביחד יותר מכשיעור מצומצם. (7) מפני שהחלק הנמצא תחת הארובה מצטרף לחלק תחת התקרה. (8) טעות-סופר, וצ"ל: "וכנגד הטומאה - טמא" (כספך-משנה), וכן כתוב במשנה שם. פירוש, כל המאהיל על חלק הטומאה המונח תחת הארובה - טמא, מפני שהחלק הנמצא תחת התקרה מצטרף עמו לכשיעור. (9) פירוש, שבחלק המונח תחת הארובה לבדו יש שיעור מלא, וכן גם בחלק תחת התקרה, ואם תחתוך את הטומאה בגבול שבין שני השטחים האלה יימצא בכל אחד מהם כשיעור טומאה. כך מפרש רבינו במשנתנו את דברי ר' יוסי: "אם יש בטומאה, כדי שתחלק ותטמא את הבית ותטמא כנגד הטומאה - טמא, ואם לאו הבית טמא, כנגד הטומאה טהור", ובהתאם לפירושו זה, כתב כאן בפירוש: "ויימצא כשיעור תחת התקרה ותחת הארובה". משמע מדבריו, שאם אין בחלק תחת הארובה כשיעור, אף-על-פי שביחד יש שני שיעורים, דינו כפחות מכשיעור. ולמה אין החלק תחת התקרה מצטרף עם החלק תחת הארובה? מפני שטומאה אינה מתפשטת למקום שאין בו פותח טפח. [והרא"ש מפרש, שהמדובר בכזית וחצי בבית וחצי זית נגד הארובה, וכן פירש בתפארת ישראל שם]. (10) אפילו אם תחת התקרה פחות מכשיעור, מפני שחלק הטומאה שכנגד הארובה מצטרף עמו. (11) טומאת הבית אינה נכנסת שם, מפני שאין בה פותח טפח. (12) וסתם את פי הארובה. (13) שם משנה א. (14) שהרי רגלו חלק מהאוהל. (15) הטומאה אינה מתפשטת לארובה כלל, ואם-כן לא האהיל בכלל עליה. (16) וסתם ברגלו את פיה. (17) האדם וגם הכלים שבכל הבית. (18) בשעה שהניח רגלו על פי הארובה לפני שנסתם. (19) האדם, אבל כל הנמצא בבית - טמא. (20) כמו שאמרנו, שאין טומאה יוצאת בפחות מפותח טפח. ואף-על-פי שאדם אינו חוצץ בפני הטומאה (למעלה פ"ב, ה"א) - כאן רגלו חוצצת. והטעם, מפני שלא האדם הוא החוצץ בפני הטומאה, אלא הגג הסתום (תפארת ישראל יכין טו).

ב. היתה פזית מן המת בפי העורב²¹ והאהיל על גבי ארבה עד שנמצא פזית באויר ארבה, אף על פי שאין בה פותח טפח - הבית טמא²².

(21) תוספתא אהלות פ"א ה"א. (22) כל מה שבבית טמא, כחכמים שם. ואין זה דומה לטומאה תחת ארובה שבהלכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טַפַּח לְפָנַי מִן הַמִּשְׁקוֹף, וְהִיְתָה טַמְאָה רְצוּצָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גְּבֻהָ - טַמְאָה בּוֹקֵעַת וְעוֹלָה, בּוֹקֵעַת וְיוֹרֶדֶת. הִיְתָה גְבוּהָ מִן הָאָרֶץ טַפַּח וְטַמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ בְּפִיֹת - תַּחְתֶּיהָ וְהַבֵּית טַמָּא, שֶׁהַכֹּל אֵהָל אַחַד, וְתוֹכָהּ וְגֻבָּהּ טְהוֹר⁵⁵. הִיְתָה הַטַּמְאָה בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גְּבֻהָ - הַבֵּית טַמָּא, מִפְּנֵי שֶׁהִיא נּוֹגַעַת בְּמִשְׁקוֹף טַפַּח; וְכֵן תַּחְתֶּיהָ טַמָּא, מִפְּנֵי שֶׁהַטַּמְאָה יּוֹצֵאת לְתַּחְתֶּיהָ מִן הַבֵּית, שֶׁהַכֹּל אֵהָל אַחַד. לְפִיכֵן, אִם לֹא הִיְתָה נּוֹגַעַת בְּמִשְׁקוֹף בְּפִוֹתֵי טַפַּח⁵⁶, אוֹ שֶׁהִיְתָה בְּצַד הַמִּשְׁקוֹף⁵⁷ וְטַמְאָה תַּחְתֶּיהָ - אֵין טַמָּא אֲלֵא תַּחְתֶּיהָ, אֲבָל הַבֵּית טְהוֹר.

44) שם משנה ו. (45) של חרס. (46) כדין כל טומאה רצוצה (ראה למעלה פ"ז ה"ה). (47) ואף-על-פי שכלי חרס אינו מיטמא מגבו, כאן מטמא כנגדו מפני שהטומאה בוקעת דרך הגב. וכן כשהטומאה בתוכה או על גבה, רואים אותה כאילו היא מונחת רצוצה תחת הכלי, מפני שכלים נעשים אוהל לטמא אבל לא לטהר (למעלה פ"ב ה"א), ולפיכך אינה חוצצת והטומאה בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת (כסף-משנה, וכן פירש הרא"ש במשנתנו). 48) מפני שאין הטומאה הבוקעת נוגעת בצדי הארובה. 49) מפני שגג הבית ביחד עם שולי הקדירה נעשו אוהל אחד. 50) כלומר לאויר העולם. 51) כך היא גירסת רבינו במשנה שם (ראה השגת הראב"ד וכסף-משנה). 52) וגם מה שתחת הקדירה טהור, מפני ששולי הקדירה חוצצים (כסף-משנה. והוא עצמו מביע תמיהתו על דין זה, שהרי כלי נעשה אוהל לטמא, אבל לא לטהר). 53) מפני שאין כאן אוהל על הטומאה, שהרי ארובה פתוחה לחוץ בפותח טפח. תוספתא אהלות פי"א. 54) משנה אהלות פי"ז. ז. 55) המדובר בכלי שפיו צר ומתרחב כלפי מטה, ופי הכלי נשאר מחוץ למשקוף, והבטן יש בו פותח טפח ונמצא תחת המשקוף (כך פירש הראב"ד את המשנה. וגם רבינו, כנראה, מפרש כך). אבל אם פי הכלי מבפנים, הטומאה נכנסת מן הבית לתוך הכלי. 56) וגבוהה מן הארץ טפח. 57) במשנה כתוב "מודבקת". ופירש רבינו, שאם תעלה תהיה מודבקת למשקוף. ומשמיענו שאוהל ארעי (הקדירה) שאין בו טפח, אינו מצטרף לאוהל קבע. [לכאורה לא היה צריך להשמיענו שבצד המשקוף הבית טהור, שהרי כל-שכן הוא, מדין אינה נוגעת בפתח טפח. והר"מ מרוטנבורג מפרש, שאפשר לטעות ולומר שמודבקת מצטרפת למשקוף, מפני שאם תעלה נראית כגוף אחד עמו].

ו. קורות הבית⁵⁸ והעליה שאין עליהם מעזיבה⁵⁹ והן מכונות קורה פנגד קורה⁶⁰ ואויר פנגד אויר, וככל קורה מהן פותח טפח וביניהן אויר פותח טפח⁶¹, וטמאה פתח אחת מהן⁶² - תחתיה בלבד טמא⁶³. היתה הטמאה בין הפתוחה לעליונה - בין שתיהן בלבד טמא⁶⁴. היתה הטמאה על גבי העליונה - פנגדו עד לרקיע טמא. היו הקורות העליונות מכונות פנגד האויר שבין הקורות

התקרה, ואף-על-פי-כן אינה יוצאה לעליה מפני שאין בארובה פותח טפח. ונראה שכנגד הטומאה בעליה טמא כשנתן למעלה, שהרי מאהיל על הטומאה, ואין שום דבר חוצץ. (37) למעלה בפ"ד ה"ב. ואם עשה את הארובה כדי שייכנס אור לבית, שיעורו כפונדיון (ראה שם).

ד. הפותח³⁸ את המעזיבה³⁹ עד שעשה ארבה פתוך תקרת הבית כדי שתפנס בה רגל הערש⁴⁰, והיתה רגל הערש סותמת את הארבה: אם יש בה פותח טפח וטמאה בבית - אף העליה טמאה, שאין כלי המקבל טמאה חוצץ; ואם אין בה פותח טפח - העליה טהורה⁴¹, והרגל שלמטה טמאה ככלים המאהילים⁴². נפתחה המעזיבה מאליה - שעורה מלא אגרוף, כמו שבארנו⁴³.

38) שם פי"ב מ"ד. 39) הטיט שבין קורה לקורה. 40) רגל המיטה הנתונה בחישוק מתכת עשוי כעין סנדל (ראה משנתנו, ופירוש רבינו שם) ונותנים את הסנדל בחור שברצפה, כדי שלא תזוז המטה ממקומה. 41) ואין זה דומה לדין ארובות שאין בהם פותח טפח שבהלכה הקודמת שהעליה טמאה, מפני "שכל דבר הנכנס בעובי המעזיבה וממלא הפתח ויושב שם, מהתקרה הוא חשוב, ואין אומרים בו: עירב את הטומאה" (הר"י קורקוס מובא בכסף-משנה כאן. וקשה מאוד להתאים ביאור זה לפירושו של הכסף-משנה בהלכה הקודמת, וצע"ג). 42) פירוש, העריסה טמאה טומאת שבעה, כדין כלים שנגעו בכלים. שהרי נגעה בסנדל, והתינוק שבמיטה טמא טומאת ערב. והמדובר כשקדמה טומאה לרגל (כסף-משנה. ראה ביאורנו בהלכה ג, וראה ר"ש במשנתנו). 43) בהלכה הקודמת.

ה. ארבה⁴⁴ שבתוך תקרת הבית וקדירה⁴⁵ מנחת על הארץ ומכונות פנגד ארבה, שאם תעלה תצא בצמצום מן הארבה, והיתה טמאה פתח הקדירה רצוצה בינה ובין הארץ, או שהיתה הטמאה בתוך הקדירה או על גבה - טמאה בוקעת ועולה, בוקעת ויורדת⁴⁶, ואין טמא אלא פנגדיה⁴⁷, והבית פלו טהור⁴⁸. היתה הקדירה גבוהה מן הארץ טפח וטמאה תחתיה או פתח תקרת הבית - הבית פלו טמא⁴⁹, ופתח הקדירה טמא, שהרי הוא אוהל; אבל תוף הקדירה וגבה טהור, שאין פלי חרש מטמא מגבו, והרי אויר הקדירה גלוי לאוירו⁵⁰. אם היה פלי בתוכה או למעלה על גבה - טהור. היתה הטמאה בתוכה או על גבה - הבית פלו טהור⁵¹, שהרי הטמאה פנגד ארבה בלבד⁵². היתה הקדירה תחת הארבה והארבה גדולה מן הקדירה, שאם תעלה הקדירה ותצא מן הארבה נמצא בינה ובין שפתי הארבה פותח טפח, אף על פי שהקדירה גבוהה מן הארץ טפח וטמאה בתוכה או על גבה או תחתיה - הבית טהור⁵³. היתה הקדירה מנחת בצד אסקפת הבית⁵⁴, שאם תעלה נמצא ממנה פותח

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז. אַכְסַדְרָה⁷⁸ שְׁנִסְדָּקָה וְטַמְאָה בְּצַד אַחַד⁷⁹ - הַפְּלִים שְׂבִצָד הַשְּׁנִי טְהוּרִין⁸⁰; שֶׁהָרִי הִיא שְׁנֵי אֱהָלִים זֶה בְּצַד זֶה וְאוֹרֵי בִיגִיחֵן, שֶׁהָרִי הַסֶּדֶק בְּכָל הַתְּקָרָה. נִתַּן רְגֵלוֹ אוֹ קִנְיָה מְלֻמְעָלָה עַל הַסֶּדֶק⁸¹ - עָרַב אֶת הַטַּמְאָה⁸². נִתַּן אֶת הַקְּנִיָּה בְּאַרְצָן כְּנֶגֶד הַסֶּדֶק, וְאַפְלוֹ קְלֵי גְדוֹל - אֵינוֹ מְעָרַב אֶת הַטַּמְאָה, עַד שֶׁיִּהְיֶה גְבוּהַ טֶפַח⁸³ תַּחַת הַסֶּדֶק. הִיָּה אָדָם⁸⁴ מְטַל עַל הָאָרֶץ תַּחַת הַסֶּדֶק - מְעָרַב אֶת הַטַּמְאָה⁸⁵; שְׂאָדָם חָלוּל הוּא, וְהַצֵּד הָעֲלִיּוֹן הָרִי הוּא כְּאֵהֶל שֵׁשׁ בּוֹ גְבוּהַ טֶפַח⁸⁶. וְכֵן אִם הָיָה תַּחַת הַסֶּדֶק פְּלִים מְקַפְּלִין⁸⁷ מִנְחִין עַל הָאָרֶץ זֶה עַל גֵּב זֶה, וְהִיָּה הָעֲלִיּוֹן גְּבוּהַ מֵעַל הָאָרֶץ טֶפַח - עָרַב אֶת הַטַּמְאָה⁸⁸, וְכָל הַפְּלִים שְׂלֻמְטָה מִמֶּנּוּ הָרִי הֵן כְּפְלִים שְׂפַתַּת הָאֵהֶל.

78) שם משנה ב. המדובר כאן באכסדרה פתוחה משלוש ורוחותיה, וגגה מחובר לבית (כך פירש ה'תוספות יום טוב' בשם הר"מ מרוטנבורג במשנה, וראה תפארת ישראל שם שדחה פירושו של הכסף-משנה). (79) באיזה צד שהוא. (80) אפילו אם רוחב הסדק פחות מחוט המשקולת. והטעם, מפני שאפשר לה לטומאה לצאת שלא דרך החלק שהכלים נמצאים בו. (81) וסתמו באורך טפח או יותר, אבל פחות מטפח אינו מחבר את שני החלקים. (82) ודינם כאוהל אחד. (83) פירוש, שיהיה תחתיו מקום חלול טפח. שאם לא כן, הרי זו טומאה רצוצה, ואפילו אם רואים את הקנה כאילו הוא סותם את הסדק ואינה מתפשטת לצדדים. (84) שם משנה ג. (85) אף-על-פי שאין מקום פנוי בינו ובין הקרקע. (86) כבית-הלל שם. (87) שם. (88) אף-על-פי שבגדים ממלאים את החלול שבין הבגד העליון והקרקע, נידון העליון כאוהל, והשאר ככלים המונחים באוהל.

פָּרָק שְׂבִיעָה עֶשְׂרִי

1) יבאר זי היוצא מפתח הבית ופניו למטה והיה גובהו מעל לארץ שנים עשר טפח או יותר, זי הסובב את כל הבית ואוכל בפתח טפח, חלון העשוי לתשמיש וזי יוצא על גבי החלון, ובנין היוצא לפני החלון שהמשקוף נסמך עליו, שני זיוין זה על גבי זה ויש בכל אחד מהם פותח טפח וטומאה תחת התחתון, כלים או בגדים שהם זה על גב זה וטומאה רצוצה ביניהם, חבית שיושבת על שוליה וכזית מן המת נתון בתוכה, שתי חביות שיושבות על שוליהן ונוגעות זו בזו וטומאה תחת אחת מהן, שיפועי אוהלים אם הם כאוהלים.

א. זִיז² שֶׁהוּא יוֹצֵא מִפֶּתַח הַבַּיִת³ וּפְנִיּוֹ לְמַטָּה⁴, וְהִיָּה גְבוּהוֹ מֵעַל הָאָרֶץ שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי טֶפַח⁵ או פְּחוֹת מִקַּאָן - הָרִי זֶה מְבִיא אֶת הַטַּמְאָה⁶ בְּכָל שְׂהוּא⁷. וְדָבָר פְּרוּרֵי הוּא, שְׂאִינוֹ מְבִיא אֶלָּא מִדְּבָרֵיהֶם⁸. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּהֶבְאָת הַטַּמְאָה פְּזוֹ שְׂאִינָה בְּאֵהֶל טֶפַח הַפְּרִיא - אֵינָה אֶלָּא מִדְּבָרֵיהֶם. הִיָּה גְבוּהַ יָתֵר מִשְׁנַיִם עֶשְׂרֵי טֶפַח אוֹ שְׁהִיּוֹ פְּנִיּוֹ לְמַעְלָה⁹, וְכֵן

הַתַּחְתּוֹנוֹת⁶⁵ וְטַמְאָה תַּחַת אַחַת מֵהֵן - תַּחַת פְּלִים טַמְאָה⁶⁶. הִיָּתָה הַטַּמְאָה עַל גְּבֵי קוֹרָה הָעֲלִיּוֹנָה⁶⁷ - כְּנֶגֶד הַטַּמְאָה עַד לְרִקְיעַ טַמְאָה. אֵינן בְּקוֹרוֹת פּוֹתַח טֶפַח⁶⁸, בֵּין שְׁהִיּוֹ מְכֻוֹנוֹת זֹו עַל גְּבֵי זֹו וּבֵין שְׁהִיּוֹ הָעֲלִיּוֹנוֹת כְּנֶגֶד אֲוִיר הַתַּחְתּוֹנוֹת, וְהִיָּתָה הַטַּמְאָה תַּחְתֵּיהֶן אוֹ בִּיגִיחֵן אוֹ עַל גְּבִיחֵן - טַמְאָה בּוֹקְעַת וְעוֹלָה, בּוֹקְעַת וְיֹוֹרֶדֶת, וְאֵינָה מִטַּמְאָה אֶלָּא כְּנֶגֶדָה בְּלִבְדֵי⁶⁹; לְפִי שְׂפָל טַמְאָה שְׂאִינָה תַּחַת פּוֹתַח טֶפַח בְּרוּם טֶפַח⁷⁰ - הָרִי הִיא פְּרֻצוּצָה⁷¹. בֵּית שְׁנִסְדָּק⁷² גָּגוֹ וְכַתְלֵיוֹ⁷³ וְנֻעְשָׂה שְׁנֵי חֲלָקִים, וְהִיָּתָה הַטַּמְאָה בְּחֻצּוֹ הַחִיצוֹן שֶׁהִפְתַּח בּוֹ - הַפְּלִים שְׂבִחֻצּוֹ הַפְּנִימִי פְּלִים טְהוּרִין⁷⁴. הִיָּתָה טַמְאָה בְּחֻצּוֹ הַפְּנִימִי: אִם הִיָּה רַחַב הַסֶּדֶק פְּחוֹט הַמְּשַׁקְלֵת⁷⁵ - פְּלִים שְׂבִחֻצּוֹ הַחִיצוֹן טְהוּרִין⁷⁶, וְאִם הִיָּה פְּחוֹת מִקַּאָן - הָרִי הֵן טַמְאִין⁷⁷.

58) שם פ"ב מ"ה. (59) טיט או נסרים הממלאים את האויר שבין קורה לקורה. (60) קורת בית כנגד קורת עליה, וגם רחבן שווה. (61) פירוש, בין קורות הבית לקורות העליה. אבל בין קורה לזו שבצידה, אפילו פחות מטפח מפסיק ואין הטומאה עוברת (כסף-משנה). (62) תחת אחת מקורות הבית. (63) שהקורה חוצצת. (64) שהטומאה אינה יורדת ואינה עולה דרך הקורות כשיש עליה פותח טפח. (65) וממלאות את כל רוחב האויר. (66) כלל הוא בידינו: "גוד אחית מחיצתא, וגוד אסיק מחיצתא" שבת קא, א (בעברית: משוך והורד את המחיצה, ומשוך והעלה את המחיצה). פירוש, אם יש לפניך מחיצה שאינה מגיעה עד לקרקע, יש לרדן בה כאילו נמשכה עד לקרקע. וכן מעלים מחיצה נמוכה. ובנידון שלפנינו, רואים את הקורה העליונה, כאילו היא מגיעה עד לתחתונה וסותמת את ההפסק שבין הקורות ונעשה אוהל מושלם. (67) והוא-הדין כשטומאה על התחתונה (ראב"ד), שהרי אין כלום כנגדה למעלה. (68) תוספתא אהלות פ"א ה"ג. (69) שבפחות מטפח אין אומרים "גוד אחית" (סוכה כה, א: לא אמרינן "חבוט רמי"). (70) שאין בינה לבין הדבר המאהיל עליה טפח ברוחב טפח על טפח. (71) שנתבאר דינה למעלה פ"ו ה"ד וה"ה. (72) משנה שם פ"א א. (73) במשנה שם כתוב סתם: "בית שנסדק". ורבינו מפרש במשנה כמו שכתב כאן, ומשמע מזה, שאם לא נסדקו הכתלים, דינו כאוהל אחד אם אין בסדק פותח טפח. (74) מפני שהסדק מפסיק, ובטומאה לא אמרו את הכלל שפחות משלשה טפחים הוא כלבוד. (75) חוט ומשקל עופרת בסופו, והבנאים משתמשים בו כדי ליישר את הכתלים. ראה כלים כט, ג. [בתוספתא שם פ"ב ה"א פירשו כך דברי בית-הלל במשנתנו]. (76) כבית-הלל במשנה שם. (77) מפני שסופה של הטומאה לצאת דרך החלק החיצון הצריכו שיעור זה, אבל כשטומאה בחלק שהפתח בו וכלים בצד הפנימי, סדק כלשהו מפסיק, מפני "שאין דרך הטומאה להיכנס".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להיפך. (20) החצר מגולה למעלה, ואכסדרה היא מקורה. אם אכסדרה זו תופסת טפח בפתח הבית – מביאה את הטומאה. ואם פחות מטפח וטומאה בבית, כלים שתחת כל גג האכסדרה טמאים, ואם פחות מטפח וטומאה בבית, כלים שתחת כל גג האכסדרה טמאים מפני שטוף הטומאה לצאת דרך פתח הבית, שגג האכסדרה מאהיל עליו בפתח טפח. ואם הטומאה מונחת תחת גג האכסדרה, אינה מטמאה את הכלים הנמצאים בבית.

ג. חלון²¹ העשויה לתשמיש²² וזיו יוצא על גבי החלון, אפלו היה פרחב אגודל²³ - מביא את הטמאה. והוא שיהיה גבוה מעל החלון ורם אצבעים או פחות. היה למעלה מאצבעים - אינו מביא את הטמאה אלא אם פן יש בו רחב טפח. זיו שעל גבי החלון העשויה למאור²⁴ - מביא את הטמאה בכל שהוא²⁵, ואפלו גבוה כל שהוא. פנן היוצא לפני החלון²⁶ שהמשקיף נסמך עליו בשעה שמשקיף - אינו מביא את הטמאה²⁷. היה בו זיו²⁸ - רואין את הפנן פאלו אינו, והזיו העליון²⁹ מביא את הטמאה. וכיצד מביאין כל הזיוין האלו טמאה? שאם היתה טמאה תחת אחד מהן או בפית - הפל טמא, בין בפית בין תחת הזיו³⁰.

(21) שם מ"ב. (22) להניח שם חפצים וכדומה. (23) בולט לחוץ כרוחב אגודל (אגודל - האצבע העבה שביד). תוספתא, שם ה"ז. (24) המביא את הטומאה ברוחב פונדיון (למעלה פי"ד ה"א). (25) פירוש, כל גובה שהוא, אפילו למעלה משתי אצבעות (רבינו, בפירוש המשנה). (26) כך מפרש רבינו, מה ששינו (אהלות פי"ב ה"ג) "הבטח" אינו מביא את הטומאה. (27) כשהיא תחת הבטח. הטעם, מפני שהוא חוצץ בפני הטומאה שלא תיכנס לחלון. (28) בולט לתוך החלון והטומאה תחת הבטח. (29) שהוא כאילו תלוי באויר ומאהיל על הטומאה. (30) פירוש, כל מקום שאמרנו למעלה שהזיו מביא את הטומאה, הכוונה היא, שאם טומאה תחת הזיו הוא מביא את הטומאה לבית, וכן גם להיפך. ומובן מאלינו, שהכלים הנמצאים במקום הטומאה עצמו - טמאים. מצא רבינו לנכון להדגיש זאת, כדי שלא יטעו לפרש את הביטוי "מביא את הטומאה" במשמעות מצומצמת, היינו שהוא מביא את הטומאה לבית, אבל אין הבית מביא את הטומאה אליו.

ד. שני זיוין³¹ זה על גב זה³², ויש בכל אחד מהן פותח טפח וביניהם פותח טפח, וטמאה תחת התחתון - תחתיו בלבד טמא³³. היתה טמאה ביניהן - ביניהם בלבד טמא³⁴. היתה על גב העליון - פנגדו עד הרקיע טמא³⁵. היה העליון עודף על התחתון פותח טפח וטמאה תחת התחתון או ביניהן - תחתיהן וביניהן טמא³⁶. היתה על גב העליון - פנגדו ועד הרקיע טמא³⁷. היה העליון עודף על

העטרות והפתוחים היוצאות מן הפנן¹⁰ - אין מביאין אלא בפותח טפח. וכן זיו שעל גבי הפתח היוצא מן המשקוף¹¹, ואפלו היה קנה בצד המשקוף¹² פרחב הפתח - אינו מביא אלא אם פן היה בו פותח טפח¹³.

(2) אהלות פי"ד מ"א. (3) פירוש, יוצא ממוזת הפתח ונכנס לתוך חללו (סדרי טהרות' רחזון איש', וכן משמע מלשון רבינו בפירושו למשנה, שם). (4) יש תוספת לאותו זיו כלפי מטה, וצורתו כך !. פיה"מ שם, ובפי"ח ה"ב. (5) במשנה כתוב: "בזיו שהוא גבוה מן הפתח וכו' יב טפח". ורבינו מפרש, שהכוונה ממקום הזיו בפתח עד לארץ יש שנים-עשר טפח (סדרי טהרות'). (6) אם טומאה מונחת תחת הזיו - הבית טמא, וכן כלים שתחתיו טמאים כשטומאה בבית. (7) אף-על-פי שאינו בולט טפח מן המזווה. (8) בפירושו למשנה, כתב רבינו: "ואלו השיעורים כולם הלכה למשה מסיני", ברור שחזר בו כאן. (9) התוספת היתה כלפי מעלה, כזה _____ !. (10) כעין עלים ופרחים וכדומה, המפותחים באבני הבנין לפאר את הבית. (11) בפירושו למשנתנו מנמק רבינו, מפני שהמשקוף גבוה יותר משנים-עשר טפחים מן הארץ. ואולי גם כאן התכוון לכך, אבל קשה ליישב את סגנון ההלכה ע"פ הנימוק הזה. ובסדרי טהרות' כתב, שרבינו חזר בו כאן מפירושו. (12) שם מ"ג, שנינו: "קנה שעל גבי הפתח". ונראה שרבינו מקיים את הגירסא שלפנינו, אלא שהוא מוסיף ואומר, שמדובר כשהקנה הוא מצד המשקוף ואינו יוצא מתחתיו ולמטה. (13) פסק כרבי יוחנן בן נורי, נגד דעת רבי יהושע, מפני שרבי יהושע היה תלמידו של רבי יוחנן בן נורי, כמו שאמרו בעירובין יא, ב: מעשה שהלך רבי יהושע ללמוד תורה אצל רבי יוחנן בן גורי (הר"י חגיז, מובא בסדרי טהרות' כאן).

ב. זיו¹⁴ שהוא סוכב את כל הפית¹⁵ ואוכל בפתח טפח - מביא את הטמאה¹⁶. היה אוכל בפתח פחות מטפח¹⁷ וטמאה בפית - פלים שתחתיו טמאין¹⁸; טמאה תחתיו - אינו מביא את הטמאה לפית¹⁹. וכן בחצר שהיא מקפת אכסדרה²⁰.

(14) שם מ"ד. (15) ויש ברחבו טפח. (16) בין אם הטומאה בבית וכלים תחת הזיו, ובין להיפך (ראה לקמן סוף ה"ג). (17) במשנה כתוב "שלוש אצבעות", וסובר רבינו שלא דווקא שלוש אצבעות אלא כל פחות מטפח - בין יתר על שלוש ובין פחות מזה - דינו כך. ומדובר כשהזיו למעלה משנים-עשר טפחים (כסף-משנה). (18) מפני שסופה של הטומאה לצאת דרך פתח זה, רואים אנו את הזיו שבפתח כאילו הוא חלק מהפתח, ומפני שהזיו סוכב את כל הבית - מתפשטת הטומאה גם לכל הזיו. (וב'תפארת ישראל' כתב, שזה נאמר רק אם יש בזיו שמחוץ לפתח פותח טפח, אבל בפחות מטפח - לא). (19) לרבי יהושע, הנימוק "סופה של הטומאה לצאת" מועיל רק לטמא את הכלים שתחת הזיו, כשהטומאה בבית, אבל לא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שתחתיו הם כלים הנמצאים באוהל. [בתוספתא שם אמרו: "טבלאות של שיש חלקות", ומשמע שאם אינן חלקות ואויר מפסיק בין הטבלאות אינן כגוש אחד].

ה. לוחות⁵¹ של עץ שהן⁵² נוגעות זו בזו בקרנותיהן⁵³ והן גבוהות מן הארץ טפח וטמאה תחת אחת מהן - כלים שפחת השניה טהורין, לפי שאינה נוגעת בחכרתה בפותח טפח⁵⁴. והנוגע בלוח זו השניה - פנוגע בכלים שנגעו באהל המת⁵⁵. אבל כל הכלים שאמרנו שמביאין את הטמאה ואינן חוצצין, אם האהיל הכלי על המת - כל כלים שעל גביו טמאים, כמו שבארנו⁵⁶, וטמאתן משום כלים המאהילין על המת⁵⁷, ואף הכלים שעל גביו שאינן כנגד הטמאה⁵⁸ טמאים משום כלים שנגעו בכלים שהאהילו על המת⁵⁹.

(51) שם מ"ב. (52) מדובר בטבלאות של שולחן שהן מקבלות טומאה ('תפארת ישראל' שם, בועז ב.) (53) כזה 00 ומנחים זה בצד זה. (54) אין דינו כאוהל ממש, לטמא גם מה שתחתיו. (55) במשנה כתוב: "טמא טומאת שבעה", ולכאורה דברי רבינו כאן מנוגדים למשנתנו, שהרי כתב למעלה (פ"ה ה"ד) "והשלישי טמא טומאת ערב", והנוגע בכלים שנגעו באוהל הוא שלישי. ב'כסף משנה' עמד על זה ופירש, שרבינו התכוון לנוגע בכלים שנגעו באוהל המת בעודו מאהיל על המת. ובטומאה בחיבורים גם השלישי טמא שבעה, ולמעלה בפ"ה ה"ד מדובר כשנגעו לאחר פרישה מן המת. ראה השלמות. ולדין עצמו, ברור שהלוח השני טמא טומאת שבעה כחלק מן האוהל, והנוגע בו כנוגע באוהל ואעפ"כ כלים שתחתיו טהורים, מפני שאינו נוגע בראשון בפותח טפח (ראה פירושו למשנתנו). והבדל כזה בין טומאת עצמו לטומאת אחרים, מצאנו שם פט"ז א': "כל המטלטלין מביאין את הטומאה וכו' ועל עצמן בכל שהן, ועל שאר אדם וכלים בפותח טפח" (ראה 'אליהו רבא' למשנתנו). (56) למעלה פי"ג ה"ד. (57) ומטמאים כלים ואדם טומאת שבעה. כמה דברים אמורים? בכלים שהם נגד הטומאה עצמה. (58) כגון שהאוהל רחב ומתפשט לצדי הטומאה, והכלים עומדים שם. (59) והם עצמם טמאים טומאת שבעה ומטמאים אחרים טומאת ערב, כשנגעו בהם אחר שפירשו מן המת (ראה למעלה פ"ה ה"ג).

ו. חבית⁶⁰ שהיא יושבת על שוליה⁶¹ באויר⁶², וכזית מן המת נתון בתוכה או תחתיה⁶³ כנגד אוירה - טמאה בוקעת ועולה, בוקעת ויורדת⁶⁴, והחבית טמאה⁶⁵, שהרי הטמאה בוקעת מתחתיה⁶⁶ ונטמאת אוירה. היתה הטמאה תחת עבי דפנה⁶⁷ - טמאה בוקעת ועולה, בוקעת ויורדת⁶⁸, והחבית טהורה. ולמה החבית טהורה? שהרי אין הטמאה בוקעת באוירה אלא בדפנה, ואין פלי תרש מטמא אלא מאוירו. היתה מקצת הטמאה תחת עבי דפנה

התחתון פחות מטפח וטמאה תחתיהם - תחתיהם וביניהן טמא³⁸. היתה הטמאה ביניהם או תחת המותר³⁹ - ביניהן ותחת המותר טמא⁴⁰, אבל תחת התחתון טהור⁴¹. יש בכל אחד⁴² מהן פותח טפח ואין ביניהם פותח טפח⁴³ וטמאה תחת התחתון - תחתיו בלבד טמא⁴⁴. היתה ביניהן או על גבי העליון - כנגד הטמאה עד לרקיע טמא⁴⁵. אין בהן פותח טפח, בין שיש ביניהם פותח טפח ובין שאין ביניהם פותח טפח, בין שהיתה הטמאה תחת התחתון או ביניהן או על גבי העליון - טמאה בוקעת ועולה, בוקעת ויורדת, שהרי היא רצוצה⁴⁶. וכן שתי יריעות שהן גבוהות מן הארץ פותח טפח זו על גבי זו. כלים או בגדים⁴⁷ או לוחות של עץ שהן מנחין זה על גבי זה וטמאה רצוצה ביניהן, אם היתה הטמאה גבוהה מן הארץ טפח⁴⁸ - הרי הכלי שעליה מלמעלה מאהיל על חלל הטפח ומביא את הטמאה לכל הכלים שתחתיו. הרי טבליות של שיש, אפלו גבוהות מן הארץ אף אמה⁴⁹ - טמאה בוקעת ועולה, בוקעת ויורדת, מפני שהן כקרקע⁵⁰.

(31) שם מ"ה. (32) מכוונים ורחבים שווה. (33) ומה שלמעלה מהתחתון טהור, מפני שהוא חוצץ בפני הטומאה. (34) התחתון מציל על הכלים שתחתיו, והעליון על אלה שלמעלה ממנו. (35) ומה שלמטה ממנו טהור. זה פשוט. (36) העודף שיש בו טפח מערב את הטומאה, והכול נעשה אוהל אחד. (37) ומה שתחתיו טהור, שהרי הוא חוצץ. (38) שהטומאה מתפשטת כנגד העודף, אפילו אם הוא פחות מפותח טפח, ועולה למעלה ובדרך עלייתה היא פוגעת באויר שביניהם ונכנסת ומטמאה (הרא"ש בפירושו למשנה שם, וכן פירש ב'אליהו רבא'). (39) העודף של העליון. (40) שהעליון מאהיל עליהם. (41) כרבי יהושע, שם. והטעם, שבפחות מטפח, טומאה מתפשטת ועולה אבל אינה יורדת (רא"ש שם). (42) שם מ"ו. (43) והתחתון גבוה מן הארץ טפח (ראה ר"ש ורא"ש במשנתנו) (44) אבל ביניהם ועליון טהורים, מפני שהתחתון חוצץ. (45) הטומאה שביניהם היא טומאה רצוצה ובוקעת ועולה, שהרי אין ביניהם פותח טפח, ואף-על-פי-כן אינה בוקעת ויורדת מפני שהתחתון הגבוה מהארץ טפח - חוצץ. (46) אף-על-פי שיש על גבה חלול טפח. רבינו משמיענו כאן ביאור חדש למושג "טומאה רצוצה", היינו שהמקום שהיא מונחת עליו הוא פחות מטפח על טפח, ואף-על-פי שהמקום פתוח מארבע רוחותיו, וגם הדבר המאהיל עליה גבוה ממנו טפח. וחדושו הוא שלא שמענוהו בכל מקום אחר. ראה השגת הראב"ד. (47) שם פט"ו ה"א. (48) פירוש, הכלי שהטומאה תחתיו, הוא גבוה מן הארץ טפח (כסף-משנה). (49) תוספתא, שם. (50) שיש מין אדמה הוא, ומתחבר עם הקרקע ונעשים כולם גוש אחד, אבל לוחות של עץ אינם בטלים לגבי קרקע, ולפיכך העליון הוא אוהל והלוחות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(רבינו בפירושו למשנתנו). סתם חבית יש באוירה פותח טפח, ואם אין בה פותח טפח - אין לה דין קבר סתום. (75) תוספתא, אהלות פ"י ה"ח. (76) כיוסי מהודק יפה. (77) וכל כלי חרס שבתוכה, שכלי חרס מכוסה ומהודק יפה מציל על עצמו ועל כל מה שבתוכו. (78) מפני שהם מאהילים על המת, שהרי החבית אינה חוצצת (ראה למעלה פ"ב ה"א). (79) שם פט"ו מ"ג. (80) ויש הבדל בין יושבות על שוליהן, ובין מוטות ופיהן מן הצד. ביושבות, גם כל מה שבתוך החבית שהטומאה תחתיה - טמא, מפני שהטומאה בקעה לתוכה וכמו שביארנו למעלה בחבית אחת, אבל כשפיהן מן הצד הדפנות חוצצות ומצילים על תוך הכלי. ומה בין זה לכלים ובגדים ולוחות עץ שאמרנו למעלה בהלכה ד, שהעליון מאהיל ואלה שתחתיו הם כמונחים באוהל? שם מדובר בדברים המקבלים טומאה, אבל חביות של חרס אינן מקבלות טומאה מגבן, ולפיכך מצילות מה שבתוכן, ואף-על-פי-כן אין מצילות את מה שעל גבי החביות, כנגד הטומאה ממש. (81) זה נמשך לדין מוטות על צידיהן. (82) וכלי טמא אפילו באופן כזה אינו חוצץ, ונכנסה הטומאה לתוך החבית שהטומאה תחתיה, ומפני שהחביות נוגעות זו בזו בפותח טפח, נעשו כל הדפנות העליונים כאוהל אחד ומביא את הטומאה לכולם (על-פי פירוש ה'תפארת ישראל' במשנה). (83) אע"פ שהן טהורות. (84) מקום גניעתן מצרפן, מפני שיש בו פותח טפח.

~ שבת קודש י' תשרי ~

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרִי

1) יבאר דין אדם שהאהיל בידו אחת על המת ובידו האחרת על הכלים, אדם שהשקיף בצד החלון והאהיל על הטומאה ואם היה מטל על האסקופה, נושאי המת שעברו בו תחת אכסדרה והגיף אחד מהם הדלת וסמכו, תנור שעומד בתוך הבית ועינו קמורה לחוץ והאהיל מת על עינו.

א. אָדָם שֶׁהֶאֱהִיל בְּיָדוֹ אֶחָת עַל הַמֵּת וְהֶאֱהִיל בְּשֵׁנֶיהָ² עַל הַכֵּלִים³, או שֶׁנִּגַּע בְּמַת וְהֶאֱהִיל עַל הַכֵּלִים: אִם יֵשׁ בְּיָדוֹ פּוֹתַח טֶפַח - הַכֵּלִים טְמֵאִין⁴, וְאִם לֹא - טְהוֹרִין⁵. וְכֵן שְׁנֵי בָתִּים וּבָהֶם שְׁנֵי חֲצָאֵי זִיתִים⁶, וּפְשֵׁט יָדוֹ לְבֵית זֶה וְיָדוֹ הַשְּׁנֵיהָ לְבֵית הַשְּׁנִי: אִם יֵשׁ בְּיָדוֹ פּוֹתַח טֶפַח - עָרַב אֶת הַטְּמֵאָה וְנִעְשָׂה הַכֵּל פֶּאֱהֵל אֶחָד, וְנִטְמָא הוּא וְהַבָּתִּים⁸; וְאִם לֹא - אִינוֹ מְבִיא אֶת הַטְּמֵאָה.

2) בעודו מאהיל על המת. (3) בעוד ידו נוגעת במת. (4) שהאדם נעשה אוהל והוא מאהיל על המת ועל הכלים. (5) וכן אם האהיל על הכלים אחר שפירש מן המת - הכלים טהורים, אפילו אם יש בידו טפח, מפני שאינו מטמא באוהל אלא המת עצמו, אבל לא אדם וכלים שנטמאו במת, אבל בחיבורים מטמא באוהל. (6) מבשר המת, ושיעורו לטמא - כזית. (7) שהרי הוא מאהיל על כזית שלם. (8) כלומר, הכלים ובני אדם הנמצאים בשני הבתים.

וּמִקְצָתָהּ תַּחַת אַוִּירָה - טְמֵאָה בּוֹקֵעַת וְעוֹלָה, בּוֹקֵעַת וְיוֹרֶדֶת. הִיָּה בְּדַפְנוֹת פּוֹתַח טֶפַח⁶⁹ - כֵּלָה יִטְמָאָה⁷⁰, וְכִנְגַד פִּיהָ טְהוֹר⁷¹, שֶׁהָרִי הַטְּמֵאָה פְּשִׁטָּה בְּדַפְנוֹת בְּלִבָּד. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּחֵבִית טְהוֹרָה⁷²; אָבָל אִם הָיְתָה טְמֵאָה או גְבוּהָה מִן הָאָרֶץ טֶפַח⁷³ או מְכֹסָה או כְּפוּיָה עַל פִּיהָ⁷⁴, וְהָיְתָה טְמֵאָה תַּחְתֶּיהָ או בְּתוֹכָה או עַל גְּבֵה - הַכֵּל טָמֵא, וְכָל הַנוֹגֵעַ בָּהּ כְּלוֹ טְמֵא. הָיְתָה מְקַפֶּת⁷⁵ צְמִיד פְּתִיל⁷⁶ וְנִתְּנָה עַל גְּבֵי הַמֵּת - הָאֲכָלִים וְהַמְשָׁקִין שֶׁבְּתוֹכָה טְהוֹרִין⁷⁷, וְהַכֵּלִים שֶׁעַל גְּבֵה טְמֵאִים⁷⁸. חֵבִיּוֹת שֶׁהֵן יוֹשְׁבוֹת⁷⁹ עַל שׁוּלֵיהֶן או מוֹטוֹת עַל צִדֵיהֶם בְּאוִיר, וְהֵן נוֹגְעוֹת זוּ בְּזוֹ בְּפּוֹתַח טֶפַח, וְטְמֵאָה תַּחַת אֶחָת מֵהֶן - טְמֵאָה בּוֹקֵעַת וְעוֹלָה, בּוֹקֵעַת וְיוֹרֶדֶת⁸⁰, מִפְּנֵי שֶׁהִיא רְצוּצָה. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּטְהוֹרוֹת; אָבָל אִם הָיוּ טְמֵאוֹת⁸² או גְבוּהוֹת מִן הָאָרֶץ פּוֹתַח טֶפַח⁸³ וְטְמֵאָה תַּחַת אֶחָת מֵהֶן - תַּחַת כְּלוֹ טְמֵא, שֶׁהָרִי הַכֵּל אֶהֱלֵ אֶתְּךָ⁸⁴.

60) שם פ"ט מט"ז. (61) מדובר בחבית של חרס. (62) כלומר, במקום מגולה לאויר. (63) ואין טפח בין שוליה לקרקע. (64) נתבאר כבר, שכלי אינו חוצץ בפני הטומאה, ולפיכך דין הטומאה שבתוך הכלי, כאילו היא תחת הכלי ובוקעת ועולה ובוקעת ויורדת ומטמאה כל מה שכנגדה. (65) אף-על-פי שכלי חרס אינו מיטמא מגבו. (66) ונכנסה לתוך החבית וטימאתו. ואפילו שלא כנגד הטומאה - טמא, מפני שהאויר הטמא מתערב עם שאר האויר. (67) שלא כנגד התוך. (68) וכל מה שכנגד הטומאה - טמא. (69) קשה לקבל הדברים כפשוטם, כי אין להעלות על הדעת כלי שעובי דפנו טפח, ופירש ב'סדרי טהרות' כגון שיש לכלי שפה למעלה, כזה, והשפה עם עובי הדופן רחבם טפח. (70) כל מה שיגע בחבית, בין כנגד הטומאה בין שלא כנגדה וכן תחת השפה, מפני שהטומאה בוקעת ועולה ומתפשטת תחת האוהל כל סביבות הכלי. (71) ואפילו כנגד מקצת הזית שתחתיה ('סדרי טהרות'). וכן משמעות לשון רבינו, שכתב: "שהרי הטומאה פשטה בדפנות לבד". ובמשנה, מנמק רבינו: "לפי שהטומאה כבר התפשטה והראה (?) פעולתה וכו'". וב'סדרי טהרות' פירש כוונת רבינו, כיוון שנתפשטה הטומאה ע"י הדופן-האוהל, נפסקה רציעותו של חצי הזית שתחת הדופן, ונשאר פחות מכשיעור תחת אוירו ואינו מטמא. ומפירוש זה יוצא, שאם יש בחלק הטומאה שתחת אויר החבית שיעור מלא - גם כנגד פיה טמא. (72) זה נמשך לדין מקצתה תחת דופנה ומקצתה תחת אוירה, ויש בדופן פותח טפח, שאמרנו שכנגד פיה טהור. ומתנה רבינו כאן ואומר, שזה דווקא בכלי טהור, שמדאורייתא הוא אוהל גמור בין לטמא בין לטהר, אבל כלי טמא אינו נעשה אוהל לטהר מדאורייתא, ונשארה כולה רצוצה ובוקעת ועולה ומטמאת את תוכה של החבית ('סדרי טהרות'). (73) והרי כולה מאהילה על הטומאה. (74) והרי היא כקבר סתום שמטמא מכל צדדיו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שָׁאִין בְּיַצִּיאָתוֹ פּוֹתַח טַפַּח - הַבַּיִת טַמְאָה⁴⁴. טַמְאָה בַּבַּיִת - מֵה שִׁבְתוֹכּוֹ טְהוֹר⁴⁵; שְׂדֵרְךָ הַטַּמְאָה לְצֵאת וְאֵין דְּרָבָה לְהַכְנִס.

21) לתנורים המוסקים מבפנים היו חורים שדרכם יוצא העשן ומוציאים את האפר, ונקרא עין התנור. 22) כעין סילון יוצא מהחור לחוץ. ויש מפרשים "קמורה" היינו שעל גבי העין מבחוץ עשוי כעין גג קטן כדי שלא ייכנס הגשם לתנור, והמדובר כשעין התנור שבחוץ פחותה מטפח (הר"ש במשנתנו, ודעת הרא"ש, שהמדובר כשיש בה פותח טפח, ורבינו לא גילה דעתו בפירושו). 23) שהטומאה נכנסת לכלי חרס אפילו דרך נקב קטן ורק "צמיד פתיל" (כיסוי מהודק) חוצץ. 24) כי התנור המחובר לכתלי הבית הרי הוא מן התורה כבית ממש שיש לו דפנות, שאין טומאה נכנסת לו בפחות מפותח טפח, אלא שחכמים גזרו בתנור שבתוך הבית משום חוץ לבית, וסוברים בית הלל במשנתנו, שגזרו על התנור בלבד, אבל לא החמירו לטמא את כל הבית. 25) אלא קבוע בקרקע ולפיכך אין עליו דין כלי מן התורה ואינו מביא את הטומאה לבית אפילו מדרבנן, שלא גזרו על הבית. ומכאן, שאם התנור העומד בבית אינו עומד על הקרקע והרי הוא ככלי מן התורה, הטומאה יוצאת ממנו דרך פיו לבית ומטמאהו. 26) כעין ארגו גדול, שמחזיק ארבעים סאה בלח (למעלה פרק ו הלכה ב) ואינו מקבל טומאה וחוצץ בפני הטומאה. 27) וממלא כל רחבו. 28) דלת המגדל. 29) ואף על פי שהמגדל בולט לבית אין הטומאה נכנסת לו מפני שהמגדל הבא במידה חוצץ. 30) המדובר, כשאין לבית פתח אחר להוציא בו את הטומאה ואין לה יציאה אחרת אלא דרך הפתח שהמגדל ממלא אותו. 31) שהטומאה תצא שם. 32) בסיס המגדל העומד על גלגלים. 33) לאחורי המגדל. 34) לתוך חלל הבית. 35) במשנה כתוב "שלוש אצבעות" ומפרש רבינו שלאוו דווקא שלוש אצבעות והכוונה לפחות מטפח (טפח = ארבע אצבעות. בכורות לט עמוד ב). 36) הבסיס מחובר למגדל. 37) במקום מגולה לתקרת הבית. 38) אבל אם היא נשמטת דינה ככלי ואינה חוצצת. 39) ולפיכך אין הטומאה יוצאת ממנה לבית כמו שנתבאר כבר כמה פעמים, שטומאה אינה עוברת דרך פתח שאין בו טפח. 40) בכל המוכני. 41) ובחלק שתחת התקרה אין טפח. 42) כל הדינים שלמעלה נאמרו במגדל העומד בפתח הבית. 43) תיבה קטנה העומדת בתוך המגדל. 44) מפני שסוף הטומאה לצאת דרך הבית. 45) כשאין בפתח המגדל טפח. ואם יש בו טפח נכנסת הטומאה לתוכו מן הבית.

ה. כְּלִים שֶׁבֵּין הַמַּגְדָּל וּבֵין הָאֲרָץ⁴⁶, שְׁבִינוּ וּבֵין הַפֶּתַל, וְשִׁבִינוּ וּבֵין הַקּוֹרוֹת⁴⁷: אִם יֵשׁ שָׁם פּוֹתַח טַפַּח - טַמְאִים⁴⁸, וְאִם לֹא - טְהוֹרִים; שְׁהָרִי אָנוּ רֹאִים אֶת הַקּוֹרוֹת כְּאִלוֹ הֵן יוֹרְדוֹת וְסוֹתְמוֹת.

46) המגדל עומד על גלגלים ויש מקום פנוי בין שוליו ובין הקרקע. 47) וטומאה בבית. 48) שטומאת הבית נכנסת שם.

ב. אָדָם שֶׁהִשְׁקִיף בְּעַד הַחֲלוֹן וְהָאֵהִיל עַל הַטַּמְאָה⁹ - מְבִיא אֶת הַטַּמְאָה לַבַּיִת¹⁰ וְנִטְמָא כָּל הַבַּיִת. הֵיחָ מִטָּל¹¹ עַל הָאֶסְקֻפָּה וּמִקְצָתוֹ בְּתוֹךְ הַבַּיִת וּמִקְצָתוֹ בַּחוּץ, וְהָאֵהִילָה טַמְאָה עַל מִקְצָתוֹ שֶׁבַחוּץ - הַבַּיִת טַמְא. מִפְּנֵי שֶׁהָאָדָם חָלוּל וְיֵשׁ בּוֹ גְבוּהַ טַפַּח¹², וְכִיּוֹן שֶׁהָאֵהִילָה טַמְאָה עָלָיו - הָרִי זֶה כְּמֵאֵהִיל עָלֶיהָ וּמְבִיא אֶת הַטַּמְאָה. וְכֵן אִם הֵיחָה טַמְאָה בַּבַּיִת וְהָאֵהִילוֹ טְהוֹרִין עַל מִקְצָתוֹ¹³ שֶׁבַחוּץ - הָרִי אֵלּוֹ טַמְאִין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא¹⁴ כְּמֵאֵהִיל עַל הַטַּמְאָה, וְהָאָדָם מְבִיא וְאֵינוֹ חוֹצֵץ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

9) שהייתה בחוץ סמוך לכותל הבית, והמשקיף כפף את גופו לחוץ דרך החלון. 10) אף על פי שהמשקיף נשען על החלון ונמצא אדן החלון מפסיק בין הטומאה לבית, והטעם מבואר למטה: "מפני שהאדם חלול וכר". 11) אדם חי. 12) ונעשה אוהל. 13) של האדם החי המונח על האסקופה. 14) האדם המוטל על האסקופה.

ג. נוֹשְׂאֵי הַמֵּת שֶׁעֲבְרוּ בַּיּוֹם¹⁵ תַּחַת הָאֶבְסֻדְרָה¹⁶, וְהִגִּיף¹⁷ אַחַד מֵהֵן אֶת הַדֶּלֶת וְסִמְכוּ בְּמִפְתַּח¹⁸ כְּדִי שֶׁלֹּא יִטְמָא הַבַּיִת, וְכֵן אִם הָיָה אָדָם מְבַפְּנִים¹⁹ אוֹ מִבַּחוּץ סוֹמֵךְ הַדֶּלֶת: אִם יָכוֹל הַדֶּלֶת לְעֹמֵד בְּפִנֵּי עֲצוּמוֹ²⁰ - הַבַּיִת טְהוֹר, וְאִם לֹא - הַבַּיִת טַמְא; לְפִי שֶׁנִּמְצָא הָאָדָם הוּא שֶׁחָצַץ בְּפִנֵּי הַטַּמְאָה, וְהָאָדָם וְהַכְּלִים מְבִיאִין וְאֵין חוֹצֵצִין, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

15) כלומר, עימו. 16) שטח מקורה לפני חזית הבית ומשוקף הדלת נכנס תחת גגה (רבינו בפירושו למשנה, ויש מפרשים, שתקרת הבית סוככת על האבסודרה). 17) סגר את הדלת לפני שנכנס המת תחת גג האבסודרה. 18) כדי שלא תיפתח הדלת. המפתחות שלהם היו כמין יתד של עץ. 19) בבית. 20) ולא תיפתח מאליה.

ד. תַּנּוּר שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּתוֹךְ הַבַּיִת וְעֵינָיו²¹ קְמוּרָה לַחוּץ²², וְהָאֵהִילוֹ נוֹשְׂאֵי הַמֵּת עַל עֵינָיו הַקְּמוּרָה - הַתַּנּוּר טַמְא²³ וְהַבַּיִת טְהוֹר²⁴; שְׁהָרִי אֵין הַתַּנּוּר גְּבוּהַ מֵעַל הָאֲרָץ²⁵ כְּדִי שֶׁיִּבִּיא טַמְאָה לַבַּיִת. מַגְדָּל הַבָּא בְּמִדְּהָ²⁶ שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּתוֹךְ הַפֶּתַח²⁷ וְנִפְתַּח לַחוּץ²⁸: טַמְאָה בְּתוֹכּוֹ - הַבַּיִת טְהוֹר²⁹, טַמְאָה בַּבַּיִת - מֵה שִׁבְתוֹכּוֹ טַמְא³⁰; שְׁהָרִי הוּא פְתוּחַ בְּתוֹךְ הַפֶּתַח³¹, וְדֵרְךְ הַטַּמְאָה לְצֵאת וְאֵין דְּרָבָה לְהַכְנִס. הֵיחָה מוּכְנִי³² שְׁלוֹ מְשׁוּכָה לְאַחֲרָיו³³ וְיֹצֵאת³⁴ פְּחוֹת מִטַּפַּח³⁵ וְאֵינָה נִשְׁמֶטֶת³⁶, וְטַמְאָה שֶׁם בְּתוֹכָה כְּנֹגֵד הַקּוֹרוֹת³⁷ - הַבַּיִת טְהוֹר; שְׂאָף עַל פִּי שֶׁהִיא יוֹצֵאת, אֵינָה נִשְׁמֶטֶת³⁸ וְאֵינָה יוֹצֵאת טַפַּח³⁹. וְהוּא שֶׁיְהִיָּה בְּהָ⁴⁰ טַפַּח⁴¹ עַל רוּם טַפַּח חָלוּל; אֲבָל אִם אֵין בְּמוּכְנֵי חָלָל טַפַּח - הָרִי הַטַּמְאָה רְצוּצָה בְּתוֹךְ הַבַּיִת וְהַבַּיִת טַמְא. הֵיחָ הַמַּגְדָּל עוֹמֵד בְּתוֹךְ הַבַּיִת⁴² וְהַטַּמְאָה בְּתוֹכּוֹ אוֹ בְּתוֹךְ הַתֵּבָה שְׁלוֹ⁴³, אִף עַל פִּי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כגון של פשתן או צמר או עור, ולפיכך שני צדדיהן נידונים כשני כלים, הפנימי מאהיל על המת ומיטמא וגם מטמא אחרים כמת עצמו, והחיצון טמא מפני שנגע בפנימי ודינו ככלים שנגעו בכלים שנגעו במת, שמטמאים טומאת ערב בלבד. והמדובר כשפינו את המת לפני שנגע, אבל הנוגע בחיצון בעוד המת שם טמא טומאת שבעה. (68) שני החלקים אמנם מצטרפים אף על פי שהאחד מבפנים והשני מבחוץ, אולם, מפני שאין כזית שלם מצד אחד אין שום צד נידון כאילו היה בו בעצמו כזית שלם. (69) תוספתא שם פרק א הלכה א. יריעות האוהל טמאים טומאת שבעה, מפני שלטומאת עצמן אין הבדל בין תוכו ובין אחריו. ולפיכך מצטרפים שני חצאי הזיתים לטמאן טומאת שבעה.

ח. הִיָּה כִּנְף הָאֵהָל מְרֻדָּה⁷⁰ עַל הָאֶרֶץ וְטִמְאָה תַּחַת כִּנְף הָאֵהָל הַפְּרוּשׁ עַל הָאֶרֶץ אוּ עַל גִּבֵּי הַכְּנָף - טִמְאָה בּוֹקֵעַת וְעוֹלָה⁷¹, בּוֹקֵעַת וַיּוֹרְדָת.

(70) סרוח ומונה על הארץ ואין אוויר תחתיו מחובר לאוויר האוהל. (71) ככל טומאה רצוצה, מוכן שכל האוהל נטמא כנוגע בכלים שנטמאו במת, אבל הכלים שתחת האוהל ולא נגעו בו - טהורים.

פֶּרֶק תְּשַׁעָה עֶשְׂרִי

(1) יבאר דין כוורת שהיא מוטלת בארץ והיא בתוך פתח הבית ופיה לחוץ וכזית ממת נתון תחתיה או על גבה, היתה גבוהה מהארץ טפח וטומאה תחתיה או בבית או בתוכה, כוורת המוטלת בארץ בתוך הפתח ופיה לפנים והיא כלי שלם וחלולה וכזית מת נתון תחתיה וכו', כוורת שהיא בתוך הבית והיא ממלאה את כל גובה הבית ופיה למעלה וכו', כוורת חלולה שהיא כלי שלם והיתה מונחת על צידיה באויר וכזית מת תחתיה וכו', כוורת שהיא כלי שלם והיא יושבת על שוליה לאויר וטומאה תחתיה וכו', גמל העומד באויר וטומאה תחתיו או שהיה רובץ, אם הנזיר מגלח על אלו הטומאות ואם הנכנסים למקדש חייבים עליהן כרת.

א. פּוֹרְתָּ שֶׁהִיא מְטֹלָת בְּאֶרֶץ⁴ וְהִיא בְּתוֹךְ פֶּתַח הַבַּיִת וּפִיהָ לַחוּץ, וּכְזֵית מִן הַמַּת נָתוּן תַּחְתֶּיהָ אוּ עַל גִּבֵּה מִבְּחוּץ⁵ - כָּל שֶׁהוּא כְּנֻגַד הַזֵּית תַּחְתֶּיהָ⁶ אוּ כְּגִבְהָ⁸ טִמְאָה⁹, וְכָל מֵה שֶׁבְּאֹוִיר תּוֹכָה¹⁰ טְהוֹרִים¹¹, חוּץ מִכְּלֵי שֶׁהוּא כְּנֻגַד הַטִּמְאָה¹², וְהַבַּיִת טְהוֹר¹³. הִיָּתָה הַטִּמְאָה בְּבֵית - אֵין טִמְאָה אֶלָּא הַבַּיִת¹⁴, אֶבֶל בְּלִים שֶׁבְּתוֹכָה אוּ תַּחְתֶּיהָ אוּ עַל גִּבְהָ¹⁵ טְהוֹרִים¹⁶. הִיָּתָה הַטִּמְאָה בְּתוֹכָה¹⁷ - הַכֵּל טִמְאָה, כָּל שֶׁבְּבֵית וְכָל שֶׁבְּתוֹכָה¹⁸ וְכָל שֶׁעַל גִּבְהָ וְכָל שֶׁתַּחְתֶּיהָ כְּנֻגַד הַטִּמְאָה¹⁹, כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרֶץ. הִיָּתָה גְבוּהָ מִן הָאֶרֶץ טִפַּח וְטִמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוּ בְּבֵית אוּ עַל גִּבְהָ - הַכֵּל טִמְאָה²⁰, כָּל שֶׁבְּבֵית וְכָל שֶׁתַּחְתֶּיהָ וְכָל שֶׁעַל גִּבְהָ; אֶבֶל כָּל שֶׁבְּאֹוִיר תּוֹכָה טְהוֹר²¹, חוּץ מִכְּלֵי שֶׁהוּא כְּנֻגַד הַטִּמְאָה²². הִיָּתָה הַטִּמְאָה בְּתוֹכָה - הַכֵּל טִמְאָה, כָּל שֶׁבְּתוֹכָה וְכָל שֶׁבְּבֵית וְכָל שֶׁתַּחְתֶּיהָ וְכָל שֶׁעַל גִּבְהָ. שֶׁהַכֵּלִים אוּ הָאֲדָם שֶׁנִּשְׁעָשׂוּ אֵהָל עַל הַטִּמְאָה

ו. הִיָּתָה הַטִּמְאָה תַּחַת הַמַּגְדָּל בֵּינוּ וּבֵין הָאֶרֶץ, אוּ בֵּינוּ וּבֵין הַקּוֹרוֹת, אוּ בֵּינוּ וּבֵין הַכְּתָל, בֵּין שְׁנֵי שָׁם חָלַל טַפַּח בֵּין שְׁאֵין שָׁם - הַבַּיִת טִמְאָה⁴⁹. הִיָּה עוֹמֵד בְּאֹוִיר⁵⁰ וְטִמְאָה בְּתוֹכוֹ - בְּלִים שֶׁבְּעֵבְיוֹ⁵¹ טְהוֹרִים⁵²; טִמְאָה בְּעֵבְיוֹ - בְּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ⁵³ טְהוֹרִים.

(49) כלל אמרו: צמיד פתיל ואהלים מצילים על הטהורים מליטמא, אבל אינם מצילים על הטמאים מליטמא. לפיכך, אף על פי שהטומאה מונחת באוהל הפנימי, היא מטמאה את הכלים שבאוהל החיצון. (50) במקום מגולה לרקיע. (51) המדובר במגדל שכתליו עשויים לוחות כפולים וביניהם חלול, ובשטח שבין לוח ללוח עומדים או תלויים כלים. (52) שהרי הם מוגנים מכל צד על ידי אוהל. וזה שאמרנו למעלה שאוהל אינו מציל על הטמאים מליטמא הכוונה לאוהל תוך אוהל, וטומאה בפנימי וסוף הטומאה לצאת. (53) שבתוך המגדל עצמו.

ז. כָּל שְׁפוּעֵי אֵהָלִים - פְּאֵהָלִים. בַּיָּצֵד? אֵהָל שֶׁהוּא שׁוֹפֵעַ וַיּוֹרְדָה⁵⁴ וְכָלָה⁵⁵ עַד כְּאֶצְבָּע⁵⁶, וְטִמְאָה בְּאֵהָל⁵⁷ - בְּלִים שֶׁתַּחַת הַשְּׁפוּעָה⁵⁸ טִמְאָה⁵⁹; טִמְאָה תַּחַת הַשְּׁפוּעָה⁶⁰ - בְּלִים שֶׁבְּאֵהָל טִמְאָה⁶¹. הַטִּמְאָה⁶² מִתּוֹךְ הַשְּׁפוּעָה⁶³ - הַנוֹגֵעַ בּוֹ⁶⁴ מִתּוֹכוֹ⁶⁵ טִמְאָה טִמְאָה שֶׁבְּעֵהָ⁶⁶, וְהַנוֹגֵעַ בַּשְּׁפוּעָה מֵאֲחֵרָיו טִמְאָה טִמְאָה עֶרְב⁶⁷; נִשְׁעָה הַשְּׁפוּעָה מֵאֲחֵרָיו כָּאֵלוֹ הוּא כְּלֵי שֶׁנִּגְעָה בְּאֵהָל. הִיָּתָה הַטִּמְאָה עַל אֲחֵרָיו הַשְּׁפוּעָה - הַנוֹגֵעַ בּוֹ מֵאֲחֵרָיו טִמְאָה טִמְאָה שֶׁבְּעֵהָ, וְהַנוֹגֵעַ בַּשְּׁפוּעָה בְּתוֹכוֹ טִמְאָה טִמְאָה עֶרְב. כְּחֻצֵי זֵית מִתּוֹכוֹ וְכְחֻצֵי זֵית מֵאֲחֵרָיו - הַנוֹגֵעַ בּוֹ בֵּין מִתּוֹכוֹ בֵּין מֵאֲחֵרָיו טִמְאָה טִמְאָה עֶרְב⁶⁸, וְהֵאֵהָל עֲצוּמוֹ⁶⁹ טִמְאָה טִמְאָה שֶׁבְּעֵהָ.

(54) שכתליו אינם זקופים אלא משתפעים והולכים ומתוך כך שטח האוהל מתרחב אולם המרחק בין הקרקע ובין יריעות האוהל פוחת והולך. (55) בסמוך לקרקע. (56) כלומר, פחות מטפח. המדובר באוהל שנגו שטח בטפח על טפח או יותר. (57) תחת הגג לא תחת הכתלים המשופעים. (58) בין במקום הגבוה טפח על הארץ ובין במקום שאין בינו ובין הארץ טפח. (59) משמיענו שני דברים: א. אין אנו דנים את הכתלים כאילו הם זקופים ומסגרות הגג יורדות וסותמות והאוהל מצטמצם לשטח שתחת הגג; ב. שאפילו המקומות שאין בינם ובין הקרקע טפח נידונים כאוהל, והטעם מפני שכל השטח המוקף יריעות הוא אוהל אחד ואם יש בו פותח טפח במקום אחד דין אוהל על כולו ואפילו במקום שאין בו טפח. (60) בכל מקום שהוא אפילו במקום שאין בו רום טפח. (61) שהרי הכל אוהל אחד. (62) עד כאן למדנו דיני השיפוע כמאהיל, ומכאן ואילך דיני נגיעה בשיפוע. (63) כלומר, בין הקרקע ובין היריעה המשופעת בכל מקום שהוא. (64) בשיפוע. (65) בפנים האוהל. (66) אפילו אם פינו המת מתוכו לפני שנגע. (67) המדובר ביריעות המקבלות טומאה אפילו כשהן נטויות כאוהל וחוצצות בפני הטומאה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הטומאה, וכלים שבתוכה טהורים אפילו בחלק שבתוך הבית, מפני שהכוורת מצילה על מה שבתוכה, ואף-על-פי שאין בה פותח טפח. ומה שאמרו: כלי נעשה אוהל לטמא אבל לא לטהר, הכוונה רק לכלים שמחוצה לו (סדרי טהרות). (17) בתוך הכוורת, אפילו אם היא בחלקה שמחוץ לבית. (18) כשהטומאה בתוכה, כאילו כולה מליאה טומאה (ראה למעלה הערה ח), והדופן העליון מאהיל עליה ומטמא כל מה שבתוכה, בין בחלק שבבית ובין בחלק שחוצה לו. והבית טמא, מפני שאוהל בתוך אוהל אינו מציל על הטומאה מלטמא (ראה הערות פי"ח ה"ו), וכאילו הטומאה בבית. [בסדרי טהרות מבאר, שאוהל ממש בתוך אוהל מציל, כשיש פתח פתוח לחוץ. אבל כלי שנעשה אוהל, אינו מציל אפילו עם פתח. הברדל זה משמש יסוד להבנת שיטת רבינו בהלכות הבאות]. (19) זה נמשך גם לעל גבה, ובשניהם מטהר רבינו כלים שמחוץ לבית שאינם כנגד הטומאה. וטעמו, מפני שיש כאן אוהל פותח טפח על הטומאה, הרי הוא גם חוצץ בפני הטומאה, ואף-על-פי-כן מה שכנגד הטומאה טמא, גזירה דרבנן. משום אין בכוורת פותח טפח, שהיא טומאה רצוצה הבורקעת ומטמאה כל מה שכנגדה (סדרי טהרות). (20) מפני שהכוורת מאהילה על הטומאה, נתחברה לאוהל אחד עם כל הבית. ואפילו אם הטומאה על גבה, שהרי הכוורת אינה חוצצת, וכאילו הטומאה תחתיה, כמבואר למעלה. (21) שעל תוכה מצילה, כמבואר למעלה. (22) גזירה משום אין בה פותח טפח, כמבואר למעלה. (23) דבריו אלו נראים סותרים למה שכתב בפרק י"ג ה"ג, שכלים הבאים במידה חוצצים, והרי המדובר כאן בכלי הבא במידה. ובכסף-משנה מבאר, שכלי שאינו מקבל טומאה חוצץ בפתיחה שבין בית לבית, אבל כשטומאה תחתיו או על גביו, מביא ואינו חוצץ, כמו ששנינו (אהלות פ"ו מ"א) "אדם וכלים נעשים אוהל לטמא אבל לא לטהר", ואפילו כלים שאינם מקבלים טומאה. [ראה רא"ש בפירושו לפ"ח מ"א שהקדים את הכסף-משנה בקביעת הברדל זה]. (24) בפ"ג ה"ג. ראה השלמות שם. (25) שם מ"ג ואילך. (26) שלם, לא שבור. (27) שיש בה חלול (רבינו בפירושו למשנה). (28) ניטל חלק מדופנה. (29) תוכה ממולא בקש, ודפנותיה שלמים. (30) הסגנון אינו בהיר, אבל הכוונה ברורה: שיש בה כמה מקומות חלולים, ואין באחת מהם טפח, אבל אם תצרפם יחד יצא לך יותר מטפח. (31) הכוורת הפחותה או האפוצה. (32) כמו במחולחלת. (33) כלים שבתוכה, בין בחלק שבחוץ ובין שבבית. אבל גבה, רק החלק שבחוץ טהור. וזה יתבאר מהנימוקים שנאמרו למעלה במחולחלת. תוכה טהור, מפני שעל תוכה היא מצילה, ואפילו כנגד הטומאה טהור, שרק במחולחלת שהיא כלי, גזרו משום אין בו טפח (למעלה הערה יט), אבל באוהל שאינו כלי לא גזרו. והכלים שעל גבה בפנים הבית - טמאים מפני שהם נמצאים באויר האוהל. (34) שאינו מקבל טומאה, אבל אוהל של אריג או עור מיטמא (ראה למעלה פ"ה הי"ב), ודבר טמא אינו חוצץ (כסף-משנה). (35) הטומאה היא כקבורה באדמה (מפני שהכוורת האטומה אינה כלי, ובטלה לגבי קרקע) ואינה יוצאת לבית (רבינו

או שְׁהִיְתָה הַטְּמֵאָה עַל גְּבִיּוֹן - מְבִיאִין וְלֹא חוֹצְצִין²³, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנֵינוּ²⁴. בְּמֵה דְבָרִים אֲמֹרִים²⁵? בְּזֶמֶן שֶׁהִיא כְּלִי²⁶ וּמְחַלְחֵלֶת²⁷; אֲבָל אִם הִיְתָה פְּחוּתָהּ²⁸ וְסַתֵּם הַמְּקוֹם הַנִּפְתָּח בְּקֶשׁ, שֶׁהָרִי אֵינָה כְּלִי, או שְׁהִיְתָה אֲפּוּצָה²⁹ עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה בָּהּ חָלָל טֶפַח אֲלֵא אֲטוּמָה כְּדִי שֶׁלֹּא יִמְצֵא בָּהּ חָלָל טֶפַח בְּמְקוֹם אֶחָד³⁰. הִיְתָה³¹ גְּבוּהָה מִן הָאָרֶץ טֶפַח וְטְמֵאָה תַּחְתֶּיהָ או בְּבֵית - הָרִי הַבֵּית וְכֵל שֶׁתַּחְתֶּיהָ טְמֵאִין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֶהָל אֶחָד³², וְתוֹכָה וְגִבָּה טְהוֹר³³, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֶהָל שֶׁל עֵץ³⁴ וְאֵינוֹ כְּלִי. הִיְתָה טְמֵאָה בְּתוֹכָה³⁵ - אֵין טְמֵא אֲלֵא תוֹכָה. הִיְתָה עַל גְּבָה - כְּנִגְדּוֹ עַד לְרַקִּיעַ טְמֵא³⁶. הִיְתָה מְנַחֵת עַל הָאָרֶץ³⁷ וּפִיָּה לְחוּץ וּכְזִית מִן הַמַּת נִתּוֹן תַּחְתֶּיהָ³⁸ - כְּנִגְדּוֹ עַד הַתְּהוֹם טְמֵא³⁹. הִיָּה עַל גְּבָה⁴⁰ - כְּנִגְדּוֹ עַד הַרְקִיעַ טְמֵא⁴¹. הִיְתָה טְמֵאָה בְּבֵית - אֵין טְמֵא אֲלֵא הַבֵּית בְּלִבָּד⁴². הִיְתָה טְמֵאָה בְּתוֹכָה - אֵין טְמֵא אֲלֵא תוֹכָה⁴³.

(2) כל מקום שנאמר בפרק זה "טהור" או "טמא", הכוונה לכלים הנמצאים בשטח שבו דנים. (3) אהלות פ"ט מ"א. (4) ואין בינה ובין הקרקע טפח. (5) ומקצת הכוורת עצמה. (6) על גב המקצת שבחוץ או תחתיה. והמדובר, כשהכוורת מחזיקה ארבעים סאה (רבינו בפירושו למשנה), שאינה מקבלת טומאה. אבל היא מביאה את הטומאה, וגם חוצצת בפני הטומאה (למעלה פ"ג ה"ג). (7) כשהטומאה על גבה. (8) כשהטומאה תחתיה. (9) שטומאה בוקעת ועולה, בוקעת ויורדת. ואף-על-פי שכלי עץ הבאים במידה (מתזיקים 40 סאה) חוצצים, זה נאמר רק להציל מה שבצידי הטומאה. אבל שכנגד הטומאה, מציל רק אוהל עם דפנות בלבד (ראה 'תוספות יום טוב'). (10) שלא כנגד הטומאה. (11) ואין אנו אומרים מכיוון שהטומאה בקעה ונכנסה לכוורת שהיא אוהל, הרי היא מתפשטת בכל אורה ומטמאה כל מה שבתוכה, לפי הכלל שכל הבית כאילו מלא טומאה. והטעם, מפני שלא אמרו כלל זה אלא כשעצם הטומאה, היינו הכזית מן המת, נמצא בבית. אבל כאן, כשאין בכוורת אלא כוחה של הטומאה בלבד, אינה מתפשטת לצדדים, אלא ממשיכה ובוקעת כנגד הכזית (כסף-משנה) [ראה משנה אחרונה, שהביא כמה הוכחות לסתור סברא זו, אבל קשה למצוא הסבר אחר לדברי רבינו כאן]. (12) ואין הכוורת מצילה, אף-על-פי שיש בתוכה פותח טפח. והטעם, מפני שגזרו משום אין בה פותח טפח (סדרי טהרות). יוצא מזה, שלהלכה אין כל הברדל בין גבה ובין תוכה. ולמה לא כלל אותם רבינו בבבא אחת? מפני שברין גבה, התכוון להדגיש שכנגד הטומאה טמא, וברין תוכה החידוש הוא שאינה מטמאה שלא כנגד הטומאה. (13) שהרי הטומאה מונחת בחוץ והיא רצוצה. (14) משמע, כל מה שבבית אפילו הכלים שתחת הכוורת בפנים הבית, ואף-על-פי שאין תחתיה פותח טפח. (15) בחלק שמחוץ לבית. (16) תחתיה ועל גבה אין כל סיבה שתפשט לשם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

52) אפילו מה שבתוכה, כמבואר למעלה: מפני שהיא כאוהל אחד עם הבית, מה שאין כן בפיה לחוץ, שאמרנו למעלה: "ותוכה וגבה טהור". 53) בחלק שבחוץ, מפני שהכוורת הפחותה או הפקוקה, שאינה כלי כלל - חוצצת. 54) מחוץ לבית. 55) כלי המאהיל עליה בכל גובה שהוא. 56) כדין טומאה רצוצה, ואינה בוקעת ועולה מפני שהכוורת חוצצת. 57) מבחוץ. 58) כללו של דבר: בפיה לפנים נידונים תוכה של הכוורת והבית כאוהל אחד, ודיניהם שווים בכל המקרים.

ג. פִּוֶּרֶת⁵⁹ שֶׁהִיא בְּתוֹךְ הַבַּיִת⁶⁰ וְהִיא מְמַלְאָה אֶת כָּל גְּבֵהַ הַבַּיִת, וּפִיָּהּ לְמַעַלָּה לְקוֹרוֹת הַבַּיִת, וְאֵין בִּינָהּ לְבֵין הַקּוֹרוֹת פּוֹתֵחַ טֶפַח, וְטִמְאָה בְּתוֹכָהּ - הַבַּיִת טָמֵא⁶¹, טִמְאָה בְּבֵית - מֵה שֶׁבְּתוֹכָהּ טָהוֹר⁶²; שְׂדֵרֶךְ הַטִּמְאָה לְצֵאת לְתוֹךְ הַבַּיִת בְּפָחוֹת מִטֶּפַח וְאֵין דְּרָקָה לְהַפְגִּיס. בֵּין שְׁהִיָּתָהּ⁶³ מִטָּה עַל צִדָּהּ וּפִיָּהּ לְכַתֵּל וּבֵינוּ וּבֵין הַכַּתֵּל פָּחוֹת מִטֶּפַח, בֵּין שְׁהִיָּתָהּ פּוֹרֵת אַחַת בֵּין שְׁהִיָּו שְׁתֵּים זו עַל גְּבִי זו וְאֵין בֵּין הָעֲלִיוֹנָה לְקוֹרוֹת אוֹ לְכַתֵּל פּוֹתֵחַ טֶפַח⁶⁴. הִיָּתָה עוֹמֶדֶת⁶⁵ בְּתוֹךְ הַפֶּתַח וּפִיָּהּ לְמַעַלָּה וְאֵין בִּינָהּ לְבֵין הַמְשָׁקוֹף פּוֹתֵחַ טֶפַח, וְטִמְאָה בְּתוֹכָהּ - הַבַּיִת טָהוֹר⁶⁶, טִמְאָה בְּבֵית - מֵה שֶׁבְּתוֹכָהּ טָמֵא⁶⁷; שְׂדֵרֶךְ טִמְאָה לְצֵאת וְאֵין דְּרָקָה לְהַפְגִּיס.

59) שם משנה ט. 60) כולה. במקרה זה אין הבדל בין שלימה ופחותה, בין מחולחלת ואפוצה, בין גבוהה מן הארץ טפח או לא. 61) אפילו אוהל ממש עם דפנות אינו מציל, מפני שסופה של הטומאה לצאת דרך הבית (כמו שמיסים רבינו), עוברת היא גם בפחות מפותח טפח. 62) שאין הטומאה נכנסת בפחות מפותח טפח, והכוורת עם הדפנות מצילה. 63) הכוורת שכולה בתוך הבית. 64) כל אלה דינם כאמור למעלה. 65) שם משנה יוד. כאן מתחילה בבא חדשה. 66) שהרי הטומאה יכולה לצאת מבלי להכנס לאויר הבית. 67) מפני שאין מקום לטומאה לצאת אלא דרך הכוורת, אינה מצילה על מה שבתוכה אפילו עם דפנות.

ד. פִּוֶּרֶת חֲלוּלָהּ⁶⁸ שֶׁהִיא כְּלִי שְׁלֵם⁶⁹ וְהִיָּתָה מְנַחֵת⁷⁰ עַל צִדָּהּ בְּאוֹיֵר⁷¹, וּכְזִית מִן הַמֵּת נִתּוֹן תַּחְתֶּיהָ אוֹ עַל גְּבֵהָ - כֹּל שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הַיָּתָה בְּתַחְתֶּיהָ וּכְנֶגֶד טָמֵא, וְכֹל מֵה שֶׁבְּאוֹיֵר תּוֹכָהּ טָהוֹר, אֲלֵא כְּנֶגֶד הַטִּמְאָה, וְכֹל שֶׁאֵינוּ כְּנֶגֶד הַטִּמְאָה בְּתוֹכָהּ - כֹּל מֵה שֶׁבְּתוֹכָהּ וְכֹל שֶׁכְּנֶגֶד הַטִּמְאָה לְמַעַלָּה עַל גְּבֵהָ אוֹ לְמִטָּה תַּחְתֶּיהָ. הִיָּתָה גְבוּהָ מִן הָאָרֶץ טֶפַח וְטִמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ עַל גְּבֵהָ - כֹּל שֶׁתַּחְתֶּיהָ טָמֵא, וְכֹל שֶׁעַל גְּבֵהָ טָמֵא; אֲבָל כֹּל שֶׁבְּתוֹכָהּ טָהוֹר, חוּץ מִכְּלִי שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הַטִּמְאָה. הִיָּתָה טִמְאָה בְּתוֹכָהּ - הַכֹּל טָמֵא, כֹּל מֵה שֶׁבְּתוֹכָהּ וְכֹל שֶׁתַּחְתֶּיהָ וְכֹל שֶׁלְּמַעַלָּה עַל גְּבֵהָ; שֶׁהַכֵּלִים מְבִיאִין וְאֵינָן חוֹצְצִין, כְּמוֹ שֶׁבְּאֵרְנוֹ⁷².

בפירושו (למשנה). 36) כלי שיאהיל למעלה ממנה, בכל גובה שהוא. אבל אינה בוקעת למטה, מפני שאינה רצוצה. 37) הכוורת האטומה. 38) תחת החלק שבחוץ. 39) שהרי היא רצוצה, ואף על פי כן אינה בוקעת ועולה, מפני שהכוורת שבטלה לגמרי מתורת כלי, היא כאוהל וחוצצת. [ראה כסף-משנה שתירץ באופן אחר, ותירוצו נראה דחוק מאוד]. 40) מבחוץ. 41) ולא יותר. ואינה בוקעת למטה, מפני שהאוהל חוצץ. ברור ללא צל של ספק, שהמדובר במונחת על גב החלק שבחוץ, שהרי בפנים נעשה כל הבית אוהל המת. 42) הכלים שבבית עצמו וגם הכלים שעל גבה, אבל אלה שתחתיה אפילו בחלק שבבית - טהורים, מפני שאין מקום לטומאה להכנס שם, למטה אין פותח טפח ומלמעלה הכוורת חוצצת, מפני שהיא פחותה או אפוצה ויצאה מתורת כלי, כמבואר למעלה. [ואין בזה משום אוהל בתוך אוהל שאינו מציל, מפני שכל דבר שאינו כלי ויש לו פתח לחוץ, אין בו משום אוהל בתוך אוהל]. 43) מבואר ממה שאמרנו למעלה.

ב. פִּוֶּרֶת⁴⁴ הַמְטַלֵּת בְּאָרֶץ בְּתוֹךְ הַפֶּתַח וּפִיָּהּ לְפָנִים, וְהִיא כְּלִי שְׁלֵם וְחֲלוּלָהּ, וּכְזִית מִן הַמֵּת נִתּוֹן תַּחְתֶּיהָ אוֹ עַל גְּבֵהָ מִבְּחוּץ - כֹּל שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הַיָּתָה בְּתַחְתֶּיהָ אוֹ עַל גְּבֵהָ טָמֵא, וְכֹל מֵה שֶׁבְּאוֹיֵר תּוֹכָהּ טָהוֹר, חוּץ מִכְּנֶגֶד הַטִּמְאָה, וְהַבַּיִת טָהוֹר⁴⁵. הִיָּתָה טִמְאָה בְּתוֹכָהּ אוֹ בְּבֵית - הַכֹּל טָמֵא⁴⁶. הִיָּתָה גְבוּהָ מִן הָאָרֶץ טֶפַח⁴⁷ וְטִמְאָה תַּחְתֶּיהָ⁴⁸ אוֹ בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גְּבֵהָ⁴⁹ אוֹ בְּבֵית - הַכֹּל טָמֵא; כֹּל שֶׁבְּבֵית וְכֹל שֶׁתַּחְתֶּיהָ - מִפְּנֵי שֶׁהִיא וְהַבַּיִת כְּאוֹהֵל אֶחָד⁵⁰, וְכֹל שֶׁעַל גְּבֵהָ וְכֹל שֶׁבְּתוֹכָהּ טָמֵא - שֶׁהַכֵּלִי מְבִיא אֶת הַטִּמְאָה וְאֵינוּ חוֹצֵץ⁵¹, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר. הִיָּתָה פָּחוֹתהּ וּפְקוּקָהּ כְּכֹשׁ אוֹ אֶפּוּצָה, וּגְבוּהָ מִן הָאָרֶץ טֶפַח, וְטִמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ בְּבֵית אוֹ בְּתוֹכָהּ - הַכֹּל טָמֵא⁵², חוּץ מֵעַל גְּבֵהָ⁵³. הִיָּתָה טִמְאָה עַל גְּבֵהָ⁵⁴ - כְּנֶגֶדוֹ בְּלֶבֶד עַד לְרִקִיעַ⁵⁵ טָמֵא, אֲבָל תּוֹכָהּ טָהוֹר, וְתַחְתֶּיהָ וְהַבַּיִת כֹּל מֵה שֶׁבֵּהֶן טָהוֹר; מִפְּנֵי שֶׁאֵינָה כְּלִי, חוֹצְצָת. הִיָּתָה מְנַחֵת עַל הָאָרֶץ וּפִיָּהּ לְפָנִים, וּכְזִית מִן הַמֵּת נִתּוֹן תַּחְתֶּיהָ - כְּנֶגֶדוֹ עַד הַתְּהוֹם טָמֵא⁵⁶. הִיָּתָה עַל גְּבֵהָ⁵⁷ - כְּנֶגֶדוֹ עַד לְרִקִיעַ טָמֵא. הִיָּתָה הַטִּמְאָה בְּתוֹכָהּ אוֹ בְּבֵית - תּוֹכָהּ וְהַבַּיִת טָמֵא⁵⁸.

44) שם מ"ה. 45) בכל הדינים שנימנו בהלכה זו עד כאן, אין הבדל בין פיה לפנים לבין פיה לחוץ. 46) כשהכוורת פתוחה לפנים, מתחבר אוירה עם אויר הבית ונעשו אוהל אחד, ולפיכך אם הטומאה באחד מהם - שניהם טמאים. 47) ויש מקום לטומאה להכנס תחתיה ולצאת. 48) אפילו תחת החלק שמחוץ לבית. 49) בפנים או בחוץ. 50) נימוק לטומאת תוכה כשהטומאה בבית, וכן להיפך. 51) נימוק לטומאת גבה שבחלק החוץ, וגם לטומאת תוכה והבית כשהטומאה על גבה מבחוץ. מפני שהכוורת, שהיא כלי, אינה חוצצת, הרי הטומאה כאילו מונחת תחת הכוורת המאהילה עליה, והכלים שעל גבה כאילו מונחים באוהל.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אינו חוצץ, כמו בפיה לחוץ, בראש פרק זה (ראה הערות שם). (80) והכיסוי אינו מחובר בטיט לכוורת. (81) בגבוהה טפח, שוליה מאהילים על הטומאה, ומביאים את הטומאה לכל מה שתחתיה, ותוכה ועל גבה טמא מפני שהשוליים אינם חוצצים כמבואר למעלה. ואם הטומאה בתוכה או על גבה, רואים אותה כאילו היא תחת שוליה, שהרי אינם חוצצים. ובמכוסה אף-על-פי שאינה גבוהה טפח מן הקרקע, גם כן הכול טמא מפני שהטומאה בוקעת לתוכה, והרי היא קביר סתום וטומאה בו במקום אחד, שרואים אותו כאילו מלא טומאה, ומטמא את כל הנוגע בו מכל צד שהוא (רבינו בפירושו למשנה). אמנם למעלה, בדין מוטלת על צידה ואין טפח בינה ובין הקרקע, אמרנו שרק הטומאה עצמה מתפשטת לצדדים, אבל בקיעתה אינה מתפשטת, אולם שם פי הכוורת פתוח, ולא אמרו בבקיעה "כמלא טומאה" אלא במקום סתום מכל צד. (בסדרי טהרות, כתב הבדל אחר בין שני דינים אלה. ולדעתי הוא דחוק מאוד, ראה שם). ובכפוייה על פיה, מחלק רבינו בין טומאה על גבה לבין טומאה בתוכה: כשהטומאה בתוכה הכול טמא מדין קבר סתום, אבל אם הטומאה על גבה, אינה מטמאה מה שתחתיה, בהתאם לשיטתו (לקמן פכ"א ה"ג), שכלים טהורים הכפויים על פיהם מציילים על כל מה שבתוכם, ואפילו אינם מחוברים בטיט. ולזה התכוון רבינו בסיום דין זה, באמרו: "וכל שעל גבה, אם היתה הטומאה למטה". ולפי זה, ההגבלה נוגעת לדין כפוייה בלבד, ולא לגבוהה טפח ולמכוסה (סדרי טהרות). (82) ויצאה מתורת כלי, כמו שביארנו למעלה. (83) רבינו עומד בשיטתו, שדברים הבאים במידה אינם כלים, ולפיכך חוצצים (ראה בהלכה א הערה ו, ובה"ד הערה ע). (84) וכנגד הטומאה בלבד - טמא, מפני שהכוורת חוצצת בפני התפשטות הטומאה, אבל לא בפני כוח בקיעתה כנגדה ממש. (85) הכלים שתחתיה, אפילו אלה שבצידי הטומאה, טמאים - מפני ששולי הכוורת מאהילים על הטומאה ועל הכלים, ומה שבתוכה ועל גבה טהור, שהשוליים חוצצים.

ו. גמל⁸⁶ שהוא עומד פאור⁸⁷: טמאה תחתיו - כלים שעל גביו טהורים⁸⁸; טמאה על גביו - כלים שתחתיו טהורין. הנה רובץ וטמאה תחתיו - הרי זו בוקעת ועולה⁸⁹, בוקעת ויורדת. וכן אם היתה טמאה רצוצה תחת רגלו או על גבי רגלו⁹⁰ - הרי זו בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת. פבר פארנו בגזירות⁹¹, שאם היה הנזיר וכוונת מן המת תחת הגמל או תחת המטה וכיוצא בה משאר הכלים, אף על פי שנטמא טמאת שבעה - אינו מגלח⁹². ומשם אתה למד, שכל אלו ההלכות האמורות בטמאת אהלים הנעשים מן האדם או מן הבהמה או מן הכלים - הפל מדברי סופרים, מהן דברי קבלה⁹³ ומהן גזרות והרמקות. ולפיכך אין הנזיר מגלח עליהן, ואין חייב עליהן פרת על ביאת מקדש או אכילת קדשיו; ואין הדברים פלן אמורין אלא לענין טמאת תרומה וקדשים בלבד, כמו שפארנו⁹⁴.

לפיכך, אם היתה פורת זו המוטלת על הארץ פחותה ופקוקה בקש או שהיתה באה במדה⁷⁸, וכוונת מן המת נתון תחתיה - כנגדו עד התהום טמא; על גבה - כנגדו עד לרקיע טמא; בתוכה - אינו טמא אלא תוכה. היתה גבוהה טפח מעל הארץ וטמאה תחתיה - תחתיה בלבד טמא; בתוכה - תוכה בלבד טמא; על גבה - כנגדו עד לרקיע טמא. שפבר פארנו⁷⁴, שכלי עץ הבא במדה - פאהל הוא חשוב, לא בכלים, ולפיכך חוצץ.

(68) שם משנה יא. (69) אינה פחותה. (70) ואין תחתיה פותח טפח. (71) תחת כיפת הרקיע. (72) דינים אלה זהים עם הדינים האמורים בכבא ראשונה של פרק זה, שהרי אין כל נימוק לחלק בין שני המקרים, ונאמרו כאן משום הדינים שבכבות הבאות. (73) כגון משווה רבינו באה במידה לפחותה, כדברי חכמים במשנתנו. וזה סותר לכמה דינים שנאמרו למעלה המנומקים בהבדל שביניהם, היינו, שבאה במידה אף-על-פי שהיא אוהל לא יצאה מתורת כלי, ולפיכך כוח חציצתה מוגבל, ואינה חוצצת בפני מה שעליה ותחתיה, אבל פחותה או אפוצה בטהרה כלי לגמרי, וחוצצת גם בפני מה שעליה ותחתיה, וגם לא חלו עליה כמה גזירות שגורו על כלי שהוא אוהל. ולא מצאתי יישוב מניח את הדעת לסתירה זו. [בכסף-משנה צמצם את הקושיא, ושאל רק למה כתב רבינו כאן "או שהיתה באה במידה", הלא גם בדינים שלמעלה המדובר באה במידה? ותירץ מה שתירץ, אבל אין כוח תירוץ יפה ליישב את הסתירה]. (74) למעלה פי"ג ה"ג.

ה. פורת⁷⁵ שהיא פלי שלם והיא יושבת על שוליה⁷⁶ לאויר⁷⁷, וטמאה תחתיה או בתוכה או על גבה⁷⁸ - טמאה בוקעת ועולה, בוקעת ויורדת⁷⁹. אכל אם היתה גבוהה מן הארץ טפח או מכסה⁸⁰ או כפוייה על פיה, וטמאה תחתיה או בתוכה או על גבה - הפל טמא⁸¹, פל שבתוכה וכל שתחתיה וכל שעל גבה, אם היתה הטמאה למטה; שהכלי המאהיל מכיבא את הטמאה ואינו חוצץ, כמו שפארנו. לפיכך, אם היתה פחותה ופקוקה בקש⁸² או באה במדה⁸³, טמאה תחתיה או בתוכה או על גבה - טמאה בוקעת ועולה, בוקעת ויורדת⁸⁴. ואם היתה גבוהה טפח וטמאה תחתיה - תחתיה בלבד טמא⁸⁵. היתה טמאה בתוכה או על גבה - כנגדו עד לרקיע טמא, וכלים שתחתיה טהורין, מפני שהיא אהל וחוצצת.

(75) שם משנה יג. (76) ואין טפח בינה ובין הקרקע. המדובר בהלכה זו, כשפי הכוורת רחב טפח על טפח (סדרי טהרות). (77) שאין על גבה אוהל. (78) הטומאה תלויה נגד תוכה, למעלה מדפנות הכלי, אבל לא באויר תוכה. (79) ומטמאה כל שכנגדה, ואע"פ שהיא תלויה ואינה רצוצה, רואים אותה כאילו היא תחת השולים, מפני שכלי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כשאין לטומאה מקום לצאת לחוץ אלא דרך האוהל החיצון אפילו כשאינו מקבל טומאה, אבל כשיש בו שני תנאים מועילים אלה, היינו אינו מקבל טומאה ויש לטומאה דרך אחרת - מציל (הראב"ד מפרש כאן את דברי רבינו, ואינו משיג).

ב. אָבֵל הַבְּלוּעִין מְצִילִין עַל הַטְּהוּרִים וּמוֹנְעִין אֶת הַטְּמֵאָה. פִּיצֵד? כָּלֵב שְׂאֵכֵל בְּשֵׁר הַמֵּת¹² וְנִכְנַס לְבֵית - הַיְבִית טְהוּר. פָּלַע טַבַּעַת, אָפְלוּ אָדָם¹³ שְׂבָלַע טַבַּעַת¹⁴, וְנִכְנַס לְאֹהֶל הַמֵּת, אָף עַל פִּי שְׁנֵטְמָא טְמֵאָת שְׂבָעָה - הַטַּבַּעַת טְהוּרָה¹⁵. וְכֵן כָּל הַבְּלוּעִין בְּחִיָּה וּבְהֶמָּה וּבְעוֹפוֹת וּבְדָגִים¹⁶ מְצִילִין כָּל זְמַן שֶׁהֵן חַיִּין. וְאִם מָתוּ וּבְשֵׁר הַמֵּת פְּתוּף מְעִיָּהּ אוֹ הַפְּלִים¹⁷ - הֲרֵי הֵן כְּמוֹ שְׂאֵינוּ בְּלוּעִים¹⁸.

(12) כלים פ"ח מ"ד: "תרנגול שבלע את השרץ ונפל לאויר תנור - טהור". (בחולין עא, א - למדו זה מן המקרא). (13) שהוא מקבל טומאה. (14) שאינה מתעכלת במעיו. (15) אם יצאה מגופו אחרי שנטהר ע"י הזאת אפר וטבילה, אבל אם יצאה לפני טהרת האדם - נטמאה ע"י נגיעה בגופו בשעת יציאה (מקוואות פ"י מ"ח). (16) משנה, אהלות פ"א, מ"ז. (17) הטהורים הם בתוך מעיהם ונכנסו לאוהל המת. (18) שם. ראה לקמן ה"ד.

ג. נִשְׁחַט רַב אָחָד בְּעוֹף¹⁹ וְרַב שְׁנַיִם בְּהֶמָּה, אָף עַל פִּי שְׂעֵדִין הֵן מִפְּרָפְסִין - הֲרֵי הֵן כְּמֵתִים, וְאֵינָן מְצִילִין²⁰ עַל הַפְּלִים הַבְּלוּעִים, וְלֹא מוֹנְעִין אֶת הַטְּמֵאָה שֶׁבְּתוֹף מְעִיָּהּ שְׁלֹא תִטְמָא.

(19) הגרגרת והוושט שבצוארי בהמות חיות ועופות, נקראים בלשון המשנה "סימנים" או סימני שחיטה. בהמה ניתרת לאכילה אחרי חיתוך רובם של שני הסימנים. ובעוף, שהוא חלש, מספיקה שחיטת אחד מהם. (20) אביי, חולין קכא, ב.

ד. וְכִמְהָ תִשְׁהֶה²¹ הַטְּמֵאָה בְּמְעִיָּהּ וְתִהְיֶה מִטְמָאָה כְּשִׁימּוֹתוֹ²² בְּכָלֵב - שְׁלֹשָׁה יָמִים מֵעַת לְעַת²³, וּבְשָׂאָר חִיָּה וּבְהֶמָּה וְעוֹפוֹת וְדָגִים - יוֹם אָחָד מֵעַת לְעַת²⁴. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁנִּשְׂאָר בְּשֵׁר הַמֵּת בְּתוֹף מְעִיָּהּ; אָבֵל זָאֵב שְׂבָלַע תֵּינוּק²⁶ וְהִקִּיאוּ דֶרֶךְ בֵּית הַרְעִיעִי²⁷ - הַבְּשֵׁר טְהוּר²⁸, וְהַעֲצוּמוֹת בְּטְמֵאָתוֹ²⁹.

(21) שם. (22) ברור, שאם מתו אחר ששהה בשר המת במעיהם כדי עיכול אינו מטמא, ולפיכך שואל עד כמה תשהה הטומאה במעי החי וטמא אחרי מיתתו. (23) ידעו חז"ל שכלי העיכול של הכלב פועלים בקצב איטי, והמוזן שבלע אינו מתעכל עד עבור שלושה ימים. (24) כרבי יהודה בן בתירה, שם. במשנה שלפנינו לא נאמר כלל דין שאר בהמה וחיה אלא דין כלב ועופות ודגים, ורבינו סובר שלא אמרו שלושה ימים אלא בכלב בלבד, אבל חיה אחרת ובהמות דינן כעוף. ולמד זה מגמרא שבת קנא, ב: "יודע הקדוש ברוך-הוא בכלב שמונותיו מועטים, לפיכך שוהה

(86) תוספתא אהלות פ"ג ה"ה. (87) שאין דבר שוכך עליו. (88) שבהמה וחיה טהורה וטמאה חוצצות (למעלה פ"ג ה"א). מובן שהכלים שתחתיו טמאים, שהרי הגמל מאהיל עליהם ועל הטומאה. (89) דין זה תמוה, למה הטומאה בוקעת ועולה, הלא הצד העליון מציל? וכי בעל-חי גרוע מכורת פחותה או אפוצה? ובתוספתא שלפנינו הגירסא: "טומאה תחתיו כנגדו עד התהום טמא, ועל גביו כנגדו עד לרקיע טמא". ומפני שבעל-כרחינו עלינו להגיה אחת משתי הגירסאות המנוגדות, רצוי להגיה כאן ולהשוות לגירסא שבתוספתא. (בעקבות החזו"ן איש). בכסף-משנה הקשה, למה אין אנו אומרים גמל חלול הוא, והצד העליון מאהיל ומטמא כל מה שתחתיו אפילו מה שבצידי הטומאה כמו אדם, למעלה פ"ח ה"א? ודבריו מפליאים, כיצד אפשר לדמות גמל לאדם. הלא אדם אינו חוצץ, ובטן גמל חוצצת? (90) והבטן אינה מאהילה עליה. (91) פ"ז ה"ו. (92) נזיר שנטמא במת, מגלח תוך תקופת נזירותו ומביא קרבנות (תגלחת טומאה וקרבנות טומאה) וסותר את ימי נזרו שעברו בטהרה, ומתחיל למנות מראש. (93) מקובלים איש מפי איש עד משה רבינו מסיני. (94) למעלה פ"ג ה"ג, ופ"ה ה"ה.

פָּרָק עֲשָׂרִים

(1) יבאר ששלושה דברים מצילים באוהל המת, ומה בין בלועים לצמיד פתיל ואהלים, אין הבלועים ניצלים אלא בבטן נפש חיה, ודין הבלועים בקרקעיתו של בית או בכתלים, שתי חביות וחצי זית בכל אחת, ומוקפות צמיד פתיל ומונחות בבית.

א. שְׁלֹשָׁה דְבָרִים² מְצִילִין³ בְּאֹהֶל הַמֵּת⁴: צְמִיד פְּתִיל⁵, וְאֹהֶלִין, וּבְלוּעִין⁶. הַבְּלוּעִין מְצִילִין עַל הַטְּהוּרִים שְׁלֹא יִטְמָאוּ⁷, וּמוֹנְעִין הַטְּמֵאָה שְׁלֹא תִצָּא וּתִטְמָא⁸; אָבֵל צְמִיד פְּתִיל וְאֹהֶלִין מְצִילִין עַל הַטְּהוּרִים שְׁלֹא יִטְמָאוּ, וְאֵינָן מוֹנְעִין אֶת הַטְּמֵאָה שְׁלֹא תִצָּא וּתִטְמָא אֶת אַחֲרֵים. פִּיצֵד? בֵּית טְמָא⁹ שֵׁישׁ בּוֹ פְּלִי מְקָף צְמִיד פְּתִיל - כָּל שְׂבָתוֹף הַפְּלִי טְהוּרִים. וְכֵן אִם הָיָה שָׁם אֹהֶל בְּתוֹף הַיְבִית - כָּל הַפְּלִים שְׂבָתוֹף הָאֹהֶל טְהוּרִין¹⁰. אָבֵל אִם הָיָה קְזִיז מִן הַמֵּת נִתּוּן בְּכָלִים וּמְקָף עָלָיו בְּצְמִיד פְּתִיל וְהִכְנִיסוּ לְבֵית - הַיְבִית טְמָא. וְכֵן אֹהֶל בְּתוֹף אֹהֶל וְכִזִּית מִן הַמֵּת בְּאֹהֶל הַפְּנִימִי - כָּל הַפְּלִים שְׂבָאֹהֶל הַחִיצוֹן טְמָאִים¹¹.

(2) תוספתא, כלים פ"ו ה"ו. (3) מפני הטומאה. (4) דברים הנמצאים באוהל המת אינם מטמאים אם אחד משלושת הדברים המנויים למטה מגן עליהם. (5) לשון הכתוב (במדבר מט, טו), ופירושו: כיסוי מהודק ומחובר. (6) יבואר בהלכה ב. (7) טהורים בלועים הנמצאים באוהל המת, לא נטמאו. (8) טומאה בלועה אינה מטמאה. (9) בית שיש בו קזיז מן המת וכדומה. (10) ראה למעלה פ"ח דיני מגדל, ופ"ט דיני כוורת. (11) מדובר באוהל פנימי המקבל טומאה, כגון אריגים או עור ואינו חוצץ או

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

44) הכלי היוצא מן המגופה אינו בטל לגבה, ודינו ככלי הנמצא בכלי חרס בצמיד פתיל. (45) לקמן פכ"ג, ה"א. (46) תחת המחט והטבעת הבלועות במגופה. (47) שכבה דקה של טיט. (48) בולטות לתוך אויר החבית, אבל אינן גלויות לאוירה. (ראה השגות הראב"ד, וביאורו של הכסף משנה).

ו. כל הבלועין⁴⁹ בקרקעיתו של פית - הרי הן טמאין ואין נצלין; שקרקע האהל פוזהו עד התהום. מה שאין פן בכתליו, כמו שיתבאר⁵⁰. פיצד? הטמאה בפית וכלים טמונים בקרקעיתו, אפלו תחת מאה אמה - טמאים. אם יש במקומן טפח על טפח - טהורין, שהרי הן פחת אהל אחד⁵¹. למה זה דומה? לעליה שעל גבי הפית וטמאה בעליה, שהפית טהור⁵². וכן אם חלק הפית⁵³ במחיצה מפלפי ארצו⁵⁴, והיתה הטמאה בין המחיצה והארץ - פלים שבפית למעלה מן המחיצה טמאין; שאין האהלים מונעין הטמאה, כמו שבארנו⁵⁵. היתה הטמאה למעלה מן המחיצה - פלים שבין המחיצה והארץ וטהורין; שהאהל מציל⁵⁶. ואם אין בין המחיצה והארץ גבה טפח - הרי הן בטמונים בקרקע הפית וטמאים.

49) ב'ספרי' פרשת חוקת, פיסקה קכו, שנינו: "וכל אשר באוהל יטמא שבעת ימים - (במדבר יט, יד) לעשות קרקעו של בית עד התהום כמוהו. (50) לקמן פכ"א ה"ג. (51) צ"ל: אחר. (52) אף-על-פי שאמרנו למעלה בפ"א, שאוהל אינו מונע את הטומאה מלצאת, כאן חוצץ מפני שהוא כבית אחר ממש עם דפנות הגג. (53) אהלות פט"ו מ"ה. (54) המחיצה היא לרוחב הבית, ומפרידה בין התקרה והרצפה. ומדובר כשיש בחלק התחתון פותח טפח, ופתח הבית נשאר בחלק העליון. (55) בפרק זה ה"א, בדין אוהל בתוך אוהל. ואין זה דומה לבית ועליה, מפני שאין לטומאה מקום לצאת אלא דרך הבית, וגם המחיצה היא אוהל עראי (ראה ראב"ד וכוסף משנה). (56) על הטהורים מלטמא, הואיל והטומאה אין דרכה לצאת דרך המקום שבין הרצפה והמחיצה אלא דרך הבית. (ראה הערה יוד בהלכה א, בדין אוהל בתוך אוהל).

ז. פיב⁵⁷ שהוא קמור⁵⁸ תחת הפית, ויש בו פותח טפח ויש בפתחו שהוא חוץ לפית פותח טפח, והיתה טמאה בתוכו - הפית טהור⁵⁹; היתה טמאה בפית - מה שבתוכו טהור⁶⁰. היתה בו פותח טפח ואין פיצאתו פותח טפח, והיתה טמאה בתוכו - הפית טמא⁶¹; טמאה בפית - מה שבתוכו טהור⁶², שאין דרכה של טמאה להפנס⁶³. אין בו פותח טפח ואין פיצאתו פותח טפח: טמאה בתוכו - הפית טמא כאלו היא בתוך הפית; טמאה בפית - מה שבתוכו טמא, מפני שהן בכלים הטמונים בקרקע, וקרקע הפית פוזהו עד התהום⁶⁴.

אכילתו במעיו שלושה ימים". משמע שלא אמרו שלושה ימים אלא בכלב בלבד. (25) שאם לא שהה כשיעורים הקבועים - מטמא. (26) תענית כב, ב. ומנחות סט, ב. (27) דרך החלחולת. (28) אפילו יצא לפני ששהה מעת לעת, מפני שיציאתו מוכיחה שנתעכל. (29) במנחות סט, ב - נימקו, מפני שהעצמות קשות אינן מתעכלות.

ה. אין הבלועין נצלין³⁰ אלא בכטן נפש החיה, כמו שבארנו; אבל הבלועין בגוף הפלים והאבנים - אינן נצלין. פיצד? פוש³¹ שנבלעה בו הצנור³² של מתכת, ומלמד³³ שנבלע בו הדרך, ולבנה שהיתה טבעת מבלעת בתוכה, ונכנסו לאהל המת - נטמאו, אף על פי שאין נראין והרי הן מחפין; שאין הבלועין בכלים מצילין אלא בצמיד פתיל³⁴. וכן מחט או טבעת שהיו מבלעין בטפלת התנור³⁵, ונטמא התנור באהל המת או שנפל שרץ לאויר³⁶ - נטמאו הכלים שבתוך הטפלה. ואם היה התנור מקף צמיד פתיל - הואיל והתנור טהור, אף הפלים המבלעין פטיט שעל גביו טהורים³⁷. וכן חבית³⁸ המקפת צמיד פתיל והיתה מחט או טבעת במקופת החבית³⁹ מצודה⁴⁰ - הרי אלו טמאין⁴¹ ואין מצילין באהל המת. היו במקופת החבית פנגד פיה: אם היו נראין לתוך החבית⁴² ואינן יוצאין לאוירה - טהורין⁴³, ואם יצאו לאוירה - טמאין⁴⁴; שאין פלי חרש המקף צמיד פתיל מציל על הפלים שבתוכו, כמו שיתבאר⁴⁵. ואם יש תחתיהן⁴⁶ קקלפת השום⁴⁷, אף על פי שהן שוקעין לתוך אוירה⁴⁸ - הרי אלו טהורין.

(30) כלים פ"ט מ"ו. (31) פלך של עץ. (32) מחט מעוקמת התקועה בפלך, ונבלעה כולה בתוך העץ. (33) של עץ שמשמים על צואר הבהמה כדי ליישר על ידו את הילוכה. ובמלמד תקוע מסמר של ברזל, והוא הדרבן. (34) שאינו מציל אלא על אוכלין ומשקין וכלי חרס בלבד, וכאן מדובר בכלי מתכת ולפיכך אינם ניצלים כבלועים ולא בצמיד פתיל ולכן נטמאו. לקמן יתבאר כיצד מציל בצמיד פתיל. (35) בטיט שטחים על התנור, כדי לחזקו. שם מ"א. (36) אף-על-פי שלא נגע בדפוני התנור. נתבאר כבר, שכלי חרס מיטמא ומטמא מאוירו בלי נגיעה. (37) שם מ"א. ואע"פ שצמיד פתיל אינו מציל על כלי מתכת, לא נטמאו המחט והטבעת. והטעם, מפני שהטיט עם כל הבלוע בו נעשה חלק מהתנור. רבינו בפירושו שם. (38) של חרס. שם. (39) פקק עשוי מטיט, וסוגרים בו את פי החבית והוא רחב מלמעלה. (40) שלא כנגד פי החבית. (41) העודף ברוחב המגופה אינו טפל לתנור, מפני שהתנור אינו צריך לו, ולפיכך אינו כחלק מהתנור, ובלוע בכלים אינו מציל, וגם צמיד פתיל אינו מציל מפני שכלי מתכת אינם ניצלים בצמיד פתיל כמבואר למעלה. (42) שנשאר עליהם שכבה דקה מאד של טיט המגופה. (43) כמו בטפילת התנור.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חֲדָרִים⁷² שֶׁהֵן פְּתוּחִים זֶה לָזֶה וְלִבֵּית⁷³, וְכַחֲצֵי זֵית בְּפִנְיָמִי אוֹ בְּאֲמָצְעֵי וְכַחֲצֵי זֵית בְּחִיצוֹן - הַחִיצוֹן⁷⁴ טְמֵא⁷⁵, וְהַפְּנִימִי וְהָאֲמָצְעֵי טְהוֹרִין⁷⁶. בְּחִצֵי זֵית בְּפִנְיָמִי וְכַחֲצֵי זֵית בְּאֲמָצְעֵי - הַפְּנִימִי טְהוֹר⁷⁷, וְהָאֲמָצְעֵי וְהַחִיצוֹן טְמֵאִים⁷⁸; שְׂדֵרָה הַטְּמֵאָה לְצֵאת וְאֵין דִּרְבָּה לְהַכְנִס.

(65 שם פ"ח מ"ו. 66) ושיעורו לטמא - כזית. (67 שני החצאים מצטרפים. 68) נתבאר למעלה ה"א, שצמיד פתיל אינו מונע את הטומאה מלצאת. (69) כדין כלים הנמצאים באוהל המת. (70) התורה טיהרה כלי חרס שבאוהל המת, אם הוא מוקף צמיד פתיל (ראה לקמן פכ"א ה"א). (71) טומאת הבית נכנסת לאויר החבית הפתוחה. (72) במשנה, הגירסה: "וכן שני חדרים הפתוחים לבית", ורבינו נקט לשון התוספתא (פ"ט ה"י). (73) החדר האמצעי פתוח לבית ולחדר הפנימי, ושני החדרים אינם פתוחים לחוץ. (74) כלומר, הבית. (75) מפני שדרכו יעבור כל הכזית. (76) מכיוון שאין בהם כזית שלם, ואין דרכה של הטומאה להכנס אלא לצאת דרך פתח החיצון. ומדובר כשדלתות הפנימי והאמצעי נעולות, אבל אם הן פתוחות - נכנסת לתוכן טומאת החיצון (תפארת ישראל). (77) חצי כזית שבאמצעו לא ייכנס לפנימי. (78) החצי שבפנימי יצא לאמצעי ויצטרף עם חצי הזית שבו ויצא לחיצון, ולפיכך שניהם טמאים.

(57 שם פ"ג ה"ז. 58) מקורה, מכוסה מלמעלה. כעין מרוב חפור ברצפת הבית, ועובר מתחת כותל הבית לרשות הרבים, ודרך מרוב זה מוציאים את השופכים לחוץ, ופתח המרוב שבפנים הוא סגור, כדי שלא יכנס ריח רע לבית, ופותחים אותו בשעת שפיכת המים המזוהמים (סדרי טהרות). (59) מפני שהטומאה יוצאת לחוץ דרך פתח היציאה שיש בו טפח ואינה מתפשטת לפנים, מכיוון שדרך הטומאה לצאת ולא להכנס. במה דברים אמורים, כשהפתח הפנימי סגור. אבל אם הוא פתוח, הטומאה מתפשטת דרכו לבית, שהרי גם בו יש פותח טפח (סדרי טהרות). (60) שהטומאה תצא דרך פתח הבית ולא דרך הביב, ומפני שפתח הביב הפנימי סגור - אין טומאת הבית מתפשטת לביב. (61) כיוון שאין מקום לטומאה לצאת לחוץ, לפי שבפחות מטפח אין טומאה יוצאת, היא נכנסת לבית אף-על-פי שפתחו סגור, שהרי סופו להיפתח ואז תצא הטומאה לבית. (62) כשהפתח לצד הבית הוא סגור. (63) שסוף הטומאה לצאת דרך פתח הבית ולא דרך הביב. (64) ראה הערה מז.

ח. שְׁתֵּי חֲבִיטוֹת⁶⁵ וְכַחֲצֵי זֵית בְּכָל אַחַת וּמִקְפּוֹת צְמִיד פְּתִיל וּמִנְחוֹת פְּתוּף הַבֵּית - הֵן טְהוֹרוֹת, שְׂאֵין חֲצֵי שְׁעוֹר מְטֵמָא⁶⁶; וְהַבֵּית טְמֵא, שְׁהָרִי יֵשׁ בְּבֵית כְּזֵית⁶⁷, וְאֵין צְמִיד פְּתִיל לְטְמֵאָה⁶⁸. וְאֵינֶן מְשַׁמְאוֹת מִחֻמַּת הַבֵּית⁶⁹, שְׁהָרִי הֵן מִקְפּוֹת צְמִיד פְּתִיל⁷⁰. נִפְתְּחָה אַחַת מֵהֵן - הִיא וְהַבֵּית טְמֵאִין⁷¹, וְחִבְרָתָה טְהוֹרָה. וְכֵן שְׁנֵי

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

כְּאַחַת⁵. נִהְיָה בְּכַחֲצֵי פְרוּטָה וּפְגָם בְּכַחֲצֵי פְרוּטָה, אוֹ שְׁנֵיהֶנָּה בְּשׁוּה פְרוּטָה וּפְגָם בְּשׁוּה פְרוּטָה בְּדָבָר אַחֵר וְלֹא נִהְיָה בְּמָה שְׁפָגָם וְלֹא פָגַם בְּמָה שְׁנֵיהֶנָּה - הָרִי זֶה לֹא מְעַל, עַד שִׁיחְנֶה בְּשׁוּה פְרוּטָה וּפְגָם בְּאוֹתָהּ הִנְיָה בְּשׁוּה פְרוּטָה בְּדָבָר עֲצֻמוֹ. בְּלִיצַד? הָרִי שֶׁהִתִּיר מְטָלִית מִבְּגָד הַקֹּדֶשׁ וְתִפְרָה בְּבָגְדוֹ וְלִבְשָׁה וְנִהְיָה בָּהּ בְּשׁוּה פְרוּטָה, וְהִפְסִיד בְּבָגְד שֶׁהִתִּירָה מִמֶּנָּה בְּשׁוּה פְרוּטָה, וְלֹא הִפְסִיד בְּמְטָלִית פְלוּם - הָרִי זֶה לֹא מְעַל, מִפְּנֵי שְׁנֵיהֶנָּה בְּדָבָר אֶחָד וּפְגָם בְּדָבָר אַחֵר. וְכִבֵּר בְּאַרְנָו⁶, שֶׁנִּהְיָה וּמִהֵנָּה חִבְרוּ - מְצַטְרֵף, וְאִפְלוּ לְזִמְן מְרָבָה.

(2) משנה מעילה יח. בקיאים היו חז"ל בתכונות המתכות, וידעו שהזהב קשה ואינו נפגם בשימוש קל. (3) כחכמים שם. (4) גמרא שם יח. (5) כל התנאים הכתובים כאן נאמרו בגמרא שם. (6) למעלה פרק ה הלכה ד.

ב. קְדָשֵׁי קְדָשִׁים⁷ הַתְּמִימִים שֶׁתִּלְשׁ מִצְמָרְן - פִּינֹן

~ יום ראשון ד' תשרי ~

הלכות מעילה

פרק ששי

(1) יבאר הנהנה בדבר שנפגם או שאינו נפגם, קדשי קדשים שחלש מצמרו אע"פ שלא נפגם.

א. יש דברים² שהאדם נהנה בהן ולא יפגמו, כגון המשתמש בכלי זהב טהור, ויש דברים שיפגמו, כגון בגדים וכלי כסף ונחשת וברזל וכיוצא בהן. ונהנה בשוה פרוטה מן ההקדש שאינו מחבר בקרקע: אם נהנה בדבר שאין בו פגם, כגון שנסתמש בכלי זהב של הקדש - מעל; נהנה בדבר שנפגם, כגון שלבש בגדי הקדש או בקע בקרדם - לא מעל עד שיפגם³ בהקדש בשוה פרוטה באותו דבר עצמו⁴ שנהנה בו, ויתפנן להנות, ויפגם ויהנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

העוסקת בקדושת הגוף כמו כלי שרת שבמשנה, ולפיכך שינה רבינו וכתב: "כלי תשמיש", ודעתו שהתוספתא אינה מנוגדת למשנה (ראה ראב"ד וכסף-משנה), ומפרש את התוספתא האומרת: "בקע בקורדום של הקדש, ובא חבירו ובקע בו, כולם מעלו" כגון ששגג וחשב שהקורדום הוא שלו ולא נתכוון כלל להוציא מרשות לרשות, ולכן גם השני מעל. ומשנתנו מדברת, כשידע שאינו שלא והתכוון לגזול, אבל לא ידע שהוא של הקדש (אם ידע שהוא של הקדש, הרי הוא מזיד ואפילו קדושת דמים אינו מתחלל), ולפיכך אמרו: אין מועל אחר מועל אלא בקדושת הגוף (ראה הלכה ה). אבל בקדושת דמים במתכוון לגזול אע"פ שאינו יודע שהחפץ הוא הקדש, מכיון שהתכוון להוציאה מרשות לרשות הוא מעל וחבירו לא מעל. וכן פירשו התוספות קידושין נה. ד"ה אין (ראה גירסת הב"ח שם. וגם לפי גירסתו אפשר ליישב דברי רבינו). (20 נחלש. 21) לזמן מסוים. שכירות דינה כמכר. (22) מימרא של רב אמי, בבבא מציעא צט. (23) שוויה של הנאת המשאיל בזה שעשה טובה לשואל. (24) מפני שהקורדום יצא כולו לחולין ע"י מסירתו לרשות השואל. (25) המשאיל בהמה שקדושת דמים עליה.

ה. בהמת קדשי מזבח²⁶ אינה פן, אלא יש בה מועל אחר מועל עד כמה פעמים. פיצוד? תלש מן החטאת²⁷, ובא חבירו ותלש, ובא חבירו ותלש - פלן מעלו²⁸. וכן אם נתנה לחבירו, וחבירו לחבירו - פלן מעלו. ויראה²⁹, שדין המנחות והעופות והנסכים וכלי שרת פדין בהמה, שפלן קדשת הגוף הן.

(26) הכוונה לקדשי קדשים, שהרי קדשים קלים אין בהם מעילה לפני זריקת הדם (למעלה פ"ב ה"א). (27) לשון המשנה מעילה יט: ראה הערה בהלכה הקודמת. (28) תוספתא שם פרק ב הלכה א. (29) בתוספתא אמרו: ובעולה וכו' נתנו לחבירו וכו' כולם מעלו, ורבינו לומד מעולה לכל הדברים שהם קדושת הגוף, ולפיכך אמר "יראה לי".

ו. בהמת קדשי הקדשים שנפל בה מום, הואיל והיא עומדת לפדיון³⁰ - הרי היא כקדשי בדיק הבית שהיא קדשת דמים; ואם נתנה לחבירו, וחבירו לחבירו - הראשון בלבד מעל.

(30) המדובר כשהבהמה חיה, ואפשר להעמידה לפני הכהן להערכה. אבל אם מתה או אפילו שחטה, אין לה פדיון מפני שהיא טעונה העמדה והערכה. ראה למעלה פ"ג הערה א.

ז. אמרו חכמים³¹, שהנוטל אבן או קורה של הקדש ונתנה לחבירו - שניהם מעלו. ואם נתנה לזה הגזבר שהיתה תחת ידו - הוא מעל, והגזבר לא מעל. ויראה לי, שאין אלו הדברים אמורים אלא במועל בידון³², שהרי לא נתחלל הקדש. הנוטל פרוטה של הקדש על דעת שהיא שלו³³ - לא מעל עד שיוציא

שנהגה בפרוטה מעל, אף על פי שלא פגם; שהרי הן דומים לכוס של זהב שאינו נפגם, שאין תלישת הצמר פוסלת אותו מלקרב. אבל אם נפל בהן מום, הואיל ולמכירה עומדים והגדה פוגמת דמיהן⁸ - לא מעל עד שיהנה ויפגם⁹ בפרוטה. תלש מהן אחר שמתו - כיון שנהגה מעל, שאין פגם למתה¹⁰. ומעילה זו מדבריהם, כמו שבארנו¹¹.

(7) משנה שם. (8) שאם יש יותר צמר יעלה מחירם. (9) כרב פפא שם יט. ראה ראב"ד וכסף-משנה. (10) משמע בין תמימה ובין בעלת מום. וכן פירש רש"י שם. וראה מה שכתבנו למעלה בפרק ג הלכה א. (11) שם.

ג. המועל בקדשי בדיק הבית, כיון שמועל בשגגה - נתחלל¹² הקדש¹³, וזה שנהגה אחריו פטור¹⁴. מעל בידון, הואיל ואינו חייב בקרבן מעילה - לא נתחלל הקדש, אלא הרי הוא פהויתו¹⁵, ואם פא אחר ונהגה בו בשגגה - מעל. כמה דברים אמורים¹⁶? כשמועל בקדש והוציאו בתורת חלין והקנהו לאחר; אבל אם נהגה בו ופגמו¹⁷ ולא הקנהו לאחר - יש בו מועל אחר מועל¹⁸.

(12) פקעה קדושתו. (13) מחלוקת ר' מאיר ור' יהודה במשנה קידושין נב: ובגמרא שם נד: אמרו שהלכה כר' יהודה בהקדש, האומר: בשוגג מתחלל, במזיד אינו מתחלל. (14) שהרי נהנה בחולין. (15) כמו שהיה לפני המעילה. (16) שבשוגג אין מועל אחר מועל. (17) אפילו פגמו, ומכל-שכן אם נהנה ולא פגם. (18) ראה פרק ד וה.

ד. ואין מועל אחר מועל במקדשים אלא בבהמה¹⁹ וכלי תשמיש בלבד. פיצוד? בקע בקרדם של הקדש ונהגה בפרוטה ופגם, ובא חבירו ובקע בו ונהגה ופגם - פלם מעלו. נטל הקרדם ונתנו לחבירו - הוא מעל, אבל חבירו לא מעל. שתה בכוס של זהב ונהגה בפרוטה, ובא חבירו ושתה ונהגה, ובא חבירו ושתה ונהגה - פלם מעלו. נטל הפוס ונתנו לחבירו מתנה או מקרו - הוא מעל, וחבירו לא מעל. רכב על גבי החמור ונהגה בפרוטה ופגם, ובא חבירו ורכב עליו ונהגה ופגם²⁰, ובא חבירו ורכב עליו ונהגה ופגם - פלם מעלו. נתן החמור לחבירו מתנה או מקרו או השפירו²¹ - הוא מעל, וחבירו לא מעל. וכן המשאיל²² קרדם של הקדש - הוא מעל לפי טובת הנאה²³ שבו, וחבירו מתר לבקע בו לכתחלה²⁴. והוא הדין לבהמה²⁵.

(19) הלכה זו היא המשך להלכה הקודמת, והמדובר בבהמה טמאה, ולמטה כותב רבינו בפירוש "החמור". כל הדינים האמורים בפרק זה בהלכות ג, ד וה, הם לפי התוספתא מעילה פרק ב הלכה ט, ולא ע"פ המשנה מעילה יט:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חלין⁴², אף על פי שלא הוציאן בדברי חל - מעל. כיצד? המביא חטאתו ואשמו ופסחו מן ההקדש, וכן מחסר בפרה⁴³ שהביא פפרתו מן ההקדש - מעל. וכלם אין מועלין עד שיזרק הדם⁴⁴. לפיכך, המביא מנחות⁴⁵ ונסכים ולחם תודה מן ההקדש, אף על פי שעבר עברה - לא מעל, שאין פאן זריקת דם לכפר עליו.

(42) סבור היה שהמעות חולין. (43) כגון זב וזבה ויולדת שמחוייבים להביא קרבנות אחר טהרתם. (44) ואז נהנה, כי הזריקה מכפרת, מחלוקת ר' יהודה ור' שמעון במעילה יט. ופסק כר' יהודה. (45) חוץ למנחת חוטא, שהרי הקטרת הקומץ מכפרת.

יב. נתן⁴⁶ שקלו⁴⁷ ממצעות הקדש - פשיטת⁴⁸ התרומה ויקנו ממנה אפלו בהמה אחת ויזרק דמה ומעל השוקל, שהרי חלקו באותה בהמה שניזרק דמה⁴⁹.

(46) משנה שקלים פרק ב, ב. (47) מחצית השקל, שכל אדם מחויב לתת לבית המקדש אחת בשנה, כדי לקנות קרבנות חובת ציבור. (48) שלוש פעמים בשנה היו ממלאים שלוש קופות גדולות מהשקלים שנצטברו בלשכה, ומה שהכניסו לקופות נקרא "תרימת הלשכה", ומהו קונים קרבנות, ומה שנשאר בלשכה נקרא "שירי לשכה". (49) אבל לפני הזריקה לא נהנה, כמו שאמרנו בהלכה הקודמת.

יג. המפריש⁵⁰ שקלו והוציאו בשאר צרכיו⁵¹, בין הוא בין חברו - מעל⁵². נתנו לחברו⁵³ לשקלו על ידו⁵⁴, הלה ושקלו על ידי עצמו⁵⁵: אם כבר נתרמה⁵⁶ התרומה - מעל השוקל⁵⁷; שהתורם תורם על העתיד להגבות⁵⁸, כמו שבארנו בשקלים⁵⁹, וכאלו הגיע שקל זה ללשכה, ולפיכך מעל⁶⁰. ואם עדין לא נתרמה תרומה - לא מעל⁶¹. ולעולם אין מועלין בשירי הלשכה⁶².

(50) תוספתא מעילה פרק א הלכה יג. (51) צרכי חולין. (52) ראב"ד וכסף-משנה מפרשים כוונת רבינו, שאם נתנו לחבירו וזה נהנה בו שניהם מעלו. והכסף-משנה מוסר מקור הדין בתוספתא מעילה שם. בתוספתא שלפנינו גירסא אחרת, המפריש שקלו לחבירו הרי זה מעל. (53) משנה שקלים פרק ב, ב. (54) בשביל המשלח. (55) בשביל עצמו. (56) בשעה ששקל. (57) השליח ששקל בשביל עצמו. (58) ולפיכך זכה הקדש בשקל זה בשעה שתרמו הראשון. (59) פ"ב ה"ט. (60) ההנאה היא שאם לא שקל, בית-דין ממשכנים אותו וגובים ממנו. וקיום מצוות מתן השקל אינה מעילה, מפני ש"מצוות לאו ליהנות ניתנו" (קיום מצוה אינה הנאה, אלא מילוי חוב שהטילה עליו התורה. רבינו בפירושו על המשנה לפי הירושלמי שם). (61) מפני שהשקל עדיין לא היה ברשות הקדש, בשעה

אותה בפחפציו או עד שיתן אותה במתנה. נתנה לחברו - הוא מעל, וחברו לא מעל; שאין מועל אחר מועל בשאר הקדשות, כמו שבארנו³⁴. וכל פויצא בזה.

(31) שנינו שם (יט): "נטל אבן או קורה של הקדש, הרי זה לא מעל. נתנה לחבירו - הוא מעל, וחבירו לא מעל". ובגמרא שם שאלו: "מאי שנא (מהו ההבדל) הוא, ומאי שנא חבירו?" ומתירן שמואל: בגזבר המסורות לו. ומפרש רבינו, שהמדובר במועל בזדון ולא נתחללו האבן והקורה, ולפיכך שאל, למה לא מעל חבירו, הרי במועל בזדון למדנו בה"ג שכולם מעלו? ומתירן שמואל שהמדובר כשהמועל הראשון נתנה לגזבר, אבל אם נתנה לאחר מעלו שניהם. ומכאן דבריו שבהלכה זו, אבל רש"י וראב"ד פירשו אחרת (ראה כסף-משנה). (32) ומה שאמרו: "מעל", הכוונה שעבר על איסור מעילה בקדשים, אבל אינו מביא אשם ואינו מוסיף חומש (ראה למעלה פרק א הלכה ג). ומה הכריחו להעמיד דין זה במעילה בזדון? מפני שקדשי בדק הבית מתחללים אחרי מעילתו של הראשון ואין השני מועל, כמו שנתבאר כמה פעמים. (33) אבל אם התכוון לגזולה - אע"פ שנגג ולא ידע שהוא של הקדש - מעל חבירו. (34) כמה פעמים בפרק זה.

ח. נטל אבן³⁵ או קורה של הקדש - לא מעל, שהרי לא נהנה עדין. בנה אותה בתוך ביתו - מעל³⁶. נתנה על גבי חלון שבתקרה ולא חברה - לא מעל עד שיודר תחתיה בשנה פרוטה, שאין זו הנהה הנכרת³⁷.

(35) משנה שם. (36) אף-על-פי שלא דר תחתיה. והטעם, מפני ששינה את הקורה וגם נהנה ממנה הנאה ניכרת. (37) הנחת הקורה בלי חיבור אינה הנאה ניכרת, שהרי אפשר לומר שלא לצרכי עצמו הניחה, גמרא שם.

ט. נטל³⁸ פרוטה של הקדש ונתנה לבפן, אף על פי שלא רחץ - מעל, שהרי נהנה בהיותו רוחץ בכל עת שירצה. וכן אם נתנה לאחד מפעלי אמונות - מעל, אף על פי שעדין לא עשו מלאכתו.

(38) משנה שם.

י. קנה בה חפץ³⁹ ולא משף: אם מן העובד פוכבים - מעל⁴⁰, ואם מן ישראל - לא מעל⁴¹.

(39) ושילם מחירה למוכר. (40) בקנה מן הגוי, מעות קונות לדברי הכל. (41) שלא קנה את החפץ כל זמן שלא משך אותו. וסובר רבינו, שאע"פ שמן התורה מעות קונות, כיון שתיקנו חכמים שלא יקנה בלי משיכה, הרי לא יצא הכסף מרשות המוכר (ראה כסף-משנה). ופלפלו האחרונים בזה, אם תקנת חכמים מועילה לבטל דין תורה בכעין זה. וצריך עיון.

יא. המוציא מעות הקדש בצרכיו על דעת שהן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואולי גירסא אחרת היתה לפני רבינו. (6) ואפילו שלא בדבר עבירה, אין אנו אומרים שידו כיד משלחו. (7) מפני שנעשה רצונו ונהנה בזה. (8) חתיכה לכל אחד. (9) קחו. (10) כפירוש של רב ששת, שם כ, ב. (11) בעל הבית מעל, מפי שנעשה רצונו. והשליח מעל, מפני שעשה על דעת עצמו ממש, והדגיש בפירוש שזה לא על דעת בעל הבית, אבל אם לא פירש שעושה על דעת עצמו, אפשר שחשב שבעל הבית אינו מקפיד על ההוספה, ומה שאמר "חתיכה", התכוון שלא יפחות (כסף-משנה בשם הר"י קורקוס).

ב. במה דברים אמורים? פשהו החתיכות מקדשי בְּדָק הַבֵּית; אֲכָל אִם הָיָה בֶּשֶׂר עוֹלָה¹² וְכִיּוֹצֵא בּוֹ¹³ - לֹא מְעַל אֲלָא הָאוֹכֵל¹⁴ בְּלִבּוֹ. שְׁהָרִי הוּא חֵיב בְּאִסוּר אַחַר יְתֵר עַל הַמְעִילָה¹⁵, וּבְכָל הַתּוֹרָה פְּלָה אִין שְׁלִיחַ לְדַבֵּר עֲבֵרָה¹⁶, אֲלָא בְּמַעֲיֵלָה לְבַדָּה שְׁלֹא יִתְעַרֵב עִמָּה אִסוּר אַחֵר¹⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מי ששגג ולקח הקדש או מעות... המשלח הוא שמועל... אין שליח לדבר עברה, אלא במעילה לבדה".

וידועה הקושיא, הרי ישנם עוד מקומות בהם מצוי שליח לדבר עבירה, בשליחות יד, בפיקדון ובטביחה ומכירה, ומדוע כתב שרק במעילה יש שליח לדבר עבירה. ותירצו שחיוב המשלח במעילה הוא מדין שליחות, אבל בשליחות יד וטביחה ומכירה אינו מצד שליחות אלא מתורת פושע, היינו שהפשיעה היא בדיבור עצמו שאמר לשלוח יד, וכן בטביחה ומכירה אין החיוב מצד שלוחו של אדם כמותו אלא על ההנאה שנהנה מהבשר או מהדמים.

ובפנימיות העניינים, הסיבה שרק במעילה מצוינו דין שליחות היא, מכיון שכל יהודי הוא שלוחו של הקב"ה לעשות מכל דבר שבעולם ענין של קדושה ודירה לקב"ה, אבל כדי שיהודי יעשה זאת בכוחו ומרצונו, חייבת להיות הבחירה החופשית – אפשרות של מעילה, מתוך תקוה ובטחון שסוף-סוף לא ידח ממנו נידח. ומשום כך אומרים אנו בכל התורה כולה "יש שליח לדבר עבירה" חוץ מבמעילה, כי בזה מתבטא תפקידו של יהודי להיות שלוחו של הקב"ה ולשמור על ענייני הקדושה שעשה בעולם, ושאר אחד לא יפגום בזה ח"ו.

(על-פי "ין מלכות" ספר עבודה, סימן סז, מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(12) תוספתא, מעילה פ"ב ה"ב. (13) דברים העומדים להקטרה. (14) שהרי נהנה. (15) נימוק למה לא מעל המשלח. (16) פלא, הלא גם בגנב וטבח יש שליח לדבר עבירה. ראה פ"ג מהל' גניבה ואבדה ה"ו, וב'משנה למלך' שם. (17) שאסור לאכול בשר עולה וכיוצא בו. ראה הל' מעשה הקרבנות פ"א (ראה משנה-למלך שם).

ששקלו בשביל עצמו. (62) מחלוקת ר' יהודה ור' מאיר בקידושין נד. ופסק כ"י (בירושלמי שם אמרו שמשנתנו ר' מאיר שנהא, שסובר מועלים בשיירים. ויש לתמוה על רבינו, שפסק כמשנתנו, ומסיים שאין מועלים בשיירים, וצריך עיון).

~ יום שני ה' תשרי ~

פְּרָק שְׁבִיעִי

(1) יבאר מי ששגג ולקח הקדש ונתנו לשליח בתורת חולין מי מעל, ודין אם עשה השליח מדעת עצמו.

א. מי ששגג² ולקח הקדש או מעות הקדש ונתנו לשליח להוציאו בתורת חלון: אם עשה השליח שליחותו - המשלח הוא שמועל; ואם לא עשה שליחותו, אלא עשה השליח מדעת עצמו³ - השליח הוא שמועל⁴. כיצד? בעל הבית שאמר לשלוחו: תן (לי) מאותו בשר לאורחין, הלך ונתן להן כפר; או שאמר לו: תן להן כפר, ונתן להן בשר; אמר לשלוחו: הבא לי מן החלון, והביא לו מן המגדל; או שאמר לו: הבא מן המגדל⁵, והביא לו מן החלון - השליח מעל. וכן כל פיוצא בזה. הלך השליח והביא מן החלון כמו שאמר לו, אף על פי שאמר השולח: לא היה בלבי שביא אלא מן המגדל - בעל הבית מעל; שהרי עשה שליחות מאמרו, ודברים שבלב אינן דברים. ואפלו היה השליח חרש או שוטה או קטן שאין להן שליחות⁶, אם עשה כמאמרו - בעל הבית מעל⁷, ואם לא עשה שליחותו - בעל הבית פטור. אמר לשלוחו: תן לאורחין חתיכה חתיכה⁸ של בשר, הלך השליח ואמר להן: טלו⁹ שתיים שתיים - בעל הבית מעל, שהרי נעשה דברו, והשליח פטור, מפני שהוא מוסיף על שליחות בעל הבית ולא עקר השליחות¹⁰. אכל אם אמר להם השליח: טלו שתיים שתיים מדעתי - שניהן מעלו¹¹. נטלו האורחים שלש שלש - אף האורחין מעלו, מפני שכל אחד מהן עשה שליחות חברו והוסיף מדעתו. נמצא חברו חייב, לפי שנעשו דבריו ולא נעקרה השליחות, והוא חייב על זה שהוסיף מדעתו.

(2) משנה, מעילה כ, א. (3) ושינה ממה שאמר המשלח. (4) מכיון שינה, אינו שליחו של המשלח במעשה זה, אבל אם לא שינה אלא הוסיף, מבאר רבינו דינו למטה בהלכה זו. אמנם כלל בדינו, שאין שליח לדבר עבירה, ואין מחייבים את המשלח, אבל מעילה יוצאה מן הכלל הזה. בקידושין מב, ב - למדו שבאיסור מעילה יש שליח לדבר עבירה. (5) במשנה, הגירסא: "לא היה בלבו מזה אלא מזה", ופירשו ב'תוספות', כגון שהיו שם כמה חלונות, ואומר בעל הבית לא נתכוונתי לחלון זה שהבאת ממנו אלא לחלון אחר, ונראה שגם רש"י מפרש כך, ופירושה מתקבל על הדעת.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ג. הנותן¹⁸ פרוטת הקדש לשלוחו ואמר לו: הבא לי בחציה גרות ובחציה פתילות, הלך והביא לו בקלה גרות או בקלה פתילות; או שאמר לו: הבא לי בקלה גרות או בקלה פתילות, הלך והביא בחציה גרות ובחציה פתילות - שניהם פטורים. בעל הבית לא מעל - שהרי לא נעשה שליחותו בפרוטה¹⁹; והשליח לא מעל - שהרי לא עקר שליחותו בפרוטה. אבל אם אמר לו: הבא לי בחציה גרות ממקום פלוני ובחציה פתילות ממקום פלוני, והלך והביא גרות ממקום פתילות ופתילות ממקום גרות - השליח מעל²⁰.

ז. אמר: פיס מפסי³³ הקדש, ושור משורי הקדש - מועלין בכלן³⁴ ומועלין במקצתן³⁵. כיצד עושה? מביא את הגדול שבהם ואומר: אם הקדש הוא - הרי הוא הקדש, ואם לאו - ההקדש בכל מקום שהוא מחלל על זה; ויהנה בקטן.

ח. המועל בפחות משוה פרוטה, בין בודון בין בשנגה - משלם את הקרן³⁶, ואינו חייב חמש ולא קרן. ויראה לי, שאינו לוקה³⁷ על פחות משוה פרוטה, אם היה מזיד.

ט. המפקיד³⁸ מעות אצל בעל הבית³⁹ ונשתמש בהן והוציא - בעל הבית מעל; שהרי אין לו רשות להשתמש בהן, ובעל הפקדון לא הרשהו.

י. הפקידן אצל שליח או חנוני⁴⁰ ולא היו חתומין ולא קשורין קשר משנה⁴¹, הואיל ויש לו רשות מן הדין להשתמש בהן, אם הוציאו - שניהם פטורין⁴²; בעל הפקדון פטור - שהרי לא אמר לו השתמש בהן, והחנוני פטור - מפני שאינן קשורין קשר משנה ולא חתומין, וכאלו השתמש ברשות.

יא. מי שמפקיד מעות אצל חנוני או שולחני, דעתו על-מנת שישתמשו בהן. (41) אם היו קשורים קשר משנה (בלתי רגיל) גילה המפקיד דעתו, שאינו רוצה שישתמש בהם השולחני. (42) הר"י קורקוס (מובא בכסף-משנה כאן)

יב. משנה, מעילה פ"ב ה"ג. (24) במשנה, שם כא, א - נאמר: שלח ביד פיקח וזכר עד שלא הגיע אצל חנוני, חנוני מעל. ורבינו כאן כותב "שליח מעל", ובפירושו על המשנה שם, מפרש שהמשנה מתכוונת לזכרו שניהם, המשלח והשליח. ראה רש"י שם, שפירש אחרת. (25) למעלה פ"א ה"ג. ומפני שלא נתחייב בקרבן מעילה, לא נתחללה הפרוטה. (26) שהרי כולם מזידים. (27) תוספתא, שם. ובמשנה-למלך כתב, שדין זה פלא בעיניו.

יג. וביצד²⁸ נעשה²⁹ פדי להציל החנוני מן החטא עד שיהיה מתר להשתמש בכל המעות? נוטל פרוטה של חלין או פלי כל שהוא ואומר: פרוטה של הקדש בכל מקום שהיא מחללת על זה; ותעשה אותה פרוטה או הפלי הקדש, ויתר החנוני

יד. משנה, שם כא, א. (19) ואין מעילה בפחות מפרוטה. (20) מפני ששינה בכל הפרוטה.

טו. נתיק²¹ לו שתי פרוטות ואמר לו: הבא לי אתרוג, והלך והביא לו פרוטה אתרוג ובפרוטה רמון - השליח מעל, ובעל הבית פטור, שהרי שלחו לקנות לו אתרוג ששוה שתי פרוטות. לפיכך, אם היה האתרוג שהביא לו בפרוטה אחת שוה שתי פרוטות - שניהם מעל²².

טז. משנה, שם. מחלוקת תנאים, ופסק כרבי יהודה. (22) גמרא, שם כא, א.

יז. השולח²³ פרוטה ביד שלוחו לקנות לו בה חפץ, ונזכר בעל הבית שהיא הקדש קדם שתגיע ליד החנוני - השליח מעל, שהוא שוגג²⁴, ובעל הבית קבר נזכר, ואין המזיד חייב בקרן מעילה, כמו שבארנו²⁵. נזכר אף השליח וידע שהיא הקדש קדם שתגיע לחנוני - שניהם פטורים²⁶ מקרן מעילה, והחנוני חייב שישלח אותה פרוטה שנתערכה במעותיו, שהרי הוא שוגג. הודיעו לחנוני שפרוטה שנתנו לו הקדש - שלשתי פטורין, ונתפס המקח להקדש²⁷.

יח. תוספתא, מעילה פ"ב ה"ג. (24) במשנה, שם כא, א - נאמר: שלח ביד פיקח וזכר עד שלא הגיע אצל חנוני, חנוני מעל. ורבינו כאן כותב "שליח מעל", ובפירושו על המשנה שם, מפרש שהמשנה מתכוונת לזכרו שניהם, המשלח והשליח. ראה רש"י שם, שפירש אחרת. (25) למעלה פ"א ה"ג. ומפני שלא נתחייב בקרבן מעילה, לא נתחללה הפרוטה. (26) שהרי כולם מזידים. (27) תוספתא, שם. ובמשנה-למלך כתב, שדין זה פלא בעיניו.

יט. וכיצד²⁸ נעשה²⁹ פדי להציל החנוני מן החטא עד שיהיה מתר להשתמש בכל המעות? נוטל פרוטה של חלין או פלי כל שהוא ואומר: פרוטה של הקדש בכל מקום שהיא מחללת על זה; ותעשה אותה פרוטה או הפלי הקדש, ויתר החנוני

כ. משנה, מעילה פ"ב ה"ג. (24) במשנה, שם כא, א - נאמר: שלח ביד פיקח וזכר עד שלא הגיע אצל חנוני, חנוני מעל. ורבינו כאן כותב "שליח מעל", ובפירושו על המשנה שם, מפרש שהמשנה מתכוונת לזכרו שניהם, המשלח והשליח. ראה רש"י שם, שפירש אחרת. (25) למעלה פ"א ה"ג. ומפני שלא נתחייב בקרבן מעילה, לא נתחללה הפרוטה. (26) שהרי כולם מזידים. (27) תוספתא, שם. ובמשנה-למלך כתב, שדין זה פלא בעיניו.

כא. משנה, מעילה פ"ב ה"ג. (24) במשנה, שם כא, א - נאמר: שלח ביד פיקח וזכר עד שלא הגיע אצל חנוני, חנוני מעל. ורבינו כאן כותב "שליח מעל", ובפירושו על המשנה שם, מפרש שהמשנה מתכוונת לזכרו שניהם, המשלח והשליח. ראה רש"י שם, שפירש אחרת. (25) למעלה פ"א ה"ג. ומפני שלא נתחייב בקרבן מעילה, לא נתחללה הפרוטה. (26) שהרי כולם מזידים. (27) תוספתא, שם. ובמשנה-למלך כתב, שדין זה פלא בעיניו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לטובת ההקדש, כדי שאפשר יהיה להקריב את הבהמה לתמידים ומוספים, שהרי אין מקריבים קרבנות חובה של ציבור, אלא כשנקנו משקלים שנתרמו באותה שנה.

ד. כְּשֹׁבוֹנִין בַּמִּקְדָּשׁ - אֵין לוֹקְחִין עֲצִים וְאֲבָנִים מִן הַהִקְדָּשׁ, וְלֹא בּוֹנִין אֶת הַבִּנְיָן עַל דַּעַת שֶׁהוּא קִדְשׁ, אֶלָּא בּוֹנִין הַכֹּל מִן הַחֹלִי; גִּזְרָה שֶׁמֵּא יִהְיֶה בְּצֶל הַבִּנְיָן אוֹ יִשְׁעוֹן עַל אֶבֶן אוֹ קֹרֶה בְּשַׁעַת מְלֹאכָה. וְאַחַר שִׁישְׁלֵם הַבִּנְיָן מְחַלְלִין מַעוֹת הַהִקְדָּשׁ עַל הַבִּנְיָן.⁸ וְאִם צָרְכוּ הַגִּזְבְּרִין לַעֲצִים לַקִּדְשׁ לְאוֹתוֹ הַיּוֹם בְּלִבְד - לוֹקְחִין אוֹתָן מִמַּעוֹת הַהִקְדָּשׁ; שֶׁהֲרִי אֵינָן מְתַאֲחָרִין יָמִים כְּדִי שֶׁיִּחְוֹשׁ לְהֵן שֶׁמֵּא יִשְׁעוֹן אֲדָם עֲלֵיהֶן וְיִמְעוֹל.

7) קונים במעות חולין או בהקפה. 8) ומשלמים במעות הללו, שיצאו לחולין.

ה. כְּשֶׁפּוֹסְקִין⁹ עִם הָאֲמָנִין לְבָנוֹת בַּמִּקְדָּשׁ וּבְעֲזָרוֹת - פּוֹסְקִין עִמָּהֶן כֶּךָ וְכָךְ אִמָּה כֶּכָךְ וְכָךְ סֹלַע בְּאִמָּה בַּת עֲשָׂרִים אֶצְבָּעִים¹⁰, וְכִשְׁמוֹשְׁחִין¹¹ לְהֵן מֵה שֶׁבָנוּ - מוֹשְׁחִין וּמְחַשְׁבִּין לְהֵן בְּאִמָּה גְדוּלָה בַּת עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעִים¹² אֶצְבָּעוֹת, כְּדִי שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לְיָדֵי מַעֲלֵלָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין מִדְּקָדְקִין בְּמִשְׁיַחָה¹³.

9) קובעים שכרם. 10) היינו חמשה טפחים. 11) כשמודדים. 12) באמה גדולה בת ששה טפחים. 13) כלומר, אי אפשר לצמצם ולמדוד בדיוק.

ו. תָּנַאי בֵּית דִּין שִׁיְהִיו הַכֹּהֲנִים גְּאוֹתִין בְּמִלַּח וּבְעֲצִים בְּאֲכִילַת קִרְבָּנוֹת שְׂאוּכְלִין בְּחֻלְקָן; אֶבֶל לֹא יִתְּנוּ מִלַּח הַמִּקְדָּשׁ בְּחֻלְקֵין שְׁלֵהֶן.

ז. מִלַּח שֶׁעַל גְּבֵי הָאֲבָרִים¹⁴ - מוֹעֲלִין בּוֹ¹⁵; שֶׁעַל גְּבֵי הַכֶּבֶשׁ¹⁶ וְשֶׁעַל רֹאשׁ הַמְּזֻבָּח¹⁷ - אֵין מוֹעֲלִין בּוֹ.

14) האיברים (אימורים) שמקטירים על המזבח טעונים מליחה שנאמר (ויקרא ב, יג): על כל קרבנך תקריב מלח. 15) בכל דבר העומד להקטרה על המזבח. בגמרא מנחות שם למדו דין זה מהכתוב (יחזקאל מג, כד) "והשליכו עליהם הכהנים מלח והעלו אותם לה" משמע שגם המלח נקרא עולה. 16) בתוספתא שם אמרו, שאת הקומץ מולחים על הכבש (המעלה, שבה עולים הכהנים למזבח). 17) מפני שהמלח אינו ראוי לכלום (רש"י במנחות שם).

ח. רָאוּי לְאָדָם לְהִתְבּוֹנֵן בְּמִשְׁפָּטֵי הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה וְלִידַע סוּף עֲנִינָם כְּפִי כְחוֹ. וְדָבָר שֶׁלֹּא יִמָּצֵא לוֹ טַעַם וְלֹא יִדַע לוֹ עֲלָה¹⁸ - אֵל יִהְיֶה קָל בְּעֵינָיו¹⁹. וְלֹא יִהְרַס²⁰ לְעֹלוֹת אֶל ה', פֶּן יִפְרוֹץ בּוֹ. וְלֹא תִהְיֶה מִחְשְׁבָתוֹ בּוֹ כְּמִחְשְׁבָתוֹ בְּשֶׁאֵר דְּבָרֵי הַחַל. בּוֹא וּרְאֵה כְּמָה הַחֲמִירָה תּוֹרָה בְּמַעֲלֵלָה! וּמָה אִם עֲצִים וְאֲבָנִים וְעֶפֶר וְאָפֶר, בֵּינָן שֶׁנִּקְרָא שֵׁם אֲדוֹן הָעוֹלָם עֲלֵיהֶם בְּדָבָרִים בְּלִבְד²¹ נִתְקַדְּשׁוּ, וְכָל הַנּוֹהֵג בָּהֶן מְנַהֵג חַל - מַעַל בָּהֶן, וְאִפְלוּ הִנֵּה שׂוֹגֵג צָרִיךְ

מקשה על רבינו מברייתא בבא-מציעא מג, ב - ששנינו: "מעל הגזבר" (המפקיד). ונראה שרבינו מסתמך על משנתנו שנאמר בה סתם לא מעל, ולא אמרו: המפקיד מעל. ומשמע שאין כאן מעילה כלל.

יא. הָאִשָּׁה⁴³ שֶׁהִכְנִיסָה מַעוֹת שֶׁל הַקִּדְשׁ⁴⁴ לְבַעֲלָהּ, אוֹ שֶׁהִקְדִּישׁ מוֹרִישָׁה וְנָתַתּוּ וְנָפְלוּ לָהּ הַקְּדוּשׁוֹת בִּירְשָׁה⁴⁵ - לְכַשְׁיוּצִיא הַבַּעַל הַמַּעוֹת בְּחֻפְצָיו יִמְעַל⁴⁶.

43) מימרא של רבא, בבא-מציעא צו, ב. 44) שהיו בידה לפני שנישאת. 45) אחר שנישאת. 46) אם לא ידע שהן נכסי הקדש, אבל לפני כן אינו מועל אע"פ שנכנסו לרשות ע"פ תקנת חכמים, שהבעל זוכה בנכסי אשתו לאכול פירותיהם. והטעם, מפני שאינו רוצה לזכות בנכסי הקדש, והאשה גם כן אינה מועלת מפני שאינה מקנה לבעלה את הנכסים מרצונה אלא חכמים הקנו לו.

~ יום שלישי ו' תשרי ~

פֶּרֶק שְׁמִינִי
1) יבאר הפועלים בהקדש שפסקו עמהם מזונות אם יאכלו מגרוגרות של הקדש.

א. הַפּוֹעֲלִים שֶׁהֵן עוֹשִׂין בְּהִקְדָּשׁ, אֵף עַל פִּי שֶׁפָּסְקוּ עִמָּהֶן מְזוֹנוֹת² - לֹא יֵאָכְלוּ מִגְּרוּגְרוֹת שֶׁל הַקִּדְשׁ, וְאִם אֶכְלוּ - מַעֲלוּ. אֶלָּא הַהִקְדָּשׁ נוֹתֵן לָהֶם דְּמֵי מְזוֹנוֹת.

2) במשנה אמרו סתם: הפועלים לא יאכלו מן גרוגרות הקדש, ופירש רש"י אף על פי שכתבה תורה (דברים כג, כה) "כי תבא בכרם רעך ואכלת ענבים כנפשך שבעך" היינו בחולין אבל לא של הקדש. ובבבא מציעא פז: דרשו "רעך" ולא של הקדש. ורבינו מוסיף שאפילו אם הקדש חייב במזונותיהם אסור להם לאכול מהפירות שהם עסוקים בהם.

ב. הִדְּשׁ כְּרִשְׁיֵי הַקִּדְשׁ - הֲרִי זֶה חוֹסֵם אֶת הַפֶּרָה. שְׁנֵאמַר: לֹא תַחֲסֵם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ - דִּישׁ הֲרָאוּי לוֹ³.

3) בגמרא: "ולא דיש של הקדש", ואם נפרש הדברים כפשוטם יצא שהתיבה "בדישו" משמעותה דיש של השור והלא הוא של בעל הבהמה? ולכן פירש רבינו "דישו" - הראוי לו.

ג. אֵין מְחַלְלִין אֶת הַהִקְדָּשׁ עַל הַמְּלֹאכָה, אֶלָּא עַל הַמַּעוֹת. בְּיַצֵּד? אֵמֵן שֶׁעֲשָׂה מְלֹאכָה בְּהִקְדָּשׁ בְּמִנְה - אֵין נוֹתְנִין לוֹ בְּהִמַּת הַקִּדְשׁ אוֹ טְלִית הַקִּדְשׁ בְּשִׁכְרוֹ, עַד שֶׁמְחַלְלִין אוֹתָן עַל הַמַּעוֹת⁵, וְאַחַר שִׁיעֲשׂוּ חֲלִין נוֹתְנִין אוֹתָן לְאֵמֵן בְּשִׁכְרוֹ, אִם רָצוּ, וְחֻזְרִין וְלוֹקְחִין מִמֶּנּוּ בְּהִמָּה מְתוֹרֵמַת הַלְּשָׁפָה⁶.

4) דברים הראויים להקדש. 5) פירוש, בתחילה מפרישים שכרם ממעות הקדש ויצאו המעות לחולין ואחר כך מחללים את הבהמה על אותן המעות. 6) כל זה עושים

~ יום רביעי ז' תשרי ~

לך אֶזְבַּח זִבְחַת תּוֹרָה וּבָשָׂם ה' אֶקְרָא

סֵפֶר תְּשִׁיעֵי וְהוּא

סֵפֶר קַרְבָּנוֹת

הַלְכוּתוֹ שֶׁשׁ. וְזֶהוּ סְדוּרָן:

א. הַלְכוּת קַרְבֵּן פֶּסַח. ב. הַלְכוּת חֲגִיגָה. ג. הַלְכוּת בְּכוֹרוֹת. ד. הַלְכוּת שְׁגָגוֹת. ה. הַלְכוּת מִחְסְרֵי כִפָּרָה. ו. הַלְכוּת תְּמוּרָה.

הַלְכוּת קַרְבֵּן פֶּסַח

יֵשׁ בְּכֻלָּן שֶׁשׁ עֲשָׂרָה מִצְוֹת. אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם עֲשָׂרָה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטֵן: (א) לִשְׁחַט אֶת הַפֶּסַח בְּזִמְנוֹ. (ב) שְׁלֹא לִזְבַּח אוֹתוֹ עַל הַחֶמֶן. (ג) שְׁלֹא תִלֵּין אִמּוּרָיו. (ד) לִשְׁחַט פֶּסַח שְׁנֵי. (ה) לֶאֱכַל בֶּשֶׂר הַפֶּסַח עַל מִצֵּה וּמְרוֹר בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עֶשְׂרִי. (ו) לֶאֱכַל פֶּסַח שְׁנֵי עַל מִצֵּה וּמְרוֹר בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עֶשְׂרִי לַחֲדָשׁ הַשְּׁנִי. (ז) שְׁלֹא יֵאָכֵל נֶאֱמַר וּמִבְּשָׁל. (ח) שְׁלֹא יוֹצִיא מִבְּשָׂר הַפֶּסַח חוּץ לַחֲבוּרָה. (ט) שְׁלֹא יֵאָכֵל מִמֶּנּוּ מוֹמֵר. (י) שְׁלֹא יֵאָכֵל מִמֶּנּוּ תוֹשֵׁב וְשֹׁכֵר. (יא) שְׁלֹא יֵאָכֵל מִמֶּנּוּ עֶרְל. (יב) שְׁלֹא יִשְׁפֹּר בּוֹ עֵצִים. (יג) שְׁלֹא יִשְׁפֹּר עֵצִים בְּפֶסַח שְׁנֵי. (יד) שְׁלֹא יִשְׁאִיר מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר. (טו) שְׁלֹא יִשְׁאִיר מִפֶּסַח שְׁנֵי לְבֶקֶר. (טז) שְׁלֹא יִשְׁאִיר מִבְּשָׂר חֲגִיגַת אַרְבַּעַת עֶשְׂרִי עַד יוֹם שְׁלִישִׁי.

וּבְאִוָּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרְקִים אֵלּוּ:

פָּרֵק רִאשׁוֹן

1) יבאר שמצות-עשה לשחוט הפסח בארבעה עשר בניסן, ומאיזה מין יהיה והיכן שוחטין אותו.

א. מִצְוֹת עֲשֵׂה לִשְׁחַט אֶת הַפֶּסַח בְּאַרְבַּעַת עֶשְׂרִי לַחֲדָשׁ נִסָּן² אַחַר חֲצוֹת³. וְאֵין שׁוֹחֲטִין אֵלָּא מִן הַבְּבָשִׁים אוֹ מִן הָעִזִּים בְּלֶבֶד זָכָר בֶּן שָׁנָה⁴. וְאֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה חַיִּבִּין בְּמִצְוָה זוֹ⁵.

2) כמו שנאמר (שמות יב, ו) "והי' לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחודש הזה ושחטו אותו וגו'". 3) כמו שנאמר (שם) "ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים". ובין הערבים נקרא משעה שהצל נוטה, והוא משש שעות ולמעלה (רש"י שמות שם). ובמכילתא בא: ר' אומר הרי הוא אומר (דברים טז, ו) שם תזבח את הפסח בערב, שומע אני כמשמעו ת"ל (שם) מועד צאתך ממצרים, אימתי יצאו (שמות יב, מא). ר' נתן אומר מנין לבין הערבים שהוא משש שעות ולמעלה, אע"פ שאין ראוי לדבר, זכר לדבר "קדשו עלי' מלחמה קומו ונעלה בצהריים, או לנו

בְּפָרָה²²; קָל וְחֹמֶר לַמִּצְוֹת שֶׁחֻקָּן לָנו הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁלֹא יִבְעַט הָאָדָם בְּהֵן מִפְּנֵי שְׁלֹא יִדַע טַעְמָן, וְלֹא יַחֲפֵה דְבָרִים אֲשֶׁר לֹא בֵּן עַל הַשָּׁם, וְלֹא יַחֲשֹׁב בְּהֵן מִחֲשַׁבְתּוֹ כְּדַבְּרֵי הַחַל. הָרִי נֹאמֵר בַּתּוֹרָה: וּשְׁמַרְתֶּם אֶת כָּל חֻקֹּתַי וְאֶת כָּל מִשְׁפָּטַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם. אָמְרוּ חֲכָמִים: לַחֵן שְׁמִירָה וְעִשְׂיָה לַחֻקִּים כַּמִּשְׁפָּטִים. וְהַעֲשִׂיָה יְדוּעָה, וְהִיא שְׁמִיעָה הַחֻקִּים. וְהַשְׁמִירָה - שְׁמִירָה בְּהֵן וְלֹא יִדְמָה שֶׁהֵן פְּחוּתִין מִן הַמִּשְׁפָּטִים. וְהַמִּשְׁפָּטִים הֵן הַמִּצְוֹת שֶׁטַעְמָן גָּלוּי וְטוֹבַת עֲשִׂיתָן בְּעוֹלָם הִנֵּה יְדוּעָה, כְּגוֹן אִסוּר גְּזֵל, וּשְׁפִיכוֹת דָּמִים, וְכַבּוּד אָב וְאָם. וְהַחֻקִּים הֵן הַמִּצְוֹת שֶׁאֵין טַעְמָן יְדוּעָה. אָמְרוּ חֲכָמִים: חֻקִּים חֻקֹּתַי לָךְ, וְאֵין לָךְ רִשּׁוּת לְהַרְהֵר בְּהֵן. וְיִצְרוּ שֶׁל אָדָם נֹקְפוּ בְּהֵן, וְאִמּוֹת הָעוֹלָם מְשִׁיבִין עֲלֵיהֶן. כְּגוֹן אִסוּר בֶּשֶׂר חִזְרִי וּבֶשֶׂר בְּחֵלֶב, וְעִגְלָה עֲרוּפָה, וּפְרָה אֲדָמָה, וְשִׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח. וְכִמְהָ הִיָּה דוּד הַמֶּלֶךְ מִצְטַעֵר מִן הַמִּינִים וּמִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁהִיוּ מְשִׁיבִין עַל הַחֻקִּים. וְכֵן זְמַן שֶׁהִיוּ רוֹדְפִין אוֹתוֹ בַּתְּשׁוּבוֹת הַשֶּׁקֶר שְׁעוֹרוּכִין לְפִי קֶצֶר דַּעַת הָאָדָם, הִיָּה מוֹסִיף דְּבִקּוֹת בַּתּוֹרָה. שְׁנֹאמֵר: טַפְלוֹ עָלַי שֶׁקֶר זָדִים, אֲנִי בְּכָל לַב אֲצַר פְּקוּדֵיךְ. וְנֹאמֵר שֶׁם בְּעֵנֶיךָ: כָּל מִצְוֹתֶיךָ אֲמוּנָה, שֶׁקֶר רְדִפוּנִי, עֲזֹרָנִי. וְכֵן הַקַּרְבָּנוֹת כֵּן מְכַלֵּל הַחֻקִּים הֵן²³. אָמְרוּ חֲכָמִים²⁴, שֶׁבְּשִׁבִיל עֲבוֹדַת הַקַּרְבָּנוֹת הָעוֹלָם עוֹמֵד. שֶׁבְּעִשְׂיַת הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים זוֹכִין הַיִּשְׂרָאֵל לַחֲנִי הָעוֹלָם הַבָּא. וְהַקְּדִימָה תּוֹרָה צְוִי עַל הַחֻקִּים, שְׁנֹאמֵר: וּשְׁמַרְתֶּם אֶת חֻקֹּתַי וְאֶת מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וְחֵי בָהֶם.

18) סיבה, נימוק. 19) אל יזלזל בו. 20) על פי הכתוב במתן תורה (שמות יט, כד): "אל יהרסו לעלות אל ה' פן יפרץ בם". 21) שאמר הרי זה קודש. 22) מחוייב להביא קרבן אשם. 23) שלא נתגלו טעמם. 24) אבות פרק א משנה ב: "על שלושה דברים העולם עומד ... ועל העבודה" ופירש רבינו שם: עבודת הקרבנות.

סֵלְקוּ לָהּ הַלְכוּת מַעֲלָה בְּסִיעֵתָא דְשִׁמְיָא

נִגְמַר סֵפֶר שְׁמִינִי, וְהוּא סֵפֶר עֲבוּדָה.

הַלְכוּתוֹ תִּשְׁעָ, וּפְרָקָיו חֲמִשָּׁה וְתִשְׁעִים, וְאֵלּוּ הֵן: הַלְכוּת בֵּית הַבְּחִירָה - שְׁמוּנָה פְּרָקִים. הַלְכוּת פְּלִי הַמְקַדָּשׁ - עֲשָׂרָה פְּרָקִים. הַלְכוּת בִּיאַת הַמְקַדָּשׁ - תִּשְׁעָה פְּרָקִים. הַלְכוּת אִסוּרֵי מִזְבֵּחַ - שְׁבַעַת פְּרָקִים. הַלְכוּת מַעֲשֵׂה הַקַּרְבָּנוֹת - תִּשְׁעָה עֶשְׂרִי פְּרָקִים. הַלְכוּת תְּמִידִין וּמוֹסְפִין - עֲשָׂרָה פְּרָקִים. הַלְכוּת פְּסוּלֵי הַמְקַדָּשִׁין - תִּשְׁעָה עֶשְׂרִי פְּרָקִים. הַלְכוּת עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים - חֲמִשָּׁה פְּרָקִים. הַלְכוּת מַעֲלָה - שְׁמוּנָה פְּרָקִים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דָּם הַפֶּסַח¹⁸ אֶחָדָיו. וְאִם נִזְרַק דָּם הַפֶּסַח קִדְּם דָּם הַתְּמִיד - פְּשָׁרָיו¹⁹.

(12) ראה למעלה הלכה א והערה ב. (13) משנה פסחים סא: "שחטו קודם חצות פסול, משום שנאמר (שמות יב, ו) בין הערבים". (14) פסחים נח: "יאחר דבר (=פסח) שנאמר בו "בערב" ו"בין הערבים", לדבר (=תמיד) שלא נאמר בו בערב, אלא בין הערבים". (15) מהטעם הנ"ל שיאחר דבר וכו', ואף בקטורת והטבת הנרות לא נאמר אלא "בין הערבים" (שם נט. בבביתא השניה). (16) משנה שם סא. שאע"פ שצריך לאחרו – אין זה אלא למצוה, אבל אין זה פוסל בדיעבד (רשי" שם). (17) "ממשמש בו ומניעו כדי שלא יקרוש" (פירוש המשניות פסחים שם). וראה להלן הלכה יג והערה נח. (18) המדובר כשכבר שחט התמיד, אבל לכתחילה צריך להקריב הפסח ואחר-כך לשחוט התמיד (פרק ט מהלכות תמידין ומוספין הלכה ג – הגר"א). (19) פסחים שם. וכמבואר למעלה בסמוך.

ה. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפֶּסַח בְּזַמְנוֹ²⁰ וְהָיָה לוֹ פְּזִית חֲמִין בְּרִשּׁוֹתָיו - לֹאֶהָ; וְלֹאֶהָ²¹; שֶׁנֶּאֱמָר: לֹא תִזְבַּח עַל חֲמִין דָּם זָבָחִי - שְׁלֹא יִזְבַּח הַפֶּסַח וְהַחֲמִין קָיָם²². אֶחָד²³ הַשּׁוֹחֵט וְאֶחָד הַזּוֹרֵק אֶת הַדָּם וְאֶחָד הַמְקַטֵּיר אֶת הָאֲמֹרִיִּין²⁴, אִם הָיָה בְּרִשּׁוֹת אֶחָד מֵהֶם אוֹ בְּרִשּׁוֹת אֶחָד מִבְּנֵי חֲבוּרָה שְׂאוּכְלִין פֶּסַח זֶה פְּזִית חֲמִין בְּשַׁעַת הַקְּרָבָתוֹ - הָרִי זֶה לֹאֶהָ, וְהַפֶּסַח פְּשָׁרָיו²⁵.

(20) ש"בעת שחיטת הפסח והוא בין הערבים לא יהיה ברשותו חמץ" (ספר המצוות ל"ת קטו). (21) במשנה (שם ג.ג.): "השוחט את הפסח על החמץ עובר בלא-תעשה", וכיון שהוא לאו שיש בו מעשה ואינו ניתק לעשה – לוקים עליו. ומשמע מירושלמי פסחים פ"ה הלכה ד שאינו לוקה אלא בכזית. (22) שם ה. (23) שם סג: (24) "אימורין נקראים הנתחים הנשרפים מן הקרבן על גבי המזבח, והם מקרבן פסח האליה הדבוקה בעצם העצה והחלב המכסה את הקרב והכליות וחלביהן ויותרת הכבד עמהן" (פיה"מ פסחים סד:), ו"אימורים" הוא מלשון אמירה, שאמר ה' לשורפם (הקדמת הרמב"ם לפיה"מ לסדר קדשים). (25) תוספתא פ"ד דפסחים, וירושלמי פ"ה דפסחים ה"ד.

ו. דָּם הַפֶּסַח טֵעוֹן שְׁפִיכָה²⁶ פִּנְגָד הַיְסוּד²⁷. וְאֶחָד שְׁשׁוּפְכִים דָּמוֹ מִפְּשִׁיטִים אוֹתוֹ²⁸ וְקוֹרְעִין אֶת בִּטְנוֹ וּמוֹצִיאִין אֶת אֲמֹרֵי²⁹ וּמְקַטִּירִין אוֹתוֹן חֲלָבִין כָּל זָבַח וְזָבַח לְבַד³⁰. וְבַעַל הַזָּבַח נוֹטֵל פְּסָחוֹ עִם הָעוֹר שְׁלוֹ³¹ וּמְבִיא לְבֵיתוֹ לִירוּשָׁלַיִם³² וְצוֹלְהוֹ וְאוֹכְלוֹ לְעֶרְב³³.

(26) בנחת מן המזרק לקיר המזבח, ולא לזרוק מרחוק מן המזרק למזבח (זבחים לז). (27) של המזבח (פסחים סד:). והיינו בשלש זוויות המזבח חוץ מקרן מזרחית דרומית שלא היה לה יסוד, כמבואר במדות פ"ג משנה א. (28) מפשיטים את עורו מעליו. (29) משנה פסחים סד: (30) "שלא יערב חלביו של זה בזה" (גמ' שם). משום

כי פנה היום כי ינטו צללי ערב" (ירמי' ו, ד). (4) שנאמר (שמות שם, ה) "שה תמים זכר בן שנה יהי' לכם, מן הכבשים ומן העזים תקחו". (5) כרבי יהודא ורבי יוסי שלמדו כן ממה שנאמר (שם שם, ד) "במכסת נפשות", ולא נאמר "במכסת אנשים", הרי שגם נשים במשמע (פסחים צא: ורשי" שם). ולענין פסח שני, עיין להלן בפ"ב הלכה ד, פ"ה הלכה ח, ופ"ז הלכה ג.

ב. וּמִי שֶׁבָטַל מִצְוָה זוֹ בְּזִדּוֹן יַעֲרַב יוֹם אֶרְבָּעָה עָשָׂר וְלֹא הִקְרִיב, וְהוּא לֹא טָמֵא וְלֹא בְדָרְךָ רְחוּקָה - הָרִי זֶה חֵיב פְּרִת⁶. וְאִם בְּטִלָּה בְּשִׁגְגָה - פְּטוּר⁷.

(6) שנאמר (במדבר ט, יג) "והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה, והדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההיא מעמיה". וכנראה שאף אם הקריב פסח שני, כיון שהזיד בראשון חייב כרת. וכן מפורש בספר המצוות (עשה נו) וז"ל: "וכך גם כן הזיד בראשון והקריב בשני הוא חייב לדעת רבי, לפי שאין אצלו השני תשלומין לראשון, וההלכה בכל זה כרבי" (פסחים צג). אבל להלן בפרק ה"ב, כתב: "הזיד ולא הקריב בראשון הרי זה מקריב בשני, ואם לא הקריב בשני אע"פ ששגג הרי זה חייב כרת, שהרי לא הקריב במועדו והיה מזיד". הרי שאם הקריב בשני, אינו חייב כרת על הראשון. (7) מכרת. ואינו מביא קרבן "שכל עבירה שחייבין על זדונה כרת, חייבין על שגגתה חטאת חוץ משלש עבירות וכו' הפסח והמילה מפני שהן מצוות-עשה, וחטאת אין מביאים אלא על שגגת לא-תעשה" (פ"א מהלכות שגגות ה"ב).

ג. אִין שׁוֹחֲטִין אֶת הַפֶּסַח אֶלָּא בְּעֶזְרָה⁸, בְּשִׁאָר הַקְּדָשִׁים⁹. אֶף בְּשַׁעַת הַתָּר הַבְּמוֹת לֹא הָיָה מְקַרְבִּין אֶת הַפֶּסַח בְּבִמַת יַחִיד¹⁰. וְכָל הַמְקַרְבִּים אֶת הַפֶּסַח בְּבִמַת יַחִיד - לֹאֶהָ; שֶׁנֶּאֱמָר: לֹא תִזְבַּח אֶת הַפֶּסַח בְּאֶחָד שְׁעָרֶיךָ. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה¹¹ לְמַדוֹ, שֶׁזֶוֹ אֶהְיֶה לְשׁוֹחֵט בְּבִמַת יַחִיד אֶפְלוֹ בְּשַׁעַת הַתָּר הַבְּמוֹת.

(8) כן הוא במשנה (זבחים נו:): "הבכור והמעשר והפסח קדשים קלים שחיטתן בכל מקום בעזרה", משום שנאמר (דברים טז, ו) "כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך לשכן שמו, שם תזבח את הפסח" (קריית ספר). (9) כמבואר בזבחים פרק איזהו מקומן. (10) משנה במגילה ט: "אין בין במה גדולה (=במה ציבורית) לבמה קטנה (=במת יחיד) אלא פסחים" (שאין מקריבים אותו בבמת יחיד). (11) זבחים קיד:

ד. שְׁחִיטַת הַפֶּסַח - אַחַר חֲצוֹת¹²; וְאִם שְׁחָטוּ קִדְּם חֲצוֹת - פְּסוּל¹³. וְאִין שׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ אֶלָּא אַחַר תְּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְבִים¹⁴. אַחַר שְׂמֻקְטִירִין קְטֹרֶת שֶׁל בֵּין הָעֶרְבִים וְאַחַר שְׂמֻטִּיבִין אֶת הַנְּרוֹת¹⁵ מִתְחִלִּין לְשַׁחֵט אֶת הַפֶּסַח עַד סוֹף הַיּוֹם. וְאִם שְׁחָטוּ אַחַר חֲצוֹת¹⁶ קִדְּם תְּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְבִים - פְּשָׁרָיו. וְהָיָה אֶחָד מִמֶּרְס בְּדָם הַפֶּסַח¹⁷ עַד שִׁזְרַק דָּם הַתְּמִיד, וְאַחַר כֵּן יִזְרַק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

44) אין צורך להמתין עד שיגיעו עוד בני אדם כדי להשלים עד למספר תשעים, אלא נכנסים וכו'. (45) פסחים שם. ומה שיוצאים העשרה בעת שנכנסים העשרה, הוא כדי שיהיה ניכר שיש כאן שלש כתות, שאם לא כן יראה הדבר כאילו עשרה אלו רק נוספו על אלו שבפנים ואין כאן ג' כתות (מאירי פסחים שם).

יא. היו פחות מחמשים - אין שוחטין את הפסח לכתחלה⁴⁶. [ואם שחטו - פשוט⁴⁷]. ואם שחטו פלן בבת אחת⁴⁸ - פשוט⁴⁹. כיצד נשחט⁵⁰? נכנסה הפת הראשונה עד שתמלא העזרה, ונועלין דלתות העזרה ומתחילין לשחט את פסחיהן. וכל זמן שהן שוחטין ומקריבין קוראים הלויים את ההלל⁵¹. אם גמרו ההלל ועדין לא שלמה הפת מלהקריב - שונים⁵²; ואם שנו ולא שלמו להקריב - משלשין. ומעולם לא שלשו⁵³.

46) פסחים שם. שבפחות מחמשים אי אפשר שיהיו שלוש כתות. (47) בדפוס רומי ובכ"י תימן ליתא. וכן נכון שזה כלול בהא דלהלן. (48) בדפוס רומי: "בבת אחת". (49) קידושין מא: "מנין שכל ישראל כולן יוצאין בפסח אחד, שנאמר (שמות יב) ושחטו אותו" (אור שמח). ובמכילתא דרשב"י (יב, מז): "יכול, אם שחטו בבת אחת יהא פסול, תלמוד-לומר כל עדת ישראל יעשו אותו". (50) משנה בפסחים סד. (51) תופסתא פסחים פ"ד. (52) קוראים הלויים פעם שניה. (53) לא הספיקו לגמור את כל ההלל בפעם השלישית (רש"י סוכה נד:), "לפי שהיו שם כהנים מרובין ומהירים במלאכתן" (פסחים שם, רש"י).

יב. על פל קריאה וקריאה⁵⁴ תוקעין שלש תקיעות בחצוצרות⁵⁵: תקיעה תרועה ותקיעה⁵⁶. הואל ואין לו נסכים לתקע בשעת נסוה, תוקעין בשעת שחיטה⁵⁷.

54) של ההלל. שכתוב (דברי הימים ב, ה, יג) "ויהי כאחד למחצצרים ולמשוררים להשמיע קול אחד להלל ולהודות לה'" (קריית ספר). (55) שכתוב (במדבר י, י) "ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם", ובספרי זוטא: "על עולותיכם, אלו עולות חובה. ועל זבחיכם, זו זביחת הפסח". (56) משנה פסחים סד. "תקעו הריעו ותקעו". (57) ירושלמי פסחים פ"ה ה"ה: "תמיד שיש לו נסכים תוקעים לנסכים, פסח שאין לו נסכים תוקעין לשחיתו".

יג. הפהנים⁵⁸ עומדים שורות שורות ובידיהן מזרקי כסף ומזרקי זהב. שורה שפלה כסף - כסף, שורה שפלה זהב - זהב. ולא היו מערבים, פדי שיהיה להם נוי⁵⁹. ולא היו למזרקיין שולים⁶⁰, פדי שלא יניחום ויקרש הדם⁶¹.

58) משנה פסחים שם. (59) שם סד: (60) שם סד. אלא שתחתיתם עגולה. (61) יקפא הדם ולא יהיה ראוי לזריקה (רש"י שם). [שכן אמרו במנחות כא. בדם חטאות הפנימיות

שנאמר (ויקרא ג, יא) והקטירו בלשון יחיד (שם). (31) שם סה: "תנא, כל אחד ואחד נותן פסחו בעורו". (32) משנה זבחים נו: "הבכור והמעשר והפסח קדשים קלים וכו' ונאכלין בכל העיר (=ירושלים)". ועיין להלן בפ"ד ה"ג: "הפסח שיצא מירושלים ישרף מיד". (33) כמו שנאמר (שמות יב, ח): "ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש".

ז. המניח אמורים³⁴ ולא הקטירן עד שלנו³⁵ ונפסלו בלינה³⁶ - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: לא ילין חלב חגי עד בקר. ואף על פי שעבר - אינו לוקה, לפי שאין בו מעשה³⁷.

34) של פסח, וה"ה לשאר קרבנות (ספר המצות ל"ח קטז). (35) היינו שעלה עמוד השחר, ראה להלן הלכ ח. (36) כלומר בלינה בלבד אינו עובר בלא-תעשה, אלא-אם-כן פסלתם לינה זו. כי ישנה לינה שאינה פוסלת, כגון בראשו של מזבח, שאם לא ירדו מקטירים אותם לעולם (פ"ג מהלכות פסולי המוקדשין הלכה יא). (37) ו"כל לאו שאין בו מעשה, אין לוקין עליו" (פי"ח מהלכות סנהדרין הלכה ב).

ח. ומקטירין חלבי פסחים כל הלילה³⁸ עד שיצעה עמוד השחר. במה דברים אמורים³⁹? כשחל ארבעה עשר להיות בשבת, שהרי חלבי שבת⁴⁰ קריבין ביום טוב; אבל אם חל ארבעה עשר להיות פהל - אין מקטירין חלבי חל⁴¹ ביום טוב.

38) פסחים נט: פירוש, מן התורה. אבל חכמים גזרו שלא יקטירו אלא עד חצות (פ"ד מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ב). (39) פסחים שם. (40) חלבי קרבנות שקרבו בשבת. (41) חלבי קרבנות שקרבו בערב שבת.

ט. הפסח נשחט בשלש פתות⁴². שנאמר: ושחטו אתו כל קהל עדת ישראל - קהל, ועדה, וישראל. ואין פותתין משלשים בני אדם בכל פת וכת⁴³.

42) משנה פסחים סד. וכל זה למצוה, אבל בדיעבד אם שחטו בבת אחת - הפסח כשר, ראה להלן הלכה יא. (43) שהם ביחד תשעים בני אדם. שאין עדה פחותה מעשרה, שהרי כתוב אצל המרגלים (במדבר יד, כז) "עד מתי לעדה הרעה הזאת", והרי יצאו יהושע וכלב, ונשאר רק עשרה ונקראו עדה. וסמכו לומר שאף "קהל" ו"ישראל", הסמוכים במקרא ל"עדה", הם כל אחד ואחד עשרה, שהם ביחד שלשים (מאירי פסחים שם). ומפני שאנו מסופקים אם "קהל עדה וישראל" (שהם שלשים בני אדם) צריכים להיות בבת אחת, או שכוונת התורה לשלש כתות של עשרה לכל כת, בזה אחר זה, לכך עושים שלש כתות ובכל כת שלשים בני אדם להוציא מן הספק, דממה-נפשך עשו: גם בבת אחת וגם בזה אחר זה (שם סד:).

י. היו הפל חמשים⁴⁴ - נכנסים בתחלה שלשים ושוחטין, ויוצאים עשרה ונכנסין עשרה, וחוזרין ויוצאין עשרה ונכנסין עשרה⁴⁵.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טז. חֲלַל אֲרַפְעָה עֶשֶׂר לַהֲיֹת בְּשַׁבַּת - פִּמְעֵשְׁהוּ בְּחַל כֶּךָ מַעֲשֵׂהוּ בְּשַׁבַּת. וְרוֹחֲצִין אֶת הָעֶזְרָה בְּשַׁבַּת, שְׂאִין אֶסוּר לְשָׁבוֹת בְּמִקְדָּשׁ⁷⁸ אֶפְלוּ בְּדָבָר שְׂאִינוּ צָרָךְ עֲבוּדָה⁷⁹. אֶסוּר לְשָׁבוֹת בְּמִקְדָּשׁ הֵתֵר הוּא⁸⁰.

(77 פסחים שם. 78) כרבנן של רבי אליעזר (שם סה.) שאיסור זה אינו מן התורה אלא מדרבנן בלבד, שמא יבוא להשוות גומות. ואסרו כן גם בקרקע מרוצף (ראה בפ"א מהלכות בית הבחירה הלכה י', שהעזרה היתה מרוצפת) שמא יבוא להשוות גומות בקרקע שאינו מרוצף (פכ"א מה' שבת הל' ג.) (79) שאפשר להניח אצטבאות לעבור עליהם ולא להדיח בשבת. (80) שלא כדעת ר' נתן, הסובר (שם) ששבות שאינה צריכה לא התירו אף במקדש, לפי שרבים חולקים עליו (כסף-משנה).

יז. אִין פֶּל אֶחָד וְאֶחָד מוֹלֵיף אֶת פִּסְחוֹ לְבִיתוֹ בְּשַׁבַּת⁸¹. אֶלֶּא פֶת הָרֵאשׁוֹנָה יוֹצֵאִין בְּפִסְחֵיהֶם וְיוֹשְׁבֵין בְּהַר הַבֵּית, וְהַשְּׁנִיָּה יוֹצֵאִין בְּפִסְחֵיהֶם וְיוֹשְׁבֵין בְּחֵיל⁸², וְהַשְּׁלִישִׁית עוֹמְדִין⁸³ בְּמִקוֹמָן בְּעֶזְרָה. וְשׁוֹהִים הַכֹּל עַד מוֹצָאֵי שַׁבַּת, וְהוֹלֵף פֶּל אֶחָד בְּפִסְחוֹ לְבִיתוֹ⁸⁴.

(81) כן הוא במשנה (שם סד:). ואף-על-פי שאין איסור דאורייתא בהוצאה זו, שהרי ירושלים דינה ככרמלית (עירובין קא.) – כיון שזהו חוץ למקדש, לא התירו שבות (מאירי). (82) שהיה בין העזרה להר הבית (פ"ה מהלכות בית הבחירה הלכה ג.) (83) כן לשון המשנה שם: "והשלישית במקומה עומדת", שאע"פ ששתי הכיתות הראשונות יושבות – זאת אינה יושבת, לפי שהיא בעזרה ואסור לכל אדם לישב בכל העזרה. כמש"כ בפ"ז מהלכות בית הבחירה הלכה ו (אור שמח). (84) שבירושלים (ראה למעלה הלכה ו).

יח. שְׁחִיטַת הַפֶּסַח וְזִרְיַת דָּמוֹ וּמַחוֹי קָרְבָּיו⁸⁵ וְהַקָּטֵר חֲלָבִיו⁸⁶ - דוֹחִין אֶת הַשַּׁבַּת⁸⁷; שְׂאֵי אֶפְשֵׁר לַעֲשׂוֹתָן קֹדֶם הַשַּׁבַּת, שְׁהֲרֵי קְבוּעַ לוֹ זְמַן, שְׁנֹאֲמַר: בְּמוֹעֵדוֹ⁸⁸. אֶבֶל הַרְבֵּבָתוֹ⁸⁹ וְהַבָּאָתוֹ⁹⁰ מַחוּץ לְתַחֲוֹם⁹¹ וְחֲתִיכַת יַבְלָתוֹ⁹² בְּכֵלִי⁹³ - אֵינָן דוֹחִין אֶת הַשַּׁבַּת; שְׁהֲרֵי אֶפְשֵׁר לַעֲשׂוֹתָן קֹדֶם הַשַּׁבַּת. וְאִם זְכוּל לְחַתֵּף יַבְלָתוֹ בְּיָדוֹ⁹⁴ בְּשַׁבַּת - חוֹתֵף⁹⁵. וְאִם הֵיטָה יִבְשֶׁה - חוֹתְכָה אֶפְלוּ בְּכֵלִי⁹⁶. שְׂאִין לְשָׁבוֹת בְּמִקְדָּשׁ כְּלָלִי⁹⁷; וְכֵן צְלָתוֹ וְהִדְחַת קָרְבָּיו - אֵינָן דוֹחִין אֶת הַשַּׁבַּת; שְׁהֲרֵי אֶפְשֵׁר לַעֲשׂוֹתָן לְאַחַר הַשַּׁבַּת⁹⁸.

(85) ראה למעלה הלכה יד. (86) אף כי אפשר להקטירם במוצאי שבת – אין ממתניים להם עד שתחשוך, משום שחביבה מצוה בשעתה (פסחים סח:). (87) משנה שם סה: (88) "ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו", ובגמ' (סו: "נאמר מועדו בפסח, ונאמר מועדו בתמיד (=להקריב לי במועדו – במדבר כה, ב) מה תמיד דוחה את השבת (שכתוב (במדבר שם) "עולת שבת בשבתו על עולת התמיד

שקרו: "וטבל והזהו אמר רחמנא, והאי בר טבילה והזאה הוא". והוא-הדין שאינו ראוי לשפיקה]. וראה למעלה הלכה ד והערה טז.

יד. שְׁחַט הַשְּׁוֹחֲטִי⁶² וְקָבַל הַפֶּהִין⁶³, נוֹתְנוּ לְחִבְרוֹ וְחִבְרוּ לְחִבְרוֹ, פְּדֵי שְׁיִתְעַסְקוּ רַבִּים בְּמִצְוָה⁶⁴, עַד שְׁיִגְעַה הַדָּם אֶצֶל פֶּהִין הַקָּרוֹב לְמִזְבֵּחַ, שׁוֹפְכוֹ שְׁפִיכָה אַחַת פְּנֵי הַסֹּדֵר⁶⁵, וּמִקָּבַל מִזְרָק אֶחָד מְלֵא וְאַחַר כֶּךָ מַחְזִיר אֶת הַרִיקָן⁶⁶. וְתוֹלִין וּמַפְשִׁיטִין אֶת כָּלִי⁶⁷, וְקוֹרְעִין⁶⁸ וּמְמַחֵה אֶת קָרְבָּיו עַד שְׁמִסֵּר מִהֵן הַצּוּאָה וְהַפְּרֵשׁ⁶⁹, וּמוֹצִיא אֶת הָאֲמוּרִין⁷⁰ וְנוֹתְנָן בְּכֵלִי⁷¹ וּמוֹלְחִין⁷² וּמִקְטִינֵן הַפֶּהִין⁷³ עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ. וְכִיצַד תוֹלִין⁷⁴ וּמַפְשִׁיטִין? מִסְמְרוֹת שֶׁל בְּרוֹזַל הָיוּ קְבוּעִין בְּפִתְלִים וּבְעַמּוּדִים, שְׁבָהֵן תוֹלִין וּמַפְשִׁיטִין. וְכֹל מִי שְׁלֵא מְצָא מְקוֹם לְתַלּוֹת - מְקַלּוֹת דְּקִים וְחֲלָקִים⁷⁵ הָיוּ שָׁם, מְנִיחַ עַל כֶּתְפוֹ וְעַל כֶּתֶף חִבְרוֹ וְתוֹלָה וּמַפְשִׁיט.

(62) אפי' ישראל, שהשחיטה כשרה בור (פ"ט מהלכות ביאת מקדש ה"ו). (63) שמקבלה ואילך מצוה על הכהן ואסור בישראל (ביאת מקדש שם). (64) כמו שנאמר (משלי יד, כח) "ברוב עם הדרת מלך" (פסחים סד:). (65) ראה למעלה הלכה ו. (66) ולא להיפך, משום שאין מעבירין על המצוות, מצוה שבאה לידך אל תחמיצנה, אלא עשה אותה מיד, עיין פסחים שם. (67) מסתימת הלשון נראה שגם ב"ד שחל להיות בשבת עשו כן, וכדעת חכמים של ר"י בנו ר' יוחנן בן ברוקא, שאף-על-פי שאין זה צורך להוצאת האימורים להקטרה – הרי זה לכבוד הקרבן שלא יסריח (שבת קטו: וראה בכס"מ). (68) כלומר, את בטנו. ראה למעלה הלכה ו. (69) בפסחים סח. "מאי מיחוי קרביו, רב הונא אומר שמגבן (למעיו) בסכין (כדי שתצא הצואה). רב חייא בר רב אמר שירקא דמעייא דנפקא אגב דוחקא (הליחא הדבוקה למעיים שיוצא רק על-ידי שדוחק בסכין). ורבינו כלל את דברי שניהם: "שמסיר מהן הצואה והפרש". (70) ראה למעלה הלכה ו. (71) משנה שם סד: (72) כמו שכתוב (ויקרא ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח" (מנחות כ. ופ"ה מהלכות איסורי מזבח הלכה יא). (73) אבל זר פסול להקטיר (פסחים סה: ופ"ט מהלכות ביאת מקדש הלכות ב"ד). (74) שם סד. במשנה. (75) משופין (פיה"מ (שם).

טו. שְׁלֹמוֹ מִלְּהַקְרִיב, פּוֹתְחִין דְּלִתּוֹת הָעֶזְרָה וְיוֹצֵאת פֶת הָרֵאשׁוֹנָה וְנוֹכְסָה שְׁנִיָּה. יֹצֵאת שְׁנִיָּה, וְנוֹכְסָה שְׁלִישִׁית. כְּמַעֲשֵׂה רֵאשׁוֹנָה כֶּךָ מַעֲשֵׂה שְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית. שְׁלֵמָה פֶת שְׁלִישִׁית וְיֹצֵאת, רוֹחֲצִים אֶת הָעֶזְרָה⁷⁶.

(76) פסחים סד. אמת המים היתה עוברת בעזרה, וכשרוצים להדיח את העזרה היו פוקקין (=סותמין) את נקב יציאתה, והמים עולים על גדותיה ומדיחין את כל העזרה, ואחרי כן היו פותחין את הסתימה והמים יורדים ויוצאים (רש"י שם).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לא התירו אם היה יכול לעשותו מערב שבת (ראה למעלה) – כיון שעושהו בשינוי הקילו בו (מאירי). 104) שם סו: 105) וכתוב (דברים טו, יט) "לא תעבוד בבכור שורך, ולא תגזו בכור צאנך". ובספרי (שם): "מלמד שהבכור אסור בגיזה ועבודה. אין לי אלא בכור, שאר קדשים מנין, ודין הוא וכו' שאר קדשים וכו' אינו דין שיהיו אסורין בגיזה ועבודה. 106) אפילו שלא במקדש (ראה למעלה הי"ח). 107) לבו ביום (פסחים שם, ופכ"ג מהלכות שבת הלכה יד). 108) קרבן חגיגה שצריך להקריב ביום טוב הראשון של חג בבואו להראות לפני ה'. 109) פסחים שם, ופכ"ג מהלכות שבת שם.

כ. הַשׁוֹחֵט אֶת הַפֶּסַח וְנִמְצָא בְעַל מוֹם או טְרֵפָה - הָרִי זֶה שׁוֹחֵט אַחֵר, בֵּין בָּחַל בֵּין בְּשֶׁפֶת. אֶפְלוּ מֵאָה זֶה אַחֵר זֶה שׁוֹחֵט וְהוֹלֵךְ, עַד שֶׁיִּכְשַׁר אֶחָד¹¹⁰ או עַד שֶׁתִּחַשֵׁף. וַיִּדְחָה לְשָׁנִי, שֶׁהָרִי אָנוֹס הוּא¹¹¹.

110) מתבאר קצת במשנה פסחים סוף פרק אלו דברים (כסף-משנה). 111) [צריך עיון: הרי "נמצא בעל מום", שבו התחיל, אינו אנוס אלא שוגג, כמפורש בפסחים ע"א: ופ"ב מהלכות שגגות הלכה י. ועוד העיר הרה"ג יעקב קצנבלויגן: הרי הויד בראשון ולא הקריב בראשון מקריב בשני, כמפורש להלן פ"ה הלכה ב].

~ יום חמישי ח' תשרי ~

פְּרָק שְׁנַיִם

1) יבאר שאין שוחטים הפסח אלא למנוייו ועל מי שראוי לאכול, ודין שחטו למי שראוי ולמי שאינו ראוי.

א. אֵין שׁוֹחֵטִין אֶת הַפֶּסַח אֶלָּא לְמִנוּיָיו. שְׁנֵאמַר: תִּכְסּוּ עַל הַשֶּׁה³ - מְלַמֵּד, שֶׁמִּתְמַנִּים עָלָיו פֶּשֶׁהוּא ח"י⁴. וְאֵלוּ הַמִּתְמַנִּים עַל הַפֶּסַח הֵם הַנִּקְרָאִים בְּגִי חֲבוּרָה⁵.

2) לשם בני החבורה שנמנו עליו כשהוא חי, ולא לשם בני חבורה אחרת (פסחים סא). וראה להלן הי"ה אם עבר ושחטו. 3) וגם כתוב (שם) "במכסת נפשות", ותכוסו ובמכסת הם לשון מנין, כמו שכתוב (ויקרא כז, כג) "את מכסת הערכך" (רש"י פסחים, שם). 4) כן למדו במכילתא שם מן הפסוק הזה שמדובר בשה חי. ובמכילתא דרשב"י: "נאמר כאן שה, ונאמר להלן שה. מה שה האמור להלן – שה חי ולא שה שחוט, אף שה האמור כאן – שה חי ולא שחוט". וב"ילקוט מעין גנים' כתי": "ונאמר להלן (משור עד חמור עד) שה חיים (שמות כב, יג), מה שה האמור להלן חי וכו'" ('תורה שלמה' שם אות קיד). 5) שם סא, א. ובעוד כמה מקומות.

ב. יְחִיד שֶׁשָּׁחַט אֶת הַפֶּסַח לְעֶצְמוֹ - כָּשֵׁר. וְהוּא שְׁיֵהִיָּה רְאוּי לְאָכְלוֹ אֶת פְּלוֹי. וּמִשְׁתַּדְּלִין שְׁלֵא יִשָּׁחַט לְכַתְחֵלָה עַל יְחִיד⁸, שְׁנֵאמַר: יַעֲשׂוּ אֹתוֹ⁹.

6) בפסחים צא, א – נחלקו רבי יהודה ורבי יוסי, ופסק כרבי

ונסכה", שמשמע שתמיד דוחה את השבת), אף פסח דוחה את השבת". 89) מחוץ לעיר דרך רשות הרבים לעזרה, שאסורה מן התורה, שלא אמרו "החי נושא את עצמו" אלא בנושא את האדם ולא בנושא את הבהמה (ראה בפיה"מ לפסחים סה: ונג: , ובפיה"ח מהלכות שבת הלכה טז). וגם ההעברה בירושלים גופא שאינה אסורה אלא מדרבנן (ראה למעלה הערה עח) – לא הותרה, כיון שאין זה במקדש (ראה למעלה שם). 90) להביאו ברגליו (אף בלי להרכיבו). 91) שהוא אלפיים אמה מחוץ לעיר שאיסורו מדרבנן, וכיון שהוא חוץ למקדש אסור גם שבות (ראה למעלה). וכל־שכן מחוץ לשנים עשר מיל, שאיסורו מן התורה, כמפורש בפ"ז מהלכות שבת הלכה א (מאירי). 92) שהיא מום (ויקרא כב, כב). ובחתיכתה מכשירים את הקרבן להקברה, ראה להלן. 93) נראה להלן בדברי רבינו שחתיכה בכלי אסורה מן התורה, ואע"פ שאין כאן מלאכת גוזז (פ"ט מהלכות שבת הלכה ח) – יש כאן מלאכת "מכה בפטיש", שהרי בזה מכשירו לקרבן, עיין שם עמוד סד הערה ס בשם צפנת-פננת. 94) שאין הדרך לחתוך בכך כ־אם בסכין, ואין כאן איסור דאורייתא אלא חכמים אסרו זאת משום שבות (רש"י בעירובין קג). 95) במקדש ולא במדינה (עירובין שם במשנה). 96) במקדש. משנה (עירובין שם ופסחים סח:): חותכין יבלת במקדש אבל לא במדינה, ואם בכלי כאן וכאן אסור", וכ"ח דאמר" בגמרא שם כשהיבלת לחה. אבל יבשה, חותך במקדש גם בכלי, שאין איסורה אלא מדרבנן. 97) אף שהיה אפשר לעשות מערב שבת, כיון שהוא במקדש. ורק הרכבתו והבאתו מחוץ לתחום (למעלה), וכן הקדשתו (להלן הלכה יט שלא הותרה אלא מפני שקבוע לה זמן) לא הותרו, משום שהם חוץ למקדש, ועיין לחם-משנה. 98) פסחים סה:

יט. שְׁכַח וְלֹא הִבִּיא סִכִּין - לֹא יִבְיָאָה בְּשֶׁפֶת⁹⁹; אֶלָּא נֹתְנָה בֵּין קֶרְנֵי הַכֶּבֶשׂ או בְּצִמְרוֹ¹⁰⁰ וּמְכִישׁוּ עַד שֶׁמְבִיאוּ לְעִזְרָה וּמְקַדִּישׁוּ שָׁם. וְאֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מְחַמֵּר בְּשֶׁפֶת¹⁰¹ - מְחַמֵּר כְּלֵאֲחֵר יָד הוּא¹⁰², וּמְפַגֵּי הַמְצָה מִתְר¹⁰³. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים? פֶּשֶׁלֵא הַקְּדִישׁ פֶּסַחוּ עֲדִין¹⁰⁴ וְלֹא אָמַר 'זֶה פֶּסַח'; אֲבָל אִם הַקְּדִישׁוּ - לֹא יִבְיָא סִכִּין עָלָיו, מְפַגֵּי שֶׁהוּא עוֹבֵד בְּקִדְשֵׁים¹⁰⁵. וּמְפַגֵּי מָה הַתִּירוּ לְהַקְדִּישׁ פֶּסַחוּ בְּשֶׁפֶת? ¹⁰⁶ הוּאֵיל וְקְבוּעַ לוֹ זְמַן¹⁰⁷, מְתַר לְהַקְדִּישׁוּ בְּשֶׁפֶת. וְכֵן מְקַדִּישׁ אֶדָם חֲגִיגָתוֹ¹⁰⁸ בְּיוֹם טוֹב וְאִינוּ חוֹשְׁשִׁים¹⁰⁹.

99) לא דרך רשות הרבים ולא דרך כרמלית (ראה למעלה), שהרי היה אפשר לו להביאו מערב שבת (פסחים סו. סו:): 100) בגמ' (שם סו). "אמר, מי שפסחו טלה תוחבו בצמרו. מי שפסחו גדי תוחבו בין קניניו". 101) מנהיג בהמה טעונה משא. ואיסורו בשבת ממה שנאמר (שמות כ, י) "לא תעשה כל מלאכה אתה וגו", והוא מחמר אחריה (שבת קנג: ורש"י שם, ופ"כ מהלכות שבת הלכות א"ב). 102) שאין דרך הכבש והגדי במלאכה זו. 103) שלא לבטלו ממצות הקרבת הפסח. ואע"פ שחוקן למקדש הוא, וכל שבות אחר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לאכול וכו' כשר" (להלן ה"ה). (14) פסחים, שם. ו"אפילו" זה, כן הוא פירושו: אם החבורה קטנה, בוודאי שאין שוחטים עליהם את הפסח, כשאין כל אחד מהם יכול לאכול כזית, שהרי יביאו את הפסח לידי פסול, אלא אפילו ישנם בחבורה מאה בני אדם, שאין חשש שיביאו את הפסח לידי פסול, שבוודאי יאכלו אותו - בכל זאת אין שוחטים עליהם, כיון שאין כל אחד מהם יכול לאכול כזית.

ד. אין עושים חבורה נשים ועבדים או קטנים ועבדים¹⁵, מפני שלא תהיה קלות ראש פיגיהן¹⁶. אבל עושים חבורה פלה נשים, אפלו בפסח שני¹⁷, או פלה עבדים¹⁸. ושוחטין על הקטנים שיהיו מקלל בני החבורה¹⁹, לא שתהיה חבורה פלה קטנים, שאינן בני דעת²⁰. וכן²¹ אין עושים חבורה פלה חולים או זקנים או אוננים²², אף על פי שהן יכולין לאכלל²³; הואיל ואכילתם מעוטה²⁴, שמה ישאירו הפסח ויביאוהו לידי פסול. ואם עברו ושחטו על חבורה זו - פשר²⁵. וכן אין עושים חבורה פלה גרים²⁶, שמה ידקדקו בו²⁷ ויביאוהו לידי פסול. ואם שחטו עליהן - פשר²⁸.

(15) משנה וגמ' שם. (16) וקלות ראש מביאה לידי ערוה (אבות פ"ג מ"ג, ופ"ב מהל' דעות ה"ז). ובגמרא שם: "נשים ועבדים משום תפלות (עבירה, רש"י), קטנים ועבדים משום פריצותא" (דמשכב זכור, רש"י). (17) שחל בחול, אבל אם חל בשבת - אין שוחטין עליהן בפני עצמן, שפסח שני להם רשות ואינו דוחה את השבת (להלן פ"ה ה"ח). והנה בברייתא (פסחים צא): נחלקו רבי יהודה ורבי יוסי: לפי רבי יהודה "אשה בראשון (= פסח ראשון) שוחטין עליה בפני עצמה, ובשני (= פסח שני) עושין אותה טפילה לאחרים". ולרבי יוסי "אשה בשני שוחטין עליה בפני עצמה, ואין צריך לומר בראשון". ולפי דעת רבינו מדובר שם כשחל י"ד בשבת. אבל אם חל בחול, גם לרבי יהודה שוחטין עליה בפני עצמה, ופסק רבינו הלכה כרבי יהודה (קריית ספר' להלן פ"ה, וראה בכסף-משנה ולחם-משנה שם). (ויתכן גם כי רבי יהודה סובר שגם בחול אין שוחטין עליה בפני עצמה, ורבינו פסק כרבי אלעזר (שם), שאמר שאינו דוחה שבת, הרי שבחול שוחטין עליה. וזה תלוי בפלוגתא שנחלקו בה רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון בראש השנה לג, א - שלדעת רבי יהודה נשים אין סומכות - רשות, שנאמר "דבר אל בני ישראל - בני ישראל סומכין ואין ננות ישראל סומכות", וכמו כן לענין פסח שני, שנאמר חטאו ישא האיש ההוא, איש ולא אשה (פסחים שם, דברי רבי יהודה), אבל לדעת רבי יוסי ורבי שמעון שנשים סומכות - רשות, והלכה כוותיהו (כמו שכתב רבינו בפ"ג מהל' ציצית ה"ט, וראה ביאור הגר"א לאו"ח סי' יז ס"ק ד) - כמו כן נשים מקריבות פסח שני - רשות ושוחטין עליהן בפני עצמן. וזוהי כוונת רבי אלעזר שם שאמר "בשני רשות", כלומר מותר לה להקריב פסח שני בחול, "ובראשון חובה ודוחה את השבת", אבל השני אינו דוחה, כנ"ל. ועי' אור שמח" (18) שהעבד שווה לאשה במצוות (כסף-

יוסי (שהלכה כמותו נגד רבי יהודה) ש"יחיד ויכול לאכול, שוחטין עליו", לפי שנאמר (שמות יב, ד): "איש לפי אכלו", הרי ש"יחיד ויכול לאכול, מותר לשחוט לו את הפסח. (7) בברייתא שם: "יחיד ויכול לאכול - שוחטין עליו, עשרה ואין יכולין לאכול - אין שוחטין עליהן", וב'ספרי' פ' ראה (דברים טז, ה) "רבי יוסי אומר, פעמים שהוא אחד ושוחטים אותו עליו, ופעמים שהם עשרה ואין שוחטים אותו עליהם כו' עשרה ואינן יכולים לאכול אין שוחטין אותו עליהן, שלא יביאו את הפסח לידי פסול". הרי שמדובר באכילת כולו. ורש"י שם פירש: "יחיד ויכול לאכול כזית", (8) פסחים צה, א: "ורבנן, האי יעשו אותו (הנאמר במדבר ט, יב לענין פסח שני) מאי עבדי ליה, מיבעי ליה שאין שוחטין את הפסח על היחיד, דכמה דאפשר לאהדורי מהדרינן (= שכל מה שאפשר להשתדל שלא לשחוט על היחיד - משתדלים)". וסובר רבינו שסוגיא זו היא לפי דברי רבי יוסי שמתיר לשחוט על היחיד, ואף-על-פי-כן יש להשתדל עד כמה שאפשר, שלא לשחוט על היחיד. שאילו לרבי יהודה הסובר שאין שוחטין על היחיד, אין צורך לפסוק זה, שהרי כבר למד כן מן הפסוק "לא תוכל לזבוח את הפסח באחד", וגם שייך לומר "כמה דאפשר לאהדורי מהדרינן", שהרי זהו מצד הדין. ולפי"ז למדו פסח ראשון מפסח שני, שכשם שפסח שני אין שוחטין לכתחילה ביחיד, כן הדין בפסח ראשון, וכן כתבו ה'תוספות' שם ד"ה מיבעי, וראה בכסף-משנה. (וכן נראה ביומא נא. שאף למאן-דאמר שפסח ראשון אין שוחטין על היחיד - פסח שני שוחטין על היחיד, הרי שהפסוק "יעשו אותו" אינו אלא לכתחילה. וצריך לומר שזוהי מצוה שאינה על גופו, ראה שם צה). (9) שני פסוקים נאמרו בלשון זו: א', בפסח ראשון, שמות יב, מז: "כל עדת ישראל יעשו אותו", וב' בפסח שני, במדבר ט, יב: "ככל חוקת הפסח יעשו אותו". ולפי הסוגיא בפסחים צה, א שנוכרה למעלה - הכוונה לפסוק השני, ועי' בכסף-משנה מה שכתב בשם הרב ר' אברהם בנו של רבינו.

ג. אין שוחטין את הפסח אלא על מי שראוי לאכלל¹⁰. הנה אחד מבני חבורה קטן¹¹ או זקן או חולה: אם יכול לאכלל פזית - שוחטין עליו¹², ואם לאו - אין שוחטין עליו¹³; שנאמר: איש לפי אכלו - עד שיהיה ראוי לאכלל. אפלו חבורה של מאה ואין פל אחד מהן יכול לאכלל פזית - אין שוחטין עליהן¹⁴.

(10) משנה, פסחים סא, א. והיינו: כזית, דלהלן. (11) סוכה מב, ב: "יכול (קטן) לאכול כזית צלי שוחטין עליו את הפסח, שנאמר (שמות יב, ד) איש לפי אכלו", ואף-על-פי שקטן אינו בכלל "איש" - הוא בכלל "במכסת נפשות" (מכילתא דרשב"י). וראה גם במכילתא (שמות פ' בא) המובאת להלן בסמוך. (12) משנה, פסחים צא, א. (13) מכילתא, שמות פ' בא: "ת"ל איש לפי אכלו, יצאו החולה והקטן שאינן יכולין לאכול כזית, שאין שוחטין עליהן". ואם "שחטו למי שיכול לאכול, ולמי שאינו יכול

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פסול³⁷; שְׁהִיָּקָה חֲמוּרָה, שְׁהִיא עֶקֶר הַקָּרְבָּן³⁸. שְׁחָטוּ לְמוֹלִים שְׁתֵּתֶכֶפְרוּ³⁹ בּוֹ עֶרְלִים - פְּסוּל; שְׁהִיָּ יֵשׁ מִחֲשֶׁבֶת עֶרְלִים בְּזִיקָה⁴⁰. שְׁחָטוּ לְאוֹכְלֵי לְזֶרֶק דָּמוֹ שְׁלֹא לְאוֹכְלֵי⁴¹ - הִפְסַח פְּשִׁירָה⁴², וְאִין אָדָם יוֹצֵא בּוֹ יְדֵי חוֹבְתוֹ⁴³, לְפִי שְׁאִין מִחֲשֶׁבֶת אוֹכְלִים בְּזִיקָה⁴⁴.

37) פסחים סא, ב – כרב חסדא שפירש שם בברייתא, כדלהלן: נאמר בתורה (שמות, שם) "כל ערל לא יאכל בו", "וכל ערל" משמע כולה ערלה (= שכולם ערלים), אבל מקצתה (= שיש בהם גם מולים וגם ערלים) – לא פסלה, ושוב נאמר שם (יב, מג) "זאת חוקת הפסח", ללמדנו שאין הדברים אמורים אלא בשחיטה, אבל בזריקה פוסלת גם מקצת ערלה. ואף-על-פי שרב אשי בתרא (= מן האחרונים) סובר ש"וכל ערל" משמע אפילו מקצת ערלה, והכתוב השני "זאת חוקת הפסח" בא ללמד שדוקאו "כולה ערלה" בין בשחיטה בין בזריקה – אין הלכה כרב אשי, אע"פ שכלל הוא "הלכה כבתרא", משום שכבר נחלקו רבי יהודה בן בתירא ורבנן בסנהדרין עת, א – בכעין זה שרבי יהודה בן בתירא סובר ש"כל נפש" הוא נפש כל שהוא, והכמים סוברים "כל הנפש", ופסק רבינו (פ"ד מהל' רוצח ה"ו) כרבנן. וכמו כן כאן "וכל ערל", היינו כולה ערלה (לחם-משנה). 38) פסחים שם, לרב חסדא: "ומאי חומריה דזריקה דלא מקבע פיגול (חושב לאכול את הקרבן לאחר זמן אכילתו) אלא בזריקה", ומפרש רש"י שלא מקיים פיגול אלא בזריקה וכו' כהרצאת כשר, כך הרצאת פסול. 39) על-מנת שיתכפרו. 40) שהחושב בשעת הזריקה לשם ערלים, פוסל את הקרבן (שם, כרב חסדא). 41) זקנים או חולים. 42) בביריתא, שם עת, ב – לפי נוסחת כת"י ב' ב'דקדוקי סופרים' שם, וכן הוא בר"ח. וכן היה גם לפני ה'תוספות' למעלה סא, א – ד"ה שחטו, עיי"ש. וכן הוא ב'ירושלמי' פ"ה דפסחים ה"ב. 43) כן הנוסחא גם בכת"י תימן ובדפוס רומי. וכן הביא ה'מאירי' בפסחים סא, א (נד ע"ד מדפי הספר) בשם רבינו (וראה בהגהות 'טורי אבן', וב'אור שמח' וב'חזון איש'). ואע"פ שבביריתא שם מפורש: "אדם יוצא בו ידי חובתו", נראה שלפי רבינו היתה הנוסחא שם "ואין אדם יוצא וכו'", וכן נראה מלשון הביריתא שם: "הפסח עצמו כשר ואדם יוצא וכו'". ואינו מובן: אם כשר הוא – בוודאי שיוצאים בו, ומה בא להשמיענו? אלא על-כרחך שהנוסחא: "ואין אדם יוצא וכו'". וכעין זה מצינו בזבחים מו, ב – בחטאת ששחטה לשם חולין, שכשרה ולא עלתה לבעלים לשם חובה, וכמו כן כל הזבחים שנובחו שלא לשמן – כשרים ולא עלו לבעלים לשם חובה (זבחים ב.). 44) החושב בשעת הזריקה בשביל "חולים וזקנים" שאינם יכולים לאכול כזית, אין זה פוסל את הקרבן. ומפרש רש"י (פסחים, שם) שהפסוק "איש לפי אכלו תכוסו" (שולמדים ממנו שלא לאוכליו פסול) נאמר בשחיטה. כמו שאמרנו (פסחים סא). "רבי אומר, "תכוסו" לשון סורסי הוא, כאדם שאומר לחבירו כוס לי (שחוט לי) טלה זה". וראה עוד בזבחים ד, א.

משנה). 19) ראה למעלה ה"ג. 20) ויביאוהו לידי נותר ('אור גדול' על משניות פסחים פ"ח מ"ז). 21) משנה, שם צא, א. 22) מי שמת לו אחד משבעת הקרובים – ביום המיתה הוא אונן. והוא שמת לאחר חצות, שכבר חלה עליו חובת הפסח קודם האנינות, אבל אם מת קודם חצות היום הוא נדחה לפסח שני, כמבואר בפסחים צח, א. וראה להלן פ"ו ה"ט. 23) כלומר, כל אחד מהם יכול לאכול כזית, ואף האונן מותר לו לאכול בערב (להלן פ"ו ה"ט). 24) כלומר, אכילתם של הזקן והחולה מועטה. וכמו כן האונן, שמה לא יאכל דבר לגודל אבילותו (רבינו בפירוש המשניות, שם). 25) שהרי יכולים לאכול כזית. וכן הוא במשנה, שם: "לפיכך אם אירע בהן פסול, פטורין מלעשות פסח שני". "רצה לומר, אם שחטו פסח ונזרק עליהם הדם, ואע"פ שלכתחילה אין ראוי לשחוט עליהם, ואחר-כך אירע פסול באלו האוננים או החולים או הזקנים ונטמאו במת, שאינם יכולים לאכול בלילה, פטורין הן מלעשות פסח שני, לפי שהם שחטוהו והם ראויים לעשות פסח". וראה ב'אור גדול' על משניות שם, שמפרש כי זה מוסב גם על חבורה של קטנים, ודלא כה'תוספות יום-טוב'. 26) שם צא, ב. 27) משום שאינן בני תורה יחמירו עליו לדקדק ויפסלוהו על חנם (רש"י שם). ובכתי' תימן: "שמה לא ידקדקו", וכן בדפוס וויניציאה, והוא על-פי ה'ירושלמי' פסחים פ"ח ה"ז: "אין עושין חבורה של גרים, מתוך שהן מקולקלין אין מדקדקין בו והם מביאין אותו לידי פסול". ועי' ב'תוספות' שם ד"ה שמה. 28) נלמד מחולים וזקנים שלמעלה ('ה' המוריה').

ה. שְׁחָטוּ²⁹ שְׁלֹא לְמַנְוִיּוֹ³⁰ או לְמִי שְׁאִין פֶּלֶא אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לְאָכַל פְּזִית³¹ או שְׁשָׁחַטוּ לְעֶרְלִים³² או לְטַמְאִים³³ - פְּסוּל³⁴. שְׁחָטוּ לְמִי שְׁיָכוֹל לְאָכַל וְלְמִי שְׁאִינוּ יָכוֹל לְאָכַל פְּזִית, לְמַנְוִיּוֹ וְשְׁלֹא לְמַנְוִיּוֹ, לְמוֹלִים³⁵ וְלְעֶרְלִים, לְטְהוּרִים וְלְטַמְאִים - פְּשִׁירָה³⁶; שְׁאִלוּ הָרְאוּיִין לוֹ אוֹכְלִין פְּהֻלָּה, וְהָאֲחֵרִים פְּאִלוּ לֹא חֶשֶׁב עֲלֵיהֶם.

29) משנה, פסחים סא, א. 30) בביריתא, שם: יכול שחטו שלא למנווי, יהא כעובר על המצוה וכשר, ת"ל במכסת תכוסו, שנה עליו הכתוב לעכב. 31) כגון שהקרבן אינו מספיק לכל בני החבורה לכל אחד ואחד כזית (ראה למעלה ה"ב), או כגון שהיו חולים או זקנים שאינם יכולים לאכול כזית. והיינו "שלא לאוכליו" שבמשנה, שם. ובגמ' שם: אשכחן שלא למנווי, שלא לאוכליו מנא לן (שהוא פסול), אמר קרא (מות יב, ד) "איש לפי אכלו תכוסו" איתקש אוכלין למנוויין. 32) ישראלים שלא נימולו, שאסורים לאכול הפסח, כמו שנאמר (שם, מח) "וכל ערל לא יאכל בו". וראה להלן פ"ט ה"ח שערל שאכל כזית מבשר הפסח – לוקה. 33) שאסורים בפסח ונדרים לפסח שני, כמו שנאמר (במדבר ט, ו) "ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם, ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא". 34) משנה, שם. 35) ישראלים שנימולו. 36) שם. וראה להלן.

ו. שְׁחָטוּ לְמוֹלִים וְזָרַק הַדָּם לְשֵׁם מוֹלִים וְעֶרְלִים -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אפטרופסין⁷⁰ - לאכל ממקום שהוא רוצה⁷¹. במה דברים אמורים? בניתום קטן; אבל גדול⁷² - נעשה כממנה עצמו על שני פסחים⁷³, והממנה עצמו על שני פסחים⁷⁴ - אינו אוכל אלא מן הנשחט ראשון⁷⁵.

62) משנה, שם פז, א. 63) שכבר נשאה ואינה נחפזת ללכת לבית אביה (גמרא, שם). 64) ולא ביררה לעצמה בשעת שחיטה מאיזה קרבן רצונה לאכול (תוספות' שם, ד"ה האשה). 65) אף ברגל הראשון הסמוך לנישואיה, מכיון שאינה נחפזת ללכת לבית אביה. וכן פירש המאירי שם את דברי המשנה "האשה בזמן שהיא בבית בעלה ושחט עליה אביה ושחט עליה בעלה, תאכל משל בעלה", שמדובר גם ברגל הראשון הסמוך לנישואיה, ובאופן שאינה נחפזת ללכת לבית אביה. ודברי הסיפא "הלכה רגל ראשון לעשות בבית אביה וכו' תאכל במקום שהיא רוצה", היינו שכבר עבר הרגל הראשון הסמוך לנישואיה, ופסח זה הוא מן הרגלים שלאחר הרגל הראשון, אלא שהיא נחפזת ללכת לבית אביה, ולפיכך תאכל מאיזה שתדעה, ובגמ' מקשים על הרישא של המשנה שברגל הראשון אוכלת משל בעלה, ובברייתא מפורש שברגל הראשון אוכלת משל אביה, ומתרתת הגמ': לא קשיא, כאן (בברייתא) ברדופה (נחפזת) לילך (לבית אביה, משום כך אוכלת משל אביה), כאן (ברישא של המשנה) בשאינה רדופה (אינה נחפזת ללכת לבית אביה, משום כך אף ברגל הראשון תאכל משל בעלה, והסיפא של המשנה מיירי כמו הסיפא של הברייתא ברגלים אחרים שאינם סמוכים לנישואיה, והיא נחפזת ללכת לבית אביה, לכן תאכל מאיזה שתדעה). נמצא שיש שלשה דינים: א) אינה נחפזת - תאכל בבית בעלה, גם ברגל הראשון הסמוך לנישואין. והיינו רישא דמתניתין, כנ"ל. ב) נחפזת וברגל ראשון - תאכל משל אביה, והיינו רישא דברייתא. ג) נחפזת ובשאר הרגלים - תאכל מאיזה שתדעה, והיינו סיפא דמתניתין וסיפא דברייתא. והוסיף שם המאירי "שכן נראה לנו בה דעת גדולי המחברים (= הרמב"ם)". ולפי כל הנ"ל, לא השמיט רבינו שום דין מן המשנה, ומסתלקת קושיית הכסף-משנה. 66) רישא דברייתא, שם. 67) ברגלים שאינם סמוכים לנישואיה, אבל היא נחפזת ללכת לבית אביה. 68) סיפא דמתניתין וסיפא דברייתא. 69) ואם לא גילתה דעתה בשעת שחיטה, אע"פ שגילתה דעתה אחר-כך, אינה אוכלת לא משל בעלה ולא משל אביה, לפי ש"אין ברייה" בענין של תורה (גמרא, שם), וראה להלן בהערה סט. 70) שני אפטרופסין, וכל אחד מהם שחט את פסחו גם בשביל היתום. אפטרופוס הוא בלשון יוון 'אבי ילדים' ('ערוך'). 71) משנה, שם. ובגמרא שם פח, א - הקשו: "שמעת מינה, יש ביררה?" (כלומר, על ידי רצונו מתברר שפסח זה הוא שלו), ומתוך רבי זירא: "שה לבית מכל-מקום". (כלומר, מאחר שהיתום הוא קטן, הרי הוא אצל אפטרופוס כבני הבית, וכבר אמרו (שם פח.) ששוחט אדם על בניו הקטנים שלא מדעתן" (מאירי). וכן הוא בפירושו ר"ח שם "שה לבית מכל-מקום, בין מדעתו בין בעל-כרחו. תניא נמי הכי (וכן גם בכת"י מינכן, אבל

ז. מי⁴⁵ שהוא פריא בשעת שחיטה וחולה בשעת זריקה, או חולה בשעת שחיטה⁴⁶ ובפריא בשעת זריקה - אין שוחטין⁴⁷ וזורקין עליו⁴⁸, עד שיהיה פריא משעת שחיטה עד שעת זריקה⁴⁹.

45) ברייתא, שם עח, ב. 46) שאינו יכול לאכול כזית מן הפסח (תוספתא, פסחים פ"ז). 47) כלומר, אם היה חולה בשעת שחיטה. 48) אם היה בריא בשעת שחיטה וחולה בשעת זריקה. 49) בתוספתא, שם: "בשעת שחיטה ובשעת זריקת דם".

ח. שוחט אדם⁵⁰ על ידי⁵¹ בנו ובתו הקטנים⁵² ועל ידי עבדו ושפחתו הפגועים⁵³ בין מדעתן בין שלא מדעתן⁵⁴; אבל אינו שוחט על ידי בנו ובתו הגדולים⁵⁵ ולא על ידי עבדו ושפחתו העבירים⁵⁶ ולא על ידי אשתו⁵⁷ אלא מדעתן. ואם שחקו ולא מחו - הרי זה מדעתן⁵⁸.

50) פסחים פח, א. 51) בשביל. 52) שמוטל עליו לחנכן (רש"י שם). 53) מפני שסומכין עליו, ועל כרחם ימשכו אחריו (רש"י שם). 54) בעל כרחן. כמו שכתוב (שמות יב, ג) "ויקחו להם וכו' שה לבית". משמע שבעל הבית יקחנו לכל בני ביתו ואין צריך לדעתם, שהרי אינם יכולין למחות (פסחים, שם). 55) אפי' אם סומכין על שולחן אביהם, משום שיש בידם למחות (תוספות' שם ד"ה ע"י). 56) אף כי שפחה עברית אינה יכולה להיות כיהאם בקטנותה, שהרי היא יוצאת לחפשי בהבאת סימני גדלות - אין שוחטין בשבילה אלא מדעתה, כיון שאין עליו לחנוכה יכולה למחות (רש"י שם). 57) משום שגם היא יכולה למחות, שהרי קיימא-לן (גיטין עז): יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניזונת ואיני עושה לצרכך (רש"י, שם). 58) פסחים, שם.

ט. שחט על ידי בנו ובתו הקטנים ועל ידי עבדו ושפחתו הפגועים, והלכו ושחטו הן לעצמן - יוצאין בשל רבן⁵⁹.

59) ואין יוצאין בשל עצמן (פסחים, שם).

י. שחט על ידי אשתו ובנו ובתו הגדולים ועל ידי עבדו ושפחתו העבירים, ושחטו הן לעצמן⁶⁰ - אין לה מחוי גדול מזה, ואינן יוצאין אלא בשל עצמן⁶¹.

60) אף כי לא מחו בפירוש. 61) פסחים, שם.

יא. האשה⁶² שהיא בבית בעלה⁶³, שחט עליה אביה ושחט עליה בעלה⁶⁴ - תאכל משל בעלה⁶⁵. היתה נחפזת ללכת לבית אביה ברגל הראשון הסמוך לנישואיה פדרף כל הבנות, ושחט עליה אביה ושחט עליה בעלה - תאכל משל אביה⁶⁶. מפאן ואילף⁶⁷ - תאכל ממקום שהיא רוצה⁶⁸. והוא שתברר לה מקום שתדעה בשעת שחיטה⁶⁹. וכן יתום ששחטו עליו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בגמרא שלפנינו: "תנו רבנן" שוחט אדם על ידי בנו ובתו הקטנים וכו' בין מדעתך בין שלא מדעתך". והוסיף המאירי שם: "ולא תירצו בזה מאי רוצה בשעת שחיטה, שמאחר שהוא קטן אין רצונו רצון". ולפי"ז מה שאמרו "יאכל במקום שהוא רוצה", אין זה משום שעל-ידי שרוצה הוברר הדבר שזהו הפסח שלו, שהרי "אין ברירה", ועוד שאין רצונו של הקטן רצון, אלא הרי הוא כנמנה על שני פסחים כאחד, שעל-פי הדין אינו אוכל אלא מן הראשון כדלהלן, ואעפ"כ הקילו בו להתיר לו לאכול במקום שהוא רוצה מאחר שהוא קטן. (72) שאין שוחטים עליו שלא מדעתו (ראה למעלה ה"ח). וכיון ששניהם הודיעו לו הרי הוא כנמנה על שני פסחים כדלהלן. (73) 'ירושלמי' פסחים פ"ח ה"א. (74) לאכול משניהם. (75) 'ירושלמי' שם, וה"ב: "תני ר' חייא, הנמנה על שני פסחים כאחת, אוכל מאי זה מהן שנשחט ראשון". ומה שמפורש בבבלי (פסחים פ"ח): שאין נמנין על שני פסחים כאחד, ואם נשחטו עליו לא יאכל לא מן הראשון ולא מן השני (ראה להלן פ"ג ה"א) – אין זה סותר לדברי 'ירושלמי', כי שם בבבלי מדובר שמתכוון לאכול רק מאחד מהם, מאיזה שירצה בשעת האכילה, ולפי ש"אין ברירה", לא יאכל לא מן הראשון ולא מן השני, אבל ב'ירושלמי' מדובר שבדעתו לאכול משניהם גם מזה וגם מזה, ולכן יאכל רק מן הראשון ('בית זבול' ח"א סי' כג אות ג).

יב. עֶבֶד⁷⁶ שֶׁל שְׁנֵי שְׁתֵּיפִין⁷⁷: בְּזִמְן שְׁמֻקְפִידִין זֶה עַל זֶה שְׁלָא יִגְנַבְנֵי⁷⁸ - לֹא יֹאכַל מִשְׁל שְׁנֵיהֶן; וְאִם אֵינֶן מִקְפִידִין - מִמְקוֹם שְׁתֵּיפִינָה יֹאכַל⁷⁹.

76) כנעני, שהוא חייב במצוות כאשה (ראה פ"א ה"א, ולמעלה ה"ד) ורבו שוחט עליו שלא מדעתו, ראה למעלה ה"ח. (77) ושניהם ישחטו עליו כל אחד ואחד בנפרד. (78) בפסחים פז, א – תנן: "עבד של שני שותפין, לא יאכל משל שניהם". ומקשה הגמרא מן הברייתא, דתניא: "עבד של שני שותפין, רצה מזה אוכל, רצה מזה אוכל", ומתרתת שדברי המשנה הם כשמקפידים הבעלים זה על זה. ומפרש רש"י שאינם רוצים להנות אחד מן השני, ואם העבד אוכל מאחד הקרבנות האלו, הרי שמחצית העבד השייך לבעל השני נהנה מן הבעל הראשון. ורבינו מפרש, שקפדי זה על זה "שלא יגנבנו", שכל אחד חושש שאם העבד יאכל משל השני ימשוך אליו עי"ז את לב העבד ויגנבנו (כסף-משנה). ובכתי' תימן, בכתי' אברבנאל ובדפוס ווינציאה, חסרות המלים "שלא יגנבנו". (79) אף כי לא בירר בשעת שחיטה, שהרי בעל העבד שוחט עליו שלא מדעתו, ראה למעלה ה"ח.

יג. מִי שְׁחָצְיו עֶבֶד וְחָצְיו בֶּן חוּרִין⁸⁰ - לֹא יֹאכַל לֹא מִשְׁל רֵבּוּ וְלֹא מִשְׁל עֲצֻמוֹ⁸¹, עַד שְׁיַעֲשֶׂה פְלוֹ בֶּן חוּרִין.

(80) "אם היה עבד של שני שותפין ושחררו אחד מהם, או אם היה לו אדון אחד וקיבל ממנו קצת דמיו ושחרר קצתו באלו הדמים, נחשב לחצי עבד וחצי בן חורין, אבל אם

יד. עַד פְּמָה נִמְנָים⁸² עַל הַפֶּסַח? עַד שְׁיִהְיֶה בּו פְּזִית לְכָל אֶחָד וְאֶחָד⁸³. וְנִמְנִין עָלָיו וּמוֹשְׁכִין אֶת יְדֵיהֶן מִמְנו עַד שְׁיִשְׁחֹט⁸⁴. פִּינִין שְׁיִשְׁחֹט אֵינוֹ יְכוּל לְמַשֵּׁךְ אֶת יָדוֹ, שְׁהָרִי נִשְׁחַט עָלָיו⁸⁵. נִמְנו עָלָיו וְחָצְרוֹ אַחֲרָיִם וְנִמְנו עָלָיו: רֵאשׁוֹנִים, שְׁיִש לָהֶם פְּזִית - אוֹכְלִים, וּפְטוּרִים מִעֲשׂוֹת פֶּסַח שְׁנֵי; וְאַחֲרוֹנִים, שְׁרֵבו עַד שְׁלָא נִמְצָא בּו פְּזִית לְכָל אֶחָד - אֵינֶן אוֹכְלִין, וְחֵיבִים לְעֲשׂוֹת פֶּסַח שְׁנֵי⁸⁶.

(82) כמה אנשים אפשר למנות עליו. (83) משנה, פסחים פט, א. (84) משנה, שם: "נמנין ומושכין את ידיהן ממנו עד שישחט. רבי שמעון אומר (מושכין ידיהן) עד שיזרוק את הדם", ופסק כחכמים. (85) בגמרא שם למדו כן ממה שכתוב (שמות יב, ד) "ואם ימעט הבית מהיות משה – מחיותיה דשה". כלומר: אם באו לימעט ולימשך – מהיות משה, יתמעטו בעוד השה החי (רש"י שם). (86) ברייתא, שם עח, ב. אבל אם נמנו כאחת ואין לכל אחד ואחד – אין אוכלין (כל בני החבורה) (תוספתא פסחים פ"ז).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁלִי. שִׁכַח הַשּׁוֹלֵחַ⁵ מֶה אָמַר לוֹ - שְׁנִיחַן יֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵפָה⁶. וְאִם שִׁכַח הַשּׁוֹלֵחַ קֹדֶם שֶׁיִזְרַק הַדָּם⁷ - חִיבִין לַעֲשׂוֹת פֶּסַח שְׁנִי⁸; שִׁכַח אַחַר שֶׁיִזְרַק הַדָּם⁹ - פְּטוּר מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שְׁנִי¹⁰. וְכֵן הִדִּין בְּאֹמַר לְעַבְדוֹ¹¹: צֵא וּשְׁחוּט עָלַי, וְקָבַע לוֹ, וְשִׁכַח הָעֶבֶד מֶה אָמַר לוֹ רְבוּ. וְהוּא שְׁנִיחַן לוֹ רוּעָה שֶׁל רְבוּ גְדִי וְטֹלָה וְיֹאמַר לוֹ: שְׁחוּט שְׁנִיחַן, כִּדִּי שֶׁתִּשְׁחוּט כְּמוֹ שְׂאֵמֶר לָךְ רְבוּ, וְהָרִי אֶחָד מֵהֶן שֶׁלָּךְ עַל מִנְתָּ שְׂלֵא יִהְיֶה לְרִבְךָ בּוֹ פְלוֹם¹². אִם עָשָׂה הַרוּעָה כִּף, אַחַר כִּף יִהְיֶה אֶפְשָׁר לְעַבְדֵי הַתְּנוּת כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ¹³.

(5) אחר ששחט השניים (רש"י). בין ששכח קודם שזורק הדם ובין ששכח אחר שזורק הדם. (6) שהרי אינו יודע איזה הוא של השולח ואיזהו של השליח, ואינם יכולים לאכלם, כי אין הפסח נאכל אלא למנויו. (7) שבשעת הזריקה לא היו שניהם ראויין לאכילה. (8) שם בגמרא מימרא של אביי: "שכח (רבו) לפני זריקה דכי איזריק דם לא הוה חזי לאכילה חייבין לעשות פסח שני". וכחכמים של ר' נתן (פסחים עח:): שאכילה (אם לא היה הקרבן ראוי לאכילה בשעת זריקה) מעכבת את כשרות הקרבן. (9) שבשעת הזריקה היו ראויים לאכילה. (10) משנה שם ומימרא של אביי בגמרא: "ופטורין מלעשות פסח שני - ששכח אחר זריקה דבעידנא (בשעה) דאיזריק דם הוה חזי לאכילה". ואף לרבנן הסוברים "אכילה מעכבת", אין זה אלא באופן שאינו ראוי לאכילה בשעת זריקה. וראה לחם משנה להלן הלכה ד. והוא הדין שפטורים מלעשות פסח אחר אם יש עוד שהות בי"ד בניסן. (11) כלומר, עבד כנעני. (12) שאם לא אמר לו כן, הרי מה שקנה עבד כנעני קנה רבו (גמרא שם). וכוננת רבינו שאמר לו בלשון המועיל שלא יקנה רבו, כגון שאמר לו: על מנת שתאכל אתה הפסח. (13) ששוחט גדי וטלה ואומר: אם גדי אמר לי - גדי שלו וטלה שלי, ואם טלה אמר לי - טלה שלו וגדי שלי.

ג. פְּגִי חֲבוּרָה שְׂאֵמְרוּ לְאַחַד: צֵא וּשְׁחוּט לָנוּ אֶת הַפֶּסַח, וְאָמַר הוּא לְהֵן: וְאַתֶּם שְׁחֲטוּ עָלַי, וּשְׁחֲטוּ הֵם וּשְׁחֲטוּ הוּא - כֹּלָם אוֹכְלִין מִזֶּה שֶׁנִּשְׁחַט רֵאשׁוֹן, וְהָאֶחָדִין יֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה¹⁴.

(14) דברים פשוטים הם, ונלמדים ממה שמתבאר בהלכות שבסמוך (כסף משנה). ד. חֲבוּרָה שְׂאֵבֶד פֶּסְחָה, וְאָמְרוּ לְאַחַד¹⁵: צֵא וּבְקִשְׁטוּ¹⁶ וּשְׁחוּטוּ עֲלֵינוּ¹⁷, הֲלָךְ וּמָצָא פֶּסַח שְׂאֵבֶד וּשְׁחֲטוּ, וְהֵם לָקְחוּ פֶּסַח אַחַר וּשְׁחֲטוּהוּ: אִם שֶׁלֹּו נִשְׁחַט רֵאשׁוֹן - הוּא אוֹכֵל מִשְׁלוֹ, וְהֵן אוֹכְלִין עִמּוֹ, וְהַשְּׁנִי יִשְׂרָף¹⁸; וְאִם שֶׁלָּהֶן נִשְׁחַט רֵאשׁוֹן - הֵן אוֹכְלִין מִשְׁלָהֶן¹⁹, וְהוּא אוֹכֵל מִשְׁלוֹ²⁰. אִין יְרוּעֵ אִי זֶה מֵהֶן נִשְׁחַט רֵאשׁוֹן אוּ שְׁחֲטוּ שְׁנִיחַן כְּאַחַת²¹ - הוּא אוֹכֵל מִשְׁלוֹ²², וְהֵן אִינֵן אוֹכְלִין עִמּוֹ²³, וְשֶׁלָּהֶן יֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה²⁴, וּפְטוּרִין מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שְׁנִי²⁵.

טו. הַמְּנַה⁸⁷ אַחֲרִים עִמּוֹ עַל חֲלָקוֹ וְלֹא יִדְעוּ פֶּהֶן בְּגִי חֲבוּרָה - הָרִי בְּגִי חֲבוּרָה וּשְׂאִין לְתֵן לוֹ חֲלָקוֹ אַחַר שֶׁיִּצְלָה⁸⁸ בַּעַת הָאֲכִילָה⁸⁹, וּבְגִי חֲבוּרָה אוֹכְלִין מִשְׁלָהֶן וְהוּא אוֹכֵל חֲלָקוֹ עִם הָאֲחֵרִים שֶׁמְנַה עָלָיו בְּחֲבוּרָה שְׁנִי⁹⁰. וְכֵן בְּגִי חֲבוּרָה שֶׁהִיא אֶחָד מֵהֶם גְּרַגְרִין⁹¹ - וּשְׂאִים לְהוֹצִיאוֹ מֵהֵן⁹², וְנוֹתְנִין לוֹ חֲלָקוֹ וְיֹאכְלֵהוּ בְּחֲבוּרָתוֹ⁹³. וְאִם אִינוֹ זוֹלָל - אִינֵן וּשְׂאִין לְחֲלָק⁹⁴.

(87) שם פט, ב - במשנה. (88) שהפסח נצלה כשהוא שלם ולא נצלה כשהוא חסר אבר (תוספתא פסחים פ"ה, ולהלן פ"י הי"א). (89) (כלומר, אף-על-פי שבשעת אכילה אין מוציאין בשר הפסח מחבורה לחבורה, ראה להלן פ"ט ה"א הערה ג - מותרים הם להחלק ולאכול כל אחד ואחד לחוד, וראה להלן). (90) (מדובר כשכולם אוכלים בבית אחד, ואין שום מחיצה מפסקת ביניהם, שאם לא כן - אסור, שאין הפסח נאכל בשתי חבורות (להלן פ"ט ה"ה). וראה ב'מעשה ורוקח'). (91) זולל, שאוכל הרבה. (92) פסחים, שם. (93) לעצמו, ראה למעלה. (94) שם. ראה להלן פ"ט ה"ו.

~ יום שישי ט' תשרי ~

פְּרָק שְׁלִישִׁי

1) יבאר האומר לעבדו לך ושחוט לך עלי את הפסח, ואם קבע גדי או טלה.

א. הָאוֹמֵר לְעַבְדוֹ: צֵא וּשְׁחוּט עָלַי אֶת הַפֶּסַח, אָף עַל פִּי שְׂדֵרְךָ רְבוּ לְשַׁחֵט טֹלָה כֹּכֵל שְׁנָה וְהֵלָךְ וּשְׁחַט עָלָיו גְּדִי, אוּ שֶׁהִיא דְרָכּוֹ לְשַׁחֵט גְּדִי וְהֵלָךְ וּשְׁחַט עָלָיו טֹלָה - הָרִי זֶה יֹאכֵל מִמֶּנּוּ; שֶׁהָרִי לֹא פִּרַשׁ וְאָמַר לוֹ שְׁחוּט לִי מִמִּין פְּלוּגִי. הֲלָךְ וּשְׁחַט גְּדִי וְטֹלָה² - אִינוֹ אוֹכֵל מִשְׁנִיחַן, אֶלָּא יֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵפָה; שְׂאִין נִמְנִין עַל שְׁנֵי פֶסְחִים³. וְאִם הִיא מִלָּךְ אוּ מִלְּפָה וְאָמַר לְעַבְדוֹ לְשַׁחֵט עָלָיו וּשְׁחַט גְּדִי וְטֹלָה - יֹאכֵל מִן הָרֵאשׁוֹן, מִשּׁוּם שְׁלוֹם מְלָכוֹת⁴.

(2) שרבו יאכל מאיזה מהם שיבחר. (3) כדי לאכול מאיזה מהם שירצה בשעת אכילה, לפי ש"אין ברירה" ושמה בשעת שחיטה לא הייתה דעתו על זה. (רש"י שם). אבל אם נמנה על שני פסחים כדי לאכול משניהם - אוכל מן הנשחט ראשון. (4) ומפרש רבינו שמשום שלום מלכות הקלו בה מפני שדעתם קלה לכעוס (מאירי וכסף משנה). וצריך לומר לדעת רבינו שמה שאמרו "אין ברירה" - אין זה מן התורה, אלא מגזירת חכמים, ומשום שלום מלכות לא גזרו.

ב. הָאוֹמֵר לְשְׁלוּחוֹ: צֵא וּשְׁחוּט עָלַי אֶת הַפֶּסַח, וְקָבַע לוֹ גְּדִי אוּ טֹלָה, וּשְׁכַח מֶה אָמַר לוֹ רְבוּ - הָרִי זֶה שּׁוּחַט גְּדִי וְטֹלָה וְאֹמַר: אִם גְּדִי אָמַר לִי - גְּדִי שֶׁלֹּו וְטֹלָה שְׁלִי, וְאִם טֹלָה אָמַר לִי - טֹלָה שֶׁלֹּו וְגְדִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַדַּעַת בְּהֵן שֶׁפֶל אֶחָד שִׁמְצָא יִשְׁחוּט עַל חֲבֵרוֹ,³⁶
הוֹאִיל וְלֹא פָּרְשׁוּ וְלֹא אָמְרוּ זֶה לְזֶה קָלוּם - אֵינָן
אֶתְרֵאִין זֶה לְזֶה.³⁷

31) חפשו את הפסח שאבד לכם ושחטו אותו גם בשבילי.
32) שהרי כולם נמנו עליו, ומשנשחט אין למשוך את ידיהם
ממנו. 33) כדין פסח שאין לו בעלים. 34) שוודאי אחד
מהם נשחט תחילה. 35) משום שלא ידוע איזה מהם הוא
שנמנו עליו. 36) במשנה שם: "לא אמר להן ולא אמרו
לו", ומפרש רבינו שהיו שם רמיוות, שאם לא כן, הדבר
פשוט ואין למשנה להשמיע לנו זאת (כסף משנה).
37) ואין להם לחשוש איזה מהן נשחט ראשון, אלא זה אוכל
משלו אף אם שלהן נשחט ראשון, וכן הם אוכלים משלהם,
אף אם שלו נשחט ראשון (רש"י שם).

ז. שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת שֶׁנִּתְעַרְבוּ פִּסְחֵיהֶן קָדַם שִׁשְׁחָטוּ³⁸
- חֲבוּרָה זו לֹקְחִין כֶּבֶשׂ אֶחָד מִן הַתַּעֲרֹבוֹת
וְהַשְּׂנִיָּה לֹקְחִין הַשְּׂנִי, וְאֶחָד מִבְּנֵי חֲבוּרָה זו בָּא
אֶצֶל אֱלוֹהֵי³⁹ וְאֶחָד מִבְּנֵי שְׂנִיָּה בָּא אֶצֶל הָרֵאשׁוֹנָה,
וְכָל חֲבוּרָה מֵהֵן אוֹמֶרֶת לְזֶה הָאֶחָד שֶׁבָּא אֶצְלָם:
אם שְׁלָנוּ הוּא הַפֶּסַח הַזֶּה - יְדִיךָ מְשׁוּכּוֹת מִשְׁלֶךְךָ
וְנִמְנִיָּת עַל שְׁלָנוּ, וְאִם שְׁלֶךְךָ הוּא הַפֶּסַח הַזֶּה - יְדִינוּ
מְשׁוּכּוֹת מִשְׁלָנוּ וְנִמְנִינוּ עַל שְׁלֶךְךָ. וְכֵן חֲמֵשׁ חֲבוּרוֹת
שֶׁל חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה⁴⁰ בְּנֵי אָדָם, אוֹ עֶשֶׂר חֲבוּרוֹת שֶׁל
עֶשְׂרֵה עֶשְׂרֵה - מוֹשְׁכִין לָהֶן אֶחָד מִכָּל חֲבוּרָה
לְחֲבוּרָה הָאֶחָת⁴¹, וְכָף הֵם מִתְנִים וְאוֹמְרִים⁴², וְאֶחָד
כָּף שׁוֹחֲטִין.

38) והיינו מפני שאז אפשר עדיין למשוך ידיהם מן הפסח.
ומכיוון שאין הפסח נאכל אלא למנויו, ואלו אינם יודעים על
איזה נמנו, לכן עושים כדלהלן. 39) במשנה שם. והוצרך
לכך משום שכתוב (שמות יב, ד) "ואם ימעט הבית משה",
ומזה למד ר' יהודה (פסחים צט.) "שממתעטין והולכין
(אנשי חבורה מושכין את ידיהן מן הקרבן) ובלבד שיהיה
אחד מבני החבורה קיים (נשאר)". 40) בגמרא פסחים שם
אמרו ש"חמשה חמשה" דווקא הוא, אבל של חמשה
וארבעה לא, שהרי אם יתפזרו הארבעה אלו לארבע חבורות,
יישאר הפסח החמישי בלי אף אחד מבני החבורה שלו.
41) כלומר, שכל חמשת האנשים שבכל חבורה וחבורה
מתפזרים לחמשת הפסחים, באופן שלא יישאר אף פסח אחד
שלא יהיה בו אחד מבני החבורה הראשונים. 42) הארבעה
שבחבורה החדשה לחמישי: אם שלך הוא פסח זה ידי
ארבעתנו משוכות מארבעת הפסחים שלנו בכל מקום שהם
ואנו נמנים עמך, וכן הן חוזרין ואומרים לשני וכן הארבעה
לכל אחד שבחבורה וכן כל חבורה וחבורה (רש"י שם).

ח. שְׁנַיִם שֶׁנִּתְעַרְבוּ פִּסְחֵיהֶן - זֶה לֹקֵחַ פֶּסַח אֶחָד
מִן הַתַּעֲרֹבוֹת וְזֶה לֹקֵחַ לֹא אֶחָד, וְזֶה מִמְנָה עַל
פֶּסְחוֹ אֶחָד מִן הַשּׁוֹיֵק וְהָאֶחָד מִמְנָה עִמּוֹ אֶחָד מִן

15) מבני חבורתם (רש"י בקידושין מא:). 16) חפש את
הפסח האבוד. 17) כלומר: כשתמצאנו, תשחטנו
בשבילנו. 18) כיוון שאמרו לו שחוט עלינו, הרי נמנו על
הקרבן הזה וכיוון שנשחט כבר אין יכולין למשוך את ידיהן
מן הקרבן, ומשום כך השני יישרף שהוא פסח בלא בעלים,
ראה רש"י שם. 19) שהרי משכו ידיהם מן הקרבן האבוד
לפני שנשחט. 20) שהרי הוא לא נמנה איתם על הקרבן
השני. 21) שאי אפשר לצמצם ואחד מהם נשחט תחילה.
22) שהרי הוא אוכל משלו בכל אופן. 23) שמא שלהם
נשחט ראשון, ונמצא שמשכו ידם מזה ששחט השליח
ואסורים לאכלו, כי הפסח אינו נאכל אלא למנויו.
24) שמא שלו נשחט ראשון והם נמנו על שלו ולא על
שלהן, ודין פסח שאין לו בעלים - בשריפה. 25) [ובדברי
רבינו יש לומר שסמך על מה שכתב למעלה בהלכה ב, שרק
אם שכח לאחר הזריקה פטור מלעשות פסח שני, כמו כן
כאן מה שאמר "אין ידוע איזה מהן נשחט ראשון או
ששחטו שניהן כאחת" אין הכוונה שבעת זריקה לא ידעו,
אלא שידעו ולבסוף נשכח ושוב לא ידעו, באופן שבני
החבורה אינם יכולים לאכול לא משלו ולא משלהם.
ומכיוון שבעת הזריקה היה ידוע - פטורים הם מלעשות
פסח שני].

ה. אָמַר לָהֶם זֶה שֶׁשְׁלַחוּהוּ לְבַקֵּשׁ פֶּסַח שֶׁאֲבָד
וְלִשְׁחָטוֹ²⁶: אִם אֶתְרֵי - שִׁחְטוּ אִתְּם עָלַי, הֲלֶךְ
וּמִצָּא וְשָׁחַט, וְהֵם לָקְחוּ וְשָׁחְטוּ: אִם שְׁלַחַן נִשְׁחַט
רֵאשׁוֹן - הֵם אוֹכְלִין מִשְׁלָהֶם, וְהוּא אוֹכֵל עִמָּהֶם,
וְהַשְּׂנִי יִשְׂרָף; וְאִם שְׁלוֹ נִשְׁחַט רֵאשׁוֹן - הוּא אוֹכֵל
מִשְׁלוֹ, וְהֵן אוֹכְלִין מִשְׁלֵהֶן²⁷. אֵין יְדוּעַ אֵי זֶה מֵהֵן
נִשְׁחַט רֵאשׁוֹן אוֹ שִׁשְׁחָטוּ שְׁנֵיהֶם פְּאָחֵד²⁸ - הֵן
אוֹכְלִין מִשְׁלֵהֶן, וְהוּא אֵינוֹ אוֹכֵל עִמָּהֶן²⁹, וְשְׁלוֹ יִצָּא
לְבַיִת הַשְּׂרִפָּה³⁰, וּפְטוֹר מִלְּעֲשׂוֹת פֶּסַח שְׂנִי.

26) לא אמרו לו שישחוט בשבילם אלא רק שיחפש את
הפסח וכשימצאנו יביאנו אליהם והם ישחטוהו (כסף
משנה). 27) שהם לא אמרו לו שישחוט להם. ונמצא
שמשכו ידם מהקרבן שלו. 28) שאי אפשר לצמצם ואחד
מהם נשחט תחילה. 29) כי שמא שלו נשחט ראשון ולא
נמנה כלל על שלהן. 30) שמא שלהם נשחט ראשון והוא
נמנה עמיהם, ושלו הוא פסח שאין לו בעלים, שהוא לשריפה.

ו. אָבָד לָהֶן פֶּסָחָם, וְאֲבָד לוֹ פֶּסָחוֹ, וְאָמַר לָהֶן: צְאוּ
וּבַקְשׁוּ וְשָׁחְטוּ עָלַי³¹, וְאָמְרוּ לוֹ: צֵא וּבַקֵּשׁ וּשְׁחוּט
עָלֵינוּ, וְהֲלֶךְ וּמִצָּא וְשָׁחַט, וּמִצָּאוּ הֵם וְשָׁחְטוּ - בְּלָם
אוֹכְלִין מִן הָרֵאשׁוֹן³², וְהַשְּׂנִי יִשְׂרָף³³. וְאִם אֵין יְדוּעַ
אֵי זֶה נִשְׁחַט תְּחִלָּה אוֹ שִׁשְׁחָטוּ שְׁנֵיהֶן פְּאָחֵד³⁴ -
שְׁנֵיהֶן יִשְׂרָפוּ³⁵, וּפְטוֹרִין מִלְּעֲשׂוֹת פֶּסַח שְׂנִי. הֲלֶךְ
הוּא לְבַקֵּשׁ וְהֲלָכוּ הֵם לְבַקֵּשׁ וְלֹא אָמְרוּ זֶה לְזֶה
קָלוּם, אֵף עַל פִּי שְׂהִיָּה בְּלָפָם שִׁשְׁחוּט כָּל אֶחָד
מֵהֵן עַל חֲבֵרוֹ, אוֹ שְׁהִיָּה שָׁם רְמִיזוֹת וּדְבָרִים שֶׁאֵמְדִין

~ שבת קודש י' תשרי ~

פֶּרֶק רְבִיעִי

1) יבאר פסח הנשחט במחשבת שינוי השם והשוחט על בני חבורה, ואמר: הפסח ששחטתי שלא לשמו היה.

א. כָּבֵד נִתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמְקַדְּשִׁין², שֶׁהַפֶּסַח אֵינוֹ נִשְׁחָט³ אֶלָּא לְשֵׁם פֶּסַח וּלְשֵׁם בְּעֲלִיו⁴; וְאִם שֶׁחָטוּ בְּמַחְשַׁבַת שְׁנוֵי הַשָּׁם⁵ - פְּסוּל⁶. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפֶּסַח עַל בְּנֵי חֲבוּרָה, וְאָמַר לָהֶם לְאַחַר זְמַן⁸: אוֹתוֹ הַפֶּסַח שֶׁשִּׁחַטְתִּי עֲלֵיכֶם - שְׁלֹא לְשֵׁמוֹ שֶׁחַטְתִּיו, אִם הָיָה נֶאֱמָן לָהֶן - סוּמְכִין עַל דְּבָרָיו⁹, וְאִם לֹא - שׁוֹרֵת הַדִּין¹⁰ שְׁאִינוֹ נֶאֱמָן. וְהַרְוֵעָה לְהַחְמִיר עַל עֲצָמוֹ¹¹ - הָרִי זֶה מְשַׁבַּח, וְיָבִיא פֶּסַח שְׁנַיִם¹².

2) פט"ו הלכות א, ג, יא. 3) וכמו כן קבלת הדרם והולכתו וזריקתו, ראה שם. 4) שנאמר (דברים טז, א) "שמור את חודש האביב ועשית פסח" - שיהיו כל עשיותיו לשם פסח, הרי שינוי קודש (=שעשאו לשם קרבן אחר). ועוד נאמר (שמות יב, כז) "ואמרתם זבח פסח הוא", שתהא זבחה לשם פסח, אם אינו ענין לשינוי קודש, תנהו ענין לשינוי בעלים (זבחים ז:). 5) שלא לשם פסח או שלא לשם בעליו, ראה פ"ג מהלכות פסולי המוקדשין הלכה א. 6) משנה בזבחים ב. ופט"ו שם הלכות ג"א. 7) תוספתא תרומות פ"ב ופסחים פ"ג, בשינוי לשון קצת. ובמאירי לגיטין נד: (עמוד 224) הביא כלשון רבינו, מכאן עד סוף ההלכה, בשם ברייתא בפסחים. 8) בתוספתא שם ושם ליתא, אבל כן הוא במאירי שם בלשון הברייתא. והוא לדעת אב"י בגיטין שם שכל שבידו, נאמן. ואם אינו בידו, אינו נאמן. וכן כתב רבינו בפ"ט מהלכות פסולי המוקדשין הלכה טו: "היה מקריב עמו בזבחים ואמר לו נתפלגו - נאמן; וזבחים שהקרבתי לך באותו היום נתפלגו - אם היה נאמן לו סומך על דבריו וכו'" [ומה שכתב בפ"ג מהלכות מטמאי משכב ומושב הלכה ח: "היה עושה עמו בטהרות, ולאחר זמן מצאו ואמר לו בשעה שפגע בו, טהרות שעשיתי עמך נטמאו, הרי זה נאמן" - היינו אם הוא נאמן לו, וכמו שכתב כאן ובהלכות פסולי המוקדשין שם. ועיין בכסף-משנה שם]. 9) קידושין סו. בההוא סמיא שאמר לו עד אחד: אשתו זינתה, וביא לשאול את מר שמואל, ואמר לו מר שמואל אם הוא נאמן לו - יגרשנה. וכן כתב רבינו בהלכות פסולי המוקדשין שם. 10) "כלומר, הדין נותן" (רש"י גיטין שם). 11) ולעשות לפנים משורת הדין. 12) כן בלשון הברייתא במאירי שם. והראב"ד כתב: "אין כאן שבח, שאם היה פטור אינו יכול להביא פסחו נדבה על תנאי שלמים", רוצה לומר, כמו שכתב רבינו בסוף פרק ג, שהנתינין בזריקה אל יתנם בשפיכה לכתחילה. והלחם-משנה מתרץ שרק בחמשה אמרו כן למעלה, שאינו בדין שכולם יעברו על איסור לכתחילה כדי לזכות לאחד שחייב בפסח, אבל כאן הוא עצמו חייב בספק והוא עצמו יעבור על איסור לכתחילה כדי להקריב קרבן פסח.

הַשּׁוֹק⁴³, כְּדֵי שְׂיִהְיוּ שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת, וְאַחַר כֵּן יָבֹא אֶחָד מְשַׁנְיָהֶם אֶצְלֵ אֱלוֹ וְיֹבֵא אֶחָד מְאֱלוֹ אֶצְלֵ הָאַחֵר⁴⁴, וּמִתְנַהֵל כָּל אֶחָד עִם חֲבֵרוֹ שֶׁבָּא אֶצְלוֹ מִחֲבוּרָה שְׁנִיָּה וְאוֹמֵר: אִם שְׁלִי הוּא פֶּסַח זֶה - יִדְרֹךְ מְשׁוֹכוֹת מִשְׁלֶךְ וְנִמְנִיַת עַל שְׁלִי⁴⁵, וְאִם שְׁלֶךְ הוּא - יְדִי מְשׁוֹכָה מִפֶּסַח שְׁלִי וְנִמְנִיַת עַל שְׁלֶךְ. וְנִמְצָא שְׁלֹא הִפְסִידוּ כְּלָוִם⁴⁶.

43) שאם לא כן, לא יוכל להתנות אחד עם השני ולומר לו אם שלך הוא הפסח הזה אני מושך ידי משלי כי על ידי כך הוא מניח את פסחו בלא בעלים, ולמנות עצמו על של חבירו וחבירו על שלו לפני שימשכו את ידיהן משלהן אי אפשר, לפי שאין נמנים על שני פסחים כאחד (רש"י שם). 44) משמע שאפילו שני המנויין הראשונים יכולים ללכת כל אחד לפסח של השני ולהשאיר על פסחם את זה שמינו מן השוק. 45) אבל לא יאמר להיפך: נמנית על שלי וידיך משוכות משלך, שכל זמן שלא משך ידו משלו, אינו יכול להימנות על פסח אחר, שאין נמנים על שני פסחים כאחד. 46) שאף אחד מן הקרבנות אינו יוצא לבית השריפה.

ט. חֲמִשָּׁה⁴⁷ שֶׁנִּתְעַרְבוּ עוֹרוֹת פֶּסַחֵיהֶן וְנִמְצָאָת יַבְלֵת⁴⁸ בְּעוֹר אֶחָד מֵהֶן - כָּלָם יֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרִיפָה⁴⁹. וְאִם נִתְעַרְבוּ קֶדְשֵׁי זְרִיקַת הַזֶּמֶן⁵⁰ - תִּיבֵּין בְּפֶסַח שְׁנַיִם⁵¹; וְנִתְעַרְבוּ אַחַר זְרִיקָה - פְּטוּרִין מִלְעֲשׂוֹת פֶּסַח שְׁנַיִם⁵². שְׁאִם הִקְרִיבוּ פֶּסַח שְׁנֵי - נִמְצָא זֶה שֶׁקָּרַב בְּרֵאשׁוֹן קָרְבָן כְּשֶׁר מְבִיא חֲלִין לְעֹזְרָה⁵³. וְאִם נִמְנוּ בְּלֶן עַל פֶּסַח אֶחָד⁵⁴ - נִמְצָא נִשְׁחָט שְׁלֹא לְמַחְשַׁב⁵⁵, וְזֶה כְּמִי שֶׁנִּשְׁחָט שְׁלֹא לְמִנְיָו⁵⁶. וְאִם הִתְנָה כָּל אֶחָד מֵהֶן וְאָמַר: אִם אֵינוֹ פֶּסַח יִהְיֶה שְׁלָמִים - דָּם הַפֶּסַח בְּשִׁפְכָה וְדָם הַשְּׁלָמִים בְּזְרִיקָה, וְהִנְתַּנִּין בְּזְרִיקָה אֶל יִתְנֵם בְּשִׁפְכָה לְכַתְחִילָה⁵⁷. לְפִיכֶף פְּטוּרִין מִפֶּסַח שְׁנֵי.

47) ברייתא שם פח: ונקט חמישה והוא הדין לפחות וליותר. 48) היא אחד מן המומין הפוסלים בקרבן. 49) שכל אחד ואחד מהם בספק, שמא הוא הבעל-מום. 50) וכל זה כששינו מן הסדר, והפשיטו את עורותיהן לפני ששפכו את הדם על יסוד המזבח, שהרי הסדר הוא ש"אחר ששופכים דמו מפשיטין אותו". 51) שהרי בשעת זריקה לא היו הקרבנות ראויין לאכילה מצד ספק בעל מום, ונמצא שכולם פסולים. 52) שהרי ארבעת הקרבנות היו ראויין לאכילה בשעת הזריקה, ורק אחד הוא פסול, ואין לחייב כולם מספק. 53) ואין מביאין חולין לעזרה (קדושין נז:), משום שנאמר (דברים יב, כא) "וזבחת מבקרך ומצאנך וכו' בשערך" (רש"י שם). 54) ואין מביא על ידי כך חולין בעזרה שהרי אחד מהם בוודאי מחוייב בקרבן הפסח. 55) שהרי מן הדין כולם פטורים. 56) וראה למעלה פרק ב הלכה א ש"אין שוחטין את הפסח אלא למנויו". 57) אף על פי שבדיעבד יצא.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אחר שהתחילו לֶאֱכֹל³⁸ - זכו הטהורים שְׁעָדִין לא התחילו³⁹. אֲבָל אם התחילו פֶּלֶן וְנִטְמָאוּ מִקְצָתָן - לא זכו טהורים בְּחֶלְקָן שֶׁל טְמָאִים; אֲלֵא הטהורים אוֹכְלִין חֶלְקָם, וְחֶלֶק הַטְּמָאִים יִשְׂרָף⁴⁰. והוא הדין אם מתו מִקְצָתָן⁴¹. נִטְמָא שְׁלֵם⁴² או רְבוּ⁴³ - שוֹרְפִים אותו לְפָנֵי הַבֵּיָרָה⁴⁴ בְּפָנֵי הַכֵּל, פְּדֵי לְבַיֶּשֶׁן עַד שִׁיָּהָרוּ בוֹ⁴⁵. וְשׂוֹרְפִין אותו מַעְצֵי הַמַּעְרְכָה⁴⁶, פְּדֵי שְׁלֵא יִחְשְׁדוּ אוֹתָן וַיֹּאמְרוּ מַעְצֵי הַמַּעְרְכָה גִּבּוּ⁴⁷. לְפִיכָף, אם יִשְׂרְפוּהוּ בְּקֶשׁ וּבְקִנְיָם⁴⁸ וְרָצוּ לְשַׂרְף מִשָּׁל עֲצָמָן - שׂוֹרְפִין⁴⁹. נִטְמָא מְעוּטוֹ⁵⁰ וְכֵן הַנּוֹתְרֵי⁵¹ - שׂוֹרְפִין אותו בְּחִצְרוֹתֵיהֶן⁵² מַעְצֵי עֲצָמָן⁵³, אֲבָל לא מַעְצֵי הַמַּעְרְכָה, שְׁלֵא יִשְׂאָרוּ מִהֵן אֲצֵלָם וַיִּמְעְלוּ בְּהֵן⁵⁴.

26) משנה בפסחים פב. "הפסח שיצא או שנטמא ישרף מיד", ומפרש רבנו בפי"מ "שיצא מן הבית שנאכל בו", וחזר בו רבינו כאן והעתיק "שיצא מירושלים", שהרי המדובר כשיצא ביום ארבעה-עשר, כמו שכתב רבינו: "שיצא וכו' שנטמא בארבעה עשר", וכן מוכח מזה שאמרו "ישרף מיד". ואילו בליל חמשה עשר, אסור לשרוף, שאין שורפין קדשים ביום-טוב (פ"ט מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ה). ואם כן, על-כרחינו שיצא מירושלים, שאילו יציאה מחבורתו אינה אסורה אלא בליל חמשה עשר, כמו שנראה מדבריו להלן פ"ט הלכה א. ועיין שם הערה ג. ועיין 'תוספות יום טוב' ותפארת ישראל. 27) ואינו צריך עיבור צורה (ראה להלן), משום שהפסול הוא בגוף הבשר. 28) משנה שם, וכחכמים של ר' יוחנן בן ברוקא. והמדובר כשנטמא או מתו לפני שחיטה, שלא נודע על זה אלא לאחר שחיטה, ראה להלן. 29) לפני שנשחט, שהרי לאחר שנשחט אינם יכולים למשוך את ידיהם, ראה למעלה פ"ב הלכה יד, אלא שלא נודע עד לאחר שנשחט, שמשכו ידיהם לפני השחיטה. וכל אלה כשלא נודע שנטמא, שמתו ושמשכו ידם על לאחר זריקה, וראה להלן. 30) שם פב: כרב יוסף לפי הלשון השניה, ואליבא דחכמים של ר' יוחנן בן ברוקא, שאפילו לפני זריקה אין זה פסול הגוף אלא פסול בעלים. 31) מניח את הבשר עד שיסריח, או משאירו לילה אחד ונפסל בלינה. אחרת - אין לשרפו, משום בזיון קדשים. 32) פסחים עג: 33) כגון שנטמא הבשר. 34) ואין צריך להניח עד שתעובר צורתו, משום שהבשר נפסל ואין זה מבזה קדשים. 35) שנטמא הדם או נטמאו הבעלים. 36) שזה נחשב פסול בגוף הקרבן (כסף-משנה). ואף-על-פי שבפסחים עג: נראה מפורש, שאף אם לא נודע אלא לאחר שחיטה, ישרף מיד - סמך רבינו על דברי הירושלמי פסחים סוף פרק ו, שנראה משם, שאם לא נודע אלא אחר שחיטה - אין זה פסול הגוף (אור שמח). [ועיין בספר "הר המוריה" להלן פ"ב, מהלכות שגגות הלכה י]. 37) תוספתא פסחים פ"ז, וירושלמי שם סוף פרק ז. 38) כלומר, הטמאים התחילו לאכול (ירושלמי שם). 39) [כלומר, הטהורים עדיין לא התחילו ובירושלמי שם מפורש, שכל-שכן אם התחילו הטהורים

ב. בְּשֶׁר הַפֶּסַח שֶׁנִּטְמָא וְנֹדַע לוֹ קֹדֶם זְרִיקָה, אִף עַל פִּי שֶׁהֵאמְרוּיִן טְהוּרִין - לֹא יִזְרַק אֶת הַדָּם¹³; שְׁאִין הַפֶּסַח בָּא אֲלֵא לֶאֱכִילָה¹⁴. וְאִם זָרַק - לֹא הִרְצָה¹⁵. וְאִם לֹא נֹדַע לוֹ עַד שֶׁנִּזְרַק הַדָּם - הִרְצָה¹⁶; שֶׁהֲצִיץ מִרְצָה¹⁷ עַל שִׁגְגַת הַבֶּשֶׂר שֶׁנִּטְמָא, וְאִינוּ מִרְצָה עַל הַדָּרוֹן¹⁸. נִטְמָאוּ מִקְצָת הָאִיבָרִים - שׂוֹרְף אֶת הַטְּמָאִים וְאֲבָל אֶת הַטְּהוּרִים¹⁹. נִטְמָאוּ הָאִמּוּרִים וְהַבֶּשֶׂר קָמָם - זָרַק אֶת הַדָּם וְהַבֶּשֶׂר נֶאֱכַל לְעָרֵב²⁰. נִטְמָאוּ הַבְּעָלִים אַחֵר שֶׁנִּשְׁחַט²¹ - לֹא יִזְרַק אֶת הַדָּם. וְאִם זָרַק - לֹא הִרְצָה²². לְפִיכָף חִיבִין בְּפֶסַח שְׁנֵי. שְׁאִין הֲצִיץ מִרְצָה עַל טְמֵאת הַגּוֹף²³ אֲלֵא אִם נִטְמָא בְּטְמֵאת הַתְּהוּם²⁴, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת בֵּיאַת הַמִּקְדָּשׁ²⁵.

13) משנה בפסחים עח: כחכמים של רבי נתן שאכילה מעכבת. וראה למעלה פרק ג הלכה ב. 14) וכיון שנטמא הבשר ואינו ראוי לאכילה - אינו זורק את הדם. 15) וחייב לעשות פסח שני. 16) ופטור מלעשות פסח שני. 17) פסחים פ: במשנה. 18) כדברי רבינו בגמרא שם. 19) בתוספתא פסחים פרק ו: נטמאו חלבים והבשר קיים, אם יש כזית לכל אחד ואחד, יזרוק. ואם לאו, לא יזרוק. ומשמע לו לרבינו דבנטמא קצת הבשר עסקינן, מדקתני אם יש כזית לכל אחד ואחד (כסף-משנה). 20) במשנה שם עח: "נטמא החלב והבשר קיים, זורק את הדם". 21) שאם נטמא לפני שנשחט - אין שוחטים עליו, ראה להלן פ"ה הלכה א, ופ"ו הלכה א. 22) כלומר, אף אם לא נודע עד שנזרק הדם. 23) שם פ: במשנה. 24) מת שלא ידעו עליו, ורק אחר שנטמא נודע שיש שם מת (ברייתא בפסחים פא:). ובמשנה שם: "נטמא טומאת התהום, הציץ מרצה". "ואיזוהי טומאת התהום? כל שאין אדם מכירה אפילו בסוף העולם, ולא אמרו טומאת התהום אלא למת בלבד, אבל הרוג לא, שהרי יודע בו זה שהרגו" (פ"ו מהלכות נזירות הלכה יח). 25) פ"ד הלכה ו. ושם כתב רבינו שאף אם נודע לו שהוא טמא טומאת התהום קודם שיזרוק הדם, זורק אחר"כ את הדם - הורצה, שהציץ מרצה על טומאת התהום אע"פ שהוא מזויר.

ג. הַפֶּסַח שִׁיִּצָא מִירוּשָׁלַיִם²⁶ או שֶׁנִּטְמָא בְּאַרְבַּעַה עָשָׂר - יִשְׂרָף מִיָּד²⁷. נִטְמָאוּ הַבְּעָלִים או מִתּוֹ²⁸ או מִשְׁכּוֹ אֶת יְדֵיהֶם²⁹, אֲפִלּוּ נִטְמָאוּ או מִתּוֹ לְקֹדֶם זְרִיקַת הַדָּם³⁰ - מִגִּיחִין אוֹתוֹ עַד שֶׁתַּעֲבֹר צוּרְתּוֹ³¹ וְאַחֵר כֶּף יִשְׂרָף. זֶה הַכֶּלֶל³²: כֹּל שֶׁפִּסּוּלוּ בְּגוּפוֹ³³ - יִשְׂרָף מִיָּד³⁴; בְּדָם או בְּבָעִלִים³⁵ - תַּעֲבֹר צוּרְתּוֹ וְאַחֵר כֶּף יִשְׂרָף. לְפִיכָף, אִם שִׁחְטוּ אַחֵר שֶׁנֹּדַע שֶׁמִּשְׁכּוֹ הַבְּעָלִים אֶת יְדֵיהֶם או מִתּוֹ או נִטְמָאוּ וְנִדְחוּ לְפֶסַח שְׁנֵי - הֲרִי זֶה יִשְׂרָף מִיָּד³⁶. בְּמָה דְבָרִים אִמּוּרִים שִׁיִּשְׂרָף אִם נִטְמָאוּ הַבְּעָלִים? כְּשֶׁנִּטְמָאוּ כֹּל בְּנֵי הַחֲבוּרָה; אֲבָל אִם נִטְמָאוּ מִקְצָתָן - זָכוּ טְהוּרִים בְּחֶלְקָם שֶׁל טְמָאִים³⁷. אִף עַל פִּי שֶׁנִּטְמָאוּ מִקְצָתָן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מעצי המערכה. וגם זה במשנה שם. (54) שם פב. "דילמא פיישן מינייהו, ואתי בהו לידי תקלה".

ד. המפריש נקבה לפסחו או זכר בן שתי שנים⁵⁵ - ירעה עד שיפיל בו מום, וימכר ויביא בדמיו פסח. ואם לא נפל בו מום עד שהקריב פסחו - יביא בדמיו שלמים⁵⁶.

(55) והרי "אין שוחטין אלא מן הכבשים ומן העזים בלבד, זכר בן שנה" (למעלה פ"א הלכה א). (56) משנה בפסחים צו: "המפריש נקבה לפסחו או זכר בן שתי שנים, ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה לשלמים", ובתוס' ד"ה המפריש, וז"ל: אומר ר"ת דהא דקתני ויביא בדמיה שלמים, היינו בשנשתיירה אחר הפסח, אבל קודם הפסח יביא בדמיה פסח, וכן מפורש בברייתא תמורה יט. וראה בלח"מ כאן שמקשה על רבינו שפסק בפ"ג מהלכות פסולי המקודשין הלכה כג, ובפס"ו מהלכות מעשה הקרבנות ה"ד שאין בעלי חיים נדחים (היינו, שאין אומרים שבהמה שנדחתה בחיים לקרבן שהיא לא ראויה לו, שתידחה גם לקרבן שהיא כן ראויה לו. לדוגמא, בהמת נקבה שהופרשה לפסח, שהיא לא ראויה לזה, אין אומרים שמשום כך לא יקריבו אותה קרבן שלמים שהיא ראויה לזה) ה' לו לפסוק כאן לענין נקבה שהפרישה לפסח שהיא עצמה תיקרב שלמים, ולמה פוסק שיביא בדמיו שלמים. וראה מה שתייך שם, ובתוספות יו"ט פסחים פ"ט מ"ז בביאור דברי הרמב"ם.

ה. הפריש⁵⁷ פסחו ונתת⁵⁸ - לא יביאנו בנו אחריו לשם הפסח⁵⁹, אלא לשם שלמים⁶⁰. ואם היה ממנה עם אביו עליו - יביאנו לשם פסח⁶¹. במה דברים אמורים? ⁶² בשמת אביו אחר חצות ארבעה עשר⁶³; אבל קדם חצות - הרי זה נדחה לפסח שני, מפני שהוא אוגן, כמו שיתבאר⁶⁴, ויביא פסחו זה בשני⁶⁵.

(57) משנה בפסחים צא. (58) ואין עליו מנויים אחרים זולתו. (59) שהרי אין לו מנויים. וראה למעלה פ"ב הלכה ה. (60) שכל מותר הפסח קרב שלמים, ראה להלן הלכות ר"ז. ואין להקריבו אחר תמיד של בין הערבים, משום "עליה השלם כל הקרבנות". ראה פרק א מהלכות תמידין ומוספין הלכה ג (מאירי שם). (61) שהרי יש לקרבן עדיין בעלים, ואין זה פסח שמתו בעליו (ברייתא שם). (62) שיביאנו לשם פסח, אם הוא ממונה עליו. (63) ולא חלה עליו אנינות, שמשעת שחיתת הפסח כיוס טוב הוא חשוב, שאומר בו הלל, לפיכך לא חלה עליו אנינות (רבינו חננאל שם), וכל זה הוא שם בגמרא על דברי הברייתא. (64) להלן פ"ו הלכה ט. (65) ודין זה הוא גם למ"ד בעלי חיים נדחים, שמכיון שמת קודם חצות לא נקבע כלל לקרבן פסח, ולדברי הכל אינו נדחה, ואפשר להקריבו בפסח שני, ראה שם בגמרא בתירוץ רבה.

ו. מי שאבד פסחו ומצאו אחר שהפריש פסח אחר והרי שניהן עומדין - יקריב אי זה מהן שירצה

ולא התחילו הטמאים, שזכו הטהורים בחלקם של הטמאים. והמאירי שם פא: (עמ' 130) כתב "אם לא התחילו הטהורים עדיין לאכול, לא זכו הטהורים בחלק הטמאים וכו' וכן היא בתלמוד המערב". ונראה שיש לתקן דבריו: "אם לא התחילו הטהורים עדיין לאכול [זכו בחלק הטמאים, אבל אם התחילו לאכול] - לא זכו הטהורים בחלק הטמאים וכו'", שהכל תלוי באכילת הטהורים. וכן הוא ברמב"ם כ"י תימן להלן בסמוך: "אבל אם התחילו ונטמאו קצתן וכו'", ותיבת "כולן" חסרה. ולפי זה, הכל תלוי באכילת הטהורים כנ"ל. וכן מוכח מזה שרבינו השמיט ולא כתב למעלה דין התחילו הטהורים, אבל הלא בירושלמי שלפנינו מפורש להיפך כנ"ל, וראה עוד להלן. (40) [שכיון שהתחילו כולן לאכול - נקבעה חבורתם (ראה להלן פ"ט הלכה א והערה ג, ולמעלה הערה כה, ובפ"ב הלכה טו הערה פז) וכיון שנטמאו מקצתם שאינם יכולים עוד להצטרף, נתפרדה החבילה, והרי הם מעתה כשתי חבורות, ואסור לטהורים לאכול מחלקם של הטמאים, לפי ש"אינו אוכל אלא בחבורה אחת" (להלן פ"ט הלכה א), אבל אם לא התחילו כולם לאכול, זכו הטהורים בחלקם של טמאים, שהם קובעים חבורתם במקומם. וכן נראה קצת בירושלמי שם שסמכו לדין הנ"ל ענין של שתי חבורות]. (41) תוספתא שם: "בני חבורה שמתו מקצתן או נטמאו מקצתן, השאר אוכלין ואין חוששין". (42) פירוש, כל הקרבן. (43) רוב הקרבן, ויש כאן פשיעת בעלים, לפיכך שורפין אותו לפני הבירה. (44) משנה בפסחים פא: וכל המקדש כולו נקרא בירה (רש"י שם), ויש שם הרבה אנשים. (45) גמרא שם: "מאי טעמא, א"ר יוסי בר חנינא כדי לביישן", כדי שישמרו להבא ולא יבאו לידי טומאה (פירוש המשניות שם). (46) משנה שם. והם עצי הקדש, שהוקדשו לשריפת קרבנות על המזבח, והתירו חכמים לעשות כן, כי כן הוא תנאי ב"ד מתחילה כשהקדישו את העצים, שישתמשו בהם גם לשם שריפת פסח שנטמא (תוס' שם ד"ה נטמא). (47) כרבא, ולא כרב יוסף שאמר "שלא לבייש את מי שאין לו [עצים]" (שם פב). ופירושו של דבר: אם נצריכהו לשרוף במקדש בעצים שלו, - כשישאר לו עצים ויקחם לביתו, יחשדו בו הרואים שמעצי המערכה גנב. (48) שאין בהם חשד, שהרי "אינם ראויים למערכה, כדתנן בתמיד (כ"ט). באלו היו רגילים במורביות של תאנה ושל אגוז ושל עץ שמן" (רבינו חננאל שם). ויש שכתבו שהם פסולים למערכה (מאירי, וכן נראה מלשון הגמרא בפסחים שם "דאייתי קני וחירותא דלא חזי למערכה", ועיין רש"י שם). (49) שם בגמרא: "מאי בינייהו (בין טעמו של רב יוסף לבין טעמו של רבא)? איכא בינייהו דאיתי קני וחירותא (שהביא קנים וענפי דקל) דלא חזי למערכה". לטעם של "חשד" - מותר, שאין חשד. ולטעם "שלא לבייש את מי שאין לו" - אסור, שהרי גם בקש ובקנים יש בושה למי שאין לו, ורבינו פסק כרבא שהטעם הוא משום "חשד". משום כך מותר לשרוף בקש וקנים של עצמן. (50) של הקרבן, ואין כאן פשיעה כליכך (מאירי). (51) מן הקרבן. (52) כיון שלא פשעו, אין לביישן לשרוף בבירה בפני קהל רב. (53) שבחצרותיהן אין חשד שיאמרו שגנבו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

73) כלומר, הופרש בתוך שנתו, ולפני שהגיע זמן ההקרבה מלאה לו שנה, וראה למעלה פ"א הלכה א, שאין שוחטין אלא בן שנה. וראה להלן. 74) כגון תמורת הפסח או פסח שאבד שנתכפרו בעליו באחר, או חגיגת ארבעה עשר (רש"י פסחים צו:). 75) פסחים שם. ואין זה דומה להפריש פסח בן שתי שנים שירעה עד שיפול בו מום (למעלה הלכה ד) – ששם דחהו בידיים, אבל כאן שהפרישו בתוך שנתו ומלאה לו שנה, אינו דחוי בידיים, אלא נדחה ממילא, ועיין שם בלחם-משנה. 76) שצריך לסמוך ידיו על ראש הקרבן כשהוא חי. 77) שיביא יין עם הקרבן. 78) "מפריש החזה ושוק הימין ונותן האימורין עם החזה ושוק על ידי הבעלים, וכזה מניח ידו תחת ידי הבעלים ומניף הכל לפני ה' במזרח" (פ"ו מהלכות מעשה"ק הלכה ו). 79) ראה בפ"ג מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו, שאין הפסח טעון סמיכה, ובפ"ב שם הלכה ג שאינו טעון נסכים, ובפ"ט שם הלכה כה, שאינו טעון תנופת חזה ושוק.

ח. פסח שנתערב בשלמים - יקרבו בלון שלמים⁸⁰. נתערב⁸¹ בזבחים אחרים⁸² - ירעו עד שיפול בהן מום, ויביא בדמי היפה שבהן ממין זה⁸³ ובדמי היפה שבהן שלמים⁸⁴, ונפסיד המותר מבייתו⁸⁵, כמו שבארנו בפסולי המקדשין⁸⁶. נתערב⁸⁷ בכורות - ירעו הכל עד שיפול בהן מום⁸⁸, ויאכלו בכבור בעל מום⁸⁹; ויביא בהמה שהיא יפה יפה שבתערובות⁹⁰ ויאמר: כל מקום שהיא הפסח - קדשתו תחול על זו⁹¹. ויקריבנה שלמים, אם קרב פסח⁹².

80) "זה פשוט על-פי מה שנתבאר דמותו פסח קרב שלמים (כסף-משנה). ומה שאמרו בתוספתא פסחים פ"ט, וזבחים פ"ח: "שלמים שנתערבו עם שלמים הבאים מחמת הפסח ירעו עד שיסתאבו", אין זה אלא לדעת האומרים שמותר הפסח אינו נאכל אלא ליום ולילה (פסחים פט:), ואם יקריבם לשלמים נמצא מביא שלמים, הנאכלים לשני ימים ולילה אחד, לבית הפסול. אבל מדברי רבינו שהשמיט דברי הגמרא הנ"ל, ולא הביא שמותר הפסח אינו נאכל אלא ליום ולילה – נראה שסובר שדינו כשלמים ונאכל לשני ימים ולילה אחד (ראה בצ"ח לפסחים ע:). ולפיכך פסק שיקרבו כולם שלמים. וראה בשער המלך פ"ו מהלכות פסולי המקדשין הלכה יח וב"הר המוריה" וב"אור שמח" כאן. וכתב המאירי (פסחים צח:): "ויקרבו כולן שלמים לאחר זמן הפסח ולא בזמן הפסח, מפני שהשלמים טעונים סמיכה, ופסח אינו טעון סמיכה. ואם סומך בה, עובד עבודה בקדשים". 81) משנה בפסחים צח. 82) כגון באשם ובעולה, שאף הם זכרים. ואינם שווים לא בענין אכילה ולא בענין מתן דמים. 83) פירוש, כשאין דמי הבהמות שוים, יביא עולה בסכום כסף שהיה שוה הקרבן היפה, שמה העולה היתה היותר חשובה, וכמו כן האשם יביא בדמי היפה, שמה הוא היה השוה יותר. 84) זהו בשביל הפסח שקרב עתה לשם שלמים, שמותר הפסח קרב שלמים, שמה הוא החשוב ביותר. 85) כגון שהיה אחד מהם שוה דינר אחד, השני שנים והשלישי שלשה, בסך-הכל ששה דינרים,

לשם פסח⁶⁶, והשני יקרב שלמים⁶⁷. מציאו אחר ששחט פסחו - הרי זה יקרב שלמים⁶⁸. וכן אם המיר בזה הנמצא⁶⁹ אחר שחיטה - הרי תמורה זו תקרב שלמים⁷⁰. אבל אם מציאו קדם שחיטת זה שהפריש, הואיל וזה הנמצא ראוי להקריבו פסח וראוי להקריבו שלמים, כמו שבארנו⁷¹, אם המיר בזה הנמצא, בין קדם שחיטת המפריש תחתיו בין אחר שחיטה - אין תמורתו קרבה, אלא תרעה עד שיפול בה מום, ויביא בדמיה שלמים⁷².

~ נקודות משיחות קודש ~

"מי שאבד פסחו ומציאו אחר שהפריש פסח אחר והרי שניהן עומדין - יקריב אי זה מהן שירצה בו".

אבל באותו מקרה בפר ושעיר של יוהכ"פ שאבדו, פסק הרמב"ם (עבודת יוהכ"פ פ"ה הט"ז) שיקרבו הראשונים. ויש להסתפק מה יהיה הדין באשם שאבד, האם הוא כמו קרבן פסח או כמו פר ושעיר של יוהכ"פ. ונראה שבכגון דא שלא נמצא מפורש, יש למצוא סימוכין ממקום אחר ולא חידוש, וכיון שנאמר הכלל "כל שבחטאת מתה – באשם עולה, וכל שבחטאת מתה – בפסח קרב שלמים", והדין שווה בשניהם, נמצא הדין באשם כבפסח, ולא כדין פר ושעיר של יוהכ"פ.

(על-פי לקו"ש ח"ז עמוד 147)

מתוך רמב"ם "פרס המלך")

66) כדברי חכמים בברייתא יומא (סד). 67) כדברי ר' ליעזר בירושלמי פסחים פ"ט ה"ו, ומה ששנינו במשנה פסחים צו: "הפסח שנמצא קודם שחיטת הפסח, ירעה עד שיסתאב וימכר ויביא בדמיו שלמים", אינו אלא למאן דאמר "בעלי חיים נדחים", אבל לפי מה שפסק רבינו, ש"בעלי חיים אינם נדחים" (פ"ג מהלכות פסולי המקדשין הלכה כג), – השני עצמו קרב שלמים (כסף-משנה, ועיין ראב"ד). וראה למעלה הלכה ח והערה נט. 68) שם במשנה פסחים צו: "נמצא אחר שחיטת הפסח, קרב שלמים". שכיון שנמצא לאחר שחיטה – לא קבעתו שעת השחיטה בשם פסח ואינו דחוי. 69) שאמר: זו תמורת זו, שדין הוא שהתמורה אף היא קודש. 70) שם במשנה, "אחר שחיטת הפסח, קרב שלמים וכן תמורתו". 71) בהתחלת הלכה זו. 72) אף-על-פי שסובר רבינו "אין בעלי חיים נדחים" – כיון שאין לשני קדושה אחת בלבד אלא ראוי להקריבו פסח וראוי להקריבו שלמים, אין בו כח להתפס לתמורתו להיקרב בעצמו, אלא ירעה עד שיסתאב (כסף-משנה, עיין שם).

ז. פסח שעברה שנתו⁷³ ושלמים הבאים מחמת הפסח⁷⁴ - הרי הם בשלמים לכל דבר⁷⁵: טעונין סמיכה⁷⁶ ונסכים⁷⁷ ותנופת חזה ושוק⁷⁸, מה שאין בן בפסח⁷⁹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פסח¹⁰⁵ - הרי המעות חלין; שְׁעַל מִנְתַּן בֶּן הַקְּדִישׁוֹ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּסָחֵיהֶן וְאֶת חֲגִיגָתָן וְאֶת מְעוֹת פְּסָחֵיהֶן וְחֲגִיגָתָן¹⁰⁶.

100) הפריש סכום כסף כדי לקנות שה או כבש לקרבן פסח, והשיג שה או כבש בפחות מן הסכום שהפריש. 101) פסחים ע: "אמר רב נחמן וכו' מנין למותר הפסח שקרב שלמים, שנאמר (דברים טז, ב) וזבחת פסח לה' אלקיך צאן ובקר, וכי פסח מן הבקר בא, והלא אין פסח בא אלא מן הכבשים ומן העזים? אלא מותר הפסח יהא לדבר הבא מן הצאן ומן הבקר (שהוא שלמים). 102) פסחים פט: ברייתא. שהפרישו מעות לשם קניית פסח או חגיגה, והלך הוא ומינה אותם על שלו, והם נתנו לו את המעות כל אחד לפי חלקו. 103) חגיגת ארבעה עשר, שאף היא באה לכל המנויים (רש"י). [נהמאירי שם כתב: "שלא היתה נאכלת אלא למנויים". אבל זה אינו אלא לבן תימא (פסחים ע), אבל לדעת חכמים אין דינה כפסח, ראה להלן פרק י הלכה יב, ובפ"ח מהלכות חמץ ומצה ולחם-משנה שם, ובצל"ח פסחים ע.]. 104) שקדושת המעות (שהפרישו לשם פסח או חגיגה) נתחללה על הטלה שנמנו עמו, והמעות יוצאות לחולין. 105) כלומר, אין חילול אלא כשהקדש נתפס על דבר של חולין, אבל אם שניהם הקדש אין מתחלל הקדש על הקדש, וכאן הרי הוקדש הפסח והוקדשו המעות. 106) שאם ימנו אחד על פסחו, שיהיו המעות חולין ביד מי שימנו. ולא רק לצרכי הפסח, כמו עצים לצלייתו ומצה ומרור, אלא אפילו לקנות בגד לעצמו. ורבי בפסחים ז. וכמאן דמיקל בפלוגתא דרבה ורבי זירא. ולמדו כן גם מהפסוק "אם ימעט הבית מהיות משה" – "החיה עצמך מן השח", כלומר: קנה לעצמך כל צרכיך. וראה משנה-למלך.

יא. עֲצִים שֶׁל צְלִית הַפֶּסַח - כְּפֶסַח. וְכֵן מִצֵּה וּמְרוֹר, הוֹאֵיל וְהֵן מְכַשְׂרֵי הַפֶּסַח - הָרִי הֵם כְּפֶסַח. וְאִם לָקַח מִמְּעוֹת הַפֶּסַח מִמֵּי שְׁמֹנֶה אוֹתוֹ עִמּוֹ כְּדֵי לְמַנּוֹתוֹ עִמּוֹ בְּמִצֵּה וּמְרוֹר אוֹ לְהִיּוֹת לוֹ חֵלֶק בְּעֲצִים שְׁצוּלָה בְּהֵן - הָרִי הַמְּעוֹת חֲלִין¹⁰⁷.

107) המדובר כאן כשקיבל המעות שהפריש חבירו לפסח – עבור עצים או עבור מצה ומרור (משנה-למלך). והשמיענו בזה, שלא רק אם מקבל המעות עבור הפסח, המעות חולין, אלא אף אם מקבל המעות עבור עצים או עבור מצה ומרור – המעות מתחללים, שהמצה ומרור והעצים לצלייה הם כפסח עצמו. ודבר זה לא נזכר בגמרא, ולמדו מתוך מה שאמרו בסוגיא שם אליבא דמאן דמיקל (שרבינו פוסק כמותו, ראה למעלה), שהמחלוקת של רבי וחכמים אינה אלא לקנות במעות חלוק וטלית שאינם צרכי הפסח, אבל בעצים ומצה ומרור, אפילו חכמים מודים שמותר לקנות – הרי שהם כפסח עצמו (משנה-למלך). וצריך לומר שגם זה משום על-מנת כן הקדישו ישראל את מעות פסחיהם, כנ"ל.

והוא צריך לקנות כל אחד מהם בשלשה, בסך-הכל תשעה, ונמצא מפסיד שלשה דינרים. 86) פרק ו הלכה ה. 87) פסחים צח: לדעת רבנן החולקים על ר' שמעון. 88) "ולמה לא יקרב? לפי שהפסח נאכל לכל אדם עד חצות, והבכור לשני ימים, ואינו נאכל אלא לכהנים, ואין מביאים קדשים לבית הפסול ואין ממעטים באכילתם" (פ"ו מהלכות פסולי המוקדשין הלכה יב). 89) ראה פ"א מהלכות איסורי מזבח הלכה יב. 90) שמא הפסח היה היפה שבהם. 91) שהפסח שנפל בו מום, יש לו פדיון. אבל בכור בעל מום אינו נפדה (פ"ג מהלכות תמורה הלכה ב). 92) שמותר הפסח מקריבו שלמים, ואם לא קרב פסחו – מקריבו פסח.

ט. הַמְּפָרִישׁ⁹³ פֶּסַחוֹ עַד שְׁלֹא נִתְגַּיֵר⁹⁴ וְנִתְגַּיֵר, עַד שְׁלֹא נִשְׁתַּחֲרַר⁹⁵ וְנִשְׁתַּחֲרַר, עַד שְׁלֹא הִבִּיא שְׂתֵי שְׁעָרוֹת וְהִבִּיא⁹⁶ - הָרִי זֶה מְקַרְבּוֹ לְשֵׁם פֶּסַח⁹⁷; שְׂאִין פְּעָלֵי חַיִּים נִדְחִין⁹⁸, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ בְּפֶסְוֵלֵי הַמְּקַדְשִׁין⁹⁹.

93) לפי ירושלמי פסחים פ"ל הלכה ב, ראה להלן. 94) שאז אינו ראוי לפסח, ראה להלן פ"ט הלכה ז. 95) כלומר, חצי עבד כנעני וחצי בן חורין, שאינו אוכל לא משל רבו ולא משל עצמו, עד שיעשה כולו בן חורין (למעלה פ"ב הלכה י"ג), ובהגהות "טוב ירושלים" על הירושלמי שם נדחק בזה. 96) קטן שהפריש פסח כדי להקריבו לאחר שיגדיל והגדיל. והמדובר כשהיה בן שתיים-עשרה שנה ויום אחד, שהוא "מופלא סמוך לאיש" שנדרו נדר והקדשו הקדש (ראה בכסף-משנה למעלה פ"ב הלכה ד). 97) אע"פ שבשעה שהפרישו לא היו מחוייבים, ועכשיו כשהשתחרר או נתגדל או נתגייר, הוא כאדם אחר, יכול להקריב את הפסח הזה, משום שבעלי חיים אינם נדחים, וראוי עכשיו הפסח להקריבה. ואילו היה דבר זה לאחר שחיטה היה הקרבן נדחה, אבל אם הקריבו עליו כשהיה קטן, ושוב גדל – יצא בקרבן שהקריבו עליו בקטנותו (לקמן פ"ה הלכה ז). 98) בירושלמי פסחים פ"ח ה"ב: "א"ר יוחנן, הפריש פסחו עד שלא נתגייר ונתגייר; עד שלא נשתחרר ונשתחרר; עד שלא הביא ב' שערות והביא ב' שערות, צריך להמנות על פסח אחר", וסובר רבינו שזה אינו אלא למאן-דאמר בעלי חיים נדחים, ור' יוחנן לשיטתו סובר כן ביומא סד (אור שמח). אבל לדעת רבינו שאין בעלי חיים נידחין, הרי זה מקריבו לשם פסח (כסף-משנה). 99) פ"ג הלכה כג.

י. הַמְּפָרִישׁ מְעוֹת לְפֶסַחוֹ וְהוֹתִיר¹⁰⁰ - יָבִיא הַמּוֹתֵר שְׁלָמִים¹⁰¹. הַמְּנֶה אַחֲרֵים¹⁰² עַל פֶּסַחוֹ וְעַל חֲגִיגָתוֹ¹⁰³ - הָרִי הַמְּעוֹת שְׂיָקַח מֵהֵן בְּחֵלְקָם חֲלִין¹⁰⁴. אֵף עַל פִּי שָׁזָה הַפְּרִישׁ טָלָה לְפֶסַחוֹ וְזֶה הַפְּרִישׁ מְעוֹת לְפֶסַחוֹ, וְלָקַח מִמֶּנּוּ הַמְּעוֹת וּמְנָהוּ עַל

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום שלישי ו' תשרי ~

מצות עשה קז.

המצוה הק"ז — הצווי שנוצטוינו להיות המת מטמא, ומצוה זו כוללת כל-דיני טמאת מת.

~ יום רביעי ז' תשרי ~

מצות עשה קז.

המצוה הק"ז — הצווי שנוצטוינו להיות המת מטמא, ומצוה זו כוללת כל-דיני טמאת מת.

~ יום חמישי ח' תשרי ~

מצות עשה קז.

המצוה הק"ז — הצווי שנוצטוינו להיות המת מטמא, ומצוה זו כוללת כל-דיני טמאת מת.

~ יום שישי ט' תשרי ~

מצות עשה קז.

המצוה הק"ז — הצווי שנוצטוינו להיות המת מטמא, ומצוה זו כוללת כל-דיני טמאת מת.

~ שבת קודש י' תשרי ~

מצות עשה קז.

המצוה הק"ז — הצווי שנוצטוינו להיות המת מטמא, ומצוה זו כוללת כל-דיני טמאת מת.

~ יום ראשון ד' תשרי ~

מצות לא תעשה קז. מצות עשה קז.

המצוה הק"ז — האזהרה שהזהרנו מלשנות את-הקדשים מקרבן לקרבן, כגון שהיה שלמים, לעשותו אשם, או אשם, לעשותו חטאת — שזה וכיוצא בו בלא-תעשה, והוא אמרו: תעלה בכבוד בהמה: "לא-יקדיש איש אתו" (ויקרא כו, כו). ובא במקלה (ערכין פרק ח משנה ז) "לא-יקדיש איש אתו" — הקדש מזבח. ולשון ספרא (פרשת בחוקותי): "אין לי אלא בכור, מנין לכל-הקדשים שאין משנין אותם מקדשה לקדשה? תלמוד לומר: "בבהמה לא-יקדיש איש אתו" — רמז על מה-שנאמר: "אשר יבכר לה' בבהמה לא-יקדיש איש אתו" כאלו אמר: כל-מה שיהא לה' בבהמה לא יקדיש איש אתו קדשה אחרת, אלא ישאר כמו שהיא. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ה' מתמורה.

המצוה הק"ז — הצווי שנוצטוינו להיות המת מטמא, ומצוה זו כוללת כל-דיני טמאת מת.

~ יום שני ה' תשרי ~

מצות עשה קז.

המצוה הק"ז — הצווי שנוצטוינו להיות המת מטמא, ומצוה זו כוללת כל-דיני טמאת מת.

שתהיה חתימה וגמר חתימה טובה לשנה טובה ומתוקה, בעניינים הרוחניים ובעניינים הגשמיים גם יחד, שמתוך שמחה וטוב לבב יוכלו ללמוד תורה ולקיים מצוות בהידור, ויתברכו בבני חיי ומזוני רווחי מברכה ערב יום הכיפורים, ה'תשכ"ח

התהוות הבריאה כולה וחיותה הוא בדרך אין-ערוך מאין ליש. והיא עבודת התשובה הבאה על-ידי-זה אשר תמיד לנגד עינינו עניין ההוייה של העולם ומלואו היום יום ה תשרי

נביאים

הושע פרק'ה יג-טו

יג וַיֵּרָא אֶפְרַיִם אֶת־חַלְוֵי וַיהוָה אֶת־מִזְרֵי וַיִּלְךְ אֶפְרַיִם אֶל־אֲשׁוּר וַיִּשְׁלַח אֶל־מֶלֶךְ יָרֵב וְהוּא לֹא יוֹכֵל לְרַפָּא לָכֶם וְלֹא־יִגְהֶה מִכֶּם מְזוֹר: יד פִּי אֲנֹכִי כִשְׁחַל לְאֶפְרַיִם וּכְפָפִיר לְבַיִת יְהוּדָה אֲנִי אֲנִי אֶמְרָף וְאֵלֶךְ אֲשָׂא וְאִין מְצִיל: טו אֵלֶךְ אֲשׁוּבָה אֶל־מְקוֹמִי עַד אֲשֶׁר־יֵאָשְׁמוּ וּבִקְשׁוּ פָנַי בְּצַר לָהֶם יִשְׁחַרְגֻּנִי:

הושע פרק'ו א-ג

א לָכֵן וְנִשׁוּבָה אֶל־יְהוָה כִּי הוּא טָרַף וַיִּרְפָּאנוּךְ וַיַּחְבְּשֵׁנוּ: ב יַחֲיֵינוּ מִיּוֹמִים בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יִקְמְנוּ וְנַחֲיָה לְפָנָיו:

רש"י

(משלי כה): (יד) אשא ואין מציל. אשא את הטרף: (טו) אלך. אסתלק מהם ואשובה אל השמים: עד אשר יאשמו. יחזיקו עצמם כאשמים להודות על אשמתם: ישחרוגני. יבקשונני:

(א) לכו ונשובה. יאמרו לכו ונשובה וגו': יך ויחבשנו. יך ל' הווה הוא, הוא מכה אותנו והוא יחבשנו: (ב) יחיינו מיומים. יחזקנו משתי פורענות שעברו עלינו משתי מקדשות שחרבו: ביום השלישי. בבנין בית השלישי יקימנו: מיומים. משתי עתים שעברו עלינו: ביום השלישי. בעת השלישי:

(יג) מזורו. לשון חולי: וילך אפרים אל אשור. זה הושע בן אלה שהיה לו לעבד וישב וימרוד (מלכים ב יז): וישלח. יהודה: אל מלך ירב. זה אחז שנתן שוחד לתגלת פלאסר לעזורו על רצין מלך ארם ופקח בן רמליה (מלכי' ב טז): והוא לא יוכל לרפוא לכם. מהרבה גרודים מפלשתי' וערביים שבאו על אחז כמו שמפורש בדברי הימים (ב כד) כי חלק אחז את בית ה' ויתן למלך אשור ולא לעזרה לו: ולא יגהה מכם מזור. לא יסור מכם מכאוב, ואומר אני שהוא מן התיבות ההפכות ל' כאשר הוגה מן המסלה (שמואל ב כ) הורו והוגו מלב (ישעיה נט) הגו סיגים מכסף

מצודת ציון

(יג) מזורו. כן נקרא המכה ע"ש שזורים עליה אבק מסממני' המרפאין וכן ישימו מזור תחתיו (עובדיה א): ירב. הוא אשור ויקרא בשני השמות וכן מנחה למלך ירב (לקמן ט): יגהה. ענין רפואה כמו ייטב גהה (משלי ט): (יד) כשחל. וככפיר. הם שמות האריה: (טו) ישחרוגני. ענין דרישה כמו שוחר טוב (שם יא):

(א) לכו. הוא ענין לשון זרוז: יך. מלשון הכאה: ויחבשנו. ענין קשירת המטלית על המכה והשבירה כמו ולנשברת לא חבשתם (יחזקאל לד): (ב) יחיינו. ענין רפואה כמו עד חיותם (יהושע ה): מיומים. ר"ל מהעתים:

(א) לכו ונשובה. מוסב למעלה לומר הנה בעת יצר יאמרו כה זה לזה לכו ונשובה אל ה': כי הוא טרף. ולא בכת ידו גבר האויב: וירפאנו. והוא ירפא אותנו כי הכל ממנו ובידו: יך. הוא הכה אותנו והוא יניח תחבושת על המכה וכפל הדבר במ"ש: (ב) יחיינו מיומים. הנה שלח לנו רפואה משני העתים שעברו עלינו הוא גלות מצרים וגלות בבל: ביום השלישי. בעת השלישי בגאולה העתידה יקימנו מן הנפילה ונחיה לפניו עד עולם כי לא נבוא עוד לגולה:

מצודת דוד

(יג) וירא. וכאשר יראה אפרים בזמנו את חלי צרותיו ויהודה בזמנו מכת מכאובו: וילך אפרים. הוא הושע בן אלה ששלח אל מלך אשור שיהיה לו לעבד: וישלח. על יהודה הנזכר יאמר כי אחז שלח למלך אשור לעזור לו מול רצין ופקח כמ"ש (במ"ב טז): לא יוכל לרפוא. ר"ל לא יהיה לך לעזר: ולא יגהה. לא ירפא מכם המכה ר"ל לא יציל אתכם מהרעה: (יד) כי אנכי. כי אני אהיה כשחל מול אפרים וגו', ואני אטרפם ואלך לי עם הטרף ואשא אותם ואין מי מציל מידי ר"ל אם אני אחפוץ ברעתם מה יעזור להם אשור: (טו) אלך. אסלק מהם שכינתי ואשובה אל מקומי השמים: עד אשר יאשמו. שיכירו בעצמם שהם אשמים ויבקשו פני למחול להם: בצר. הנה בעת יצר להם ידרשו אותי ולא יחזקו לבכם:

דברי הימים ב פרק כד ויא

ו ויקרא המלך ליהוידע הראש ויאמר לו מדוע לא דרשתי עליהלויים להביא מיהודה ומירושלם את־משאת משה עבדיהוה וחקקה לישראל לאהל העדות: ז כי עתליהו המרשעת בניה פרצו את־בית האלהים וגם פל־קדשי בית־יהוה עשו לבעלים: ח ויאמר המלך ויעשו ארון אחד ויתנהו בשער בית־יהוה חוצה: ט ויתנו־קול ביהודה ובירושלם להביא ליהוה משאת משה עבד־האלהים עלי־ישראל במדבר: י וישמחו כל־השרים וכל־העם ויביאו וישליכו לארון ע־לכלה: יא ויהי בעת יביא את־הארון אל־פקדת המלך ביד הלויים וכראותם כירב הכסף ובא סופר המלך ופקיד כהן הראש ויערו את־הארון וישארו וישיבהו אל־מקומו פה עשו ליום א ביום ויאספו־כסף לרב:

רש"י

אם צריך מהרה כל כך חיזוק וגם אל תתמה שלא היה כסף וזהב של הקדשות באוצרות בית ה' עד שהוצרכו ליתן קול ביהודה ובירושלים להביא משאת כי גם כל קדשי בית ה' עשו לבעלים: (ח) ויעשו ארון אחד. ובמלכים (ב' יב) כתיב ויקוב חור בדלתו ע"י אותו חור היו זורקין בארון ההקדשות ולא לפתוח הדלת פן יבא רמאי ויגנוב ממנו: ויתנהו בשער בית ה' חוצה. כדי שיוכלו לבא אליו כל נדיב לב לתת בו את תרומת ה': (יא) וכראותם כי רב הכסף. אז בא סופר המלך ופקיד כהן ראש משרת הממונה תחת כהן הראש והוא סגן כהונה עם סופר המלך ובמלכים (שם) כתיב ויעל סופר המלך וכהן גדול פתרון ויעל סופר המלך ואף כהן גדול שלח פקידו הוא הסופר הכותב מה שכ"ג מצוה לו כי אין הגון וכבוד לכ"ג לילך עם עבדי המלך: ויערו את הארון. דוגמא ותער כדה (בראשית כ"ד): וישארו. בכל יום ויום כשרואין כי רב הכסף שבו מביאין אותו לפקיד המלך בתוך העזרה מעריץ אותו ונושאים אותו ומחזירין אל מקומו בשער ה' חוצה:

מצודת ציון

(ו) משאת. ענין דורון ותשורה כמו ארוחה ומשאת (ירמיהו מ: ז) פרצו. שברו: (ח) ארון. ארגז: (יא) אל פקדת. כמו בפקדת וכן ואל הארון (שמות כה) ומשפטו ובהארון ופקדת הוא ענין צוואה כמו והוא פקד עלי (לקמן ז): ויערו. ענין שפיכה והרקה כמו ותער כדה (בראשית כד):

מירושלם להביא מאז לאוהל העדות: (ז) בניה. שהיו לה מאיש אחר הם פרצו את בית האלהים אם כן מהצורך לתקן וגם כסף הקדשים שהיה בבית ה' עשו לבעלים ואפס א"כ הכסף ולכן מהצורך לקבץ כסף מאת הקהל על צורך התקון: (ח) חוצה. בהעבר שכלפי החוץ: (ט) ויתנו קול. ר"ל הכרזו ברבים: על ישראל. מה שצוה על ישראל בהיותם במדבר והם הכספים האמורים למעלה: (י) וישמחו. ר"ל הביאו הכסף בשמחה: עד לכלה. ר"ל הביאו יום יום עד שכלו כולם להביא איש לא נעדר: (יא) ויהי בעת יביא וכו'. בעת שהביאו את הארון אל תוך הבית בפקודת המלך אשר ביד הלויים וכאשר ראו את הכסף רב בו כי משקלו כבד אז בא סופר המלך וכו': ויערו. שפכו הכסף מן הארון: ליום ביום. כי מצות המלך היה להביאו בכל לילה מן החוץ אל תוך הבית וכאשר ראו הכסף אז שפכו הכסף ממנו:

(ו) משאת משה עבד ה'. כלומר שקלים שצוה עליהם במדבר: משאת. על שם כי תשא: (ז) כי עתליהו המרשעת בניה פרצו. הוצרך לומר כי מחדש בנאו שלמה בנין חזק כי משבנאו שלמה עד יואש לא היו רק קכ"ה שנה וכבר ה' נפרץ שאם לא שפרצו עתליהו ובניה עדיין היה קיים שהרי מיואש עד יאשיהו יותר ממאתים שנה ולא הוצרכו לחזקו עד יאשיהו ואעפ"כ לא עשאו יואש חדש ככתחילה ומגמר הבית עד יואש קכ"ה כיצד שלמה מלך מ' שנה וד' שנה למלכותו התחיל לבנותו וז' שנה עיכב בבנינו הרי י' שנה ונשאר ל' ורחבעם מלך י"ז הרי מ"ז ואביה ג' הרי נ' ואסא מ"א הרי צ"א ויהושפט כ"ה הרי קי"ו יהורם ח' הרי קכ"ד ואחזיה א' הרי קכ"ה ומיואש עד יאשיהו כיצד אמצי' מלך כ"ט שנים עזיהו נ"ב יותם ט"ז אחז ט"ז חזקיה כ"ט מנשה נ"ה ואמון ב' הרי מאתים חסר אחת ואותן שנים יותר שחיה יואש לאחר חזקת הבית נמצא שלא הוצרכו לחזק את בדק הבית אם לא עתליהו המרשעת ובניה פרצוהו: כי עתליהו וגו'. לכן אין תימה

מצודת דוד

(ו) מדוע לא דרשתי. כאומר היה לך לדרוש עליהם אם ממהרים הם להביא מיהודה וכו': את משאת משה. במ"ב מפורש שלשה כספים והם מחצית השקל המוטל על כל איש מישראל ומי שהעריך עצמו אז וזלתו ומי שהקדיש מה לבדק הבית וכולם קרואים משאת משה ר"ל התשורה שצוה משה להביא: והקהל לישראל. ר"ל ומה שהיה מדרך הקהל

משניות מסכת בבא מציעא

מ אלו דברים שאין להם אונאה; העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות. אין להן תשלומי כפל, ולא תשלומי ארבעה וחמשה. שומר חנם אינו נשבע, ונושא שכר אינו משלם. רבי שמעון אומר: קדשים שהוא חייב באחריותו – יש להן אונאה; ושאינו חייב באחריותו – אין להן אונאה. רבי יהודה אומר: אף המוכר ספר תורה, בהמה ומרגלית – אין להם אונאה. אמרו לו: לא אמרו אלא את אלו.

פירוש ברטנורא

ט אלו דברים שאין להם אונאה וכו'. דאמר קרא (ויקרא כה). וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך, דבר הנקנה מיד ליד, יצאו קרקעות שאינן מיטלטלין, יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות, יצאו שטרות. דכתיב וכי תמכרו ממכר, דבר שגופו מכור וגופו קנין, יצאו שטרות שאינם עומדים אלא לראיה שבהן. הקדשות, אמר קרא אחיו, אחיו ולא הקדש: לא תשלומי כפל. דכתיב בטוען טענת נגב (שמות כב) על כל דבר פשע, כלל. על שור על חמור וכו', פרט. על כל אבדה, חור וכלל. כלל ופרט וכלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט. מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון, אף כל דבר המטלטל וגופו ממון. יצאו קרקעות שאינן מיטלטלין. יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות. יצאו שטרות שאע"פ שהם מיטלטלין אין גופן ממון. הקדשות, אמר קרא רעהו, רעהו ולא הקדש: ולא תשלומי ארבעה וחמשה. אם נגב וטבח ומכר שור או שה של הקדש. דתשלומי ארבעה וחמשה אמר רחמנא ולא תשלומי שלשה לשה וארבעה לשור, דכיון דאמעית מכפל, בציר להו חרא, שהכפל בטובה ומוכר בכלל תשלומי ארבעה וחמשה הן: נושא שכר אינו משלם. דכתיב (שם) כי יתן איש אל רעהו, כלל. חמור או שור או שה, פרט. וכל בהמה לשמור, חור וכלל. כלל ופרט וכלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט. מה הפרט מפורש דבר המטלטל וכו'. הקדשות, אמר קרא רעהו, ולא הקדש: קדשים שחייב באחריותו. אמר הרי עלי עולה והפרישה והוממה ומכרה: יש להם אונאה. דכיון דאם מתה או נגבה חייב באחריותה, דילה היא, ואל תונו איש את אחיו קרינא ביה: ושאינו חייב באחריותו. כגון דאמר הרי זו: אף המוכר ספר תורה. לפי שאין קץ לדמיה: מרגלית ובהמה. מפני שאדם רוצה לזווגן. מי שיש לו שור יפה לחרישה מחור על אחר שכמותו [לצמרו עמו בעול] שאם בא להצמיד תחת העול שור חלש עם הבריא מקלקל את הבריא, וכן מרגלית נאה למלאות עם חברתה בזהב מן היחידית. ואין הלכה לא כר' יהודה ולא כר' שמעון:

משניות מבוארות – קהתי

הקדש לשמירה ואבדו, או שנמסרה לו קרקע לשמור ונתקלקלה, אינו נשבע עליהם שלא פשע בשמירתם שנאמר (שמות כב, ו): "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור" ודרשו: "כי יתן איש אל רעהו" – כלל; כסף או כלים – פרט; לשמור – חור וכלל; מה הפרט מפורש דבר המיטלטל וגופו ממון, אף כל דבר המיטלטל וגופו ממון; ונאמר: "כי יתן איש אל רעהו", ולא להקדש (ברייתא בגמרא): ונושא שכר – שומר שכר, אינו משלם – אם נגנבו או אבדו, שנאמר בשומר שכר (שמות כב, ט): "כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה וכל בהמה לשמור", ודרשו כדלעיל ב"כלל ופרט וכלל", שאינו חייב לשלם אלא על דבר המיטלטל וגופו ממון; ונאמר: "כי יתן איש אל רעהו", פרט להקדש (ברייתא בגמרא). יש מפרשים, ששומר חנים אינו נשבע, אלא נאמן הוא בדביבורו לומר שלא פשע, וכן שומר שכר פטור באלו מנגיבה ואבידה, והוא נאמן לומר שלא אירע כן בפשיעתו, אבל אם יש עדים שפשעו בשמירתם או שהורו בכך, כן שומר חנים ובין שומר שכר חייב לשלם, שכל הפושע הרי הוא כמזיק בידים (רמב"ם הל' שכירות ג, א). ויש מפרשים, שאף אם פשעו פטורים מלשלם, ולא נקטה המשנה "שומר חנים אינו נשבע" אלא משום שבכתוב לא נאמרו תשלומים אצל שומר חנים (רמב"ם; הרשב"א; הראב"ד; ועיין 'תוספות יום טוב' ו'מלאכת שלמה'). רבי שמעון אומר: קדשים שהוא חייב באחריותו – שאם מתה או נגנבו או אבדו, חייבים בעליהם להביא אחרים תחתיהם, והיינו שאמר: "הרי עלי קרבן". יש להן אונאה – שאם נפל בהם מום ומכרם, יש להם דין אונאה, שהואיל וחייבים הבעלים באחריותם הרי הם כנכסיהם, וקוראים בהם: "אל תונו איש את אחיו", ושאם מתה או נגנבו או אבדו, הרי בהמה זו קרבן, אין להן אונאה – שאם נפל מום בקרבן ומכרו באונאה, אין חייבים להחזיר, שאין כאן משום "אל תונו איש את אחיו". ואין הלכה כרבי שמעון. אלא כל קדשים אין להם דין אונאה. רבי יהודה אומר: אף המוכר ספר תורה, בהמה ומרגלית, אין להם אונאה – בברייתא בגמרא מבואר הטעם: ספר תורה – מפני שאין קץ לדמיו (אין קצבה לשוויו), בהמה ומרגלית – מפני שאדם רוצה

~ יום ראשון ~

באור משנה ט

משנתנו חזרת לדיני אונאה, והיא באה לפרט דברים שאין בהם אונאה. אלו דברים שאין להם אונאה – שאין דין אונאה במקחם, ואם נתאנה המוכר או הלווקא אפילו ביתר על שתות אינם יכולים לתבוע את האונאה. העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות – שנאמר (ויקרא כה, יד): "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך, אל תונו איש את אחיו", ודרשו: או קנה מיד עמיתך – דבר הנקנה מיד ליד, יצאו קרקעות שאינם מיטלטלים, יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות, שנאמר (ויקרא כה, טו): "והתחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה"; יצאו שטרות, ואילו שטרות אינם עומדים אלא לראיה; יצאו שגופו מכור וגופו קנין, ואילו שגופו אינם עומדים אלא לראיה; יצאו הקדשות, שנאמר: "אל תונו איש את אחיו", ודרשו: "אחיו" ולא הקדש; או משום שנאמר: "או קנה מיד עמיתך" – פרט להקדש. אין להן תשלומי כפל – אם נגנבו (וגניבת קרקעות היינו בהטגת גבול). בברייתא בגמרא למדים זה ממה שנאמר (שמות כב, ח): "על כל דבר פשע על שור על חמור על שה על שלמה על כל אבדה אשר יאמר כי הוא זה עד האלהים יבוא דבר שניהם, אשר ירשיעון אלהים ישלם שנים לרעהו", ודרשו: "על כל דבר פשע" – כלל; "על שור על חמור" וכו' – פרט; "על כל אבדה" – חור וכלל; כלל ופרט וכלל – אי אתה דן אלא כעין הפרט; מה הפרט מפורש דבר המיטלטל וגופו ממון, אף כל דבר המיטלטל וגופו ממון; יצאו קרקעות שאינן מיטלטלין; יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות; יצאו שטרות שאין גופן ממון; יצאו הקדשות, שנאמר: "ישלם שנים לרעהו", ודרשו: לרעהו ולא להקדש; ולא תשלומי ארבעה וחמשה – אם נגב שור או שה של הקדש וטבח או מכרו, אינו חייב לשלם ארבעה צאן תחת השה וחמישה בקר תחת השור, שהואיל ופטור מכפל הרי אין כאן אלא שלושה וארבעה, והתורה אמרה ארבעה וחמישה, ולא שלושה וארבעה. שומר חנם אינו נשבע – שאם נמסרו לו עבדים או שטרות או בהמת

י פֶּשֶׁם שְׁאוּנָאָה בְּמִקְחָ וּמִמְכָרָ, כִּף אוֹנָאָה בְּדָבָרִים. לֹא יֹאמַר לוֹ: בְּכֶמְהָ חֲפִץ זֶה? וְהוּא אֵינוֹ רוֹצֵה לְקַח. אִם הָיָה בַעַל תְּשׁוּבָה, לֹא יֹאמַר לוֹ: זִכְרֵי מַעֲשֵׂיךָ הָרָאשׁוֹנִים! אִם הוּא בֶּן גֵּרִים, לֹא יֹאמַר לוֹ: זִכְרֵי מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֶיךָ! שְׁנַאֲמַר (שמות כב, ט): "וְגַר לֹא־תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ".

יֵא אֵין מְעַרְבִין פְּרוֹת בְּפְרוֹת, אֶפְלוּ חֲדָשִׁים בְּחֲדָשִׁים; וְאֵין צְרִיף לֹמַר חֲדָשִׁים בִּישָׁנִים. בְּאַמְתָּ, בֵּינָן הַתִּירוּ לְעַרְב קֶשֶׁה בְּרָךְ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִשְׁבִּיחוֹ. אֵין מְעַרְבִין שְׁמַרְי יוֹן בֵּינָן, אֲבָל נוֹתֵן לוֹ אֶת שְׁמַרְיוֹ. מִי שֶׁנִּתְעַרַב מִים בֵּינָנוּ – לֹא יִמְכְּרֵנוּ בַחֲנוּת, אֲלֵא אִם בֶּן הוֹדִיעוֹ; וְלֹא לַתְּגָר, אֶף עַל פִּי שֶׁהוֹדִיעוֹ, שְׁאֵינוֹ אֲלֵא לְרַמּוֹת בּוֹ. מְקוּם שֶׁנִּתְּנָהוּ לְהַטִּיל מִים בֵּינָן – יִטְלוּ.

פירוש ברטנורא

י כִּף אוֹנָאָה דְּבָרִים. שְׁנַאֲמַר (ויקרא כ"ה) ולא תונו איש את עמו ויראת מאלהיך, זה נאמר באונאת דברים שאין טובתן ורעתן מסורה להכיר אלא ללבו של מדבר שיודע אם לרעה מתכוין אם לטובה:

יֵא אֵין מְעַרְבִין פְּרוֹת בְּפְרוֹת. בעל הבית האומר לחבירו פירות שדה פלוני אני מוכר לך, לא יערבם בפירות שדה אחר: ואין צריך לומר חדשים בישינים. פסק למכור לו ישינים, לא יערב עמהם חדשים. שהישינים יבשים ועושים קמח יותר מן החדשים: מפני שמשביחו. קשה משביח את הרך, לפיכך פסק עמו רך מערב בו קשה, אבל פסק עמו קשה לא יערב בו את הרך: אין מערבין שמרי יין. של חבית זו בין של חבית אחרת: אבל נותן לו את שמריו. של יין עצמו: לא ימכרנו בחנות. פרוטה פרוטה: אלא אם כן הודיע. לכל אחד ואחד מהן, מים מעורבין בו: ולא לתגר. לא ימכרו בחדד ואף ע"פ שהודיעו, לפי שאינו לוקח אלא לרמות ולמכרו בחנות: מקום שנהגו להטיל מים ביין. דוקא בין הגתות יטילו. דכין שנהגו אין כאן מעות, שכל היינות בחזקת כן:

משניות מבוארות – קהתי

צְרִיף לֹמַר – שאסור לערב, חֲדָשִׁים בִּישָׁנִים – שאם פסק למכור לו ישינים, לא יערב בהם חדשים, לפי שהישינים משובחים מן החדשים, יש מפרשים: אין מערבין פירות בפירות – מעט פירות רעים בהרבה פירות יפים כדי למוכרם בתורת יפים, והרעים אינם ניכרים בהם (הראש"ם; הסוד). בְּאַמְתָּ, בֵּינָן הַתִּירוּ לְעַרְב קֶשֶׁה בְּרָךְ – יין חריף ביין שאינו חריף, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִשְׁבִּיחוֹ – שמשביח את טעמו. יש מפרשים: דווקא קשה ברך מותר לערב אבל לא רך בקשה (רש"י; ברטנורא); ויש מפרשים: אפילו קשה ברך מותר לערב, לפי שכשנותנים מעט קשה ברך הוא משביח ומתקיים יותר, וכל שכן רך בקשה, שהוא משביחו (הראש"ם; "תפארת ישראל"). בגמרא אמרו, שדווקא בין הגיתות מותר לערב (שתוסטוס זה עם זה ונעשים טעם אחד – רש"י), אבל לאחר הגיתות אסור לערב (שהואיל וכל אחד כבר קלט ריחו וטעמו, אינו משביחו אלא פוגמו – רש"י). ברם, אם היה טעמו ניכר, והלוקח טועם את היין קודם שקנוהו, מותר לערב מכל מקום. כן למדים בגמרא ממשנתנו, שכל "באמת" הלכה היא, שהרי המשנה נותנת טעם לדבריה: מפני שמשביחו; ומכאן שכל מקום שנקטה המשנה "באמת" הלכה היא, ואין להסס ולגמגם בדבר (רש"י); ועיין באורנו למשנה תרומות ב, א) אֵין מְעַרְבִין שְׁמַרְי יוֹן – של חבית אחת, בֵּינָן – של חבית אחרת, לפי שהשמרים של יין זה מלקלים את היין האחר, אֲבָל נוֹתֵן לוֹ אֶת שְׁמַרְיוֹ – של אותו יין שהוא מוכר לו, שכשהוא מערה את היין מכליו לכלי הלוקח, נותן שמריו לתוכו (רמב"ם; המאירי). ויש מעירים, שאין המדובר בשמרים גמורים, אלא ביין עכור שבשולי החבית סמוך לשמרים, והואיל ובר שתייה הוא אינו בדין אונאה (המאירי). מִי שֶׁנִּתְעַרַב מִים בֵּינָנוּ, לֹא יִמְכְּרֵנוּ בַחֲנוּת – במכירה קמעונית, אֲלֵא אִם בֶּן הוֹדִיעוֹ – הודיע ללוקח, שהיין מהול במים, וְלֹא לַתְּגָר – ולא ימכרנו כולו לסוחר יין, אֶף עַל פִּי שֶׁהוֹדִיעוֹ – שהוא מהול במים, שְׁאֵינוֹ אֲלֵא לְרַמּוֹת בּוֹ – שאין התגר לוקח את היין המהול אלא כדי לרמות בו, למכרו בדמי יין יפה. מְקוּם שֶׁנִּתְּנָהוּ לְהַטִּיל מִים בֵּינָן – למחצה, לשליש ולרביעי, הכל כמנהג המדינה (תוספות), יִטְלוּ – שכיון שנהגו כן, אין כאן משום רמאות, שכל היינות בחזקת שיש בהם תערובת מים. ברם, בגמרא מבואר, שדווקא בין הגיתות יטילו (שבזמן הגתות קולטים המים את טעם היין. אבל שלא בין הגתות הוא נחשב כאילו הוא מזוג – מגיד משנה על הרמב"ם הל' מכירה יח, ו).

לזווגם, שפעמים מי שיש לו שור יפה לחרישה מחזר על אחר שכמותו לצמדו עמו בעול, שהמזווג שור חלש עם בריא, הוא מקלקל את הבריא; וכן מרגלית נאה לשבצה עם חברתה בטבעת וכיצא בזה; ולפיכך הוא מוכן לשלם יותר משוויין. אֲמַרְוּ לוֹ – חכמים לרבי יהודה: לֹא אֲמַרְוּ אֲלֵא אֶת אֵלוֹ – העבדים והשרות והקרקעות וההקדשות, שאלו בלבד אין להם אונאה, אבל שאר הדברים יש להם אונאה. והלכה כחכמים.

ב א ו ר מ ש נ ה י

פֶּשֶׁם שְׁאוּנָאָה אִסוּרָה בְּמִקְחָ וּמִמְכָרָ, כִּף אִסוּרָה אוֹנָאָה בְּדָבָרִים – שְׁנַאֲמַר (ויקרא כה, יח): "ולא תונו איש את עמיתו ויראת מא־להיך", ופירשו חכמים, שפסוק זה נאמר באונאת דברים, שאין טובתם ורעתם מסורה להכיר אלא ללבו של המדבר, שיודע הוא אם להקניט התכוון או לטובה; לפיכך נאמר: "ויראת מא־להיך", הווי ירא מן היודע מחשבות אם לטובה אם לאונאה; כיצד אונאת דברים? לֹא יֹאמַר לוֹ – לא ישאל אדם את חברו: בְּכֶמְהָ חֲפִץ זֶה? – מה מחירי? וְהוּא אֵינוֹ רוֹצֵה לְקַח – לקנות. אִם הָיָה בַעַל תְּשׁוּבָה, לֹא יֹאמַר לוֹ: זִכְרֵי מַעֲשֵׂיךָ הָרָאשׁוֹנִים! וְכֵן אִם הוּא בֶּן גֵּרִים, לֹא יֹאמַר לוֹ: זִכְרֵי מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֶיךָ! – שְׁנַאֲמַר: "וְגַר לֹא־תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ" – ודרשו: "לא תונה", אפילו באונאת דברים. בגמרא אמרו: גדולה אונאת דברים מאונאת ממון, שזה ניתן להישבון (להשבה) וזה לא ניתן להישבון, זה בממונו זה בגופו, זה נאמר בו: "ויראת מא־להיך" וזה לא נאמר בו. וכל הצועק מאונאת דברים, נענה מיד, שְׁנַאֲמַר (סם): "כי אני ה'". שכל השערים ננעלים חוץ משערי אונאה (גמרא בבא מציעא נח, ב; נס. א; רמב"ם הל' מכירה יד, יח). ולעולם יהא אדם זהיר באונאת אשתו (באונאת דברים לצערה – רש"י). שמתוך שרמעתה מצויה אונאתה קרובה (פורענות אונאתה קרובה לבוא – גמרא ורש"י סם).

~ יום שני ~

ב א ו ר מ ש נ ה י א

משנתנו מוסיפה לפרט דברים האסורים משום אונאה וגניבת דעת. אֵין מְעַרְבִין פְּרוֹת בְּפְרוֹת – מי שאמר לחבירו: פירות שדה זו אני מוכר לך, לא יערב בהם פירות של שדה אחרת (רש"י). אֶפְלוּ חֲדָשִׁים בְּחֲדָשִׁים – שהפירות של שתי השדות הם חדשים, וְאֵין

יב התגר נוטל מחמש גרנות ונותן לתוך מגורה אחת; מחמש גתות ונותן לתוך פיטם אחד, ובבלבד שלא יהא מתפנן לערב. רבי יהודה אומר: לא יחלק החנוני קליות ואגוזין לתינוקות, מפני שהוא מרגילן לבא אצלן; וחכמים מתירין, ולא יפחות את השער; וחכמים אומרים: זכור לטוב. לא יבר את הגריסין; דברי אבא שאול. וחכמים מתירין, ומודים שלא יבר מעל פי המגורה, שאינו אלא כגונב את העין. אין מפרפסין לא את האדם, ולא את הבהמה, ולא את הכלים.

פ ר ק ח מ י ש י

א איזהו נשך ואיזהו תרביית? איזהו נשך? המלוה סלע בחמשה דינרין, סאתים חטין בשלש; מפני שהוא נושך. ואיזהו תרביית? המרבה בפרות. כיצד? לקח הימנו חטין בדינר זהב הכור, וכן השער, עמדו חטין

פירוש ברטנורא

יב התגר נוטל מחמש גרנות. שהכל יודעים בו שלא גדלו בשדותיו ומבני אדם הרבה לוקח ובחוקת כן לוקחים ממנו: מגורה. אוצר שאוגרין בו תבואה. גורן, הוא שרשין בו את התבואה. ודרך התגר לקנות מבעלי בתים בשעת הגורן ולהכניס למגורה שלו: פיטם. נגיית גדולה; ובבלבד שלא יתכוין לערבן. להוציא קול לקנות הרוב ממקום משוכב ולערב בו ממקום אחר ושכניו סבורים שכל הפירות מאותו מקום: ולא יפחות את השער. למכור בול. מפני שהוא מרגיל לבא אצלו ומקפה מוונת חביון: זכור לטוב. שמתוך כך אוצרי פירות מוכרין בול. וכן הלכה: גריסין. פולין גרוסות בריחים, אחת לשתיים: לא יבור. את הפסולת. לפי שמתוך שראות יפות הוא מעלה את דמיהן הרבה מדמי הפסולת שנמל מן; וחכמים מתירין. שיכול הלוקח לראות ולהבחין כמה דמי הפסולת שנברר, מאלו שישנן באחרים. וטוב לו להעלות בדמיהן של אלו שהן מבוררים מפני הטורה. והלכה כחכמים: שלא יבור מעל פי המגורה. למעלה להראות יפות, ואת הפסולת שבתוכו לא כויר: לפי שאינו אלא כגונב את העין. בבירורה: מפרפסין. מתקנין ומיפין: לא את האדם. עבד כנעני העומד לימכר:

ה א איזהו נשך. שהוא נשך. השקל מיניה מאי דלא יהיב ליה: המרבה בפירות. המרבה שכר לעצמו בפירות. ובין בהלואת כסף ובין בהלואת פירות

משניות מבוארות – קהתי

ומטה ידו עמך והחזקת בו... אל תקח מאתו נשך ותריבית... את כסף לא תתן לו בנשך, ובמרבית לא תתן אכנ"ך, ופירשו חכמים (גמרא בבא מציעא ט. ב.) שאמנם אין הבדל בין "נשך" ל"תריבית", ושני הלשונות משמשים לציון כל סוגי הריבית, הן של כסף הן של אוכל, כפי שמוכח גם כמה שנאמר (דברים כג. כ): "לא תשיך לאזניך נשך כסף נשך אונל, נשך כל דבר אשר ישך", אלא שהם שני בטיים שונים הבאים לציון את הריבית האסורה מן התורה, לפי שתי התוצאות השונות שלה: "נשך" על שם הפסדו של הלווה, שהריבית נושכתו ומחסרתו מן; וכן פירש רש"י (שמות כב, כד): "נשך" – ריבית שהיא כנשיכת נשך, שנושך חבורה קטנה ברגלו ואינו מרגיש, ופתאים היא מבצעת ונופחת עד קדקדו, כך ריבית אינה מורגשת ואינה ניכרת עד שהיא עולה ומחסרתו מן הרבה". "תריבית" – על שם רווחיו של המלוה, שעל ידי הריבית הוא מרוויח ומרבה את הנו (עיין רמב"ן על הפסוק שחבאנו לעיל מ"ויקרא" שמבאר שם לפי פשוטו ובדף אחרת). נמצא שאי אפשר לתריבית בלא נשך ולנשך בלא תריבית, ואם כן למה חילקם הכתוב ("נשך ותריבית")? לעבור על הריבית בשני לאוין – מכאן מבואר בגמרא, שמשנתנו הפותחת בשאלה: "איזהו נשך ואיזהו תריבית" אינה באה לפרש נשך ותריבית שבתורה, שהרי כפי שבארנו אחד הם, אלא כוונת המשנה היא: איזהו ריבית האסורה מן התורה ואיזהו ריבית שאינה אסורה אלא מדברי סופרים; ובאה המשנה ללמדנו, שכן התורה אין איסור ריבית אלא בדרך הלוואה, והיא הנקראת במשנתנו "נשך", ובלשון חכמים היא נקראת "ריבית קצוצה". היינו ריבית קצועה מראש, ואילו ריבית בדרך משא ומתן אינה אלא מדברי סופרים, והיא הנקראת במשנתנו "תריבית". כן נקראת היא בלשון חכמים "אבק ריבית".

איזהו נשך – האסור מן התורה, ו**איזהו תרביית** – ריבית האסורה מדברי סופרים? **איזהו נשך? המלוה סלע** – שהיא ארבעה דינרים, **בחמשה דינרין** – על מנת שיחזיר לו הלווה חמישה דינרים; **סאתים חטין** – או שהלוה לחברו סאתים חטין, **בשלש** – על מנת שיחזיר לו שלוש סאים, **הי זה נשך, מפני שהוא נושך** – את הלווה, שנוטל ממנו יותר ממה שהלווהו. ו**איזהו תרביית? המרבה בפרות** – שאדם מרבה ממונו על ידי מקח וממכר של פירות. **כיצד? לקח הימנו חטין** – קנה ראובן חטנים משמעון, **בדינר זהב** – שהוא עשירים וחמישה דינרי כסף, **הפור** – שלושים סאה, כלומר שראובן נתן כסף לשמעון על מנת שיספק לו חטנים כל ימות השנה כשיעור מעותיו במחיר של עשרים וחמישה דינרי כסף כל כור, **וכן השער** – וכך היה מחיר החטנים באותה שעה; ומותר לעשות כן אף על פי שעכשיו אין חטנים לשמעון, שהרי יכול הוא לקנותם עתה במעות הללו בכל מקום שירצה; **עמדו חטין בשלשים דינרים** – לאחר זמן התייקרו החטנים, ועמד מחיר הכור בשלושים דינרי כסף, **אמר**

באור משנה יב

התגר – הלוקח תבואה מבני אדם הרבה ומוכרה, **נוטל מחמש גרנות ונותן לתוך מגורה אחת** – מותר לו לערב את התבואה שקונה מגרנות אחדות וליתנה לתוך אסם אחד: **מחמש גתות** – נוטל יין מחמש גתות, ונותן לתוך פיטם אחד – חבית גדולה, שהכל יודעים שהוא קונה מבני אדם הרבה, ובחוקת כן לוקחים ממנו, **ובבלבד שלא יהא מתפנן לערב** – סחורה גרועה בתוך משוכחת, ולהוציא קול שהכל מגורין אחת או מגת אחת. **רבי יהודה אומר: לא יחלק החנוני קליות ואגוזין לתינוקות, מפני שהוא מרגילן לבא אצלו** – ונמצא מקפה פרנסתם של חנוונים אחרים; **וחכמים מתירין** – שיכול הוא לומר לחנווני חברו: אני מחלק קליות ואגוזים, חלק אתה דברים יותר טובים (גמרא). והלכה כחכמים. **ולא יפחות את השער** – ולא יזיל את המחיר, מפני שהוא מרגיל את הכל לבוא אליו ומקפה פרנסתם של חבריו. **וחכמים אומרים: זכור לטוב** – המוכר בול, שמועיל להוזלת המחירים בכלל. **לא יבר את הגריסין** – פולים טחונים; לא יוציא את הפסולת מתוכם כדי להעלות מחירם, **דברי אבא שאול** – וטעמו, שמתוך שנראים הגריסים יפים, הוא מעלה דמיהם יותר מדמי הפסולת שהוציא, ויש בזה משום אונאה. **וחכמים מתירין** – שאין אונאה בדבר הנראה, כלומר שיכול הלוקח לראות ולהבחין כמה דמי הפסולת הוציא, ועד כמה כדאי לו להעלות בדמיהם של גריסים אלו המבוררים, ולחסוך לו טורח הברירה. **ומודים** – חכמים, **שלא יבר מעל פי המגורה** – מלמעלה, ואת הפסולת שלמטה לא יוציא, **שאינו אלא כגונב את העין** – שמתוך שהלוקח רואה פי המגורה מנוקה, היהיה סבור שהכל מנופה ומבורר. **אין מפרפסין** – אין מתקנים ומיפיים למכירה, **לא את האדם** – עבד כנעני העומד להימכר, **ולא את הבהמה, ולא את הכלים** – הישנים, כדי שיראו כחדשים, שיש בזה משום גניבת דעת.

~ יום שלישי ~

באור משנה א

פרק זה עוסק בדיני ריבית. כתוב בתורה (ויקרא כה, לה-לו): "וכי ימוך אחיך

בשלישים דינרין, אמר לו: תן לי חטי, שאני רוצה למכרן ולקח בהן זון; אמר לו: הרי חטיך עשויות עלי בשלישים דינרין, והרי לך אצלי בהן זון, וזון אין לו.
 ב המלוה את חברו – לא ידור בחצרו חנם, ולא ישכר ממנו בפחות; מפני שהוא רבית. מרבין על השכר, ואין מרבין על המכר. ביצד? השכיר לו את חצרו, ואמר לו: אם מעכשיו אתה נותן לי, הרי הוא לך בעשר סלעים לשנה; ואם של חדש בחדש, בסלע לחדש – מתר. מכר לו את שדהו, ואמר לו: אם מעכשיו אתה נותן לי, הרי היא שלך באלף זוז; אם לגרן, בשנים עשר מנה – אסור.
 ג מכר לו את השדה, ונתן לו מקצת דמים, ואמר לו: אימתי שתראה הבא מעות, ומל את שלך – אסור.

פירוש ברטנורא

היו רבית. שהרי מתרבה ממנו. אלא דכסיפא, רבית דרבנן קמפרש שהוא דרך מקח וממכר: דינר זהב. עשרים וחמשה דינרי כסף: וכן השער. כך היו נמכרין בעיר. והותר לו לתת מעות עכשיו על מנת ליתן לו זה המין כל ימות השנה בדמים הללו כשיעור מעותיו ואע"פ שעכשיו אין לו המין, דתנן בפרקין יצא השער פוסקין, אע"פ שאין לה יש לזה, ויכול המוכר הזה לקנותם עתה במעות הללו: עמדו המין בשלישים דינרין אמר לו תן לי חיטי. וזה מותר אם נתן לו המין. אבל אם פסק לתת לו בהן זון, אסור, שמא יוקיר היין, הואיל ואין לו זון, ואע"פ שפוסק עמו כשער היין של עכשיו וכבר יצא השער, הואיל ואינו נותן לו דמים שנוכל לומר יכול הוא לקנות זון בדמים שקבל אלא בא לעשות עליו דמי המין חוב ולפסוק על החוב זון, אסור אם זון אין לו. דאי הוה ליה זון, הוי קניי לו מעכשיו לזה שבא לפסוק על החוב זון, וכי אייקר ברשותה אייקר:
ב מרבין על השכר. בשכר המתנת מעות השכירות: ואין מרבין על המכר. בשכר המתנת המקח. וטעמא, משום דשכירות אינה משתלמת אלא לכסוף, הלכך כי שקל מינה סלע בחדש ההוה שתיים עשרה סלעים אין זה שכר המתנת מעות, שהרי לא נתחייב לשלם לו שכירות עד סוף החדש, והאי דאמר ליה אם עכשיו נתן לי הרי היא שלך בעשר סלעים, אי הוה מקדים ליה הוה מחיל ליה מדמי השכירות ומוגד ליה בפחות משויה. אבל גבי מכר משמשך המקח דינו ליתן המעות, וכי אמר ליה אם מעכשיו תתן הרי היא לך באלף זוז, הן הן דמיה, וכי נספגי עליהו לגרון, שכר המתנת מעות הוא: מכר לו את השדה וכו'. והוא הדין ממטלטלין וכל סחורה אם מכר לו יותר משויה בשכר המתנת מעות, אסור, והוי אבק רבית מדבריהם. וכל אבק רבית אם נתן אינה יוצאה בדיונים. דאילו רבית קצוצה דאורייתא יוצאה בדיונים:
ג הבא מעות וטול את שלך אסור. הבא מותר מעות שעליך וטול שדה שלך, אסור לעשות כן. וכגון שאמר לו מוכר ללוקח לבי מיתית מותר המעות

משניות מבוארות – קהתי

– ואם אתה רוצה לשלם לי שכר מדי חודש בחדשו, **בסלע לחדש** – עליך לשלם סלע כל חודש, **מתר** – לפי ששכירות אינה משתלמת אלא בסוף, ודמי השכירות הם אמנם שתיים עשרה סלעים לשנה, אלא שאם יקבל דמי השכירות בתחילה, הריהו מוחל לו שתי סלעים; אבל אם **מכר לו את שדהו** – מכר ראוהו את שדהו לשמעון, **ואמר לו: אם מעכשיו אתה נותן לי** – אם אתה משלם לי מיד בעד השדה, **הרי היא שלך באלף זוז** – לא תצטרך לשלם בעדה אלא אלף זוז בלבד, **אם לגרן** – אבל אם תתן לי את דמי השדה בשעת הגרון, לאחר שתמכור את תבואתך, **בשנים עשר מנה** – יהא עליך לשלם בעדה אלף ומאתיים זוז, **אסור** – שמשהחזיק בקרקע, נתחייב לשלם, וכיון שאמר לו: אם מעכשיו אתה נותן לי הרי הוא שלך באלף זוז, הרי הן דמי השדה, וכשמוסיף מאתיים זוז בכואו לשלם לו בשעת הגרון, הרי הן בשכר המתנת המעות, ואסור משום רבית מדרבנן. והוא הדין במטלטלין וכל סחורה, שאם בשכר המתנת המעות הוסיף לו על המחיר, הרי זו רבית האסורה מדרבנן.

לו – ראוהו לשמעון: **תן לי חטי, שאני רוצה למכרן ולקח בהן זון** – והרי מותר לו לקחת את החיטים במחיר הוול שפסק עמו, אף על פי שהתייקרו, והואיל וכך היה השער בשעה שנתן לו את המעות (כמבואר להלן משנה ז): **אמר לו** – שמעון לראובן: **הרי חטיך עשויות עלי בשלישים דינרין** – החיטים שעלי ליתן לך הריני מקבלן עלי בשלושים דינר הכור, כאילו אתה מלוה לי עכשיו את הכסף הזה, **והרי לך אצלי בהן זון** – ואני מתחייב לתת לך זון כנגד דמי החיטים שיש לך בידי, **וזון אין לו** – לשמעון, אף על פי שפוסק עמו כשער היין של עכשיו, מכל מקום הואיל וראובן אינו נותן לו עכשיו מעות, שיוכל לקנות בהן זון, אלא הוא קונה ממנו זון במלווה שיש לו מדמי החיטים, לפיכך חוששים שמא יתייקר היין ויצטרך שמעון לשלם דמיו כשער היוקר, והרי זו "תרבית" האסורה מדברי סופרים. ברם, אם היה לשמעון זון, מותר לראובן לקנות ממנו זון בחוב של דמי החיטים, שהרי היין קניי לו מעכשיו, וכשתייקר ברשותו יתייקר.

~ יום רביעי ~

באור משנה ג
מכר לו את השדה – מכר ראוהו את שדהו לשמעון, **ונתן לו** – שמעון לראובן, **מקצת דמים** – חלק ממחיר השדה, **ואמר לו** – ראוהו לשמעון: **אימתי שתראה הבא מעות** – שאר דמי השדה, **וטל את שלך** – וקח את השדה שלך; **אסור** – לעשות כן. בגמרא מבואר, שמדובר כאן בכגון שאמר ראוהו לשמעון: "לכשתביא שאר המעות תקנה את השדה מעכשיו". הלכך אסור לעשות כן, לפי ששניהם אסורים לאכול את פירות השדה: המוכר (ראובן) אסור. שמא יביא הלוקח (שמעון) שאר המעות ונמצא השדה שלו, והרי שהמוכר אוכל פירות בשכר המתנת מעותיו; וכן הלוקח אסור. שמא לא יביא שאר המעות ולא יתקיים המקח, ונמצא שאכל פירות בשכר מקצת הדמים שיש לו אצל המוכר, והרי דמים אלו אינם בידו אלא בתורת מלווה;

באור משנה ב
 משנתנו באה ללמד בדברים האסורים משום רבית מדרבנן, הנקרא "אבק רבית". **המלוה את חברו, לא ידור בחצרו חנם** – אסור לו לדור בחצרו של הלווה חנם, משום שנראה כשכר ההלוואה, והרי זו רבית מדרבנן; בגמרא מבואר: אף על פי שאין החצר עומדת להישכר ואין הלווה עשוי להשכירה, **ולא ישכר ממנו** – המלוה מהלווה, **בפחות** – משכר הדירה הרגיל, **מפני שהוא רבית** – מדרבנן. **מרבין על השכר** – מותר להרבות בדמי השכירות, בשביל שהמשכיר ממתין לקבל את הדמים בסוף השכירות, **ואין מרבין על המכר** – אבל אסור להרבות בדמי הסחורה, בשביל שממתין ללוקח בתשלומי המכר. **ביצד? השכיר לו את חצרו** – השכיר ראוהו את חצרו לשמעון, **ואמר לו** – ראוהו לשמעון: **אם מעכשיו אתה נותן לי** – אם תשלם לי מיד את שכר החצר, **הרי הוא לך בעשר סלעים לשנה** – הריני משכירו לך בעשר סלעים לשנה, **ואם של חדש בחדש** –

הִלְוֵהוּ עַל שְׂדֵהוּ, וְאָמַר לוֹ: אִם אֵי אֶתָּה נֹתֵן לִי מִכָּאן וְעַד שְׁלֹשׁ שָׁנִים, הֲרֵי הִיא שְׁלִי – הֲרֵי הִיא שְׁלוֹ. וְכָךְ הָיָה בֵּיתוֹס בֶּן זֹנִין עוֹשֶׂה עַל פִּי חֲכָמִים.

ד אין מושיבין חנוני למחצית שכר; ולא יתן מעות לקח בהן פירות למחצית שכר, אלא אם כן נותן לו שכרו בפועל. אין מושיבין תרנגולין למחצתה; ואין שמין עגלין וסחיין למחצתה, אלא אם כן נותן לו שכר עמלו ומזונו.

פירוש ברטנורא

קנה מעכשיו. לפיכך אסור לעשות כן, שאם יאכל מוכר הפירות בתוך כך, לכשיבא זה המעות נמצא שדה זו קנויה לו מיום המכר, וזה אכל הפירות בשכר המתנת מעותיו. ואם יאכל לוקח פירות מעכשיו, שמא לא יביא מותר המעות ויחזיר לו זה מה שקבל ונמצא שלא היתה שדה קנויה לו, דהא לבי מייתת קני מעכשיו אמר ליה, והא לא אייתי, ומעות הראשונות כמלוה בעלמא היו אצל מוכר, וזה אכל פירות בשכרו: הרי היא שלו. וכגון דאמר ליה קני מעכשיו אם לא אביא לך מכאן עד שלש שנים, דלאו אסמכתא היא אלא קנין גמור, שעל מנת מכר גמור החזיק בה מעכשיו ברמים הללו ואוולי אוולי גביה, וזה קבל עליו שאם יחזיר לו מעותיו עד שלש שנים יקבלם. והפירות יהיו מונחים ביד שלישי, אם יחזיר הלוה מעותיו למלוה עד שלש שנים יתן הפירות ללוה, ואם לאו יתן הפירות למלוה, שהיתה השדה קנויה לו משעת הלוואה, ואותה הלואה דמי השדה היתה:

ד אין מושיבין חנוני למחצית שכר. לא יאמר בעל הבית לחנוני הרי פירות נמכרים בשוק ארבע פאין בסעל ואתה מוכרן בחנות פרוטה פרוטה ומשתכר סאה, הילך פירות ושב ומכור בחנות והריוח נחלוך. ומעמא דמלתא, משום דקיימא לן דך עסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון, סתם המקבל פרקמטיא למחצית שכר מקבל עליו אחריות חצי הקרן באונסין וזולא, הילכך ההיא פלגא כיון דמחייב באונסין מלוה היא אצלו שהרי היא שומא אצלו במעות בשער השוק ודינו ליטול חצי שכר, נמצא מתעסק בחציו של בעל הבית שהוא פקדון אצלו בשכר המתנת מעות המלוה, לפיכך אסור. אלא אם כן נותן לו שכר עמלו שהוא עמל באותו החצי כפועל במל של אותה מלאכה דבטל מינה, אם היה נגר או נפת, כמה אדם רוצה ליטול ליבטל ממלאכה כבדה כוונתו ולעשות מלאכה קלה: אין מושיבין תרנגולים למחצתה. לשום ביצים ברמים לבעל התרנגולת להושיבה עליהם לגדל אפרוחים למחצית שכר מה שהיו האפרוחים שוים יותר על דמי הביצים, דהואיל וזה מקבל עליו אחריות חצי דמי הביצים אם יתקלקלו או אם ימותו, הוה ליה פלגא מלוה, נמצא זה מגדל את חציין

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ד

אין מושיבין חנוני למחצית שכר – לא יתן אדם פירותיו לחנוני בשכר השוק, כדי שימכרם החנוני בתנאותו בקמעונות, ואת הרווח וההפסד יחלקו ביניהם, ולא יתן מעות – לחנוני, לקח בהן פירות – שיקנה בהן פירות בשוק, למחצית שכר – כדי שימכרם, ויחלק את הרווח וההפסד ביניהם; והטעם שאסור מפני שהעיסקה הזאת חציה מילווה וחציה פיקדון, כלומר שסתם המקבל עסק מחברו (סחורה או ממוון) למחצית שכר, מקבל עליו אחריות חצי הקרן להתחייב באונסים ובהזולה, ונמצא החצי הזה מילווה הוא אצלו, וממנו הוא נוטל את הרווח שלו, ואילו החצי האחר פיקדון הוא אצלו, שאינו חייב באחריותו כלל, וממנו נוטל בעל הסחורה את חלקו ברווח; וכן חולק עמו אף בהפסד, שהרי חציו העשוי מילווה אחריות הפסדו על המתעסק, וחציו העשוי פיקדון אחריות הפסדו על בעל הפירות או המעות, והואיל ואין למתעסק כלום מהחצי העשוי עליו פיקדון, נמצא טורח להתעסק בחלק הפיקדון בשכר חלק המילווה, והרי זה אסור משום אבק ריבית, אלא אם כן נותן לו – בעל הפירות או בעל המעות, לחנוני, שכרו – בשביל שירחמו באותו החצי שהוא פיקדון אצלו, כפועל – בגמרא מובאת ברייתא: כפועל בטל. ופירשו בגמרא: כפועל בטל של אותה מלאכה שבטל ממנה, כלומר שאם היה עושה תחילה מלאכה קשה ומרוויח בה רבה, וזאת היא מלאכה קלה, אומדים כמה יפחות משכרו לעשות מלאכה זו (דש"י). ויש מפרשים: כפועל היושב ובטל לגמרי (תוספות), כלומר שאומדים כמה פועל רוצה ליטול כדי להבטל ממלאכתו לגמרי (בית יוסף קעני"ז); ויש מבארים דברי התוספות, שרואים אדם שבטל ואין לו שום מלאכה, כמה היה רוצה ליטול ולהתעסק בעסק זה (יחמנת שלמה); וענין 'תוספות יום טוב'. אין מושיבין תרנגולין למחצתה – לא יתן אדם לחברו תרנגולת וביצים בשומת דמיהן, כדי שיושיב את התרנגולת על הביצים ויגדל אפרוחים, ויחלקו בשווה את הרווח וההפסד, ואין שמין עגלין וסחיין למחצתה – לא יאמר אדם לחברו: הא לך עגלים או סייחים (בני חזונויים). ששוויים היום כך וכך, וגדל אותם שנתיים, ונחלק בינינו את הרווח, או אם ימותו נחלק בהפסד; וכל זה מהטעם שבארנו לעיל, שהואיל וזה מקבל עליו אחריות על מחצית הביצים או על מחצית העגלים או הסייחים, הרי הוא כלוה על אותו

הלכך מפקדים את הפירות ביד שלישי, עד שיתברר למי השדה, ויתנם לו. ברם, אם לא אמר לו "לכשתביא שאר המעות תקנה את השדה מעכשיו". אלא: "לכשתביא שאר המעות תקנה את השדה", כלומר שיקנה מאותו יום שיביא שאר המעות, הרי המוכר אוכל פירות עד שיביא הלוקח שאר המעות; ואם אכל הלוקח, מוציאים ממנו. ואם אמר לו: "קנה את השדה מעכשיו, ושאר המעות הרי הן חוב אצלך", הרי הלוקח אוכל פירות ולא המוכר; ואם אכל המוכר מוציאים מידו כל מה שאכל. ואם אמר לו: "קנה מעכשיו כשיעור מעותיך", שניהם אוכלים: הלוקח כשיעור שנתן, והמוכר כשיעור המעות שנשארו. וזהו שאמרו בגמרא: "פעמים ששניהם מותרים, פעמים ששניהם אסורים. ופעמים שהמוכר מותר והלוקח אסור. ופעמים שהלוקח מותר והמוכר אסור" (בבא מציעא טו, ב; רמב"ם הל' מלוה וזהו ו.ו). הִלְוֵהוּ עַל שְׂדֵהוּ – הלוה ראוּבן לשמעון סכום כסף תמורת משכון של שדהו (שהוא שווה יותר מסכום ההלוואה). וְאָמַר לוֹ – ראוּבן לשמעון: אִם אֵי אֶתָּה נֹתֵן לִי מִכָּאן וְעַד שְׁלֹשׁ שָׁנִים – אם אינך מחזיר לי את ההלוואה תוך שלוש שנים, הֲרֵי הִיא שְׁלִי – השדה שקיבלתי ממך במשכון; ולא החזיר לו שמעון בתוך אותו הזמן, הֲרֵי הִיא שְׁלִי – בגמרא מבואר (בבא מציעא טו, ב), כגון שאמר שמעון לראובן: קנה את שדי מעכשיו אם לא אחזיר לך את ההלוואה מכאן ועד שלוש שנים, הלכך הרי היא שלו, מאחר שיש כאן קנין גמור משעת ההלוואה. ברם הפירות יהיו מופקדים ביד שלישי; אם שמעון יחזיר את ההלוואה עד שלוש שנים, יתן השליש את הפירות לשמעון; ואם לאו, יתן את הפירות לראובן, שהיתה השדה קנויה לו משעת ההלוואה, ואתה ההלוואה דמי השדה היתה (ומכרה לו בזול); אבל אם לא אמר שמעון לראובן "קנה את שדי מעכשיו", אלא שראובן התנה עמו: "אם לא תחזיר לי את ההלוואה מכאן ועד שלוש שנים הרי היא שלי", אף על פי שלא החזיר לו את ההלוואה עד שלוש שנים כפי תנאו, לא קנה ראובן את שדהו, לפי שאין כאן אלא אסמכתא בלבד, וכל אסמכתא אינה קונה, שהרי לא גמר בלבו להקנותו. וְכָךְ הָיָה בֵּיתוֹס בֶּן זֹנִין עוֹשֶׂה עַל פִּי חֲכָמִים – בהסכמת החכמים, שהיה מלוה על השדה ומתנה עם הלווה שאם לא יחזיר לו את ההלוואה עד זמן מסויים, תהא השדה קנויה לו משעת ההלוואה; ואף על פי שנראה כאילו הלווה מוכר את השדה למלוה בשכר הנאת ההלוואה, מכל מקום לא חששו בזה משום ריבית.

אֶבֶל מִקְבְּלֵינָּהּ עֲגָלָיִם וְסִיחִין לְמַחְצָה; וּמְגַדְלִין אוֹתָן עַד שֶׁיְהוּ מְשֻׁלְשִׁין; וְחִמּוּר – עַד שֶׁתְּהֵא מוֹעֲנָתָה. ה' שְׁמִינֵי פְּרָה וְחִמּוּר וְכָל דְּבָר שֶׁהוּא עוֹשֶׂה וְאוֹכֵל לְמַחְצָה. מְקוֹם שֶׁנֶּהְגוּ לְחַלּוֹק אֶת הַיְלָדוֹת מִיָּד – חוֹלְקִין, מְקוֹם שֶׁנֶּהְגוּ לְגַדֵּל – יְגַדְלוּ. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: שְׁמִין עֲגָלָה עִם אִמּוֹ, וְסִיחָה עִם אִמּוֹ. וּמִפְּרִיז עַל שְׂדֵהוּ, וְאִינוֹ חוֹשֵׁשׁ מְשׁוּם רֵבִית.

ו' אִין מִקְבְּלֵין צֵאן בְּרִזָּל מִיִּשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רֵבִית. אֶבֶל מִקְבְּלֵין צֵאן בְּרִזָּל מִן הַנְּכָרִים, וְלוֹזִין מִתָּן וּמְלוֹין

פירוש ברטנורא

השני בשכר המתנת מעותיו; ומזונו. מוזן שהוא מוציא באפרוחים; ואין שמין עגלים וסיחין למחצה. עכשיו הם שוים כך וכך, כלם עליך לגדלם שנתים למחצית שכר, ולמחצית הפסד אם ימותו: אבל מקבלים עגלים וסיחיים. קטנים. בלא שומא, שאם ימותו לא ישלם כלום ואם יחיו יחלקו ביניהם: כשיחיו משולשים. פירוש כשיעמדו על שליש גדולן ואז יחלקו: ובהמור עד שתהא מוענת. משאוי. כך היה מנהגם לגדלם קודם חלוקה:

ה' שמיני פרה. גדולה, וחמור גדול. שראוין למלאכה, ומלאכתן כולה למקבל: למחצה. לחלוק שבה שישביחו, ברמים ובלדות: לחלוק את הילדות מיד. כשתבוא שעת החלוקה, כבהמה דקה שלשים יום ובגסה המישים יום: שמין עגל עם אמו. ואין צריך ליתן עמל ומוזן לעגל אלא לאם. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל: ומפריז על שדהו. לשון פרה ורבה. ואית דגריס ומפריז, כו"ף. לשון פרות תשב ירושלים (וכרה ב). כלומר מרחיב על שדהו. והוא שיאמר לו (הוכר למחכר) אתה רגיל לקח בחכירות שדך עשרת כורין לשנה, הלויני מאתיים זוז שאוכל להוציא לובל שדה זו ולורעה ולהרשה ואני מעלה לך בחכירותה י"ב כורים לשנה ואחיר לך מעותיך, זה מותר, דהוי כאלו מעדיף לו שני כורים הללו מפני שחוכר ממנו שדה טובה ומשובחת שתכירותה יפה מחכירות שדה רעה:

ו' אין מקבלין צאן ברזל. כל אחריות הנכסים על המקבל, ושם אותם עליו כמעות, וכל זמן שאין נותן לו מעותיו חולקים השכר. ואע"ג דמשנה יתירה היא, דהא תנא ליה לעיל אין מושיבים חנוני למחצית שכר משום דמקבל עליה פלגא בהפסד, וכל שכן הכא דקבל כל האחריות עליו. נקט ליה משום

משניות מבוארות – קהתי

שְׂדֵהוּ – החוכר שדה מחברו מותר להוסיף על דמי חכירתו בשביל שילווחו מעות להשביח את השדה, כגון שחכר את השדה בעשרה כורים לשנה, ואמר למחכיר: תן לי מאתיים זוז (בחלואה). ואשביח בהן את השדה, ואני אתן לך שנים עשר כור לשנה (בדייתא בגמרא). הרי זה מותר, וְאִינוֹ חוֹשֵׁשׁ מְשׁוּם רֵבִית – שתוספת שני הכורים לשנה אינה מקנה בשכר החלואה, אלא מפני שנמצא חוכר ממנו שדה טובה ומשובחת, שרמי חכירתה שנים עשר כור יותר. "מפיו" היינו מרחיב ומגדיל, מלשון "פרות תשב ירושלים". ויש גורסים: מפרין מלשון פרה ורבה (רש"י).

באור משנה ו

אִין מִקְבְּלֵין צֵאן בְּרִזָּל מִיִּשְׂרָאֵל – "צאן ברזל" היינו שקיימות לבעליהן כבורל, לפי שכל אחריותן על המקבל, כגון האומר לחברו: הא לך מאה צאן השוות מאה סלע, כדי שתטפל בהן שנה או שנתיים, ונחלק בגיזה ובלדות ובחלב, בתנאי שכל אחריותן עליך, שאם ימותו או יכחשו או יולו, עליך לשלם לו את דמיהן, מאה סלע (רמב"ם; המאירי); ובאה המשנה להלמדנו, שאסור לקבל מידי ישראל צאן ברזל; והוא הדין לנכסים אחרים שכל אחריותם על המקבל, ונקראים הם "נכסי צאן ברזל" (עיין בימות ז, א); מִפְּנֵי שֶׁהוּא רֵבִית – כלומר אבק ריבית, לפי שבעל הצאן קרוב לשכר ורחוק להפסד (רמב"ם הל' מזוה ולוה ח, יב); ויש מפרשים, שכל הפירות למקבל, והוא משלם לבעל הצאן סכום קצוב לשנה, ובאה המשנה להשמיענו, שהואיל ופוסק לו דמים על הצאן, ואף פוסק לו דמי השבח, הרי זה אסור, מפני שהוא ריבית גמורה האסורה מן התורה (תוספות; ועיין רש"י וברטנורא; ועיין חידושי יחזקאל על התוספתא בבא מציעא ה, ז). אֶבֶל מִקְבְּלֵין צֵאן בְּרִזָּל מִן הַנְּכָרִים – שמותר להלוות לגוי בריבית, כמו שהמשנה שונה והולכת. במפרשים מבואר, שהרישא – אין מקבלין צאן ברזל מישראל – משנה יתירה היא, ולא נשנתה כאן אלא משום הסיפא: "אבל מקבלין צאן ברזל מן הנכרים" (רש"י; המאירי; ברטנורא: "תפארת ישראל"); וְלוֹזִין מִתָּן וּמְלוֹין אוֹתָן בְּרִבִית – מותר ללוות מן הגויים וכן להלוותם בריבית. וכתוב הרמב"ם הטעם, שנאמר (דברים כג, כ): "לא תשיך לאחיך" – לאחיך אסור ולשאר העולם מותר. ומצוות עשה להשיך לגוי, שנאמר: "לנכרי תשיך": מפי השמועה למדו, שזו מצוות עשה, וזהו דין תורה (הל' מזוה ולוה ה, א; עיין שם השגת הראב"ד). בענין זה כתוב בעל "תורה תמימה":

החצי, ונמצא טורח בחציו של הנותן בשכר הלוואתו, והרי זה אסור משום אבק ריבית, אֵלָא אִם בֶּן נוֹתֵן לוֹ – למטפל, שְׂכַר עֲמָלוֹ – בעד טירחתו, וּמְזוֹנוֹ – מחצית המזון לאפרוחים ולבהמות. אֶבֶל מִקְבְּלֵין עֲגָלָיִם וְסִיחִין לְמַחְצָה – בלי שומא, שאם ימותו לא ישלם המטפל כלום, ואם יחיו יגדלו, יחלקו את הרווח ביניהם, וכיון שאין המטפל מקבל עליו אחריותם, אין כאן מלווה, ואין כל איסור משום אבק ריבית. וּמְגַדְלִין אוֹתָן עַד שֶׁיְהוּ מְשֻׁלְשִׁין – עד שיעמדו העגלים על שליש גידולם (רש"י); ויש מפרשים, עד שיהיו בני שלוש שנים (רמב"ם); וְחִמּוּר – מגדלים, עַד שֶׁתְּהֵא טוֹעֲנָתָה – נושאת משא (חמור כולל זכר ונקבה). ואז יחלקו ביניהם, שכן היה מנהגם לגדל קודם חלוקה.

~ יום המישי ~

באור משנה ה

שְׁמִין פְּרָה וְחִמּוּר – כשהם גדולים וראויים למלאכה, וְכָל דְּבָר שֶׁהוּא עוֹשֶׂה וְאוֹכֵל – עושה מלאכה ויש בשכר מלאכתו כדי אכילתו, לְמַחְצָה – כלומר שמותר לאדם למסור לחברו פרה וחמור בשומת שוויים, כדי שיטפל בגידולם ובהשבחתם, ויחלקו ביניהם את הרווח בשבחם ובולדותיהם, וכן את ההפסד אם ימותו, ואין כאן חשש ריבית, הואיל וחברו משתמש בהם למלאכתו, והוא שכר עמלו ומזונו. מְקוֹם שֶׁנֶּהְגוּ לְחַלּוֹק אֶת הַיְלָדוֹת מִיָּד – שהמקבל פרה וחמור למחצה אינו נוהג לטפל בולדות, אלא משתגיע שעת החלוקה, היינו: כבהמה דקה לאחר שלושים יום, וכבהמה גסה לאחר חמישים יום (בדייתא בגמרא). מיד הוא חולק עם הבעלים, חוֹלְקִין – את הילדות, ואינו מטפל בהם אלא עד שעת החלוקה. מְקוֹם שֶׁנֶּהְגוּ לְגַדֵּל – את הילדות בשותפות, יְגַדְלוּ – היינו שהמקבל פרה וחמור למחצה מטפל אף בולדות עד שיגדלו. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: שְׁמִין עֲגָלָה עִם אִמּוֹ, וְסִיחָה עִם אִמּוֹ – אף על פי ששנינו לעיל (משנה ד), שאין שמים עגלים וסיחיים למחצה, מכל מקום אגב שום הפרה והחמור שמים גם את וולדותיהם, כלומר שהנותן לחברו פרה וחמור רשאי ליתן לו גם את וולדותיהם בשומת שוויים, כדי שיטפל בהם, ויחלקו ביניהם את הרווח ואת ההפסד, שהואיל והמקבל מרוויח במלאכת הפרה והחמור, יש כאן שכר עמל ומוזן אף בשביל הטיפול בעגל ובסיח. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל. וּמִפְּרִיז עַל

אוֹתָן רַבִּית; וְכֵן גַּבַּר תּוֹשֵׁב. מִלּוּה יִשְׂרָאֵל מְעוֹתָיו שֶׁל נָכְרִי מְדַעַת הַנְּכָרִי, אֲבָל לֹא מְדַעַת יִשְׂרָאֵל.
ז אֵין פּוֹסְקִין עַל הַפְּרוֹת עַד שִׁינְאָה הַשְּׁעָר. יֵצֵא הַשְּׁעָר – פּוֹסְקִין, וְאֵף עַל פִּי שְׂאִין לְזֶה יֵשׁ לְזֶה. הִיָּה הוּא
תַּחֲלָה לְקוֹצְרִים – פּוֹסֵק עִמּוֹ עַל הַגְּדִישׁ, וְעַל הָעֵבִיט שֶׁל עֲנָבִים, וְעַל הַמַּעֲטָן שֶׁל זִיתִים, וְעַל הַבָּצִים שֶׁל יוֹצֵר,
וְעַל הַסִּיד מִשְׁשֻׁקְעוֹ בַּבֶּבֶשׁ. וּפּוֹסֵק עִמּוֹ עַל הַזֶּבֶל בְּלִי יְמוֹת הַשָּׁנָה. רַבִּי יוֹסֵי אָמַר: אֵין פּוֹסְקִין עַל הַזֶּבֶל, אֲלָא

פירוש ברטנורא

סיפא. אבל מקבלים צאן ברזל מן הנכרים: מדעת הנכרי. כגון ישראל שלוח מעות מנכרי ברבית וביקש להחזירם לו, מצאו ישראל אחר ואמר תנם לי ואני אעלה לך כדרך שאתה מעלה לו. אם העמידו אצל נכרי, אע"פ שישראל נותנם לו במצות הנכרי, מותר. ואם לא העמידו אצל נכרי, אסור. והוא ניהו דקא מוויף ליה ברבית:

ז היה הוא תחלה לקוצרים. ויש לו גדיש ועדיין לא יצא השער: פוסק עמו. באיזה שער שירצה. דכין דיש לו אין כאן רבית, דמעכשיו אותו גדיש קנוי לו. ואע"פ שלא משך, כיון דכי אין לו נמי לא הוה אלא אבק רבית דרבנן, כי יש לו לא גזר: על העביט. כלי גדול שצוברים בו את הענבים לפני דריכה והם מתחממים להוציא יינם יפה. ושל זיתים קרוי מעטן: על הבצים של יוצר. אם הכנים עפר ועשאו בצים לעשות מהן קדרות, פוסק עמו על הקדירות באיזה שער שירצה, ואע"פ שלא יצא השער: ועל הסיד. פוסק עמו באיזה שער שירצה משישקענו בכבשן העצים והאבנים לשרוף ולעשות מהן סיד:

משניות מבוארות – קהתי

~ יום ששי ~

באור משנה ז

משנתנו באה ללמד, בלוקח שבא ליתן מעות למוכר, כדי שזה יספק לו סחורה לאחר זמן, שאם אין הסחורה בידי המוכר, ועדיין לא נקבע מחירה בשוק, אסור לקצוץ לה מחיר, שמא תתייקר אחר כך, ונמצא מוכר לו בשער הוול בשכר מעותיו שהקדים לו. אבל אם מחיר הסחורה קבוע בשוק, אף על פי שלמוכר עדיין אין הסחורה, או אם הסחורה נמצאת בידי המוכר, אף על פי שמחירה עדיין אינו ברור בשוק, מותר לפסוק על הסחורה שיתן לו.

אֵין פּוֹסְקִין עַל הַפְּרוֹת – אסור לפסוק עם המוכר ליתן לו מעות מיד על מנת שיתן כנגדן כך וכך כורים פירות לכשיתבשל, **עַד שִׁינְאָה הַשְּׁעָר** – שייקבע מחירם של הפירות, שמא יתייקרו הפירות כשיצא השער שלהם, ונמצא הלוקח מרוויח בשכר מעותיו שהקדים לו, שיתן לו פירות כפי שפסק עמו בזול, ויש בזה משום אבק רבית. **יֵצֵא הַשְּׁעָר** – נקבע מחיר הפירות בשוק, **פּוֹסְקִין** – מותר ליתן מעות למוכר על מנת שיתן כנגדן פירות לאחר זמן מסויים באותו השער, **וְאֵף עַל פִּי שְׂאִין לְזֶה** – שאין פירות למוכר זה, **יֵשׁ לְזֶה** – יש פירות לאחר באותו מחיר, ויכול לקנותם ממנו; כגון אם היה שער החיטים קבוע בשוק ארבע סאים בסלע, הרי הלוקח פוסק עם המוכר על מאה סאה ונותן לו עשרים וחמישה סאה סלעים, ואם יתן לו המוכר את החיטים לאחר זמן, כשיהיה למוכר חיטים סאה בסלע, אין בזה רבית כלל, אף על פי שלא היה למוכר חיטים כלל בעת שפסק, שהרי יכול היה ליקח בדמים אלו מאה סאה חיטים במקום אחר. **הִיָּה הוּא** – המוכר, **תַּחֲלָה לְקוֹצְרִים** – שקצר ראשונה, והתבואה ברשותו, ועדיין לא יצא השער, **פּוֹסֵק עִמּוֹ** – הלוקח בכל שער שירצה, **עַל הַגְּדִישׁ** – על התבואה שבגדיש, אף על פי שעדיין לא נגמרה מלאכתה, משום שהגדיש קנוי לו מעכשיו; ואם נתייקרה התבואה, ברשות הלוקח נתייקרה. ואף על פי שלא משך הלוקח, מכל מקום הואיל ואפילו כשאין התבואה למוכר אין איסור לפסוק אלא משום אבק רבית, מדברי סופרים, לפיכך כשיש לו, לא גזרו חכמים (רש"י; ברטנורא); **וְעַל הָעֵבִיט שֶׁל עֲנָבִים** – וכן מותר ללוקח לפסוק, בכל שער שירצה, על היין, משבצר המוכר את ענביו ונתנם בעביט, והוא כלי גדול שצוברים בו את הענבים קודם שירכסו על הגת, כדי לחממם; **וְעַל הַמַּעֲטָן שֶׁל זִיתִים** – ומותר לפסוק על השמן, לאחר שמסך המוכר את זיתיו ונתנם במעטן (גיגית שצוברים בה את חזיתים עד שיבשילו ויתרכנו); **וְעַל הַבָּצִים שֶׁל יוֹצֵר** – ומותר לפסוק עם היוצר על קדרותיו משעה שהכין ביצי טיט לעשיית הקדירות; **וְעַל הַסִּיד** – ולפסוק על הסיד, **מִשְׁשֻׁקְעוֹ בַּבֶּבֶשׁ** – משעה ששיקע את אבני הסיד בכבשן לשרפן; אף על פי שבכל אלה עדיין לא נגמרה מלאכתה, מכל מקום מותר לפסוק עליהם, אף כשעדיין לא יצא השער.

"אל יפלא כל הדבר הזה מה שציוותה התורה "לנכרי תשיך", שכן בשעה שקיבלו ישראל את התורה היו עם לבדד ישכון, והסכימו ביניהם לגמול חסד זה לזה בכספו ובסחורתו, וזוהי כוננת המצוה "לאחיק לא תשיך" היינו אתה לא תשיך אותו והוא לא ישוך אותך. ברם לגבי שאר העמים, שלוקחים רבית בעד הלוואותיהם, בדין הוא שאף ישראל יקחו מהם רבית כשמלווים להם. והרי זה דומה לחברת שותפים שהתנו ביניהם, שלא יחשבו זה לזה רבית, אבל לזולתם נותנים ולוקחים מהם רבית. וזה מעשים בכל יום ובכל עם ולשון, שנוסדות אגודות מסחר, המתנים ביניהם תנאים המתאימים להם ואין לזר חלק אתם. מכאן מבואר, שהמאמר "לנכרי תשיך" הוא באמת מצוה בנויה על יסודות תיקוני העולם וחברת האדם... **וְכֵן גַּבַּר תּוֹשֵׁב** – היינו גוי היושב בארץ ישראל וקיבל עליו שבע מצוות בני נוח, והן: עבודה זרה, גילוי עריות, שפיכות דמים, איסור אכילת אבר מן החי, ברכת השם (איסור קללת השם), גזל, דינים (לנהוג לפי דוק ומשפט); ובאה המשנה להשמיענו שלעניין רבית דינו כגוי, שמוותר ללוות ממנו ולהלוותו ברבית. **מִלּוּה יִשְׂרָאֵל מְעוֹתָיו שֶׁל נָכְרִי מְדַעַת הַנְּכָרִי** – בגמרא מבואר, כגון שלוח ראובן מעות מן הנכרי ברבית וביקש להחזירן לו; מצאו שמעון ואמר לו: תן לי את המעות שאתה מבקש להחזיר לנכרי, ואני אעלה לך כדרך שאתה מעלה לו; אם העמידו אצל הנכרי, כלומר שהביא את שמעון לנכרי, ואמר לו: הרי מעותיך שאני מחזיר לך, וחברי זה לווה אותך ומעלה לך כדרך שהייתי אני מעלה לך, הרי זה מותר, ודווקא כגון שהנכרי נטל את המעות מראובן ונתנם לשמעון. ובאה המשנה להשמיענו שאף על פי שהנכרי הלוה לשמעון על ידי השתדלותו של ראובן, ונמצא שעל דעתו של ראובן גמר ונתן לשמעון, מכל מקום מותר. **אֲבָל לֹא מְדַעַת יִשְׂרָאֵל** – כלומר שאם ראובן לא העמיד את שמעון אצל הנכרי, אסור לו להלוותו את המעות הללו מדעת עצמו, שהרי זה כאילו הוא מלווה מעותיו ברבית (המאירי; ברטנורא); ויש מפרשים (לפי הברייתא בגמרא), כגון נכרי שלוח מראובן ברבית וביקש להחזירן, מצאו שמעון ואמר לו: תן לי את המעות ואעלה לך כדרך שאתה מעלה לראובן, אם הנכרי הלוה את המעות לשמעון מדעתו של ראובן, הרי זה אסור, והטעם הוא, שלחומרא יש שליחות לגוי מדרבנן, ונמצא שהלווה בשליחותו של ראובן (רש"י; רבנו חננאל); ויש מפרשים, שמדובר כאן כמו ברישא, כגון שראובן נטל את המעות מיד הנכרי ונתן לשמעון (רבנו תם). מכל מקום שלא מדעתו של ראובן הכל מודים שמוותר לנכרי להלוותן לשמעון, ואף על פי שאחר כך יתן שמעון את הקרן והרבית לראובן, בשביל הנכרי הוא נתן לו (תפארת ישראלי; יורה דעה קטח, ו).

אם פן יהיה לו זבל פאשפה; וחכמים מתירין. ופוסק עמו פשער הגבוה. רבי יהודה אומר: אף על פי שלא פסק עמו פשער הגבוה, יכול הוא לומר: תן לי פזה, או תן לי מעותי.
ח מלוה אדם את אריסו חטין בחטין, לזרע, אבל לא לאכול; שהיה רבן גמליאל מלוה את אריסו חטין בחטין לזרע; ביקר והזולו, או בול והוקרו – נוטל מהן פשער הול; ולא מפני שהלכה כן, אלא שרצה להחמיר על עצמו.

פירוש ברטנורא

וחכמים מתירין. איכא בין חכמים לת"ק, דת"ק כל ימות השנה קאמר. ופליג עליה רבי יוסי ואמר לא שנא ימות החמה ולא שנא ימות הגשמים עד שיהיה לו למוכר זבל באשפות. וחכמים מתירין דוקא בימות החמה, שאע"פ שאין לו, יש לאחרים, שהכל יש להן זבל שכבר נרקב ונשוף בימות הגשמים. אבל בימות הגשמים לא. והלכה בחכמים: פשער הגבוה. אם יפחות השער ממה שהוא עכשיו, תתן לי כשער הוול. נבזה, היינו בול שנותנין פירות גבורים ורבים ברמים מועטים; תן לי כזה או תן לי מעותי. שהרי לא משך ויכול לחזור בו, ואפילו מי שפרע ליכא הואיל ולא נתן מעותיו על מנת לקבל עכשיו אלא לאחר זמן, ובתוך כך נשתנה השער, סתם דעתיה דאינש אתרעא זילא פסיק. ואין הלכה כרבי יהודה:

ח חטין בחטין לזרע. סאה בסאה מותר להלוות לאריס דוקא כשרוצה לזרעו. ונעמבו, דבאתרא דאריס הוא שנותן הורע, אם אין לו זרע לזרוע השדה יסלקנו בעל הבית, וכשלוה האריס מבעל הבית וזרע וכשוקרו חטין יתן חטין, אין זו הלואה, אלא הרי הוא כיווד לתוכה מעכשיו על מנת שיטול בעל הבית הורע תחלה מחלק שנינו לאריס והאריס יטול השאר שבר טרוח, ועל מנת כן ירד שיטול פחות משאר אריסין כשעור הורע, ואין כאן רבית: שהיה רבן גמליאל. כלומר, לכך הוצרך לשנות משנה זו, לפי שהיה רבן גמליאל מחמיר שאם הוולו נוטל כשער הוול, ואשמעינן מתניתין לא שהלכה כן אלא שרצה להחמיר על עצמו:

משניות מבוארות – קהתי

התיקרו, נתן לו דמים (רמב"ם הל' מלוה וזהו י. ב. ועיני השגת הראב"ד שם): משנתנו דנה באריסים, המקבילים שרות לעבוד ולטפל בהן על מנת לקבל בשכר עבודתם מחצה או שליש מהיבול, אם מותר להם ללוות מבעל השדה חייטים בחיטים.
מלוה אדם את אריסו חטין בחטין – אף על פי שאסור להלוות סאה בסאה, כמו שבארנו לעיל, מותר לאדם להלוות לאריסו סאה חייטים בסאה חייטים (כלומר שנותן להם סאה חייטים על מנת שיחזירו לו אותה מידה לאחר זמן). לזרע – לצורך זריעת שדהו בחיטים אלו, אבל לא לאכול – לצורך אכילה, מהטעם שבארנו לעיל, שמא יוקרו החיטים, ונמצאו מחזירים לו יותר ממה שהלווה. בגמרא מבואר, שאפילו לזרע אין אדם רשאי להלוות את אריסו חייטים בחיטים, אלא דווקא במקום שנהגו שהאריס נותן את הורע, שאם לאריס זה אין זרע לזרוע את השדה, הרי יכול בעל השדה לסלקו, כל זמן שלא נתן את הורע, בין שכבר ירד לעבודת השדה בין שעדיין לא ירד, הלכך מותר לבעל השדה להלוות לו לצורך זריעת השדה סאה חייטים בסאה חייטים, שעל דעת כן יורד עכשיו האריס לעבודת השדה, שיטול מחצה או שליש פחות סאה, ואין כאן הלואה ולא חשש ריבית, אלא תנאי אריסות מיוחדים; אבל במקום שדרך בעל השדה ליתן את הורע, דווקא אם עדיין לא ירד האריס לעבודת השדה, הרי זה מותר להלוות לו חייטים בחיטים, לפי שעדיין ביד בעל השדה לסלק את האריס, ונמצא שבשעה שיורד לזרעה על דעת כן יורד שיטול פחות סאה, כמו שבארנו לעיל; אבל לאחר שכבר ירד לשדה, הואיל וירד על דעת מנהג המקום, שיטול בשכרו כשאר האריסים, והרי עכשיו אינו יכול עוד לסלקו ולהתנות עמו תנאים מיוחדים, לפיכך דינו כשאר כל אדם, ואסור להלוותו חייטים בחיטים אפילו לזרע. שהיה רבן גמליאל – כלומר לכך באה משנתנו להשמיענו דין זה, לפי שהיה רבן גמליאל מלוה את אריסו חטין בחטין לזרע; בין שהיו החיטים ביקר בשעה שהלוה אותם, והזולו – אחר כך, או בול – ובין שהיו בשעת ההלוואה בולו, והוקרו – אחר כך, לעולם היה נוטל מהן פשער הול – שאם הוולו החיטים לא היה נוטל מהם אלא אותה המידה שהלוה להם, ואם הוקרו החיטים, כגון שבשעת ההלוואה היה מחיר הסאה סלע, ואחר כך עלה מחירה לשני סלעים, לא היה נוטל מהם אלא מחצית הסאה, הנמכרת עכשיו בסלע; ולא מפני שהלכה כן – נהג כך רבן גמליאל, אלא שרצה להחמיר על עצמו – כלומר שדבר זה באה המשנה להשמיענו, שרבן גמליאל היה מחמיר על עצמו. אבל ההלכה אינה כן אלא כמו ששינונו לעיל.

ופוסק עמו על הגבל – לזבל שדהו, כל ימות השנה – אף בימות הגשמים, אף על פי שאין לו עכשיו זבל כלל, מפני שהוא מצוי תמיד. רבי יוסי אומר: אין פוסקין על הגבל, אלא אם פן יהיה לו זבל פאשפה – רבי יוסי חולק על תנא קמא וסובר, שבין בימות החמה ובין בימות הגשמים אין הלוקח פוסק עם המוכר על הזבל עד שיהא לו זבל באשפה. וחכמים מתירין – לפסוק על הזבל, אף על פי שאין לו; ודווקא בימות החמה, שאף על פי שאין לזה, יש לאחרים, שהזבל מצוי, הואיל ונרקב ונישף בימות הגשמים; אבל בימות הגשמים אינו פוסק עמו אלא אם כן יש לו. ופוסק עמו פשער הגבוה – כלומר כשער הוול, שנותנים פירות הרבה בדמים מועטים; פסיקה זו מוסבה על מה ששינונו ברישא: יצא השער פוסקין. ובאה המשנה ללמד שכל שיצא השער של הפירות מותר לפסוק עמו, שאם יוול השער ממה שהוא עכשיו, יתן לו כשער הוול (רש"י; רמב"ם: ברטנורא). רבי יהודה אומר: אף על פי שלא פסק עמו פשער הגבוה – שיתן לו כשער הוול, יכול הוא – הלוקח, לומר למוכר, כשהוול השער: תן לי פזה – כשער הוול, או תן לי מעותי – ואני אקנה בהן כשער הוול, שהואיל ולא משך יכול לחזור בו; ואינו חייב כמי שפרע, שהואיל ולא נתן מעותיו אלא על מנת לקבל לאחר זמן, ובינתיים נשתנה השער, הרי סתם דעתו של אדם על השער הוול. ואין הלכה כרבי יהודה.

באור משנה ח

אסרו חכמים ללוות "סאה בסאה" (נ2הן משנה ט'). היינו ללוות סאה פירות על מנת להחזיר לאחר זמן סאה פירות, שמא יתיקרו הפירות, ונמצא מחזיר לו יותר ממה שהלווהו. במה דברים אמורים? בזמן שלא היה שער הפירות קבוע ומפורסם ואין ללווה בביתו מאותם הפירות שבא ללוות, שבכגון זה אסור ללוות סאה בסאה, אלא יעשנה דמים (יתנה המלוה עם המלוה לפרוע לו בעד סאת הפירות כך וכך דמים). ויפרענו דמיה; ואם לא עשאה דמים: אם הוולה נתן לו סאה פירות כמו שהלווהו; ואם הוקרה, נתן לו דמיה כשעת ההלוואה. אבל אם השער היה קבוע וידוע לשניהם, מותר ללוות סאה בסאה, שאף על פי שיתיקרו הפירות, אינו חושש משום אבק ריבית, שהרי יכול היה לקנות בשער הקודם ולהחזיר לו. וכן אפילו לא היה השער קבוע, אלא שהיה ללווה בביתו מאותם הפירות, ואפילו מעט, מותר ללוות עליהם כמה שאין, על מנת לפרוע סאה בסאה, לפי שאנו רואים כאילו לזה סאה כנגד סאה שיש לו, והרי יש לו חטים, ושוכ כאלו לזה שתי סאים כנגד שתיים שיש לו, וכן לעולם. ולפי שבכל זה אין בו חסור מן התורה, הקלו בו (מגיד משנה). ברם, לדעת הרמב"ם, אף כגון זה, שהשער קבוע ומפורסם, או שיש לו מאותם הפירות, אסור ללוות סאה בסאה לזמן קבוע, אלא לזמן סתם, ופורע באיזה זמן שרוצה. ואם לזה עד זמן קבוע: אם הוולו, מחזיר לו פירות בזמן שקבע, ואם

ט לא יאמר אדם לחברו: הלויני פור חטים, ואני אתן לך לגרן. אבל אומר לו: הלויני עד שיבא בני, או: עד שאמצא מפתח. והלל אומר: וכן היה הלל אומר: לא תלוה אשה כפר לחברתה עד שתעשנו דמים, שמו יוקירו חטים, ונמצאו באות לידי רבית.

י אומר אדם לחברו: נפש עמי ואנפש עמך, עדר עמי ואעדר עמך. ולא יאמר לו: נפש עמי ואעדר עמך, עדר עמי ואנפש עמך. כל ימי גרד – אחד, כל ימי רביעה – אחת. לא יאמר לו: חרש עמי בגרד, ואני אחרש עמך ברביעה. רבן גמליאל אומר: יש רבית מקדמת, ויש רבית מאחרת, ביצר? נתן ענינו ללות הימנו, והיה משלח לו ואומר: בשביל שתלונני; זו היא רבית מקדמת. לזה הימנו והחזיר לו את מעותיו, והיה משלח לו, ואמר: בשביל מעותיך שהיו בטלות אצלי; זו היא רבית מאחרת. רבי שמעון אומר: יש רבית דברים; לא יאמר לו: דע, כי בא איש פלוני ממקום פלוני.

פירוש ברטנורא

ט הלויני עד שיבוא בני. רבין שיש לו, שפיר דמי. ולא גזר רבנן אלא כשאין לו. ואפילו אין לו אלא סאה אחת, לווה עליה כמה כורין, דכל חרא וחרא אמרינן זו תהא תחתיה, שהרי אינה קנויה למלוה וביד הלוח למכרה ולאכלה, וכשלוה כל אחת ואחת לוח בחיתר: וכן היה הלל אומר לא תלוה אשה. ואין הלכה כהלל. אלא הלכה כחכמים שאומרים לזון סתם ופורעין סתם:

י נפש עמי. היום ואנפש עמך למחר. נכוש הוא עקירת העשבים הרעים הגדולים בתבואה: עידור. חפור: לא יאמר לו נפש עמי ואעדר עמך. פעמים שזו קשה מזה, ויש כאן אגר נטר: כל ימי גרד אחד. ולא חיישין אם יום אחד גדול מחבירו. וכן כל ימי רביעה אחד. ומותר לומר עדר עמי יום של גרד. ואני אעדר עמך יום אחר של גרד. וכן ברביעה: גרד. ימות החמה: רביעה. ימות הנשמים: ואני אחרוש עמך ברביעה. שימו רביעה קשים למלאכה שבשרות:

משניות מבוארות – קהתי

בדרך למחר, ואין חוששים שמא הניכוש או העידור שבדה חברו למחר קשה מהניכוש או העידור שבשדהו היום, או שמא יום העבודה שבדה חברו למחר קשה מהניכוש או העידור שבשדהו היום, או שמא יום העבודה במלאכה אין כל חשש לכך. ולא יאמר לו – אבל אסור שיאמר אדם לחברו: נפש עמי – היום, ואעדר עמך – למחר; או: עדר עמי – היום, ואנפש עמך – למחר, שהואיל וכל אחד עושה עם חברו במלאכה אחרת, יש כאן חשש ריבית, שפעמים מלאכה אחת קשה מחברתה ונמצא עושה עם חברו מלאכה שהיא קשה מהמלאכה שחברו עשה עמו, והרי זה כמוסיף תשלום לחברו בשכר שהמתין לו ולא קיבל שכרו מיד. כל ימי גרד, אחד – כל ימות החמה, כשהאדמה יבשה, דינם אחד, שזה עושה עמו מלאכה יום אחד וזה עושה עמו אותה מלאכה יום אחר, ואין חוששים שמא יום אחד גדול מחברו; וכן כל ימי רביעה, אחת – כל ימות הגשמים דינם אחד, כלומר מה ששנינו לעיל, שרשאי אדם לומר לחברו: נפש עמי היום ואנפש עמך למחר, דווקא ששני הימים הם ימי גרד או ימי רביעה, אבל לא יאמר לו: חרש עמי בגרד – בימות החמה, ואני אחרש עמך ברביעה – בימות הגשמים, שעבודת החרישה בימות הגשמים קשה. רבן גמליאל אומר: יש רבית מקדמת – שמקדים הלווה את הריבית לפני ההלוואה, ויש רבית מאחרת – שנותן למלוה ריבית לאחר שכבר פרע לו את ההלוואתו, ביצר? נתן ענינו ללות הימנו – עלה בדעתו של ראובן לבקש הלואה משמעון, והיה משלח לו – לשמעון מתנה, ואומר: בשביל שתלונני – הרי לך מתנה בשביל שתלונני; ויש גורסים: בשביל שילווני – כלומר שראובן אומר בלבו: הריני נותן לו מתנה בשביל שילווני; זו היא רבית מקדמת – שהמתנה ריבית היא. לזה הימנו – קיבל ראובן הלואה משמעון, והחזיר לו את מעותיו, והיה משלח לו – לשמעון, מתנה, ואמר: בשביל מעותיך שהיו בטלות אצלי – הילך מתנה בשביל מעותיך שהיו בידי ללא ניצול; זו היא רבית מאחרת – במפרשים מבואר, שמכל מקום בין ריבית מוקדמת ובין ריבית מאחרת אינה אלא אבק ריבית, כלומר שאיסורה אינו אלא מדברי סופרים. רבי שמעון אומר: יש רבית דברים – חייב אדם להיהרר אף מריבית דברים, ביצר? לא יאמר לו – הלווה

~ שבת קודש ~

ב א ו ר מ ש נ ה ט

משנתנו עוסקת (כפי שכבר הזכרנו בהקדמה לבאור המשנה הקודמת) באיסור הלוואת "סאה בסאה".

לא יאמר אדם לחברו: הלויני פור חטים, ואני אתן לך לגרן – ואחזיר לך כור חטים בשעת הגורן; הטעם, כמו שבארנו במשנה הקודמת, שמא יתייקרו החטים, ונמצא מחזיר לחברו יותר ממה שהלווה. אבל אומר לו – מותר לאדם לומר לחברו: הלויני עד שיבא בני, או: עד שאמצא מפתח – כלומר שאם יש לו חטים בביתו אלא שאינו יכול להגיע אליהם עד שיבוא בנו או עד שימצא את המפתח, מותר לו ללוות חטים בחטים; ואפילו אין לו אלא סאה אחת, מותר לו ללוות עליה כמה כורים, כמו שבארנו הטעם בהקדמה למשנה הקודמת. וכבר הזכרנו (שם), שלדעת הרמב"ם, אפילו יש לו חטים בביתו, כל שקובע לו זמן לפירעון החטים, אסור להלוותו סאה בסאה. נמצא לשיטת הרמב"ם, שאף ברישא מדובר אפילו כשיש לו חטים, אלא הואיל ואמר לו: "ואני אעלה לך לגורן", היינו שקבע לו זמן, לפיכך אסור להלוותו חטים בחטים. והלל אומר – להלוות חטים בחטים, אפילו כשיש לו חטים בביתו, ורוצה ללוות עד שיבוא בנו או עד שימצא מפתח. וכן היה הלל אומר: לא תלוה אשה כפר לחברתה עד שתעשנו דמים – שתקבע את דמי הכיכר, ותחזיר לה כיכר בדמים הללו, שמו יוקירו חטים – יתייקרו החטים בינתיים, ונמצאו באות – הנשים האלו, לידי רבית – היינו ריבית שמדברי סופרים. ואין הלכה כהלל (עין יורה דעה קטב, א).

ב א ו ר מ ש נ ה י

משנתנו דנה בשלושה סוגי ריבית: א. ריבית על ידי עבודה, כגון האומר לחברו: עשה עמי מלאכה זו היום ואעשה עמך מלאכה לפנית למחר; ב. ריבית מוקדמת או מאחרת, כגון ששיגר אדם דורון לחברו קודם שעמד לבקש ממנו הלואה או לאחר שפרע לו ההלוואתו; ג. ריבית על ידי דיבורים, כמבואר במשנה.

אומר אדם לחברו: נפש עמי ואנפש עמך – עבוד עמי היום בעקירת העשבים הרעים שבשדי, ולמחר אעשה עמך מלאכה, עדר עמי ואעדר עמך – חפור עמי היום בשדי ואחפור עמך

משניות מבוארות – קהתי

- אפילו דיבור אסור. ויש גורסים: דע אם בא איש פלוני ממוקום פלוני, ומפרשים הם, שכוונת המשנה היא, שלא יאמר המלוה ללווה, שילך ויודע אם בא איש פלוני כדי להודיעו על כך, לפי שנראה כאילו משתמש בו בשכר הלוואתו (סוד טימן ק"ט; רמב"ם הל' מלוה ולוה ה, יג; ועיין "תוספות יום טוב").

למלוה: דע, כי פא איש פלוני ממקום פלוני – כלומר שמודיע לו על בואו של איש פלוני שהוא צריך לו, וכגון שלא היה עושה כן אילולא קיבל ממנו הלוואה. וכן שנו בברייתא (בגמרא): מניין לנושה בחברו מנה ואינו רגיל להקדים לו שלום, שאסור להקדים לו שלום? תלמוד לומר (דברים כג, כ): "נשך כל דבר אשר ישך", ודרשו: כל דבר

אגרות קודש

ב"ה, י"א תשרי, תשי"ח

ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ מלאכתו מלאכת שמים

מו"ה משה יצחק שי

שלום וברכה!

נעם לי לקבל מכתבו מבשר טוב מודיע אשר ביום א' חוהמ"ס הבע"ל יתחיל שיעור לימוד גמרא ברבים, ויהי רצון שיצליח הלימוד הן באיכות והן בכמות, ז.א. בהגדלת מספר המשתתפים בו, ובודאי תקוים הבטחת רז"ל גדול תלמוד שמביא לידי מעשה.

ולשאלתו איזה מסכת להתחיל ואופן הלימוד:

הנה כיון שהלימוד הוא רק שעה אחת בשבוע לע"ע, מהנכון שיהי הלימוד במס' שאין חסוגיות בה ארוכות כ"כ וכן ממסכתות הקטנות בכדי שיוכלו לסיימה במשך איזה חדשים עכ"פ, וכיון שדבר חדש הוא, מהנכון ג"כ שיהי בענינים שיש להם שייכות לדינים בהלכות הצריכות. וע"פ כל הנ"ל טוב שיציע ללמוד מס' מגילה, והרי מסוג הנ"ל מס' ראש השנה ז"ע באנו ממנו, במס' ביצה מלבד ששם כמה סוגיות חמורות, הרי הדינים שבה אינם מצויים ונצרכים כ"כ בפועל בהנוגע למלאכת אנשים משא"כ במס' מגילה, נוסף על הענין שכמה דברי אגדה בה המושך את הלב, ואשר יש למצוא פירושם בכמה אופנים בפירושי העין יעקב, שבטח מכל אופנים אלו יכול לבחור הדרך המתאים ביותר לקהל שומעיו.

ויהי רצון אשר יקוים בתחלת וסיום מס' זו, בי"א כו' בט"ו וידוע רמז המובא בקדמונים, שזה שם הוי' שסיומו י"א וא"ו ה"א והתחלתו י"ה, וסכום הכולל י"א עד ט"ו הוא ס"ה כמספר אדני שם הוי' כמו שהוא נקרא בהמגן והנרתק שלו, ז.א. כמו שאלקות נמשך ומסתתר בלבושי עולם שאת זה צריך לגלות לימוד התורה האומר זה כשר וזה טהור וזה מותר וכו' אשר אז מגלים בכל יום ויום את תוכנו האמיתי של היום, וכידוע בהסיום משה תקן להם לישראל שיהיו שואלים ודורשים בענינו של יום ודוקא באופן כפירוש רשב"ם שם לקבל ולקיים עליהם ועל בניהם בזה ובבא.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש ולחג שמח.

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

דף לד עמוד ב. דרשה נוספת: **וְאָמַר רַבִּי חֵיִיא בַר אֲבָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַנְּבִיאִים כּוֹלֵן, לֹא נִתְנַבְּאוּ אֶלָּא לְבַעְלֵי תְּשׁוּבָה** – לאותם שחטאו וחזרו בתשובה, **אָבֵל צְדִיקִים גְּמוּרִים** שהיו בצדקתם מתחילה, עליהם נאמר (ישעיה סד ג), **'עֵינ לֹא רָאִתָּה אֱלֹהִים וּזְלַתְךָ'**.

מוסיפה הגמרא: ושמועה זו של רבי יוחנן, **פְּלוּנָא דְרַבִּי אֲבָהוּ, דְאָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, מְקוּם [ה־דרגה הרוחנית] שְׂפַעְלֵי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִין בּוּ, אפילו צְדִיקִים גְּמוּרִים אֵינֶם עוֹמְדִין בּוּ, שְׁנַאֲמַר (שם נז יט), 'שְׁלוֹם שְׁלוֹם לְרַחֲוֹק וְלְקְרוֹב אָמַר ה' וְרַפְאֵתוֹ, ובפסוק זה נאמרה אמירת שלום לְרַחֲוֹק בְּרִישָׁא [בתחילה], והיינו למי שהיה רחוק והתקרב שהוא בעל־תשובה, וְהִרְדָּר – ורק לאחר מכן נאמר שלום לְקְרוֹב מתחילתו שהוא צדיק גמור. ומכך שהקדים הכתוב שלום לבעל־תשובה, משמע שמעלתו גדולה מצדיק גמור, ושלא כדברי רבי יוחנן שמעלת צדיקים גמורים גדולה מבעל־תשובה. וְרַבִּי יוֹחָנָן הַסּוֹבֵר שמעלת צדיקים גמורים גדולה מבעל־תשובה, אָמַר לָךְ בבאור הפסוק שהקדים רחוק לקרוב, **מֵאֵי –** מה הכוונה 'רחוק' שבפסוק, שְׁהֵיָה רַחֲוֹק מְדַבֵּר עֲבִירָה מְעִיקְרָא [מתחילה], ומעולם לא התקרב לזה, והיינו צדיק גמור. ו**מֵאֵי 'קְרוֹב'** שנאמר בפסוק, שְׁהֵיָה קְרוֹב לְדַבֵּר עֲבִירָה בתחילה וְנִתְרַחֵק מִמֶּנּוּ הַשְּׂתָא [עכשיו], והיינו בעל־תשובה. הרי שלביאור זה הקדים הפסוק צדיק לבעל־תשובה, כיון שמעלתו גדולה יותר.**

הגמרא חוזרת לבאר את לשון הפסוק 'עֵינ לֹא רָאִתָּה' שהובא לעיל. שואלת הגמרא: **מֵאֵי –** מה היא טובה זו שנאמר עליה **'עֵינ לֹא רָאִתָּה'**. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי, זֶה יוֹן הַמְּשׁוּמֵר פְּעַנְבּוֹ מִשְׁשֵׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית. וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר, זֶה עֵדֵן [שם מקום] שְׁלֹא שְׁלָטָה בּוֹ עֵינ כָּל בְּרִיָּה. ומבאר רבי שמואל בר נחמני את דבריו, שְׁמֵא תֵאֲמַר, אם לא ראתה עין כל בריה את העדן, אָדָם הָרֵאשׁוֹן שנאמר בו (בראשית ב ח) וַיִּטַּע ה' אֱלֹהִים גֶּן עֵדֵן מִקֶּדֶם, וַיִּשֶׂם שֵׁם אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר יִצֵּר, הֵיכָן הָיָה, שלא ראה את העדן. אין זו קושיא, לפי שהוא היה בְּגֵן, ולא בעדן. וַשְּׁמֵא תֵאֲמַר הוּא גֵן הוּא עֵדֵן – ש'גן' ו'עדן' הם שני שמות לאותו מקום, ואם כן לא ניתן לומר על עדן 'עֵינ לֹא רָאִתָּה', תִּלְמוּד־לִמֵּר (בראשית ב י) 'וְנָהָר יוֹצֵא מֵעֵדֵן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגֵּן, הרי שמבואר בפסוק שֶׁגֵן הוּא מִקוֹם לְחוּד, וְעֵדֵן הוּא מִקוֹם לְחוּד, והנהר היה יוצא מעדן ומשקה את הגן שאינו חלק מעדן. ואדם הראשון אכן היה בגן, אולם הוא לא ראה את עדן.**

הגמרא מביאה דברים המועילים לכוונת הלב בתפילה: **וְאָמַר רַבִּי חֵיִיא בַר אֲבָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵל יִתְפַּלֵּל אָדָם אֶלָּא בְּבֵית שֵׁשׁ שָׁם חִלּוּנוֹת, שְׁנַאֲמַר לגבי תפילת דניאל (דניאל ו יא) 'וְכוּיִן פְּתִיחוּ לִי בַעֲלִיתִיה (לְקַבֵּל) [נגד] יְרוּשָׁלַם וְזִמְנִין תִּלְתֵּהּ בְּיוֹמָא הוּא בְּרַךְ עַל בְּרוּכֵיהּ וּמְצִלָּא וּמוּדָא קֳדָם אֱלֹהֵהּ' וגו', כלומר, חלונות היו פתוחים בעליית הבית של דניאל, מכוונים כנגד ירושלים, ושלוש פעמים ביום היה כורע שם על ברכיו ומתפלל ומודה לאלוהיו. הרי שיש להתפלל בבית שיש בו חלונות, כיון שבכך הוא מכוין יותר בתפילה, על ידי שמסתכל כלפי השמים ולבו נכנע.**

דין נוסף בענין זה: **אָמַר רַב פְּהֵנָא, חֲצִיף עָלֵי מַאן דְּמַצְלִי בְּבִקְתָא –** חצוף בעיני מי שמתפלל בבקעה, שהוא מקום פתוח ללא מחיצות, כיון שהמתפלל במקום סגור וצנוע שורה עליו אימת המלך ולבו נשבר בתפילתו, וזה שמתפלל במקום פתוח יש בו חוצפה ועזות, שאין עליו אימת מלך ואין לבו נשבר בתפילתו.

אגב המאמר הקודם של רב כהנא, מביאה הגמרא מאמר נוסף הדומה לו: **וְאָמַר רַב פְּהֵנָא, חֲצִיף עָלֵי מַאן דְּמַפְרֵשׁ הַמְּאִיָּה –** מי שמפרש לרבים את חטאיו, שְׁנַאֲמַר (תהלים לב א), **'אֲשֶׁרִי נִשְׁוִי פִּשְׁעֵי כְּסוּי הַמְּאִיָּה, כלומר, משובח זה שנמחלים לו פשעיו על ידי שמכסה את חטאיו שלא יתגלו ברבים. וטעם הדבר הוא, שהמסתיר את חטאיו נראה שמתבייש בהם, אולם המפרסם את חטאיו נראה שאינו מתבייש בהם.**

59 שאין אדם רוצה בכך שיתן מעותיו במקום אחד - שיתן כסף על
 60 מנת לקנות שדה אחת גדולה, ויראו לו בשנים ושלשה מקומות
 61 משום הנקעים המפסיקים בה, משום שהטורח בחרישה וזריעה
 62 בשתי שדות מרובה משדה אחת גדולה, ועל כן היה על המוכר
 63 לפרש שכלול שם גם נקעים.
 64 רבינא מקשה על רב פפא שהעמיד את המשנה בנקעים שאינם
 65 מלאים מים: מתקורף לה רבינא על רב פפא, איך אפשר לומר
 66 שמדובר במשנה שראויים לזריעה, והא - והרי המשנה נקטה גם
 67 נקעים וגם סלעים, ונקעים דומיא דסלעים קתני, וממילא נאמר מה
 68 סלעים דלאו בני זריעה נינהו, אם כן אותו דבר נאמר שאף בני נמי
 69 - הנקעים הללו מדובר באופן דלאו בני זריעה נינהו, וקשה על רב
 70 פפא שהעמיד את המשנה שהנקעים כן ראויים לזריעה. מתרצת
 71 הגמרא: בי קתני - מה שמדויק מהמשנה שנקעים הם דומיא
 72 דסלעים, אין הכוונה על האופן שהנקעים עמוקים עשרה טפחים
 73 אלא אפחות מכן - כשהנקעים פחותים מעשרה טפחים, שעל זה
 74 נאמר שאף שאינם ראויים לזריעה נמדדו עמה.
 75 שנינו במשנה: (פחות מכן אפחות נמדדו עמה).
 76 הגמרא מבארת שאף שכתוב במשנה שנקעים שפחותים מעשרה
 77 טפחים נמדדו עמה, מכל מקום יש אופנים שגם הם אינם נמדדו
 78 עמה, כגון אם השטח הכולל של הנקעים הוא יותר מארבעת קבין:
 79 אמר רבי יצחק, מרשים שאמרו - הדין ששנינו במשנה סלעים או
 80 נקעים הפחותים מעשרה טפחים נמדדו עמה, זה רק אם השטח
 81 של כלם יחד אינו אלא בית ארבעת קבין, מזה שבושיעור זה
 82 שייך לומר שאין שדה בלי סלעים, ועל כרחו זה מה שקנה, אבל
 83 אם הם יותר משיעור זה, אינו מקבלו בתוך שיעור הבית כור, כיון
 84 שעד כדי כך אין אדם מוחל.
 85 רב עוקבא נותן שיעור שגם אם כל הטרשים יחד אינם אלא
 86 ארבעת קבין, צריך שיהיו מפורזים בשדה כדי שלא יחשבו כסלע
 87 אחד: אמר רב עוקבא בר חמא, והוא שמובלעין - אותם ארבעת
 88 קבין של סלעים צריך שיהיו מפורזים לכל הפחות בתוך שטח של
 89 המשת קבין, כיון שאם מפורזים בתוך שטח של פחות מחמשה
 90 קבין הרי הם נחשבין כסלע אחד ואינם בטלים לשדה.
 91 רבי יוחנן חולק, ומצריך שיהיו מפורזים בשיעור יותר גדול: רב
 92 חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, והוא שמובלעין אותם ארבעת קבין
 93 ברוצה של שדה, שרק אם מפורזים ברוב השדה אין רואים אותם
 94 כסלע אחד, ולא יחשבו רב עוקבא שמספיק שמפורזים בחמשת
 95 קבין כדי שלא יחשבו כסלע אחד.
 96 רב חייא מסתפק בכונת רבי יוחנן באופן שצריך שיהיו הסלעים
 97 מפורזים ברוב השדה: געי רב חייא בר אבא, לפי שיטת רבי יוחנן
 98 שסובר שצריך פיזור ברוב השדה (דהיינו בשש עשרה סאה), ודאי
 99 שבאופן שמפורזים באופן שזה בכל סאה רבע קב (דהיינו ששה
 100 עשר רבעי קב שהם ארבעת קבין), נחשב פיזור, אולם יש להסתפק
 101 באופן שרויף של הסלעים (דהיינו תשעה רבעי קב מתוך ששה
 102 עשר רבעי הקב), אינם מפורזים על שטח של תשע סאה, אלא
 103 מפורזים הם במעוטה של אותם שש עשרה סאה, דהיינו על שטח
 104 של שבע סאה. ומעוטה של אותם ששה עשר קב (דהיינו שבעה
 105 רבעי קב), היו מפורזים ברוצה, דהיינו שהיו מפורזים בשטח של
 106 תשעה סאה, מהו הדין באופן זה. והספק הוא, האם כיון שפורזים
 107 אותם ארבעת קבין ברוב השדה, מספיק בזה. או שנאמר, שמכיון
 108 שרוב אותם ארבעת קבין נמצאים בשטח מועט ושל שבעה סאה
 109 מתוך ששה עשר, אינם נחשבים מפורזים. מסקנת הגמרא על ספק
 110 זה, תיקו - יעמוד הדבר בספק, שלא נפשט.
 111 הגמרא מביאה כמה אופנים שניתן להסתפק בהם שאף שמצד
 112 כמות הסלעים והשטח שבו הם מפורזים, צריך להיות הדין
 113 שימדדו עם שטח הבית כור, מכל מקום אם הסלעים עומדים
 114 באופן שקשה לחרוש ביניהם, יתכן שלא ימדדו עמה: געי רבי
 115 ירמיה, באופן שהסלעים נמצאים בשדה

1 אין נמדדו עמה להיפדות לפי שווי חמשים לבית כור אלא נפדים
 2 לפי שוים, משום שיש להם חשיבות בפני עצמם, ואינם נחשבים
 3 כחלק מהשדה. אבל אם עומק הנקעים, או גובה הסלעים היה
 4 פחות מכן - מעשרה טפחים, נמדדו עמה להיפדות בחמשים
 5 שקל כסף.
 6 הגמרא סברה שמה שכתוב שנקעים עמוקים עשרה אין נמדדו
 7 עמה, בא לומר שהגם שבכל שדה אחוזה אינו יכול לפדותה
 8 לחצאין, כאן יכול לפדות את הנקעים לבד אף בלי לפדות את
 9 שאר השדה, וגם בא לומר שאינם נפדים אלא לפי שוים, ולא לפי
 10 חשבון של בית זרע חומר שעורים. שואלת הגמרא על זה שאינם
 11 נפדים אלא בשוים: ואמאי - מדוע כשפודה אותם לבד נפדים לפי
 12 שוים, לכך שווי נפשיהו - שיהיו קדושים בפני עצמם, ויהיה
 13 דינם לפדותם לפי בית כור שעורים בחמשים שקל.
 14 הגמרא מנסה לבאר את הדין: וכי תימא - ואם תרצה לומר,
 15 שמצוין דלא הוי אותם נקעים בגודל של בית כור ובתורה כתוב
 16 'חומר' (בית כור) לא קדשי להיפדות בשיעור זה אלא לפי שוויים.
 17 דוחה הגמרא אפשרות זו: והא תניא בברייתא, לענין מה שכתוב
 18 בפסוק (ויקרא כו ט) 'ואם גאל גאל את השדה המקדיש אתו',
 19 ומבררת הברייתא: תיבת 'שדה' מה תלמוד לומר, שהיה אפשר
 20 לכתוב ואם גאל גאל המקדיש אותו. ומבארת הברייתא: שלפי
 21 שניאמר (שם כו ט) שהשיעור של הפדיון הוא זרע חמר שעורים
 22 בתמישים שקל כסף, אם כן אין לי ללמוד את אופן הפדיון הזה אלא
 23 כשקדשי קצין הוי, דהיינו בית כור שלם, מנין לרבות אף אם
 24 הקדיש שיעור קטן מזה וכגון לתב - חצי כור, ונחצי לתב, סאה,
 25 תרבק - חצי סאה, ונחצי תרבק, תלמוד לומר 'שדה' מכל מקום,
 26 שכל גודל של שדה נפדית לפי שיעור של חמשים לבית כור. ואם
 27 כן חזרת שאלת הגמרא מדוע כשפודה את הנקעים בפני עצמם
 28 אינו פודה לפי שיעור חמשים לבית כור.
 29 עונה הגמרא: אמר רב עוקבא בר חמא, מה שאינו פודה נקעים אלו
 30 בשיעור זה, הוא משום שהקב לגבי הקב, בנקעים מלאים מים
 31 עסקינן, ונקעים אלו לאו בני זריעה נינהו בהיותם מלאים מים.
 32 ומכיון שבתורה כתוב 'זרע חומר שעורים', למדים מזה שאם אינו
 33 בר זריעה אינו נפדה אלא בשווי.
 34 הגמרא מביאה סיוע מהמשנה שמדובר בנקעים מלאים מים,
 35 שאינם ראויים לזריעה. מוכיחה הגמרא: דיקא נמי מהמשנה,
 36 שמדובר בנקעים שאינם ראויים לזריעה, דקתני דומיא דסלעים -
 37 שהרי המשנה הביאה שתי אופנים, סלעים ונקעים, וכשם שאין
 38 הסלעים ראויים לזריעה, כמו כן הנקעים אינם ראויים לזריעה.
 39 מסיקה הגמרא: שמע מינה - אכן יש ללמוד מדיוק זה שמדובר
 40 בנקעים מלאים מים.
 41 הגמרא שבה ומקשה: אי הכי שמכיון שאינם ראויים לזריעה אינם
 42 נפדים בשיעור לפי חשבון חמשים לבית כור, אם כן אפילו
 43 כשעומק הנקעים היה בשיעור פחות מכן - מעשרה טפחים, נמי
 44 נאמר שאינם נמדדו עמה ויפדו לפי שוים, כי גם הם אינם בני
 45 זריעה. מתרצת הגמרא: הנהו נקעים פחותים מעשרה, ננאני
 46 דארעא מיקר - נקראים ביוקיעי הקרקע, וכן אותם סלעים
 47 הפחותים מעשרה שדרי דארעא מיקר - נקראים בליטות הקרקע,
 48 ומכיון שאין להם שם בפני עצמם בטלים הם לשדה אף שאינם
 49 ראויים לזריעה, מה שאין כן בגבהים עשרה טפחים שיש להם
 50 חשיבות בפני עצמם, שאינם בטלים לקרקע ונפדים בשוים.
 51 מכח מה שהעמדנו את המשנה של הקדש בנקעים שאינם ראויים
 52 לזריעה, מסתפקת הגמרא האם הדין שנאמר במשנתנו שנקעים
 53 אינם נמדדו בתוך שיעור הבית כור, הוא דווקא במלאים מים או
 54 אפילו שאינם מלאים. מבררת הגמרא: והא - במשנה כאן, מאי,
 55 האם דווקא כשאינם ראויים לזריעה, וכמו לגבי הקדש, או אף אם
 56 ראויים לזריעה. מבאר רב פפא: אמר רב פפא במשנתנו מדובר אף
 57 על פי שאין מלאים מים וראויים לזריעה. מאי מיקא - מדוע באמת
 58 אינו מקבלם בתוך שיעור הבית כור הרי הם ראויים לזריעה. לפי

כשיר מהו - אם היו מובלעין ברובה של שדה, ולא בריבוע בעין חצובה, דהתם והאי שפיר מודרע בניתיהו שתי וערב, וכשיגיע אצל הסלע - יגביה מחרישתו מעט עד שיעבור הסלע, ויחזור ויחורש. אלא שעשון באצערד, דלא מודרע בניתיהו שפיר כל כך, כזה; ואם תמצא לומר דהכא נמי נמדדין עמה. כשירה מהו - דכל כנגד השורה אינו יכול לחרוש ולזרוע השדה. וכל חרישתו בעיניו שתי וערב כשורה, כזה; ומיהו על ידי הדחק יכול לחרוש. ואם תמצא לומר דכשרה נמדדין עמה. איצטרינין - דלא מודרע שפיר כמו שורה, מהו? אם ברובה של שדה מפחרין בעין קרני שור האיצטרין, כזה; וכן בולן, אחרון אחרון לא מודרע שפיר כראשון. עקלתון - כזה תנא אם היה סלע יחידי בו' - אמתיניתין קיימא ברייתא, דקתני: פחות מיכן

אם היה סלע יחיד אפילו כל שהוא בו' - 1
 פירש רבינו תם: סלע יחיד - היינו שש 2
 לו שם לוי 'סלע פלוגי'. הלכך אפילו היו כל 3
 שהוא, ואפילו באמצע השדה - אין נמדד עמה. 4
 ועוד אומר רבינו תם, דגרסי: שיש לו בית רובע. 5
 והכי איתא בירושלמי. וקאי אהא דאמרין לעיל: 6
 טרישן שאמרו בית ארבעה קבין, הוא של אהו 7
 מובלעין בפחות מחמשה קבין, משמע: בפחות 8
 מארבעה אפילו מובלעין בפחות מחמשה - 9
 נמדד עמה. והשתא קאמר דאם היה סלע יחיד, 10
 שהכל סלע אחד, אפילו לא היה גדול אלא בית 11
 רובע, דליכא ארבעה קבין ואין אחרים נמי שיהו 12
 משלמין לארבע קבין - אפילו הכי אין נמדד 13
 עמה. פחות 14

כזהו של מוכר, שאם שייר בשדה בית השענה קבין, ובגינה בית חצי קב, ובדבריו רבי עקיבא בית 13
 רובע - מחזיר לו את הקרקע. ולא את הרובע בלבד הוא מחזיר, אלא את כל המותר. גמרא 14
 איבעיא להו: "בית כור" סתמא, מאי? תא שמע: "בית כור עפר אני מוכר לך מדה בחבל", 15
 פחות

דאי הוה גבהו ארבע קבין סלע אחד, אפילו כל שהוא - אין נמדדין, כלומר אם על גב דאין גבוהין שלשה לא בטילי. ולא נהירא לי האי פירושא כלל, דמאי שנא סלע יחיד מסלעים הרבה מכוונסין? הא כיון דמכוונסין - סלע אחד דמו, ועוד, מנין לנו שיש חילוק בכל פחות מעשרה בין גבה שלשה לפחות משלשה? וכלל וכלל אין ליישב אלא כמו שפירשנו. מופסק עפר - כל שהוא בניתיים, כגון פחות משלשה בין ההוא סלע קטן למצר, מי חשבין ליה כסמוך למצר, או לא, ויהיה נמדד עמה. רבי עקיבא - אם תמצא לומר הפסק עפר בניתיים הוה הפסק, אבל אם יש הפסק עפר מלמטה ואותו צונמא למעלה סמוך למצר, אי נמי איפכא - עפר מעט מלמעלה ולא גבוה שלשה בעומק המחיר, וצונמא מלמטה, מי אזלין בתר עפר ונמדדין, או דלמא צונמא עיקר ואין נמדדין? משנה בית כור עפר אני מוכר לך מדה בחבל - כלומר, במצמוצו אני מוכר לך שדה שיש בו בית כור עפר, כמו שמודדין במדת החבל, לא פחות ולא יותר. פיתח כל שהוא - שלא היה באותו שדה בית כור שלם - ינכה המוכר כפי הפחת, והמקום קיים. ואף על גב דאמר רבא בפרק 'דמוכר את הספינה' (בבא בתרא א, א) כל דבר שבמדה ובשמשקל ושבתנין, אפילו פחות מכדי אונאה - חזרו, ומוכח התם דמקום טעות היו - הני מילי במטלטלין, אבל בקרקע לא שייך בהו חזרה. דקים להו לרבנן דניחא ליה ללוקח לקנות מה שיוצא לפי המדה, הן חסר והן יתר. ומוכר נמי הכי קאמר ליה. בית כור עפר אני מוכר לך לפי מדת החבל, ואם יחסר - אנוכה, ואם יותר - תחזיר לי. ואף על גב דאין אונאה לקרקעות - הני מילי כשימכור לו ביוקר יותר משתות, אבל היכא דמטעין או את זה במדה - צריך לנכות מן הדמים. הוהו קרקע כל שהוא - על בית כור, יחזיר למוכר. ולקמיה מפרש דמה שריצה מוכר יחזיר לו לוקח, קרקע או מעות. ואם חבט - לו מוכר ללוקח בשעת מכירתו: בית כור עפר אני מוכר לך בכך וכך, הן חסר והן יתר. ולא אמר לו 'מדה בחבל'. דאילו היכא דאמר ליה תרווייהו 'מדה בחבל הן חסר והן יתר' - פלוגתא דבן ננס היא לקמיה. אפילו פיתח רובע - הקב לכל סאה, דהיינו שלשים רבעים לבית כור, שוין שבעה קבין ומחצה. או הוהו רובע לכל סאה - הגיעו, דבכהי הוי מחילה. דכיון דאמר ליה בית כור, האי דקאמר 'הן חסר והן יתר' - חסר או יתר מעט על בית כור קאמר, אבל טובא לא. דאם כן - אמאי קאמר בית כור? ובגמרא בעי היכא דאמר ליה 'בית כור עפר' - תתמא, ולא אמר ליה לא 'מדה בחבל' ולא 'הן חסר והן יתר' - מאי. האי דקאמר: אפילו פיתח רובע לסאה, ולא קאמר: אפילו פיתח שבעה קבין ומחצה לכור - לא משמעוין אתא, דאפילו במכירה מועטת רובע 'בית סאה הוא חסר לך הן חסר והן יתר' - ואיכא חסר רובע או יתר רובע. הגיעו. דאף על גב דפלוני אמוראי בגמרא גבי שני כורין, דאיכא למאן דאמר דאי איכא רובע לכל סאה, דהוה ליה בין הכל יותר ממשע קבין, לא הוה מחילה - בפחות מכור בולחו מודו שהמחילה הולכת לפי חשבון רובע לכל סאה. יתר מיכן - יתר מרובע לכל סאה, אם הוהו. יעשה חשבון - יחשב את כל היתר על הבית כור, ואפילו הרבעין עצמן כדמסיק לקמן במתניתין, ויחשב כמה הוהו, וכמה שוין לפי חשבון שמכר את הבית כור. וכגון שלא הוהו קרקעות, שאם הוהו - לא נבנף את הלוקח לקנות בשעת היוקר. גם אם הוקרו - יכול לטעון: אני רוצה לקנות ביוקר כל כך, כדמפרש בגמרא. אבל אי דקימיי קיימי - צריך הלוקח ליתן כריצון המוכר, שאם רצה מוכר - יחזיר לו לוקח מעות, דתקנת חכמים היא זו, דמה יעשה המוכר בקרקע מועט בפני עצמו שאינו חשוב שדה? הלכך כופין את הלוקח ליקח, דזה נהנה והוה אינו חסר. או אם רצה מוכר - יחזיר לו לוקח הקרקע בעין, שהרי מן הדין דמחזיר לו קרקע, שהרי רובע. והשתא שמעתי ממתינתין: שבעה קבין ומחצה לכור - הוי מחילה. כשונה המחצה או יותר, עד תשעה קבין ולא עד בכלל - יעשה חשבון. תשעה קבין - יחזיר קרקע קרקע דלא חזי ליה האי פורתא. והאי יעשה חשבון - אהותיר יתר מכן קאי, אבל פיתח יתר מרובע - לא שייך שום עשיית חשבון, אלא ינכה לו מן הדמים, דכיון דליכא בהאי שדה טפי - ליכא לחיוביה ליתן לו משדה אחר. הכי גרסינן בסדר המשנה: שאם שייר בשדה תשעה קבין בו' - כלומר, האי דמחיבין ללוקח ליתן מעות המותר למוכר - ייפוי כח דמוכר הוא. משום דלא חזי ליה האי קרקע בפני עצמו. שאילו היה ביה בהאי מותר שיעור שדה, כגון ששייר בהאי בית כור קב ומחצה יתר על שבעה קבין ומחצה, דהוה ליה בין הכל תשעה קבין - או מחזיר לו את הקרקע ולא מעות, דהשתא חזי ליה האי קרקע. דקיימא לן בפרק קמא דמכילתין (בבא בתרא יא, א) דשדה חשוב בתשעה קבין, כדתנן: ולא את השדה עד שיהא בה תשעה קבין לזה, ולא את הגנה עד שיהא בה חצי קב לזה, רבי עקיבא אומר: בית רובע. והשתא שמעתי ממתינתין: שבעה קבין ומחצה לכור - הוי מחילה. כשונה המחצה או יותר, עד תשעה קבין ולא עד בכלל - יעשה חשבון. תשעה קבין - יחזיר קרקע בגינה בית חצי קב - דרובע לסאה הוי מחילה, כמו רובע לסאה דשדה. יתר מרובע - יעשה חשבון. שני רבעים, דהיינו חצי קב, מאחר דחשיב גינה - יחזיר קרקע. וכדברי רבי עקיבא בפרק קמא: בית רובע, דחצי רובע לחצי סאה הוי מחילה, כלגבי שדה. יתר מחצי רובע - יעשה חשבון, בית רובע דחשיב גינה - יחזיר קרקע. כן נראה בעיני, וכן עיקר. ויש לשנות אחרים ואין בהן ממש למביין. ולא את הרובע בו' - בגמרא פריך עלה, ומתריך לה: ולא את המותר בכלל הוא מחזיר, היכא דאמרן יעשה חשבון והיכא דאמרן יחזיר קרקע, אלא גם כל השלשים רבעין דבית כור היתירין הוא מחזיר. דכיון דאיכא קרקע חשוב בין הכל - לא מחילי. גמרא איבעיא להו בית כור עפר - תתמא - אי מוכר לך, מהו? דלא מילי 'מדה בחבל' ולא אמר ליה נמי 'הן חסר והן יתר', למדה בחבל ממתין ליה, דסתם מי משנתה למוכר בית כור דעמו למצינא, ולא מחיל מידי עד דאמר בפירוש 'הן חסר והן יתר', ואם פיתח כל שהוא - ינכה, ואם הוהו כל שהוא - יחזיר. או 'הן חסר והן יתר' מדמינן ליה, דתתמא מחיל אמר

למדוד אותה נמצא בה שיעור גדול או קטן ממה שסיכמו ביניהם: 54
האומר לחבירו שיעור של בית בור עפר במדה מצומצמת אני 55
מוכר לך, מדה בהכל - כדרך שמודדים בחבל שידוע מדת אורכו, 56
ויוצא שמקבל במדויק את השיעור שסוכם עליו. כיון שסיכמו על 57
שטח מדויק, לכן אם נמצא שלא דייקו אלא פיתת כל שהוא - 58
שהביא לו מעט פחות מבית בור, ינקה המוכר ללוקח ממחיר 59
השדה, כיון שהלוקח לא קיבל את כל מה שסיכמו עבור סכום זה. 60
ואם הותיר כל שהוא - שנתן לו יותר מבית בור, יחזיר הלוקח את 61
התוספת שקיבל למוכר. 62
ואם אמר המוכר לקונה, 'בית בור עפר אני מוכר לך הן חסר הן 63
יתר' - בין אם יחסר מעט או שיהיה יותר מעט, הדין הוא שאפילו 64
אם פיתת לו המוכר מהשיעור של הבית בור, עד רובע קב לפאה, 65
דהיינו שנתן לו פחות רבע קב מכל סאה שבבית בור ובוטח הכל 66
יש בשדה שלושים סאה פחות שבעה וחצי קבין, או שהותיר רובע 67
לפאה - הוסיף לו על הבית בור עוד שטח של רבע קב לסאה, 68
הדין הוא שהגיעו ללוקח את הקרקע כפי שהיא, בין אם הרויח בין 69
אם הפסיד. והטעם, משום שעד שיעור זה אדם מוחל במכירת 70
בית סאה. אבל אם יש בשדה תוספת שהיא יותר מן - מרובע 71
לסאה, ינקה הלוקח השבון של כל מה שנוסף על הבית בור, ואף 72
הרבעים שנוספו על כל סאה, וסכום זה חייב הלוקח למוכר. 73
המשנה דנה באופן התשלום של הלוקח: מה הוא [הלוקח] 74
מחזיר לו [למוכר], ותיקנו חכמים שיחזירו לו מעות בשווי הקרקע 75
שהותיר על בית בור. **ואם רצה המוכר דווקא את מותר הקרקע,** 76
מחזיר לו הלוקח את התנקה, ואינו יכול לחייבו למוכר לו את 77
התוספת. והטעם שיכול המוכר לדרוש קרקע, משום שמעיקר 78
הדין צריך הלוקח להחזיר לו את מותר הקרקע שהרי לא קנה 79
אלא בית בור, ולמה אמרו - ותיקנו חכמים שמחזיר לו מעות, כדי 80
לייפות בחו של מוכר - לטובת המוכר תיקנו כן, שלא יבא לידי 81
הפסד, וכיון שלטובתו תיקנו כן יכול המוכר למחול על התנקה 82
ולדרוש קרקע. וזה דווקא במקום שאכן אן לו שימוש בקרקע, 83
שאילו אם שירי בשדה שיעור חשוב שראוי לשימוש, דהיינו בית 84
תשעה קבין, שהם קב וחצי יותר מרובע לסאה. ומוכר לו גינה 85
שיעורו בית חצי קב לדעת תנא קמא. ובדברי רבי עקיבא - ולדעת 86
רבי עקיבא, השיעור בגינה הוא בית רובע הקב. הדין הוא שמחזיר 87
לו את התנקה דווקא, ולא מעות, כיון ששיעורים אלו חשובים 88
בפני עצמם. 89
ובאופן שאמרנו שמחזיר לו את המותר, דהיינו כשיש בתוספת 90
יותר משבעה ומחצה קבין, לא את הרובע בלבד הוא מחזיר אלא 91
את כל המותר - אינו משיב לו רק את הנוסף על שבעה וחצי קבין 92
אלא את כל התוספת על הבית בור, שכיון שיש יחד יותר מרובע 93
לסאה אין המוכר מוחל כלום. 94

גמרא

המשנה הביאה שני אופנים שבהם הדין ברור, והם כשאומר לו 95
'מדה בחבל', או כשאומר לו 'הן חסר הן יתר'. הגמרא דנה מה 96
הדין כשלא פירש בדבריו כלום: **אביעיא** להו, האומר לחבירו, אני 97
מוכר לך 'בית בור' סתמא - שלא פירש כוונתו אם רוצה מדה 98
מדויקת או מדה שאינה מדויקת, מאי, האם אדם רוצה מדה 99
מדויקת, ואינו מוחל כלום עד שיפרש הן חסר הן יתר, או 100
שלעולם מוחל הוא עד שיעור של רובע לסאה. 101
תא שמע רביה ממה ששינוי ברישא של משנתנו, שאם אמר 102
המוכר בית בור עפר אני מוכר לך מדה בהכל, דינו שאם נמצא 103
שנתן לו שיעור של בית בור 104

קמו צורת שיר - טבעת, בצורה עגולה וכזה, מהו, האם נאמר 1
שמכיון שמפוזרים בשטח של רוב השדה נמדדין עמה, או שנאמר 2
שכיון שהסלעים נמצאים בשדה באופן שקשה לחרוש שם, כי 3
באופן הרגיל החרישה נעשית בשדה בצורת שתי וערב וכזה, או 4
בצורה של חצובה, שיכול להרים את המחרישה כשמגיע לסלע 5
ולהמשיך לחרוש, אבל אם הם בצורה עגולה, יותר קשה לחרוש 6
בתוכם, וממילא יחשבו כולם כסלע אחד ולא ימדדו עם השדה. 7
הגמרא מביאה עוד אופנים שיש להסתפק בהם אם נמדדין 8
בשיעור הבית בור. ממשכיבה הגמרא: אם תרצה לפשוט ולומר, 9
שכשהסלעים בצורת עיגול נמדדין עמה כיון שיכול לחרוש 10
בתוכו, עדיין יש להסתפק באופן שהסלעים עשויים כשורה - 11
שכולם עומדים ישר, מהו, האם אינם נחשבים עמה כיון 12
שהסלעים מפריעים בדרך, ולא יוכל לחרוש בכל נגד השורה, או 13
שכיון שיכול לחרוש על ידי הדחק נחשבים עמה. 14
ממשיכה הגמרא: אם תרצה לפשוט ולומר שבעשויים כשורה 15
נמדדין עמה כי יכול בכל זאת לחרוש ביניהם, עדיין יש להסתפק 16
באופן שעומדים כמו איצטדין - כקרניים ושל שור האיצטדין 17
[כזה], מהו, האם אינם נמדדים עמה משום שהאפשרות לחרוש 18
ולזרוע בין שתי השורות יותר קשה מאשר בשורה אחת, או שכיון 19
שמכל מקום יכול לחרוש על ידי הדחק נחשבים עמה. 20
ממשיכה הגמרא: אם תרצה לפשוט ולומר שבסלעים בצורת קרני 21
שור נמדדין עמה, עדיין יש להסתפק באופן שהסלעים עשויים כמו 22
דרך עקלתון - כבצורת שר עקומה ומפותלת וכזה, מהו, האם מזה 23
ודאי לא ימדדו עמה משום שבכוז צורה יקשה לו עוד יותר 24
לחרוש, או שנמדדים עמה כיון שמכל מקום יכול לחרוש על ידי 25
הדחק. מסקנת הגמרא על כל הספיקות הללו: תיקו. 26
למדנו במשנה שאם הסלעים פחות מעשרה טפחים נמדדין עמה. 27
הגמרא מביאה שיש אופן שאף בפחות מעשרה טפחים, אינם 28
נמדדים עמה: **תנא** ברייתא, שאף ששינוי במשנה שלסלעים 29
הפחותים מעשרה טפחים נמדדין בשיעור של הבית בור, מכל 30
מקום אם היה סמוך לשדה פלע יחיד - סלע אחד שעומד מחוץ 31
לשדה, אפילו אם גודלו כל שהוא, אין נמדד עמה בשיעור הבית 32
בור, כיון שסלע שנמצא מחוץ לשדה אינו מתבטל לשדה. ולא זו 33
לבד, אלא אפילו אם הסלע היה בתוך השדה, אלא שלא היה 34
באמצעה, רק היה סמוך למצר - לגבול השדה, ואפילו שגובה 35
הסלע הוא כל שהוא, אפילו הכי אין נמדד עמה, שגם כזה סלע 36
אינו מתבטל לשדה. 37
הגמרא מביאה ספיקות האמוראים על דין הברייתא, כשנמצא 38
הסלע בצורה אחרת: **בעי רב פאא**, אם יש סלע בתוך השדה סמוך 39
לגבול ומופסק עפר ביניהם - שיש עפר פחות משלשה טפחים בין 40
הסלעים לגבול השדה, מהו, האם נאמר שגם זה נחשב סמוך 41
לגבול, ולא ימדד עמה, או שאין זה נחשב סמוך לגבול וימדד 42
עמה. מסקנת הגמרא: תיקו. 43
ממשיכה הגמרא בספק נוסף על דין זה: **בעי רב אשי**, אם תרצה 44
לפשוט ולומר שהפסק עפר בין הסלע לגבול השדה נחשב הפסק, 45
ונמדד הסלע עמה, איך יהיה הדין אם הסלע צמוד לגבול אבל יש 46
הפסק של עפר מלמטה - מתחת הסלע עד הגבול, וצונמא למעלה 47
- הסלע היה מעל העפר, או באופן שהיה מעט עפר מלמטה - 48
מעל הסלע ועל פני הקרקע, וצונמא מלמטה - והסלע היה מתחת 49
העפר בתוך שלשה טפחים, מהו, האם נידון לפי העפר וימדד 50
בשיעור הבית בור, או לפי הסלע ולא ימדד. 51
מסקנת הגמרא על הספיקות הללו: תיקו. 52

משנה

משנתנו עוסקת בדין אדם שמכר שדה פלונית לחבירו, וכשבאו 53

59 לו רובע לסאה שהם יחד שְׁבַעַת קָבִין וּמִחְצָה לְבוֹר שהוא שלושים
60 סאין, או שהוֹתִיר שְׁבַעַת קָבִין וּמִחְצָה לְבוֹר, הדין הוא שהגיעו. אבל
61 אם הוסיף ללוקח בשיעור הבית כור יותר מִבְּאָן - משיעור של
62 שבעה קבין ומחצה לכור, כּוֹפִין אֶת הַמוֹכֵר לְמִכּוֹר - שאפילו
63 שרוצה לקבל את הקרקע שלו חזרה, אף על פי כן אינו מקבל אלא
64 מעות. והטעם, שכמו שחכמים עשו תקנה לטובת המוכר שיכול
65 לבקש כסף מהלוקח, כדי שלא יפסיד את הקרקע הקטנה שאינה
66 ראויה לבלום, וכופין על מלת סדום, כמו כן תיקנו לטובת הלוקח
67 שאם אינו רוצה שהמוכר יכנס לתוך הקרקע שלו ויצטרך להשמר
68 ממנו, שהמוכר יקבל על כרחו תשלום של הקרקע, כיון שאין
69 המוכר נפסד מזה, וזה נהנה וזה לא חסר הוא. וְאֵת הַלּוֹקֵחַ כּוֹפִין
70 לְיָקָח - כפי ששינו במשנה שגם בשרוצה להחזיר קרקע, מחויב
71 להחזיר מעות. ומזה שכתוב שכופין את המוכר למכור, מוכח שיש
72 תקנה גם ללוקח.
73 מתרצת הגמרא: באמת לא יפו חכמים את כחו של לוקח, ואם
74 המוכר אינו רוצה למכור, אין כופין אותו, וְהָתָם - בברייתא
75 שכתוב 'כופין את המוכר למכור', מדובר גם כן שהמוכר רצה
76 לקבל מעות מהלוקח, רק שהמקרה היה פְּגוּן דִּהְיָה הַקֶּרֶקֶע יָקִירָא
77 מֵעֵיקָרָא - בשעת המכר היו קרקעותיו יקרות, וְזֵל הַשְּׂתָא - ועכשיו
78 הוזלו הקרקעות, והמוכר רוצה שישלם לו הלוקח כפי שהייתה
79 שוה בשעת המכר, ודבר זה אין בכחו לחייב את הלוקח, דְּאִמְרִינָן
80 לֵיהּ לְמוֹכֵר אִי אִיעָא יִקְבֵּת (לי) [ליה] - אם אתה רוצה שיתן לך
81 כסף תמורת הקרקע שלך, תב (לי) [ליה] כְּזוּלָא דְהַשְּׂתָא - הרי אתה
82 צריך למכרה לו, כפי שער הזול ששוה עכשיו, והטעם כיון שכל
83 מה שחייבו את הלוקח לשלם למוכר, הוא משום הטענה 'זה נהנה
84 היינו המוכר, וזה הלוקח, לא חסר', אבל כשיש חסרון ללוקח לא
85 חייבו אותו לתת למוכר מעות, ורק אם המוכר אומר שמוכן לקבל
86 כפי השער של עכשיו, אז כופין את הלוקח, כיון שאינו נפסד בזה
87 כלום, ומימם את כחו של המוכר.
88 הגמרא מקשה סתירה לדין זה. ומקשה הגמרא: כיצד ניתן לפרש
89 את הברייתא באופן שהיה יקר בתחילה ואחר כך הוזל, ולומר
90 שהדין הוא שאין הלוקח משלם למוכר כפי השער של שעת
91 המכר, וְהִתְנִיא בברייתא. כְּשֵׁהוּא נִתְּן לוֹ, כלומר, כשהמוכר נותן
92 ללוקח את חלק הקרקע היתר והיינו יותר משבעה קבין ומחצה
93 לבית כור, הדין הוא שנותן לו בְּשַׁעַר שְׁלָקָה מְגוּנו - שהלוקח
94 משלם לו כפי השער שהיה בשעת המכירה, ומתבאר אם כן
95 בברייתא זו שלא כדברינו שהלוקח משלם כשער הזול. מתרצת
96 הגמרא: הָתָם מדובר באופן הפוך מן הברייתא הקודמת, כְּגוֹן דִּהְיָה
97 זוּלָא מֵעֵיקָרָא - שבשעת המכר היו קרקעותיו זולות, וְיָקָרָא קָה
98 הַשְּׂתָא - ועכשיו התייקרו הקרקעות, ובזה גם כן אין מחייבים את
99 הלוקח לקנות כפי שער של עכשיו, כיון שיכול לומר שגם
100 בתחילה אילו היה זה מוזרז לא היה קונה.
101 שנינו במשנה: שְׂאָם שְׂפִיר בְּשֵׁדָה פִּית תְּשַׁעָה קָבִין וְכוּ', מחזיר לו את
102 הקרקע.
103 הגמרא דנה, באופן שקונה יותר מבית כור אחד, אם לכל כור יש
104 תשעה קבין נפרדים, או שלכל מה שקנה ביחד, יש רק תשעה
105 קבין: אִמְר רַב הוּנָא, שיעור זה של תְּשַׁעָה קָבִין שְׂאָמְרוּ במשנה,
106 שאם הוסיף לו תשעה קבין חוזרת הקרקע עצמה, ואינו בדין של
107 מחילה ולא בדין של יעשה חשבון, נאמר הן במוכר בית כור אחד,
108 וְאִפִּילוּ אם מכר לו עשרה כור בְּבִקְעָה יְזוּלָה גם כן שיעורו רק
109 תשעה קבין לכל העשרה כור יחד, כיון שאין אדם מוחל שטח כל
110 כך גדול, ורק עד תשעה קבין לכל השדה מוחל, וכיון שכך בטלה
111 המכירה, ומאחר שיש כאן שיעור חשוב של שדה שיש למוכר מה
112 לעשות בו למה נכוף את הלוקח לתת לו מעות. וְרַב נִהְיָן חֵלַק
113 וְאִמְר שְׁנִיתָן שְׁבַעַת קָבִין וּמִחְצָה לְלָל בּוֹר וְכוּ', ואפילו שמכל
114 הכורים יחד ישנה תוספת יותר מתשעה קבין, והטעם כיון שלכל
115 סאה וסאה יש רובע הקב שמוחל, אם כן גם אם יהיו אלף סאים
116 ואלף רבעים מוחל הלוקח עליהם,

1 פְּהוּת קָל שְׂהוּא, יִנְיָה המוכר ללוקח ממחיר השדה. ואם נתן לו
2 יְתֵר קָל שְׂהוּא, יְהוּדִיר הלוקח את התוספת, כיון שסיכמו שהבית כור
3 יהיה כמדה בחבל. מדייקת הגמרא: כל זה דווקא בגלל שפירש
4 'מדה בחבל', קָה סְתָמָא - שלא פירש כלום, משמע שהרי הוא כְּמִי
5 שאמר הֵן חֶסֶר הֵן יְתֵר דְּמִי, ודינו שאם החסיר או הוסיף לו עד רבע
6 הקב הגיעו.
7 דוחה הגמרא: אִימָא סִיפָא ששינוי ואם אִמְר לוֹ המוכר, בית כור
8 עפר אני מוכר לך הֵן חֶסֶר הֵן יְתֵר, דינו שאפילו אם המוכר פִּיתָה
9 ללוקח רובע לְסָפָה, או שהוֹתִיר רובע לְסָפָה, הגיעו ללוקח את
10 החסרון או את התוספת, ונדייק גם כאן שְׂהָא סְתָמָא - כשלא פירש
11 כוונתו, הרי הוא כְּמִי שאמר מְדָה בְּחֶבֶל דְּמִי, והיינו שרוצה דווקא
12 מדה מדויקת, ואם כך יש סתירה בין הדייקים של הרישא ושל
13 הסיפא. אִלָּא על כרחך שְׂהָא - מדייק במשנתנו, לֵיבָא לְמִשְׁמַע
14 מִיָּנָה - אי אפשר לפשוט את הספק.
15 דוחה הגמרא ראייה אחרת לפשוט את הספק באומר סתמא 'בית
16 כור אני מוכר לך': תָּא שְׂמַע, ששינוי בברייתא אדם האומר
17 לחבירו אחד משלשה אופנים אלו, 'בית כור עָפְר אִנִּי מוֹכֵר לְךָ',
18 או 'בְּבֵית כּוֹר עָפְר אִנִּי מוֹכֵר לְךָ', שכוונתו שמוכר לו שדה
19 שגודלה קרוב לבית כור ונראה כבית כור, ולא בית כור ממש, או
20 'בית כור עפר הֵן חֶסֶר הֵן יְתֵר אִנִּי מוֹכֵר לְךָ', הדין בכל האופנים
21 הללו, שְׂאִפִּילוּ אם פִּיתָה רובע לְסָפָה, או שהוֹתִיר רובע לְסָפָה, הגיעו
22 ללוקח את השדה כפי מה שפירש. אִלָּא סְתָמָא נִמִּי - גם
23 כשאמר לו בית כור בלבד ולא פירש עוד, שזוהו האופן הראשון
24 שהובא בברייתא, כְּהֵן חֶסֶר הֵן יְתֵר דְּמִי, שהלוקח מקבל את השדה
25 כפי מה שהיא.
26 דוחה הגמרא: אין להוכיח מברייתא זו דְּהָתָם - בברייתא שם,
27 פְּרוּשֵׁי קָה מְפָרֵשׁ - האופנים האחרונים באים כפירוש לאופן
28 הראשון, ואין כאן שלשה אופנים כלל. אלא כך מתפרשת
29 הברייתא, אִזוּהוּ 'בית כור' שְׂהוּא בְּבֵית כּוֹר - כיצד יש אופן שהגם
30 שאומר 'בית כור', דינו יהיה כמי שאומר 'בבית כור' שאומרים
31 שכוונתו 'קרוב לבית כור', כְּגוֹן דְּאִמְר לֵיהּ הֵן חֶסֶר הֵן יְתֵר, והיינו
32 שאם המשך לומר הן חסר הן יתר דינו כאילו שכבר מתחילה
33 אמר כבית כור. והשמיענו התנא שאין חילוק בין האומר 'בבית
34 כור אני מוכר לך', שכבר בתחילת דבריו שמענו שאינו רוצה בית
35 כור מדויק, לאומר 'בית כור עפר הן חסר הן יתר', שאף שלא פירש
36 בתחילת דבריו, מכל מקום הרי פירש בסוף דבריו.
37 רב אשת מקשה על דחיית הראיה: מְתָקֵף לָהּ רַב אִשִּׁי, אם כן שאין
38 כאן שלשה אופנים, אם כן המילים 'אני מוכר לך' שנכתבו ברישא
39 באומר 'בית כור' עפר, וכן המילים 'אני מוכר לך' שנכתבו לענין
40 האומר 'בבית כור', לְמָה לִי, שכיון שאין כאן אלא דין של האומר
41 בית כור הן חסר הן יתר, היה צריך לכתוב 'בית כור עפר, בבית
42 כור עפר, הן חסר הן יתר אני מוכר לך', אִלָּא מזה שכתוב שלש
43 פעמים 'אני מוכר לך', בהכרח שיש כאן שלשה אופנים, וְלֵאמֹר שְׂמַע
44 מִיָּנָה - האם לא נשמע מזה שְׂהָא נִמִּי - גם האומר בית כור עפר
45 סתמא, הרי הוא כְּמִי שאמר הֵן חֶסֶר הֵן יְתֵר דְּמִי, ודינו שעד רובע
46 הקב לסאה הגיעו, כאומר הן חסר הן יתר. אומרת הגמרא: שְׂמַע
47 מִיָּנָה - אכן שמענו דין זה מהברייתא, ונפשט הספק.
48 שנינו במשנה: מַהוּ מְחֻזֵּר לוֹ מְעוֹת וְכוּ', ולמה אמרו מחזיר לו
49 מעות, לייפות כחו של מוכר.
50 הגמרא דנה האם אין שום תקנה לטובת הלוקח, או שיש אופנים
51 שבהם יפו חכמים את כחו של הלוקח שיוכל להשיב למוכר כסף,
52 אף שרצונו בקרקע. מדייקת הגמרא: מדברי המשנה משמע שרק
53 לְיִשׁוּת כְּהוּ שְׁל הַמוֹכֵר אִמְרִינָן שתיקנו למוכר שיוכל לקבל את
54 שווי הקרקע שהוסיף ללוקח, ואילו לְיִשׁוּת את כְּהוּ שְׁל הַלּוֹקֵחַ לא
55 אִמְרִינָן - לא מצאנו שיוכל הלוקח לשלם כסף עבור הקרקע, ולא
56 להחזיר למוכר את הקרקע, מחמת שאינו מעונין שהמוכר יכנס
57 לתוך שדה. ומקשה הגמרא מברייתא שכתוב בה שיפו את כוורו
58 של הלוקח: וְהִתְנִיא בברייתא, שאם מכר ללוקח בית כור, ופִּיתָה

1 פחות כל שהוא ינכה - מה שפירש הקונטרס, דהא דאמר רבא: כל דבר שבמדה אפילו
 2 פחות מכדי אונאה חזר, היינו במטלטלי - אגב חורפיה לא עיי, דבהדיא אייתי
 3 לה בריש פרק שני דקדושין (מב, ב) אמרקייע, דאמר: ובמקרקעי נמי לא אמרן אלא דטע
 4 בעלויא, אבל במשחחא - לא, כדראב כו'. ואומר רבינו יצחק: דרבא איירי בשמדדו
 5 והטעמו במדה, אבל הכא לא מדדו עדיין, אלא
 6 בבאין למדוד, ומתחילה היה נמי יודע שאינו מכון
 7 כל כך שלא ידא או פחות או יותר. פחות כל
 8 שהוא ינכה - ואם תאמר: ולימא ליה דאדעתא
 9 דדכי לא זבני ויש לומר: דקאי בתוך השדה,
 10 כדפירשית, דמתחילה היה נמי יודע שאינו מכון
 11 לגמרי.

12 **אלא** מהא ליבא למשמע מינה - ולא קשיא
 13 רישא לסיפא, דלישנא דחד מנייהו לאו
 14 דוקא, ולא נקטיה אלא משום סיפא, כדפירש
 15 הקונטרס. פרושי קמפרש איהו בית כור
 16 שהוא כבית כור כגון דאמר ליה הן חסר הן יתר
 17 - תימא: דתלי "הן חסר הן יתר" בכיבית כור"
 18 "הן חסר הן יתר" משמע טפי דהניעו (מנא):
 19 דמשמע "כבית כור" ויש לומר: דכי אמר לו "בית
 20 כור עפר אני מוכר לך הן חסר הן יתר" - איבא
 21 למימר תפוס לשון ראשון, ולהכי תלי ליה בכיבית
 22 כור".

23 **אם** כן אני מוכר לך אני מוכר לך למה לי -
 24 בכמה דוכתי דייק הכי, ובכמה דוכתי לא
 25 דייק.

26 **אלא** לאו שמע מינה סתמא נמי כהן חסר הן
 27 יתר כו' - ותימא: דכיון דתנא רישא בית
 28 כור עפר סתמא דהניעו, אמאי איצטרך למימני
 29 סיפא "הן חסר הן יתר" דכל שכן הוא ויש לומר:
 30 לאשמעינן דאפילו הכי - דוקא בית רובע, אבל
 31 יתר מרובע - לא, אי נמי, תנא סיפא לגלוי
 32 רישא, שלא תאמר: וישא דאמר לו "הן חסר הן
 33 יתר" - תנא סיפא "הן חסר הן יתר", מכלל
 34 דרישא דלא קאמר ליה, וכענין לו שכן במה
 35 מקומות, ותימא: דרבי יצחק קאמר לעיל: טרשין
 36 שאמרו בית ארבעה קבין, אבל יותר אין ממדיין
 37 עמה. הא אמר הכא דבית כור סתמא כ"הן חסר
 38 הן יתר" דמי, ואפילו לא היו טרשין כל עיקר
 39 אלא היה דהקרקע חסר היה אמינא דהניעו - כל

40 שכן השתא ויש לומר: דרבי יצחק לא להצטרף לפחות מרובע לסאה, ולרבינא
 41 משמשין בן אברם נראה דלא קשיא מידי, דהבא מיירי בעומד באותה שדה ורואה כמה יש
 42 בה, אבל באינו רואה אותה - פשיטא ליה דהתם לא אמר הגיעו, דאם התנה בית כור עפר
 43 למכור לו - מי מצו למייתב ליה בית כור שהוא פחות רובע לסאה? וטראא הוא דהתם אפילו
 44 על ידי ניבוי לא היה מקבל לוקח, דאמר ליה: אדעתא דדכי לא זבני, שלא היה דעתו לקנות
 45 אלא בית כור שלם. ובהכי איירי רישא דמתניתין, ולהכי אמר רבי יצחק: טרשין שאמרו -
 46 בית ארבעת קבין, אבל טפי - לא. דאי היה חונין להו סתמא כבין חסר רובע - לא אפילו לא היה חסר
 47 אלא קב - חייב להשלים, שלא קנה אלא בית כור שלם לגמרי.

ובא

48 שכן השתא ויש לומר: דרבי יצחק לא להצטרף לפחות מרובע לסאה, ולרבינא
 49 משמשין בן אברם נראה דלא קשיא מידי, דהבא מיירי בעומד באותה שדה ורואה כמה יש
 50 בה, אבל באינו רואה אותה - פשיטא ליה דהתם לא אמר הגיעו, דאם התנה בית כור עפר
 51 למכור לו - מי מצו למייתב ליה בית כור שהוא פחות רובע לסאה? וטראא הוא דהתם אפילו
 52 על ידי ניבוי לא היה מקבל לוקח, דאמר ליה: אדעתא דדכי לא זבני, שלא היה דעתו לקנות
 53 אלא בית כור שלם. ובהכי איירי רישא דמתניתין, ולהכי אמר רבי יצחק: טרשין שאמרו -
 54 בית ארבעת קבין, אבל טפי - לא. דאי היה חונין להו סתמא כבין חסר רובע - לא אפילו לא היה חסר
 55 אלא קב - חייב להשלים, שלא קנה אלא בית כור שלם לגמרי.

ובא

1 **אלא מהא ליבא למשמע מינה** - דלגופה איצטרך, ומשום סיפא דקתני: "מדה בחבל
 2 אני מוכר לך הן חסר הן יתר", ביטל "הן חסר הן יתר" "מדה בחבל", דתפוס לשון
 3 אחרון. הלכך איצטרך למתני ברישא דהבא דאמר ליה האי או האי, דאולין בטר ההוא
 4 לישא דאמר ליה, אבל בסיפא, דאמר לתרייהו וטותרין זה את זה - הלך אחר
 5 האחרון. כבית כור עפר - משמע קרוב לבית

6 כור, דמתחיו כבית כור, אבל לא היה בית כור
 7 ממש, אלא או פחות או יותר. הן חסר כו' -
 8 כלומר, או שאמר לו "בית כור עפר הן חסר הן
 9 יתר אני מוכר לך", הניעו - אבלוה הנך
 10 תלתא לישני קאי. פרושי קמפרש - ד"הן חסר
 11 הן יתר" דסיפא - ארישא קאי, דקתני "בית
 12 כור עפר אני מוכר לך", והכי קאמר: דאמר
 13 לחבירו: בית כור עפר אני מוכר לך, לא שנא
 14 אם אמר לו "כבית כור עפר אני מוכר לך", ולא
 15 שנא אם אמר לו לבסוף "הן חסר הן יתר"
 16 לאחר שאמר "בית כור עפר אני מוכר לך" -
 17 דבתרייהו אמרין הגיעו. אם כן אני מוכר לך
 18 אני מוכר לך כו' - אם איתא דפרשי
 19 קמפרש, הכי הוה ליה למימני: בית כור עפר
 20 כבית כור עפר, הן חסר הן יתר אני מוכר לך.
 21 ומקשינן: ליפות כחו של מוכר אמרין אבל
 22 ליפות כחו של לוקח לא היישני מריו -
 23 דאפילו היבא דחפץ הלוקח לקנות את המותר
 24 כדי שלא יכנס זה המוכר בשדהו - לא כפינן
 25 למוכר למכור; בתמיה. שבעת קבין ומחצה
 26 לבור - היינו נמי רובע לסאה, כדקתני
 27 במתניתין. כופין את המוכר למכור - את
 28 המותר ללוקח, אם הלוקח רוצה לקנות. דכי
 29 היכי דכופין את הלוקח ליקח משום תקנת
 30 המוכר, שלא יהא נפסד ההוא מיעוט קרקע,
 31 דכופין על מדת סדום - הכי נמי עבוד רבנן
 32 תקנתא ללוקח, שיהו כופין את המוכר למכור
 33 לו ההוא מיעוט קרקע, כדי שלא ידרוס אצל
 34 שדהו, ויהא צריך להשמר ממנו. והמוכר אינו
 35 ניווק בכך, דהא לא חזי למידי ההוא פורתא,
 36 והוה ליה זה הנחה וזה אינו חסר. ושמיני: התם
 37 כגון יהוה יקרא - כלומר, לעולם כדי ליפות
 38 כחו של מוכר אמרין, ליפות כחו של לוקח לא
 39 אמרין. דלעולם לא כפינן המוכר למכור בעל
 40 ברוח המותר, אלא אם רצה מוכר - יחזיר לו לוקח קרקע, כדקתני מתניתין. והאי דקתני
 41 "כופין את המוכר למכור" - לא למכור ממש את הקרקע בעל כרחו אם רצה שתחזור
 42 לו, אלא הכא במאי עסקינן - כשהמוכר חפץ למכרה ללוקח שיחזיר לו בה מעות
 43 למכור, כמו שייפו הכמים כחו של מוכר שאם רצה יחזיר לו לוקח מעות. והך ארעא הוה
 44 יקרא מעיקרא שבעת מכירה, והשתא זול ארעתא, והוא רוצה לכפות את הלוקח שיחזיר
 45 לו דמי המותר כפי שעת הויקח דמעיקרא, והיינו דקתני: כופין את המוכר למכור -
 46 שבעת הוול דעשני ליה - כלומר: אי ואתח ארעא והמותרן יהבת ליה, ומעת
 47 אתה רוצה שיחזיר לך - שקול מאותו (המותרן) מעות כוולא דהשתא. דדיך אם ייפו
 48 הכמים כחך לתלות כך מכר המותר במעוטה או חזרת קרקע היבא דליבא הפסד ללוקח,
 49 דהוה ליה זה נזחה וזה אינו חסר, אבל לקנות לוקח שבעת הוול כשער הויקח - לא אמרין, אלא או תן לו בוול, או טול קרקע שלך. והאי דקתני: ואת הלוקח ליקח - היינו שאם
 50 חפץ מוכר לינתנו בדמי הוול - כופין את הלוקח ליקח, משום ייפוי כח דמוכר, דהתם לא מפיסד הלוקח מידי. כשהוא נותן לו - מוכר ללוקח. כגון דהוה וולא מעיקרא - דאמר
 51 ליה לוקח: לא בעינן לקנות קרקע ביקח, דמעיקרא נמי, אם לא מפני שמצאתיה בוול - לא היתין לוקחה. וכל היבא דאית ליה טענה מעלייתא ללוקח - לא ייפו הכמים כחו דמוכר.
 52 הלכך, אלא רוצה מוכר לכפרתו - יתן לו כבעת שלקח, דהיינו בוול, דהשתא לית ליה טענה ללוקח, ויקנה בעל כרחו. אמר רב הונא תשעה קבין שאמרו - במתניתין, דאם חותירו
 53 בשדה לינתנו בתורת מכירה ולא בתורת עשיית חשבון ליפות כחו דלוקח, אלא לחזרת קרקע, ואפילו בבקעה גדולה - שמחוקת עשרה כורין קאמר דמתחזיר קרקע, אף על גב דלא
 54 חותירין בין הכל אלא תשעה קבין, דסבירא ליה לרב הונא דרובע לסאה הוה מחילה, טפי - לא הוה מחילה, אלא יעשה חשבון, וכן לבית כור דהויא שלשים סאים - שלשים רבעים
 55 הוה מחילה, טפי משלשים רבעין, דאיבא טפי מרובע לסאה - יעשה חשבון, עד דמטי לתשעה קבין דהויא חזרה. והני מילי בית כור, אבל שני כורים, דכי איבא רובע לכל סאה הוה
 56 טפי מתשעה קבין כל כך - ודאי במכירת שדה אחת לא מחיל איניש, והאיל ויש במותרן חשיבות שדה, ויחזיר לו קרקע, ומיחה, כל זמן דלא הוה תשעה קבין - מודה רב הונא דרובע
 57 לבית סאה הוה מחילה, כגון "בית שלשים רבעים אני מוכר לך" ואיבא שלשים רבעין מותר, דהיינו תשעה קבין חסר רובע - הוה מחילה, ורב חננן אמר נותן שבעת קבין
 58 כו' - דלא שנא רובע אחד לסאה אחד, ולא שנא אלף רבעים לאלף סאין - הוה מחילה.

1 ואי איבא [מילתא] יתירא לתשעה קבין — כלומר, אם יש משהו יותר מרובע לכל סאה, והשאת ליכא מחילה כלל לא ברבעין ולא במותרין, חזינן; אי הוה כוריים, והשאת הוה
 2 ליה רבעין דידהו יותר מתשעה קבין, כיון דליכא מחילה — הדרי באנפי נפשיהו, דכיון דאיכא חשיבות שדה לא תקנו חכמים למוכר ייפי כח דמעות, אלא יחזיר לו קרקע, ואי
 3 לא הוה חך מכירה אלא בית כור, ואיכא קב ומחצה יתר על הרבעין, דהוה ליה בין הכל תשעה קבין — הדרי. והשאת אסיקנא לרב נחמן, דבכוריים, ואף על גב דליכא אלא מותר
 4 כל שהוא על הרבע — לא אמרינן יעשה חשבון, אלא יחזיר קרקע. דכיון דדין מחילה ליכא בהו, ושיעור שדה יש — למה נכופ הלוקח ליקח האיכא בירוד יומא, ולא מפסיד

5 מוכר מידי. אבל בבית כור אחד — צריך קב ומחצה מותר על הרבעין להשלים תשעה
 6 קבין, והדרי. וקימאי לן כרב נחמן דביני. כן נראה בעיני פיסקא ופירושא, ועיקר. ויש
 7 מפרשים: ואי איבא יתירות כו' — שצריך תשעה קבין יותר לבד כל הרבעין כולן, ויש
 8 מפרשים: קב ומחצה צריך תוספת על הרבעין של בית כור האחד, דכיון דבבית כור אחד
 9 הוה תשעה קבין — הדרי כולוהו. וקשיא לי: מאי חזית דשרית להאי קב ומחצה על חד
 10 בית כור מעשרה כורין, ולא יתכן ליכא אלא שבעה קבין ומחצה לכור? אדרבה, שרייה
 11 אכולהו, וידיה בתורת יעשה חשבון, דלא מטי לכל בית סאה אלא טפי מרובע פורתא,
 12 ועד שרייה תשעה קבין לכל כור וכור לא הוה לן למימר יחזיר אי נמי, נגד האי דדי
 13 לבד בקב ומחצה תוספת על רבעי בית כור? שרייה להאי תוספת אבית סאה, ונעל דליתו
 14 תשעה קבין לאחד מן הסאין לבד מרובע לכל סאה וסאה — לא אמרינן הדדרי למוכר
 15 כללא דמילתא, כי מעינות בהו שפיר בהך לישני — לא תמצא טעם וממש בהן, אלא
 16 כהלכתא בלא טעמא. ברם כן הוה אבן שפירשתי, דאיכא דאיכא משהו יתר על כל
 17 הרבעין כולן של שני כורין, כיון דמפיק ליהו מתורת מחילה — ליכא למימר בהו ייפי
 18 כח דלוקח, דהא בין כולן חשיבי שדה, דאיכא טפי מתשעה קבין, והדרי למוכר. ובבית
 19 כור אחד בעינן תוספת קב ומחצה על הרבעין להשלימן לתשעה קבין, והדרי למוכר.
 20 מאי לאו דובין ליה כוריים — דהא לא קתני: ואם שיר בבית כור תשעה קבין, כדקתני
 21 ירשא "בית כור עפר אני מוכר לך" — אלמא אפילו בבקעה גדולה קאמר תשעה קבין
 22 הדרי למוכר. וקשיא לרב נחמן, דאמר: מחילה היינן כל היכא דלא מטי טפי מרובע לכל
 23 סאה. ומשני: לא דובין ליה כור — דארישא קאי, דאריי בבית כור, ועלה קתני דאי הוה
 24 דובין ליה סאתים, ואפילו הכי לא אמרינן נותן רובע לכל סאה, ואי איבא יתירותא משדו למילתא דחצי קב — הדרי. הא לא אמרינן, אלא כיון דהוה ליה בין הכל שיעור גנה
 25 — לא מחיל איניש, כרב הונא, והדרי, ואף על גב דלא מטי אלא רובע לסאה ומשני: לא, דובין ליה סאה גנה, והלכך רובע הוא דהוי מחילה, טפי מרובע — יעשה חשבון. אבל חצי
 26 קב, דאיכא שיעור גנה — הדרי. הכי נסינן: ובדברי רבי עקיבא בית רובע מאי לאו דובין ליה סאה ליה חצי סאה — והכי קפירין: מאי לאו דובין ליה סאה, ואפילו הכי
 27 לא אמרינן נותן חצי רובע לכל חצי סאה דהוי מחילה. אלא כיון דהוי ליה בין כל המותרות שיעור גנה — הדרי, כרב הונא. חצי רובע הוי מחילה לחצי סאה, כי היכי דרובע הוי
 28 מחילה לסאה. ומשני: דובין ליה חצי סאה, הלכך חצי רובע — הוי מחילה, וטפי מחצי רובע — יעשה חשבון, רובע דהוי שיעור גנה — יחזיר. כן נראה בעיני, ועיקר. וכן מצאתי
 29 בתוב בספרים מדרוקים. ולשונות אחרים יש, ואין בהן ממש, ואמרינן בית סאתים שיעור גנה בבית כור שיעור שדה. והכל הוא, ודברים ריקים, דתשעה קבין שיעור שדה, וחצי קב
 30 שיעור גנה. וגם מפרשים דלרבי עקיבא לית ליה יעשה חשבון בגנה, אלא רובע — יחזיר, פחות מרובע — הוי מחילה. והכל הבל, דהא ודאי אית ליה מחילה, כדפירשתי, דכי היכי
 31 דאמרו בשדה רובע לסאה הוי מחילה — הוא הדין בחצי רובע לחצי סאה הוי מחילה, וכן לגנה חצי רובע לחצי סאה הוי מחילה, יותר מחצי רובע לחצי סאה — יעשה חשבון
 32 לרבי עקיבא כמו לרבנן, אבל רובע לחצי סאה יחזיר רבי עקיבא, ולרבנן יעשה חשבון עד שיהו חצי קב תוספת על חצי סאה, דהכי הוי שיעור גנה. וגם מפרשים דרובע לסאה
 33 בגנה לרבנן יעשה חשבון כיתר מרובע לשדה, ופחות מרובע הוי מחילה בגנה כרובע בשדה. וכל סברות הללו הבל הן ומטעינן הן. בעי רב אשי — מכוון לו שדה, כגון שמכר לו
 34 סאה או סאתים, והותירו יותר משהו רבעין לסאתים, אבל אין תשעה קבין, ונעשית גנה — ביד לוקח, קודם שהחזיר לו לא מעות ולא קרקע, גבל
 35 נהר לכאן, או נובע מעין לכאן, דהוה ליה ראוי לגנה, כדכתיב "והשקית ברגל כגן הירק" (דברים יא). מהו — מחזיר לו לוקח למוכר? כי מוליך בחר שעת מכירה ויעשה חשבון, רצה
 36 — נוטל מעות, רצה — נוטל קרקע. או דלמא, כיון דתקנתא דרבנן היא, משום ייפי כח דמוכר שלא יפסיד מיעוט קרקע שאין ראוי לכלוב, השתא דהוה ליה חצי קב גנה וחשוב שדה
 37 — צריך שיטול את שלו, ויחזיר לו לוקח קרקע ולא מעות. אי נמי, מכרה כשהיא גנה, ונתייבשה ונעשית שדה ביד לוקח, מי אזלינן בחר שעת מכירה ויחזיר לו החצי קב ולא מעות,
 38 או דלמא השתא נמי יש לנו לעשות תקנה למוכר, והאיל ונעשית שדה, ואין ראוי לו בפני עצמו, ואם רצה — יטול מעות או קרקע. ונראה בעיני דדוקא קמיבעיא ליה, כגון דליכא
 39 בין שעת מכר לשעת מדידה אלא תורת חזרה ועשית חשבון, דממה נפשך ליכא מחילה. אבל היכא דמעיקרא הוי מחילה, ולבסוף לא הוי מחילה — ודאי בחר מעיקרא אזלינן, כיון
 40 דמחל — מחל. כגון אליבא דרב הונא, שמכר לו מתחלה סאתים שדה והוי שם מותר שני רבעים, רובע לסאה, דהוי מחילה, והשתא נעשית גנה ביד לוקח, והוי בתורת חזרה לרב
 41 הונא — התם ודאי מודי רב אשי דבחר מעיקרא אזלינן, שהרי מחל ונתן לו השני רבעין, וכן עיקר. תנא אמר היה — ההוא שדה שמכר, סמוך לשדהו אחר, אפילו אם הותיר כל שהוא
 42 על שבעה קבין ומחצה לכור — מחזיר לו קרקע ולא יעשה חשבון, דהא חזי לאיצטרופי לשדהו. ואף על גב דלא הוי ההוא מותר תשעה קבין — יחזיר לו קרקע. דכיון דלא מפסיד
 43 מוכר בחזרת קרקע מידו — לא ניפיה כחו לכופ הלוקח לקנותו. אבל אם הותיר כל שהוא על הבית כור, כגון פחות מרובע לסאה, אי נמי שבעה קבין ומחצה לכור, דליכא טפי מרובע
 44 לסאה — ודאי מחילה היא, ולא הדר ליה לא קרקע ולא מעות. וכן פסק רבינו גונאל. ואית דמפרשי דהאי כל שהוא — אפילו פחות מרובע לסאה קאמר דיחזיר, ולא מחל והאיל
 45 ויש לו שדה בסמוך לזה. ולא מילתא היא, דאם כן במאי אזלינן ליה "חן חסר חן ליה" חן חסר חן ליה? חן חסר חן ליה? חן חסר חן ליה? חן חסר חן ליה? חן חסר חן ליה? חן חסר חן ליה?
 46 חסר חן ליה? חן חסר חן ליה? חן חסר חן ליה? חן חסר חן ליה? חן חסר חן ליה? חן חסר חן ליה? חן חסר חן ליה? חן חסר חן ליה? חן חסר חן ליה? חן חסר חן ליה?
 47 הרבים מהו, כגון שיש כאן שביל של שש עשרה אמה שהולכין ממנו לשדות. אבל רשות הרבים ממש — איכא למימר דאין לך הפסק גדול מזה. וכולוהו בי"אם תמצא לומר דאני
 48 מפסיק? מפרשין ליה. ופריבין: כלפי לייא — כנגד מה שונה במשנתנו כאן, ולאן הדרי נוטה. כדאמרינן בברכות (נח, א): חצבי לנהרא כניי לייא — הקדירות שלמות הולכין לנהר
 49 לשאוב בהן מים, אבל השבורין להיכן הולכין? והכי נמי במגילתו, איפכא מסתברא: דהמותיר לא הוי מחילה, אבל הרבעין אמרנו דהוה מחילה. הלכך הוה ליה למיתני כדמתרין. לא
 50 את המותר על הרבעים בלבד הוא מחזיר, דנימא הרבעין כולן מחולין, אלא גם את כל השלשים רבעין של בית כור הוא מחזיר, דכיון דאיכא קרקע טובא — לא מחל מידי. והוא
 51 הדין לענין הפותח. דכיון דחסר טפי מרובע לסאה — לא מחל מידי, כדאמרינן לעיל: אם בא לפותח — מנפה את כולן, וכל שכן לענין קרקע, כדאמרינן ב"במבוע פירות" (בבא בתרא
 52 צד, א). משנה מדה בחבל בו' — האומר לחבירו שתי לשונות הללו הסותרין זה את זה "בית כור עפר אני מוכר לך, מדה בחבל חן חסר חן ליה" — ביטל לשון אחרון זה, והיינו
 53 "חן חסר חן ליה" את לשון הראשון, והיינו "מדה בחבל", ואפילו פחת רובע לסאה או הותיר רובע לסאה — הגיעו, דסבירא ליה להאי תנא דכל שני לשונות של מכירה שסותרין
 54 זה את זה — תפוס לשון אחרון, דחזרו בו בתוך כדי דיבור מן הראשון.

1 ואי איבא מילתא יתירא דהוי לתשעת קבין - הדר. איתוביה רבא
 2 לרב נחמן: שאם שיר בשדה בית תשעת קבין; לאו דובין ליה
 3 פוריים? - לא, דובין ליה כור. - ובגנה בית חצי קב; לאו דובין ליה
 4 סאתים? - לא, דובין ליה סאה. - ובדברי רבי עקיבא בית רובע;
 5 מאי לאו דובין ליה סאה - לא, דובין ליה חצי סאה. בעי רב אשי:
 6 שדה ונעשית גנה, גנה ונעשית שדה, מאי? תיקו. תנא: אם היה
 7 סמוך לשדהו, אפילו כל שהוא - מחזיר לו קרקע. בעי רב אשי: כור
 8 מהו שתפסיק? אמת המים מהו שתפסיק? דרך הרבים מהו
 9 שתפסיק? ריבבא דריקלא מהו שתפסיק? תיקו. ולא את הרובע
 10 בלבד מחזיר לו, אלא כל המותר. כלפי לייא? תאני רבין בר רב
 11 נחמן: לא את המותר בלבד מחזיר לו, אלא את כל הרבעין כולן.
 12 משנה "מדה בחבל אני מוכר לך חסר חן יתר" - במל "חן
 13 חסר חן יתר" "מדה בחבל", "חן חסר חן יתר מדה בחבל"
 במל

56 המכירה או החזרה: **כְּעֵי רַב אֲשֵׁי**, באופן שמכר לו **שְׁדָה**, כגון סאה, 57 והיתה תוספת של יותר מרובע לסאה, שדינו שיעשה חשבון, 58 **וְנִעְשִׂית גְּנָה** - וקודם שהחזיר לו מעות או קרקע נעשתה גינה על 59 ידי שהתחיל לנבוע בה מעיין. ויש להסתפק אם הולכים אחר שנת 60 המכירה, ואז היתה שדה, ואינה ראויה לכלום בשיעור זה, ויוכל 61 המוכר לדרוש כסף במקום לקבל חזרה את הקרקע, או שהולכים 62 אחר השעה שצריך להחזיר לו את מה שנוסף לו בשדה, והרי 63 בשעה זו היא גינה ויש בה שיעור גינה הראוי לחזרה, וממילא אין 64 צורך לתקן למוכר תקנה לטובתו כיון שלא יהיה לו הפסד. 65 וכן יש להסתפק באופן הפוך, שמכר לו **גְּנָה**, כגון שתי סאה, והיתה 66 תוספת של יותר מחצי קב, שדינו בגינה שחזור, ולפני שהחזיר לו 67 הקרקע **נִעְשִׂית שְׁדָה**, **מָאֵי**, האם נלך לפי שעת המכירה שהיתה 68 גינה ויהיה הדין שמחזיר לו את הקרקע עצמה, או שנלך לפי 69 השעה שמחזיר לו את הקרקע שאז היא שדה ואין למוכר מה 70 לעשות עם שדה בשטח מועט כזה, וממילא יש לתקן למוכר 71 שיוכל לבקש מעות. מסקנת הגמרא על זה: **תִּיקוּ**. 72 למדנו במשנה שאם התוספת שהוסיף לו בשדה היתה תשעה 73 קבין, חזרת הקרקע. אבל בפחות, דינו יעשה חשבון, כיון שאין 74 ראויה הקרקע לעבודה. הגמרא עוסקת באופנים שאף בפחות 75 משיעור זה, הדין הוא שחזרת הקרקע: **הָאֵלָא בברייתא, אִם הָיָה 76 השדה שמכר ללוקח, קָמוּף לְשְׁדָהוּ** - שהיתה למוכר שדה אחרת 77 הסמוכה לאותה שדה שמכר, **אֲפִילוּ אִם הוֹסִיף לוּ עַל שְׁבַע קַבִּין 78 ומחצה כָּל שְׁהוּא**, הדין שֶׁמְחִיר לוּ קָרְקַע. ואפילו שבכל מקום דינו 79 שיעשה חשבון, במקרה זה הואיל שאין המוכר נפסד כלום, שהרי 80 הקרקע שיקבל בחזרה ראויה להצטרף עם שדהו הסמוכה לה, 81 ממילא אין סיבה לפיות כוחו. 82 הגמרא מביאה כמה ספיקות שיש להסתפק לפי דברי ברייתא זו: 83 **כְּעֵי רַב אֲשֵׁי**, באופן שהיה למוכר שדה נוספת סמוך לשדה שמכר, 84 אולם היה בין שני השדות **בוּד**, **מָהוּ שְׁתַּפְסִיק**, האם נחשבות 85 השדות כמחבורות, והדין שתחזור אליו הקרקע עצמה, או שאינו 86 נחשבות כמחבורות ודינו שיעשה חשבון. ואם תמצא לומר שאין 87 הבור מפסיק, יש לדון אם היה בין השדות **אֵמַת הַמַּיִם**, **מָהוּ 88 שְׁתַּפְסִיק**, ואם תמצא לומר שאין מפסיק, יש לדון אם בין השדות 89 היה **דְּרֵף הַרְבִּים** - שביל שרחבו שש עשרה אמה, שהולכים ממנו 90 לשדות, **מָהוּ שְׁתַּפְסִיק**, ואם תמצא לומר שאין זה נחשב הפסק, 91 עדיין יש לדון אם היה **רִיבְכָא דְדִיקְלָא** - שורה של עצי דקל, בין 92 השדות, **מָהוּ שְׁתַּפְסִיק**, מסקנת הגמרא על כל השאלות: **תִּיקוּ**. 93 שנינו במשנה: **וְלֹא אֵת הַרְיֻבַע בְּלֻבְד מְחִיר לוּ אֱלָא כָּל הַמּוֹתֵר**: 94 נתבאר במשנה שכשמחזיר לו קרקע, אינו מחזיר רק את התוספת 95 אלא את כל הרבעים, הגמרא מבארת את לשון המשנה בזה. 96 שואלת הגמרא: **כְּלַפִּי לֵיָא** - להיכן פונה דבר זה, כלומר על מה 97 פירש התנא דברים אלו, שהרי מסברא צריך להיות להיפך, שאת 98 הרבעים לא יצטרך להחזיר, כיון שזה בכלל המחילה, ואת 99 התוספת יחזיר, ואילו במשנה משמע שאת הרובע יותר פשוט 100 שמחזיר. משיבה הגמרא, **תָּאֵי** - שנה במשנתו **רְבִין בְּרַב נַחְמָן** 101 גירסא שונה, שכשמחזיר לו את הקרקע, **לֹא רַק אֵת הַמּוֹתֵר בְּלֻבְד 102 מְחִיר לוּ** - דהיינו את התוספת על שבעה קבין ומחצה, **אֲלָא מְחִיר 103 לוּ אֵת כָּל הַרְבֵּיעִין בּוֹלֵן**, והטעם, שכיון שיש קרקע גדולה שהוסיף 104 ללוקח, אינו מוחל לו כלום.

משנה

105 במשנה לעיל (א) התבאר שהמוכר לחבירו בית כור עפר, ואומר 106 לו שימכור לו 'מדה בחבל', כלומר, מדה מדויקת, אם פיתח לו 107 אפילו במעט, חייב המוכר להוסיף לו לשיעור בית כור, וכן אם

1 **וְאִי אֵיבָא מִלְתָּא יְתִירָא** - אולם אם יהיה אפילו מעט יותר מרובע 2 הקב לסאה, **לְהַשְׁעֵת קַבִּין** - ובצירוף כל מה שהוסיף לו יצא 3 שנתן לו יותר מתשעה קבין, כגון שמכר לו שני כור שזוהו אף 4 ברבעים עצמם יש יותר מתשעה קבין, הדין הוא שֶׁהָרִי - הקרקע 5 חוזרת, ואין למוכר אפשרות לדרוש דווקא מעות. והטעם, שכיון 6 שיש מעט יותר מרובע לכל סאה, יצא מכלל מחילה, ובטלה 7 המכירה, ואין לנו לכופף את הלוקח לתת לו מעות, כיון שיש למוכר 8 שיעור שדה חשוב. 9 רבא מקשה ממשנתנו על רב נחמן: **אִתִּיבִיהָ רַבָּא לְרַב נַחְמָן**, שנינו 10 במשנה, **שֵׁאֵם שִׁיר בְּשָׂדָה בֵּית תְּשַׁעַת קַבִּין**, דינו שמחזיר את 11 הקרקע, ואין המוכר יכול לבקש מעות, כיון שיש בתוספת שיעור 12 שדה חשוב. **לֹא דְיֻבִין לִיה בְּזוּרִים** - האם אין מדובר גם באופן 13 שמכר לו שני כור ושהרי לא כתוב 'ואם שיר בבית כור תשעה 14 קבין, כפי שכתוב ברישא של המשנה, ומבואר שאם היו תשעה 15 קבין חזור, וקשה על רב נחמן שסבר שאף אם היו יותר מתשעה 16 קבין, כל זמן שאין יותר מרובע לסאה הרי זו מחילה. מתרצת 17 הגמרא: **לֹא דְיֻבִין לִיה בְּזוּר** - המשנה מדברת באופן שמכר לו רק 18 כור אחד, ולכן כשיש תשעה קבין יש יותר משיעור מחילה, ויש 19 שיעור קרקע חשוב ועל כן הקרקע עצמה חוזרת. 20 הגמרא מקשה קושיא נוספת מהמשנה: שנינו במשנה, שהשיעור 21 של חזרת המקח בשדה ובגינה אינם שוים, ששיעור שדה, בתשעה 22 קבין, ובגינה, לפי דעת **ת"ק**, אם מוכר לו סאה והוסיף לו עד רובע 23 הקב, מוחל. ואם הוסיף לו יותר מרובע עד חצי קב יעשה חשבון, 24 ואם הוסיף לו חצי קב חזור. ולפי דעת רבי עקיבא, אם מכר לו חצי 25 סאה והוסיף לו עד חצי רובע הקב ושמניית קב, מוחל. ואם הוסיף 26 לו יותר משמניית הקב עד רובע הקב, יעשה חשבון, ואם הוסיף לו 27 רובע הקב יחזור המקח. והמחלוקת של רב הונא ורב נחמן, שייכת 28 גם בגינה, כגון אם מכר לו שתי סאה ולת"ק, באופן שהוסיף לו 29 ביחד חצי קב ורובע לכל סאה, שלפי רב הונא חזור, שמאחר שיש 30 כבר שיעור גינה, אינו מוחל על זה, ולפי דעת רב נחמן אינו חזור 31 עד שיהיה יותר מחצי קב, משום שכל סאה נידונה בנפרד, וצריך 32 שיהיה מעט יותר מרובע הקב לכל סאה כדי שיצא מכלל מחילה, 33 ואז נאמר שיחזור המקח. ולפי רבי עקיבא, אם מכר לו סאה והוסיף 34 לו רבע, כיון שבסך הכל יש שיעור גינה, לפי רב הונא חזור. ולפי 35 רב נחמן אינו חזור, עד שיהיה מעט יותר משמניית קב לכל חצי 36 סאה. מקשה הגמרא: שנינו במשנה ואם הוסיף לו **גְּנָה בֵּית חֲצִי קַב**, 37 הדין הוא שחזור. **לֹא דְיֻבִין לִיה סְאָתִים** - האם לא מדובר גם באופן 38 שמכר לו שתי סאה, ואף על פי כן שיעורו לענין חזרת המקח, בחצי 39 קב, וקשה על רב נחמן, שלדבריו אף שיש יותר יחד חצי קב, כל זמן 40 שאין מעט יותר מרובע קב לכל סאה אינו חזור, מאחר שעד שיעור 41 זה הוא מוחל, וכפי שנתבאר. מתרצת הגמרא: **לֹא דְיֻבִין לִיה סְאָה** 42 - מדובר שמכר לו סאה, ולכן דינו שבחצי קב חזור המקח. 43 הגמרא ממשיכה להקשות מהמשנה. מקשה הגמרא: שנינו 44 במשנה **וּבְדַבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא** - לפי דברי רבי עקיבא שיעור הגינה 45 שונה, שאם הוסיף לו **בֵּית רֻבַּע**, דינו שחזור, **מָאֵי לֹא דְיֻבִין לִיה 46 סְאָה** - האם אין מדובר גם כשקנה ממנו סאה ובכל זאת כשהוסיף 47 בית רובע חזור, וקשה על רב נחמן, שלדבריו אף שיש בשתיקה 48 יחד יותר של בית רובע אינו חזור עד שיהא מעט יותר מחצי רובע 49 לכל חצי סאה, מאחר שעד שיעור זה הרי הוא מוחל. מתרצת 50 הגמרא: **לֹא דְיֻבִין לִיה חֲצִי סְאָה**, ולכן עד שמניית קב אומרים 51 שמחל לו, ואם הוסיף לו מעט יותר, יעשה חשבון, וברובע הקב 52 חזור המשנה. 53 למדנו במשנה ששיעור גינה שונה משיעור שדה לענין השיעור 54 שבו אומרים שחזור המקח. הגמרא דנה באופן שהשתנה מצב 55 הקרקע משעת המכירה לשעת החזרה, אם הולכים לפי שעת

47 הגמרא מביאה את דעת שמואל, שאף הוא סובר שחכמים חולקים
 48 על בן ננס: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל**, זו - מה ששינונו במשנתנו
 49 שאומרים תפוס לשון אחרון, אלו הם רק דברי בן ננס, **אָבָל חֲכָמִים**
 50 **אוֹמְרִים** שנידון זה הוא ספק, האם תפוס לשון ראשון או לשון
 51 אחרון, וכיון שהמוכר מוחזק בקרקע ידו על העליונה, **וְהִלְךְ אַחַר**
 52 **הַפְּחוּת שֶׁבְּלִשְׁנוֹת** - אחר הלשון שמפחיתה את כחו של הלוקח,
 53 ובכל אופן הלוקח מפסיד, שאם נוסף אפילו משהו, חייב להחזיר
 54 למוכר, שהרי פירש 'מדה בחבל', ואילו אם חיסר לו המוכר עד
 55 רובע לסאה, אין המוכר חייב להוסיף לו, שהרי אמר גם לשון 'הן
 56 חסר הן יתר', והלוקח יפסיד.
 57 הגמרא מבררת האם שמואל עצמו פוסק הלכה כבן ננס או
 58 כחכמים. מקשה הגמרא: יש לדייק מלשונו של שמואל, שאמר 'זו
 59 דברי בן ננס', שכוונתו לומר שרק בן ננס סובר כן, ואילו שמואל
 60 עצמו לא **כִּבְרִיא לִיה** כן, אלא כחכמים החולקים על בן ננס, ולכן
 61 לא אמר כלשון רב, ש'חלוקין עליו חביריו', וקשה, **הָא רַב וְשְׁמוּאֵל**
 62 **דְּאָמְרֵי תְרִיחוּהוּ** - שאמרו שניהם, האומר לחבירו בוד חטים ודהיינו
 63 שלשים סאין, **בְּמַחֲרֵי שֵׁלְשִׁים סֵלְעִים אֲנִי מוֹכֵר לְךָ**, ורצון
 64 המוכר למכור דווקא כור שלם ולא פחות, הרי שכל הכור נחשב
 65 כמקח אחד, ועד שלא ימשוך את כולו לא נגמר המקח, ולכן יכול
 66 כל אחד מהם לְחַזֵּר בּוֹ מִהַמֶּקֶח אֲפִילוֹ אַחֲרֵי שִׁמְשַׁךְ הַלּוֹקֵחַ עֶשְׂרִים
 67 ותשעה סאין, ועכשיו הוא אוהו בְּמִשְׁכִּית הַפְּסָה הָאֲחֵרוֹנָה. אבל
 68 אם אמר לו 'כור בשלשים', **סָאָה פְּסָלַע אֲנִי מוֹכֵר לְךָ**, אף שמתחילת
 69 דבריו משמע שכל הכור הוא מקח אחד, מכל מקום הולכים אחרי
 70 סיום דבריו, שמוכר לו 'סאה בסלע', ויש כאן שלשים מכירות
 71 נפרדות, ולכן **רֵאשׁוֹן רֵאשׁוֹן קָנָה** - כל סאה וסאה שמשך הלוקח,
 72 קנאה, ואין אחד מהם יכול לחזור בו. ומוכח ששמואל סובר
 73 שתופסים את הלשון האחרון, והיינו כדברי בן ננס במשנתנו,
 74 ואילו מלשונו 'זו דברי בן ננס' משמע שאינו פוסק כמותו.
 75 מתרצת הגמרא: **אָלָּא** מה שאמר שמואל לשון 'זו דברי בן ננס',
 76 כוונתו רק לומר שחכמים חולקים עליו, ואילו שמואל עצמו
 77 **כִּבְרִיא לִיה** כבן ננס.
 78 הגמרא ממשיכה לדון בדעת שמואל. מקשה הגמרא: **וּמִי כִּבְרִיא**
 79 **לִיה** - וכי אפשר לומר ששמואל סובר כבן ננס שתופסים את לשונו
 80 האחרון, **וְהָאֵמַר שְׁמוּאֵל** על המשנה (ב"מ קב) שהובאה לעיל לגבי
 81 המשכיר בית לחבירו 'בשנים עשר זהובים לשנה, ודינר זהב
 82 לחודש', והתעברה השנה, שדין יחלוק שנאמר במשנה, **בְּכָא**
 83 **הַמְשִׁכִּיר וְתַבַּע אַתְּ הַשׁוֹכֵר בְּאַמְצַע הַחֹדֶשׁ הַשֶּׁלֶשׁ עֶשְׂרֵי עֶסְרִינָן**,
 84 דכיון שיש ספק אם תפוס לשון ראשון או אחרון, אנו משאירים כל
 85 אחד בחזקתו, ולגבי חצי החודש שכבר עבר והמשכיר דורש
 86 מהשוכר לשלם לו, אנו אומרים שישאר הממון בחזקת השוכר,
 87 ופטור, ואילו על חצי החודש הבא אנו אומרים שהבית ישאר
 88 בחזקת המשכיר, ואין השוכר יכול לגור בו ללא תשלום. **אָבָל** אם
 89 **בָּא בְּתַחֲלַת הַחֹדֶשׁ**, הדין הוא שכולו לְמִשְׁכִּיר, שהוא מוחזק
 90 בקרקע. ואם בא בְּסוֹף הַחֹדֶשׁ, כולו לְשׁוֹכֵר, כלומר, השוכר פטור
 91 מספק מלשלם את המורת אותו חודש. ומדברי שמואל שהולכים על
 92 אחרי המוחזק מוכח שהוא מסתפק אם תופסים את הלשון
 93 הראשון או האחרון, ואילו לעיל אמרנו ששמואל סובר תפוס
 94 לשון אחרון, ולכן המוכר 'כור בשלשים סאה בסלע', ראשון
 95 ראשון קנה.

1 גם בזה הדין הוא שפסל הדיבור 'מדה בקבל' שאמר בסוף, את מה
 2 שאמר בתחילת דבריו 'הן חסר הן יתר', ואם פחת אפילו משהו
 3 יוסיף, ואם הויתר משהו, יחזיר. מסיים התנא, אלו הן דברי רבי
 4 שמעון בן ננס, ובגמרא יבואר שחכמים חולקים עליו.

גמרא

5 שנינו במשנה שלדעת בן ננס אדם האומר שתי לשונות הסותרים
 6 זה את זה, תופסים את לשונו האחרון, הגמרא מביאה שיש
 7 חולקים עליו בזה. אומרת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אָבָא בְּרַם לְאָמַר רַב,**
 8 **חֹלְקִין עֲלָיו הַכִּבְרִי עַל בֵּן נָנִס**, וסוברים שהדבר ספק, האם הולכים
 9 אחרי הלשון הראשון או אחרי הלשון האחרון, ומספק חולקים
 10 בממון.
 11 הגמרא מבררת מה התחדש בדברי רב. מקשה הגמרא: **מָאֵי קָא**
 12 **מְשַׁמְעֵ לָן** - מה חידש לנו רב, הרי כבר תנינא - שנינו את דעת
 13 חכמים במשנה (ב"מ קב), **מְעַשָּׂה שְׁהִיָּה בְּעֵיר צִיפּוּרִי**, **בְּאֵדָם אַחַד**
 14 **שֶׁשָּׂכַר בֵּית מְרַחֵץ מִחֲבִירוֹ**, ואמר המשכיר אני משכיר לך מרחץ זה
 15 **בְּשָׁנִים עָשָׂר וְהוֹבִים לְשָׁנָה**, ודינר זהב לְחֹדֶשׁ, ונמצא שאמר כאן
 16 שתי אופני תשלום, ואף שבשנה רגילה אין חילוק ביניהם, מכל
 17 מקום אם התעברה השנה ויש בה שלשה עשר חדשים, יש חילוק
 18 בין האופנים, שלפי לשונו הראשון חיובו הוא שנים עשר זהובים
 19 לשנה, ואינו צריך להוסיף כלום, ואילו ללשונו האחרון החיוב הוא
 20 דינר זהב לחודש, וצריך לשלם לו שלשה עשר זהובים. **וְכָא מְעַשָּׂה**
 21 **זֶה לְפָנֵי רַבָּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְלְפָנֵי רַבִּי יוֹסִי**, וְאָמְרוּ שִׁיחְלוֹקוּ
 22 הַשׁוֹכֵר וְהַמְשִׁכִּיר אֶת הַחֹדֶשׁ הַעֲצִיב, ויוסיף לו חצי דינר עבור חודש
 23 זה, כיון שיש ספק אם תפוס לשון ראשון או אחרון, ואם כן מבואר
 24 במשנה זו שנחלקו רבן שמעון בן גמליאל ורבי יוסי על בן ננס
 25 האומר תפוס לשון אחרון, ומה חידש רב בדבריו.
 26 מתרצת הגמרא: מהמשנה בבבא מציעא אין הכרח שחכמים
 27 חולקים על בן ננס, כיון דאי מְהַתָּם - אם היינו רוצים ללמוד את
 28 מחלוקתם מהמשנה שם, הִנְהוּ אֲמִינוּ - הייתי יכול לדהות ולומר
 29 שאין הטעם משום שיש ספק אם תפוס לשון ראשון או אחרון,
 30 אלא דווקא הֵתָם הדין הוא שיחלוקו, כיון שאין הלשונות סותרים
 31 בודאי, ימצא אחד **אֵיבָא לְמִיבֵר** - אפשר לומר, שמה שאמר בסוף
 32 דבריו דינר זהב לחודש מְהַתָּר קָא הִדְרִי בֵיה - הוא חוזר בו ממה
 33 שאמר בתחילה שהתשלום יהיה לפי שנים עשר זהובים לשנה,
 34 ומצד שני **אֵיבָא לְמִיבֵר** שלא התכוין לחזור בו, אלא פְּרוּשֵׁי קָא
 35 מְפָרְשׁ אַתְּ דְּבִרְוֵי הַרְאִשׁוֹנִים, שאמנם סכום התשלום הוא שנים
 36 עשר זהובים לשנה, אך אופן התשלום יהיה על ידי שישלם לו בכל
 37 חודש דינר זהב, ולא שישלם לו בסוף השנה שנים עשר זהובים,
 38 וממילא אף בשנה מעוברת אינו צריך להוסיף דינר על חודש
 39 העיבור, וכיון שיש ספק אם חזר בו או לא, אמרו רבן שמעון בן
 40 גמליאל ורבי יוסי שיחלוקו, **אָבָל הָבָא** - במשנתנו, **הִנְדָּא קָא הִדְרִי**
 41 **בֵּיה** - שבודאי חזר בו בלשון האחרון, שהרי הוא סותר לגמרי
 42 ללשון הראשון, **אֵיבָא לָא** - היינו אומרים שלא יחלקו חכמים על
 43 בן ננס, אלא יודו שתופסים לשון אחרון, **קָא מְשַׁמְעֵ לָן** - לכן
 44 הוצרך רב לחדש שחכמים חולקים על בן ננס, וסברתם היא כיון
 45 שהסתפקו האם תפוס לשון ראשון או לשון אחרון, ואף במשנתנו
 46 יסברו חכמים אלו שיחלוקו.

ואהבת לרעך כמוך, כמו שאמר רבנו הזקן, אשר זהו כלי ל"ואהבת
 את הוי' אלוקיך", וביאור במאמר "כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח
 המקום נוחה הימנו", עבודת התשובה בסיבת לב טוב
 היום יום ו תשרי

ובא מעשה לפני רבן שמעון בן גמליאל ורבי יוסי ואמרו יחלוקו בו — משמע מחבא דמספסא ליה לרבי יוסי אי תפוס לשון ראשון או אחרון, לשמואל דאוק ליה בבא באמצע החדש. ובתמורה (כה, ב) וב"מורב"ה (בבא קמא עג, ב) אמר רבי יוסי: "תמורת עולה תמורת שלמים" — דבריו קיימין, והיינו תפוס שניהם. ובגירסא בפרק שני (ט, א) ובמנחות (קג, ב) וזבחים (ל, א) ובפסחים (נג, ב) אית ליה לרבי יוסי: בגמר דבריו אדם נתפס ויש לומר: דבכולהו לרבי יוסי באילו הוציא שניהן חיה, ולחכי היא הכא ספיקא — שדרי סותר זה את זה, ואי אפשר לומר כאן שדעתו על שניהן. אבל בתמורה וב"מורב"ה — להכי קאמר רבי יוסי תפוס לשון שניהן, דאין סותר זה את זה. והדיא דגיר' ומנחות הוביחם ופסחים, דמפורש דבריו — קאמר דבגמר דבריו אדם נתפס.

אבל בא בתחלת החדש כולו למשכיר — פירושו: משום דהוי שוכר המוציא מחבירו עליו הראיה. ואפילו הכי, בסוף חדש — כולו לשוכר. משמע, דאי תפס מוציא — לא מפקינן מיניה. וכן משמע בפרק שני דכתובות (ב, א). דתניא: שנים החתומין על השטר ומתו, ובאו שנים מן השוק ואמרו: ידענו שכתב ידן הוא זה, אבל אנוסים היו, קטנים, או סוללי עדות היו. אם כתב ידן יוצא ממקום אחר — אין נאמנין. ופריך: ומגבינן ביה? תרי תרי ניהו ומסיק רב נחמן. אוקי תרי לבהדי תרי, ואוקי ממונא בחוקת מריה. והשתא לענין מאי קתני בברייתא דאין נאמנין, כיון דמוקמינן ממונא אחוקתיה: ופירש הקונטרס דתם: לענין דאי תפס מלוה לא מפקינן מיניה. ותימא: דאם כן המוציא מחבירו — היינו כל דאלים גבר, ומאי פריך ב"חוקת הבתים" (בבא בתרא לה, א) מהמחליף פרה בחמור בו עד זה?

אמר של אבותי וזה אמור בו, דאמר כל דאלים גבר. ופירשונו דלאו מסומכוס קפריך, דלית הלכתא כותויה, אלא מסומכוס נשמע לרבנן. דהיבא לדיבא חוקה דמרא קמא — ומדוד רבן לסומכוס דיחלוקו. ומאי קשיא? והא במחליף פרה בחמור אמרו רבנן דהמוציא מחבירו עליו הראיה. ואי תפס מוציא — לא מפקינן מיניה. כל שכן גבי זה אמר של אבותי, דאין שום אחד מן מוחזק, דאמרינן כל דאלים גבר ויש לומר: דמסתברא ליה במחליף פרה בחמור דיבא חוקת מרא קמא. ולא אמרי רבנן יחלוקו, אלא המוציא מחבירו עליו הראיה, כיון דאית ליה חוקה. אבל היבא דאין מוחזק זה יותר — היה לביט דין לומר להם שיהלוקו, ולא להניחם לתפוס. דאפילו רבנן מדודו לא סומכוס. אבל קשיא: בפרק קמא דבבא מציעא (ה, ב) מסיק גבי ספק כבוד דתקפו כחן — מוציאין אותו מידו. אלמא, היבא דאמרינן המוציא מחבירו עליו הראיה — לא מנחיא תפיסה ויש לומר: דבשעתין היינו טעמא, דכי לא בא עד סוף החדש — דאמרינן דאודווי הוא דאודי ליה, לפיכך כולו לשוכר. אבל בא באמצע החדש — נראה דלא שייך כל כך אודווי אודי על חצי החדש, ואי אודי — [אודי על הכל, ומשום הכי] יחלוקו. והדיא דפרק שני דכתובות (א, ב) מציעין למימר משום דקא טעין טענת רבי מנחיה ליה תפיסה. אבל בספק כבוד — לא בא ובהון אלא מכח ספקי. ואי נמי, להכי נפקא מינה דאין נאמנין, דאי תפס המלוה קודם שגולד הספק — לא מפקינן מיניה. ובכתובות מפורש יותר.

אמר של אבותי וזה אמור בו, דאמר כל דאלים גבר. ופירשונו דלאו מסומכוס קפריך, דלית הלכתא כותויה, אלא מסומכוס נשמע לרבנן. דהיבא לדיבא חוקה דמרא קמא — ומדוד רבן לסומכוס דיחלוקו. ומאי קשיא? והא במחליף פרה בחמור אמרו רבנן דהמוציא מחבירו עליו הראיה. ואי תפס מוציא — לא מפקינן מיניה. כל שכן גבי זה אמר של אבותי, דאין שום אחד מן מוחזק, דאמרינן כל דאלים גבר ויש לומר: דמסתברא ליה במחליף פרה בחמור דיבא חוקת מרא קמא. ולא אמרי רבנן יחלוקו, אלא המוציא מחבירו עליו הראיה, כיון דאית ליה חוקה. אבל היבא דאין מוחזק זה יותר — היה לביט דין לומר להם שיהלוקו, ולא להניחם לתפוס. דאפילו רבנן מדודו לא סומכוס. אבל קשיא: בפרק קמא דבבא מציעא (ה, ב) מסיק גבי ספק כבוד דתקפו כחן — מוציאין אותו מידו. אלמא, היבא דאמרינן המוציא מחבירו עליו הראיה — לא מנחיא תפיסה ויש לומר: דבשעתין היינו טעמא, דכי לא בא עד סוף החדש — דאמרינן דאודווי הוא דאודי ליה, לפיכך כולו לשוכר. אבל בא באמצע החדש — נראה דלא שייך כל כך אודווי אודי על חצי החדש, ואי אודי — [אודי על הכל, ומשום הכי] יחלוקו. והדיא דפרק שני דכתובות (א, ב) מציעין למימר משום דקא טעין טענת רבי מנחיה ליה תפיסה. אבל בספק כבוד — לא בא ובהון אלא מכח ספקי. ואי נמי, להכי נפקא מינה דאין נאמנין, דאי תפס המלוה קודם שגולד הספק — לא מפקינן מיניה. ובכתובות מפורש יותר.

אמר של אבותי וזה אמור בו, דאמר כל דאלים גבר. ופירשונו דלאו מסומכוס קפריך, דלית הלכתא כותויה, אלא מסומכוס נשמע לרבנן. דהיבא לדיבא חוקה דמרא קמא — ומדוד רבן לסומכוס דיחלוקו. ומאי קשיא? והא במחליף פרה בחמור אמרו רבנן דהמוציא מחבירו עליו הראיה. ואי תפס מוציא — לא מפקינן מיניה. כל שכן גבי זה אמר של אבותי, דאין שום אחד מן מוחזק, דאמרינן כל דאלים גבר ויש לומר: דמסתברא ליה במחליף פרה בחמור דיבא חוקת מרא קמא. ולא אמרי רבנן יחלוקו, אלא המוציא מחבירו עליו הראיה, כיון דאית ליה חוקה. אבל היבא דאין מוחזק זה יותר — היה לביט דין לומר להם שיהלוקו, ולא להניחם לתפוס. דאפילו רבנן מדודו לא סומכוס. אבל קשיא: בפרק קמא דבבא מציעא (ה, ב) מסיק גבי ספק כבוד דתקפו כחן — מוציאין אותו מידו. אלמא, היבא דאמרינן המוציא מחבירו עליו הראיה — לא מנחיא תפיסה ויש לומר: דבשעתין היינו טעמא, דכי לא בא עד סוף החדש — דאמרינן דאודווי הוא דאודי ליה, לפיכך כולו לשוכר. אבל בא באמצע החדש — נראה דלא שייך כל כך אודווי אודי על חצי החדש, ואי אודי — [אודי על הכל, ומשום הכי] יחלוקו. והדיא דפרק שני דכתובות (א, ב) מציעין למימר משום דקא טעין טענת רבי מנחיה ליה תפיסה. אבל בספק כבוד — לא בא ובהון אלא מכח ספקי. ואי נמי, להכי נפקא מינה דאין נאמנין, דאי תפס המלוה קודם שגולד הספק — לא מפקינן מיניה. ובכתובות מפורש יותר.

אמר של אבותי וזה אמור בו, דאמר כל דאלים גבר. ופירשונו דלאו מסומכוס קפריך, דלית הלכתא כותויה, אלא מסומכוס נשמע לרבנן. דהיבא לדיבא חוקה דמרא קמא — ומדוד רבן לסומכוס דיחלוקו. ומאי קשיא? והא במחליף פרה בחמור אמרו רבנן דהמוציא מחבירו עליו הראיה. ואי תפס מוציא — לא מפקינן מיניה. כל שכן גבי זה אמר של אבותי, דאין שום אחד מן מוחזק, דאמרינן כל דאלים גבר ויש לומר: דמסתברא ליה במחליף פרה בחמור דיבא חוקת מרא קמא. ולא אמרי רבנן יחלוקו, אלא המוציא מחבירו עליו הראיה, כיון דאית ליה חוקה. אבל היבא דאין מוחזק זה יותר — היה לביט דין לומר להם שיהלוקו, ולא להניחם לתפוס. דאפילו רבנן מדודו לא סומכוס. אבל קשיא: בפרק קמא דבבא מציעא (ה, ב) מסיק גבי ספק כבוד דתקפו כחן — מוציאין אותו מידו. אלמא, היבא דאמרינן המוציא מחבירו עליו הראיה — לא מנחיא תפיסה ויש לומר: דבשעתין היינו טעמא, דכי לא בא עד סוף החדש — דאמרינן דאודווי הוא דאודי ליה, לפיכך כולו לשוכר. אבל בא באמצע החדש — נראה דלא שייך כל כך אודווי אודי על חצי החדש, ואי אודי — [אודי על הכל, ומשום הכי] יחלוקו. והדיא דפרק שני דכתובות (א, ב) מציעין למימר משום דקא טעין טענת רבי מנחיה ליה תפיסה. אבל בספק כבוד — לא בא ובהון אלא מכח ספקי. ואי נמי, להכי נפקא מינה דאין נאמנין, דאי תפס המלוה קודם שגולד הספק — לא מפקינן מיניה. ובכתובות מפורש יותר.

ביטל מדה בחבל הן חסר הן יתר — ואם פיתח כל שהוא — ינכה, ואם הותיר כל שהוא — יחזיר. דברי בן ננס — ופליגי רבנן עליה בגמרא. **גמרא** חולקין עליו חבירו — דלדידהו הוי ממון המוטל בספק, וחולקים. דמספסא להו אי אמרינן תפוס לשון ראשון או לשון אחרון, כדמפרש לקמיה ממתניתין דמרחץ, ומיהו, רב סבירא ליה כבן ננס, כדלקמן בשמעתין, אמרי רבי: איתרוא מאה מעי מאה מעי בו, תניא — בבבא מציעא בפרק "השואל". ששכר מרחץ מחבירו בשנים עשר כ' — דאמר ליה הכי: "מרחץ זה אני ממשכיר לך בשנים עשר והובים לשנה דינר זהב לחדש", ואותה שנה שנת עיבור היתה. ואי תפסינן לשון ראשון — נתעברה לשוכר, ולא יתן אלא שנים עשר והובים לשלשה עשר חדשים, כדנתן התם: המשכיר בית לחבירו לשנה, נתעברה השנה — נתעברה לשוכר. ואי תפסינן לשון אחרון — נתעברה למשכיר, וחיבי ליתן לו שלשה עשר והובים, כדנתן נמי התם: השכירו לחדשים, נתעברה השנה — נתעברה למשכיר. והבא בלשון ראשון השכיר לו בית לשנה, ובלשון אחרון השכיר לו לחדשים, והרי שתי הלשונות סותרין זה את זה. יחלוקו — יתן לו שבר חצי החדש, דממון המוטל בספק חולקין, דמספסא להו אי תפוס לשון ראשון או לשון אחרון, א"י מהתם הוה אפיא — דאין חולקין עליו חבירו על בן ננס, דהתם נמי מודי בן ננס דיחלוקו, משום דאיבא למימר מיהדר קא הדר ביה מלשון ראשון ותפוס לשון אחרון, ונתעברה למשכיר. ואיבא למימר דלא הדר ביה מלשון הראשון, ונתעברה לשוכר, אלא פרשי קמפרש דאינו משכיר לו לשנה שלמה ויסקל שכירותו בסוף השנה, כדין שכירות שאינה משתלמת אלא לבסוף, אלא מדינר זהב לחדש הוא משכירה, כדי שיטול הדינר בכל חדש, וגם אם ירצה לחזור בו מלהשכירה לטוף חדש או לטוף שני חדשים — יוכל להוציא מביטח, ואינו חייב להעמיד לו בית אחר. הלכך, כיון דאיבא למימר תפוס לשון אחרון דשמו חזר בו, ואיבא למימר תפוס לשון ראשון דדלמא ליבא הבא לשון אחרון כלל, אלא פירוש בעלמא לראשון — הלכך יחלוקו. **אבל תבא** — במתניתין. דודאי הדר ביה — שלשון אחרון מכיחש את הראשון, אימא לא פליגי רבנן עליה, אלא תפוס לשון אחרון. **קא משמע לן** — רב, דחולקין עליו. דהתם לא הוי טעמיהו אלא משום דמספסא להו אי תפסינן לשון אחרון או לשון ראשון, וכיון דבתוך כדי דיבור אמר שתי הלשונות — אין ירוע על איהו נתבון יותר. ולא משום דאיבא למימר דפרשי קמפרש, דהא ודאי מוכיח לשון אחרון את הראשון — הלכך יחלוקו. **אבל תבא** — אחר אותו הלשון שמפחית כחו של לוקח. דמספסא ליה אי תפוס לשון ראשון או אחרון, ויד המוכר שהוא מוחזק בקרקע שלו על העלינוה, הלכך, היבא דאמר ליה "מדה בחבל" ויהו חסר הן יתר" — חזינן, אם הותיר כל שהוא — להכי אמר "מדה בחבל", ויחזיר. ואם פיתח כל שהוא — להכי אמר ליה "הן חסר הן יתר", שהיה ירא שמה לא יהיה כאן בית כור שלם, ויחזיר. ותפתה גמרא: זו ולא סבירא ליה — מדקאמר שמואל "זו דברי בן ננס", ולא קאמר "חולקין עליו חבירו על בן ננס", כי היכי דאמר רב לעיל, אלמא לא סבירא ליה כבן ננס, דלא אזלינן אחר לשון אחרון, אלא מספסא לן כרבנן. יכול

בבא בתרא "מדה בחבל" "הן חסר הן יתר", דברי בן ננס. **גמרא** אמר רבי אבא בר מכל אמר רבי: חולקין עליו חבירו על בן ננס. — מאי קא משמע לן? תניא: מעשה בצפורי, באחד ששכר מרחץ מחבירו בשנים עשר והובים לשנה, דינר זהב לחדש, וכא מעשה לפני רבן שמעון בן גמליאל ולפני רבי יוסי, ואמרו: יחלוקו את חדש העיבור — אי מהתם, הוה אפיא: התם הוא דאיבא למימר מיהדר קא הדר ביה, ואיבא למימר פרושי קא מפרש, אבל תבא הדיא קא הדר ביה — אפיא לא, קא משמע לן. אמר רב יהודה אמר שמואל: זו דברי בן ננס, אבל חכמים אוקריים: הלך אחר פחות שבדלשונות. "זו ולא סבירא ליה? והא רב ושמואל דאמרי תרויהו: "כור בשלשים אני מוכר לך" — יכול לחזור בו אפילו בפסאה האחרונה, "כור בשלשים, סאה בסלע אני מוכר לך" — ראשון ראשון קנה — אלא "זו" וסבירא ליה. — וכו' סבירא ליה? והאמר שמואל: **בבא באמצע החדש עסקינן, אבל בא בתחלת החדש — בולו למשכיר, בסוף החדש — בולו לשוכר** אלא:

אמר של אבותי וזה אמור בו, דאמר כל דאלים גבר. ופירשונו דלאו מסומכוס קפריך, דלית הלכתא כותויה, אלא מסומכוס נשמע לרבנן. דהיבא לדיבא חוקה דמרא קמא — ומדוד רבן לסומכוס דיחלוקו. ומאי קשיא? והא במחליף פרה בחמור אמרו רבנן דהמוציא מחבירו עליו הראיה. ואי תפס מוציא — לא מפקינן מיניה. כל שכן גבי זה אמר של אבותי, דאין שום אחד מן מוחזק, דאמרינן כל דאלים גבר ויש לומר: דמסתברא ליה במחליף פרה בחמור דיבא חוקת מרא קמא. ולא אמרי רבנן יחלוקו, אלא המוציא מחבירו עליו הראיה, כיון דאית ליה חוקה. אבל היבא דאין מוחזק זה יותר — היה לביט דין לומר להם שיהלוקו, ולא להניחם לתפוס. דאפילו רבנן מדודו לא סומכוס. אבל קשיא: בפרק קמא דבבא מציעא (ה, ב) מסיק גבי ספק כבוד דתקפו כחן — מוציאין אותו מידו. אלמא, היבא דאמרינן המוציא מחבירו עליו הראיה — לא מנחיא תפיסה ויש לומר: דבשעתין היינו טעמא, דכי לא בא עד סוף החדש — דאמרינן דאודווי הוא דאודי ליה, לפיכך כולו לשוכר. אבל בא באמצע החדש — נראה דלא שייך כל כך אודווי אודי על חצי החדש, ואי אודי — [אודי על הכל, ומשום הכי] יחלוקו. והדיא דפרק שני דכתובות (א, ב) מציעין למימר משום דקא טעין טענת רבי מנחיה ליה תפיסה. אבל בספק כבוד — לא בא ובהון אלא מכח ספקי. ואי נמי, להכי נפקא מינה דאין נאמנין, דאי תפס המלוה קודם שגולד הספק — לא מפקינן מיניה. ובכתובות מפורש יותר.

אמר של אבותי וזה אמור בו, דאמר כל דאלים גבר. ופירשונו דלאו מסומכוס קפריך, דלית הלכתא כותויה, אלא מסומכוס נשמע לרבנן. דהיבא לדיבא חוקה דמרא קמא — ומדוד רבן לסומכוס דיחלוקו. ומאי קשיא? והא במחליף פרה בחמור אמרו רבנן דהמוציא מחבירו עליו הראיה. ואי תפס מוציא — לא מפקינן מיניה. כל שכן גבי זה אמר של אבותי, דאין שום אחד מן מוחזק, דאמרינן כל דאלים גבר ויש לומר: דמסתברא ליה במחליף פרה בחמור דיבא חוקת מרא קמא. ולא אמרי רבנן יחלוקו, אלא המוציא מחבירו עליו הראיה, כיון דאית ליה חוקה. אבל היבא דאין מוחזק זה יותר — היה לביט דין לומר להם שיהלוקו, ולא להניחם לתפוס. דאפילו רבנן מדודו לא סומכוס. אבל קשיא: בפרק קמא דבבא מציעא (ה, ב) מסיק גבי ספק כבוד דתקפו כחן — מוציאין אותו מידו. אלמא, היבא דאמרינן המוציא מחבירו עליו הראיה — לא מנחיא תפיסה ויש לומר: דבשעתין היינו טעמא, דכי לא בא עד סוף החדש — דאמרינן דאודווי הוא דאודי ליה, לפיכך כולו לשוכר. אבל בא באמצע החדש — נראה דלא שייך כל כך אודווי אודי על חצי החדש, ואי אודי — [אודי על הכל, ומשום הכי] יחלוקו. והדיא דפרק שני דכתובות (א, ב) מציעין למימר משום דקא טעין טענת רבי מנחיה ליה תפיסה. אבל בספק כבוד — לא בא ובהון אלא מכח ספקי. ואי נמי, להכי נפקא מינה דאין נאמנין, דאי תפס המלוה קודם שגולד הספק — לא מפקינן מיניה. ובכתובות מפורש יותר.

אמר של אבותי וזה אמור בו, דאמר כל דאלים גבר. ופירשונו דלאו מסומכוס קפריך, דלית הלכתא כותויה, אלא מסומכוס נשמע לרבנן. דהיבא לדיבא חוקה דמרא קמא — ומדוד רבן לסומכוס דיחלוקו. ומאי קשיא? והא במחליף פרה בחמור אמרו רבנן דהמוציא מחבירו עליו הראיה. ואי תפס מוציא — לא מפקינן מיניה. כל שכן גבי זה אמר של אבותי, דאין שום אחד מן מוחזק, דאמרינן כל דאלים גבר ויש לומר: דמסתברא ליה במחליף פרה בחמור דיבא חוקת מרא קמא. ולא אמרי רבנן יחלוקו, אלא המוציא מחבירו עליו הראיה, כיון דאית ליה חוקה. אבל היבא דאין מוחזק זה יותר — היה לביט דין לומר להם שיהלוקו, ולא להניחם לתפוס. דאפילו רבנן מדודו לא סומכוס. אבל קשיא: בפרק קמא דבבא מציעא (ה, ב) מסיק גבי ספק כבוד דתקפו כחן — מוציאין אותו מידו. אלמא, היבא דאמרינן המוציא מחבירו עליו הראיה — לא מנחיא תפיסה ויש לומר: דבשעתין היינו טעמא, דכי לא בא עד סוף החדש — דאמרינן דאודווי הוא דאודי ליה, לפיכך כולו לשוכר. אבל בא באמצע החדש — נראה דלא שייך כל כך אודווי אודי על חצי החדש, ואי אודי — [אודי על הכל, ומשום הכי] יחלוקו. והדיא דפרק שני דכתובות (א, ב) מציעין למימר משום דקא טעין טענת רבי מנחיה ליה תפיסה. אבל בספק כבוד — לא בא ובהון אלא מכח ספקי. ואי נמי, להכי נפקא מינה דאין נאמנין, דאי תפס המלוה קודם שגולד הספק — לא מפקינן מיניה. ובכתובות מפורש יותר.

1 אלא לעולם — האי דקאמר "זו דברי בן נס" — היינו משום דלא סבירא ליה תפוס
 2 לשון אחרון, אלא ספיקא היא, ואולנין בטר חזקה, כרבנן דאמרי: הלך אחר פחות
 3 שבשלשונות. ורקשיא לך מהא דרב ושמואל דראשון ראשון קנה, דמשמע תפוס לשון
 4 אחרון — לאו היינו טעמא, דהוא הדין אי אפיך ואמר "סאה בסלע כור בשלשים אני
 5 מוכר לך" דראשון ראשון קנה. משום דמספקא
 6 לן אי תפסינן לשון ראשון או לשון אחרון —
 7 אולנין בטר חזקה. דהתם — גבי מרחץ טעמא
 8 מאי יחלוקו — משום דתפיס כל אחד החצי,
 9 כדאוקימנא בבא באמצע החדש. והוא הדין
 10 לרבנן דאולנין בטר פחות שבשלשונות —
 11 שהמוכר מוחזק הוא, ובגין שקבל כבר הדמים.
 12 הכא נמי גבי ראשון אחרון קנה טעמא —
 13 דהוא תפיס, דמה שתפס לא מפקינן מיניה, ולא
 14 משום לשון אחרון, דהוא הדין אי אמר איפכא.
 15 והא ליכא למימר דשמואל כבן נס סבירא ליה
 16 דתפוס לשון אחרון, כדאמר: ראשון ראשון
 17 קנה, דמשמע תפוס לשון אחרון, והאי דאוקי
 18 למתניתין דהתם בבא באמצע חדש בו היינו טעמא כדאמרינן לעיל, דאיכא למימר

19 מיהדר קמהדר ביה ואיכא למימר פרשי קמפרש, אבל היכא דהוא קהדר ביה סבירא
 20 ליה תפוס לשון אחרון כבן נס. ליכא למימר הכי, דכיון דאמר "זו דברי בן נס" —
 21 משמע דלא סבירא ליה. ועוד: דבאז לא פליגי שמואל עליה דרב, דאמר: חלוקין עליו
 22 חביריו על בן נס, ואשמועינן דהדיא משנה דמרצח רבנן היא, ולא מספקא לן אי פרשי
 23 מפרש אי לא, אלא דאי מיהדר הדר ביה ומכחיש לשון אחרון את הראשון, ואפילו
 24 הכי קתני יחלוקו, דלא אמרינן תפוס לשון אחרון אלא ספיקא היא. וכיון דאשמועינן
 25 רב התם גבי מרחץ מיהדר קהדר ביה ולאן פרשי קא מפרש — שמואל נמי הכי סבירא
 26 ליה. ועוד: דשמואל נמי קאמר "אבל חכמים אומרים" בו — אלמא סבירא ליה דהדיא
 27 משנה דמרצח רבנן היא. ומיזה, ליתא הלכתא כרב דאמר בסמוך: "אי הואי התם הוה
 28 הייבנא כוליה למשכיר" דתפוס לשון אחרון כבן נס, ולא כשמואל דאוקמה בבא
 29 באמצע החדש, אלא כרב נחמן דפליגי עלייהו התם ואמר: קרקע בחוקת בעליה עומדת,
 30 ואפילו בנסף החדש — כולו למשכיר. שהספק לאו עכשיו נולד, עמדתה החדש
 31 נולד, והעמד קרקע על חזקה, ונמצא שדר על בית של חבירו וצריך להעלות לו שכר.
 32 ואף על גב דאפיך מיפך ואמר ליה מעיקרא "מדינך זהב לחדש בשנים עשר זהובים
 33 לשנה" קאמר רב נחמן נמי כולו למשכיר. דטעמא לאו משום תפוס לשון אחרון הוא,
 34 אלא ספקי מספקא ליה כשמואל רביה, וספיקא שדי לא אתחלת החדש, וקרקע בחוקת בעלי תעמידנו, והכי הלכתא. דאמרינן בפרק "המקבל": והא קיימא לן כרב נחמן, דאמר:

35 קרקע בחוקת בעליה עומדת. התם לאו מלתא דעבדי לאיגלווי היא בו, וגבי מתניתין דהבא נמי ליתא הלכתא כבן נס לתפוס לשון אחרון, אלא ספיקא היא כשמואל וכרב נחמן,
 36 וקרקע בחוקת בעליה עומדת, והלך אחר פחות שבשלשונות כרבנן, ויד מוכר על העליונה. וגבי "כור בשלשים סאה בסלע" נמי, כיון דמטלטלי גינהו — מודי רב נחמן דראשון ראשון
 37 קנה, דנמי דתפיס תפיס. דברקע הוא דאמרינן לעולם בחוקת בעלים הראשונים קיימא. דקרקע אינו נגולה, אבל במטלטלין — הלך אחר המוחזק משניהם. בפרק קמא דסנהדרין
 38 (ו' ב): "אמרי בי רב" — (רב) הונא. והאמר רב הונא: אמרי בי רב אלא רב המנא. כלומר, כל היכא דאמרינן "אמרי בי רב" דמשמע תלמידו דרב — היינו רב המנא. שדיה
 39 תלמידו של רב, ואמר ההלכה משמו של רב. והכי מוכח לקמן, דפרכינן: והא אמרה רב חזא וימנא. איסתרא מאה מעי איסתרא — אמר לחבירו בכמה חפץ
 40 זה: אמר ליה "איסתרא מאה מעי", ונתרצו — מאה מעי חייב לו. ואם אמר "מאה מעי איסתרא" — חייב לו איסתרא. תפוס לשון אחרון — כבן נס. איסתרא — סלע מדינה, והוא
 41 חצי דינר, שהוא שמיני שבסלע צורי, כדאמרינן ב"החובל" בהתקע לחבירו (ב' ב). וחצי דינר תשעים ושש פרוטות, שהפרוטה אחד משמונה באיסר, והחצי דינר שלש
 42 מעות כסף שהוא ששה פונדיון, והפנדיון שני איסרין — הרי שנים עשר איסרין לחצי דינר, תן לכל איסר שמונה פרוטות — הרי תשעים ושש. נמצא מאה מעי, דהיינו מאה
 43 פרוטות, יתירם על איסתרא ארבע פרוטות. מעות סתם היינו פרוטות של נחשת, והכי מוכח בפרק "החובל" (בבא מציעא מה' א) דאמרינן תא שמע: הפרוט סלע ממועת מעשר
 44 שני, בית שמאי אומרים: בכל הסלע מעות בו, השתא לבית שמאי לגבי פרטי מחללינן בו. אבל של כסף, שיש ששה דינר — נקראין מעות כסף. אי הואי התם — כשבא מעשה
 45 לפני רבן שמעון בן גמליאל ולפני רבי יוסי, ואמרו יחלוקו. הוה יייבנא כוליה למשכיר — משום דתפוס לשון אחרון. מהו דתימא — לאו משום דאית ליה תפוס לשון אחרון
 46 קאמר "הייבנא כוליה למשכיר", אלא משום דמצינא פרושי קמפרש ולא מפרשי הדר ביה כלל, אלא נתבוך לשון אחרון דהוה חבל חלש והיה ירא שמא תתערב השנה,
 47 ופרשי: תך שנה דאמרי לך שנים עשר דינר לשנה — לא בשנה מעוברת קא אמניא, אלא בשנה פשוטה, שמועי דינר לכל חדש. דכל היכא דאיכא למימר פרשי קמפרש,
 48 ולא יסתרו הלשונות אז תו — יש לנו לומר דמפרש הוא ואינו חוזר מדיבורו, והלכך ודאי אויל בטר לשון אחרון, דפרוש הוא לראשון. אבל "איסתרא מאה מעי", שהאיסתרא
 49 תשעים ושש פרוטות, וסתרינן הלשונות זה את זה — והאי דקאמר "איסתרא מאה מעי" כאילו אמר, "תשעים ושש מעות מאה מעות" דמי, אלא שכך היו רגילין לדבר בקוצר
 50 לשון, לקרות לתשעים ושש פרוטות איסתרא — התם קאמר רב הלך אחר המוחזק, כשמואל ורבנן דפליגי אבן נס. קא משמע לן — רב דבכין נס סבירא ליה, והך ד"איסתרא
 51 מאה מעי" — לבסוף איתמר, כן נראה בעיני. ובבבא מציעא פרק "השואל" הכי גרסינן ליה: מהו דתימא פרשי קמפרש קא משמע לן. ולא גרסינן "אי מהתם הוא אמנא פרשי
 52 קא מפרש", דבא ד"איסתרא מאה מעי" פרשי קא מפרש ליכא למימר, דהאי איסתרא הוה פחות ממאה מעי, דמי משמע למתניתין "דון חסר תן יתר מדה בתבלי". ורבינו
 53 זקני זכר צדיק דלברכה בבבא מציעא (קב, ב) כך פירש: אי מהתם הוה אמניא טעמא ד"איסתרא מאה מעי" — לאו משום דתפוס לשון אחרון, אלא דהאי כוליה חד לשון הוא,
 54 אלא פרשי קמפרש: סלע גדול שיהא שוה מאה פרוטות. וכי אמר ליה "מאה מעי איסתרא" — הכי אמר ליה: מאה פרוטות רעות, שאין שוות אלא סלע. ולא נהירא לי כלל,
 55 דהא רב לאו דוקא איסתרא נקט, דהוא הדין אי קאמר תשעים ושש פרוטות, דליכא למימר פרשי קמפרש בי קאמר אחרי כן "מאה פרוטות". ועוד: אדרבה, מתניתין איכא
 56 למימר פרשי קמפרש [בשני ענינים] כדאמר לעיל, וכדפרישית לבסוף. והשתא דסבירא ליה לרב תפוס לשון אחרון, בעינן לפרושי זה דרב ושמואל דאמרי תרייהו "כור
 57 בשלשים סאה בסלע" ראשון ראשון קנה: לרב טעמא משום תפוס לשון אחרון, ואי אפיך מיפך לומר "סאה בסלע כור בשלשים" — לא קנה עד שימשוך סאה אחרונה. ולשמואל
 58 דמספקא ליה, ואוקימנא לדידיה משום דמאי דתפיס תפיס — בתרייהו אמרינן ראשון ראשון קנה.

משנה

1 לעולם זו ולא סבירא ליה — הו מצי לשנויי כדאמרינן לעיל, דגבי משכיר איכא
 2 למימר מיהדר קא הדר ביה ואיכא למימר פרשי קא מפרש, אבל הכא איכא למימר
 3 מיהדר קהדר, ולעולם "זו" וסבירא ליה, אלא אף על גב דשני הכי לעיל — לא משמע ליה
 4 שיהא כן עיקר הטעם, ולא עביד מיניה לעיל אלא צריכותא בעלמא. ועוד: כדפירש
 5 הקונטרס, "דיו" משמע דלא סבירא ליה הכי.
 6 פרשי קא מפרש — פירש הקונטרס דהכי
 7 קאמר ליה: בשנים עשר זהובים לשנה, לפי שאני
 8 סבור שהיא פשוטה, אבל אם היא מעוברת — אני
 9 רוצה שתתן לי דינר זהב לחודש. ולא גרסינן לפי
 10 זה "אי איתמר בהא ולא איתמר בהדיא" — דעל
 11 זה אינו מפרש כלום, דאמאי לא שמעינן להדיא
 12 דמשכיר מהדיא דאיסתרא: אלא הכי גרסינן:
 13 מהו דתימא פרשי קא מפרש בו. ובספ רש"י
 14 פירש: "דפרשי קמפרש" קאי אהדיא איסתרא
 15 מאה מעי, כלומר, סלע גדול ששוה מאה מעי.
 16 ופרשי גריס "אי איתמר בהא ולא איתמר בהדיא"
 17 ולא תקשה לפרוש רש"י: אמאי לא שמעינן בהדיא
 18 דרב לא משום תפוס לשון אחרון, אלא משום דקרקע בחוקת בעלים קיימת. ואם תאמר:
 19 לפרוש רש"י, היכי תיסק אדעתך ד"איסתרא מאה מעי" פרשי קא מפרש, ולעולם רב כרבנן
 20 דאמרי: הלך אחר פחות שבשלשונות? הא תנן ב"ג פשוט" (בבא בתרא ק"ב, ב) כתב "וזו
 21 מזה הוה קיימי סלעים עשרין" — אין לו אלא עשרין זו, "מאה הוה קיימין סלעין תלתין"
 22 — אין לו אלא מאה. אלמא, אף על פי שבמפרש בהדיא — אמרינן הלך אחר פחות שבשלשונות
 23 ויש לומר: תשני ההיא "ג פשוט" שרוחקו זה מזה, ולא שייך כולי האי פרשי קא מפרש.
 24 ומתיישב כאן פירוש הקונטרס יותר, משום דמעיקרא הקשה: הא אמר רב חזא וימנא, משמע
 25 דפרחי אמאי איצטרך הדיא דאיסתרא, ומשני דאיצטרך, דלא הוה שמעינן ממשכיר
 26 דתפוס לשון אחרון, דהוה אמניא דפרשי קא מפרש. ומיזה ב"השואל" (בבא מציעא קב, ב)
 27 יתכן טפי כפירוש רש"י, דקאי בההוא דמשכיר, ופרחי: והא אמר רב חזא וימנא הכא גבי
 28 איסתרא. ולרבי יצחק נראה דפרשי קא מפרש"י דכבא — היינו ממש בהדיא לעיל, והכי
 29 פירושו: אי איתמר בהדיא דאיסתרא, ולא איתמר בהדיא דמשכיר — הוה אמניא: פרשי קא
 30 מפרש הדיא דמשכיר, ויהא כולו לשוכר, דלא אמרינן תפוס לשון אחרון.
 31 דלא

אלא ספקי מספקא ליה כשמואל רביה, וספיקא שדי לא אתחלת החדש, וקרקע בחוקת בעלי תעמידנו, והכי הלכתא. דאמרינן בפרק "המקבל": והא קיימא לן כרב נחמן, דאמר:
 קרקע בחוקת בעליה עומדת. התם לאו מלתא דעבדי לאיגלווי היא בו, וגבי מתניתין דהבא נמי ליתא הלכתא כבן נס לתפוס לשון אחרון, אלא ספיקא היא כשמואל וכרב נחמן,
 וקרקע בחוקת בעליה עומדת, והלך אחר פחות שבשלשונות כרבנן, ויד מוכר על העליונה. וגבי "כור בשלשים סאה בסלע" נמי, כיון דמטלטלי גינהו — מודי רב נחמן דראשון ראשון
 קנה, דנמי דתפיס תפיס. דברקע הוא דאמרינן לעולם בחוקת בעלים הראשונים קיימא. דקרקע אינו נגולה, אבל במטלטלין — הלך אחר המוחזק משניהם. בפרק קמא דסנהדרין
 (ו' ב): "אמרי בי רב" — (רב) הונא. והאמר רב הונא: אמרי בי רב אלא רב המנא. כלומר, כל היכא דאמרינן "אמרי בי רב" דמשמע תלמידו דרב — היינו רב המנא. שדיה
 תלמידו של רב, ואמר ההלכה משמו של רב. והכי מוכח לקמן, דפרכינן: והא אמרה רב חזא וימנא. איסתרא מאה מעי איסתרא — אמר לחבירו בכמה חפץ
 זה: אמר ליה "איסתרא מאה מעי", ונתרצו — מאה מעי חייב לו. ואם אמר "מאה מעי איסתרא" — חייב לו איסתרא. תפוס לשון אחרון — כבן נס. איסתרא — סלע מדינה, והוא
 חצי דינר, שהוא שמיני שבסלע צורי, כדאמרינן ב"החובל" בהתקע לחבירו (ב' ב). וחצי דינר תשעים ושש פרוטות, שהפרוטה אחד משמונה באיסר, והחצי דינר שלש
 מעות כסף שהוא ששה פונדיון, והפנדיון שני איסרין — הרי שנים עשר איסרין לחצי דינר, תן לכל איסר שמונה פרוטות — הרי תשעים ושש. נמצא מאה מעי, דהיינו מאה
 פרוטות, יתירם על איסתרא ארבע פרוטות. מעות סתם היינו פרוטות של נחשת, והכי מוכח בפרק "החובל" (בבא מציעא מה' א) דאמרינן תא שמע: הפרוט סלע ממועת מעשר
 שני, בית שמאי אומרים: בכל הסלע מעות בו, השתא לבית שמאי לגבי פרטי מחללינן בו. אבל של כסף, שיש ששה דינר — נקראין מעות כסף. אי הואי התם — כשבא מעשה
 לפני רבן שמעון בן גמליאל ולפני רבי יוסי, ואמרו יחלוקו. הוה יייבנא כוליה למשכיר — משום דתפוס לשון אחרון. מהו דתימא — לאו משום דאית ליה תפוס לשון אחרון
 קאמר "הייבנא כוליה למשכיר", אלא משום דמצינא פרושי קמפרש ולא מפרשי הדר ביה כלל, אלא נתבוך לשון אחרון דהוה חבל חלש והיה ירא שמא תתערב השנה,
 ופרשי: תך שנה דאמרי לך שנים עשר דינר לשנה — לא בשנה מעוברת קא אמניא, אלא בשנה פשוטה, שמועי דינר לכל חדש. דכל היכא דאיכא למימר פרשי קמפרש,
 ולא יסתרו הלשונות אז תו — יש לנו לומר דמפרש הוא ואינו חוזר מדיבורו, והלכך ודאי אויל בטר לשון אחרון, דפרוש הוא לראשון. אבל "איסתרא מאה מעי", שהאיסתרא
 תשעים ושש פרוטות, וסתרינן הלשונות זה את זה — והאי דקאמר "איסתרא מאה מעי" כאילו אמר, "תשעים ושש מעות מאה מעות" דמי, אלא שכך היו רגילין לדבר בקוצר
 לשון, לקרות לתשעים ושש פרוטות איסתרא — התם קאמר רב הלך אחר המוחזק, כשמואל ורבנן דפליגי אבן נס. קא משמע לן — רב דבכין נס סבירא ליה, והך ד"איסתרא
 מאה מעי" — לבסוף איתמר, כן נראה בעיני. ובבבא מציעא פרק "השואל" הכי גרסינן ליה: מהו דתימא פרשי קמפרש קא משמע לן. ולא גרסינן "אי מהתם הוא אמנא פרשי
 קא מפרש", דבא ד"איסתרא מאה מעי" פרשי קא מפרש ליכא למימר, דהאי איסתרא הוה פחות ממאה מעי, דמי משמע למתניתין "דון חסר תן יתר מדה בתבלי". ורבינו
 זקני זכר צדיק דלברכה בבבא מציעא (קב, ב) כך פירש: אי מהתם הוה אמניא טעמא ד"איסתרא מאה מעי" — לאו משום דתפוס לשון אחרון, אלא דהאי כוליה חד לשון הוא,
 אלא פרשי קמפרש: סלע גדול שיהא שוה מאה פרוטות. וכי אמר ליה "מאה מעי איסתרא" — הכי אמר ליה: מאה פרוטות רעות, שאין שוות אלא סלע. ולא נהירא לי כלל,
 דהא רב לאו דוקא איסתרא נקט, דהוא הדין אי קאמר תשעים ושש פרוטות, דליכא למימר פרשי קמפרש בי קאמר אחרי כן "מאה פרוטות". ועוד: אדרבה, מתניתין איכא
 למימר פרשי קמפרש [בשני ענינים] כדאמר לעיל, וכדפרישית לבסוף. והשתא דסבירא ליה לרב תפוס לשון אחרון, בעינן לפרושי זה דרב ושמואל דאמרי תרייהו "כור
 בשלשים סאה בסלע" ראשון ראשון קנה: לרב טעמא משום תפוס לשון אחרון, ואי אפיך מיפך לומר "סאה בסלע כור בשלשים" — לא קנה עד שימשוך סאה אחרונה. ולשמואל
 דמספקא ליה, ואוקימנא לדידיה משום דמאי דתפיס תפיס — בתרייהו אמרינן ראשון ראשון קנה.

27 שואלת הגמרא: מאי קא משמע לן - מה בא רב ללמדנו בדין זה,
 28 ודאי בא לפסוק כבן ננס שאומרים תפוס לשון אחרון, והא אמרה
 29 רב קרא זימנא - והרי רב כבר אמר דין זה פעם אחת, דאמר רב
 30 לגבי המשנה בבבא מציעא (קב), שהשכיר אדם בית לחבירו
 31 'שנים עשר זהובים לשנה, ודינר זהב לחודש, ונתעברה השנה,
 32 ואמרו רבן שמעון בן גמליאל ורבי יוסי שיחלוקו המשכיר
 33 והשוכר את חודש העיבור, ורב אמר אי הווא היתם - אם הייתי
 34 שם כשבא מעשה לפניכם, הנה יהיבנא בוליה למשכיר - הייתי
 35 נותן את שכר כל החודש למשכיר, כיון שהלשון האחרון היה
 36 'דינר זהב לחודש, ומלשון זה משמע שצריך לשלם דינר זהב על
 37 כל חודש וחודש, ובכלל זה על חודש העיבור, והיינו כיון
 38 שתופסים את הלשון האחרון. ומדוע הוצרך רב לומר דין זה
 39 שנית, לגבי 'איסתר, מאה מעי'.
 40 מתרצת הגמרא: (אי איתמר הא ולא איתמר הא הנה אמנא מיהדר
 41 קא הדר ביה אכל הך) רב היה צריך ללמדנו באופן של מאה
 42 מעי איסתר, שתפוס לשון אחרון, אף שכבר השמיענו כן לגבי
 43 שוכר בית מחבירו לשנה, כיון דמהו דתימא - הייתי יכול לומר,
 44 שהטעם שנותן כולו למשכיר הוא כיון שפרושי קא מפרש -
 45 בדבריו האחרונים שאמר 'דינר לחודש' לא התכוין לחזור בו ממה
 46 שאמר 'שנים עשר זהובים לשנה', אלא לפרש שכונתו לשנים
 47 עשר זהובים רק בשנה פשוטה, כפי חשבון של דינר בכל חודש,
 48 ועדיף לפרש כן את דבריו מאשר לומר שחזר בו, אבל ב'איסתר
 49 מאה מעי' שבדאי חזר בו, וכאלו אמר 'תשעים ושש פרוטות,
 50 מאה פרוטות', יסבור רב שאין הולכים אחר לשון אחרון, אלא
 51 הלכה כחכמים שהולכים אחר המוחזק, קא משמע לן - לכן
 52 השמיענו רב אף לגבי 'מאה מעי איסתר', שהוא סובר תפוס לשון
 53 אחרון.

1 הגמרא חוזרת בה מחמת קושיא זו, ואומרת שלדעת שמואל יש
 2 ספק אם תפוס לשון ראשון או אחרון. מתרצת הגמרא: אלא
 3 לעולם מה שאמר שמואל 'זו דברי בן ננס', כוונתו לומר שזו דעת
 4 יחיד, ולכן שמואל עצמו לא סבירא ליה כבן ננס אלא כחכמים,
 5 שיש ספק אם אומרים תפוס לשון ראשון או אחרון, ולכן
 6 במשנתנו הוא סובר כחכמים, שהולכים אחר המוחזק ואחר
 7 הפחות שבלשונות, ואילו באופן של 'כור בשלשים סאה בסלע'
 8 שאמר שמואל ראשון ראשון קנה, אין טעמו של שמואל משום
 9 'תפוס לשון אחרון' כפי שרצינו לפרש, וטעמו הוא, שכמו היתם -
 10 שם, במשנה של מרחץ שהדין יחלוקו, והעמיד שמואל בבא
 11 המשכיר באמצע החודש, מעמא מאי - מה הטעם שיחלוקו, משום
 12 דתפוס - שכל אחד תפוס במחצית משכר החודש, הךא נמי - גם
 13 כאן, לגבי 'כור בשלשים סאה בסלע', שראשון ראשון קנה, הטעם
 14 הוא משום דהא תפוס - הלוקח כבר תפוס במה שכבר משך, ואין
 15 מוציאים מידו, ולא משום תפוס לשון אחרון. ולכן גם אם יהפוך
 16 את לשונו ויאמר 'סאה בסלע כור בשלשים' יהיה הדין שראשון
 17 ראשון קנה.
 18 הגמרא מבררת מה דעת רב להלכה בתפוס לשון אחרון: אמר רב
 19 הונא, אמרי בי רב - אמרו בבית מדרשו של רב, אדם ששואל את
 20 חבירו בכמה תמכור לי חפץ זה, ואמר לו באיפתרא - סלע מדינה,
 21 ששוי תשעים ושש פרוטות, ובתוך כדי דיבור הוסיף ואמר מאה
 22 מעי, שרוצה עבור החפץ מאה פרוטות, ונמצא שאמר שני
 23 לשונות הסותרים זה את זה, צריך לשלם מאה מעי, כיון שתופסים
 24 את הלשון האחרון. והוא הדין באופן הפוך, שאמר לו 'מאת מעי,
 25 איפתרא', שדינו לשלם רק איפתרא, שהיא תשעים ושש פרוטות,
 26 כלשון האחרון שאמר.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו תשרי, תשי"ח
 ברוקלין.
 שלום וברכה!

במענה על מכתבו בו כותב אודות סדר היום שלו ומה שאירע לו ביום הכפורים.

והנה נודע תשובת כ"ק אדמו"ר הצמח צדק בזה (שער המילואים סימן ס"ב עיין שם) ומובן גם כן שעליו להוסיף בלימוד התורה וקיום מצותי' בהידור בכלל, וקביעות עתים בלימוד תורת החסידות, אשר בספר הזהר הק' נקראת אילנא דחיי, זאת אומרת המחזקת חיי הנשמה ועל ידי זה גם חיי הגוף.

בטח יודע מההנהגה להפריש לצדקה בכל יום חול קודם התפלה בבקר איזה פרוטות לצדקה, והשייית יצליחו לבשר טוב בכל האמור.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
 מזכיר

משנה

1 שנינו במשנה לעיל (ק) שהמוכר לחבירו 'בית כור עפר, מדה
2 בחבל, אפילו אם פיחת או הוסיף כל שהוא עליו להחזיר, ואם
3 אמר לו 'הן חסר הן יתר', שיעור החזרת המקח הוא בטעות של
4 רובע קב לסאה, במשנתנו יבואר הדין באופן שהראהו את סימני
5 וגבולות השדה.
6 האומר לחבירו 'בית כור עפר אני מוכר לך, בסימני ובמזרי' -
7 בתוך הסימנים והגבולות הללו שאתה רואה, אם הותר או חיסר
8 לו בשדה פחות משותה - פחות משישית מבית כור, הגיעו - קיבל
9 הלוקח את הקרקע כמות שהיא, ואינו יכול לתובעו שיוסיף לו
10 קרקע. אבל אם חיסר יותר משישית, כגון רבע בית כור או
11 חמישית, עד שותה, יגכה - יחסיר הלוקח מהמעות שעליו לשלם
12 למוכר, כפי הערך שחיסר, ואם הוסיף לו המוכר קרקע יותר
13 משישית, יחזיר הלוקח את מה שהוסיף בקרקע. ואף שכשמוכר
14 לו 'בית כור עפר הן חסר הן יתר' שיעור הטעות הוא ברובע קב
15 לסאה, שהוא שיעור קטן ביותר של אחד מתוך עשרים וארבעה,
16 מכל מקום כאן שיעור הטעות הוא גדול יותר, עד שישית, כיון
17 שכשאמר לו 'בסימני ובמצרי' היינו כפי שהוא רואהו בעיניו,
18 והרי זה כאומר בפירוש שהוא מוכר לו שדה זו כמות שהיא, בין
19 קטנה ובין גדולה, אמנם בהפרש של שישית צריך להחזיר, כיון
20 שמכל מקום אמר לשון 'בית כור', ויש צורך שיהיה השיעור קרוב
21 לבית כור.

גמרא

22 הגמרא דנה באופן שהותר או חיסר שישית מדוייקת: איתמר, רב
23 הוּנָא אָמַר, אם חיסר או הותר בדיוק שותה, דינו כפחות משותה,
24 והגיעו. ורב יהודה אָמַר, דין שותה ביותר משותה, שאם חיסר
25 המוכר צריך להשלים, ואם הוסיף צריך להחזיר.
26 הגמרא מבארת איך כל אמורא ביאר את המשנה לפי שיטתו: רב
27 הוּנָא אָמַר, שותה כפחות משותה, ואף שבמשנה נאמר 'פחות
28 משותה הגיעו', אין לדייק מכאן שבשותה עצמה ינכה, אלא הכי
29 קאָמַר התנא, אם חיסר פחות משותה, וגם שותה בכלל זה, הגיעו
30 ללוקח כמות שהוא, ורק אם חיסר יותר משותה, יגכה. והיינו כיון
31 שמשמעות הלשון 'עד שותה ינכה', היינו לא 'עד' בכלל, ורק אם
32 חיסר יותר משותה, ינכה. ורב יהודה אָמַר, שותה ביותר משותה,
33 והכי קאָמַר התנא, רק אם חיסר פחות משותה הדין שהגיעו, אבל
34 אם חיסר יותר מכך, כגון רבע או חמישית עד שותה, וגם שותה

35 בְּכָלֵל זֶה, יִנְכָּה, כיון שמשמעות הלשון 'עד שותה ינכה', היינו
36 'עד' בכלל.
37 הגמרא מקשה על רב הונא מברייתא: מִיִּתְּיָב, שנינו בתוספתא (פז)
38 ה"ח, המוכר לחבירו בית כור בסימני ובמצרי, כאופן המבואר
39 במשנה, אם פִּיחַת שְׁתוּת או הוֹתִיר שְׁתוּת, הָרִי דִינוּ הוּא כְּמוֹ ב'שום
40 הַדְּיָיִן' - דיינים שמכרו את נכסי היתומים לצורך מזונות האשה
41 והבנות, וטעו בשומת הנכסים, הָרִי הוּא שֶׁהִגִּיעוּ, ואין המכירה
42 מתבטלת, וְהָא שׁוֹם הַדְּיָיִן, דָּרַעַת חכמים בכתובות (טז) שדין
43 שְׁתוּת כְּיוֹתֵר מְשֻׁתוּת הוּא, ושומתם בטילה, והבינה הגמרא
44 שהתוספתא סוברת כחכמים, וכיון שדימתה את דין המוכר
45 בסימני ובמצרי לשומת הדיינים, נמצא שאף לגבי המוכר
46 בסימני ובמצרי הדין הוא ששותה ביותר משותה, שינכה, ושלל
47 כדברי רב הונא שאמר שבשותה בדיוק הדין הוא שהגיעו.
48 מתרצת הגמרא: אָמַר לָךְ רַב הוּנָא, וְלִמְעֻמָּיָהּ - וכי לשיטת רב
49 יהודה לא קשה מברייתא זו, והרי 'הגיעו' קא תני בברייתא, ואילו
50 בשום הדיינים סוברים חכמים שבשותה בדיוק שומתם בטילה,
51 ולא הגיעו, ואם כן על כרחך ברייתא זו אינה כשיטת חכמים,
52 אלא כרבן שמעון בן גמליאל (סו), שאף בטעות של שותה המכר
53 קיים, ואם כן אדרבה, מוכח מהברייתא כדברי רב הונא, שהמוכר
54 בסימני ובמצרי ופיחת או הותר שותה בדיוק, דינו כפחות
55 משותה, והגיעו, וקשה מהברייתא על רב יהודה, האומר שדין
56 שותה ביותר משותה, יחזיר.
57 הגמרא מיישבת את הברייתא לדעת רב יהודה: (אלא) לעולם דין
58 שותה בדיוק הוא ביותר משותה, ומה שהשוותה הברייתא את
59 דינו לשום היתומים, אין זה לכל דינו, אלא בדבר אחד דינו כשום
60 הַדְּיָיִן, ובדבר אחד לא יהיה דינו כשום הַדְּיָיִן, כשום הַדְּיָיִן הוא
61 לגבי הדין כשטעו בשותה, שבשניהם אין זו מחילה, וְלֹא כְּשׁוֹם
62 הַדְּיָיִן לגבי דבר אחר, דְּאִילוּ הָתָם - בשום הדיינים כשהתבררה
63 הטעות כְּמֵל המִקְח לגמרי, וְאִילוּ הָכָּא - בטעות של מוכר ולוקח,
64 הדין ש'הגיעו' - אין המוכר בטל, אלא רק מחזיר את האונאה, וכפי
65 שנאמר במשנה 'עד שותה ינכה'. והתוספתא באה לחדש שהגם
66 שהם דומים בכך שבשניהם אין מחילה בשותה, מכל מקום יש
67 ביניהם חילוק בדין, כיון שבית דין שטעו צריכים להחזיר את
68 הטעות, אבל כאן שבשניהם רוצים את המכירה, אין עליהם אלא
69 להחזיר את האונאה אבל המוכר קיים.
70 הגמרא מביאה מעשה, שנלמד ממנו שיש אופנים שאף ביותר
71 משותה הגיעו: רַב פִּסְאִי וְרַב אֲרִיָּא מְתֵהוּא זְבָרָא - קנה קרקע מאדם
72 אחד,

האדם השם ליבו ודעתו על כל הנעשה עמו ומסביב לו, רואה הוא
אלוקות במוחש, וכמו שאמר אדמו"ר האמצעי ביתרון ה'בעלי
עסקים' על ה'יושבי אוהל' בעניין ראיית אלוקות במוחש. עבודת
התשובה הבאה מראיית השגחה פרטית
היום יום תשרי

הצנע לכת עם הוי' אלוּקִיךְ, זהירות שלא תהיה שום בליטה . . ידוע
דכמה מחסידים הראשונים היו מסתירים עצמם, ואם התגלו היו
מצטערים, וזהו עבודת התשובה הבאה מהצנע לכת
היום יום תשרי

1 דלא מהדר הדר ביה, אלא פרושי קא מפרש, חזקי קאמר ליה: בשנים עשר והובים לשנה.
 2 ומשום דשכיחות אינה משתלמת אלא לבסוף, הוצרך להתנות שהיה לו ליתן לסוף כל חדש
 3 דינר מאותן שנים עשר והובים שהוא חייב לשנה. וכן יש לפרש ב"השואל" (בבא מציעא קב,
 4 א). ואיצטריך כל תלת מילי דרב. דההוא דאיסתר אית למימר דלא הוי מטעם תפוס לשון
 5 אחרון, אלא משום דפרושי קא מפרש, כפירוש
 6 רש"י, ומדהיא דהמשכיר - נמי לא שמענין
 7 דתפוס לשון אחרון, דאיכא למימר פרושי קא
 8 מפרש, כפירוש הקונטרס, או משום דסבר כרב
 9 נחמן דקרקע בחזקת בעליה קיימא. הלכך
 10 איצטריך הדיא דכור בשלשים סאה בטלע,
 11 דראשון ראשון קנה. ואי מהדיא - הוה אמנא
 12 משום דתפסי, אפילו אפי' מיפך כמו בשמואל,
 13 להכי איצטריך כולהו. ולא ידע רבינו יצחק דמנא
 14 לן אם כן דסבר רב דתפוס לשון אחרון אלא
 15 נראה משום דהך דחייזו לאו עיקר טעם ניהו.
 16 ואיצטרכו נמי שלשה מילי דשמואל, דמהדיא
 17 דאוקי שמואל בבא באמצע החדש - הוה אמנא
 18 כדחייזו לעיל רבי אבא. דפרושי קא מפרש,
 19 ולעולם בעלמא תפוס לשון אחרון. והדיא
 20 דראשון ראשון קנה - הוה אמנא משום דתפוס
 21 לשון אחרון הוא. כמו לרב. להכי איצטריך
 22 לאשמעינן: אבל חכמים אומרים הלך אחר פחות
 23 שבלשונות. והדיא דבבא באמצע החדש -
 24 איצטריך לאשמעינן דיו"ו ולא סבירא ליה,
 25 ולפרש המשנה. והדיא דראשון ראשון קנה דאיצטריך לאשמעינן דתפסה שלו תפסה
 26 היא. דמהדיא דהמשכיר לא שמענין תפסה, דאיכא למימר משום דאדרי ליה.
 27 **הכי** גרסינן: פחות משתות הגיעו עד שתות ינבה - אבל ספרים גרסי' "פחות משתות
 28 הגיעו", יפרש רב יהודה: פחת עד שתות - ולא שתות בכלל, אף על גב דלא קתני "עד".
 29 ובענין זה יש ב"החב"ב: במה תהא הסלע חסרה ולא יתא בה אונאה, ובעי למימר "עד במה".
 30 ולגרסא זו קשה, דקאמר בגמרא: ורב הונא הכי קאמר פחות משתות ושתות עצמו הגיעו -
 31 הא להדיא אתיא מתניתין כותיה ואם תאמר: בשלמא רב יהודה דאמר שתות כיתר משתות
 32 - ניחא הא דלא תנן; שתות ינבה, משום דהוה אמנא דיתר משתות מקיזו בטל. אלא לרב
 33 הונא, דאמר שתות כפחות משתות - ליתני: שתות הגיעו, וכל שכן פחות ויש לומר: דנקט
 34 הכי ליתן טעם לרב, דרב פשוט הוא כפחות משתות, ואמר ממילא דשתות כפחות משתות.
 35 והשתא דאתינן להכי - לרב יהודה מציעו לשנוי סיפא כהאי גוונא. **הכי** גרסינן: ולטעמך
 36 הא הגיעו קתני אלא כשום הדיינין ולא כשום הדיינין כו' - והכי פירושו: אמר לך רב הונא:
 37 אדמקשיט לי - חסייעני מדקתני הגיעו, דמשמע דשתות כפחות משתות. אלא הא דקתני
 38 כשום הדיינין - לאו משום דלהיזו כיתר על שתות, אלא כשום הדיינין לשתות. דבמו
 39 שיעירוהו תם - כמו כן שיעורו כאן, לאפוקי שלא שיעורו ברובע לסאה כמו ב"הן חסר הן
 40 יתר". ורב יהודה דאיתיב מניה לרב הונא, משמע ליה דהכי קתני: פחת עד שתות או הותיר
 41 עד שתות - הרי הוא כשום הדיינין, והגיעו. דהא בשום הדיינין נמי עד שתות הגיעו, אבל
 42 שתות יתר על שתות - לא הגיעו.

ושמואל

1 משתות כשום הדיינין ולא כשום הדיינין כו', דהאי דקתני הגיעו - לאו משום דשתות הוי מחילה כפחות משתות, ולעולם שתות כיתר משתות ויחזיר. והאי דקא מדמי
 2 ליה לשום הדיינין - הני מילי בשתות, כי היכי דבשום הדיינין לא הוי מחילה - הכי נמי לא הוי מחילה. ולא כשום הדיינין, דבשום הדיינין הוי השתות ביטול מקה, כדתנן
 3 הוה: כמו בטל, ואילו הכא - הגיעו, כלומר, אין המקח קיים ויחזיר, אלא מקחו קיים ויחזיר, כדתנן במתניתין: עד שתות ינבה. ועתא וסמך הדיינין לשתות, דלא היבנן ליה שבעה
 4 שתות כיתר משתות - אפילו הכי, תם ביטול מקה, ואילו הכא המקח קיים. והתם היינו טעמא, דכיון דטעו בית דין - חוזרין מכל מה שעשו, אבל הכא דתרווייהו חפצים
 5 במכר, זה למכור וזה ליקח - המקח קיים, והאונאה יחזיר. כן נראה בעיני שטיה זו, וכן עיקר, דליכא הכא תיובתא לא לרב הונא ולא לרב יהודה. והכי נמי מסתברא מדתרצינן:
 6 כשום הדיינין ולא כשום הדיינין כו', ואין כתוב בספרים "אלא, כשום הדיינין" - הלכך ליכא לפרושי דמסקנא דמאן דאמר "ולטעמך הוא" כו'. יש לשנותא אחרים, ואין בן
 7 ממש. וזה שלי הוא, ועיקר. (והשתא לא איפשטי לן אי כרב הונא אי כרב יהודה). ויש מפרשים: אמר לך רב הונא: ולטעמך, הא מתרצתא היא? משלמא היא? דקתני הגיעו,
 8 דאי שתות כיתר משתות דמי - ינבה איבעי ליה למימר, ואמאי קתני הגיעו? אלא הכי קתני לה: "בסימניו ובמצריו" הרי זה כשום הדיינין לשתות, דלא היבנן ליה שבעה
 9 ומחצה לכור. ולא כשום הדיינין ממש, כלומר, ולא לגבי מקח כשום הדיינין הוא. דאילו כשום הדיינין - שתות בטל מקה, ואילו הכא הגיעו, דעד שתות ושתות עצמו הגיעו.
 10 וללשון זה כתוב בספרים: אלא כשום הדיינין ולא כשום כו'. ומכאן שייך לעמוד בו אמר ליה - ההוא מוכר לרב פפא: הך קרקע דמוכנא לך הוה עשרים גריון מישחא =
 11 עשרים סאין מרתה. ובגון דאמר ליה "בסימניו ובמצריו", ולא הוי אלא תמיטר, דהיינו פחות רביעי, אמר ליה - אמי לרב פפא: כורת וקבלת. הני מילי - מנתניתין, היכא
 12 דלא קים ליה ללוקח במדת השדה. אבל מר קים ליה בגויה, מכיר אתה שדה זו ויודע היית שאין בו אלא חמשה עשר, ובין ידיעת - מחלת. והכי הלכתא.
 13 והא

1 **משנה** בסמיניו ובמצריו - האומר לחבירו: "בית כור עפר אני מוכר לך, בתוך הסימנין
 2 והמצרים הללו שאתה רואה, הכל קח לך". פחות משתות הגיעו - דהיינו טפי מרובע
 3 לסאה כפלי כפלים, דשתות היינו קב לסאה. והיינו טעמא דלא דמי ל"הן חסר הן יתר",
 4 דהתם הוי שיעוריה ברובע לסאה, אבל הכא בעי טפי, דהא כיון דאמר "בית כור עפר
 5 אני מוכר לך" כ"הן חסר הן יתר" דמי,
 6 כדאוקינמן לעיל, והשתא דאמר "בית כור
 7 בסימניו ובמצריו אני מוכר לך" - מטפינן
 8 שיעורא, ואמרינן: אפילו פחות משתות הגיעו.
 9 דכיון דהראה לו המצרים - במאן דובין ליה
 10 שדה זו סתמא דמי כמות שהוא. בין קטן בין
 11 גדול, אלא דאהני מאי דאמר "בית כור" שהיא
 12 קרוב לבית כור, שאינו חסר יותר משתות, וכן
 13 דלא ליהוי מותר יתר על שתות. הכי גרסינן
 14 בסדר המשנה: פחות משתות הגיעו עד שתות
 15 ינבה. ובגמרא פליגי אמוראי בשתות עצמה, אי
 16 הוי כפחות משתות הגיעו, והכי קאמר: פחתת מן
 17 הבית כור שתות, וכל שכן פחות משתות -
 18 הגיעו, אבל יתיר משתות ולמטה, עד שתות ולא
 19 שתות בכלל - ינבה. או דלמא שתות כיתר
 20 משתות, והכי קאמר: פחות משתות הגיעו,
 21 כלומר אם יש אונאה בנידון פחות משתות, כגון
 22 שהותיר או חסר פחות משתות - הגיעו, אבל
 23 יותר משתות עד שתות, ושתות בכלל - ינבה.
 24 ינבה - מן הרמים. ואם הותיר - יחזיר לו
 25 קרקע. והאי שתות לאו משום דין אונאה, דאין אונאה אלא למטלטלי, אבל במקרקעי
 26 אין אונאה, שאם מכר לו שוה פירושה במנה, או שוה מנה בפרושה - הגיעו. אלא שיעורא
 27 דרבנן היא. דהכי מחיל איניש היכא דאמר "בסימניו ובמצריו", טפי לא מחיל.

28 **גמרא** שתות - הגיעו, כפחות משתות, היכא דאמר ליה "בסימניו ובמצריו". והכי
 29 קאמר: פחות משתות ושתות - הגיעו. דהאי דקתני: פחות משתות הגיעו - היינו פחתת
 30 מן הבית כור שתות, וכל שכן פחות משתות, הגיעו. וממתניתין דקתני: עד שתות ינבה,
 31 משמע ליה לרב הונא עד ולא עד בכלל, ולרב יהודה עד ועד בכלל. מיתוכי - לרב
 32 הונא. &הי גרסינן בתוספתא (פרק ששי): בסימניו ובמצריו פחתת שתות או הותיר
 33 שתות כשום הדיינין הגיעו. בכתובות, בפרק "אלמנה גזונת" (צט ב) תנן: שום הדיינין
 34 שפחתו שתות או הותירו שתות מוכר בטל. שום הדיינין - בית דין שירדו לשום נכסי
 35 יתומים למכרן למוון האשה והבנות. והא שום הדיינין - דטעות שתות דידדו הוי
 36 ביטול מקח כיתר משתות, כדתנן בפרק "אלמנה גזונת" כדפרשית. וכיון דמדומי שתות
 37 דמכירת בית כור דמתניתין כשום הדיינין - אלמא כיתר משתות הוא, ויחזיר, וקשיא
 38 לרב הונא. והאי דקתני: הגיעו - לקמייה מפרש לה שפיר. אמר לך רב הונא ולטעמך
 39 הגיעו קתני - דמשמע דהוי כפחות משתות, ואדמקשיט לי מרישא תקשי לך מסיפא
 40 אלא דהאי הכי קאמר: פחתת שתות או הותיר שתות - הגיעו, כשום הדיינין, דאמרינן
 41 נמי הגיעו. ורבן שמעון בן גמליאל הוא, דפליג בכתובות ואמר: אם כן מה כח בית
 42 דין יפה, ולכך הוי מוכרן קיים. ו"הגיעו" דקתני הכא - אתרוייהו קאי, דהוי שתות
 43 דידדו כפחות משתות. וקשיא לרב יהודה. ואמר לך רב יהודה: לדידי נמי לא קשיא.
 44 דאיכא לתרצו: כשום הדיינין ולא כשום הדיינין כו', דהאי דקתני הגיעו - לאו משום דשתות הוי מחילה כפחות משתות, ולעולם שתות כיתר משתות ויחזיר. והאי דקא מדמי
 45 ליה לשום הדיינין - הני מילי בשתות, כי היכי דבשום הדיינין לא הוי מחילה - הכי נמי לא הוי מחילה. ולא כשום הדיינין, דבשום הדיינין הוי השתות ביטול מקה, כדתנן
 46 הוה: כמו בטל, ואילו הכא - הגיעו, כלומר, אין המקח קיים ויחזיר, אלא מקחו קיים ויחזיר, כדתנן במתניתין: עד שתות ינבה. ועתא וסמך הדיינין לשתות, דלא היבנן ליה שבעה
 47 שתות כיתר משתות - אפילו הכי, תם ביטול מקה, ואילו הכא המקח קיים. והתם היינו טעמא, דכיון דטעו בית דין - חוזרין מכל מה שעשו, אבל הכא דתרווייהו חפצים
 48 במכר, זה למכור וזה ליקח - המקח קיים, והאונאה יחזיר. כן נראה בעיני שטיה זו, וכן עיקר, דליכא הכא תיובתא לא לרב הונא ולא לרב יהודה. והכי נמי מסתברא מדתרצינן:
 49 כשום הדיינין ולא כשום הדיינין כו', ואין כתוב בספרים "אלא, כשום הדיינין" - הלכך ליכא לפרושי דמסקנא דמאן דאמר "ולטעמך הוא" כו'. יש לשנותא אחרים, ואין בן
 50 ממש. וזה שלי הוא, ועיקר. (והשתא לא איפשטי לן אי כרב הונא אי כרב יהודה). ויש מפרשים: אמר לך רב הונא: ולטעמך, הא מתרצתא היא? משלמא היא? דקתני הגיעו,
 51 דאי שתות כיתר משתות דמי - ינבה איבעי ליה למימר, ואמאי קתני הגיעו? אלא הכי קתני לה: "בסימניו ובמצריו" הרי זה כשום הדיינין לשתות, דלא היבנן ליה שבעה
 52 ומחצה לכור. ולא כשום הדיינין ממש, כלומר, ולא לגבי מקח כשום הדיינין הוא. דאילו כשום הדיינין - שתות בטל מקה, ואילו הכא הגיעו, דעד שתות ושתות עצמו הגיעו.
 53 וללשון זה כתוב בספרים: אלא כשום הדיינין ולא כשום כו'. ומכאן שייך לעמוד בו אמר ליה - ההוא מוכר לרב פפא: הך קרקע דמוכנא לך הוה עשרים גריון מישחא =
 54 עשרים סאין מרתה. ובגון דאמר ליה "בסימניו ובמצריו", ולא הוי אלא תמיטר, דהיינו פחות רביעי, אמר ליה - אמי לרב פפא: כורת וקבלת. הני מילי - מנתניתין, היכא
 55 דלא קים ליה ללוקח במדת השדה. אבל מר קים ליה בגויה, מכיר אתה שדה זו ויודע היית שאין בו אלא חמשה עשר, ובין ידיעת - מחלת. והכי הלכתא.
 56 והא

1 פירשו - שלא בגורל. וקשה: דלמה יגרע הוא, שהם נטלו בגורל, והם יתנו מה
2 שירצו בלא גורל? ולימא לה: מעלין ליה כבכסי דבר מרוין. וקיימא לן כרב יוסף בפרק קמא
3 (בבא בתרא יב, ב.) ואפילו בגורל אין לו להטיל עם כל אחד ואחד בפני עצמו, אלא עם
4 שניהם יחד, כדי שיפול לו חלק בבית אחת אלא
5 מפרש רבינו יצחק: מקמיצין - כגון אם יש לך
6 שלש שדות, ולקחו כל אחד שדה, והשלישית
7 חלקו. וכשבא אחיהם - יפילו גורל על כל
8 השדות, ובאיה שיפול גורלו - יזכה, ולענין זה
9 לא בטלה מחלוקת, שאם יפול השדה השלישית
10 לחלקו - זכו הראשונים בחלקם כמו שהיו
11 הראשונים מתחלה, ואפילו לפי לו שדה שהיה
12 של אחד מן - מכל מקום לא יחלקו כל המותר,
13 אלא, שדה שלישית שהיה מחצה לזה ומחצה לזה
14 יהיה כבתחלה, ושדה שניה יחלקו. וכן הני בר
15 תלת דקיימי ואוול תרי מינייהו ופלוג, פירשו:
16 כשנפל לזה שדה לזה שדה, ושדה שלישית
17 נשארה, כשיבא שלש פילו גורל על הכל, ואם
18 יפול אותו שדה הנשאר לחלקו - זכו הראשונים
19 בחלקם, ולא בפירוש הקונטרס דתועלת הלוקחם
20 לגמרי אף לשלישי, ואף על גב דפילו בלא
21 דעתיה, ומה שהביא ראייה - אינה ראייה, הדהם
22 במטלטלין, אבל במקרקעי דשייך קפיא ברוחות
23 - אין אחד יכול לחלוק בלא דעת חברו. דאמרין
24 ב"אלמנה ניוזנת" (כתובות ק, א): ותומים שבאו
25 לחלוק בכסי אביהן כו', משמע התם דאי לאו
26 משום "מה כח בית דין יפה", היה אמינא: אף על
27 גב דלא טעו, הגדילו יבולין למחות ברוחות.
28 והכא, דלא שייך "מה כח בית דין יפה", למנה לא
29 יוכל למחות כי פלג חד בלא דעתא דחבריה?
30 ומיהו, לפירוש רבינו יצחק, דמפרש התם דבורין
31 לן חלק יפה בלא גורל קאמר, לא קשיא מידי
32 לפירוש הקונטרס, דאי לאו "מה כח בית דין יפה"
33 לא היה מהני בלא גורל, אבל בגורל - מהני,
34 ואפילו בלא "מה כח בית דין יפה" וחולקין.
35 ואפילו לפירוש רבינו תם, דעל ידי גורל קאמר,
36 איכא למימר: הדהם, דאי שהיתומין קטנים ואין אחד מהן תובע לחלוק, אי לאו "מה כח בית
37 דין יפה" היה יבולין למחות. אבל אם אחד מהן גדול, תובע לחלוק, כי הכא - בלא כח בית
38 דין יפה חולקין.

1 והא עשרים אמר - ולדעת כן אמר לי כך, שישלים לי הפחת משדה אחר, או יזכה לי
2 מן הדמים. לדעת כן אמר לי עשרים - שהוא עצמו היה סבור דהויא עשרים, ועל
3 מנת להשלים לי מדת עשרים אמר לי עשרים. אמר ליה - אביי: מצי למימר לך דהאי
4 דקאמר עשרים - לא לתת לך עשרים, שהרי גם הוא היה יודע שאין בשדה אלא
5 חמסר. אלא דעריפא כעשרין של שדה אחר
6 אמר לך, ולהשביח מקחו אמר כן. תניא רבי
7 יוסי אומר כו' - אידי דאיירי במתניתין במוכר
8 קרקע לחבירו במדה ומצא יותר מכרי מדהו,
9 דמחזיר, ולא אמרינן בטל המכר - נקט נמי
10 לך דאיתמר לקמן: שני אחין שחלקו ובא לן
11 את, דקאמר שמואל: מקמיצין, מחזיר את מה
12 שיש לו יותר, דומיא דמתניתין, ואבג גררא
13 דהדיא קתני ברישא חך ברייתא, לאשמועינן
14 דחלוקה בגורל קניא. דעלה פלגי רב ושמואל
15 היבא דחלקו ובא לן את, דומיא לך דרבי
16 יוסי שלא עלה הגורל לכולן. האחין שחלקו -
17 ביררו שנים ושלושה חלקין שוין, ואחר כך יפילו
18 גורלות. והוא הדין לשותפין. כיון שעלה בו -
19 שנפל הגורל על אחד מהם, והובר חלקו. קנו
20 כולם - כלומר, זה קנה לגמרי בגורל, ולא יוכלו
21 לחזור בו. ואם הם שנים - זה קנה חלקו שנפל
22 עליו הגורל, וגם חבירו קנה, דעל מי יפול גורל
23 שני - כי אם על השני, ואם שלשה, אותו
24 שנפל לו הגורל - קנה חלקו, והשנים קנו בין
25 שניהם שני החלקים לחלוק ביניהם כל שעה
26 שירצו, אף לחלוק בענין אחר, ואחר כך יפילו
27 גורלות. ומיהו, היבא דנפל הגורל לכולן -
28 פשיטא דקנו כולם, ואף על גב דלא אחזק כל
29 אחד בשלו. דכיון דמחזיקין ועומדין הן כולם
30 בכל הקרקע - אין הגורל מקנה לן כלום,
31 אלא מברר לכל אחד חלקו המגיעו. (ולא שנא
32 קרקע ולא שנא מטלטלין, כיון שעלה הגורל
33 לזה - קנה חברו כמו כן חלקו המגיעו מיד,
34 בלא נפילת גורל. דהא לא מפליגי בגמרא בין
35 מקרקעי למטלטלין הכא מידי.) מאי נקטא -
36 במאי קנו? הרי לא נפל גורל, ולא החזיקו כל
37 אחד בשלו עדיין. דאי אחזק - מאי למימרא? בקלפי ואורים ותומים - כדאמרין ב"יש
38 נחלין" (בבא בתרא קכב, א): אלעזר מלוכב אורים ותומים יהושע וכל ישראל עומדין
39 לפניו, קלפי של שבטים וקלפי של תחומין מנוחין לפניו, ודיה מכון ברוח הקודש כו'.
40 אמר רב אשי - לעולם כחתלת ארץ ישראל קונה גורל. ודקשיא לך: אי מה להלן כי
41 דבהדיא הנאה דצייתא ונשמעו זה לזה לחלוק בגורל כדי שיטול כל אחד חלקו בפני עצמו, דאין חפצים עוד בשותפות -
42 ומקנו אהרדי. וכן קנו אני לפישי, שהרי אין כתוב בספרים "אלא אמר רב אשי" - הלכך לא בא לטרוח טעמו של רבי אלעזר, אלא לתרצו. שני אחין שחלקו - קרקעות. בבלה
43 מחלוקת - ויחלקו לכתחלה בשלשה חלקים, ובגורל. דנהי נמי דנפל גורל לאחד מן קנו כולם - הני מיילי היבא דחלקו כראוי, אבל היבא דכל אחד נטל יותר מחלקו - חלוקה
44 בטעות הוא, והדרא. מקמיצין - נוטל כל אחד שלש מחלקו, ונותנין לזה. כגון שירשו שש שדות, ונטלו זה שלש וזה שלש, ובא לן אח - זה נתן לו שדה אחת, וזה
45 נתן לו שדה אחת, והרי לכל אחד שש שדות הנכסים - השביתו לאמנע. הרי דינא - כלומר, חזרת החלוקה, בשביל שנטלו חלקם שלא מדעת אח השלישי. אלא מעתה הני כי תלתא
46 - אחין או שותפין, דקיימי, ואוול בי תרי מינייהו ופלוג בלא ידיעת השלישי בשלשה חלקים בפני שלשה בית דין הדיוטות, כדאמרין ב"אלו מציאות" (בבא מציעא לב,
47 א.) הכי נמי דכפתא מחלוקת - כשיבא השלישי, ואמר: אני חפץ בהך חלוקה? בתמיה. מהבא שמענין דפשיטא ליה דתלתא אחים או תלתא שותפין, אי נמי תרי אוד
48 או תרי שותפין, כדמוכח ב"אלו מציאות" (שם לב, ב.) באיסור ורב ספרא דעבד עיסקא בהדי הדדי, והלך רב ספרא ופלג בלא דעתא דאיסור באפי תרי כו', ופלג חד בלא
49 דעתא דחבריה וכגון דפלג בלא דעתא דחבריה באפי תלתא, ואית ליה סהדי דפלו, כדאמרין ב"אלו מציאות" - תתקיים החלוקה, ואין חבירו יכול לערער עליה. ואם חלק
50 שלע בפני בית דין - לא כלום הוא. ומה שהשביתו הנכסים - השביתו לאמנע. והני מילי - מידי דצריך שומא, דהאי חלקו מעות - דלא צריך שומא, ואין צורך לחלוק
51 בפני בית דין, אדעיתא דבי תלתא - בשלשה חלקים חלקו הכל, דמטי לכל חד חלק הראוי לו. הלכך לדעתו לא חיישנן, דאילו היה הכא - נמי היה פליגי בגורל, אבל
52 הכא, דאגלאי מילתא לבסוף דנטל יותר מדאי - טעות הוא, ובטלה מחלוקת. ולשמואל דאמר מקמיצין אלמא קים דינא - דכל מי שנטל דבר הראוי לו, אלא שאינו נוטל
53 כשיעור הראוי לו אלא יותר, והוא הדין לפחות, קאמר שמואל דמאי דתפיס - תפיס. אי הכי, אמאי אמר שמואל יכול לחזור בו מוכר ואפילו בסאה אחרונה, ומציא מיד
54 הלוקח עשרים ותשע סאין שבאו כבר לידו, ואמאי? הא כיון דזוהי ראו לטול כור כדאנתני ליה מוכר - במה שזכה כבר יזכה, אף על גב דלא בא לידו כשיעור הראוי
55 לו אלא לאו שמע מינה דהדר דינא היבא דנטל פחות, וכל שכן היבא דנטל יותר, כדלעיל וקשיא דשמואל אדשמואל.
56 ומשני:

ובא

ושמואל: רב אמר כְּמִלָּה מְחֻלָּקת - החלוקה שחלקו בטלה, 53
 וחוררים וחולקים שוב לשלושה חלקים. ושמואל אמר מְּמַצִּין, 54
 דהיינו שכל אחד מהאחים נותן שליש מחלקו לאח שבא ממדינת 55
 הים. וכגון שחלקו שש שדות ונטל כל אחד שלש שדות, נותן כל 56
 אחד שדה אחת מחלקו לאח שבא ממדינת הים, ונמצא שלכל 57
 אחד ישנם שתי שדות. 58
 רבא מקשה על דעתו של רב מהלכה אחרת שאמר: אמר ליה רבא 59
 לרב נחמן, לרב דאמר שכשבא האח השלישי הדין הוא שְּמִלָּה 60
 מְחֻלָּקת, אלא סובר שהדין דיןא - שכיון שהחלוקה היתה שלא 61
 מדעת השלישי חוזר כל הדין והחלוקה שעשו לפני כן, אלא 62
 מעתה יצא לדבריו שהדין דין תלתא דקיימי - שלשה שותפים [או 63
 אחים] שנמצאים בעיר, ואזיל ביה תרי מינייהו ופלוג - והלכו שני 64
 שותפים מתוך השלושה וחלקו בגורל בבית דין את השותפות 65
 בשלושה חלקים שוים, בלי ידיעת השותף השלישי, הכי נמי 66
 דבְּמִלָּה מְחֻלָּקת - האם גם בזה נאמר שכשיבוא השותף השלישי 67
 וירצה לבטל את החלוקה יוכל לבטלה, וזה ודאי אינו, כי מכיון 68
 שחלקו בבית דין חלוקתם חלוקה, ואפילו שני שותפין יכול אחד 69
 מהם לחלוק בלי ידיעת חבריו, אם חלק בבית דין. 70
 תיחך רב נחמן לרבא: הכי הִשְׁתָּא - וכי כך נראה בעיניך עתה 71
 שיש לומר כן, כיצד תרצה להשוות את שני המקרים, הרי הִתָּם 72
 - בשנים שחלקו בלי ידיעת השותף השלישי, נחיתי אדעתא דבי 73
 תלתא מעיקרא - ירדו החולקים כבר מתחילה על דעת לחלק 74
 לשלושה חלקים כמנין השותפים, ולא הפסיד השלישי כלום, 75
 שהרי אף אם היה כאן היה חולק בגורל שעשו, אבל הִתָּא - 76
 באחים שחלקו והגיע להם אח ממדינת הים, לא נחיתי אדעתא דבי 77
 תלתא מעיקרא - לא ירדו לחלוק את הירושה לשלושה חלקים, 78
 ונמצא שהחלוקה היתה בטעות מפני שכל אחד נטל יותר מכפי 79
 חלקו, ועל כן סבר רב שהחלוקה מתבטלת. 80
 רב פפא מקשה על שמואל מדבריו במקום אחר: אמר ליה רב פפא 81
 לאביי, לשמואל דאמר בשני אחים שחלקו ירושה ובא להם אח 82
 נוסף, שְּמַצִּין - חלוקתם קיימת, וכל אחד נטל מחלקו ונותן 83
 לאח השלישי, למימרא - האם בא הדבר לומר דקם דיןא - 84
 שאמנם חלק מהחלוקה הקודמת בטלה, אך מכל מקום לגבי 85
 השאר אומרים שנשאר ועומד הדין ואינו מתבטל, משום שכל 86
 הנוטל דבר שראוי לו ליטול אלא שאינו נוטלו בשיעור הראוי לו 87
 מועילה תפסתו, כיצד ניתן לומר כן בדעת שמואל, והא רב 88
 ושמואל דאמרי תרוניהו שאדם האומר לחבירו 'בזו חטים [שהוא 89
 שלושים סאים], בשלשים סלעים אני מוכר לך', והתחיל למשוך 90
 את הסאים, ורוצה אחד מהם לחזור, הדין הוא שיכול לחזור בו 91
 אפילו שכבר משך עשרים ותשע סאים ואוחז הוא בַּפָּאָה 92
 האחרונה, והטעם כי כל הכור נחשב כמכירה אחת, וכל שלא 93
 משך את כולו לא נגמרה המשיכה. אבל אם אמר לו 'בזו 94
 בשלשים סלעים, פאָה כְּמִלָּה אני מוכר לך', לפי סוף דבריו יש כאן 95
 מכירה נפרדת לכל סאה וסאה, ולכן הדין שראשון ראשון - כל 96
 סאה וסאה שמשך חלוקה כְּמִלָּה, ואינם יכולים לחזור, ויש להקשות 97
 מהירשא שכתוב שיכול לחזור בו, והרי מכיון שמגיע לו כור כפי 98
 מה שסיכמו בתחילה, ומשך רק עשרים ותשע סאים, נמצא 99
 שמשך מה שמגיע לו אלא שלא בשיעור הראוי לו, ומדוע אמר 100
 שמואל שיכול לחזור בו, הרי לפי דבריו בדין חלוקת אחים, היה 101
 צריך להיות הדין שקם דינא, היינו שלגבי מה שכבר משך אינו 102
 יכול לחזור בו עוד. 103

אמר ליה המוכר, קרקע זו שאני מוכר לך שאלו הן סימניה 1
 וגבולותיה, הוּא עֲשָׂרִין גְּרִיזֵי מִשְׁחֵה - עשרים סאים מידתה, ולפי 2
 האמת לא הוּא אֵלָּא הַמִּסְרָא - לא היתה אלא חמשה עשר 3
 סאים. אָתָּא - בא רב פפא לְמַמְיָה דְּאָבִי לברר את הדין. אָמַר ליה 4
 אבִי כְּרָתָה וְקָבִילָתָה - כיון שידעת שזה גודלה, הרי קיבלתה על 5
 דעת כן. שאלו רב פפא: וְהָתֵּן במשנתנו כגון היטר פְּחֹת 6
 מְשֻׁתָּת הדין הוא שְׁהִינְעוּ, אבל ביותר משתות כגון רבע או 7
 חמישית עַד שְׁתֵּית הדין שִׁנְגָה, ואם כן כאן שהטעות היא 8
 בשיעור רבע מכלל המכירה ודאי הדין שינכה. השיב לו אבִי: 9
 הדין שלמדנו במשנה, הֵנִי מִלִּי הִכָּא דְּלֵא קִים ליה בְּנֹה - זהו 10
 דווקא כשאין הלוקח מכיר את הקרקע, אֲבָל הִכָּא דְּקִים ליה בְּנֹה 11
 - באופן שמכיר את הקרקע ויודע שהיא חסירה, כָּבֵר וְקָבִיל, 12
 ואפילו אם חסרונה הוא יותר משתות. 13
 שאלו רב פפא: והא עֲשָׂרִין גְּרִיזֵי אָמַר לִי שהוא מוכר לי, ומסתבר 14
 שלא ידע בעצמו כמה הוא שיעור הקרקע, וכונתו היתה שישלים 15
 לי ממקום אחר, או שינכה לי מן המעות. אָמַר ליה אבִי, כוונת 16
 המוכר רק היתה לומר לך שבח קרקעו, הַעֲדִיפָא כְּעֲשָׂרִין - 17
 שחשובה היא ועושה פירות כמו שדה בשיעור עשרים סאים. 18
 הגמרא מביאה ברייתא לגבי אחין שחולקים ירושה ביניהם על 19
 ידי גורל: תְּנִינָא בברייתא, רַבִּי יוֹסִי אָמַר, הָאֲחִין שְּחֻלְקוּ את 20
 ירושה לחלקים שוים על מנת שיתילו לאחר מכן גורל ויטול כל 21
 אחד מה שיעלה בחלקו, כִּיּוֹן שְּעָלָה גּוֹרֵל לְאָחֵד מֵהֶן והוברר מה 22
 חלקו, כְּנֹה כּוֹלֵף. דהיינו זה שיעלה כבר חלקו בגורל וזה לגמרי 23
 ואינו יכול לחזור בו, ולגבי השאר, אם יש רק עוד אח אחד ודאי 24
 שוכה אף הוא לגמרי שהרי אין עוד למי לחלק. ואם יש עוד שני 25
 אחים וכו' בין שניהם בחלק שנשאר, לענין שחלק זה שייך להם 26
 יחד ואין האח הראשון יכול לחזור בו מהחלוקה, ומעתה רשאים 27
 הם לחלקו אף באופן אחר, ובכל זמן שירצו. 28
 מבררת הגמרא: מאי מְעָמָא - מה הטעם בזה ובאיזה קנין קנה 29
 האח הראשון שלא יוכל לחזור בו. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי 30
 אֶלְעָזָר, דין זה הרי הוא בתחלת חלוקת ארְצֵי יִשְׂרָאֵל, שכשבחלקו 31
 את הארץ לשבטים, חלקו על ידי גורל, שכך כתוב (במדבר כו נה) 32
 'אך בגורל יחלק את הארץ לשמות מוטות אֲבֹתָם יִנְחֹלוּ, ואם כן 33
 אפשר ללמוד מה תחלה חלקו כְּגֹרֵל, אַף כָּאֵן קוֹנִים הם כְּגֹרֵל, 34
 והגורל הוא מעשה הקנין. 35
 מבררת הגמרא: אי מה לְחֵן - בחלוקת ארץ ישראל, לא נגמרה 36
 החלוקה אלא גם כְּקָלְפִי, דהיינו גורל, וגם באורים ותומים, 37
 כמבואר להלן (קכב). שאלעזר עמד עם אורים ותומים, והיה 38
 שואל באורים ותומים איזה חלק יעלה לכל שבט, ואחר כך מעלה 39
 בגורל את השבטים ונחלתם. וממילא נאמר שאַף כָּאֵן בחלוקת 40
 האחים יצטרכו לחלק גם כְּקָלְפִי וגם באורים ותומים. משיבה 41
 הגמרא: אָמַר רב אִשִּׁי לעולם כאן קנה האח שעלה לו הגורל בקנין 42
 גורל, ומה שאין צריכים גם אורים ותומים, כיון שְּכִהְוָה הַבָּאָה 43
 דְּקָא צִיּוּתִי לְהֲדָדִי - כיון שהם מסכימים שלא להשאר עוד 44
 שותפים והם נשמעים זה לזה לחלוק בגורל, ודאי שאינם רוצים 45
 שיהיה עוד עיכוב בדבר, וְגַמְרֵי וְכִּנְגֵנוּ לְהֲדָדִי - הרי הם גומרים 46
 בדעתם ומקנים לכל אחד בלב שלם משעה שיעלה לו הגורל, 47
 ולכן אין צריך כאן גם אורים ותומים. 48
 הגמרא דנה בשני אחים שחלקו ירושת אביהם, ובא להם אח 49
 ממדינת הים, ותובע חלקו בירושה: אִיתָמַר, שְׁנֵי אֲחִין שְּחֻלְקוּ 50
 קרקעות שנפלו להם מירושת אביהם, ולאחר שחלקו בָּא לְחֵן אַח 51
 נוסף מְּדִינַת הַיָּם, ותובע את חלקו בירושה. נחלקו בזה רב 52

52 קרקע בפרעון החוב.
 53 הגמרא מביאה את פסק ההלכה בסוגיות הללו: **אָמַר רַב פִּיפְא,**
 54 **הַלְבָּתָּא כְּכֹל הֵינִי שְׁמַעְתָּהּ** - ההלכה בכל אלו השמועות, כלומר
 55 בשני אחין שחלקו ובא אח נוסף ממדינת הים, או באופן שבא בעל
 56 חוב וגבה חלקו של אחד מהם, **שְׁמַעְתָּהּ** - יטול אחד מחלקו
 57 ויתנו לשני, והיינו שלגבי בא להם אח ממדינת הים הלכה
 58 כשמואל שלא בטלה מחלוקת אלא כל אחד יתן מחלקו לאח
 59 שהגיע, ולגבי בעל חוב, יקמץ האח השני מחלקו לתת לאחיו
 60 שנטל ממנו הבעל חוב. **אָמַר, כְּמִלְתָּא מְחֻלְקָתָא** - החלוקה
 61 בטלה, וחוזרים וחולקים בשוה וכדעתו של רב בשני המקרים.
 62 מסקנת הגמרא היא, **וְהַלְבָּתָּא כְּמִלְתָּא מְחֻלְקָתָא** כדעת אמיר.
 63 הגמרא דנה בבית דין ששמו נכסי יתומים בשביל למכרם לצורך
 64 מזון האשה והבנות, ונחלקו הדיינים בדעתם לגבי השווי של
 65 הנכסים, כיצד ידונו: **תְּנוּ רַבְּנֵי בְרֵייתָא, שְׁלִישָׁה דַּיִינִים,** שהם בית
 66 דין, **שְׁיָרֵדוּ לְשׁוּם נַכְסֵי יְתוּמִים,** כדי למכרם לצורך מזון האשה
 67 והבנות, ונחלקו הדיינים בשווי הקרקע, **דִּינֵי אָחֵד אֹמְרִים שִׁישׁ לְשׁוּם**
 68 **אֵת הַקְּרַקַּע כְּמֵנָה** - מאה דינרים, **וְשְׁנַיִם אֹמְרִים לְשׁוּם** את הקרקע
 69 **כְּמֵאָחֵד דַּיְנִים** שהם שני מנים. או להיפך, **אָחֵד אֹמְרִים כְּמֵאָחֵד,**
 70 **וְשְׁנַיִם אֹמְרִים כְּמֵנָה,** הדין הוא ש**כְּמִלְתָּא מְחֻלְקָתָא** - דברי היחיד
 71 שהוא המיעוט בטלים, משום שנאמר (שמות כג א) **אֶחָדִי רַבִּים**
 72 **לְהִטּוֹת**.
 73 מביאה הברייתא אופן נוסף: אם דין **אָחֵד אֹמְרִים לְשׁוּם** הקרקע
 74 **כְּמֵנָה** - מאה דינרים שהם עשרים וחמשה סלעים, **וְדִינֵי אָחֵד**
 75 **אֹמְרִים לְשׁוּמָה כְּשְׁרֵים סלעים** שהם שמונים דינרים, **וְדִינֵי אָחֵד**
 76 **אֹמְרִים לְשׁוּמָה כְּשְׁלִישִׁים סלעים** שהם מאה ועשרים דינרים, שלש
 77 דעות יש בדבר: א. לדעת תנא קמא **גְּדוּן כְּמֵנָה** - דנים את הקרקע
 78 בשווי מנה וכדעת הדיין הראשון. ב. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כְּרַבִּי צְדוֹק אֹמְרִים,**
 79 **גְּדוּן כְּתְּשָׁעִים דַּיְנִים,** שזו פשרה בין שתי הדיינים ששמו בשיעור
 80 הפחות, כי לפי הדיין הראשון שווי הקרקע מאה דינרים, ולפי
 81 הדיין השני שויה שמונים דינרים, והכריע רבי אליעזר ברבי צדוק
 82 שיש לשומה בתשעים. ג. **אָחֵרִים אֹמְרִים עוֹשִׁין שׁוּמָא בִּינְיָן** -
 83 מחשבים כמה יש בין הממעיט בשומא לבין המרבה בשומא,
 84 והיינו כמה יש בין האומר עשרים סלעים [שמונים דינרים], לבין
 85 האומר שלושים סלעים [מאה ועשרים דינרים], שזה יוצא עשרה
 86 סלעים שהם ארבעים דינרים, **וּמְשַׁלְּשִׁין** - מאותם ארבעים נוטלים
 87 שלישי, שהוא שלושה עשר דינרים ושלישי דינר, ומסייפים על
 88 שומתו של הממעט שאמר שמונים, ונמצא שתהיה שומת
 89 הקרקע תשעים ושלושה דינרים ושליש דינר.
 90 הגמרא מבארת את טעמי התנאים: **מָאן דְּאָמַר** - תנא קמא הסובר
 91 שגדון **כְּמֵנָה**, סובר שיש לקחת **מִלְתָּא מְחֻלְקָתָא** - דבר אמצעי,
 92 כלומר כפי דעת הדיין הראשון שאומר מנה, והיינו עשרים
 93 וחמשה סלעים, שהוא ממצע בין השיטות. וסברא יש בדבר,
 94 שהרי שני הדיינים הראשונים סוברים, שאינו שוה יותר ממנה,
 95 ודעת הדיין שאמר מאה ועשרים דינרים בטלה ברוב. ומאידך,
 96 שני הדיינים האחרונים סוברים שאינו שוה פחות ממנה, ודעת
 97 הדיין שאמר שמונים דינרים בטלה ברוב, ועל כן הולכים על פי
 98 שומת הדיין שאמר מנה.
 99 ממשיכה הגמרא לבאר: **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כְּרַבִּי צְדוֹק שׁוּמָא שְׁנָדוּן**
 100 **כְּתְּשָׁעִים דַּיְנִים,** טעמו משום **דְּקָא כְּבָר** - שהוא סובר, שבאמת
 101 **הָא אֲרֵצָא** - קרקע זו,

1 תירץ אבי רב פפא: **הָתָם** לגבי כור בשלושים יכול לחזור משום
 2 **שְׁעִבֵדוּ רַבְּנֵי מִלְתָּא דִּינְהָא לִיה לְמוֹכֵר וְיִנְהָא לִיה לְלוֹקָח** - חכמים
 3 תקנו דבר שיועיל גם למוכר וגם ללוקח, כיון שלפעמים המוכר
 4 רוצה לחזור מהמקח, כגון אם התייקרו החטים ויכול לקבל יותר
 5 ססף עבורם, ולפעמים הלוקח רוצה לחזור בו, כגון שהולו
 6 החטים. וממילא שניהם רוצים שתהיה להם אפשרות לחזור כל
 7 עוד לא נגמרה המשיכה של כל הכור. אבל כאן בקרקע כיון
 8 שרוצים הם לחלק את השותפות, ודאי שכל אחד רוצה שתחול
 9 החלוקה בהקדם ולא יהיו עוד שותפין, ועל כן סובר שמואל שעל
 10 החלק בירושה שלא נטל האח שבא ממדינת הים, קיימת החלוקה
 11 הראשונה.

12 למדנו לעיל (ק) שאחים שחלקו ובא להם אח ממדינת הים,
 13 נחלקו רב ושמואל אם בטלה חלוקתם. הגמרא כאן דנה באחים
 14 שחלקו והגיע בעל חוב שאביהם היה חייב לו חוב, וטרף מאחד
 15 את הקרקע, מי מפסיד: **אִיתְקַר, שְׁנֵי אַחִין שְׁחֻלְקוּ אֵת יְרוּשַׁת**
 16 **אֲבִיהֶם, וְכֹא בְּעַל חוֹב** שאביהם היה חייב לו כסף, ותובע קרקע
 17 שמשועבדת לו בחובו, **וְנִמְלַל חֻלְקוֹ שֶׁל אָחֵד מִהֶן** בפרעון חובו,
 18 ומחלקו של השני לא נטל כלום. יש בזה שלש דעות: א. **רַב אָמַר**
 19 **כְּמִלְתָּא מְחֻלְקָתָא** - בטלה החלוקה הקודמת, וחוזרים לחלק בשוה
 20 מהחלק שנשא. ב. **וְשְׁמוּאֵל אָמַר,** האח שנטלו ממנו את חלקו
 21 **יִתֵּר** - הפסיד, ואינו יכול לתבוע כלום מאחיו. ג. **וְרַב אִסִּי אָמַר,**
 22 האח שנטלו ממנו את חלקו **נִמְלַל** מאחיו רק **רְבִיעַ מִמָּה** שנשא
 23 אצל האח, ואותרו רביע נוטלו או **כְּקָרְקַע, וְרְבִיעַ כְּמַעוֹת** - או נוטל
 24 את אותו רביע במעות, כרצונו של הנותן.

25 הגמרא מבארת את טעמיהם של האמוראים. מבארת הגמרא: **רַב**
 26 **שְׁאֵמַר כְּמִלְתָּא מְחֻלְקָתָא,** טעמו כיון **דְּקָא כְּבָר הָאֲחִין שְׁחֻלְקוּ יְרוּשַׁת**
 27 **אֲבִיהֶם, וְיִרְשִׁין הֶן** - הרי הם נשארים כירשנים, כי רב סובר שיש
 28 ברידה, והיינו שהובר הדבר שהחלק שהגיע לכל אחד לאחר
 29 החלוקה, הוא החלק שהיה ראוי לו משעה ראשונה, והחלוקה לא
 30 ביטלה את דינם כירשנים מאביהם, ומיחמת כן אותם דין שהיה
 31 עליהם קודם שחלקו לפרוע חוב אביהם לא הסתלק מהם. ולכן
 32 החוב מוטל על שניהם בשוה, ואם נטל הבעל חוב את חלקו
 33 מאחד מהם, צריך השני לשלם לו את חלקו.

34 ממשיכה הגמרא לבאר: **וְשְׁמוּאֵל שְׁאֵמַר 'יִתֵּר' -** הפסיד, טעמו
 35 משום **דְּקָא כְּבָר הָאֲחִין שְׁחֻלְקוּ לְקִזְחוֹת הוּוּ** - הרי הם כמו שכל
 36 אחד מכר את חלק חבירו, בתמורה שחבירו ימכור לו את חלקו,
 37 וזה משום שמואל סובר שאין ברידה, ולא אומרים שהובר
 38 שהחלק שהגיע אליו הוא החלק שכבר מתחילה היה שלו,
 39 וממילא כל אחד כאילו קנה את חלקו תמורת החלק שאחיו
 40 קיבל, וכל אחד **כְּלוֹקָחָא שְׁלֵא כְּפִתְרוּת דְּמִי** - נחשב כמו שקנה בלי
 41 שהמוכר קיבל עליו אחריות לשלם לו אם יגבו ממנו את הקרקע,
 42 והיינו שהאחים אינם אחראים לשלם אחד לשני אם יגבו מאחד
 43 מהם את הקרקע, ולכן הפסיד את חלקו.

44 ממשיכה הגמרא לבאר: **וְרַב אִסִּי** שאומר שנטל רק רבע מקרקע
 45 של אחיו, או את שויה, טעמו הוא כיון ש**כְּסִפְקָא לִיה אִי** אחים
 46 שחלקו **יִרְשִׁין הוּוּ,** וצריך לשלם לו חצי מהקרקע שלו, כרב, **אִי**
 47 **לְקִזְחוֹת הוּוּ** וכלוקח שלא באחריות, ואינו צריך לשלם לו כלום,
 48 וכשמואל. **הַלְבָּתָּא** - לכן משום שיש ספק, וממון המוטל בספק
 49 חולקים, הדין הוא ש**נִמְלַל** מאחיו **רְבִיעַ** מחלקו **כְּקָרְקַע, וְרְבִיעַ** - או
 50 שיקבל את הרבע **כְּמַעוֹת,** משום שאומר לו אחיו אילו היה הבעל
 51 חוב בא לגבות ממני הייתי מסלקו במעות, ועל כן אינו מחויב לתת

בערב יום הכיפורים העבודה היא חרטה על העבר, ביום הכיפורים - קבלה על

להבא

היום יום ט תשרי

1 ופשינו: התם — גבי מקח וממכר, עבד רבנן מילתא כו'. כלומר, לכך תקנו ואמרו חכמים
2 שיכול לחזור עד שימשוך כל מקחו — דבתר דעת הלוקח המוכר אולי רבנן, והכי ניתא
3 לתרויהו; ניתא ליה ללוקח שיכולו שניהו לחזור עד גמר משיכת כל המקח, שאם חזול
4 — יוכל הלוקח לחזור, וגם ניתא ליה למוכר, שאם תוקר בתוך כך — יחזור בו. הלכך,
5 אע"פ כן מכר מוכר וקנה לוקח, שיחזור בהו
6 אפילו בסאה אחרונה. ובסיפא דמילתיה
7 דקאמר: ראשון ראשון קנה — היינו לפי שכל
8 סאה וסאה משמשכו נגמרה סחורתו. אבל גבי
9 חלוקת קרקע — ודאי ניתא להו להפטר מהו זה
10 מזה, ויזכה כל אחד ואחד בחלקו ויטרח בו,
11 דקדיה דבי שותפי לא חממא ולא קרייא,
12 ותלכך התם גם דינא. הכי נ"סינן: האחין מחלוקי
13 — ובשני אחין מיירי, ומיהו הוא הדין לשלשה.
14 ובא בעל חוב — דאבהוהו. במלה מחלוקת —
15 אותה חלוקה בטלה. וחזרין וחולקין בשהו מן
16 הגשאר. ויתר — הפסיד, ואינו חוזר על אחיו
17 כלה. ורב אבי אביר — לא בטלה מחלוקת ליטול
18 מחצה מחלק אחיו כרב. וגם לא יתר כשמואל
19 לגמרי, אלא נוטל רביע קרקע משדה אחיו,
20 והדיני חצי חציו, או רביע יתן לו אחיו מעות.
21 דמצי אמר ליה. אנא הוי מסליקא ליה לבעל
22 חוב בוזי, שחרי לא נתחייב לו אבי כי אם זוהי,
23 ולידך נמי זמזו משלימנא. וטעמא מפרש
24 לקמיה, דמספקא ליה אי רביע אי כשמואל,
25 וממון המוטל בספק חולקין. ורביע במעות —
26 כמו: או רביע מעות. וכדתנן במסכת יבמות (ג'
27 א) בפרק "רבן גמליאל": ועשה מאמר נתן גט
28 ובעל, ואמרינן: או או קתני. והכי פירושו: יחזיר
29 לו רביע חלק, או קרקע או מעות. וירשין הווי —
30 תורת יורשין יש עליהם, לפרוע בין כולן חובת
31 אביהו, ומשום חלוקה לא אסתלוק מרקעי
32 דידהו מבעל חוב דאבהוהו. דסבירא ליה לרב:
33 יש ברייה — הובר הדבר שזכה כל אחד בחלק הראוי לו, ונמצא דלא לקחו כל מזה כלום. והוא הדין לענין חזרה ביובל, דיכא לאמא דאמר האחין שחלקו לקוחות הן, ומחזירין זה
34 לזה ביובל — לרב אין מחזירין. וכיון דירושין הווי — הלכך מחצית חלקו יחזיר לו. בלקוחות דמו — דאין ברייה. ונמצא שכל אחד נטל חלק אחיו. ומאילו החליפו זה בחלקו של זה
35 דמי, והיינו לקוחות. וכיון דלקוחות נניחו — הא ודאי כלוקח שלא באחריות דמו, כאילו אמרו זה לזה. איני מקבל אחריות חלקך עלי דמי, דמסתמא לא מקבלי. דאף על גב דגבי מוכר
36 קרקע לחבירו קיימא לן: אחריות טעות סופר הוא, אם לא פירש בשטר המכירה — הני מילי היכא דובין קרקע מחבירי, דלא שדי איניש זווי בכדי. אבל לגבי ירושת אחין, דכל אחד
37 נוטל חלקו, בהאי הנאה דאיתו לא מקבל אחריות על של חבירו — גמר ומקנה ליה לחבירו חלקו לגמרי, שלא יקבל חבירו אחריותו עליו, ולא תשתעבד לו שדהו. כי היכי דידיה
38 לא משעבדא לחבירו. מספקא ליה — אי כירושין דמו, וחיבי להחזיר מחצית חלקו כרב. דעל שניהם לפרוע חובת אביהו. או כלקוחות דמו, ואינו חייב כלום. הלכך פירע רביע
39 אחיו מן השדה הגשאר לו, דממון המוטל בספק חולקין. או רביע מעות יחזיר לו, דאמר ליה: אנא הווי לי זוהי, והווי מסליקא ליה בוזי, ובשביל עניותך לך אפסיד נחלתי. לשון
40 אחר פירש רבינו זקני בבבא קמא בפרק ראשון: ורביע במעות ממש — לרב רביע בקרקע, והיינו כל חלקו, בין קרקע ומעות. ומספקא ליה אי כירושין דמו, וחיבי להחזיר מחצית
41 חלקו בקרקע, ולא יוכל לסלקו במעות. או כלקוחות דמו, ומיהו, כלוקח באחריות דמי, וחיבי להחזיר לו מחצית מה שאבד, אבל במעות יכול לסלקו. הלכך, יחזיר רביע קרקע
42 כירושין, ורביע במעות כמוכר באחריות. ותפס לשון ראשון, כך פירש רבינו. וכן הוא. שאין ממש בהאי לשון אחרון, דכל היכא דפליגי בגמרא תלתא תנאי או תלתא אמוראי כי
43 האי גוונא, שהאחד ספק לו הלכה כדברי מי מן השנים, הרי הוא רגיל לתפוס כדברי שניהם, במקצת סבירא ליה כי האי ובמקצת סבירא ליה כאיך. אבל הבא, כיון דמחייב ליה
44 רב אסי להחזיר כל חלקו כרב, בין קרקע ומעות — אם כן במאי קאי כשמואל? הא רב ושמואל לא פליגי בהכי אם יסלקו בקרקע או במעות, אלא אם יחזיר לו חלקו אם לא
45 בכל הני שבעתא ממצצין — בשני אחין שחלקו ובא לן אח, ובאחין שחלקו ובא בעל חוב נוטל חלקו של אחד מהן — שיקמיין מחלקו ויתן ליה חצי השדה. כרב, דכירושין דמו.
46 ומיהו, לא בטלה מחלוקת לחזור ולחלקו בגורל, אלא בלא גורל, ויתן לו חצי השדה מאיזה צד שירצה. ובלבד שיהא שוח חציה. ותלכתא במלה מחלוקת — היכא דחלקו
47 שנים לשני חלקים ואחר כך בא לן אח ממדינת הים, או חלקו ובא בעל חוב נוטל חלקו של אחד מהם. אי נמי, אי טעו בחלוקה לחלוק ביניהו שדה שגול אביהו, ונמצא יוצאה
48 מתחת יד אחד מהן, ונמצא שמתחלה נטל האחד יותר מחבירו — דחזרין וחולקין בשהו, דמציא לבעל חוב שנטל חלקו של אחד מהן דחזרין וחולקין בשהו. והוא הדין אם נטל
49 חצי חלקו, שצריך להפיל גרלות על הכל. דלא פליג רב בנטל בעל חוב חלקו של אחד מהם בין כולו לחציו. ושמייעין נמי מהבא דהאחין שחלקו כירושין דמו, ולא כלקוחות.
50 ולשהו שירדו לישום — נכסי יתומין, למון האשה והבנות. ואין שומת בית דין בפחות משלשה. אחד אומר במנה — דהיינו מאה זוזי, ושנים אומרים במנאיתם. או אחד אומר במנאיתם,
51 ושנים אומרים במנה. כפל יחיד במציעו — כלומר, בטלו דברי היחיד מפני שהוא המעט. ובתמי (שמות כג.) "אחרי רבים להטות". אחד אומר במנה — דהיינו עשרים וחמשה
52 סלעים. ואחד אומר בעשרים סלעים — דהיינו חמשה סלעים פחות. ואחד אומר בשלשים — דהיינו חמשה סלעים יותר. תידון במנה — טעמא דכולהו מפרש ואזיל לקמיה בעשרים
53 — היינו שמונים דינר. כשלשים — הם מאה ועשרים דינר. בתשעים דינר — מן החמש סלעים שיש בין שנים הפחותין לוקחין חציו, והיינו עשרה דינרים, ומוסיפין על של שמונים.
54 עושין שומא ביניהו ומשלשין — כלומר, חושבין במנה חלוקים, והיינו ארבעים דינר שיש בשלשים יותר מאותו שאמר בעשרים, ומאותו ארבעים תידון בשלש — דהיינו שלשה
55 עשר דינר ושליש דינר על שמונים. וטעמא מפרש לקמיה. מילתא מציעתא — דבר השהו הכרע בין שניהם, הוסיף חמשה על הממעיט ופחות חמשה מן המרבה. ובדין הוא דחידון
56 כוותיה במנה, דהא תרויהו של שלשים ושל מנה מרודו דשהו מנה. ונראה בעיני דהוא הדין אם אמר בעשרים ושמונה סלעים, דלא הוי מציעתא כל כך.

תשעים

דמתורת מנה לא מפקי ליה — וליכא למימר דנילו בתר בתראי, דלא גרעי ממנה. דיש לתפוס דבמועט, כדפריש הקונטרס.

מסתייה דקא טפינא וכולי האי? אחראי — שכן הסדר, דשנים הפוחתים מדברים תהלה.

אדרבה האי ארעא מאה ותליסר ותלתא שויא — תימא לרבינו יצחק: הדשתא, אי לא הוי אלא תרי, דחד אמר מנה וחד אמר שלשים — הוה אמנינא דמאה ועשרה שויא, דכן האמת נראה לכולי עלמא. הדשתא דאיתיה להאי דפחות מכולהו — אמר תלתא, ותלתא הוי טפי

הדרן עלך בית כור

תְּשַׁעִין שָׁוֶה, וְהָיָה דִקְאָמֵר עֲשָׂרִים - דְקָא מְעֵי עֲשָׂרָה לְאַחֲרֵיהּ, וְהָיָה דִקְאָא אָמֵר מְנָה - קָא מְעֵי עֲשָׂרָה לְקַמְיָה. - אֲדַרְבָּה, הָאִי אֲרַעָא מְאָה וְעֲשָׂרָה שְׁוִיָא, וְהָיָה דִקְאָמֵר מְנָה - קָא מְעֵי עֲשָׂרָה לְאַחֲרֵיהּ, וְהָיָה דִקְאָמֵר שְׁלִשִׁים - קָא מְעֵי עֲשָׂרָה לְקַמְיָה - נְקוּט מִיְהִת תְּרֵי קַמְיָא בְיָדֵךְ, דְמַתוֹרֵת מְנָה לָא מִפְקֵי לֵיהּ.

7 "אחרים אומרים: עושין שומא ביניהן ומשלישין", קא סברי: האי ארעא ותלתא ותלתא שוויא; האי דקא אמר עשרים - קא טעי תליסר ותלתא לאחוריה, והאי דקאמר מנה - קא טעי תליסר ותלתא לקמיה, ובדין הוא דלימא טפי, והאי דלא קאמר - סבר: מיסתאי דקא מטפינא פולי האי אחראי. - אדרבה, הא ארעא מאה ותלתא שוויא, האי דקאמר מנה - קא טעי תליסר ותלתא לקמיה, ובדין הוא דקאמר טפי, סבר: מיסתאי דקא מטפינא פולי האי אחראי - נקוט מיהת תרי קמאי בידך, דמתורת מאה לא מפקי ליה. **8 שומא דאחרים לא דעינן, הלקתא עבדינן פותיהו? תנו דיני גולה: עושין שומא ביניהן ומשלישין. אמר רב הונא: הלקתא פדיני גולה. אמר רב אשי: מעמא דדיני גולה לא דעינן, הלקתא עבדינן פותיהו? משנה האומר לחבירו "חצי שדה אני מוכר לך" - משמנין ביניהן, ונוטל חצי שדהו. "חציה בדרום אני מוכר לך" - משמנין ביניהן ונוטל חציה בדרום. והוא מקבל עליו מקום הגדר, חריץ וכן חריץ, וכמה הוא חריץ? ששה טפחים, וכן חריץ - שלשה. **9 גמרא אמר רבי חיאי בר אבא אמר רבי יוחנן: לוקח נוטל פחוש שבו. אמר ליה רבי חיאי בר אבא לרבי יוחנן: והא אגן 'משמנין ביניהן' תגן - אמר ליה: אדאכלת בפנייתא בכבל - תרגימא מסיפא, דקתני סיפא: "חציה בדרום אני מוכר לך" - משמנין ביניהן ונוטל חציה בדרום, ואמאי משמנין ביניהן? והא "חציה בדרום" אמר ליה אלא לדמי, הכא נמי לדמי. **10 "מקבל עליו מקום גדר" כו'. תאנא: חריץ מכתוין, וכן חריץ מכתוין, וזהו זה אחריו גדר, כו'******

תשעים — דינר שויא, דהיינו עשרים ושנים סלעים חוצי. וכל אחד טועה מעט, זה שאומר עשרים — מזולל שתי סלעים ומחצה משוין, וזה שאומר מנה — מעלה בדמים שתי סלעים ומחצה. דנחא ליה למימר שניהן טועין קצת, זה למעלה וזה למטה, ונאמר דשוח תשעים, דהיינו עשרים ושנים סלעים ומחצה. הדשתא אולתין בתר דברי שנים הפוחתים, ותפשת מועט תפשת, ולא נלך אחרי מי שאומר מנה, ונימא דהוה לבדו ועמד על אמיתות דבר מכל וכל והשאר טע. לאחוריה — ששוח עשרה יותר, והניח עשרה אחרי, שהיה לו לתפוס בחשבונו. לקמיה — שלקח עשרה לפניו. כלומר, יותר מן הראוי הוסיף, ולקח מחשבון שלפניו העתיד לבא, שלא היה ראוי לתפוס. **מאה ועשרה שויא** — הוה ליה למימר תידון במאה ועשרה, דנמי חיות דאולת בתר ראשון ושני, אבל השלישי טעה יותר מדיא: אדרבה, תפוס דברי השני והשלישי, אבל הראשון טעה יותר מדיא נקוט מיהת תרי קמאי בו' — כלומר, כיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי — יש לנו לילך אחרי שנים הפוחתים, דמתורת מנה לא מפקי ליה. כלומר, שלפי דבריהם יש לנו לומר שקרוב למנה שוה, אבל לא מנה בכלל. ולא אורי תרי בתראי שאומרין יותר ממנה, דתפשת מרובה לא תפשת. והרי כולם מודים שקרוב למנה שוה — הלכך יתן תשעים. עושין שומא בו' — כדפרישית לעיל. ותנא קמא סבירא ליה דאיכא למימר דלא טעי איניש כלל, והלכך אמצעי תפוס, והשאר שמת טעו. ורבי אלעזר ברבי צדוק סבר: טעי איניש בעשרה לולול או בעשרה לוקחיה. ואחרים סברי: טעי איניש בשלשה עשר ושליש. דבבר ששוה יותר משמונים. ובדין הוא דלימא — דשויא טפי, ומנה וששה דינר, דהיינו שלשה עשר ושליש יתר על שווי. והאי דלא אמר — היינו משום דדיו מה שמוסף על חבירו עשרים, שחבירו אומר שמונים והוא אומר מנה. ואף על פי שאין אנו יודעין איזה דברי ראשון —

אפילו הכי נושאין ונותנין דבבר, וכל אחד יודע מה בלבו של חבירו, ולאחר שנשאו ותנו דבבר תוקעין את לבם לומר הנראה בעיניהם, וכיון שידע שחבירו רוצה לומר שמונים — ירא הוא לומר יותר ממנה. **אדרבה הא ארעא בו'** — הך סוגיא כי ההיא דלעיל מפרשא כולה. מעמא דאחרים לא יעינן — ולא מסתבר טעמיהו, הלקתא עבדינן פותיהו בתמייה אלא הלקתא עבדינן כתנא קמא, דאמר: תידון במנה. הכי נרשינן: תנו דיני גולה עושין שומא בו' — סתם ברייתא שובין באחרים, והכי גרסינן לה בפירוש רבי תנאל. דיני גולה — שמואל וקרא. הלקתא כדיני גולה — דהיינו נמי הלקתא באחרים. ודלמא חדא מכלל דחבירתה איתמר, ומשום דמילתא דפשיטא היא, דהיינו הך — לא חש הגמרא להקשות ולממיה ויהא אמרה רב הונא חדא ומנא, אלא היכא דלא דמו אחריו הוה תרתו מילי שפיר, שיש ענינו לשונות בין זה לזה וטעמיהו שוין — הנתן אורחיה דגמרא לפירושי. **כן נראה בעיני משנה** משמנין ביניהם — מפרש בגמרא. משמנין ביניהן ונוטל חציה בדרום — כולה מפרשא בגמרא. ומקבל עליו — מוכר לתת מחציה שדהו מקום הגדר, לגדור זה הלוקח חצי שדהו מכל צד, מפני החיות שלא יכנסו לתוכו. דסתם מוכר חצי שדה — מוכר לו כל צרכי שדה. אבל היכא דמכר לו שדה שלם — הנתן מילתא דפשיטא היא שמכר לו את כולה, ומה יוסף ליתן לו יותר חריץ = *פשי"ר בלעז. וכן חריץ — חריץ קטן שבין הגדר לחריץ הגדול. **ששה טפחים** — רחבו, באורך כל השדה. ובגמרא מפרש למה לי כל הני. **גמרא** לוקח נוטל פחוש — יד הלוקח על התחתונה, לפיכך נותן המוכר ללוקח המקום הגרוע שבאותו שדה. דדלמא דמי חצי השדה אמר לו, לפיכך נוטל מן הכחוש יותר מן החצי כד דמי חצי השדה, כדמפרש לקמיה. היינו רווחא דמוכר, דרוצה אדם בקב עדידת יותר משני בקבן וזבירת. והא דקתני משמנין — היינו כדמפרש בכבורות בפיר' הלוקח עובר פרתו, דקתני: שיהי חריץ שלא יכירו וילדו שני זכרים בו. רבי עקיבא אומר: משמנין ביניהן, ומפרש רבי יוחנן בגמרא: וכן נוטל פחוש. וכל כי הך סוגיא איתא התם, ומפרש: מאי משמנין — שומן יאה ביניהן. ואי מיייתי כהן ראיא — שקיל. הכא נמי — שומן יאה ביניהן, ומה ששוח חצי השדה היפה יותר מן החצי הכחוש — יאה ביניהן, ויוסיף לו מוכר ללוקח מן הקרקע הרבה, עד שיהא שוה כחלק היפה שעיכב המוכר לעצמו. כדמפרש לקמיה. ומיהו, לגמרי לא יפסיך הלוקח השומן כי התם. דהתם — שמת הכחוש של כהן הוא, הלכך כיון דלא מצי מיייתי ראיא — מסידי. אבל הכא — דאי מכר לו כל חצי שדהו, והדבר ידוע דכל החצי מוכר, ומן הדין היה לו ליתול חצי היפה וחצי הכחוש, אלא משום דמצי אמר ליה: דמי חצי השדה השרה מכתוין לך, כדלקמן — הלכך ידו על התחתונה, ליתול מן הכחוש בשוה חצי השדה. והאגן משמנין ביניהן תנו — דמשמע: יד שניהן שוה ליתול זה. כשומא שנטול זה זה היפה ומן הכחוש. דכי חרדי פלגי בנותן חריץ, והכי נמי מוכר בשבורות, דהכי משמע ליה "משמנין" לרבי חיאי בר אבא — דכי חרדי פלגי בנותן חריץ. דאמר ליה רבי חיאי בר אבא לרבי יוחנן: והא חריץ יוחנן תגן? ואמר ליה נמי רבי יוחנן: אדאכלת בפנייתא בכבל תרגימא מסיפא, דקתני: מת אחד מן המוציא מחבירו עליו הראיה, ואי סלקא דעתך "משמנין ביניהן" דכי חרדי פלגי — הכא נמי לפלוג כי חרדי אלא מאי משמנין בו'. **אדאכלת בפנייתא** — תמירוס בבבל, שהיית מעוין עעמן ולא היית עוסק בתורה. ומקנתו היה. **תרגימא** — לירשא מסיפא. **אמאי משמנין ביניהן** — כלומר, אם כדברך כן הוא. דחצי שדה אני מוכר לך ממש הוא — למה משמנין? ימתוין קו המדה, ויטול הלוקח חציה בדרום הן כחוש הן יפה, שהרי כן פירש לו חציה בדרום אלא מדתני אפילו בספיא משמנין — שמע מינה דהאי דקתני משמנין — דמי הוא, וכדפרישנא לעיל. כלומר, מה ששוח חצי שדה זו ומכרתי לו מן הקרקע, באיה מקום שארצה אתן לך. מיהו, רישא דמתניתין שמין כל השדה, ואם עלו דמיה מאה דינר — נותן מוכר ללוקח מה ששוח מחשבו דיני במקום הכחוש בשדה זו, שיד הלוקח על התחתונה. והוה פירוש משמנין ביניהן ונוטל חצי שדהו — פירוש: כדמי חצי שדהו. אבל סיפא דמתניתין — אין שמין כל השדה, אלא חציה שבדרום, הן כחוש הן יפה. ומה ששוח חציה שבדרום — נותן המוכר ללוקח כנגד אותן הדמים באיה רוח שריצה. דהיינו בכחוש. ידי הלוקח על התחתונה, דדלמא זה שאמר "חציה שבדרום" — שמת חציה שבדרום קאמר, ולא חציה שבדרום ממש הוא שמכר לו. כן נראה בעיני, וכן פירש רבינו תנאל.

בדי

בדי

56 הגמרא מביאה פסק הלכה במחלוקת זו: אָמַר רב הונא הַלְבָּחָה
 57 בַּאֲחֵרִים, שעושים שומא ביניהם, ומשלשין. מקשה רב אשי על פסק
 58 ההלכה של רב הונא: אָמַר רב אשי, מַעֲמָא דַּאֲחֵרִים לא ידעינן,
 59 הַלְבָּחָה עֲבָדִין בְּיִתְיָהוּ - אם איננו יודעים את טעם הדין של
 60 אחרים, כיצד נעשה הלכה כמותם. מביאה הגמרא ברייתא
 61 שפסקה גם כן כאחרים: תְּנֵי דִּינֵי גוֹלָה - שמואל וקראן שהם דיני
 62 גולה שנו ברייתא, הדין הוא שעושים שומא בְּיִתְיָהוּ וּמְשַׁלְּשִׁין,
 63 וכאחרים. אָמַר רב הונא הַלְבָּחָה בְּדֵינֵי גוֹלָה, שפסקו כאחרים.
 64 הגמרא מביאה שוב את קושייתו של רב אשי: אָמַר רב אשי, מַעֲמָא
 65 דִּינֵי גוֹלָה לא ידעינן, הַלְבָּחָה עֲבָדִין בְּיִתְיָהוּ.

משנה

66 משנתנו דנה במוכר חצי שדה לחבירו כיצד הם חולקים: אדם
 67 האומר לחבירו חצי שדה אני מוכר לך, ולא פירש איזה חצי, ויש
 68 בשדה חלקים יפים ושמינים וחלקים כחושים, הדין הוא שמשמנין
 69 בְּיִתְיָהוּ - יש לשניהם חלק בחלק הטוב של השדה, ונוטל הלוקח
 70 חצי שדהו של המוכר.
 71 ממשיך התנא, שהוא הדין אם אמר לו חצייה של הקרקע שנמצא
 72 בְּצַד דְרוֹם של השדה אני מוכר לך, מְשַׁמְנִין בְּיִתְיָהוּ, ונוטל הלוקח
 73 חצייה שבדרום.
 74 המשנה מביאה דין נוסף במוכר חצי שדה לחבירו, על מי מוטל
 75 להפסיד מחלוקת כדי לעשות בו גדר לשדה: והוא - המוכר מְקַבֵּל
 76 עָלָיו לתת ללוקח בנוסף לחצי השדה, גם את מקום הַגֵּדֵר סביב
 77 שדהו, וכן את המקום של הַתְּרִיץ - חפירה לאורך כל השדה, וְשָׁל
 78 הַגֵּן תְּרִיץ - חפירה קטנה נוספת בין החריץ לגדר, שהם נעשים
 79 לגדר מפני חיות. משום שהמוכר חצי שדה לחבירו מקבל עליו
 80 לתת לו כל צרכי השדה. וְכַפְּתָה הוא רוחבו של הַתְּרִיץ, שֵׁשֶׁה טְפָחִים,
 81 והרוחב של כֶּן תְּרִיץ הוא שֵׁשֶׁה טפחים.

גמרא

82 הגמרא מבארת את הדין משמנים ביניהם: אָמַר רבי חייה בר אבא
 83 אָמַר רבי יוחנן, מה ששנינו שהמוכר חצי שדה לחבירו, נוטל
 84 הלוקח חצי שדהו, הכוונה שהמוכר נוטל לעצמו את החלק הטוב
 85 שבשדה, והלוקח נוטל כְּחוֹשׁ שָׁבוּ - מקבל את החלק היותר גרוע
 86 בשדה לפי שווי של חצי השדה. אָמַר ליה רבי חייה בר אבא לרבי
 87 יוחנן, כיצד ניתן לפרש שאינם חולקים ממש בכל חלק
 88 בשדה, והא אָנִי מְשַׁמְנִין בְּיִתְיָהוּ תָנִן - והלא שנינו במשנתנו
 89 'משמנין ביניהן', משמעותו שכל אחד מקבל חצי בשומן של
 90 השדה, ואם כן מגיע גם ללוקח חלק בשדה הטוב כמו למוכר.
 91 אָמַר ליה רבי יוחנן לרבי חייה בר אבא, אַדְּאִבְלֵת פְּנִינִיתָא -
 92 כשאתה היית אוכל תמרים ועידנת את עצמך כְּכֶבֶל, תְּרִינִימָא -
 93 פירשנו את הרישא של המשנה מְסִיפָא של המשנה, דְּקָתַיִן מְסִיפָא,
 94 שאם אומר לו 'חצייה בְּדָרוֹם אני מוכר לך', הדין הוא גם שמשמנין
 95 בְּיִתְיָהוּ, וְהַלּוֹקֵחַ נוֹטֵל חֲצִייה בְּדָרוֹם, ואם כדברך שלשון 'חצי שדה
 96 אני מוכר' משמע שחולקים ממש חצי שדה ללוקח ולמוכר, אָמַי
 97 מְשַׁמְנִין בְּיִתְיָהוּ שביאורו לדברך שחולקים ביניהם החלק השמן
 98 והטוב שבשדה, והא 'חצייה בְּדָרוֹם אני מוכר לך' אָמַר ליה, וכאן
 99 הרי פירש ואמר שיקבל חצי שבדרום ולא בכל השדה, ואם כן
 100 יקבל חצי בדרום בין הוא יפה ובין הוא כחוש, כי זה מה שפירש
 101 לו, אָלֵא על כרחך אומרים שכונת המוכר כשאומר 'חצייה
 102 שבדרום' הוא לְחָמֵי - שכפי השווי של חצי השדה שבדרום, יקבל
 103 בכל מקום בשדה ואפילו במקום כחוש, ויקבל שטח יותר גדול עד
 104 שיהא שווה כחצי שבדרום, וממילא הָאָמַר נָמִי גם כאן ברישא
 105 כשמוכר לו חצי שדה סתם, אין כוונתו שחלק חצי ממש, אלא

1 תְּשַׁעֲוֵן שָׁוֶה - שווה תשעים, ותולים ששני הדיינים הראשונים
 2 שאמרו את השיעור הפחות טעו מעט, והאי דְּקָאָמַר ששעה עֲשָׂרִים
 3 סלעים, שהם רק שמונים דינרים, הוא משום דְּקָא מְעִי עֲשָׂרָה
 4 לַאֲחֻזְיָה - שטעה הפוחית מהשומא הנכונה עשרה דינרים שלא
 5 הכניסם בחשבוננו, והאי דְּקָא אָמַר מְנָה - מאה דינרים, הוא משום
 6 דְּקָא מְעִי עֲשָׂרָה לְקַמְיָה - שטעה בחשבוננו בשומת הקרקע בעשרה
 7 דינרים יותר מהשווי שלה.
 8 שואלת הגמרא: מדוע סובר רבי אליעזר ברבי צדוק שהשנים
 9 הראשונים הם אלו הקרובים לאמת, אַדְּרַבָּה - נאמר להיפך
 10 שהשנים האחרונים הם הקרובים לאמת, ובאמת האי אָרְעָא, מֵאָה
 11 וְעֲשָׂרָה דינרים שוּיָא, והאי דְּקָאָמַר מְנָה משום דְּקָא מְעִי עֲשָׂרָה
 12 לַאֲחֻזְיָה, והאי דְּקָאָמַר שְׁלֵשִׁים סלעים שהם מאה ועשרים דינרים,
 13 משום דְּקָא מְעִי עֲשָׂרָה לְקַמְיָה. משיבה הגמרא: מכיון שיש לומר
 14 בשתי אופנים, נְקוּט מִיַּת תְּרִי קַמְיָא בְּדָךְ, כלומר עדיף לומר
 15 שהשנים הראשונים הם אלו הקרובים לאמת, משום דְּמִתּוּרַת מְנָה
 16 לא מְסַפְּקֵי לִיה - שלפי דבריהם יש לנו לומר שאינה שווה יותר
 17 מְנָה, ולא נאמר שהדעות האחרונות הם הקרובות לאמת ואז
 18 יצא ששויה יותר מְנָה, והטעם כי כולם מודים שהקרקע שווה
 19 קרוב למנה, וחלקם מוסיפים ששוה אף יותר מְנָה, לכן יש לנו
 20 לתפוס את השיעור המועט שכולם מסכימים בו, ולומר תפסת
 21 מרובה לא תפסת, תפסת מועט תפסת.
 22 משיבה הגמרא לבאר את הטעם של אחרים. מבארת הגמרא:
 23 אַחֲרִים שאומרים שוּשִׁין שוּמָא בְּיִתְיָהוּ וּמְשַׁלְּשִׁין, ובגון כאן
 24 שההפרש הוא ארבעים דינרים מוסיפים שלשה עשרה ושליש על
 25 השמונים. טעמם משום דְּקָא סְבָרָה, דְּהָא אָרְעָא תְּשַׁעֲוֵן וְהַלְבָּחָה
 26 וְהַלְבָּחָה שוּיָא - שווה תשעים ושלושה דינרים ושליש דינר, והאי
 27 דְּקָא אָמַר דִּין אחד ששוה רק עֲשָׂרִים סלעים, שהם שמונים דינרים,
 28 משום דְּקָא מְעִי תְּלִיסָר וְהַלְבָּחָה לַאֲחֻזְיָה - שטעה בשלשה עשר
 29 ושליש שלא הכניסם בחשבוננו, והאי דְּקָאָמַר מְנָה שהוא מאה
 30 דינרים, גם כן קָא מְעִי תְּלִיסָר וְהַלְבָּחָה לְקַמְיָה - טעה בשומת
 31 הקרקע שלשה עשר ושליש יותר משווה, ולדעתו שומת הקרקע
 32 היא מאה וששה דינרים ושני שלישים, וְכִדִּין הוא דְּלִמָּא טַפִּי -
 33 ולעולם היה צריך לומר ששוה יותר ממאה, והאי דְּלֵא קָאָמַר כמו
 34 שחושב באמת, אלא אמר ששוה רק מנה, משום שסְבָר מִסְתָּא
 35 דְּקָא מְסִיפָא בּוֹלֵי הָאִי אַחֲבָרָא - די לי בכך שאני מוסיף כל כך
 36 הרבה מחברי, שהוא אומר שמונים, ואני מוסיף עליה עשרים,
 37 וירא אני להוסיף יותר מזה.
 38 שואלת הגמרא: מדוע העדיפו אחרים לומר ששנים הראשונים הם
 39 עיקר השומא, אַדְּרַבָּה - נאמר להיפך, שְׁהָא אָרְעָא, מֵאָה וְהַלְבָּחָה
 40 וְהַלְבָּחָה שוּיָא - שווה מאה ושלושה עשר דינרים ושליש דינר, והאי
 41 דְּקָאָמַר מְנָה, משום דְּקָא מְעִי תְּלִיסָר וְהַלְבָּחָה לַאֲחֻזְיָה - שטעה
 42 בשלשה עשר ושליש שלא הכניסם בחשבוננו, והאי דְּקָאָמַר שְׁלֵשִׁים
 43 שהם מאה ועשרים דינרים, משום דְּמְעִי תְּלִיסָר וְהַלְבָּחָה לְקַמְיָה -
 44 שטעה בשומת הקרקע והוסיף על השווי האמיתי שלוש עשר
 45 ושליש, וְכִדִּין הוא דְּקָאָמַר טַפִּי כפי דעתו האמיתית, ומה שלא
 46 אמר יותר, כיון שסְבָר מִסְתָּא דְּקָא מְסִיפָא בּוֹלֵי הָאִי אַחֲבָרָא -
 47 מספיק לי שאני מוסיף כל כך על דעתו של חברי, שהוא אומר
 48 מאה דינרים, ואני אומר יותר ממאה ועשרים. משיבה הגמרא:
 49 נְקוּט מִיַּת תְּרִי קַמְיָא בְּדָךְ - עדיף מכל מקום לנקוט בידינו
 50 שהשווי הוא בין שני הדיינים הראשונים, משום דְּמִתּוּרַת מֵאָה לא
 51 מְסַפְּקֵי לִיה - שלדעתם אינו שווה יותר ממאה דינרים, ולא בין
 52 הדעות האחרונות שנותנות לו יותר ממאה, והטעם כי כולם
 53 מודים שהיא שווה קרוב למנה, וחלקם מוסיפים ששוה יותר מְנָה,
 54 לכן יש לנו לתפוס את השיעור שכולם מסכימים בו, ולומר תפסת
 55 מרובה לא תפסת, תפסת מועט תפסת.

משנה

26 משנתנו מונה ארבעה דרגות קרובים החלוקים זה מזה בקירבתם,
 27 ולכך חלוקים הם בכוחם לרשת ולהוריש: יש קרובים שנוחלין -
 28 יורשים את קרוביהם שמתו, ומנחלין - ומורשים לקרובים אלו
 29 את נכסיהם כשהם מתים. ויש שנוחלין את קרוביהם שמתו, ולא
 30 מנחלין להם. ויש שמנחלין לקרוביהם ולא נוחלין אותם. ויש שאף
 31 שקרובים הם, לא נוחלין את קרוביהם, ולא מנחלין להם.
 32 מפרטת המשנה: ואלו הקרובים שנוחלין זה את זה ומנחלין זה לזה,
 33 האב את הבנים, וכן הבנים את האב, וכן האחין מן האב, אף שאינם
 34 אחים מן האם, כל זוג המזכרים כאן, נוחלין זה את זה ומנחלין זה
 35 לזה.
 36 האיש את אמו, בשמתה לאחר שמת בעלה או התגרשה. והאיש
 37 את אשתו, וכני אהיות - בני אהיותיו של אדם, כל זוג המזכרים
 38 כאן, נוחלין הראשונים שבזוג את השניים, אך ולא מנחלין לשניים
 39 את ירושתם.
 40 האשה את בניה, והאשה את בעלה, ואחי האב, כל זוג המזכרים
 41 כאן, מנחלין הראשונים שבזוג לשניים, אך ולא נוחלין את השניים.
 42 והאחין מן האם שאינם מאב אחד, לא נוחלין זה את זה, ולא
 43 מנחלין זה לזה.

גמרא

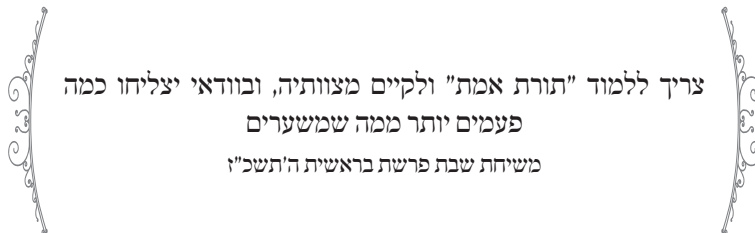
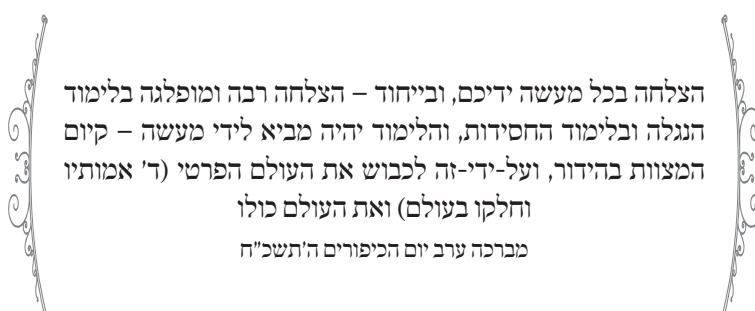
44 הגמרא מבארת מדוע נמנו הקרובים שבמשנה בסדר זה: שואלת
 45 הגמרא: מאי שנא - מדוע שונה משנתינו דקתני - ששנה התנא
 46 האב יורש את הבנים ברישא - בתחילה, ליתני - היה ראוי לשנות,
 47 הבנים יורשים את האב ברישא - בתחילה, ולאחר מכן האב את
 48 הבנים, ומשני טעמים, חדא - טעם אחד שכך ראוי לשנות, משום
 49 דאתחילי בפירענותא לא מתחילין - שלא מתחילים בפורענות,
 50 וירשת אב את בניו פורענות היא, שמת הבן בלא זרע אחריו, וכן
 51 שהאב ראה במיתת בנו, והיה ראוי להתחיל בדין שהבנים יורשים
 52 את האב, משום שזה שימות האב ויקברנו בנו ברכה היא,

1 והצורך שעושים אותם הוא כדי שלא תהא תיה קופצת על הגדר
 2 ונכנסת לשדה.
 3 שואלת הגמרא על דברי הברייתא: ולעבד - שיעשה רק חריץ,
 4 ולא לעבד מן חריץ, ועל ידי החריץ תהיה כבר רחוקה מהגדר
 5 ולא תוכל לקפוץ עליו. משיבה הגמרא: אידי דקווח - כיון שיש
 6 בתוך החריץ רוחב גדול, קיימא בניה וקפצה - נכנסת החיה
 7 לתוכו ונמשכת מעט לאחוריה, וקופצת על הגדר. שואלת
 8 הגמרא: ולעבד מן חריץ שהוא צר ואין החיה יכולה לקפוץ
 9 מתוכו, ולא לעבד חריץ. משיבה הגמרא: אידי דקמין - משום
 10 שהבן חריץ רוחבו צר, ממילא קיימא אשפתיה וקפצה - עומדת
 11 החיה על שפת החריץ, וקופצת מעל הגדר.
 12 מבררת הברייתא: וכמה רוחב קרקע יש בין החריץ לבין הגן חריץ.
 13 משיבה הברייתא: מפה.

הדרן עלך בית בור

פרק שמיני - יש נוחלין

14 נאמר בתורה בפרשת נחלות (במדבר כו ח"א), 'איש כי ימות ובן אין
 15 לו, והעברתם את נחלתו לבתו. ואם אין לו בת, ונתתם את נחלתו
 16 לאחיו. ואם אין לו אחים, ונתתם את נחלתו לאחי אביו. ואם אין
 17 אחים לאביו, ונתתם את נחלתו לשארו הקרב אליו ממשפחתו
 18 וירש אתה'. מבואר, שכשאדם מת קרוביו זוכים בנכסיו, ונקראת
 19 זכיה זו בשם נחלה, או ירושה.
 20 הפרק שלפנינו עוסק בדיני ירושה, מי הם הקרובים הראויים
 21 לרשת ולהוריש, מי מהם נחשב לקרוב יותר, וקודם לשאר
 22 קרובים בירושה, מהו חלקו של הבכור בירושה, יכולתו של
 23 המוריש להפקיע זכותו של יורש מהירושה, דין ירושה מחיים,
 24 יורשים גדולים ויורשים קטנים במה יש יתרון לאלו על אלו, ועוד
 25 מענייני ירושה.

1 י"ש נחלקו. ואלו נחלקו ומנחלין — איכא דוכתי דנקט ארסליק מניה, ואיכא ארפתח
2 ביה. ובמסכת נדרים (ג, ב) מפרש לה. האב את הכנים והכנים את האב —
3 תימה: "האב את הכנים" — היינו "כנים את האב", שאם האב נחל את בנו — אם כן
4 בנו מנחלין, ואם הוא מנחיל לבנו — אם כן בנו נחלו ואומר רבינו יצחק, דאיתר למידק
5 מניה: בניו ולא בנות. אף על גב דקתני לה
6 בהדיא בסמוך — מכל מקום תנא ליה הכא אנב
7 אורחיה, ולקמן נמי תניא למנות סדר נחלות. וכן
8 משמע בגמרא. דקאמר: הכנים את האב מנלך
9 אמר קרא "ובן אין לו", לא יש לו בן — מן קודם
10 לבת. משמע דמתניתין לאקדמו בן לבת
11 איצטריך. אבל מרישא דקתני: "האב את הכנים"
12 — ליכא למידק הכי דהאב מנחיל בניו ולא
13 בנות. דהא לא מייתר. ואם תאמר: דקתני "בני
14 אחיות", דייק בגמרא עלה: ולא בנות אחיות,
15 אף על גב דלא מייתר, ומתוך כך צריך לומר
16 דמתניתין איני יודע מי שנאה — לימא דבנים
17 לאו דוקא. אלא הוא דתיק בנות. ואותי שפיר
18 כרבי זכריה בן הקצב. אף על גב דתנא בגמרא
19 בני אחיות ולא בנות אחיות — [יש] לומר
20 דבדייתא פליגא אמתניתין, ויודע מי שנאה
21 ואומר רבינו יצחק: דקים ליה דבדייתא נשנית
22 על המשנה, לפיכך דייק מניה. ועוד אומר רבינו
23 יצחק: דכיון ד"בנים את האב" איתר למידק
24 בנים ולא בנות, אית לן למימר דכולהו "בנים"
25 דמתניתין דוקא — ולא בנות, לקודם.
26 ואחין מן האב — הקשה רבינו יצחק, אמאי
27 לא קתני: "אחי האב נחלקו ומנחלין"? שכן
28 בתובין נמי בפרשה ותיק: משום דאחי האב וכל
29 שאר אב נפקי מהנך: "האב את הכנים והכנים
30 את האב, והאחין מן האב". דכיון שזרע שהבנים קודמין, ואחרי הכנים האב, ואחרי האב
31 אחין — הרי אחי האב נפקי ממלל זה על ידי משמוש. דאם היה האב קיים — היה יורש,
32 ועכשיו שאינו קיים — הרי הוא יורש בקבר, להנחיל לבנו שהוא אחי אביו של מת.
33 ומשמוש שמעין מדתן בסמוך בני אחות, שמנחילה בקבר נכסי אחיה לבנה. ואם תאמר:
34 אם כן, "אחין מן האב" נמי לא ליתני, דשמעין ליה מיהאב את הכנים" על ידי משמוש
35 נחלה, שהאב יורש את בנו להנחיל לשאר בניו הקיימין, שזן אחי המת ויש לומר, דנקט
36 אנב דבעי למיתני: אחים מן האב מן נחלקין ולא מנחלין. דההוא איצטריך למיתני אף
37 על גב דתנא האשה אינה נחלת את בנה; סלקא דעתך אמינא: נדי דאינו יורש אחיו מן
38 האב מכא אמו, מכא אם הוא אמינא דיוורש, דכתיב "ונתתם את נחלתו לאחיו" לא שנא
39 מן האב ולא שנא מן האב. וכי תימא: דמכל מקום לא איצטריך למיתני, דשמעין מרישא
40 דקתני אחין מן האב דוקא, ולא אחין מן האב איצטריך, דההא אמינא אחין מן האב
41 לרבותא נקט, אף על פי שאין כל כך דואין כמו אחין מן האב. ואם תאמר: אם כן, אחי
42 האב נמי ליתני אנב אחי האב דסיפא ויש לומר: דאי הוי תני אחי האב — ותו לא היה
43 צריך למיתני אחי האב. דמכלל אחי האב שמעין להו. ועוד: דלא שייך למיתני אנב אחי
44 האב, דהיא גופה משנה דלא צריכה היא, כדדייקין בגמרא דהיינו בני אחות.
45 יכול

46 את בן אחותם ולא נחלקין. ואי נמי גרסינן "בני אחיות" — איכא לפרושי בבני אחיות, כלומר בני אחיותיו של אדם נחלקין אותו אבל לא מנחלין, דהוא אינו יורשן. והאשה את בניה
47 והאשה את בעלה כו' — בגמרא פריך דהיינו נמי דך בבא ד"נחלקין ולא מנחלין", דמהדיא שמעין לה, דהיינו דך. לא נחלקין ולא מנחלין — זה לזה, אלא קרובי אביו של זה ואביו
48 של זה יורשין אותו. וכל הנך קרובים דקתני שיוורש זה את זה — הני מילי כשאין קרוב למת יותר מזה. גם הנהו קרובים דקתני בהן: לא נחלקין ולא מנחלין, גזון קרובים שמוצד
49 האם — הני מילי שיש קרובים מצד האב היוורשין אותו, וקרובים לו יותר מקרובי האם, ואף על פי שגם אמו ממשפחת אביו. אבל אם אמו קרובה לו מצד משפחת אביו, ואין לו קרוב
50 מאביו שקרוב לו כמו אמו — או אהא יורשת את הבן, ואם אין האב בחיים — קרובי האב יורשין אותו, דהוי ליה משפחת אב, דמכא קורבת אביו באין ליוורשו. כגון ראובן שנשא סרח
51 בת אשר, וילדה לו נפתלי, ומת נפתלי בלא בנים — הרי ראובן אביו יורש. ואם אין לו אב — "ונתתם את נחלתו לאחיו" של נפתלי, ואם אין לו אחין — "ונתתם נחלתו לאחיו אביו",
52 דהיינו אשר, אביו אמו. ואם אין לו אחין לאביו, דאין אשר קיים — "ונתתם את נחלתו לקרוב אליו". נמצאת סרח, דהיינו בני אשר, או בנות אשר אין לו בנים דהיינו סרח, יורשת
53 את בנה. גמרא טאי שנא דתי — ברישא דמתניתין האב נחל את הבן ומנחילו; והלא בעת שנחל האב לבנו — נמצא שמת הבן בחי האב, ולא הניח הבן הוא זרע ליוורשו,
54 לפיכך אביו יורשו. וזו קללה היא כשאדם מת בלא בנים, וגם כשהאב רואה במיתת בנו. והיה לו לתנא דמתניתין לפתור: הבן נחל את האב, שזה ברכה שימות האב ויקברו בנו,
55 כדכתיב (בראשית מו) "ויסוף ישית ידו על עיניך" — הבטיחו שיקברו בנו.

1 כרי שלא תהא חיה קופצת — על הגדר, איצטריך חריץ וכן חריץ. ולעביד חריץ —
2 דהשתא נמי לא קפצה, שהחריץ מרחיקה מן הגדר. אידי דרווח — ששה טפחים, נכנסת
3 לתוכו, ונמשכת מעט לאחוריה וקופצת. קיימא אשפתיה — החיצונה. הכי גרסינן: כמה
4 בין חריץ לבן חריץ טפח — ומסקנא דבריייתא הוא.
5 הדרן עלך בית כור

6 משנה יש — קרובים שנחלקין את קרוביהם
7 כשמתים, וגם אם הם מתים — מנחלין
8 להם את ממונם, דהיינו ששניהם נחלקין זה את
9 זה. והאי דלא קתני "יש נחלקין זה את זה" —
10 היינו משום דבעי למיתני סיפא "נחלקין ולא
11 מנחלין", תנא נמי רישא "נחלקין ומנחלין". ויש
12 שנחלין — את קרוביהם, אבל אם ימותו הם —
13 אין מנחלין לאותן קרובים שהן מורשיהן.
14 מנחלין ולא נחלין — הם אותם דאמרו בזה
15 "נחלקין ולא מנחלין", מכלל דאיתר שאלו
16 נחלקין אותם ולא מנחלין להן — מיקרו
17 "מנחלין ולא נחלקין". ובגמרא מפרש למאי
18 איצטרכו הנך תרי בני, דהא חדא נפקא מכלל
19 חבירתה. האב — נחל את הכנים, וגם מנחיל
20 להם. ובגון שאין לאותו הכנים זרע — אז נחל
21 אותו האב, אבל אם יש להם בנים — הם קודמין
22 לזקנם, כדמפרש בגמרא. והכנים את האב —
23 נחלקין ומנחלין. והאחין מן האב — כגון ראובן
24 ויוסף בני יעקב, אף על פי שהן מלאה ומרחל —
25 יורשים זה את זה, כשבכל שזון אחין, ובגון שמת
26 יעקב אביהן, אבל אם עקב קיים — הוא קודם,
27 ובגון שאין להם בנים. ודוקא אחין מן האב,
28 דמשפחת אב קרויה משפחה, כדלפינן כו'.
29 האיש נחל את אמו — אבל לא מנחיל, שהרי

30 קרובי האב יורשין אותו, דמשפחת אם אינה קרויה משפחה. והאיש את אשתו — נחל
31 אותה, כדנפקא לן בגמרא. הכי גרסינן בסדר המשנה: ובני אחיות נחלקין ולא מנחלין —
32 דבן נחל את אחות אמו. שהרי הוא בא מכא האב, ואילו מתה ודרתו בחיי אמו —
33 יורשתה, וגם הוא יורש את אמו, נמצא שבאו לידו נכסי ודרתו. ולא מנחלין — דכשמת
34 הבן — אינו מנחיל לאחות אמו אלא לקרובי אביו, דמשפחת אם אינה קרויה משפחה.
35 ועוד, דאחות אמו היאך תירשנו? הלא היא באה מכא אחותה שהיא אמו של זה, ולא
36 האם יכולה ליוורשו, כדאמרן: האיש את אמו נחל ולא מנחיל, קל וחומר שהיא לא תירש
37 את בן אחותה. ובאחיות מן האב מיירי, אבל אחיות מן האם — אין נכדה בן אחותה יורש
38 אותה, דמשפחת אם הוא. לשון אחר: ובני אחות — בני אחותו של ראובן, כגון בני דינה
39 — נחלקין אותו, שהרי דינה יורשת את ראובן אחיה. ובניה באין מכחה. אבל לא מנחלין
40 לראובן — שהרי ראובן מכא אחותו דינה בא לירש אותה, והלא דינה עצמה אין יורשתה,
41 כדאמרן דהאם אינה נחלת את בנה, אלא קרובי בעלה של דינה יורשין את בניה,
42 דמשפחת אב יורשת ולא משפחת אם. וזה ראה בעיני, משום דקתני סיפא: האשה את
43 בנה והאשה את בעלה ואחיה האם — מנחלין ולא נחלקין, וכל הנך תלתא שמעין להו
44 מהנך תלת דרך בבא דנחלקין ולא מנחלין, כדאמרין בגמרא דהיינו דך, דקפריך בגמרא:
45 דאחי האם היינו דבני אחות. והלכך גרסינן "בני אחות", דהיינו נמי דאחי האם מנחלין
46 את בן אחותם ולא נחלקין. ואי נמי גרסינן "בני אחיות" — איכא לפרושי בבני אחיות, כלומר בני אחיותיו של אדם נחלקין אותו אבל לא מנחלין, דהוא אינו יורשן. והאשה את בניה
47 והאשה את בעלה כו' — בגמרא פריך דהיינו נמי דך בבא ד"נחלקין ולא מנחלין", דמהדיא שמעין לה, דהיינו דך. לא נחלקין ולא מנחלין — זה לזה, אלא קרובי אביו של זה ואביו
48 של זה יורשין אותו. וכל הנך קרובים דקתני שיוורש זה את זה — הני מילי כשאין קרוב למת יותר מזה. גם הנהו קרובים דקתני בהן: לא נחלקין ולא מנחלין, גזון קרובים שמוצד
49 האם — הני מילי שיש קרובים מצד האב היוורשין אותו, וקרובים לו יותר מקרובי האם, ואף על פי שגם אמו ממשפחת אביו. אבל אם אמו קרובה לו מצד משפחת אביו, ואין לו קרוב
50 מאביו שקרוב לו כמו אמו — או אהא יורשת את הבן, ואם אין האב בחיים — קרובי האב יורשין אותו, דהוי ליה משפחת אב, דמכא קורבת אביו באין ליוורשו. כגון ראובן שנשא סרח
51 בת אשר, וילדה לו נפתלי, ומת נפתלי בלא בנים — הרי ראובן אביו יורש. ואם אין לו אב — "ונתתם את נחלתו לאחיו" של נפתלי, ואם אין לו אחין — "ונתתם נחלתו לאחיו אביו",
52 דהיינו אשר, אביו אמו. ואם אין לו אחין לאביו, דאין אשר קיים — "ונתתם את נחלתו לקרוב אליו". נמצאת סרח, דהיינו בני אשר, או בנות אשר אין לו בנים דהיינו סרח, יורשת
53 את בנה. גמרא טאי שנא דתי — ברישא דמתניתין האב נחל את הבן ומנחילו; והלא בעת שנחל האב לבנו — נמצא שמת הבן בחי האב, ולא הניח הבן הוא זרע ליוורשו,
54 לפיכך אביו יורשו. וזו קללה היא כשאדם מת בלא בנים, וגם כשהאב רואה במיתת בנו. והיה לו לתנא דמתניתין לפתור: הבן נחל את האב, שזה ברכה שימות האב ויקברו בנו,
55 כדכתיב (בראשית מו) "ויסוף ישית ידו על עיניך" — הבטיחו שיקברו בנו.

יבול היא קודם לבן — פירש רבינו יצחק בן מרדכי: היא קודם לבן ולא אלא, בדמיסק בתר הכי: דאדרבה, מרבה אני את האח שכן קם תחת אחיו ליבום. ולא פריך השתא שיקדום אב לבן — דהא פשיטא ליה להאי תנא שאין להקדימו אלא לאחד מהן, או לאח או לבן, ולא לתרתייהו. דהא אי לאו נכתב "שארר" — לא היינו מקדימין אפילו לאחד, שהרי האב אינו קם תחת בנו לשום דבר, ולכן, השתא דכתב "שארר" — די אם נקדימו לאחד מהן, ובהו ב נושא ונתון איזה מהן קרוב יותר אח או בן, ונקדימו למרחק שבחן. ואין נראה פירושו ככלל, דכיון דאין סברא להקדימו אלא לאחד מהן — מה צריך לדרשא להקדום קרוב? מסברא יש לי אלא נקדימו לאח יותר מלבן, כדמיסקי: כלום יש יבום? האל במקום שאין בן ונראה לפרש, דהשתא קאמר: יבול יקדום אף לבן, מדכתב "שארר" להקדים אקדמוניה לכל הכתוב בפרשה — תלמוד לומר "הקרוב אליו" דקרוב קודם. ומה ראת דמוקמת "הקרוב" לבן, "שארר" להקדים לאח? אימא איפכא. **יבול** היא קודם לבן — ואם האב קודם לבן, לא יירשו בן ובת ואח לעולם, אם יקדום אבי המת לבנו ולבתו ולאחיו — יקדום

אחיו אבי אביו, דנחלה ממשמשת והולכת עד ראובן, כדנפקא ליה לקמן (טו, ב) ויש לומר: דאיכא לאוקומי לקרא דיורשין בן ובת ואח בן דגו, ובבן בנו של גר, כדי לקיים שירישנו אחי אביו. אי נמי, היכא דאיכא בן ובת או אח — לא נאמר ממשמשת והולכת, כיון דררש מקרא לקמן (קט, ב) שאין לך מעביר נחלה משבט לשבט אלא בת, והואיל ונבנה ובעלה יורשה. דאם בן — נמצא כל נחלות מעבירות משבט לשבט, דמשמשת נחלה עד יעקב אביו ומוריש לכל ישראל, כיון שהאבות קודמין לבן ולבת ולאח. רבינו שמשון בן אברהם. ואם תאמר: אחי אביו דכתב רחמנא, למה לי תיפוק לי מ'אין לר' — עיין עלי, דדרשינן מינה לקמן (קטו, א) דנחלה ממשמשת ובאה ותיריך רבינו יצחק בן מרדכי: דכתביה לאשמועינן דקראי שלא כסדרן כתיבי. דאי לא כתב אחי אביו — הוי אמינא דכסדרן כתיבי, ואחי המת קודמין לאב, אבל השתא דכתב אחי אביו — על כרחך לא נכתב "שארר" אלא להקדימו לאחיו, דלהקדימו לאחי האב — לא איצטרך. כדאמרין לקמן. וקשיא לרבינו יצחק. התינו למאן דאמר קראי לאו כסדרן כתיבי, אלא למאן דאמר כסדרן כתיבי, אמאי כתב אחי האב? ועוד קשיא לרבינו שמשון בן אברהם: דאפילו למאן דאמר שלא כסדרן כתיבי — לא איצטרך למכתב אחי האב. דאי לא כתב אחי אביו — הוי אמינא דהקדימו לאחיו, דבעינן אחר למאי כתיביה רחמנא? דאי לאשמועינן דהיכא דליכא בן ובת ואח שהוא יורש — פשיטא, אלא מאן לירת? אטו בר קשא דמתא לירת? כדאמרין לקמן (ק, ב). וליכא למימר: אי לאו דכתב אחי האב היה אמינא דאיצטרך "שארר" לאשמועינן שהאחין קודמין לאב, דאי לא היה כתב "שארר" הוי אמינא דאב קודם לאחיו. דאי היינו אומרם דאב קודם לאחיו — לא לכתוב רחמנא אל אב ולא אחי האב. ועוד, דכולה שמעתין אנו דוחקין למצוא פסוק מנא לן דאב קודם לאחיו, משום דמסברא אית לן למימר דאחיו קדמי. ואומר רבינו יצחק: דמיאן לר' לא היה שמעינן נחלה ממשמשת למעלה אלא למטה, כגון בן הבן ובת הבן ובת הבן. אף על גב דעלה אמר לקמן דנחלה הולכת וממשמשת עד ראובן, דהיינו למעלה, אחאי קרא דאחיו אביו סמיך. ואם תאמר: ואחך דכתב רחמנא למה לר' כיון דנחלה ממשמשת עד ראובן — יש האב בקבר להנחיל לבניו הנותרים ויש לומר: דאי לא כתב אחיו, הוי אמינא שהאב קודם לבת, דאית לן להקדימו אב לחד מהרן דכתיבי בהדיא בקרא.

שכן קם תחת אחי ליעדה ולשדה אחוזה — הוא הדין דבהו מצי למנוקט נמי: ולעבד עברי. **כלום** יש יבום אלא במקום שאין בן — אין לפרש דלא עדיף לענין יבום בן מאח, אלא כלומר, הן שוין לענין יבום, ואם בן — הכי נמי עדיף בן מאח, משום דקם תחת אביו ליעדה ולשדה אחוזה. דעל כרחך לבני גבי בת לא אפשר לפרש בן, דאמרין: מין דלענין יבום כי הדידי ניהו לענין נחלה נמי כי הדידי ניהו. כלומר, ותהא עדיפא בת מאח, שיקדום אב לאח ולא לבת. ואי לא עדיפא מאח לענין יבום — הכי עדיפא מאח לענין נחלה: אלא דאי מאחי טעמא: דכלום יש יבום אלא במקום שאין בת, דהיא עדיפא מאח, דבת מקימה שם, ואח אינו מקים שם אלא צריך לייבם.

כיון

אביו, ואם אין אחים לאביו — הקרוב אליו ממשפחתו וירש. ליבום — כדכתיב (דברים כה) "כי ישבו אחים יחדו ומת אחד מהם וכן אין לו" וגו'. אבל הבן אינו מייבם את אמו. ומשני: כלום יש יבום ב'ו' הא יש בן אין יבום — אלמא, אפילו לגבי יבום קם הבן תחת אביו טפי מאדו אביו, שהרי פוטר אותה ממנו.

ועוד בדכתיב ואיש כי ימות וכן אין לו וגו' — הא יש לו בן — בנו יורשו. וכי היכי דפרשת נחלות פתחה בירושת הבן לאביו — כך היה לו לתנא לפתוח. **הוא דאתחילי ב'ו'** — מסקנא דקשיא היא. **דאתיא ליה מדרשא** — שהאב נוחל את בנו. **דהניא ונתתם את נחלתו לשאריו הקרוב אליו זה האב** — של מת. ואשמעינן קרא שהאב פעמים שירש את בנו, ד"שארר" היינו אביו, כדכתיב (ויקרא יח) "שאר אביך הוא" כדלקמן. וכתיב נמי "כי אם לשאריו הקרוב אליו לאמו ולאביו" וגו'. **מלמד שהאב** — של מת, קודם לאחיו של מת. כגון, שאם מת ראובן בלא בנים — יעקב יורשו ולא שמעון אחיו יורשו. ולקמייה מפרש ואזיל היאך למידין אנו מכאן שקודם לאחיו ולא לבנים ונבנתו של מת. ולקמן פרכינן: והא קראי לאו הכי כתיבי? ומשני: קראי שלא כסדרן כתיבי. דמאי דכתיב "הקרוב אליו" דמשמע הקרוב קרוב קודם — אתא לגלויי על (פי) סדר נחלות דשאל כסדרן כתיבי, אלא הקרוב קרוב תקדים לירש. וכן תסדר אותן; איש כי ימות וכן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו, ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לשאריו הקרוב, ואחר כך ונתתם וגו' לאחיו. כלומר, שאם אין לו שאר — ונתתם את נחלתו לאחיו, ואם אין לו אחים — ונתתם את נחלתו לאחי אביו, ואם אין אחיו לאביו — הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה. **יבול** — היא יעקב קודם לתוך בן ראובן, דאפילו היכא דהניח ראובן זרע — יירש יעקב, ולעולם לא יירש בן ראובן אלא היכא דאין יעקב קיים. ונסדר הפסוק בן: איש כי ימות ונתתם את נחלתו לשאריו, וכן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו וגו'. כלומר, אם אין לו שאר, וגם בן אין לו שירש במקום שאין שאר — והעברתם את נחלתו לבתו. הקרוב קרוב — למה יותר, הוא קודם בנחלה לירשו. והבן של מת, כגון חנוך בן ראובן, קרוב הוא לראובן יותר מיעקב אביו, שהרי קם תחת אביו ליעדה ולשדה אחוזה, כדלקמן, אבל האב לא מצניו שיהא קם תחת בנו לכלום. ומשום דמילתא דפשיטא הוא. לא חשש הגמרא להקשות: ומה ראתי לרבות את הבן ולהוציא את האב, הכי היכי דפריך לקמייה "ומה ראתי לרבות את הבן ולהוציא את האב". דבשלמא נבי אח אשכחן שום קורבה — שקם תחת אחיו ליבום, אבל אב לא מצניו כלל. **ומה ראתי לרבות את הבן** — של מת, שיהא קודם לאבי המת, וכל שכן שקודם לאחי המת היכא דליכא אב. ולהוציא את האב, ולומר שהאב קודם לאח, וכל שכן שהבן שקודם לאב קודם אחריו, מרבה את האב, כדלקמייה. **מחיה אני את הבן** — חנוך בן ראובן, שיקום תחת אביו נחלה טפי משמעון אחי ראובן, שהרי קם חנוך תחת אביו ראובן ליעדה. שאם קנה ראובן אמה העבריה — יכול ליעדה לו כשירצה בכסף מקנתה שנתן לאביה זה ימינו, וכבר ניהונו להוצאה. ואין צריך ליתן קדושין אחרים, אלא כך יאמר: "הרי את מיועדת לי". כדכתיב (שמות כא) "ואם רעה בעיני אדוניה אשר לא יעדה" וגו' — מכלל שיכול ליעדה, וגם לבנו יכול ליעדה — כדכתיב "ואם לבנו יענתה" וגו'. אבל לאדם אחר אין יכול ליעדה אלא אם כן יקדשנה האיש קדושין גמורין, ואפילו לאחיו אין יכול ליעדה. **ולשדה אחוזה** — דרשינן בעריכין בפרק "אין מקדישין", והניא נמי בתורת כהנים: "ואם לא יגאל את השדה" — בעליו שהקדישו, "ואם מכר את השדה" — הגובר מכרה, "לאיש אחר" — לאיש אחר ולא לבנו של מקדיש, "והיה השדה בצאתו ביובל קודש" וגו' — שיוצאה לכהנים ביובל. אבל אם לא פדאו איש אחר, מרבה בנו — חזרת לאביו ביובל. אבל אם אחיו של מקדיש פדאו — יוצאה לתכניו, כדכתיב "לאיש אחר" דהיינו אחיו, אבל בנו לאו "אחר" הוא. והתם נמי פרכינן: מה ראתי לרבות את הבן ב'ו' הכא, שכן קם תחת אביו ב'ו'. אבל לא מצי למימר: שכן קודם את אחי המת לנחלה, כמו ססודו בפרשה "ואם אין לו בן והעברתם את נחלתו לבתו ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאחיו". דכיון דקראי לאו כסדרן כתיבי, כדמוכח קרא, כדכתיב "הקרוב" — קרוב קודם, ונמצא דאח קודם בין לאב בין לבן. **וארבה מרבה את אחי** — ומתפנין קרא כי האי גונא: איש כי ימות ונתתם את נחלתו לאחיו, ואם אין לו אחים ונתתם נחלתו לבנו, אי נמי, ואם אין לו אחים וכן אין לו — והעברתם את נחלתו לבתו. ואם אין לו בת — ונתתם את נחלתו לשאריו, ואם אין לו שאר — ונתתם נחלתו לאחי

הוא אביו, ואם אין אחים לאביו — הקרוב אליו ממשפחתו וירש. ליבום — כדכתיב (דברים כה) "כי ישבו אחים יחדו ומת אחד מהם וכן אין לו" וגו'. אבל הבן אינו מייבם את אמו. ומשני: כלום יש יבום ב'ו' הא יש בן אין יבום — אלמא, אפילו לגבי יבום קם הבן תחת אביו טפי מאדו אביו, שהרי פוטר אותה ממנו.

24 קָם תַּחַת אָביוּ לְעֵדָה, שִׁיכּוֹל הָאֵב לִיעֵד אֶת אַמְתּוֹ הֶעֱבִירָהּ לֵאשֶׁה
 25 לְבִנּוֹ, בְּכֶסֶף שֶׁנִּתְּן לְאֵבִיָּה כְּשֶׁקָּנְאָה לְאֵמָה, שְׁנֵאמַר (שְׁמוֹת כ"ט) וְאָם
 26 לְבִנּוֹ יִיעֲדָנָה, וְאֵילוֹ לְאֵחָיו אֵינוֹ יִכּוֹל לִיעֵדָה, וְכֵן קָם תַּחַת אָביוּ
 27 לְשָׂדֵה אַחֻזָּה, שִׁיכּוֹל כְּאֵביוּ לְפָדוֹת מִהַקְדָּשׁ אֶת שְׂדֵה הָאֲחֻזָּה
 28 שֶׁהַקְדִּישׁ הָאֵב, וּבִכָּךְ לְהַחְזִירוֹ לְרִשּׁוֹת הָאֵב, וְאֵילוֹ הָאֵחׁ הָאֵינוֹ שִׁיךְ
 29 בְּדֵינָים אֵלּוֹ, הָרִי שֶׁהֵבֵן קָרוֹב יוֹתֵר לְאֵביוּ, וְלִכָּךְ יֵשׁ לְהַקְדִּימוֹ וְלֹא
 30 אֶת הָאֵחׁ.
 31 מִקְשָׁה הֶבְרִייתָא: אֲרִבְרָתָהּ, מְרַבָּה אֲנִי אֶת הָאֵחׁ שִׁיְהִיָּה קוֹדֵם לְאֵב
 32 בִּירוּשָׁה, שְׁכָּן קָם תַּחַת אַחֻזָּה לְיָבוּם - שְׁמִיבָם אֶת אֶשֶׁת אֵחָיו שְׁמַת
 33 בְּלֹא בָנִים, וְלִכָּן עֵדִיף מִהֵבֵן, שְׁאֵינוֹ מֵיִיבָם אֶת אִמּוֹ, וִיהִיָּה סֹדֵר
 34 הַנַּחֲלָה אִתּוֹ, בֵּן, אֵב, שֶׁהָרִי הֵבֵן קָרוֹב יוֹתֵר מִהָאֵב, מִשּׁוּם שֶׁהֵבֵן
 35 נִכְנַס תַּחַת אָביוּ לִיעֵדוֹ וְשֶׁדֵּה אֲחֻזָּה, כְּדִלְעִיל.
 36 מְשִׁיבָה הֶבְרִייתָא: אֵין לְהוֹכִיחַ מִמְּצוֹת יָבוּם שְׁאֵחׁ קוֹדֵם לְבֵן, שֶׁהָרִי
 37 כְּלָלוּם יֵשׁ יָבוּם אֲלֵא בְּמִקּוֹם שְׁאֵין בֵּן, הָאֵ בְּמִקּוֹם שִׁישׁ בֵּן אֵין יָבוּם,
 38 מִצּוֹת יָבוּם נִוְהַגְתָּ רַק כְּשֶׁהִמַּת לֹא הוֹתִיר זֶרַע אַחֲרָיו, אֵךְ כְּשִׁישׁ בֵּן
 39 אֵין מִצּוֹת יָבוּם כְּלָל, הָרִי שֶׁהֵבֵן עֵדִיף מִהָאֵחׁ גַּם לְגַבֵּי יָבוּם, עַל כֵּן
 40 מִ'הַקְרוֹב' מְרַבִּים אֶת הֵבֵן לְהַקְדִּימוֹ לְאֵב, וְאֶת הָאֵב מִקְדִּימִים לְאֵחׁ
 41 מִהָרִיבֵי שֶׁל 'שְׁאֵרוֹ', וְסֹדֵר הַנַּחֲלָה הוּא, בֵּן, אֵב, אִתּוֹ.
 42 מִקְשָׁה הַגְּמֵרָא: שְׁמִשְׁמַע מִהֶבְרִייתָא, שְׁפִעְעָמָא - הֵטַעַם שְׁמִקְדִּימִים
 43 בֵּן לְאֵחׁ, מִשּׁוּם דְּאֵיבָא הָאֵי פִּירְבָּא - שִׁישׁ אֶת הַפִּירְכָּה הַזֶּה,
 44 שְׁבִמְקוֹם בֵּן אֵין מִצּוֹת יָבוּם, הָאֵ לֹא הָבִי - לֹולִי טַעַם זֶה, הֵנּוּהָ
 45 אֲמַנָּא - הֵייתִי אֹמֵר שְׁאֵחׁ עֲדִיף מִבֵּן, וְקוֹדֵם לוֹ בִּירוּשָׁה, וּמִדּוּעַ,
 46 תִּיְשׁוּבֵךְ לִיָּה - שְׁלַמְדֵּךְ דִּין זֶה,

1 וְעוֹד, קְדָמָיִם בְּתַחֲלִית פִּרְשַׁת הַנַּחֲלוֹת (בַּמְדַּבֵּר כ"ח), 'אִישׁ בֵּי יָמוֹת
 2 וְכֵן אֵין לוֹ' וְגו', מִשְׁמַע שְׁאֵם יֵשׁ לוֹ בֵּן, בְּנוֹ יוֹרְשׁוֹ, וְכִשְׁם שֶׁהַתּוֹרָה
 3 הַחֲלָה אֶת פִּרְשַׁת נַחֲלוֹת בִּירוּשָׁת הֵבֵן, כִּךְ הִיָּה לְתַנָּא לְהַתְחִיל, וְלֹא
 4 מִמִּיתָת הֵבֵן.
 5 מְשִׁיבָה הַגְּמֵרָא: וְתַנָּא שֶׁל מִשְׁנַתִּינוּ, אֲיִידִי דְּאֵתִיָּא לִיָּה מְרַבָּא,
 6 הַכִּיבָּא לִיָּה - מִחַמַּת שִׁירוּשָׁת הָאֵב נִלְמַדַּת מִדְּרָשָׁה, וְאֵינָהּ
 7 מִפּוֹרְשַׁת בְּתוֹרָה, חִבִּיבָה הִיא לוֹ, וְלִכָּן הַתְחִיל בָּהּ.
 8 מִבְּרַת הַגְּמֵרָא: וּמֵאֵי דְרִבָּא - וְמָה הִיא הִדְרָשָׁה שֶׁהָאֵב יוֹרֵשׁ אֶת
 9 בְּנוֹ. מְשִׁיבָה הַגְּמֵרָא: דְּתַנָּא - שְׁשֵׁנִינוּ בְּרִייתָא, נֵאמַר בְּתוֹרָה
 10 (בַּמְדַּבֵּר כ"ז) 'וְנִתְּתֶם אֶת נַחֲלֹתוֹ לְשֶׁאֲרוֹ הַקְּרֹב אֲלָיו מִמִּשְׁפַּחָתוֹ,
 11 וְיִרְשׁ אֹתָהּ' וְגו', וְדוֹרְשִׁים, 'שְׁאֵרוֹ' זֶה הָאֵב, וְפִסּוּק זֶה מְלַמֵּד, שְׁהָאֵב
 12 יוֹרֵשׁ אֶת בְּנוֹ, וְקוֹדֵם לְאֵחָיו שֶׁל הַמֵּת בִּירוּשָׁה.
 13 מִבְּאֵרַת הֶבְרִייתָא: הֵיּוֹת שֶׁהַקְדַּמְנוּ אֶת הָאֵב שְׁנִלְמַד מִ'שְׁאֵרוֹ'
 14 לְיוֹרְשִׁים שְׁכַתּוּבִים לְפָנָיו, וְכֹל יָהֵא הָאֵב קוֹדֵם בִּירוּשָׁה אֵף לְבֵן,
 15 וְסֹדֵר הִירוּשִׁים יְהִיָּה, אֵב, בֵּן, אִתּוֹ. תְּלַמֵּד לִזְמַר (ש"ס), 'וְנִתְּתֶם אֶת
 16 נַחֲלֹתוֹ לְשֶׁאֲרוֹ הַקְּרֹב אֲלָיו', וְדוֹרְשִׁים קְרוֹב קְרוֹב קוֹדֵם, שֶׁהַקְרוֹב
 17 יוֹתֵר לְמַת הוּא הַקּוֹדֵם בִּירוּשָׁה, וְכִיוֹן שֶׁהֵבֵן קָרוֹב יוֹתֵר לְמַת,
 18 כַּמְבּוֹאֵר לְהֵלֵךְ, לִכָּךְ קוֹדֵם לְאֵב בִּירוּשָׁה, וְסֹדֵר הַנַּחֲלָה הוּא, בֵּן, אֵב,
 19 אִתּוֹ.
 20 שׁוֹאֵלַת הֶבְרִייתָא: וְמָה רֵאִיתָ לְיָבוּבוֹת מִ'הַקְרֹב' אֶת הֵבֵן לְהַקְדִּימוֹ
 21 לְאֵב, וְלְהוֹצִיא מִדְּרָשׁ 'שְׁאֵרוֹ' אֶת הָאֵחׁ, לְאַחֲרוֹ מִהָאֵב בִּירוּשָׁה,
 22 שְׁמֵא נִקְדִּים אֶת הָאֵחׁ וְנֵאחַר אֶת הֵבֵן. מְשִׁיבָה הֶבְרִייתָא: מְרַבָּה אֲנִי
 23 אֶת הֵבֵן שִׁיְקְדִים לְאֵב, שְׁכָּן הֵבֵן קָרוֹב לְאֵביוּ יוֹתֵר מֵאֵחׁ, שֶׁהָרִי הוּא

אגרות קודש

ב"ה, י"א תשרי, תשי"ח
 ברוקלין.

שלום וברכה!

בשאלתו אם להניח תפילין דר"ת.

בודאי ישתדל ככל האפשרי שתהיי תפלתו בטוהרה, וכידוע קדושת תפילין בכלל וק"ו
 מקדושת הציץ כמרו"ל הידוע, ולכן מהנכון להניחם.

במ"ש דמי שאינו מניח תפילין דר"ת אין לו לכותבם, כבר שקלו וטרו בזה, ואף המסקנא
 הוא דלא על זה קאי מארז"ל כל שאינו בקשירה אינו בכתובה, (וכש"כ מלתיאבון, ר"ס לט), בכ"ז
 לכתחילה עכ"פ פשיטא דטוב ונכון שיכתבם המניח תפילין אלו (הדעות בזה נקבצו ב' מאסף לכל
 המחנות ובס' שלחן מלכים על קצש"ע).

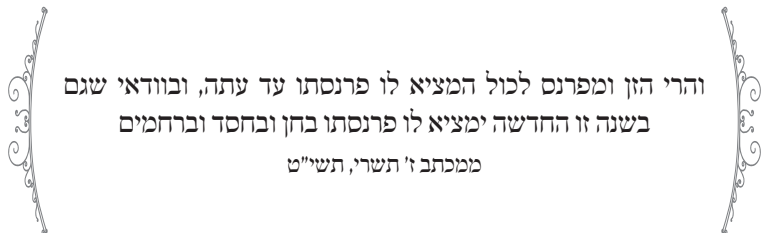
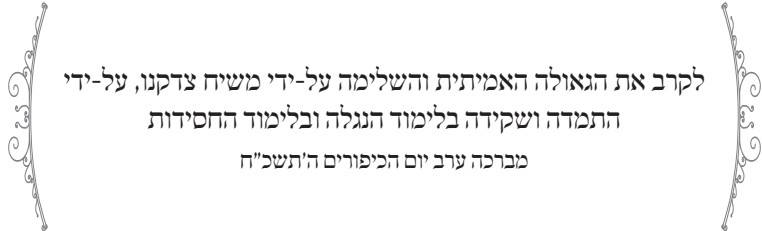
בודאי שומר שלשת השיעורים בחומש תהלים ותניא נוסף על השיעורים אשר בסדרי
 הישיבה, והשי"ת יצלחו.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
 מזכיר

36 תְּלַמּוּד לְזִמְרָא - בא הכתוב ופירש 'תְּקַרְבֵי' לומר לך שְׁקִרְוֹב קְרוֹב
 37 קְרוֹב - יש להקדים בירושה את הקרוב יותר, ולכך לא יקדמו
 38 לאחים מפני שהאחים קרובים יותר למת, שכן קמים תחתיו ליבום,
 39 ואילו האב אינו קם תחת בנו.
 40 משיבה הגמרא: אָחִי הָאֵב לֹא צְרִיכִי קְרָא - אין אנו צריכים פסוק
 41 כדי להקדים את האב לאחיו, אלא יש להקדימו מסברא, שכן אָחִי
 42 הָאֵב מִפְּתֵי מָאן קָא אָתוּ - מכח מי הם באים לירש, מִפְּתֵי אָב - מכחו
 43 של אבי המת (שהוא אחיהם), ואם כן קָא אָב קָא יִרְתִּי אָחִי הָאֵב
 44 - וכי יעלה על דעתך לומר שאם האב קיים יקדמו אחי האב
 45 וירשו, הרי הם יורשים רק מכחו, אלא ודאי האב קודם לשאר
 46 אחיו, ולכך אין לומר שהפסוק 'שאר' בא לדרשה זאת, אלא
 47 בהכרח שהפסוק בא לחדש ולומר שהאב קודם אפילו לאחי המת.
 48 לאחר שנתבאר שאבי המת קודם לשאר אחיו בירושת בנו,
 49 מקשה על כך הגמרא: וְהָא קְרָא לְאוּ הֲכִי כְּתִיב - והרי לא כך
 50 כתובים הפסוקים, דְּכִתִּיב (במדבר כו א) 'וְאִם אִין אָחִים לְאָבִיו וְגו'
 51 וְנָתַתְּם אֵת נַחְלָתוֹ לְשָׂארוֹ, אִם כֵּן מְפֹרֵשׁ בַּפְּסוּק שְׂאחֵי הָאֵב
 52 קוֹדְמִים לָאֵב, וְרַק אִם אִין לוֹ אֲחִים הוּא יוֹרֵשׁ, וְשִׂמָּא גִזְרַת הַכְּתוּב
 53 הִיא לְהַקְדִּימָם לָאֵב.
 54 מתרצת הגמרא: קְרָא שְׂלֵא כְּמִדְרִין כְּתִיב - הפסוקים נכתבו שלא
 55 כסדרם, וסדר היורשים לא כפי הסדר שנמנו בתורה.
 56 שנינו בברייתא לעיל (ק) שהמקור לכך שהאב קודם לאחי המת
 57 הוא מ'שאר'. כעת מביאה הגמרא תנא החולק על כך ודורש
 58 זאת מפסוק אחר: וְהָא תִּנְיָא מִיִּתִּי לָהּ מִהֲכָא - ותנא זה לומד זאת
 59 מכאן, דְּתִנְיָא - ששנינו בברייתא, אֵת זֵו דְּרִישׁ רַבִּי וְשִׁמְעָאֵל כְּרַבִּי
 60 יוֹסִי, נֹאמֵר (במדבר כו ח) 'אִישׁ כִּי יָמוּת וְכֵן אִין לוֹ וְגו' וְהִעֲבַרְתֶּם
 61 אֵת נַחְלָתוֹ לְבֵתוֹ, ואילו בנחלת שאר היורשים נאמר 'ונתתם',
 62 ומשמעות לשון זו היא שיש להעביר את הנחלה מיורש אחד
 63 וליתנו לבת, ולכך יש לדרוש שִׁמְעָאֵל בַּת אִתָּה מְעַבֵּיר נַחְלָה מִן
 64 הָאֵב - כשאדם מת בלא בנים ויש לו בת, מעבירים את הירושה
 65 מהאב לבת, וְאִי אִתָּה מְעַבֵּיר נַחְלָה מִן הָאֵב בְּמִקּוּם אַחִין - אולם
 66 אם אין למת בן ובת אלא רק אחים, אין מעבירים את הנחלה
 67 מהאב לאחים, נמצא שהאב קודם לאח.
 68 שואלת הגמרא: וְאִימָא בְּמִקּוּם בַּת אִתָּה מְעַבֵּיר נַחְלָה מִן הָאִחִין -
 69 שמה נאמר ש'העברתם' בא ללמד שיש להקדים בת לאחים
 70 ומעבירים מהם נחלה לבת, ואם אין בת יורשים האחים,

1 דְּהָכָא תְּרַמֵּי וְהָכָא תְּרָא - שהרי הבן קירבתו יתירה שקרוב הוא
 2 בשני דברים, יעוד אמה העבריה, ושדה אחוזה, ואילו האח קרוב
 3 הוא רק בדבר אחד, ביבום. ומאחר שקירבת הבן לאביו היא
 4 יתירה מאת, מסתבר שגם לענין ירושה הבן קודם לאח.
 5 מתרצת הגמרא: שְׂדֵה אַחֲזוּה גוּפָה - גופו של דין זה שאנו מרבים
 6 רק את הבן לענין שדה אחוזה, מְהָא מְעַמָּא הוּא דְּקָא קְרִימָא לִיה
 7 לְתַנָּא - לומדו התנא רק מכח טעם זה שיש לפרוץ פְּלוּם יֵשׁ יְבוּם
 8 אֵלָא בְּמִקּוּם שְׂאִין בֵּן הָא יֵשׁ בֵּן אִין יְבוּם, ונמצא שהבן קרוב
 9 מהאח, ולכך קודם הוא לו אף בשדה אחוזה. אולם בלא הטעם
 10 של קדימת הבן ביבום, לא היה לנו להקדימו אף לשדה אחוזה,
 11 שהרי לבן מעלה אחת לגבי יעוד, ולאח גם מעלה אחת לגבי
 12 יבום. ועל כן אלמלא תירוץ הגמרא שהבן קודם לאח אפילו לגבי
 13 יבום, אין אנו יכולים להקדים את הבן לאח על סמך קירבתו
 14 היתירה, כיון שסוף סוף לכל אחד יש רק מעלה אחת, ונמצא
 15 שהבן והאח שוים בקירבתם למת. אולם לאחר תירוץ הגמרא
 16 שהבן קודם לאח אף לגבי יבום, נמצא שלאח אין אפילו מעלה
 17 אחת, ובהכרח שהפסוק בא לרבות את הבן לענין ירושה.
 18 הגמרא לעיל (ק) הביאה ברייתא הדורשת מהכתוב 'שאר'
 19 שהאב יורש את בנו וקודם לאחי המת, הגמרא שואלת על דרשה
 20 זו: וְאִימָא - שמה נפרש את כוונת הכתוב כך, 'שאר' וְהָאֵב, מְלַמֵּד
 21 שְׂהָאֵב קְרוֹב אֵף לְבַת ולא רק לאח, שהרי הבת אינה קמה תחת
 22 אביה לכלום, יְכוּלֵי יְקָדִים אֵף לְבֵן, תְּלַמּוּד לְזִמְרָא (במדבר כו א) וְנָתַתְּם
 23 אֵת נַחְלָתוֹ לְשָׂארוֹ לְקָרְבֵי אֶלְיוֹ, מלמדנו הכתוב שְׁקִרְוֹב קְרוֹב קוֹדֵם
 24 - יש להקדים בירושה את הקרוב יותר, והוא הבן, שהרי קם ליעוד
 25 ושדה אחוזה תחת אביו, ולכך אין להקדים את האב לבן, אולם
 26 עדיין האב קרוב הוא מבחו ומאחיו של מת ויש להקדימו להם.
 27 משיבה הגמרא: בִּינֵן דְּלַעֲנֵין יְבוּם בֵּן וְבַת כִּי תְּדַרְי גִּינְהוּ - כיון
 28 שלגבי יבום הבן והבת שוים הם, שהרי אף הבת פוטרת את אמה
 29 מיבום, ואילו אבי המת אינו פוטר את אשת בנו מן היבום, נמצא
 30 שהבת קמה תחת אביה יותר מאבי המת ואחיו, לכך לַעֲנֵין נַחְלָה
 31 נְמִי בֵּן וְבַת כִּי תְּדַרְי גִּינְהוּ - כך גם לגבי הירושה הבת שוה לבן,
 32 ואף היא קודמת לאב ולאחים.
 33 הגמרא שואלת עוד על דרשה זו: וְאִימָא - ושמה נפרש ש'שאר'
 34 וְהָאֵב, מְלַמֵּד שְׂהָאֵב קוֹדֵם בִּירוּשַׁת בְּנוֹ הַמֵּת לְאָחִי הָאֵב בַּלְבַּד,
 35 יְכוּלֵי יְקָדִים לְאִחִין - שמה תאמר שיהיה קודם אף לאחי המת,

1 **ביון** דלענין יבום בן ובת כי הדדי ניהו — ואם תאמר: מנא לן דבת פוטרת מן היבום; אי
 2 מדרבנן "ובן אין לך" — עיין עליו, הא איצטריך לאיתויי ממוז, כדאמר בפרק שני
 3 דיבמות (ב, ב) ויש לומר: דשקלין, ויבאו שניהן, ואף על גב דבפרק "אלמנה לכהן גדול" (שם
 4 א, ע) גבי "זרע אין לך" דבת כן שניסת לישראל, משמע דלא דרשינן מיניה תרתי, דקאמר:
 5 אין לי אלא זרעה, זרע וזרעה מנין — תלמוד לומר
 6 "זרע אין לך", מכל מקום. אין לי אלא זרע כשר,
 7 זרע פסול מנין — תלמוד לומר "זרע אין לך", מכל
 8 מקום. ופריך: הוא אפיקתיה לזרע וזרעה היינו
 9 משום דקמריב התם זרע פסול — היינו זרע וזרעה
 10 פסול. דאילו זרע פסול — תיפוק ליה דנבעלה
 11 לפסול לה. ולהכי פריך שפיר, דאי איצטריך קרא
 12 לזרע זרעה כשר — הכי תו ליץ זרע וזרע פסול:
 13 אי נמי, יש לרבות בת שפוטרת מן היבום מילא
 14 ימחה — פרט לזה שאין שמו מחוי. דכי האי גונא
 15 דרש ביבמות (ב, כד), אבל ממוז איצטריך ריבוי,
 16 משום דבורע פסול אחתי היו שמו מחוי. ואם
 17 תאמר: הא דתניא בפרק קמא קידושין (ו, ב),
 18 עבד עברי עובד את הברן ואינו עובד את הבת,
 19 ואמאי? נניא: מדלענין יבום בן ובת כי הדדי ניהו
 20 — הכי נמי לענין עבד עברי, כדאמרין הכא לענין
 21 נחלה, ומדכתוב "ועבדך שש שנים" דמשמע: לך
 22 ולא ליושר — לא נמטע אלא את דוקא ואומר
 23 רבינו יצחק: משום דדרשינן "ועבדך" — לך ולא
 24 לאחר, כל שהוא אחר לגבי בן. ובת נמי לגבי בן
 25 כאחר דמיא לענין נחלה, שהבן קודם לבת. וכדאי
 26 גונא אמרין בפרק "אין מקדישין" (ערכין כה, ב)
 27 גבי שדה אחוזה, דבת אינה מעמדת שדה לאביה,
 28 משום דכי היכי דגבי נחלה בת לגבי בן כאחר
 29 דמיא — לענין שדה אחוזה נמי כאחר דמיא.

30 **במקום** בת אתה מעביר נחלה מן האב — פירש רבינו יצחק בן מרדכי: מדלא כתיב
 31 "ונתתם" גבי בת כדכתיב בכלולה. ד"העברתם" משמע לשון העברה, שמעבידין
 32 נחלה ממקום הראוי לירש מן הדין, למקום שאינו ראוי. והשתא נושא ותנוח מן הוא הקרוב
 33 שזיה ראוי להקריבו לבת, ומוקי לה באב, לפי שהמת יוצא יריבו ואין לך קרוב יותר ראוי
 34 ממנו. ובדידה מיסתבר לאוקומי, אפילו שלא נכתב בפירוש אלא על ידי אחי האב, דממילא
 35 "העברתם" עליה קאי, לדרוש ולקבוע בו מקום. ואף על גב דאי לא כתיב "העברתם" לא
 36 הייתי אומר שהאב קרוב אפילו מן האח, שאינו קם תחת הבן לכלום, מיהו השתא דכתיב
 37 "העברתם" בבת — משמע שמעבידין הנחלה ממקום הראוי — מוקי לה באב.
 38 וא"א אתה מעביר נחלה ממקום האב במקום האחין — כלומר, מדלא כתיב אלא "העברתם"
 39 אחר — אין לנו לעשות אלא העברה אחת ולא שתיים, ומכאן ואילך הקרוב קרוב קודם.
 40 והשתא דכתיב "העברתם" — משמע שזיה האב ראוי לקרוב לבת — כל שכן שראוי לקדם
 41 לאח, שהבת קרובה מן האח, שהיא יוצאת יריבו של מת. ועוד, דאין יבום במקום בת, לפיכך
 42 אין להעביר נחלה מן האב אלא במקום בת לחודה, כיון דכתיב בבת העברה, ולא במקום
 43 אחין.

ואימא

44 **אחי האב לא שדינן ליה**, דהא לא צריך, כדפרישית, ולקדם את בנו ואת בתו של מת — לא אמרין, שהרי קרובים למת יותר מן האחין כדאמרן. הלכך, שדינן ליה אחיך של מת,
 45 לקדם האב לבניו לירש את בנו. דסלקא דעתך אמינא "קרמוהו הם, שהרי קמים תחת אחיך ליבום, מה שאין בן באב. והא קריא לאו תבי כתיבי" — ד"שאר" לבסוף כתב, אחר
 46 אחי האב, והוה לך למימר דגזירת הכתוב הוא שאחי האב של מת קודמין לאביו. קריא שלא כסדרן כתיבי — דהא כתיבי אחי האב, ואחר כך שאר — אב, ובעל כרחך אב קדים
 47 להו, כדאמרן: דהא מבח אב קאתו. דלא דקדק הכתוב בסדרן, משום דסמך אמאי דכתב "הקרוב" — קרוב קודם, ומעצמן תסדר אותם כפי קרובתן. ואם תאמר: כיון דאין אנו הולכין
 48 אחר הסדר — לשתוק קרא מיניה, ולכתוב "איש כי ימות ונתתם את נחלתו לקרוב אליו ממשפחתו" וגו' איכא למימר דקרא צריכא טובא, כדלענין בפרקין (בבא בתרא קטו, א)
 49 "ובן אין לך" — עיין עליו, "ואם אין לו בת" — עיין עליו. וכן בולן, הכי נרטינן; והאי תנא מייתי לה מהבא — דהאב קודם לאחין, והעברת — משמע: קל תעביר מקרוב זה שהוא קיים,
 50 כדי לתת לזה. והעברת מן האב כדי לתת לבת. **במקום אחין** — שאין למת בן ובה, אלא אחין. ובסיפרי מסיים לה הכי: ומנין שזיה האב יורש — אמרת קל דומרי כו', אימא — דהאי
 51 "העברתם" והעברת דקמי קמן את, וקאמר: והעברת מן האחין לתת לבת. הא אין בת — אחין יורשין אותן. ואכתיב אב מנלן דירית מקמי אחי ואי משום דרשינן: ואי אתה מעביר
 52 נחלה מן האב ואפילו במקום בת, הך דיוקא לאו מ"העברת" שמענין לה, דאדרבה מ"העברת" איכא למימד: אתה מעביר נחלה מן האב במקום הבת. **אם בן** — דלגלויי אתא
 53 האי "העברת", דאחין ירתי במקום שאין בת — לא ליכתוב "העברת", דממילא שמענין לה מדרבנן "ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאביו". דהא להאי תנא קראי כסדרן כתיבי,
 54 דהא לא דריש "שאר" לאב, דנניא שלא כסדרן כתיבי.

ואי

1 **דהבא תרתי** — יעידה ושדה אחוזה. **והבא תרא** — יבום. והוה מצוי לתרוצי הך נפשי.
 2 ומשני: משום דשדה אחוזה גופה לא קיימא לן במסכת ערכין שיהא הבן במקום האב טפי
 3 מאחיו אלא מוהך פירכא, דפרכינן התם: כלום יש יבום כו'. דאמרין נמי התם: מה ראת
 4 לרבות את הבן ולהוציא את האח? מרבה אני את הבן שכן קם תחת אביו ליעדה כו'.
 5 אדרבה, מרבה אני את האח שכן קם תחת אחיו
 6 ליבום. ומשני: כלום יש יבום כו'. שהרי לא
 7 מצינו כתוב בפירוש שיהא הבן קם תחת אביו
 8 טפי מאחיו אלא ליעדה, שגם האח קם תחתיו
 9 ליבום. ונמצא דהבא חזא והבא חזא הוא.
 10 ושאר דברים שהבן קם תחת אביו טפי מאחיו,
 11 כיון שדה אחוזה ועבד עברי במסכת קידושין,
 12 וקיימת הבן לאח בנחלה — כולו מיייתין לה
 13 מדין יעידה לחוד, שכתוב בפירוש שהבן קם
 14 תחת אביו. ואי לא דמשנינן דאפילו לגבי יבום
 15 אין האח קם תחתיו כמו בנו, דכלום יש יבום
 16 אלא במקום שאין בן — לא הוה מציון לרבינו
 17 בן שיקום תחת אביו לכלום טפי מאחיו, דליהי
 18 הכא חזא והבא חזא. ולקמיה פרכינן: דבן ובת
 19 ואח כמו שסודרין בפרשה ליקדמו כולוהו לאב,
 20 שהרי כולם קרובים למת טפי מאביו, שהם קמים
 21 תחתיו ליעדה וליבום, אבל האב אינו קם
 22 תחתיו לכלום. מלמד שהאב קודם לבת — דהא
 23 אינה קמה תחת אביה לכלום כבנו ובכאחו. וסודר
 24 את הפסוקים: איש כי ימות וכן אין לו —
 25 ונתתם את נחלתו לאחיו, ואם אין לו שאר —
 26 ונתתם את נחלתו לאחיו, ואם אין לו אחים —
 27 והעברתם את נחלתו לבתו, ואם אין לו בת —
 28 ונתתם את נחלתו לאחי אביו, ואם אין אחת
 29 לאביו — הקרוב אליו ממשפחתו יירש. בן ובת
 30 כי הדדי ניהו — כדכתיב "ובן אין לך" — עיין עליו. נמצאת גם הבת פוטרת את האחין
 31 מן היבום. אבל אבי המת אינו פוטר את אשת בנו מן היבום, נמצאת הבת קמה תחת
 32 אביה טפי מאבי המת ואחי המת. קודם לאחי האב — של מת. ולא לאחין, משום דקרובים
 33 למת יותר מאביו, שהרי קמים תחתיו ליבום. אבל אביו אין קם תחתיו לכלום. וסודר
 34 במקרא כך הוא: ונתתם את נחלתו לאחיו, ואם אין לו אחים — ונתתם את נחלתו לאשורו,
 35 ואם אין לו שאר — ונתתם את נחלתו לאחי אביו, ואם אין אחים לאביו — הקרוב אליו
 36 ממשפחתו יירש. ומשני: אחי האב לא צריכי קריא — לא היה צריך לכתוב לבסוף
 37 "שאר" לקדם את אחי האב, דסברא הוא דקודם האב לאחיו שלו לירש את בנו. דאחי
 38 האב מבח מאן קאתו לירש את נכדם בן אחיך — פשיטא דמכח אבי המת, שהוא
 39 אחיהם, אתו. והלכך, למה לי קרא? מאחר שכתוב למעלה שאחי האב יורשין את נכדם
 40 — מי איכא למימר דהיכא דקאי אב ירתי אחים של אב? בתמיה. הלכך לא נכתב "שאר"
 41 אלא לקדם אחיו של מת, דלקדם אחי האב, ואם אין אחים לאביו — דאמר "ואם אין
 42 לו אחים ונתתם את נחלתו לאחי אביו" — הרי הוא כמי שכתב: ואם אין לו אחים ונתתם
 43 את נחלתו לאביו, ואם אין לו אב ונתתם את נחלתו לאחי אביו. הלכך, לא נכתב "שאר"
 44 אלא לחדש ולומר שיקדם לאחר מהני דכתב לעיל, ומנו — אחי המת, שחן בניו. דלקדם
 45 אחי האב לא שדינן ליה, דהא לא צריך, כדפרישית, ולקדם את בנו ואת בתו של מת — לא אמרין, שהרי קרובים למת יותר מן האחין כדאמרן. הלכך, שדינן ליה אחיך של מת,
 46 לקדם האב לבניו לירש את בנו. דסלקא דעתך אמינא "קרמוהו הם, שהרי קמים תחת אחיך ליבום, מה שאין בן באב. והא קריא לאו תבי כתיבי" — ד"שאר" לבסוף כתב, אחר
 47 אחי האב, והוה לך למימר דגזירת הכתוב הוא שאחי האב של מת קודמין לאביו. קריא שלא כסדרן כתיבי — דהא כתיבי אחי האב, ואחר כך שאר — אב, ובעל כרחך אב קדים
 48 להו, כדאמרן: דהא מבח אב קאתו. דלא דקדק הכתוב בסדרן, משום דסמך אמאי דכתב "הקרוב" — קרוב קודם, ומעצמן תסדר אותם כפי קרובתן. ואם תאמר: כיון דאין אנו הולכין
 49 אחר הסדר — לשתוק קרא מיניה, ולכתוב "איש כי ימות ונתתם את נחלתו לקרוב אליו ממשפחתו" וגו' איכא למימר דקרא צריכא טובא, כדלענין בפרקין (בבא בתרא קטו, א)
 50 "ובן אין לך" — עיין עליו, "ואם אין לו בת" — עיין עליו. וכן בולן, הכי נרטינן; והאי תנא מייתי לה מהבא — דהאב קודם לאחין, והעברת — משמע: קל תעביר מקרוב זה שהוא קיים,
 51 כדי לתת לזה. והעברת מן האב כדי לתת לבת. **במקום אחין** — שאין למת בן ובה, אלא אחין. ובסיפרי מסיים לה הכי: ומנין שזיה האב יורש — אמרת קל דומרי כו', אימא — דהאי
 52 "העברתם" והעברת דקמי קמן את, וקאמר: והעברת מן האחין לתת לבת. הא אין בת — אחין יורשין אותן. ואכתיב אב מנלן דירית מקמי אחי ואי משום דרשינן: ואי אתה מעביר
 53 נחלה מן האב ואפילו במקום בת, הך דיוקא לאו מ"העברת" שמענין לה, דאדרבה מ"העברת" איכא למימד: אתה מעביר נחלה מן האב במקום הבת. **אם בן** — דלגלויי אתא
 54 האי "העברת", דאחין ירתי במקום שאין בת — לא ליכתוב "העברת", דממילא שמענין לה מדרבנן "ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאביו". דהא להאי תנא קראי כסדרן כתיבי,
 55 דהא לא דריש "שאר" לאב, דנניא שלא כסדרן כתיבי.

ואימא

במקום בת אתה מעביר נחלה מן הארץ ואתה כו' — כלומר, השתא דמשמע לך מ'העברתם' אתה לקבוע מקום לאב — אדרשנו כך שאפילו לבת יקדום.

והוא הדין יהיה מצוי למימרו דבמקום בת אתה מעביר נחלה מן הארץ, אבל אי אתה מעביר מן הארץ במקום אב, ונימא שאח יקדום לאב. אלא לפי משמעות הברייתא, דאב חשוב יותר

מכול. נסיב. אמ כן לא לכתוב רחמנא

"העברתם" — כלומר, לא הוכל לדרוש: במקום

בת אתה מעביר נחלה מן הארץ — דאין זו

העברה, שהבת קרובה למת יותר מאח, לפי שהיא

יורשאת ירכו. ולענין יבום לא היה לה למכתב.

אלא על כרחך יש לדרוש: במקום בת אתה מעביר

נחלה כו', אלא קשה קצת: הדשתא משמע דלא

שיך העברה מארץ לבת, דפשיטא דקרובה יותר

מאחין, אבל מן האב ובת ניהא ליה דשיך

העברה, ובכולה שמעתין מספקא לן אי אב קרוב

טפי מאח או לא ולרבינו שמשון בן אברהם נראה

לפרש: אם כן לא ליכתוב רחמנא "העברתם,"

כלומר, אי לא אתי למדרש אלא דבמקום בת (א)

אתה מעביר נחלה מן הארץ ולא מן האב — אם

כן לא היה ליה למכתב "העברתם" אלא

"ותנתם", והיה ידעין דבת אינה יורשת במקום

אב, והיה דרשין מיתירא ד'ותנתם' את נחלתו

לבתר — דוקא מן הארץ אתה מעביר נחלה

במקום בת, ולא מן האב. דהא לנפח לא

איצטרך, שהרי מיזבל בת יורשת נחלה" שמעינן

דבת יורשה היא, וממילא ידעינן שהיא קודמת

לאת, שהרי היא קרובה יותר, שהיא מקימה שם,

ואח אינו מקים שם אלא צריך ליבם. ואי להקדים

את לבת — הא מ'הותנתם' אותם לבניכם" נפקא

לן לקמן, ומדכתביב "העברתם" אתה למימרו

דבמקום בת אתה מעביר נחלה מן האב.

אלא

דקאמר מיכה: "ענתה ידעתי כי ייטיב ה' לי כי היה לי הלוי לכהן?" - איך, דאיתרמי

ליה גברא דשמייה לוי. - וכי לוי שמו? והלא יוהנתן שמו, שנאמר: "ויוהנתן בן גרשם בן

מנשה הוא ובניו היו כהנים לשבט הדני" אמר ליה: וליטעמיה, וכי בן מנשה הוא? והלא

בן משה הוא, דכתיב: "בני משה גרשום ואליעזר" אלא, מתוך שעשה מעשה מנשה - תלאו הפתוב

ביהודה. אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: מאן שתולין את הקלקלה במקולקל. רבי

יוסי בר חנינא אמר, מהכא: "וגם הוא טוב האר מאד ואתו ילדה אחרי אבשלום", והלא

אדניה בן חגית ואבשלום בן מעכה אלא, מתוך שעשה מעשה אבשלום דמרד במלכות -

תלאו הפתוב באבשלום; הכא נמי, מתוך שעשה מעשה מנשה - תלאו הפתוב במנשה.

אמר רבי אלעזר: לעולם ידבק אדם בפזובים, שהרי משה שנשא בת יתרו - יצא ממנו

יוהנתן, אהרן שנשא בת עמינדב - יצא ממנו פנחס. - ופנחס לא מיתרו אתי? והא פתוב:

"ואליעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטמאל לו לאשה", מאי לאו דאתי מיתרו שפיטם עגלים

לעבודה זרה? - לא, דאתי מיוסף שפוטם ביצרו. - והלא שכטים מבנים אותו ואומרים:

ראיתם בן פוטי זה, בן שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה, יהרוג נשיא שבט מישראל?

אלא

משה גרשום ואליעזר. - אלא מתוך שעשה מעשה מנשה - בן חזקיה מלך יהודה, שעבר עבודה זרה - תלאו הכתוב במנשה. הכא נמי, לעולם משבט לוי הוא כדקאמר, והאי דקרי

ליה "ממשפחת יהודה" - לאו משום דאתי מיהודה, לא אביו ולא אמו. אלא מתוך שעשה מעשה מנשה בן חזקיה כו', מבאן - מדקרי ליה בן מנשה וממשפחת יהודה. הקלקלה -

דבהך פרשתא מיירי שנעשה כהן לעבודה זרה. במקולקל - מנשה. ילדה אחרי אבשלום - משמע שמאם אחת היו. והלא אדניה - היה בן חגית. יצא ממנו יוהנתן - בן בנו של

1 ואי אתה מעביר נחלה מן האב אפילו במקום בת — דך לאו דוקא מקרא משמעטא מדי,

2 אלא הכי קאמר: מהאי קרא לא תילף דבת קודמת לאב, דלא מיירי קרא באב אלא

3 באחיו. אלא לעולם אימא לך דאב קודם לבת, דהוא קרוב טפי. שארי זו אשתו —

4 דכדכתיב "יהיו לבשר אחד" (בראשית ב) וכתב נמי "שירה כסותה ועונתה לא יגרו" (שמות כא). יורש את אשתו — דקסבר: גורעין

5 ומוסיפין דורשין, וקרי הכי: ונתתם את נחלת

6 שארו לו. והכי מפרשין ליה לקמן בפירקין, וילין

7 לה מ'יורש אותה' לשון נקבה. האי והעברתם

8 מאי עביד ליה — לכתוב "ותנתם" משבט לשבט

9 — נחלת שבט ראובן לשבט שמעון. הואיל ובנה

10 ובעלה יורשין אותה — כגון סרח בת אשר

11 משנאה ליהונן בן ראובן, ובת הכי: ונתתם את נחלת

12 זכרים, וירשתו סרח בתו. ומתה סרח, וירשה בנה

13 או בעלה שהם משבט ראובן — נמצא שהוסבה

14 נחלת שבט אשר לשבט ראובן. ואשמעינן קרא

15 שהבעל הוא בן יורש את אשתו ואת אמו.

16 ואיכא דרדש לקמן יורשת הבן את אמו מקרא

17 אחרינא, ורבי דרש לה מהכא. אימא שארי זו

18 האם — ונילף מכאן דבין אביו בין אמו יורשין

19 אותו. ממשפחתו — היינו הקרובים לו מצד

20 אביו. וידי נער וגו' — בספר שופטים כתיב,

21 בפרשת פסלו של מיכה. וקא מתמה גמרא:

22 "ומשפחת יהודה אלמא מיהודה קאתי, וכתבי

23 "והוא לוי" אלמא מלוי קאתי. קשיין אהדי.

24 אלא לאו דאבות מלוי — להכי קרי ליה "לוי",

25 שהלויים למטה אבותם נקראים לוי. והאי

26 דקאמר "ממשפחת יהודה" — על שם שאמו

27 משבט יהודה. ומשני: לא גברא דשמייה לו איש

28 האי דכתיב "והוא לוי" — כלומר, כך שמו. ולא

29 משבט לוי הוא, אלא משבט יהודה, דכתיבי

30 "ממשפחת יהודה", דמשפחת אב קרייה

31 "משפחה. היינו דקאמר מיכה כו' — בתמידי.

32 שהיה מתנאה בעצמו על שנקרה לו איש לוי

33 כלומר לעבודה זרה, ואי משבט יהודה הוא —

34 ממה היה משתבח לעצמו? אלא דהאי משום

35 דמשבט לוי הוא, שבהם בחר הקדוש ברוך הוא

36 לשרתו. ולעולם אבוה מלוי ואימיה מיהודה,

37 והדרא קשיין לדוכתה. ומשני: דאתרי ליה

38 גברא ששמייה לוי — בכך היה משתבח, כאילו

39 היה משבט לוי. ולעולם לאו לוי הוא, אלא

40 משבט יהודה. והלא יונתן שמו — בעל כרחך

41 האי דקרי ליה לוי — היינו דמשבט לוי היו, וקרי

42 ליה "משפחת יהודה". אלמא משפחת האם

43 קרייה משפחה. בן מנשה — הגוין תלוייה, לפי

44 שהיא יתירה, דבן משה הוא. "ויוהנתן בן גרשם"

45 כו' בהדיא פרשתא כתיב, שגולו שבט הדני

46 פסלו של מיכה. והלוי הלך עמם להיות להם

47 לכהן. ומשני: וכי בן מנשה הוא? והלא בן משה

48 הוא — דלכך הוין תלוייה. וגם מדקרי ליה לוי,

49 שהיה משבט לוי, וכדכתיב בדברי הימים "ובני

50 משה גרשום ואליעזר. - אלא מתוך שעשה מעשה מנשה - בן חזקיה מלך יהודה, שעבר עבודה זרה - תלאו הכתוב במנשה. הכא נמי, לעולם משבט לוי הוא כדקאמר, והאי דקרי

51 ליה "ממשפחת יהודה" - לאו משום דאתי מיהודה, לא אביו ולא אמו. אלא מתוך שעשה מעשה מנשה בן חזקיה כו', מבאן - מדקרי ליה בן מנשה וממשפחת יהודה. הקלקלה -

52 דבהך פרשתא מיירי שנעשה כהן לעבודה זרה. במקולקל - מנשה. ילדה אחרי אבשלום - משמע שמאם אחת היו. והלא אדניה - היה בן חגית. יצא ממנו יוהנתן - בן בנו של

53 משה. פנתם - בן בנו של אהרן. ומתמנין: פנתם והלא מיתרו קאתי - מבת יתרו, אלמא קרוב היה ליתרו יותר מיהונתן בן גרשום, ואפילו הכי חסיד היה. ואין ללמוד מכאן שידבק

54 אדם בטובים, שהרי אלעזר אבי פנתם לקח בת יתרו ויצא ממנה פנתם. ואם אהרן דבק בטובים - אלעזר בנו לא דבק בטובים מאי לאו - ממנות יתרו כו', כלומר בת יתרו ממש, ארת

55 מננותיו. מננות יוסף - כלומר, משבט יוסף. שפוטם - מתריס ונלחם כנגד יצרו, כדאמרין לקמן בפירקין (קטו, ב). חוץ מן אהרן אחד שהיה מופטט כנגדו. ופרבינן: והלא שבטים מכוין

56 אותו כו' - בסנהדרין בפרק "אלו הן הגזרפין": התחילו שבטים מכוין אותו כו'. שפיטם - דכתיביב "כהן אוך" (בראשית מא) - כומר.

57

אלא

משה גרשום ואליעזר. - אלא מתוך שעשה מעשה מנשה - בן חזקיה מלך יהודה, שעבר עבודה זרה - תלאו הכתוב במנשה. הכא נמי, לעולם משבט לוי הוא כדקאמר, והאי דקרי

ליה "ממשפחת יהודה" - לאו משום דאתי מיהודה, לא אביו ולא אמו. אלא מתוך שעשה מעשה מנשה בן חזקיה כו', מבאן - מדקרי ליה בן מנשה וממשפחת יהודה. הקלקלה -

דבהך פרשתא מיירי שנעשה כהן לעבודה זרה. במקולקל - מנשה. ילדה אחרי אבשלום - משמע שמאם אחת היו. והלא אדניה - היה בן חגית. יצא ממנו יוהנתן - בן בנו של

54 אכן מדובר דאיתרמי ליה נקרא דשמייה לוי - שהודמן לו אדם
 55 ששמו לוי לשרת את הפסל, והטעם שהשתבח בזה הוא משום
 56 שנאמר ששמו לוי יהיו העם סבורים שהוא לוי ממש.
 57 מקשה הגמרא: וכי לוי שמו, והלא יהונתן שמו, שנאמר (שם י"ח ל)
 58 'יהונתן בן גרשם בן מנשה הוא וכינוי היו כהנים לשבט דני' -
 59 פסוק זה נאמר על אותו נער ומפורש בו ששמו יהונתן, אלא
 60 מוכרחים לומר שמה שנאמר בו שהוא לוי הכוונה שהוא משבט
 61 לוי ואמו מיהודה, ובכל זאת נקרא ממשפחת יהודה אחר אמו,
 62 נמצא שאף משפחת אם נקראת משפחה.
 63 הגמרא חוזרת ומקשה על המקשן עצמו: אמר ליה, ולישמעך -
 64 ולשיטתך שהנער היה משבט לוי, וכי גרשום אביו של יהונתן בן
 65 מנשה הוא, והלא בן משה הוא, דכתיב (דברי הימים א' כג טו) 'בני משה
 66 גרשם ואליעזר, אלא מדוע נתייחס אחר מנשה, מתוך ששעשה
 67 יהונתן מעשה מנשה ושימש לעבודה זרה, תלאו הכתוב במנשה
 68 שגם עבד עבודה זרה, הלא נמי הטעם שקראו הכתוב 'ממשפחת
 69 יהודה' אף שבאמת היה משבט לוי וכמו שהוכחתי לעיל, הוא
 70 מתוך ששעשה מעשה מנשה דאיתו - (שבא) מיהודה, שמנשה היה בנו
 71 של חזקיהו מלך יהודה, תלאו הכתוב ביהודה, אולם לא היה
 72 משבט יהודה לא מצד אביו ולא מצד אמו, ואם כן אין ראייה
 73 שמשפחת אם קרויה משפחה.
 74 מסיקה הגמרא בענין זה: אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי,
 75 מכאן - מזה שיחס הכתוב את יהונתן למנשה מחמת מעשיו, וכן
 76 שקראו ממשפחת יהודה, שתולין את תלמיהם במקולקל -
 77 שבאותה פרשה מבואר שנעשה כהן לעבודה זרה, וזוהי קלקלתו,
 78 ונתייחס למקולקל שהוא מנשה שעבד עבודה זרה.
 79 רבי יוסי בר חנינא אמר, מהכא - מהכא דורשים זאת, שנאמר לגבי
 80 אדוניא (מלכים א' ו' ט) 'וגם הוא טוב תאר מאד, ואתו ילדה אחריו
 81 אבשלום', משמע שאדוניה ואבשלום היו מאותה אם, וקשה,
 82 והלא אדניה היה בן חגית, ואבשלום היה בן מעכה, ואינם מאותה
 83 אם, אלא מתוך ששעשה אדוניה מעשה אבשלום דמירד במלכות,
 84 תלאו הכתוב באבשלום. (הכי נמי מתוך שעשה מעשה מנשה תלאו
 85 הכתוב במנשה).
 86 הגמרא מוסיפה לדרוש בענין זה: אמר רבי אלעזר, לעולם ידבק
 87 אדם בטובים וישא בת טובים, שהרי משה שנשא את בת יתרו
 88 שהיה כהן לעבודה זרה, יצא ממנו יהונתן שהיה בן בנו של משה
 89 והיה כהן לעבודה זרה אף שאין זה ראוי מצדו ומצד יחוסו, ואילו
 90 אהרן שנשא את בת עמינדב שהיה צדיק, יצא ממנו פנחס שהיה
 91 בן בנו של אהרן, וקינא קנאת ה' וזכה לכהונת עולם אף על פי
 92 שלא היה ראוי להיות כהן מצד הדין.
 93 מקשה הגמרא: ופנחס לא מיתרו אתי - בא, והא כתיב (שמות ו' כה)
 94 'ואליעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטאל לו לאשה' - והרי נאמר
 95 שאלעזר אביו של פנחס לקח אשה מבנות פוטאל, מאי לאו דאיתי
 96 מבת יתרו ממש, שנקרא פוטאל על שם שפיטם עגלים לעבודה
 97 זרה, הרי שאף שאהרן דבק בטובים מכל מקום אלעזר בנו לא דבק
 98 בטובים, ובכל זאת פנחס היה צדיק, ואם כן אין ראייה שצריך
 99 אדם לדבוק דווקא בטובים. מתרצת הגמרא: לא - פנחס לא מבת
 100 יתרו הוא, ומה שנאמר בו שלקח מבנות פוטאל הוא משום דאיתי
 101 מבנות יוסף שנקרא פוטאל על שם שפוטם - התריס ונלחם
 102 ביצרי, ולעולם יש להוכיח שידבק אדם בטובים.
 103 מקשה הגמרא: כיצד אפשר לומר שפנחס לא מיתרו הוא, והלא
 104 שקמים מבנים אותה - את פנחס, ואמרים ראיתם בן פוטאל זה,
 105 כלומר בן שפיטם אבי אמו - (יתרו) עגלים לעבודה זרה, והרוג נשיא
 106 שקם מישראל, נמצא שהיה מזרעו של יתרו.

1 אולם ואי אהה מעביר נחלה מן האב אפילו במקום בת, כיון שלגבי
 2 האב אין גילוי מהפסוק שהבת קודמת לו, ואם כן יהיה האב קודם
 3 אפילו לבת מאחר שהוא יותר קרוב למת.
 4 משיבה הגמרא: אם בן ש'העברתם' בא ללמד שהאחים יורשים
 5 כשאין בת, לא נכתוב רחמנא 'העברתם', שהרי דין זה מפורש
 6 בפסוק (במדבר כ"ט) 'ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאחיו, אלא
 7 ודאי ש'העברתם' בא להקדים את הבת לאב.
 8 שואלת הגמרא: ולמאן דנפקא ליה - לרבי ישמעאל ברבי יוסי
 9 שדורש ירושת אב מ'העברתם', האי 'שאר' מאי עבד ליה. משיבה
 10 הגמרא: מיבעי ליה לכדתניא, 'שאר' זו אשתו, מלמד שהפעל יורש
 11 את אשתו.
 12 שואלת הגמרא: ולמאן דנפקא ליה ירושת אב מ'שאר', האי
 13 'העברתם' מאי עבד ליה, הרי היה אפשר לכתוב 'ונתתם' כמו
 14 בשאר היורשים. משיבה הגמרא: מיבעי ליה לכדתניא, רבי אומר,
 15 בכילין - בכל היורשים, נאמר בהן לשון נתינה, וכן - בירשת בת,
 16 נאמרה בהן לשון העברה, ללמדך שאין לך מי שמעביר נחלה משבט
 17 לשבט אלא בת, הואיל וננה ובעלה יורשין אותה, וכשהם אינם
 18 משבט אמו, נמצא ממון שבטה שבא לה בירושה מאביה, עובר
 19 לשבט בעלה כשהוא או בנם יורש אותה. ולרבי הפסוק בא ללמד
 20 שהבעל יורש את אשתו, ושהבן יורש את אמו.
 21 הגמרא מבררת את שיטת התנא שהובא בבביתא לעיל (קמ)
 22 שדורש 'שאר' זה האב. מקשה הגמרא: ומאי ד'שאר' זה האב,
 23 האם לא משום דכתיב (ויקרא י"ב ב) 'שאר אביו הוא, אימא ש'שאר'
 24 זו האם, דכתיב (שם י"ג ג) 'שאר אמו היא', נמצא שגם האם נקראת
 25 בלשון הפסוק 'שאר', ואם כן נדרוש מ'שאר' שבין האב ובין האם
 26 יורשים את הבן.
 27 מתרצת הגמרא: אמר רבא, אמר קרא (במדבר כ"ט יא) 'ונתתם את
 28 נחלתו לשאריו הקרב אליו ממשפחתו' יורש אתה, כלומר רק מי
 29 שקרוי 'משפחתו' יורש אותו, והדין הוא שרק משפחת אב - קרובי
 30 מצד אביו, קרויה משפחה, ואילו משפחת אם אינה קרויה משפחה,
 31 דכתיב (במדבר א' א) 'למשפחתם לבית אבותם', כלומר רק הקרובים
 32 שמצד האב נקראים משפחה. נמצא שהאם אינה נקראת
 33 'משפחתו', ולכן אינה יורשת את בנה.
 34 מקשה הגמרא: ומשפחת אם אינה קרויה משפחה, והא כתיב
 35 (שופטים י"ז י) 'ויהי נער מבית לחם יהודה ממשפחת יהודה והוא לוי
 36 והוא נר שם', הא נופא קשיא - פסוק זה מצד עצמו קשה הוא,
 37 הרי אמרת 'והוא לוי', אלא מלוי אתי - מוכח שמשבט לוי הוא
 38 בא, ונאמר גם 'משפחת יהודה', אלא מיהודה אתי, אלא לאו
 39 דאבות מלוי ואימה מיהודה - אלא כדי ליישב את הפסוק
 40 מוכרחים לומר שאביו משבט לוי ואמו משבט יהודה, וקאמר על
 41 יחוסו מצד האם 'משפחת יהודה', נמצא שגם משפחת אם קרויה
 42 משפחה. מתרצת הגמרא: אמר רבא בר רב חנן, לא כך תפרש את
 43 הפסוק, אלא נקרא דשמייה לוי - הנער היה שמו לוי, אך אביו היה
 44 משבט יהודה, ולכן נאמר בו 'משפחת יהודה', ורק משפחת אב
 45 קרויה משפחה: כפי שאמרנו בתחילה.
 46 מקשה הגמרא: אי הכי שמו לוי, תינינו דקאמר מיכה - וכי
 47 על זה התפאר ואמר מיכה (שם י"ג ג) 'עתה ירעתי בי יטיב ה' לי, כי
 48 היה לי חלוי לבתי' - כיון שהודמן לי לוי לשרת את הפסל, וכי
 49 אפשר לומר שהשתבח בכך ששמו לוי אף על פי שהיה משבט
 50 יהודה, מה השבח בכך, אלא בהכרח משמע שהיה משבט לוי
 51 ממש שבהם בחר ה' לשרתו. ולפי זה צריך לתרץ כדלעיל שאביו
 52 משבט לוי ואמו משבט יהודה, ואם כן חוזרת הקושיא שמכאן
 53 מוכח שגם משפחת אם קרויה משפחה. מתרצת הגמרא: אין - כן,

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצייונים - הלכות שבת ~

יח ואִפְלוּ כָּלִים שְׂאִינָם מִחֶרְיִן לְקַרְקַע, אִם הֵם גְּדוֹלִים כְּלִפְיָ שְׂמִחֻזְקִין אַרְבָּעִים סָאָה, דְּהֵינּוּ אִמָּה עַל אִמָּה בְּרוּם שְׁלֹשׁ אַמּוֹת⁹⁸ עִם הַדְּפָנוֹת בְּלֹא עֵבִי הַרְגָּלִים⁹⁹ וְהַלְבּוּזִין⁹⁹ - הֲרֵי הֵם כְּאֶהָל, וַיֵּשׁ בָּהֶן בְּנֵין וּבָתִּירָה, וּלְפִיכָּךְ אָסוּר לְפֹלֵל דְּלִתּוֹתֵיהֶם מֵהֶם:

חלק ב סימן שיג, טלטול דלת וחלון והמנעול בשבת, סעיף יח:

ביאורי הלכה

[פג] ברום ג' אמות - נפח של 233 ממ"ק (ליטר) מחושב לשיעור מ' סאה⁹⁹.
[פה] והלבזבזין - שפה (מסגרת, שוליים בולטים) מקיירוב⁹⁸.
[פד] עובי הרגלים - גם האויר שבין הרגלים אינו מסביב לרהיט או כלי.

צייונים והוספות

98 אמה היא 84 ס"מ (שיעורי תורה ע' נג), אך גם כשאין בו אמה על אמה ברום ג' אמות כל שמחזיק מ' סאה דינו כמחובר לקרקע (ע"פ פמ"ג שיד מש"ז ס"ק ט).
99 ולכך דוקא ארון וכיוצא שעשוי להשתמש בתוכו מחשב כאהל וכבית בפני עצמו אבל שלחן וכן מטה וכיוצא לא הוי כאהל לענין זה. רצ"ע. (קצות השלחן סי' קכ בדה"ש ס"ק טו).

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות עדות ~

העדים לזוהר בכל זה שלא לכתוב בן בשטר עד שיצוה להם המתחייב אבל לא בסתם קנין ואפילו אם המנהג הוא במדינה לכתוב בן בכל שמרי קנין.

אבל כשאומר להם כתבו ותנו לו שטר אף על פי שלא אמר להם בפירוש לכתוב כל לשונות המועילים באסמכתא הרי אלו יכתבו כל הלשונות שנהגו לכתובן בשאר כל השטרות כזה באותו העיר. בין שהן לשונות המועילים באסמכתא בין המועילים לנאמנות שהיא המלוה נאמן בלא שבועה וקבלה בחרם שלא נפרע מחובו בין ביטול מודעא בשטר מכירה בין כתובה בשוקא בשטר מתנה שלא תהא מתנה מסותרת שאינה כלום וכן שאר כל יפויי כח שנהגו לכתוב בין בשטר חוב בין בשאר שמרות. והוא שהמנהג פשוט בכל שמרות שבאותה העיר לכתוב בן וזה שמצוה לעדים סתם לכתוב

~ יום ראשון ~

דיני עדות ושטרות ושליש[ות]:

יב וכל שטר שיש בו קנין בין שטר חוב בין שטר מכירה או מתנה ויש בו תנאי ואסמכתא שסומכת דעתו שלא יתקיים התנאי ולא היה הקנין כלום ונמצא שלא גמר והקנה ולכן אף אם יתקיים התנאי אין הקנין מועיל. אלא אם כן קנו ממנו בפני בית דין חשוב שאז גמר והקנה. או אפילו לא קנו ממנו בפני בית דין אלא שצוה לכתוב בשטר שקנו ממנו בבית דין חשוב ואף על פי שהוא שקר הודאת בעל דין כמאה עדים שגמר והקנה. או שצוה לכתוב שקיבל עליו בחרם או בשבועה שהן מועילות אפילו באסמכתא כשמצוה לכתוב בן גמר והקנה אף על פי שלא קיבל עליו. צריכים

וכותבים עדותם במקום אחר כותבים מקום הכתיבה. אבל אם זוכרים זמן הקנין וכותבין אותו יכתבו גם כן המקום שנעשה בו הקנין שיכתבו קנינו מפלוני במקום פלוני וכתבו וחתמו ומסרנו לפלוני וכשכותבין מקום הכתיבה כותבין קנינו מפלוני וכתבו וחתמו ביום פלוני במקום פלוני.

במה דברים אמורים שכותבין מקום הכתיבה ולא הקנין כשאין המטבע משתנה ממקום הכתיבה למקום הקנין או אפילו אם משתנה אלא שכתוב בשטר המטבע היוצא במקום פלוני אבל אם המטבע משתנה ממקום הכתיבה למקום הקנין ואין כתוב בשטר מטבע היוצא במקום פלוני לא יכתבו אלא מקום הקנין אף על פי שאין זוכרים זמנו וכותבין זמן הכתיבה לפי שמטבע שבמקום הקנין נשתעבד ואם יכתבו מקום הכתיבה היה משתעבד ממטבע היוצא במקום הכתיבה:

מן וצריכים העדים לדקדק בלשון הקנין שקנין מיד המתחייב ליתן איזה דבר מיד או לזמן פלוני בין מעות בין קרקע בין מטלמלין בין מזונות ומלבושים שזה הקנין אינו כלום ואין כותבין אותו אלא אם כן אמר להם בלשון חיוב על נפשו שמחייב את עצמו ליתן מיד או לזמן פלוני אבל אם לא אמר בלשון חיוב על נפשו אלא אמר אתן מיד או לזמן פלוני אף על פי שקנו מידו על זה אין זה כלום. כי קנין על אמירת אתן הוא קנין על דברים לבד והקנין אינו חל אלא על גוף החפץ הנקנה אם מקנהו לו מעכשיו ואם אינו מקנהו לו מעכשיו אלא אומר שיתננו לו מיד או לזמן פלוני אין הקנין חל על זה אלא על גופו ונפשו של הנותן שיתננו לו אם אומר בלשון חיוב שמתחייב את עצמו ליתן.

ולכן נהגו לכתוב תנאים אחרונים בשעת הנשואין ולא די בראשונים מפני שבראשונים אין שני הצדדים מחייבים את עצמם בלשון חיוב על נפשם כי שמא יחזור בו אחד מהצדדים מאיזו סבה ורוצה להפטור בקנס לבד כי החרם הכתוב בתנאים אינו כלום עד שיקבלהו בפירוש (ולא נכתב אלא לסלק דין אסמכתא מן הקנס לדברי הכל):

~ יום רביעי ~

יז שטר חוב שיש בו קנין מותר לעדים לכתוב ולחתום וליתן ליד הלואה אף על פי שלא ילוה בו ויתננו ליד המלוה עד אחר כמה ימים לפי שמיד שקנו מיד הלואה בקנין סודר נשתעבדו נכסיו למלוה שזוכין לאדם שלא בפניו לפיכך אינו שטר חוב מוקדם. אבל אם לא קנו מידו לא יכתבו ויחתמו ללוה עד שיחא המלוה עמו וימסור השטר ליד המלוה בפניהם בו ביום כי שמא לא ימסרהו בידו עד למחר והרי הוא מוקדם ופסול. ואפילו נכתב ביום ונמסר בלילה פסול אלא אם כן כתוב בו הזמן מיום המחרת:

יח (וטעם פיסול המוקדם הוא שמא יטרוף מהלקוחות שלקחו מיד אחר זמן הכתוב בשטר קודם שמסרו למלוה ונמצא טרוף שלא כדין שהרי לא נשתעבדו נכסיו

שטר יודע שנהגו כן ואם לא היה בדעתו שיכתבו כן היה לו לפרש להם שלא יכתבו כמנהג העיר ואם לא פירש להם הוא הפסיד לעצמו.

וכן אפילו בסתם קנין העומד לכתיבה כותבין כל יפויי כח שנהגו בהם בשטר כזה אם המתחייב יודע שנהגו בהם שכיון שסתם קנין לכתיבה עומד היה לו לפרש להם ואם לא פירש להם הוא הפסיד לעצמו. כי אין ביפויי כח אלו דבר שקר שתצטרך להם הודאת בעל דין לקיימם עליו כמו שצריך לכתיבת קנין בבית דין חשוב או שבועה או חרם:

~ יום שני ~

יג ואם אין המנהג פשוט בכל השטרות כולן שבעיר לכתוב כן או שאין ידוע בכירור שהמתחייב יודע מהמנהג אין כותבין שום יפויי כח בלא דעת המתחייב. אלא אם כן ידוע שאין הבית דין דנין כלל על פי יפויי כח אלו מפני שנהגו לכתוב ליפות לשון השטר בלבד ולא שיהיה האמת כן שיהיה למוציא השטר כל יפויי כח אלו.

לפיכך אם בעל השטר רוצה שיהיה לו באמת איזה יפויי כח יפרשנו המתחייב בפירוש לעדים שיכתבוהו לו וכותבין כן שאמר להם כן בפירוש. כגון מלוה שרוצה שיהיה נאמן בלא שבועה וקבלה בחרם שלא נפרע מחובו יפרש כן הלוה לעדים ויכתבו כן בשטר שהנאמנות היתה מפורשת מפי הלוה להמלוה. ואם רוצה שלא יוכל הלוה להשביעו אחר הפירעון שבועת היסת שלא נפרע ממנו שתי פעמים יכתבו לו שהנאמנות הוא לו עליו לעולם. ואם רוצה שיהיה נאמן גם על יורשי הלוה יכתבו כן בשטר עליו ועל באי כחו. ואם רוצה שגם יורשיו אחריו יהיו נאמנים יכתבו כן בשטר לו ולבאי כחו. וכל זה מדעת הלוה. ואף על פי שלא קנו מידו על זה רק שהוא לפני ההלואה שעל מנת כן הוא מלוה לו:

יד וכל שטר שיש בו קנין בין שטר חוב בין שטר מכירה או מתנה אם אינו נכתב ביום הקנין וכותבין בו הזמן מיום הקנין ולא מיום הכתיבה שכותבין קנינו מפלוני ביום פלוני וכתבו וחתמו ומסרנו ליד פלוני. ואם אינן זוכרים יום הקנין כותבין יום הכתיבה והקנין כותבין סתם קנינו מפלוני וכתבו וחתמו ביום פלוני ומסרנו לפלוני. ומכל מקום אם זוכרים שקנו ממנו בתחלת חדש פלוני או כסופו או באמצעו יכתבו קנינו בשליש הראשון של חדש פלוני או באמצעו או בשליש האחרון. ואם אינן זוכרים איזה חדש היה או שאינן זוכרים אם היה תחלת חדש או אמצעו או סופו וכותבין יום הכתיבה יכתבו בשטר שטר זה איחרנהו וכתבנהו:

~ יום שלישי ~

מז וכשכותבין הזמן מיום הכתיבה כותבין גם כן שם המקום שעומדים שם בשעת הכתיבה ולא שם המקום שקנו בו ממנו. וכן כל מי שנמסרה להם עדות במקום זה

עכשיו ואינו יודע לחתום ומצוה לאחר לחתום חתימתו במסירת הקולמוס ושני עדים חתומים תחתיה לקיים שזו היא חתימתו שצוה לחתום במסירת הקולמוס הרי זה שטר כשר:

~ יום שישי ~

בג וצריכים העדים להזהר מאד מאד שלא לחתום אלא על דבר שראו בעיניהם בענין שיכולים להעיד בפני בית דין בתורת עדות כי חתימתם בשטר היא כאילו מעידים בפני בית דין לכך צריכים להזהר מאד שלא יהיה דבר שקר בעדותם בשום צד בעולם.

כגון מי שרוצה ללות מחבירו לאחר זמן מה ומקדים ונותן שטר חוב עליו ומאמינו שאם לא ילוהו יחזיר לו השטר חוב אסור לעדים לחתום על שטר חוב זה ואם חתמו הרי הם כמעידים שקר. וגם הלא אסור לו לקבל שטר זה ואם קבלו אסור לו להשתותו בתוך ביתו משום שנאמר ואל תשכן באהלך עולה. ולא אמרו בשטר חוב שאין בו קנין שמותר לעדים לכתוב ולחתום וליתן ליד הלוה כשמסרו להמלוה בפניהם בו כיום אלא כשכבר הלוהו או שילוהו בפניהם או שלא ילוהו כלל והוא מחייב את עצמו בשטר חוב זה בתורת מתנה מפני טובת הנאה שקיבל או שיקבל.

וכשחותמין על מסירת מודעא שכתוב בה הכרנו באונסו יוהרו מאד שלא לסמוך עליו אלא אם כן יודעים מעצמן בכירור אונסו:

כד וכן צריכים העדים להזהר שלא יחתמו על שום שטר חוב עד שיכירו וידעו שזהו שמו של לוח ולא יסמכו עליו שאומר שכך שמו כי שמה מעלה לו שם איש אחר כדי לחייב האיש ההוא בשטר חוב זה ועשה קנוניא עם המלוה. ובשובר צריכים לידע שזהו שמו של המלוה כי שמה עשה קנוניא עם הלוה על איש אחר ששמו כן והלוה חייב לו סך כזה. וכן בשטר מכירה ומתנה צריכים לידע שזהו שמו של זה המוכר או הנותן כי שמה עשה קנוניא עם הלוקח או המקבל מתנה על איש אחר ששמו כן להוציא מידו קרקע זה:

כה ואם אינן יודעים שזהו שמו יכולים לסמוך על אחר אפילו על אשה או קרוב שאומרים שכך שמו לפי שכל דבר שעתידי להגלות אין בני אדם משקרים בו. אבל שמו של המלוה או הלוקח או מקבל המתנה יכולים לסמוך עליו אם הוא שטר שיש בו קנין שהרי כתבים אותו לו אף בלא המלוה או הלוקח ומקבל מתנה. וכן שם הלוה בשובר:

~ שבת קודש ~

בז וכל מי שהוחזק שמו בעיר שלשים יום כתבים שם זה ואין חוששים שמה שינה שמו שלשים יום כדי לעשות קנוניא שאם כן אין להיב סוף שלעולם לא נדע שמו. ואם יש בעיר שנים ששמותיהם ושמות אבותיהם שוים

למלוה עד שנמסר לו השטר. לפיכך שטר חוב שאין גובין בו ממשועבדים אין בו פסול מוקדם ויכולים לכותבו ללוה אף על פי שאין המלוה עמו. כגון שטר חוב שאין עליו עדים חתומים לקיים הענין אלא שחתם הלוה חתימת ידו והעדים חתמו תחתיה רק לקיים חתימתו ולא לקיים הענין כגון שטרי חוב הנהוגים במדינות אלו אם אין העדים חתומים על המשמעות רק לקיים החתימה):

יג אבל אין כותבין שום שטר חוב למלוה עד שיהיה הלוה עמו אפילו כבר קנו מיד הלוה בקנין סודר מתחלה שלא בפני המלוה שהוא חייב למלוה זה לפי שאין אומרים סתם קנין לכתובה עומד כשקנו מידו שלא בפני המלוה. ואפילו אם אומר המלוה לעדים כתבו השטר חוב וחתמוהו ויהיה בידכם וכשיבא הלוה היום ויאמר לכם ליתנו לי תננוהו לי ואם לאו תקרעוהו לא ישמעו לו אולי מערים הוא כי שמה יפול מידם השטר חוב וימצאנו או שמה יגבנו מהם.

וכן אין כותבים וחותמים שובר ללוה עד שיהא המלוה עמו. אבל כותבים וחותמים שובר למלוה אף על פי שאין הלוה עמו:

~ יום חמישי ~

כ וכן בשטר מכירה אין כותבין וחותמין ללוקח עד שיהא המוכר עמו אפילו כבר קנו מיד המוכר שלא בפני הלוקח. ואפילו אמר הלוקח כתבוהו וחתמוהו ויהיה בידכם עד שיבא המוכר ויצוה ליתנו לי. וכן בשטר מתנה. אבל כותבים למוכר אף על פי שאין הלוקח עמו והוא שקנו מידו בקנין סודר שאין בו משום מוקדם אף על פי שלא ימסרו להלוקח עד לאחר כמה ימים. וכן בשטר מתנה.

ואם אחר הקנין אמר המוכר סתם כתבו שטר מכירה ולא אמר שיתנוהו לידו הרי אלו כותבין וחותמין ונותנין להלוקח לפי שמן הסתם דעתו שיתנוהו להלוקח ולא לידו עד שיפרשו. וכן בשטר חוב שיש בו קנין. אבל אם לא קנו מידו אף על פי שאמר להם כתבו ותנו לו צריכים לחזור ולהמליך בו אחר שחתמוהו קודם שיתנוהו להלוקח שמה חזר בו המוכר. וכן בשטר חוב שאין בו קנין:

כא אם אין העדים כותבים בעצמן השטר אין רשאים לחתום עד שיקראוהו תחלה מלה במלה ויבינו היטב כל הכתוב בו. ואם אינן יכולים לקרות בעצמן או להבין מעצמן יקראו ויפרשו להם שנים אחרים שהם כשרים ונאמנים וראויים להעיד ואחר כך יחתמו. ואין לעשות כן לכתחלה לחתום עדים שאין יודעים לקרות ולהבין מעצמן:

כב וצריכים העדים לחתום בעצמן ועד שאינו יודע לחתום בעצמו ומצוה לאחר לחתום חתימתו במסירת הקולמוס אין זה כלום שהרי זה כעד מפי עד (ואין צריך לומר אם מצוה לעד השני שאין כאן אלא עד אחד).

אבל אם המתחייב בעצמו חותם על השטר כמו שנוהגים

ליזהר בווי"ן וויינ"ן שלא יהו דחוקים בין התיבות פן יפסל מחשש שמא זייף והוסיף ו' או ז' ולא יהיו מרוחקים פן יפסל מחשש שמא מחק אות אחת כגון ה' ח' או ח' והניח רגלה אחד מקום ו' או ז'. וכל כיוצא בזה ידקדקו בכל לשון ובכל כתב:

בח וכל חשבונות שבכל השטרות צריך לזהר שלא יהיו באותיות כגון ב' ג' ד' ה' ו' מפני שיכול לזייף ולעשות מב' כ' ומג' נ' ומד' ר' ומה' ח' או ק' ומו' ז' וכן כל כיוצא בהן בשאר אותיות בכל כתב. וכל שטר שיכול להזדייף פסול אף על פי שלא נזדייף.

וכן צריך לזהר שלא יהיה בסוף שיטה חשבון משלש ועד עשר שיכול לזייף ולעשות משלש שלשים ומארבע ארבעים וכן עד עשר. ומשמנה יכול למחוק הה' ולעשות שמונים וכן אם כתוב שלשה וארבעה עד עשרה יכול למחוק ולעשות כן בסוף השיטה. ואם נודמן לו אחת מחשבונות אלו בסוף שיטה יחזור ויכתבו שנית בראש שיטה:

יכתבו שם אבות אבותיהם אם יודעים אותם העדים שלא על פי המתחייב. או אם אחד מהם כהן או לוי יכתבו כן. או שום סימן שבגופן כגון אם זה ארך וזה גוץ וכיוצא בזה:

כז וכן צריכים להזהר שלא יחתמו על השטר עד שידקדקו היטב בכל אותיותיו שתהיינה דומות זו לזו ויהיה הכתב מיושר ושוה בכל דבריו שלא ירחיק האותיות זו מזו יותר מדאי לפי שיכול לזייף להוסיף אות קטנה ביניהן וישתנה הענין. ואפילו אינן מרוחקות יותר מדאי אלא שהן מרוחקות במקום אחד יותר מבשאר השטר יכול לזייף להוסיף אות קטנה באותו מקום ולא תהיה ניכרת כי תהיינה האותיות מקורבות זו לזו כמו בשאר השטר. וכל שטר שיכול להזדייף פסולוהו חכמים אף על פי שלא נזדייף. ולא ידחוק האותיות זו לזו יותר מדאי פן יפסל מחשש שמא נזדייף ונתוספו בו אותיות הדחוקות אחר כך (וכן אם אין האותיות דומות זו לזו אלא אחת גדולה ואחת קטנה יש לחוש לכך). וכן צריך

~ 'לקוטי תורה' יום-כיפור - הפרשה החסידית ~

לְבַאֵר עֲנִין יוֹם־כִּפּוּר

אֵלָא שְׁהוּא עַל דְּרַךְ מְשַׁל: כְּמוֹ שְׁנֵי בְנֵי אָדָם שְׁעוֹמְדִים זֶה אֶצֶל זֶה בְּקִרְיוב מְקוֹם, רַק שְׁנֵיהֶם מְחִזֵּר פְּנֵי לְבָאֵן וְזֶה מְחִזֵּר פְּנֵי לְבָאֵן, לְפִי שְׁאִין בִּינֵיהֶם קִרְיוב הַלְּכָבוֹת. וְעַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה חוֹזֵר לְהִיּוֹת פְּנִים בְּפְנֵים.

וּבִיאור עֲנִין זֶה, יוֹכֵן בְּמַה שְּׁכָתוּב (שְׁמוֹת ל"א, טו'): "וְשִׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת":

פִּי הֵנָּה עֲנִין הַשַּׁבָּת - שְׁבוֹ שַׁבַּת ה'. "כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ כו'" (שְׁמוֹת כ', ט), דְּהֵינּוּ שְׁהַשְׁפִּיל אֶת עֵצְמוֹ בְּכִיכּוֹל, וְצִמְצַם בְּעֵשְׂרֵה מְאֻמְרוֹת - "יְהִי רְקִיעַ כו'" (בְּרַאשִׁית א', ו'), בְּשֵׁשֶׁת יָמֵי הַמַּעֲשֵׂה, לְבְרוֹא וּלְהוֹוֹת וּלְהַחְיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים² - בְּבְחִינַת חִיצוֹנִיּוֹת מְלָכוּתוֹ יִתְבָּרַךְ לְבַד. בְּדְכָתוּב (תְּהִלִּים קמ"ח, ט'): "מְלָכוּתְךָ מְלָכוּת כָּל עוֹלָמִים", שְׁהַתְּהוּוֹת "כָּל עוֹלָמִים" וְהִיּוֹתָם אֵינּוּ אֵלָא מְבַחֲנֵת מְלָכוּתוֹ יִתְבָּרַךְ.

וְאֵינּוּ בְּדִמְיוֹן הַנְּשָׁמָה הַמְחַיָּה אֶת הַגּוֹף, שְׁמֹתֵלְבִישֵׁת בְּתוֹכוֹ לְהַחְיוֹתוֹ, וְיֵשׁ לָהּ הַתְּפַעְלוֹת מְמַקְרֵי וְשְׁנֵי הַגּוֹף

בְּתוֹב אֶחָד אֹמֵר (וְקָרָא כ"ג, ל"ב): "שַׁבַּת שְׁבַתוֹן הוּא לְכֶם", וְכְתוּב אֶחָד אֹמֵר (וְקָרָא טו, ל"א): "שַׁבַּת שְׁבַתוֹן הוּא לְכֶם". הֵנָּה אִמְרוּ רַז"ל: עֵבֶר עַל מְצוֹת־עֲשֵׂה, וְשֵׁב - לֹא זֶה מְשִׁם עַד שְׁמוֹחֲלִין לוֹ. עֵבֶר עַל מְצוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה - תְּשׁוּבָה תוֹלָה, וְיוֹם־כִּפּוּר מְכַפֵּר.

וּלְהַכִּין זֶה, דְּהֵא מְצוֹת־עֲשֵׂה עֲדִיפָא - שְׁדוּחָה אֶת לֹא־תַעֲשֶׂה!

הֵנָּה בְּתִיב: "שׁוּבוּ אֵלַי וְאֲשׁוּבָה אֵלֵיכֶם" (בְּמִלְאֲכֵי סִימֵן ג', ז); וּבְתִיב (אֵיכָה ה', כ"א): "הִשִּׁיבֵנו ה' אֱלֹהֵינוּ וְנִשׁוּבָה", שְׁהוּא עֲנִין עַל דְּרַךְ מְשַׁל 'הַחֲזֵרֵת פְּנִים בְּפְנֵים'.

פִּי הֵנָּה בְּתִיב (וְקָרָא ב, טו'): "כִּי פָּגוּ אֵלַי עוֹרְף וְלֹא פְּנִים", שְׁאֵפִילוּ בְּשַׁעַת הַחֲטָא לֹא שְׁיִיד לֹמֵר עֲלֵיו יִתְבָּרַךְ שְׁרִיחַק ה' אֶת הָאָדָם בְּרִיחוֹק מְקוֹם מְמוֹשׁ, שְׁהָרִי "מְלֵא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ" (יִשְׁעָרְהוּ ג, א), וְ"לִית אֶתֶר פְּנֵי מִינְיָה", וְהוּא הוּא הַגּוֹתוֹן לְאָדָם כַּח וְחִיּוֹת לְחִיּוֹת אֵפִילוּ בְּשַׁעַת הַחֲטָא מְמוֹשׁ.

1. [עֲנִין מַה שְּׁתִּבְאֵר מִנֵּה בְּדִבּוּר הַמְּחַחֵל "שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל".]

2. [לְהַחְיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים" (יִשְׁעָרְהוּ ג, טו)].

[וזהו ענין החזרת פנים בפנים, דהיינו גילוי פנימיות הנשמה ורעותא דליבא, ליבטל אליו ותברך בבחינת פנימיות אין-סוף ברוך-הוא]. :

ב אף הנה אמרו רז"ל: "מי שפטר בערב-שבת יאכל כו". לךך פתיב: "ושמרו בני ישראל את השבת לעשות כו", כלומר, שישמור מחול לשבת, גם לתקן בעצמו ולעשות בנפשו את השבת - שיהיה באמת כד. והשמירה הזאת לעשות את השבת בנפשו בימות החול, הוא על ידי התפלה.

פי הנה ב"תקונים" אמרו, כי התפלה היא "סולם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה" (בראשית כה, יב), ו"מלאכי אלהים עולים ויורדים בו" (שם):

"מלאכי אלהים הם המצות, שהם מלאכים - שלוחי דמלכא". וכמו שפתיב בתנחומא פרשה ויגש: "היו מכבדין את המצות שהן שלוחי", ו"שלוחו של אדם כמותו".

ובמקורם הם "אברים דמלכא". והיינו על דרך משל: כמו שעל ידי אברי הגוף מתפשט הנשמה לפעול פעולתה, כך על ידי המצות נמשך ומתפשט גילוי אלהותו ותברך. ועלייתן למעלה למקורן הוא על ידי התפלה.

ולכא ענין זה, הנה חז"ל תקנו לומר קודם כל מצוה: "אשר קדשנו במצותיו" - שעל ידי המצות מתעלים בקדשה עליון.

והענין הוא:

דהנה פתיב (הושע יד, ט): "אני כבודש ורענ כו", פירוש: ברוש הוא מין ארו שעדיין לא הזקין, והוא רך ורענ כשהוא בלחותו, שאז יכולים לכופפו למטה. וכשכיל שהוא גבוה שבאלנות, וכשמניחין עליו איזה דבר כשנכפף למטה, הנה כשחזור לאיתנו מנביה את הדבר שהוא למקום גבוה מאד. וכך הוא על דרך משל בחינת "אני".

פי יש בחינת "אנכי", ובחינת "אני":

כו, מה שאין בן "אני הו"ה לא שניתו" (מלאכי ג, ו) פתיב, שאין בו שום שינוי חסד ושלום מצד רבוי הנבראים. וכמאמר: "אתה הוא עד שלא נברא העולם כו",

לפי שאינו מתלבש בתוך העולמות להחיותם בבחינת פנימיות מהותו ועצמותו ותברך, אלא רק התפשטות זיו והארה ממנו ותברך. שעלה ברצונו להיות מלך עליהם, והוא חיותם וקיומם - מה שנקרא שמו עליהם. וכמו שפתיב (תהלים קמח, יז): "הודו על ארץ ושמים כו". והתפשטות זו נחשבת ירידה והשפלה גדולה לגבי הקדוש ברוך-הוא בבחינת פנימיותו.

וביום השבת נתעלה בבחינת פנימיות אין-סוף ברוך-הוא, והרי זה נקרא בחינת שביתה אצלו.

על דרך משל, באדם המדבר: שבשעה שהוא מדבר, מצמצם שכלו ומורידו בהדבורים, וכאשר אינו רוצה לדבר - פוסק ושובת, והרי אז עלה שכלו למקורו אשר שם משכן החכמה;

כן ויותר מכן לאין קץ ותכלית, מתעלה ביום השבת למעלה ממדרגת החכמה שנהשבת פעשיה גופנית, כמו שפתיב (תהלים קד, כד): "כולם בחכמה עשית", אלא כמאמר: "אנת חכים ולא בחכמה ידיעא כו".

ולפי ש"ישראל עלו במחשבה", וכמאמר "ואתה נפתת ביי", ו"מאן דנפח כו".³ ואמרו רז"ל: "מאין - באת כו". [פירוש: מבחינת אין שהוא מקור החכמה. כמו שפתיב (איוב כה, יב): "והחכמה מאין תמצא"⁴]. שבחינת ומדרגת ישראל, גבוה מאד נעלה מבחינת התפשטות חיצונית מלכותו ותברך.

ולכן נאמר (שמות לא, טז): "ושמרו בני ישראל את השבת" - להתקדש בקדושתו ותברך, להיות "שבת לה" אלקיך כו" (שמות כ, ט). ובתיב (שמות לא, יז): "ביני ובין בני ישראל אתה הוא כו", כלומר, כמוני כמוהם פביכול.

וזהו "ששת ימים תעבוד כו" (שמות כ, ח) - בבחינת חיצונית, עשייה כדו פרנסתו. וב"יום השביעי שבת לה" (שם) - להיות מתעלה במקורא דכולא, להבטל אליו ולדבקה בו ותברך.

3. [מהתורה נפח"]

4. וכמו שנתבאר בפרשת במדבר. וענין מה שנתבאר על פסוק "האיוני השמים".

5. וענין מה שנתבאר מענין זה בפרשת שמות, על פסוק "כי טובים הודרך

כו".

6. [וענין מה שנתבאר מזה גם כן בדבור המתחיל "והקרא אל משה".]

7. [וענין מה שנתבאר בפרשת שלח, בפירוש "והקרתם את כל מצות ה'".]

נקודת-הלב בכללות נשמות ישראל, בחשיקה ודביקה באלהים חיים.

וזהו מאמר רז"ל: "תפלות במקום קרבות תקנום": כי כמו הקרבן שהיו מקריבין בהקמה שתהא נשרפת באש שעל גבי המזבח, וכך צריך לעורר את האהבה בתפלה ברשפי-אש שלהבת מתלהבת בלבו - כי יסוד האש הוא בלב - ולשרוף ולכלות את גפש-הבהמית שבו כו' :

ג והנה פתיב (נקרא א, ט): "ונתנו בני אהרן הפהן אש על המזבח". ואמרו רז"ל: "אף על פי שאש יורד מן השמים - מצוה להביא מן ההדיוט".
 פי גם למעלה יש בחינת אהרן, שנותן בחינת אש בכנסת-ישראל. פי אהרן הוא "שׁוֹשְׁבֵינָא דמטרוניתא", והוא מזו הרועים המשפיעים גילוי אלהותו יתברך במקור נשמות-ישראל.

ובחינת אש-שלמעלה היא אהבה-הטבעית, אהבה רבה שבגפש-האלהית הפלולה בחקמה שבגפשו, אשר איננה מתלבשת כלל בלבושי הנפש-החיונית, והיא מתלהבת ומתלהטת במסירת-נפש על קדוש ה' מפוש, וליפרד מן הפתילה, הוא הגוף שנאחזת בו, כשלהבת העולה מאליה לדבקה בו יתברך.

ו"מצוה להביא מן ההדיוט" - אש שלמטה, על ידי התבוננות בגדולת ה' כל חד לפום שיעורא דיליה, ולהלהיב לבו ונפשו לעבודת ה'. והתבוננות המוליד אהבה עזה שהיא ברשפי-אש, הוא כאשר מתבונן בדבר חדש. כמו שאנו רואים בחוש, שפאשר רואה דבר חידוש מתפעל מאד.

וכך אמרו רז"ל: "בכל יום יהיו בעיניך פחדשים" - והוא פאשר יתבונן המשפיל פי באמת "חדשים לפקרים כו'" (אבה ג, ט), ו"מחדש [...] בכל יום תמיד מעשה בראשית" מאין לישי. ובהתחשף החשך של לילה ויסתלק - ונעשה אזר של יום. וכך יראה האדם בעצמו, שבלילה ישן וחיותו מסתלק ממנו, ובקומו נעשה בריה חדשה. ומזה יבין על כל יצורי עולם - שפן הוא, וחיותם - רצוא ושוב.

בחינת "אנכי" - "מי שאנכי", דהיינו בחינת עלמא דאתכפיא.

ובחינת "אני" הוא בחינת תורה ומצות בבחינת למטה, כשמתלבשים בענינים גשמיים, ומגבילים הענינים לתת שיעור וקצבה לעניני המצות גשמיים, כמו (הילין קו, א): "מי רביעית - נומלין לידים כו"*. והוא כמשל הפרוש רענן שנגפף למטה, וחוזר למעלה למקורא עילאה דכולא.

וכן בזה לעומת זה נאמר (הושע יד, ד): "ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו". פי כמו שהמצות מתעלים על ידי העלאות פנימיות לכבות כללות נשמות ישראל, כמאמר "עלה במחשבה כו'", ולכן אומרים "אלקינו" פירוש שהוא כח חיותנו, ושאליו אנחנו משתחיים ומודים בבחינת ביטול.

והנה אמרו רז"ל: פרק "לפני אידיהן" (דף ח, סוף עמוד א'): "ישראל שפחוץ-לארץ - עוברי-פוכבים בטרהרה הם" - פי ההשתחויה לעבודת-פוכבים הוא, שמשתחוה וכופף ראשו לפוכבים ומזלות.

והנה פתיב (דברים ג, ד): "וממגד תבואות שמש" - שהתבואות גדלים מן השמש. וכן שאר כל עניני עולם-הזה - "אין לה עשב מלמטה, שאין לו פוכב מלמעלה", שהוא המזל שפמנו נשפע הדבר, וכשאדם מטריד מחשבתו ולבו רק בעניני עולם-הזה כל הימים, הוא מוריד שכלו שבראשו לדבר הנשפע מפוכבים ומזלות, ונעשה גם הם בחינת "אלהינו למעשה ידינו". פי "מעשה ידינו" שהוא עסק הפרנסה נעשה מזה בחינת "אלהים אחרים".

וזהו ואת גפש אויבך יקלענה בתוך כף הקלע" (שמואל א כה, כט): שאף על פי שהדבר שהוא מלובש בו בענינים גשמיים, נראה לעין שהוא מן ה"עבירות שאדם דש בעקבו", הנה הוא דומה למשל קליעת האבן, שמוקלעין אותו על ידי כף הקלע למקום רחוק מאד, עד שנעשה כאלו עוברי-פוכבים.

והנה עליות המצות, העיקר הוא על ידי התפלה, לפי שאז הוא שעת הכושר ומתגלה ומתעלה בחינת פנימיות

עקב, בדבור המתחיל "להבין שרש מעם, קישור וחיבור ושכיכות בריה ותורה". ועין מה שנתבאר בדבור המתחיל "שחורה אני כו", ששופתני השמש כו" עין שם.

8. [עין מה שנתבאר בדבור המתחיל "פי המצוה הזאת", מענין "אנכי ואני"].

9. [עין ב"ספר של בינונים" פרק יח"ט. ומה שנתבאר ב"אגרת תקדש", בדבור המתחיל "אין ישראל נגאלין אלא בצדקה". ועין מה שנתבאר בפרשת

וכאשר יראה בעיניו, ולכבו יבין¹⁰ כי ראה זה חדש הוא¹¹, על פן ילהיב לבו וישים אליו לבו ונשמחו¹². וכמו שפתיב (איכה ב, יח): "צעק לכם".

וזהו ענין התורת-פנים: כי כמו שיש עורף ופנים בגוף, כן יש בגשמה. והוא כמו ענין הנ"ל, שגם קודם שישים האדם הדברים האלה אל לבו, הנה באמת פך הוא – שמחיה ומחווה מאין ליש, ו"מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית". ולא שייך לומר שהוא רחוק מה' חסדו שלום, אלא שהוא כמשל אדם ההופך ערפו לחבירו ומחזיר פניו ממנו, ואחר פך אם ישים ללבו הדברים הנ"ל, הרי הוא כמו שמחזיר פניו לחבירו.

ועל דרך זה תקנו נוסח התפלה: "ברוך אתה [..] מלך העולם":

פירוש: כי כל העולמות נמשכו מבחינת מלך, כמו שפתיב "מלכותך מלכות כל עולמים". והוא בחינת חיצונית לבר, להיות נקרא עליהם שמו ומלכותו לבר. ומבקשים שיתיה "ברוך אתה", והיינו כמו שפתיב (תהלים מא, יד): "ברוך ה' אלהי ישראל מהעולם ועד העולם"¹³. דהיינו, שיתברך ויומשך ממקורא עילאה, ראשיתה דכולא, מהעלם אל הגילוי, אשר יאמר עליו כי הוא אלה – "אתה" – בלשון נוכח. דהיינו, שישוב אלינו בבחינת פנים על ידי שובנו פנינו אליו, כנ"ל :

ד והנה פתיב (שמות ג, טו): "זה שמי לעולם", שמי עם י"ה – שס"ה כו':

כי מצות-עשה נמשכים מבחינת ו"ה, שהוא בחינת עלמא-דאתגליא; ומצות לא-תעשה נמשכים מבחינת י"ה, שהוא בחינת עלמא-דאתכסא (וזהו ענין "מהעולם ועד העולם"¹⁵). והנה בעברו על אחת ממצות-עשה דאורייתא, וענפיה דרבנן – פוגם בו"ה. מה שאין כן בעבור על לא-תעשה וענפיה – פוגם בו"ה¹⁶.

וביאור ענין זה: כי לשון "פנים" הוא נקב שיש בו חסרון. וכאשר מבטל מצות-עשה הוא עושה חסרון ומנעה, שאינו מאיר עליו אור עלמא-דאתגליא, דהיינו בחינת אתערותא-דלתתא (והיא הנקרא גם כן אהבה-יומא¹⁷), בחינת אש-שלמטה, שהוא על ידי התבוננות הנ"ל. וכאשר עובר על מצות לא-תעשה, הנה הוא מונע ומחסר אור העליון, שלא יוכל האש שלמעלה, שהוא אהבה הטבעית, להתחזק בנפשו ולהוסיף אומץ אהבתו בסיוע של מעלה על אהבה-דלתתא. כי "לא יגורד רע" (תהלים ה, ה) פתיב, ועונותיכם מכדלים כו'¹⁸. כי כבר נקלע למרחוק, כמו על דרך משל הפך הקלע הנ"ל. ולכן לא יכול להמשיך אש האהבה.

ועל כן, אם "עבר על מצות-עשה, ושב – לא זו משם עד שמוחלין לו":

כי בעשותו תשובה, התעוררות התשובה מועיל להלהיב אל נפשו אתערותא-דלתתא שאבד בעונו. וזהו "לא זו משם", פירוש – שגשאר על עמדו ותיקן מה שעוונות. [וכנזכר לעיל שהתפלה בכל יום נקרא "סולם כו', וכו' מלאכי אלקים" שהם מעשה המצות "עולים כו'". ולכן על ידי התפלה ככוונה בבחינת תשובה מתקן מה שעוונות בביטול מצות-עשה]

מה שאין כן כשעבר על לא-תעשה – שפגם ומנע את אור העליון, אתערותא-דלעילא, שאף אם יעורר באתערותא-דלתתא לא תוסיף מת כח¹⁹ האהבה עליונה, כי מנע אורה. ולזאת "תשובה תולה, ויום-הכפורים מכפר" – "כי כיום הזה יכפר עליכם [..] לפני ה'" (ויקרא טו, ל), שמתעורר בחינת פנימיות רצונו ותברך [שלמעלה מבחינת י"ה ומבחינת ו"ה²⁰], שאז "נשא עון ועובר על פשע" (מיקה ג, יח), "ונקה"

16. (ענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ראה אנכי", בענין בחינת י"ה ובחינת ו"ה שיש בנפש. וענין מה שנתבאר מזה גם כן בדבור המתחיל "לא אבה הו"ה אלקיך לשמוע אל בלעם").
17. כמו שנתבאר בפרישת עקב שם.
18. (על פי ישעיהו נמ, ב): "כי אם עונותיכם היו מכדלים בינכם לבין אלהיכם".
19. (על פי בראשית ה, יב): "לא תסוף מת בזה".
20. וענין מה שנתבאר מזה סוף דבור המתחיל "תיב אינש כו' עד דלא ידעו כו'".

10. (על פי ישעיהו ג, י): "ראה בעיניו .. ולכבו יבין".
11. (על פי קהלת א, י): "ראה זה חדש הוא".
12. (על פי איוב לד, יד): "אם ישים אליו לבו רוחו ונשמתו אליו יאסף".
13. (ענין ביהר: ריש פרישת תרומה, דף קכ"ו, עמוד ב'. ובפרישת אמור דף ק, עמוד ב': "בנין דתרין וחרוין כו'". ודף צ"ט, עמוד א, גבי "מעולם").
14. (על פי שמות כב, ח): "אשר יאמר כי הוא זה").
15. וענין מה שנתבאר מענין מצות-עשה ומצות לא-תעשה, בביאור על פסוק שימי כחותם".

חטא ועון מכדילים עוד, פי אין העונות מכדילים אלא "ביניכם לבין אלהיכם" (שעיהו נט, ב), דהיינו בבחינת אלהים וְלֹאֲכֶם, אַבְל בְּבַחֲמֵינֵי פְּנִימוֹת רְצוֹנוֹ וְתַבְרָהּ, הָרִי לְפָנָיו "פְּחֻשִׁיכָה פְּאוּרָה" (תהלים קל"ט, יב).

וזהו "שבת שבתון", דאפילו לגבי שבת שהוא ענין 'החזרת פנים בפנים', הוא "שבתון", דהיינו שיש לו עילוי אחר עילוי ביהר שאת²³.

והגם שגם שבת נקרא "שבת-שבתון" – מפני שיש שבת-תהאה ושבת-עילאה²⁴ – אך דשם פתיב (נקרא כג, כו) "מקרא קדש", בלומר שגשאר בקודש-העליון, אַבְל פֶּאן נֶאמַר "לָכֶם", דהיינו שיוֹרֵד וּמְתַגַּלֶּה הַהֶאָרָה הַגְּדוּלָּה הַחַיָּה לְמַטָּה, בְּמִקּוֹר גְּשֻׁמוֹת יִשְׂרָאֵל כו' :

ובדבור המתחיל "שובה ישראל עד". וענין מה שכתב הרמ"ז בפירוש הזוהר, פְּרֻשֵׁת אָמֹר "דף צ"ג, עמוד ב'), בענין "את פניו תניח אבקש", "בקשו פניו תמיד).

24. (וענין מה שנתבאר: בפְּרֻשֵׁת בְּהַר, עַל פְּסוּק "את שבתותי תשמרו" ובפְּרֻשֵׁת שְׁלַח, סוֹף דְּבוּר הַמַּתְחִיל "מקושש עצים כו").

(שמות לה, י) – שאין העון תופס מקום כלל. ונקרא (תהלים צב, י) "פֶּאֱרֹז בְּלִבְנֹן כו'", [שהוא מדרגה עליונה יותר מבחינת "ברוש רענן" שעל ידי מעשה המצות²¹] – שְׁמֻלְבֵּין עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

ולזאת אנו מבקשים: "סלח לנו, מחל לנו", דהיינו, שהוא כמו על דרך משל אדם המבקש מחבירו שלא ירגז עליו עוד, וישים אהבתו אליו. דהיינו על ידי שאומרים: אשמנו, חטאנו, ועל חטא כו', ומשפילים את עצמם, ומפרסמים החטא, ומודים שהוא שיקוין ותיעוב. ועל ידי זה אתפאיר סטרא-אחרא, וממילא "אסתלק יקרא דקודשא בריה-הוא לעילא", ו"ישוב ירחמנו" (מיכה ג, יט).

וכששבת אהבתו אלינו מפנימיות רצונו ותברך, אזי אין

21. (וענין בזה: נקרא (דף י"ו, עמוד א'). ובפְּרֻשֵׁת לָךְ לָךְ (דף פ"ב, סוף עמוד א'). וענין מה שנתבאר בפְּרֻשֵׁת אַחֲרֵי, בענין "בגדי לבן דכהן גדול ביום הכפורים".

22. (וענין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "ולא אבה" הנ"ל, בענין "ויחפוף כו", עין שם).

23. (וענין מה שנתבאר מענין זה: סוף דבור המתחיל "האזינו השמים".

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

ויהי כל הארץ שפה אחת

אך הענין הוא כידוע בשרש בחי' האותיות שנק' אבנים כמ"ש בס"י ה' אבנים בנות ק"כ בתים שמן ה' אותיות נעשו ק"כ צירופים כו'. וכך היה ענין הכוונה בבנין העיר הזאת שיעשו צירופי רבים בבחי' ההתכללות מכל ההפכים שבהם שיתחברו שם ויהי' זה בחי' כלי לאור דשם מ"ה העצמי שהן צירופי אותיות העליוני' שבעצמות גדליף גליפו בטה"ע כו' (ובכלל הוא בחי' מל' דא"ס שלפני הצמצום כנ"ל) ובתוך העיר יהי' מגדל גבוה שראשו בשמי' שיעלו בו למעלה מעלה לקבל השפע העליונה מבחי' מקור הכללי דשמי' העליונים כי המגדל הוא היוצא מהגבלת העמק לרום שעולה מעמ"ת לעמ"ר לחיותו אור בלתי מוגבל בעצם ע"כ יכול לחבר עליון בתחתון ותחתון בעליון ע"י שראשו בשמים וסופו בארץ (כמ"ש כמ"א ע"פ אני חומה ושדי

(נו) וענין העיר ומגדל הזה יש להבין מהו זה שהוצרכו לבנין ומגדל גבוה זה שיהיה ראשו בשמים דכשלמא בנין העיר היו צריכים בשביל הקבוץ ואסיפה שיקבצו כולם שם אבל מגדל גבוה כזה לכאורה לא היה מן הצורך שאין מגדל עשוי רק למלחמ' ומי ילחם עמם אם כל העמים נקבצו שם באחדות א' כו'. ומ"ש כמדורש שאמרו נעלה דרקיע ונלחם עמו כו' זהו יוצא מפשט הכוונה שלהם שרצו לקבל דוקא מיח"ע דשם מ"ה רק שרצו להיות בבחינת הפירוד כו' כנ"ל. אך הענין הוא דבנין העיר היה בשביל קבוצם וחבורם יחד בעיר הזאת אך לאחר חבור זה היו צריכים ליחוד וחבור שני שיחברו הכל ויעלו במגדל הגבוה הזה שראשו בשמים (אף עפ"י שלא יחזיק המגדל לכולם יעלו בו בעליות זו למעלה מזו עד רום השמים כו')

של העיר שבנו בני האדם לפי אופן שרש נפשם כדי לקבל משם מ"ה העליון שבשמים העליונים שנק' שמו הגדול כו' כנ"ל וד"ל):

(נו) ובכל זה יתרוץ הדקדוק הב' הנ"ל במה שאמרו ב' מעמי' שהן לכאורה רחוק' זה מזה. דנעשה לנו שם עם ענין פן נפוץ כו' הכל א' ממש דע"י עשיית העיר והמגדל שיעשו להם שם מ"ה דבחי' התיקון עי"ז לא יפוצו ויתפרדו לעולם כמו שלא יופרד אבר מאבר זולתו להיות שעושה בהם התכללות א' כאיש א' להיות בדומה לעליון בחיצוניות עכ"פ כנ"ל וע"כ כל מי שראה את המגדל מרחוק נמשך נפשו להתחבר שם כו' ואם לאו פן נפוץ בלי חבור לעולם כנ"ל וד"ל:

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורננא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - דרוש שני (בו ית' ענין המ"ד הנמשך אחר המ"ן כנז' לעיל ספ"ב)

עושה שלום במרומיו בין מיכאל וגבריאל שר של מים ושר של אש ואין מכבין זה את זה ופי' לפי שיוורד ונמשך אליהם הארה מאא"ם ואזי מתבטלים שניהם לגבי הארה זו דכלא חשיב' קמי' ולפיכך יתחברו יחד מאחר ששניהם בבחי' אין וביטול ממציאיות. ובוה יובן ג"כ טוב טעם למה שהאורות מתלכשי' בכלים ואין מסתלקים למעלה שהרי מבואר למעלה שהאור מצד עצמו הי' מסתלק ליכלל במקורו כמ"ש אש אוכלה הוא כדלעיל פ"א וגם הוא חיות פשוט ומופשט מכל תואר ותמונה פרטיות והכלי מגבילתו לשלא יסתלק למעלה ושנעשה בו תואר ותמונה לשיהי' נק' אור החכמה אור החסד כו', וצ"ל מנין יש להם כח להכלים להגביל את האור ואין לומר שהאור מתאחו שם דרך אונס והכרח (כמו שהאש הגשמי מתאחו בפתילה ועצים אע"פ שטבעו להסתלק למעלה מ"מ המה מכריחי' אותו היפוך טבעו עד שמכלה אותם ואז מסתלק למקורו) שזה אי אפשר כי צ"ל עבודה בשמחה וברצון ולא דרך הכרח ח"ו, אך הענין הוא ע"ד הנ"ל בענין עושה שלום במרומיו שהוא מחמת גלוי הארה שלמעלה מערך שניהם שלכן מתבטל' ממציאיותם ומתחברי' יחד היפוך טבעם, וכמ"כ בענין חיבור ויחוד או"כ אף שהם הפכיים הוא לפי כי שרש הכלים הוא ממקום גבוה מאד געלה משרש התהוות האורות דהיינו מבחי' אח"פ דא"ק שמבחי' און נעשה שרש להתהוות הכלי' בעקודים כו'

ד. והנה אחר שנת' ענין העלא' מ"ן מהו ושהוא בחי' בירורי הרפ"ח ניצוצי' שנפלו בשבחה"כ מעולם התהו שמתבררים ע"י ש' מ"ה כדלעיל ספ"ג ואזי עולים בבחי' מ"ן והוא ענין רשפי אש בלי גבול ונק' מאדך לעורר בחי' א"ם כו', מעתה יש להבין ענין בחי' מ"ד הנז' בע"ח שזהו בחי' לשבת יצרה כנו' לעיל ספ"ב דלא לתהו ברא' שיהי' הסתלקות מן הכלי אלא לשבת יצרה להמשך אא"ם בכלי' וזהו ענין מצות מעשיות שהם ג"כ מבחי' התיקון (כי רמ"ח מ"ע הם רמ"ח איברים דמלכא בחי' ז"א דיושר דתיקון), ולהבין ביאור הענין יש להקדים לבאר מה שנו' לעיל פרק ב' בענין כלים קטנים וכלים גדולים שבתהו היו כלים קטני' ולפיכך היו בבחי' רצוא והסתלקות למעלה וכמ"כ הוא בהנברא' דבי"ע שנתהו משבחה"כ וזהו ענין המ"ן, ובתיקון הכלי' גדולי' ורחבים ולפיכך האורות מתיישבי' בהן וצ"ל כי הנה ענין כלים רחבים מבואר שם שהוא מה שיכול לסבול ב' דברים (או יותר) עם היותן הפכי' כענין כאשר משפטו שם פעלו שזהו מצד שהכלי רחב וכשמקבל דבר א' נשאר בו מק"פ עד"מ לשיקבל עוד דבר כנ"ל בהפרש בין התינוק לבר דעת, ומ"מ עדיין צ"ל דהתינוח שמצד הכלי נשאר מקום לקבל עוד דבר אבל מ"מ איך ישכנו ביחד ב' דברים הפכים וא"כ יפלא בענין האורות עצמן איך ימצאו ב' הפכי' בכלי א' כמו חו"ג אך הענין דהטעם הוא ע"ד מ"ש רז"ל ע"פ

קדושים תהיו כו' ובינה היינו שמיעה והתבוננות בהשגת אלקות וחז"ג הן דו"ר שכליים כו' וא"כ קשה למה לא יומשכו מוחי' עליוני' דו"ג ע"י אתעדל"ת בנפש האדם בבחי' דו"ר שכליים בצעקתה לה' בתפלה ע"י התבוננות בחי' ראי' ושמיעה הנ"ל ולמה לא יהי' זה עולה במקום הנחת תפילין ולמה יהי' נחשב מפושעי ישראל בגופן כשמתפלל בדו"ר שכלי' בלא תפילין וכשמתפלל בתפילין ש"ד אע"פ שאין לו דו"ר כו', אך הענין הוא בדמיונות יש ג"כ אורות וכלים דהיינו הקלף של התפילין הוא בחי' כלי המצוה שבו ישכון אור החכמה בפ' קדש הכתובה בה ואור הבינה בוהי' כו' והיינו כשהכלי כתיקונה דהיינו שהוא על קלף בהמה טהורה ושלא יהיו האותיות חק תוכות ויהיו נכתבין כסדרן כו' וכל פרטי מעשיהן כדינין אוי יתגלו בהם המוחי' דו"ג, והענין כי הקלף והדיו הוא מבחי' נוגה דעשי' והיינו ממה שנפל בשבחי' כ מבחי' ס"ג דתהו ולכך עלה במחשבה הקדומה של המאציל שיהי' הכלי מצות תפילין באופנים אלו דייקא שע"ז מתבררים ע"י ש' מ"ה שבתורה דארוי' מחכמה נפקת ומאיר בהן שרשן שהוא בחי' ס"ג דא"ק הנ"ל והוא למעלה משרש האורות כדלעיל בענין אוי' עליוני' דמח"ט שרש הכלי' גבוה מהאורות כו' ולכך ישרה בתפילין אלו מוחין דו"ג ויתיישבו בהכלי' מפני שמתבטלי' לגבי האורה שבכלי' מצד שרשן בס"ג דא"ק שהוא למעלה מהאורות ולכן ישרו ויתלבשו בהכלים אף שטבעם ותשוקתם מצד עצמן ליכלל במקורם וכנ"ל שזהו ענין עושה שלום במרומיו כו' ולכן מי שאינו מניח תפילין נק' פושעי ישראל בגופן, בגופן דייקא דהיינו שאינו עושה הכלים שיתגלו בהן האורות עליוני' הנ"ל ולכן אף שמתפלל בדו"ר שכלי' לעורר האורות עליוני' שבתפילין אינו מועיל כלום כי העיקר הוא תיקון הכלים ששרשן גבוה מאד נעלה מהאורות שלכך דוקא ישרו ויומשכו ויתלבשו האורות בהן משא"כ כשאינו מניח' אף שיש לו דו"ר לעורר האורות אינו מועיל כלום אבל כשמניח' ועושה הכלים אע"פ שאין לו דו"ר שכליים מ"מ נמשך האור בתוך הכלים המוכנים לו והיינו משום שקדש ישראל לה' מצד ירושתם נר"ג מהאבות שהם מבחי' ש' מ"ה דתיקון שהוא מבחי' האורות הנ"ל ולכן כשהוא עושה המצוה הרי מתקן הכלי בטוב ע"פ ש' מ"ה המברר וגם ממילא זורח לתוכו מהאורות שמשם שרש נשמי' ישראל, וזהו אקב"ו פי' שלפי שנשמת ישראל שרשם מבחי' קדושה עליונה דהאורות עליוני' לכן צונו כלומ' שעשה אותנו בחי' צוותא והתקשרות למעשה המצות שהם הכלי' הנ"ל שהכלים שרשן גבוה יותר כנ"ל (ועמ"ש במ"א בפ"י וקבל היהודים כו' שזהו פי' וענין שהקדימו נעשה לנשמע נעשה בחי' הכלי ונשמע בחי' האור (כו):

ואע"פ שבאצי' האור הוא למעלה במדרגה מהכלי אבל בבחי' א"ק שהוא שרש כל האצי' קדמו ונעלו שרשי הכלי' משרש האורות, וזהו ענין נעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחלתן וסוף מעשה שהן הכלים עלו במחשבה תחלה, ולכן אף גם באצילות שנשפלו הכלים למטה מן האורות מ"מ שופע עליהם אור משרשן שהוא מבחי' אח"פ אך הארה זהו אינה שופעת עליהם בדרך גילוי כמו אורות האצי' רק בדרך העלם והסתר שהוא אור גנון ומוסתר, אך העלם זה אינו אלא לגבי הכלי עצמה שהיא כבר ירדה פלאים (אבל לגבי האורות המתלבשי' בכלים שהן נעלים במדרגה בגילוי שהרי הם הארת אא"ם וזויו ממש אוי אצלם גם ההארה ששופע על הכלים משרשן הוא בבחי' גילוי יותר ממה שמתגלה להכלי) וכיון שכן האור מתבטל לגבי הארה זו, בחי' אור הגנון בהכלי, שהיא נעלית ממנו כנ"ל ומה"ט יתלבש האור בכלי היפוך טבעו ותשוקתו ליכלל במקורו כיון שבטל ממצויאותו לגבי הארה זו שבכלי' הנעלי' ממנו לכן יתחבר עם הכלי אף שהיא עצמ' למטה ממנו ובענין הנ"ל בפ' עושה שלום במרומיו כו' וזהו ענין לשבת יצרה שיצדם באופן שיתיישבו האורות בהכלי' ולא יסתלקו זמ"ז וגם ישכנו יחד ב' הפכי' חו"ג והיינו מצד גלוי הארה שלמעלה מהאור"כ עצמן והוא המתגלה בכלי' דעולם התיקון ומה"ט הם הנק' כלים רחבים, וכמ"כ יובן ג"כ למטה ענין עבודת השוב והוא בחי' המצות וזהו לא לתהו בראה שהן הכלי' קטנים לצאת בבחי' רצוא למעלה כ"א לשבת יצרה והוא ענין השוב בתומ"צ שהם כלים רחבים רמ"ח איברים דמלכא דרמ"ח מ"ע הם רמ"ח איברים דמלכא שהם ג"כ בחי' כלים גדולים ורחבים ולכן יתיישב המושכת אא"ם בתוכן וזהו בחי' לשבת יצרה כו' והיינו ג"כ מפני שבבחי' מעשה המצוה עצמה שהיא הכלי' עד"מ יש הארה בהעלם שלמעלה משרש האור הנמשך ע"י המצוה ע"ד הנ"ל בענין אוי' למעלה רק הארה זו היא בבחי' העלם כמעשה המצוה ולכן נק' המצות לבושי' שהארה זו היא בהן בבחי' העלם והסתר ולבוש, אבל מ"מ לגבי האור דהמצוה הוא בגילוי ולכן יתיישב האור בהכלי' ולא יסתלק למעלה, וזהו פי' אשר קדשנו במצותיו וצונו פי' וצונו לשון צוותא והתקשרות שחיבר אותנו להמצות שהן הכלים ששרשן למעלה מן האורות כו', וכמו ע"ד דוגמא במצות תפילין שארו"ל פושעי ישראל בגופן מאי ניהו קרקפתא דלא מנה תפילין, וי"ל הלא ידוע שענין התפילין הוא שנמשכים מוחי' דו"ג שהם חו"ב חו"ג ע"ד פרשיות שבתפילין בקדש חכמ' והי' בינה שמע והא"ש חו"ג, וידוע ג"כ שענין מוחין הנ"ל בנפש האדם היינו שח"כ הוא בחי' הראי' ושמיעה בהשגה אלקי' היינו חכמה בחי' ראי' אוהו חכם הרואה את הנולד מאין ליש והוא כלי השגת הביטול כמש"ל ע"פ

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

כי במקלי עברתי

הנשמה אבל לא בבחי' מהות. ועד"ו יובן למעלה בחי' המח' ומהוה מאין ליש אינו מושג כ"א בבחי' ידיעת המציאות כו'. וגם הנה שרש השגת המלאכים הוא וצדקתך ירננו שהוא בחי' צדק מלכותא קדישא בחי' שם, שכמו התפשטות המלך על בני מדינתו אינו רק מלך שמו נקרא עליהם אבל לא בחי' עצמותו ומהותו של המלך, כמו"כ יובן למעלה שכל ההשגות הוא רק בבחי' שם כו' (וגם בבחי' שם הוא רק השגת המציאות כו').

והנה הנשמה קודם ירידתה היתה ג"כ בבחי' זו שהשגתה ה' רק בחי' השגת המציאות ולא המהות, אבל ע"י ירידתה להתלבש בגוף ונה"כ הנה ע"י תומ"צ היא באה לבחי' השגת המהות, שז"ע שארו"ל צדיקי' יושבי' ונהנים מזיו השכינה, הזיו הוא בחי' השגת המהות כו'. אך הנה כדי לבוא לבחי' תומ"צ צ"ל תחלה בחי' קרי"ם הפך ים ליבשה, ובקרי"ם ה' גילוי אלקות כמו"ש זה אלי שהי' מראה באצבע כו', וכמארז"ל ראתה שפחה על הים מה שלא ראו נביאים, שהי' גילוי אלקות בבחי' זה, ואח"כ באו לבחי' מ"ת תומ"צ כו'. וזהו מ"ש ושמרו דרך הוי', פי' דרך הוי' יש בו ב' פירושי', הא' שיהי' גילוי שם הוי' למטה, גם פי' דרך ה' שהוא בחי' דרך והמשכה להיות הוי', כי הוי' הוא בחי' גילוי וצ"ל בחי' יו"ד צמצום כו', ולכן כדי שיהי' מעצמותו ית' בחי' שם הוי' ע"ז נאמר חנון ורחום הוי' שהוא בחי' חנון ורחום כדי להיות הוי', וממשיכים בחי' חנון ורחום ע"י הצדקה שעושה למטה כו', גם צ"ל בחי' משפט כו'.

וזהו מ"ש בקרי"ם ג"כ אשירה להוי', שפי' שירה הנה השיר היא השמחה מצד הגילוי, כי עצבות ומרה שחורה הוא קמיטת וכויצת החיות כו', והשמחה היא הגילוי, וזהו אשירה להיות גילוי הוי' כו', ובחי' זו נמשך מבחי' כי גאה גאה, גאה הוא בחי' עושה פלא בחי' נפלאות, וגאה גאה הוא בחי' ארון הנפלאות שלמעלה מבחי' נפלאות, ומצד בחי' זו נמשך קרי"ם.

וז"ע המקל דיעקב כי במקלי כו'. כי הנה ביעקב כתיב ויקח לו יעקב מקל לבנה לח כו', ופי' בוהר לבנה לח, לבנה הוא בחי' חסד, ולח הוא בחי' מים התפשטות החסד' כו', לזו וערמון מראיהם אדום שהוא בחי' גבורה כו', והמקל הוא בחי' המחבר ב' בחי' חו"ג, והיינו בחי' רחמים המחבר חו"ג להיות פצלות לבנות נוטה כלפי חסד (כי הרחמים נותני

כי במקלי עברתי את הירדן, הנה ארו"ל ע"פ זה במד"ר שקרי"ם ה' בזכות יעקב מן התורה ומן הנביאי' ומן הכתובים, מן התורה כי במקלי כו', מן הנביאים ביבשה עברו ישראל את הירדן, ישראל סבא, מן הכתובים הירדן תסוב לאחור כו' מלפני אלק' יעקב. ולהבין ענין המקל דיעקב (הנה הוא בחי' אחת עם מטה משה, וז"ע ג"כ מ"ש מטה עווד כו'), הנה בשל"ה ע"פ זה כתב והנה מקובל בידינו שיש בפסוק זה שמות גדולים כי במקלי כ"י ב"מ שם מכב"י שעולה ע"ב ויוצא מפסוק מי כמוכה באלים הוי', אח"כ קל"י שיוצא מפסוק לישועתך קויתי ה', ופסוק מי כמוכה נא' בשירת הים.

ולחבין כ"ו, הנה בקרי"ם נא' אשירה להוי', ויובן בהקדם ענין ירידת הנשמה בגוף, שלכאורה הלא הנשמה היתה עומדת למעלה בבחי' דחילו ורחימו רצו"ש כמו"ש ה' אשר עמדתי לפניו כו' ולמה ירדה להתלבש בגוף שמשתיר ומעלים, שגם אם מתעורר למטה באהוי"ר אינה בערך האהוי"ר כמו שהיתה קודם התלבשותה בגוף.

אך הענין הוא, דהנה כתי' נורא תהלות עושה פלא, ואנו אומרים נורא תהלות ארון הנפלאות המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, פי' המחדש שבחי' הבריאה היא יש מאין, ולא כמו בחי' השתלשלות שהוא בחי' העלם וגילוי, כמו שכל ומדות שהמדות היו כלולים תחלה בהעלם בשכל ואח"כ יצאו מהעלם אל הגילוי בבחי' מדות שכלב כו', אבל בחי' הבריאה אינו שייך לומר שהיו בהעלם תחלה כו', שאפי' בעולמות עליונים אינו שייך לומר כן ופשיטא בעוה"ז הגשמי ז' רקיעים כו' דאז"ל שהיו בהעלם, כ"א שזהו בחי' בריאה יש מאין כו'. וזהו עושה פלא, שהוא בחי' הבריאה יש מאין כו'. והנה מאחר שהוא בחי' בריאה יש מאין הנה החיות המח' אותו הוא מוסתר ונעלם, וכמו הנשמה שמח' את הגוף שאנו רואים שהאברים מתפעלים מהנשמה שמח' אותם, כמו ראי' ושמיעה, וכמו שכל שהוא רוחני כמוח הגשמי שהוא מד"ג גשמי' ארמ"ע שבהכרח לומר שזהו מבחי' הנשמה המח' אותם כו', אבל מהות הנשמה אינה מושגת כלל, וגם כחות הנשמה ג"כ אינו מושג שאינו שייך לומר בבחי' הנשמה בחי' התחלקות פרטי רמ"ח אברים כו', שהשגתנו מה שאנו משיגים הוא לגבי הנשמה רק בחי' ידיעת מציאותה ולא מהותה שמשגיגים רק מציאת

ה' אלקי, רק שבהשתלשלות למטה הוא בחי' יצה"ר, ועי' בחי' אתכפאי שגם היצה"ר יסכים לבחי' הביטול דנה"א כו', הנה עי"ז גורם למעלה להיות מתכלל שמאלא בימינא. ויעקב עי"י שהי' בבחי' אתכפי' ואתהפכא, כמ"ש רש"י ע"פ כחי וראשית אוני שהי' בן פ"ד שנה ולא ראה קרי שהי' באתכפי' ואתהפכא, הנה עי"ז הי' מרכבה לבחי' מדה זו שגורם לאכלאל שמאלא בימינא כו'.

מקום למדת הדין הגם כי מצד הדין כו' מ"מ צריך לרחם עליו, מחשוף הלבן, כי שורש בחי' רחמים אלו נמשך מבחי' לובן העליון יגמה"ר. ויעקב הי' מרכבה לבחי' זו שז"ע מ"ש ויקח לו יעקב מקל שנמל לו להיות מרכבה לבחי' זו כו'. ועי"י מה הגיע יעקב לבחי' זו, הנה באמת יכול כל א' מישראל להגיע לבחי' זו. דהנה באדם יש ב' יצרי' יצ"ט ויצה"ר, ששרשם מב' שמות הוי' ואלקים כמ"ש ויצר

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המושך תער"ב ~

וירח ה' את ריח הניחוח, ש"פ נח, תרד"ע

ונבדל לגמרי רק שממנו נמצא בחינת אורות דאריך וכמ"ש בע"ח שמ"א פ"ג, וזהו מה שמאיר בנאצלים כו', ומ"מ זהו עי"י שבחי' הא"ם נעשה בבחי' עתיק לעולמות כו', דהרי הא"ם מצ"ע מובדל לגמרי ואינו בערך דהעתקה כלל כו' וכמשנת"ל פקצ"ו, ועי"י שנעשה בבחי' עתיק הנה האורות הנמצאים ממנו שזהו בחי' אריך הוא שמאיר בנאצלים כו'. וכמו"כ הוא בענין הקמרת דלהיות שמגיע בבחי' עתיק בחי' פנימי' הכתר עי"ז הוא ממשך בחי' אריך והוא גילוי בחי' ומדרי' זו כו', אבל מ"מ הוא גילוי בחי' חיצוני' הכתר לכד כו'. וזהו בהתקשרות שבועולמות שהמוצע מפסיק כו', משא"כ ההתקשרות עם נש"י הוא בחי' התקשרות עצם בעצם כו' שאין הממוצע מפסיק כו' וכמ"ש כמ"א. וזהו הפרש בין הקרבנות לקמרת, דקרבנות ע"ה שזהו ג"כ ענין הכירורים מ"מ להיות שזהו בחי' אתכפי' והוא בבחי' התפשטות דנה"ב לכד ע"כ מגיע למע' רק בבחי' האו"מ השייך אל הפנימי כו', אבל קמרת שהו"ע רעו"ד שפועל בעצם המהות דנה"ב בבחי' אתהפכא כו', וזהו שהדבר חרירי נהפך לדבר ערב כו', ה"ז מגיע בבחי' עצמות א"ם וההמשכה היא דבחי' האו"מ דהיינו בחי' האוא"ם שלמע' מהשתל' נמשך ומאיר בבחינת גילוי ממש כו'.

וע"פ הג"ל יובן מ"ש כמד"ר ע"פ וירח ה' את ריח כו' הריח ריח של אאע"ה כו', והיינו בחי' הריח דמס"ב כפ"מ בבחי' ביטול עצם המהות כו', שע"ז דוקא נמשך מבחי' עצמות או"ם כו', והו"ז למע' הרכה מההמשכה דקרבנות, הגם דרוא דקורבנא עולה עד רוא דא"ם שמעורר וממשיך מבחי' האו"מ כו', מ"מ ההמשכה היא בחי' האו"פ רק שהוא בבחי' תוס' אור שהו"ע חזוק החיות אבל לא חיות חדש כו'. ובכדי להמשיך המשכה חדשה מבחי' עצמות או"ם

ריט) ויובן זה ע"פ משנת"ל פ' ר"ד בענין קשר דעתיק שיש ב' ענינים בחי' ההתקשרות דאוא"ם בעולמות וההתקשרות בנש"י, שיש הפרש גדול ביניהם, דהנה כ"ע הוא בחי' ממוצע בין או"ם לעולמות ונש"י בב' מדרי' שבו בחי' עתיק ואריך כו', וידוע שיש ב' מדרי' בממוצע הא' ממוצע המפסיק וכמו ער"מ שני בני"א שנאחזים בחבל זה בראשו הא' וזה בראשו השני שע"ז הם מתחברים הרי החבל מפסיק ביניהם כו', ויש ממוצע שאינו מפסיק כו'. וידוע המשל בזה כמו המתורגמן שבין המשפיע להמקבל וכמו בימיהם שהיו מעמידין מתורגמן מפני שהחכם הדורש הי' מובדל בערך שהעם לא היו יכולים לקבל ממנו, ע"כ הי' צ"ל מתורגמן שקיבל ההשפעה מהחכם ובאה ההשפעה בכליו וחושיו שהן בערך המקבלים שממנו היו יכולים לקבל כו', הרי המקבלים קבלו את האור שכל כמו שהוא לפי חושי המתורגמן אבל עצם שכל הרב הוא כהעלם לגמרי בהם כו', וגם אצל המתורגמן שכל הרב עומד בבחי' הברלה ומה שבא בכליו וחושיו א"ז שההשפעה שקבל מהחכם בא בחושיו, דמאחר שהחושים שלו אינם כמו חושי החכם (דהחושים שלו יש להם ערך אל המקבלים יותר מלהמשפיע כו'), ע"כ אין ההשפעה יכולה לבא בחושים שלו רק מה שמקבל ההשפעה אבל לא שתשתנה לפ"ע חושיו כו', כ"א זהו מה שמשכל המשפיע שמקבל נמצא אצלו שכלי שזהו הוא שמשפיע כו', וכמו שמענין א' בא עוד ענין כו', הרי שגם אצל המתורגמן עומד השפעת הרב בהברלה, ומה שמשפיע אל העם הוא רק מה שנמצא משכל הרב שכל אצל המתורגמן כו', ומ"מ א"ז שכל המתורגמן מצ"ע כ"א מה שבא משכל המשפיע כו' (ועמ"ש מזה בדרוש יו"ט של ר"ה, רס"ו). והדוגמא בבחי' הממוצע דכ"ע דבחי' עתיק הוא נעתק

זהו התמשכה דבחי' יחוד היצוני דאו"א שהמשיך נח כו', ובמד"ד מבאר שהריח ריח של אברהם אבינו ע"ה כו', היינו בבחי' ביטול המהות שעו"ז ממשיכים גילוי אור חדש ממש כו'.

קיצור. והענין דהנה קוטרא דעתיקא הוא שמחבר או"ם עם עולמות ונש"י, ויש הפרש גדול ביניהם, כי יש ממוצע המפסיק וכמו המתורגמן דשכל הרב אצלו בהבדלה, רק שממנו נמצא אצלו שכל, וזה הוא שמשפיע להעם, וכמו"כ עתיק האצילה אריך וזהו שמאיר בנאצלים, ובנש"י הוא התקשרות עצם בעצם, וזהו ריח הקרבנות שמוגיע בהאו"מ והגילוי תוס' חיות בהפנימי, וריח הקטורת מגיע בקוטרא דעתיקא והגילוי הוא בחי' אריך. וזהו וירח הריח ריחו של אאע"ה והוא הריח דמס"נ שז"ע ריח הקטרת שנמשך אור חדש.

זהו דוקא ע"י ריח הקטרת שהוא הביטול בעצם המהות כו', וזהו ג"כ שאו' כאן שהריח ריח של אברהם אע"ה שהוא בבחי' ביטול בעצם המהות ועו"ז דוקא לא אוסיף עוד לקלל כו'. דהנה גבי המבול הי' צ"ל התמשכה ע"ד להשיב את הנפש כו', שהרי בשעת המבול הי' בבחי' סילוק האור וכמ"ש הי' למבול ישב ישב בלחודוהי כו', ואותה שנה לא שמשו המזלות כו', שנשתנה כל ס' ההנהגה כו', וע"כ הי' צ"ל המשכה חדשה ממש כו'. ועו"א שהריח ריח של אברהם אבינו וחנני' מישאל ועזרי' שע"י מס"נ בפו"מ בבחי' ביטול כל המהות עו"ז ממשיכים גילוי אור חדש ממש כו', וז"ש שם ג"כ במד"ר שהריח ריח דורו של שמד כו', והיינו המניעות ועכובים על קיום המצות בפו"מ ועומדים חזק במס"נ כו', שממשיכים עו"ז גילוי אור חדש כו'. וזהו וירח הי' את ריח הניחוח דע"פ פשוט הוא ריח הקרבנות, וי"ל

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

זאת תורת הבית - ב' ניסן תרפ"ט

ממקור החכ' הוא ע"י משה דכתיב בו כי מן המים משיתיהו דמדרי' משה הוא בחי' המים דים החכ' שהוא עצמות בחי' ח"ם שהיא חכ' נעלמה ואינה באה בגילוי בהשתל', ולכן במשה כתי' כי כבד פה וכבד לשון אנכי, דכבד פה בתושבע"פ וכבד לשון בתושב"כ והיינו דהוה ירידה וצמצום להתלבש בתושב"כ ותושבע"פ שהם רק כד בלבד לגבי ים החכ' דעצמות א"ם וא"א שיבוא בגילוי בהשתל' רק שהקב"ה א"ל אנכי אחי' עם פיך דאנכי הוא כמ"ש אנכי ה"א, אחי' עם פיך, להיות בבחי' פה וגילוי דחכ' הנעלמה לפי שאנכי הוא א"ם ב"ה סתימא דכל סתימון דלפניו נגלו כל תעלומות הנה הוא מגלה גם הנעלמות דח"ם אבל גילוי זה הוא ע"י משה דוקא וזהו עם פיך עם פה של משה דוקא, ומעם הדבר הוא לפי שהוא במדרי' זו, ער איז אין דער מדרי', דמשה הוא בחי' ח"ם דשרשו הוא שם מ"ה דא"ק שהוא בחי' חכ' הקדומה דפרצוף א"ק והוא מסר ונתן נפשו על תורה, ער האט זעך מוסר נפש גיוען אייף תורה ומשו"ז הנה משה ידבר, דיכבר הוא ל' הנהגה והדרכה דכל ההנהגות הם ע"י משה דוקא, דלהיותו במדרי' הנ"ל ומסר ונתן עצמו על התורה ועל ישראל לזאת הנה משה דוקא ידבר דרק משה הוא המדבר והמדריך ולבד זאת שהוא דוקא

ט) והנה בכדי שיהי' העלאת הנרות דאהרן שושדמ"ט בב' בחי' אהבה דאה"ר ואהבה בתענוגים הנ"ל הנה צ"ל תחלה הבאת השמן למשה שהוא בחי' שושבינא דמלכא הממשיך גילוי עצמות א"ם למטה בבחי' המשכה מלמעלה למטה, דהמשכה זו באה בהתלבשות בתורה ע"י משה דוקא, דהנה בתו' כתיב ותרד כדה ותעל דה' חומשי תורה וכ"ד ספרים הוא רק כמו כד מים החכ', דים החכ' הוא בחי' ח"ם וחכ' הקדומה דא"ק דההפרש ביניהם הוא דח"ם הוא חכ' שבכתר שבבחי' כתר הרי הספ' אינם עדיין בבחי' מציאות ממש ונק' גנוזות לפי שהם גנוזות ונעלמות והם רק בבחי' רצון בלבד וכו"מ ה"ה נק' חכ' ידיעה דעם היותם בבחי' רצון אבל הם כבר רצונות פרטים דחו"ב וכו' אבל חכ' דא"ק היא בלתי מציאות כלל דהמשל בזה הוא כמו כחות ההיוליים העצמים ולכן נק' חכים ולא בחכ' ידיעה, אמנם בכללות הנה שניהם נק' חכ' דא"ם לפי דכתיב הוא ממוצע בין א"ם המאציל אל הנאצלים והרי יש בו בחי' תחתונה שבמאציל לזאת הנה גם ח"ם נק' חכ' דא"ם וזהו ים החכ' ח"ם וחכ' הקדומה דפרצוף א"ק, אבל חכ' דאצ"י היא בחי' חכ' הגלוי' ואורייתא מוח' נפקת מוח' דאצ"י לזאת הנה התורה היא בחי' כד בלבד לגבי ים החכ', והמשכת התורה

דאור הוא רק גילוי העצם בלבד וא"כ מה"ע דהעוסק בתורה המאור שבה מחזירו למוטב, אך הענין הוא שהם ב' מדר' שבתורה דאור הוא גליא שבתורה, ומאור הוא פנימית התורה המעורר את העבודה שבלב, דהנה בתורה יש ג' מדר' לחם יין ושמן, דלחם הוא גליא שבתורה ויין הוא פנימית התורה, וכמאמר נכנס יין יצא סוד והיינו התגלות האהבה מסותרת בעבודה שבלב הבאה ע"י לימוד פנימיות התורה, דבאמת הלא כאו"א מישראל מחויב הוא לעבוד את הוי' מתוך ידיעה והכרה וכמ"ש דע את אלקי אביך ועבדהו בלבב שלם שצ"ל ידיעה והשגה באלקות ואז העבודה שבלב בהתעוררות אהוי"ר היא אמיתית וכתוב וידעת היום והשבת אל לבבך דההשבה אל הלב באוי"ר הוא ע"י הדעת דוקא והיינו הלימוד דפנימיות התורה שנק' יין ואז יוצא סוד שהיא האהבה המסותרת בעבודה שבלב בתפלה ואשר אז הנה אור התפלה מאירה לו על כל היום להיות הנהגותיו ועשיותיו בכל הענינים הגשמיים כפי ההתעוררות וההחלטות טובות שבתפלה ושמן הוא עוד למעלה מכל המשקין, דיין הוא פנימי' התורה רזין דאורייתא אבל מ"מ באים לידי גילוי אבל שמן הוא עוד למעלה מזה, והם בחי' רזין דרזין בחי' ח"ם והו"ע הדעת שבנפש לידע ולהכיר את הא"ם שלא נודע בידיעה והשגה כלל כ"א בהנחת הנפש, בא אידן לייגמ זעך אפ דער ענין מצד ההתקשרות של עצם הנשמה בעצמות א"ם ב"ה.

ק"צור. יבאר ביתרון מעלת משה על אהרן דאהרן מעלה הנרות ובעיקר רק פרטי המדריות שעובדי הוי' אבל משה מקשר ומחבר כללות ישראל גם הפשוטים, לחם גליא שבתורה ונק' אור, יין פנימי' התורה והוא העצמות שבאור, שמן רזין דרזין, ויבאר דכאו"א מחוייב ליגע עצמו בידיעת אלקות בהשגה.

המדבר והמדרוך הנה משה ידבר ל' הוה שמורה על התמידית וכמו ככה יעשה איוב דתמיד הוא עושה כך וכן משה ידבר ל' הוה המורה על התמידית דתמיד הנה משה ידבר שהוא המדרוך ומנהיג את ישראל ע"י גילוי אור מלמעלה וכמא' אתפשטותא דמשה בכל דרא.

ק"צור. יבאר דאורייתא מחכ' נפקת היא כד מים החכ' והמשכת העצמות בתורה הוא ע"י משה דשרשו משם מ"ה דא"ק ומשה ידבר ל' הוה שתמיד הוא המנהיג ומדרוך את ישראל בגילוי אור עליון וזכה לזה ע"י המס"נ שלו על תורה ובשביל ישראל.

י' והנה עוד יתרון המעלה במעלת מדר' משה על אהרן כה"ר שהוא שושדמ"ט המעלה את הנשמות בכלל אבל בפרט הנה הוא רק בהו' נרות היינו בעובדי ה' אבל משה הנה ואתה תצוה את בני' דמשה הוא יכול לחבר כל המדר' שבישראל אפי' הפשוטים ביותר לעורר גם בהם הרצוא והתשוקה להכלל באו"ם ע"י בחי' אתה שבמשה, דזהו ואתה תצוה בכח בחי' האתה שבמדר' משה, ולכן הנה ויקחו אליך שמן כו' דהבאת השמן הוא למשה דוקא דבשמן יש כמה מדר' המובחר ביותר והפשוט ביותר, דהפשוט ביותר הוא שמכל דבר עושים שמן, וזהו ויקחו אליך שמן היינו הטוב שנמצא בכאו"א מישראל גם בהפשוט ביותר, דכל איש ישראל הרי יש בו טוב בעצם רק שהוא מוסתר ונעלם כריבוי העלמות והסתרים דבני' יפים הם אלא שטרדתן מנוולתן ח"ו שאינם עוסקים בתורה ועבודה שבלב, אבל ע"י ואתה תצוה שהו"ע ההתקשרות דבחי' משה שהוא ראש אלפי ישראל המקשר הנה מתעורר הטוב שבכאו"א מישראל והו"ע השמן, ומשה עושה מזה כתית למאור, דהנה מאור הוא מקור האור וכמא' על העוסקים בתורה שהמאור שבה מחזירו למוטב דמאור הוא מקור האור, ותו' היא אור,

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

שמיני עצרת ושמחת-תורה, תרצ"ז

לפני שנהייתי חסיד חב"ד – אומר הר"ר הלל – היה הגוף דבר מאוס בעיני. שהרי כל הצרות הרוחניות באות מהגוף. אך, כאשר קלטתי את הנשמה שבאימרה "ומבשרי אחזה אלקה", שהגוף הוא משקפת

ט. החסיד ר' שלום – מתלמידי החסיד הר"ר הלל⁴ – סיפר בשמו של ר' הלל – שבפעם הראשונה שהחסיד ר' זלמן זעזמער למד אתו חסידות, הסביר לו את הענין של "ומבשרי אחזה אלקה".

(4) מפאריטש.

שלימה. בתחילה היה הגוף בעיניו דבר מאוס, ואילו לאחר מכן הפך אותו דבר מאוס לדבר חשוב.

בהתעמקנו בענין ניתן להבין, שעל ידי שר' הלל קלט את הנשמה שבאימרה, לא נשתנה על ידי כך הדבר המאוס לדבר חשוב, המאוס נשאר מאוס, אלא – הנשמה שבאימרה הוכיחה שהגוף הוא לא רק דבר מאוס, כי אם יש בו גם דברים טובים, אשר בגללם נעשה הגוף לדבר חשוב.

יב. מורי הרשב"ץ מספר סיפור ארוך מהתועודות חסידית בליובאוויטש בחנוכה תר"י. באותה התועודות היו ראשי המדברים, החסידים המפורסמים ר' אייזיק מהומיל ור' פסח ממלסטובקה.

החסיד ר' פסח הסביר בהרחבה הענין של "ביטול היש", ובתוך דבריו הסביר איך הגוף מצד עצמו הוא מות ורע. וסיים שהגוף בלי נפש ונשמה הוא נבלה סרוחה.

החסיד ר' אייזיק אמר:

– נכון, הנך צודק, זוהי הנחיתות של הגוף שנתהווה על ידי הירידה של חטא עץ הדעת. ברם, גוף האדם כפי שהוא מצד עצם עצמותו – הוא דרגא נעלית מאד.

כשאברהם מסמיליאן⁵ בא, אחרי הכנה של כמה חדשים, אל הרבי⁶ בליאזנא, נכנס ל"יחידות" אל הרבי, סיפר מה שסיפר ושאל מה ששאל.

אמר לו הרבי:

– כתוב "ומבשרי אחזה אלקה" – צריכים למרק ולשפשף את הבשר כדי שיראו אלקות.

עשרות שנים – אומר הר"ר אייזיק – עוברות על מירוק הבשר, בזיעה של לימוד, בזיעה של תפלה, בדמעות של תיקון חצות, בהרבה עבודת הלב, בהרבה עבודת המוח, אבל סוף סוף, מי בשנה מוקדם יותר ומי בשנה מאוחר יותר, והקב"ה מרחם, מסירים את החלודה הגופנית המושרשת, ממרקים ומשפשפים את הבשר, ואז רואים אלקות.

כשסיים ר' אייזיק, פנה אל ר' פסח ואמר:

האם זוכר אתה מה שהרבי⁷ אמר לר' אלעזר חיים מזלאבין בל"ג בעומר תקע"ד, לאחר שאמר את המאמר "אתה הצבת גבולות ארץ", בהיותו בשדה? – "נגן ניגונו של אבא ונהיה יחד עם אבא".

יג. ר' אלעזר חיים היה אחד האברכים הלמדנים הגדולים בויטבסק שלמדו אצל הגאון ר' משה – אביו

שבאמצעותה רואים אלקות – קיבל הגוף בעיני חשיבות מיוחדת.

החסיד ר' הלל אומר, שהוא קלט את נשמת האימרה "ומבשרי אחזה אלקה".

איזו בריה בעלת הבנה וחכמה הוא חסיד. גם אימרה שהוא שומע, רואה בה החסיד גם נשמה.

ר' הלל היה בעל השכלה גדול, וכשבעל השכלה אומר משהו, יש להתיחס לכך גם ב"אוזן שומעת", לשמוע מה שהוא אומר, וגם ב"אוזן מלין תבחן", להבין את הכוונה שבאותה אימרה.

באימרתו של ר' הלל על "קליטת הנשמה של האימרה" – טמונה כוונה עמוקה שיש להבינה לאשרה. בחורף תרס"ב כשלווייתי את אבי באחת מנסיעותיו ממוסקבה לפטרבורג, בישבנו בקרון, הסביר לי אבי ההפרש בין נפש לנשמה.

אבי הסביר כמה הבדלים שישנם בין נפש לנשמה.

אחד ההבדלים ביטא אבי בסגנון הבא:

נפש היא חיונית, הנפש מחיה את הגוף, הגוף כשלעצמו יש בו גם כן חיות, אך זהו חיות של קיום, אלה הם חיים מתים. החיות שהנפש מחיה את הגוף היא חיות של חיים.

הנפש כשלעצמה גם היא זקוקה ל"חיות", החיות של הנפש היא התכלית של החיות, והתכלית של החיות היא נשמה.

בכל דבר ישנו ה"מה" של הדבר, ה"למה" וה"לשם מה" של הדבר.

כשמישהו שואל על דבר מסויים: "מה זה?" – אין הוא שואל על גוף הדבר, אלא על החיות – הנפש – של הדבר.

חיותו של דבר, אם כי היא עיקר הדבר, בכל זאת היא רק הנפש של הדבר. תכלית הדבר, שהיא ה"למה" וה"לשם מה" של הדבר, זה הנשמה של הדבר.

יא. אימרתו של אבי, שבכל דבר ה"מה" שלו הוא הנפש של הדבר, וה"למה" וה"לשם מה" שלו הוא הנשמה של הדבר – ניתנת היטב להבנה.

אחרי הקדמה קצרה ויסודית זו, נבין היטב אימרתו הפנימית של ר' הלל, שלאחר שקלט את הנשמה של האימרה "ומבשרי אחזה אלקה", קיבל הגוף בעיניו חשיבות מיוחדת.

אותה קליטה שקלט ר' הלל, חוללה בו מהפכה

(6) רבנו הזקן.
(7) הרבי האמצעי.

(5) החסיד ר' אברהם בירך אביו של הרה"ח ר' נחמיה מדוברובנה. ראה אודותיו ג"כ לקוטי דיבורים דחג הפסח, תרצ"ד (ליקוט ה) אות כב.

והסיפורים, סיפר לי שתוכנה של אותה התוועדות היתה בענין "ומבשרי אחזה אלקה".

מורי הר' ניסן מילא בקשתי, והרשה לי להעתיק את רשימתו מדיבוריו של אבי באותה התוועדות.

טז. וזה נוסחה:

למרות – אומר הרבי, בהצביעו על ידו – שזה גולם, הווה ונפסד, הרי גולם זה הוא כל תכלית ירידת הנשמה בגוף. בהנהגתו של גולם זה, תלוי גורלה של הנשמה.

כאשר יהודי מלטף יהודי שני מתוך אהבת ישראל, מתעלה הנשמה. וכשיהודי סוטר ליהודי שני, אז הידים ידי עשו ומתהווה ירידה בנשמה.

על הגולם – מראה הרבי על ידו – אומר הרבי¹¹: כשעושים מצוה, נותנים צדקה וכדומה, נעשה הגולם מרכבה לאלקות¹².

כתוב: "ומבשרי אחזה אלקה". אל תשימו לב לכך שהוא גולם. שכן את הגולם הזה היווה עצמות-אין-סוף ברוך-הוא, כוח ההתהוות היא רק ב"עצמות" ברוך-הוא, כלשון הרבי¹³ "הוא לבדו בכחו ויכלתו להוות יש מאין ואפס המוחלט".

מהגולם הזה אפשר להבין אלקות, אבל מה ואיך להבין אלקות – לשם כך צריכים ללמוד חסידות. חסידות מלמדת במה להבין אלקות. אבל ההבנה באלקות היא מהגוף והנפש.

מי שילמד היטב וביסודיות את שיחתו של אבי בשמחת תורה תרמ"ח, וילמד זאת בכוונה של "אדעתא דנפשיה", לתקן נפשו, כפי המוסבר בחסידות, ימצא במאמר קצר זה מעיין מקור מים חיים, במה לעסוק בעבודה.

יז. "ב תמוז תרנ"ה, היה כמעט הפעם הראשונה – מלבד מחג הבר-מצוה שלי ב"ב תמוז תרנ"ג – שאבי חגג בהצנע את היום י"ב תמוז.

אני אומר "כמעט בפעם הראשונה", מפני שבשנת תרנ"ד, חגגו את זכרון יום הולדתו באופן אחר.

איך ומה היה הסדר של י"ב תמוז, אין אני צריך לספר. רק כמה דברים כלליים מותר לי לספר.

אחרי השקיעה, ב"א תמוז, הייתי נכנס לחדרו של אבי ושוהה שם כשעתיים.

ביום י"ב תמוז הייתי שוהה כמעט כל היום יחד עם אבי.

של הרה"ק הר"ר מענדל מהורודוק – והיה לו שם גדול אצל למדני ויטבסק.

כשבא רבנו הזקן לויטבסק בתור חתן – הגאון ר' משה כבר נסתלק אז – קירב ר' אלעזר חיים במיוחד את העילוי מליאזנא – כך קראו את רבנו הזקן באותה תקופה.

כשחזר הרבי ממזריטש נעשה ר' אלעזר חיים לאחד מתלמידיו, וכשנתמנה הרבי לנשיא, היה ר' אלעזר חיים לאחד מחסידיו הראשונים והגדולים, ובכל שנה היה בא מעירו ולאבין לבקר את הרבי.

בשנת תקע"ד היה ר' אלעזר חיים יהודי זקן, אבל עדיין היה שר בנעימות מיוחדת.

החסיד ר' אלעזר חיים היה מספר לעתים קרובות, שהרבי אמר לו שעל-ידי ניגון ישנה "אתדבקות רוחא ברוחא".

יח. ושניהם – מספר מורי הרשב"ץ – קמו מלוא קומתם ושרו את ניגונו של הרבי. פניהם היו לזהות, עיניהם עצומות, ובנגינתם נשמעה הדרת קודש, דבר שעשה עלינו, האברכים, רושם חזק.

כשסיימו לנגן, אומר ר' אייזיק: מה שהרבי אמר לאברהם מסמיליאן שכדי לראות אלקות צריכים למרק את הבשר – אינה אלא התחלה בלבד.

אימרתו זו של הרבי, היא כפי שכתוב⁸ "דא תרעא לאעלאה" – זה השער בו צריכים להיכנס.

העבודה של מירוק הבשר, היא אחת המדריגות שעל ידן עולים בסולם העבודה. זו רק ה"מוצב ארצה", אך על ידי עבודה אמיתית אפשר להגיע ל"וראשו מגיע השמימה".

טו. בשנת תרנ"ב, כשהתחלתי – לפי עצת מורי ר' ניסן – לרשום את השיחות והסיפורים ששמעתי מאבי, וכן זכרונות שאני זוכר משנים קודמות – נזכרתי באירועי שמחת תורה תרמ"ח.

בשמחת תורה תרמ"ח אמר אבי המאמר "אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו"⁹. אחרי המאמר התקיימה התוועדות ב"זאל הקטן"¹⁰. מאותה התוועדות הנני זוכר רק שאבי דיבר. מה שאמר לא הבנתי, אך אני זוכר מלים בודדות: "לטיפה", "סטירה", כשבמשך הזמן הוא מצביע בידו השמאלית על ידו הימנית.

מורי הר' ניסן שיש לו סדר לרשום את השיחות

תמימים" שהיה נקרא ה"זאל הגדול".

(11) רבנו הזקן.

(12) תניא פרק כג, ועוד.

(13) אגרת הקודש, סימן כ'.

(8) זח"א ה, א.

(9) ראה לקוטי דיבורים, שמחת תורה תרצ"ג אות ו'.

(10) בשם ה"זאל הקטן" היו קוראים בליובאוויטש את האולם שבו היו מתפללים, בניגוד להאולם שבו היו לומדים תלמידי הישיבה "תומכי

שלומדים מתייגעים עליו כל כך עד שהענין נקלט היטב, רק אז מתחילים להתעלות בהשכלה והבנה.

כל האמור מהווה הסבר על מה שדובר פעם, שחסידות דורשת בכל דבר הבנה פנימית ועמוקה, כלומר, הבנה בעמקות הענין.

כא. חסידות מראה שבכל דבר יש עומק. שכן, כל ענין, הנה מלבד החיות שבו – כלומר ה"נפש" של הענין – יש בו גם "נשמה", שהיא העומק שבענין, והחסידות מסבירה את העומק.

חורף תרס"ז שהה אבי עם כל משפחתנו בוריצבורג-באוואריה.

בכ"ד טבת¹⁴ אמר אבי מאמר חסידות "היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמעני".

בסיימו את המאמר, אמר: גן-עדן של אור שיהיה לרבי, על שהאיר עיניהם של חסידים ויש להם מושג באלקות.

יש מאמר העולם – ממשיך הרבי – כשמוזכרים את מי שכבר נמצא בעולם האמת, אומרים: "שיהיה לו גן-עדן של אור".

גן-עדן של אור שיהיה לרבי¹⁵ אומר אבי – על שפתח את עיניו והאיר את מוחותינו ולבותינו בהתגלות תורת החסידות.

שיחה ארוכה רשומה אצלי מאותה התוועדות. אין אנו יודעים כלל, עד כמה עלינו להודות להקב"ה על המתנה הגדולה והקדושה של תורת החסידות, תורה העושה חסידים לברי-דעת.

כב. בעל המצאה הוא "משכיל", בעל סברא הוא "מבין", עמקן הוא "דעתן", ואילו בר-דעת הוא דבר אחר לגמרי.

בר-דעת מוצא בכל דבר את העמקות ואת הנשמה שבו, ויש לו הכשרון לחדור לעומקו של הדבר, להבין ולפעמים גם להרגישו.

אחת מדרכי החסידות שעל חסידים להיזהר בהן מאד, היא, כשאומרים רעיון יש להביעו בבהירות ובדייקנות.

מדרכי החסידות, שכל דבר שמחנך ומדריך חסידי עושה, וכל מלה שהוא אומר, צריכים להביא למחונך ולמודרך תועלת מסויימת הן בהבנה והן בעבודה של תיקון המדות, ולכן כל דבר שהוא עושה וכל מלה שהוא אומר, צריכים להיות בבהירות ובדייקנות.

כדי להביע ענין באופן בהיר, מן ההכרח להקדים לו הקדמות מסויימות, שעל ידן מתבהר הענין בעיני השומעים.

בטיול של י"ב תמוז תרנ"ה סיפר לי אבי מה"יחידות" שלו אצל אביו, הסבא, ולאחר הקדמה קצרה הסביר לי שני ענינים בפסוק "ומבשרי אחזה אלקה".

יח. ההקדמה היתה:

לכל גוף יש נפש המחיה אותו, ונשמה שהיא המהות הפנימית של אותו גוף ונפש. מהות – היינו מה הוא.

כשם שכל גוף יש לו נפש, כך כל נפש וכל נשמה יש לה "מציאות" מסויימת, ומציאות זו היא גופה.

"מציאות" – אין הכוונה שתהיה חומר דוקא, אפשר שתהיה רוחנית בהבנת האדם – אך רוחניות זו היא "מציאות" רבה יותר מאשר מציאותו של חומר.

ענין החיות שבנפש הוא בחינת הגוף של הנפש, שכן העובדה שהנפש מחיה את הגוף, אין זו מהות הנפש – וה"גוף" של הנשמה, הוא ענין ההשכלה וההשגה, שכן מהות הנשמה אינה העובדה שהיא משכילה ומשיגה. זו היתה ההקדמה.

יט. הענין הראשון ב"ומבשרי אחזה אלקה", היה: מבשרי אחזה אלקה – בבשר גוף האדם, כלומר בחומר הגוף, ישנם חלקים שכל אחד מהם נבדל בגוף מציאותו משאר החלקים.

אינו דומה חומר המוח לחומר הלב, ואינו דומה חומר הלב לחומר האברים הפנימיים, ואינו דומה החומר של האברים הפנימיים לחומר של האברים החיצוניים.

ברם, לכל החלקים תכונה אחת, הם כולם רוצים לחיות, והרצון לחיות בא לידי ביטוי בהתבטלותם לנפש המחיה אותם.

וזה משמעות "ומבשרי אחזה אלקה", ממשל הגוף שלי יכול אני לראות את הנמשל, כלומר את האלקות.

כשם שבגוף ישנם חומרים שונים, כך יש בעולם נבראים שונים, דומם, צומח, חי, מדבר. וכשם שהנפש מחיה את כל חלקי הגוף, כל אחד לפי תוכנו, כך מחיה האלקות את העולם ואת כל הנבראים.

וכשם שאברי הגוף בטלים לנפש, מפני שהיא חיותם, כך בטלים העולם והנבראים לאלקות, מפני שהיא חיותם.

כ. הענין השני ב"ומבשרי אחזה אלקה", הוא:

כתוב: "מבשרי אחזה אלקה" ולא "אראה אלקה". 'אראה' היא ראייה בהירה וברורה, ואילו 'אחזה' היא ראייה על ידי מסך.

זאת אומרת, אף שמבשרי אחזה אלקה, רואים אלקות, הרי זה כמו שרואים על ידי מסך כל שהוא, אין זו ראייה בהירה וברורה, כ-אם התחלה של ראייה.

כשלומדים חסידות בהתמסרות, כך שכל ענין

(15) רבינו הזקן.

(14) יום ההילולא של רבינו הזקן.

חסידות דורשת שדבר שאפשר שתהיה בו השגה, לא אלא יש להבין שכך הוא הדבר, משום שצריכה להיות ישתמשו לגביו באמונה, כלומר, להאמין שכך הדבר, השגה.

~ רשימות אדמור מהוריי"צ * ~

א, כ אייר, תרנ"ו. ליובאוויטש

אחד מגדולי החסידים אשר נסע עם כבוד קדושת אדמו"ר, והוא מורי הרב החסיד רבי זלמן זעזמער⁸⁴, ביאר לי את דברי התורה בכללות ובפרטות. ויסביר לי שהאדם בטעותו חושב עצמו לבעל-מעלה ומדריגה גבוהה, אמנם פאשר בודק את עצמו בכל פרטי דעותיו ומדותיו ומתבונן בהם, אזי הוא מפיר את חסרונותיו. וזהו סדר המאמר לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע, אומר תואר אדם שהוא תואר השכל, דמי שהוא באמת במעלת אדם הנה הוא מפיר את עצמו שאינו במדריגת צדיק ולא במדריגת בינוני ולא במדריגת עובד ה' באהבה ויראה שכלית כפי-אם הלואי שיהיה ירא-חטא ויזכיר לעצמו תמיד את יום המיתה, אשר אז לא יוכל לתקן את מעשיו ולא יוכל להתחרט על העבר ורק "היום לעשותם".

ש'לש שנים נקרו בי דברי התורה אשר שמעתי אז מכבוד קדושת אדמו"ר⁸⁵, ובחדש אלול שנת תקע"ה⁸⁵ באתי לליובאוויטש לכבוד קדושת אדמו"ר⁸⁵, ובמשך שלש השנים הללו עבדתי את גופי ואיבריו שיהיו בדרגא טוב באמת ולא בדרגא דצדק – ער זאל זיין גוט באמת, ניט נאר גערעכט – כי לבד זאת אשר עבודה ישרה היא רק פאשר הגוף הוא טוב, ולא רק פאשר הוא צדק על פי כמה התנצלות, הנה לבד זאת פאשר נפטרים מעלמא-דין ובאים לעלמא דקשוט הנה יקר הזמן במאד וחס לאבדו על הדין ומשפט בדרים של מה בכך.

* * *

כבוד קדושת אדמו"ר⁸⁶ הואיל להגיד: בא די עלטערע חסידים איז אין יעדען ווארט, אין יעדער תנועה שפיגעלט זיך אפ זייער מהות עצמי.

דער טאטע⁸⁷ האט מיר געזאגט אויף יחידות – בעת ער האט אנגעהויבען צו ריידען דעם מים רבים:

רבי אייזיק האמליער איז א משכיל, רבי הלל פאריטשער א עובד⁸⁸.

השכלה און עבודה זיינען צוויי וועלטען, און משכיל און עובד זיינען צוויי מענשען, וואס

(ח) רבנו הזקן.

(ט) האמצעי.

(מ) אדמו"ר מהורש"ב נ"ע.

(מא) אדמו"ר מהר"ש נ"ע. המשך מים רבים נאמר בשנת תרל"ו.

(מב) ראה ג"כ קונטרס י"ב תמוז, תש"ח ע' 42 36.

שבחעה (15).

(84) ראה אודותיו ספר השיחות תש"ט ע' 314. וש"נ.

(85) אולי הוא טה"ד, וצ"ל: תקע"ד ("ראשי פרקים")

אזוי איז געווען מיום ש'נב'רא העולם, איז געקומען דער רביכו און האט מחבר געווען די צוויי וועלטען און די צוויי מענטשען.

רבי אייזיק איז א משכיל נפלא, א ממציא משלים וועלכע זיינען מכוון צום פנימיות הנקודה פון דער השפלה וואס ער איז מבאר, און איז א עובד מופלג בעבודה שבלב.

רבי הלל איז א עובד הני' בגופו, אז דער גוף אליין פילט וואס ער דארף און ווי ער דארף טאן²⁶. כשם ווי דער מוח איז א כלי צום שכל, די אויגן פליס צו ראיה וכו' אזוי איז רבי הלל'ס גוף א כלי צו דעם וואס מען דארף, און איז א משכיל נפלא וואס איז מסביר די טיפסטע ענינים מיט ביאורים און הסברים וואס זיינען געבויט אויף געזונטע יסודות.

* * *

השעון הגדול העומד בכותל דרומי, השמיע חצי שעה ראשונה אחרי חצות הלילה, ורבי יוסף משרת⁸⁷ אומר אשר השעון מתאחר, ומאמין הוא יותר להתרנגול אשר השמיע את כרוזו עוד כשעה מקודם, והצדק אתו ובעוד רגעים אחדים יעלה השחר, ויבין מברכים ברכת המזון.

כשיצאנו מדירתה של כבוד אמי זקנתי הרבנית עלה השחר, האויר היה טוב ועמדנו וישבנו בחדר יותר על שעה לחזור את השיחות וסיפורים ששמענו בעת הסעודה. אחר-כך הלכו כולם – מלבד רבי אברהם פערסאן⁸⁸ – לטבל במקוה, ואנכי הלכתי לישון.

בשעה השביעית בקר, כשבא כבוד קדושת אמו"ר מבית הטבילה נתן לי את המאמר זימנא חדא – בספר תרכ"ט⁸⁸ – ללמוד אותו איזה פעמים, ובין מנחה למעריב חזור כבוד קדושת אמו"ר עמדי את המאמר כמו שאמר.

אחר התפלה, כשרוב המתפללים הלכו לביתם ונשארו רק אחדים (ביניהם רבי יעקב קאפיל זעליקסאן⁸⁹, רבי שלמה חיים שוחט ובודק⁹⁰, מורי רבי ניסן⁹¹), ישבו מורי רבי שמואל בצלאל⁸⁸, רבי אברהם פערסאן⁸⁹ ורבי שמואל גורעוויטש⁹² בחדר-שני ושיחו בספורים שונים, מהם שכבר שמעתיים איזה פעמים ורשומים כבר בספרי, ומהם את אשר עוד לא שמעתי עד היום, או שמעתיים אבל בלתי מדויקים כל כך.

הזמן לא ירשני לכתבם בפרוטרוט, ואכתוב רק רישומי דברים לזכרון.

דער מ"ץ – שהי' רב בליובאוויטש בימי הצ"צ. ראה אודותיו – ספר השיחות תש"ז ע' 101. וש"נ.
90 ר' שלמה חיים קוטאין ב"ר יעקב ארי' ליב שובב דליובאוויטש. נפטר י מר-חשון תרפ"ח. נזכר ביומן כב כסלו תרנ"ב. שיחות חורף תרצ"ה (תורת מנחם רשימת היומן ע' רפו).
ספר השיחות תש"ז ע' 101. וש"נ.
91 הנ"ל הערה ד.

87 ר' יוסף מרדכי המשרת. ראה אודותיו – רשימת המאסר (לקמן חלק ד ארעה, א ואילך). ספר השיחות תש"ח ע' 233. וש"נ. ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש (קה"ת, תש"ז. תשנ"ז) ע' 67. ע' 70. רשימת רבינו "תרכ"ו" (הועתק בספר השיחות תרצ"ט ע' 396 הערה 33).
88 אוצ"ל: תרכ"ז – ראה ספר המאמרים תרכ"ז ע' רצא ואילך.
89 ר' יעקב קאפיל זעליקסאן, בן הרב ר' אברהם – הנקרא

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

ב"ה, ד' דחנוכה, תשי"ב
ברוקלין

בה"טאג" במחאה על אשר הוסיפו מעצמם את הכותרת
שמשבחים את הועד.

כאמור הנני מתענין במצב החנוך, ובשימת לב הראוי
קראתי את דבריו אל א[ו]דות ועד הנזכר ואתענין לדעת
מהות התלמוד תורה שתחת הנהלתו ומהותם של הת"ת
שתחת השפעתו הפרטית, ועם זה יואיל לבאר לי כמה
ועדי חנוך יש בנויארק ומהלך רוחם וכמה ת"ת או ישיבות
קטנות נכנסות תחת השפעת כל אחד מהם.

במענה על מכתבו מכ"ו לחודש זה על א[ו]דות
נעישאנאל ישיבות פעדערעישאן, הנה על הצעתו בנדון זה
אינני משיב מאומה אבל כאמור הנה כל ענפי החנוך
מענינים אותי מאד ומוכן הדבר שמענין אותי לדעת
בפרטיות מהות המוסד ועל התועלת ממנו אבל כל זה אינו
אלא לשם אינפורמצ'י ואינו מחייב אותי לשום ענין שהוא.
ההרצאה בענין הנ"ל אפשר רק בכתב.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מוזכיר

אל הנכבד אי"א מר שמואל שי
ווייסבערג

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מיום כ' לחודש זה על א[ו]דות
מכתבי למר מעקלער שי בדרישה וחקירה על מהותו של
"ועד החנוך החרדי", ואם כשמו כן הוא אשר פעולותיו
מתאימות לשמו "חרדי" הנני מברכו, ובסגנון מכתבי הזה
רואה הוא שהנני משבח את המוסד הזה שאיננו מתאים
לשמו ואינו כלל במציאות כ"א על הנייר ומבאר ס[נ]בת
ומטרת הועד.

הנה אנכי מתענין מאד בשאלת חנוך בני ובנות ישראל
בלי הבדל גיל, וכששמעתי שנוסד ועד חנוך חרדי, פניתי
למר מעקלער שי בשאלה האמורה שא"א למצא בה שום
דברי שבח להועד, ובטח כבר קרא את מכתב מזכירי

אגרות קודש

ב"ה, ח' תשרי, תשי"ח
ברוקלין.

האברך אברהם אביש מרדכי שי

שלום וברכה!

...ובשאלתו מקור דברי רבנו הזקן (אגרת התשובה שלו וכן באגרת הקדש) דבעל תשובה
העושה לפדות נפשו מתעניות וסיגופים לא על זה נאמר שאל יבזבז יותר מחומש.

הרי מבואר הענין על אתר בדברי רבנו הזקן, דפשיטא דלא גרע רפואת הנפש מרפואת
הגוף, דכל אשר לאיש יתן בעד נפשו כתיב. וסברא פשוטה ה"ז מקור היותר נכון (ראה כתובות
כב, א. ועוד).

מ"ש אודות סדרי לימוד בתורת החסידות, יתייעץ בזה עם זקני אנ"ש אשר בסביבתו והם
יורוהו, כיון שתלוי הענין בכמה פרטים ופרטי פרטים.

בברכת חתימה וגמח"ט

מ. שניאורסאהן

עצומו של יום

מה יהודי צריך לעשות בדרך כלל כדי להיות קשור להשם? לקיים תורה ומצוות. המצוה היא מלשון 'צוּתא' שפרושו חבור. כְּאִשֶּׁר אָנוּ מְקִימִים אֶת צוּי הַשֵּׁם, אֲנַחְנוּ זֹכִים לְהִתְקַשֵּׁר וּלְהִתְחַבֵּר אֵלָיו.

אבל מה קורה אם חלילה יהודי חטא?

יכול היה להיות מצב שבמקרה כזה יהודי יאבד לא עלינו את הקשר עם השם. אבל הוא רחם עלינו ונתן לנו אפשרות לעשות תשובה.

התשובה גם מראה שמצדו של היהודי, הוא רוצה לשוב ולחדש את הקשר עם השם. הוא מתחרט על העברה ומצטער עליה.

אם כן, אנחנו מבינים שהתשובה מגלה סוג של קשר יותר גבוה בין יהודי להשם. גם אם הקשר של המצוה נפגם או נחתך, באה התשובה ויוצרת קשר חדש בינינו לבין השם.

זה קורה כל השנה, אבל ביום הכפור זה כבר רמה אחרת לגמרי... יום כפור עצמו מכפר על החטאים, כמו שאמרו בגמרא "עצומו של יום מכפר".

הרי הנשמה שלנו היא טהורה, היא כל הזמן קשורה עם השם. רק שלפעמים היא מכסה בשכבות של מעשים לא טובים שהאדם עשה. מעשים אלו יכולים אמנם לפגוע בקשר הגלוי שבין יהודי להשם, אך לא בקשר הפנימי.

ילד הוא תמיד בן של אבא ואמא. אם חלילה הוא לא התנהג אליהם כראוי, או רב עם אחיו, יכול לשרר ביניהם מתח. משהו בקשר הגלוי שלהם נפגם וצריך לתקן אותו על ידי בקשת סליחה וחזרה להתנהגות ראויה. אבל הוא אף פעם לא מפסיק להיות הבן של ההורים שלו או אח של האחים שלו. הקשר הפנימי הוא משהו שלעולם אי אפשר למחוק או לנתק.

כך ביום כפור השם מנער מאתנו את האבק... הנשמה עצמה באה לידי גלוי, ואז, מתגלה שבפעם כול יהודי קשור עם השם. ולכן "עצומו של יום מכפר", כי אז מתגלה הקשר הפנימי והאמתי בין יהודי להשם, קשר שבו אף עברה לא יכולה לפגם. "ישראל אף על פי שחטא ישראל הוא". ממש כמו ילד שתמיד תמיד ישאר קשור עם בני משפחתו, בקשר בל ינתק.

(מעובד ע"פ לקו"ש ח"ד עמ' 1149 ואילך. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

קריאת התורה למנחת שבת קודש

שָׁמְרוּ אִמְרֹתֶיךָ וּבְרִיתֶיךָ וְנִצְרוּ: יִזְרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לִיעֲקֹב וְתוֹרֹתֶיךָ לְיִשְׂרָאֵל יִשִּׁימוּ קְטוֹרֵה בְּאִפְךָ וּבְלִיל עַל־מִזְבְּחֶךָ: א בְּרַךְ יְהוָה חֵילוֹ וּפְעֵל יָדָיו תִּרְצֶה מִחֵץ מִתְנַם קָמְיוֹ וּמִשְׁנֵאָיו מִן־יְקוּמוֹן: ס יִבְנִימוֹן אֲמֹר יָדִיד יְהוָה יִשְׁפֹן לְבַטַח עָלָיו חֲפָף עָלָיו פְּלִיָּהוּם וּבֵין פְּתָפוּי שָׁכֵן: ז (ישראל) י וְלִיוֹסֶף אֲמֹר מִבְּרַכַת יְהוָה אֲרָצוֹ מִמְּגֵד שָׁמַיִם מִפֶּל וּמִתְהוּם רִבְצַת תַּחַת: ח וּמִמְּגֵד תְּבוּאֹת שָׁמֶשׁ וּמִמְּגֵד גֶּרֶשׁ יִרְחִים: ט וּמִרְאֵשׁ הַרְרֵי־קָדֶם וּמִמְּגֵד גְּבְעוֹת עוֹלָם: י וּמִמְּגֵד אֲרֶץ וּמִלְאָה וּרְצוֹן שְׁכָנֵי סִנְהַ תְּבוּאֹתָהּ לְרֹאשׁ יוֹסֶף וְלִקְדָקֵד גִּיּוֹר אֲחִיו: יא בְּכוֹר שׁוֹרֵז הַדָּר לוֹ וְקִרְנֵי רֵאֵם קִרְנָיו בְּהֵם עַמִּים יִנְגַח יַחַדוֹ אֶפְסֵי־אֲרֶץ וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם וְהֵם אֲלֵפֵי מִנְשֵׁה: ס ע"כ כמנחת שבת

לג א וְזוֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ: ד וַיֹּאמֶר יְהוָה מִסִּינֵי בָּא וְזָרַח מִשְׁעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מֵהַר פָּאֲרֹן וְאַתָּה מִרְבַּכַת קָדֶשׁ מִימֵינוֹ אִשׁ דַּת לָמוֹ: ג אֶף חֲבַב עַמִּים פֶּל־קִדְשֵׁיו בִּידְךָ וְהֵם תָּפוּ לְרִגְלֶךָ יִשָּׂא מִדְּבַרְתֶּיךָ: ה תוֹרֵה צְוֵה־לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרְשֵׁה קַהֲלַת יַעֲקֹב: ה וַיְהִי בִישְׁרוֹן מִלֶּךְ בְּהַתְּאִסֵּף רְאִישֵׁי עָם יַחַד שְׁבַטֵי יִשְׂרָאֵל: ו יַחֲוִי רְאוּבֵן וְאַלְיָמַת וַיְהִי מִתּוֹ מִסְפָּר: ס וְזוֹאת לִיהוּדָה וַיֹּאמֶר שָׁמַע יְהוָה קוֹל יְהוּדָה וְאַל־עַמּוֹ תְּבִיאֵנוּ יָדָיו רַב לוֹ וְעוֹזר מִצָּרָיו תִּהְיֶה: פ (לוי) ח וְלִלְוֵי אֲמֹר תִּמְיֹד וְאוֹרִיךָ לְאִישׁ חֲסִידֶךָ אֲשֶׁר גָּסִיתוֹ בְּמִסָּה תְּרִיבָהוּ עַל־מִי מְרִיבָה: ט האֲמֹר לְאֶבְיֹו וּלְאִמּוֹ לֹא רְאִיתִיו וְאַתָּה־אֲחִיו לֹא הִפִּיר וְאַתָּה־בְּנֵי לֹא יִדַע פִּי

אגרות קודש

בי"ה, כ"ז אלול, תש"כ
ברוקלין.

הנהלת א.ת.ה.
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבם מעש"ק כ"ד אלול עם הדו"ח המצורף אליו.

ויהי רצון שבעמדנו בימי הסליחות והרחמים שרחמים רבים הם ונמשכים עד למטה, כן יצליחו בפעולותיהם אשר הנקודה הפנימית ה"ה לעשות לו ית' דירה בתחתונים, דמטה מטה, וכמבואר בתניא פרק ל"ו שאין תחתון למטה ממנו וכ'.

ויהי רצון שכשם שהי' הענין ד"אתה" ע"ד הכתוב אתה הוא ה' לבדך וכמו שנתבאר במאמר דשבת העבר, דקאי על עצמותו ומהותו ית' שם שמים שגור בפי כל.

בברכת הצלחה ולכוח"ט לכאו"א מהם.

לוח זמנים לשבוע יום כיפור - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת המוככים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	אדמו"ר ^ז		מג"א		ש	א	
										ש	א	ש	א			
18:48	17:53	18:38	18:45	18:12	18:19	12:57	12:59	10:32	10:32	9:32	9:31	8:59	8:58	6:42	6:38	באר שבקע (ק)
18:47	17:41	18:37	18:44	18:13	18:21	12:56	12:58	10:31	10:31	9:32	9:31	8:58	8:57	6:42	6:38	חיפה (ק)
18:46	17:36	18:36	18:43	18:15	18:22	12:55	12:57	10:30	10:30	9:31	9:30	8:57	8:56	6:40	6:36	ירושלים (ק)
18:48	17:51	18:38	18:45	18:12	18:19	12:57	12:59	10:32	10:32	9:33	9:31	8:59	8:58	6:42	6:38	תל אביב (ק)
18:57	17:55	18:44	18:56	18:11	18:23	13:11	13:13	10:50	10:49	9:53	9:50	9:10	9:06	7:10	7:01	אוסטריה, וינה (ק)
20:15	19:16	20:03	19:57	19:36	19:30	13:39	13:40	10:58	11:02	9:51	9:56	9:13	9:19	6:39	6:48	אוסטרליה, מלבורן (ק)
19:00	17:59	18:48	18:59	18:15	18:27	13:13	13:15	10:52	10:51	9:55	9:52	9:13	9:10	7:11	7:03	אוקראינה, אודסה (ק)
18:32	17:29	18:19	18:30	17:45	17:57	12:45	12:47	10:25	10:23	9:27	9:24	8:44	8:40	6:44	6:35	אוקראינה, דניינץ (ק)
18:43	17:40	18:29	18:41	17:56	18:08	12:56	12:58	10:36	10:34	9:39	9:35	8:55	8:51	6:56	6:47	אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)
19:08	18:03	18:54	19:07	18:19	18:32	13:22	13:23	11:02	11:00	10:05	10:01	9:20	9:16	7:23	7:14	אוקראינה, ליוטמיר (ק)
19:00	17:56	18:47	18:59	18:12	18:24	13:14	13:16	10:55	10:52	9:58	9:54	9:12	9:08	7:16	7:06	אוקראינה, קייב (ק)
18:32	17:39	18:23	18:28	17:58	18:04	12:39	12:41	10:12	10:12	9:12	9:11	8:41	8:40	6:19	6:17	אתחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)
19:27	18:26	19:14	19:25	18:45	18:56	13:40	13:41	11:18	11:17	10:21	10:18	9:39	9:36	7:36	7:28	אטליה, מילאנו (ק)
18:35	17:46	18:26	18:27	18:04	18:05	12:31	12:32	9:59	10:01	8:57	8:58	8:28	8:30	5:57	5:59	אקוודור, קיטו (ח)
19:44	18:47	19:33	19:28	19:07	19:02	13:12	13:13	10:32	10:36	9:26	9:30	8:49	8:54	6:15	6:23	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
20:46	19:45	20:34	20:27	20:04	19:57	14:04	14:05	11:21	11:26	10:14	10:20	9:33	9:40	7:00	7:10	ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)
19:11	18:15	19:00	19:09	18:31	18:40	13:23	13:24	11:00	10:59	10:01	9:59	9:24	9:22	7:14	7:08	ארה"ב, בולטימור (ק)
19:00	18:03	18:48	18:58	18:19	18:29	13:12	13:14	10:49	10:48	9:51	9:49	9:13	9:11	7:04	6:58	ארה"ב, ברוקלין (ק)
19:00	18:03	18:49	18:58	18:20	18:29	13:13	13:14	10:50	10:49	9:52	9:49	9:13	9:11	7:05	6:58	ארה"ב, גרנסי סיטי (ק)
19:36	18:38	19:24	19:34	18:54	19:04	13:48	13:50	11:26	11:25	10:28	10:26	9:49	9:47	7:42	7:35	ארה"ב, דטרויט (ק)
19:29	18:36	19:19	19:26	18:54	19:01	13:38	13:39	11:12	11:12	10:13	10:12	9:40	9:39	7:22	7:18	ארה"ב, האוסטון (ק)
18:58	18:04	18:48	18:55	18:21	18:29	13:08	13:10	10:44	10:43	9:45	9:43	9:10	9:09	6:55	6:51	ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)
19:30	18:39	19:20	19:26	18:56	19:02	13:37	13:39	11:11	11:11	10:11	10:10	9:39	9:38	7:18	7:16	ארה"ב, מיאמי (ק)
18:56	17:58	18:44	18:54	18:15	18:24	13:08	13:10	10:45	10:44	9:47	9:45	9:09	9:06	7:01	6:54	ארה"ב, ניו הייבן (ק)
19:03	18:05	18:51	19:01	18:21	18:31	13:15	13:17	10:53	10:52	9:55	9:52	9:16	9:14	7:09	7:02	ארה"ב, ניו יורק, גן ישראל (ק)
19:24	18:27	19:13	19:22	18:44	18:53	13:36	13:38	11:13	11:12	10:15	10:13	9:37	9:35	7:28	7:22	ארה"ב, פיטסבורג (ק)
18:54	17:56	18:43	18:52	18:13	18:23	13:07	13:08	10:44	10:43	9:46	9:44	9:08	9:05	7:00	6:53	ארה"ב, שיקגו (ק)
19:04	18:13	18:55	18:54	18:32	18:31	12:50	12:51	10:15	10:17	9:11	9:14	8:40	8:44	6:06	6:11	בוליביה, לה-פס (ח)
19:44	18:39	19:30	19:43	18:55	19:08	13:59	14:00	11:39	11:37	10:43	10:39	9:56	9:52	8:02	7:52	בלגיה, אנטוורפן (ק)
19:45	18:40	19:31	19:44	18:56	19:09	13:59	14:01	11:39	11:37	10:43	10:39	9:57	9:53	8:01	7:52	בלגיה, בריסל (ק)
18:44	17:52	18:35	18:32	18:15	18:12	12:24	12:26	9:47	9:50	8:43	8:46	8:11	8:14	5:36	5:42	ברזיל, סאן פאולו (ח)
18:32	17:40	18:22	18:20	17:58	17:56	12:12	12:14	9:36	9:39	8:31	8:34	7:59	8:03	5:24	5:30	ברזיל, ריו דה-זנירו (ח)
19:02	18:00	18:48	19:01	18:14	18:27	13:17	13:18	10:58	10:55	10:01	9:57	9:14	9:10	7:20	7:10	בריטניה, לונדון (ק)
19:10	18:06	18:56	19:10	18:18	18:33	13:25	13:27	11:07	11:04	10:11	10:06	9:22	9:17	7:31	7:20	בריטניה, מנצ'סטר (ק)
19:08	18:02	18:54	19:07	18:19	18:33	13:23	13:24	11:04	11:02	10:08	10:03	9:20	9:15	7:27	7:17	גרמניה, ברלין (ק)
19:28	18:24	19:14	19:27	18:39	18:52	13:42	13:43	11:22	11:20	10:25	10:21	9:40	9:36	7:43	7:34	גרמניה, פרנקפורט (ק)
18:48	17:54	18:38	18:35	18:19	18:16	12:25	12:26	9:48	9:51	8:42	8:46	8:10	8:14	5:35	5:41	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
18:50	18:00	18:41	18:46	18:18	18:22	12:55	12:57	10:27	10:28	9:26	9:26	8:56	8:56	6:32	6:30	הודו, מומבאי (ח)
18:47	17:57	18:37	18:42	18:14	18:19	12:51	12:53	10:23	10:24	9:22	9:22	8:52	8:52	6:28	6:26	הודו, פונה (ח)
18:46	17:45	18:34	18:45	18:01	18:12	13:00	13:02	10:39	10:37	9:42	9:39	8:59	8:56	6:58	6:50	הונגריה, בודפשט (ק)

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
										אדמו"ר		מג"א				
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	
18:05	17:08	17:53	18:03	17:24	17:34	12:17	12:18	9:54	9:53	8:56	8:53	8:17	8:15	6:09	6:02	טורקיה, איסטנבול (ח)
19:30	18:35	19:19	19:28	18:51	19:00	13:41	13:43	11:18	11:17	10:19	10:17	9:43	9:41	7:31	7:26	יוון, אתונה (ק)
19:08	18:06	18:55	19:06	18:22	18:34	13:21	13:23	11:00	10:58	10:03	9:59	9:20	9:17	7:19	7:11	מולדובה, קישינב (ק)
18:47	17:57	18:38	18:43	18:14	18:19	12:52	12:54	10:24	10:25	9:24	9:24	8:53	8:54	6:30	6:28	מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)
19:38	18:33	19:25	19:16	18:52	18:44	12:49	12:50	10:04	10:09	8:57	9:03	8:12	8:19	5:41	5:52	ניו-זילנד, קריסטצ'רץ' (ח)
18:12	17:21	18:03	18:09	17:38	17:44	12:20	12:22	9:54	9:54	8:54	8:53	8:22	8:21	6:02	5:59	נפאל, קטמנדו (ח)
18:19	17:21	18:08	18:17	17:39	17:48	12:31	12:32	10:07	10:06	9:09	9:07	8:31	8:29	6:22	6:15	סין, בייג'ינג (ח)
19:25	18:36	19:16	19:18	18:54	18:55	13:21	13:23	10:50	10:52	9:48	9:49	9:19	9:21	6:48	6:50	סנגפור, סנגפור (ח)
18:38	17:32	18:24	18:37	17:47	18:01	12:52	12:54	10:33	10:31	9:37	9:33	8:49	8:45	6:56	6:46	פולין, ורשה (ק)
18:36	17:47	18:27	18:27	18:05	18:04	12:25	12:27	9:51	9:54	8:48	8:50	8:18	8:21	5:45	5:48	פרו, לימה (ח)
19:44	18:43	19:31	19:42	19:00	19:11	13:57	13:59	11:36	11:34	10:38	10:35	9:57	9:54	7:54	7:46	צרפת, ליון (ק)
19:53	18:50	19:40	19:52	19:08	19:20	14:07	14:09	11:47	11:45	10:50	10:46	10:06	10:02	8:07	7:58	צרפת, פריז (ק)
18:14	17:26	18:06	18:08	17:43	17:46	12:13	12:14	9:42	9:44	8:40	8:42	8:12	8:13	5:42	5:43	קולומביה, בוגוטה (ח)
19:21	18:22	19:09	19:19	18:41	18:51	13:34	13:35	11:12	11:11	10:14	10:11	9:34	9:31	7:29	7:22	קנדה, טורונטו (ק)
18:57	17:57	18:45	18:56	18:14	18:25	13:11	13:12	10:49	10:48	9:52	9:49	9:10	9:07	7:07	7:00	קנדה, מונטריאול (ק)
18:52	17:57	18:41	18:49	18:14	18:22	13:02	13:03	10:37	10:37	9:38	9:37	9:03	9:02	6:49	6:44	קפריסין, לרנקה (ק)
18:58	17:48	18:43	18:57	18:04	18:19	13:13	13:14	10:55	10:52	9:59	9:54	9:08	9:03	7:20	7:09	רוסיה, לובאוויטש (ח)
18:31	17:20	18:15	18:30	17:39	17:54	12:46	12:48	10:29	10:26	9:33	9:28	8:41	8:36	6:55	6:43	רוסיה, מוסקבה (ח)
18:24	17:23	18:11	18:23	17:39	17:50	12:38	12:39	10:17	10:15	9:19	9:16	8:37	8:33	6:36	6:27	רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)
19:29	18:27	19:16	19:27	18:47	18:59	13:42	13:44	11:21	11:20	10:24	10:21	9:41	9:38	7:41	7:32	שווייץ, ציריך (ק)
18:32	17:43	18:23	18:27	18:00	18:04	12:35	12:36	10:06	10:07	9:05	9:05	8:35	8:36	6:09	6:08	טאילנד, בנגקוק (ח)

* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות ליום הכיפורים

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת וְשֶׁל יוֹם הַכִּיפּוּרִים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֲחַיְנוּ וְקִיְמָנוּ וְהִגַּעְנוּ לְזִמְנָהּ הַזֶּה:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריךנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל־אויב ואורב ולסטים וחיזת רעות בדרך ומכל־פורענות המתרגשות וקאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il Otzar770.com Chasidut.tv Lahak.org

הרשמה כנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב